Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sahlgrenska sjukhus
Biblioteket

GÖTEBORGS·UNIVERSITETS·BIBLIOTEK

Centralbiblioteket

Tidskr.
Sv.

Swensk

Litteratur-Tidning

utgifwen

i

Stockholm och Upsala.

1823.

Upsala

Palmblad & C.

1823.

Bibliotheket

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 1—2. Den 7 Januari 1823.

Anmälan.

Tio år äro tillryggalagda med det sist förflutna, sedan Swensk Litteratur-Tidning började sin tillwarelse. Redactionen, icke okunnig om beskaffenheten af de krafter, som fordrades att gå ett så stort företag till mötes, kunde, i följd af sjelfwa idealer för sina önskningar, ej ett ögonblick wara blind för sin egen förmågas otillräcklighet. Derföre, då en förening af Litteratörer sammanträdde, för att åtminstone wåga första steget till uppfyllande af ett bland Swenska National-bildningens wäsentligaste behof, eggades denna förening till sin offentliga werksamhet lika litet af ett högmodigt sjelfförtroendes anspråk, som af hwar och en annan egoistisk bewekelsegrund, hämtad från uträkningar på enskilda förmåner. Redactionens enda bestämmande skäl war den öfwertygelse, att äfwen inom Kritikens och Lärdomshistoriens område samma förhållande måste gälla, som gäller i alla öfriga rymder af kunskap och handling: nemligen att ett Något, försökt af inskränktare krafter med brinnande nit och oegennyttig wälmening, wore (tills widare) bättre än ett Intet, som fortfore genom öfwerlägsna, men hwilande krafters begwämliga ro på lagrar, dem de antingen redan förwärfwat, eller ock weta sig kunna förwärfwa när som helst, i fall det blott syntes dem att tiden wore mogen för deras wishet och lönande för deras möda. Ännu lika orubbad i denna sin ursprungliga öfwertygelse, och ännu lika obekymrad om lägligheten eller olägligheten af de widt omtalade tidens tecken, hwilkas inflytelse på den handlande menniskan dock alltid i sjelfwa werket beror på hennes eget hufwud och hjerta, finner sig Redactionen, då hon anmäler en ny fortsättning af sitt Tidningsblad, befogad att påminna om den förklaring, med hwilken hon redan i deß allraförsta Nummer tillkännagaf sig wara en blott provisorisk anstalt, willig att genast upphöra såsnart något annat, rikare utrustadt Redactions-Institut framträdde wid hennes sida, med egenskaper att på ett mera tillfredsställande sätt motswara Werenskapsälskarens billiga fordringar. Ej sällan wägande deßa rättwisa kraf mot det ofullkomliga mättet af sin skicklighet, har derföre mångengång Redactionen twekat, om hon borde widare fortfara i sin åtgärd, och sett sig om ibland mängden af sedermera uppwurna Tidningar, för att måhända urskönja någon, som gjorde Swenska Litteratur-Tidningen öfwerflödig. Men ideen af ett Wecko- eller Dagblad, som på ett allwarligt, oweldigt och uteslutande wis ägde Litteraturen till ämne och syftemål, har ända hittills bland dem alla ingenstädes låtit upptäcka sig; ja, icke ens en skymt af någon dylik affigt och bestämmelse. Twertom, utan att föröfrigt wilja fränkänna deßa dagpapper deras sins emellan jemförliga större eller mindre anspråk på läsbarhet, nödgas man såsom föga bätande för all egentlig lärdom och witterhet anse den anda, som i dem öfwerallt gemensamt och likformigt herrskar. En anda, som yttrar sig i ett rastlöst jagande efter dagens nyheter, helst politiska, wanligtwis betraktade eller åtminstone behandlade endast ur synpunkten af nyheters intreße, endast såsom flygtiga föremål för

nyfikenheten, sqvallret, anekdoten, omskapningslusten och tadelsjukan, måste, så ofta den will befatta sig med litteratur, genom en naturlig följd af sitt lynne dels unna åt denna ett blott episodiskt rum, då och då tillfälligtwis ledigt bland de öfriga ämnenas brokiga chaos, dels bjuda till att så widt möjligt stämpla den med sin egen pregel. Wi lemna åt wåra läsares pröfning, att afgöra wärdet af detta nyckfulla nyhetskrämeri, som i sitt sätt att reflectera och bedömma likmar winbens fart, icke wetande hwartut eller hwadan, alltid redebogen att lämpa sig till den nyaste rigtningen af hwarje modeblifwande menings lustström, och i sin uppblåsta framfärd hotande att bortsopa från jorden allt högre kunskapsbegär, all håg för något Waraktigt, Inwerligt, något som är ej blott för dagen eller året beräknadt. Den sanning, hwilken Redactionen wid sin banas begynnelse antog till rättesnöre, att Wetenskap och Konst endast så wida werkligen existera hos ett Folk, som de hos detta folk äro eller kunna blifwa lefwande nätional-egendom, har man i senare tider wißerligen afstått att bestrida, men deremot förwrängt till den orimlighet, att Wetenskapens forskningar, att Konstens daningar wore till blott för att wa den stora maßan, hwars representanter, Publicisterne, ägde rätt att föreskrifwa henne hwad hon borde tänka och säga öfwer alla föremål, som kräfwa en längre eftertanka än minutens, en djupare besinning än påsgnandets, en lugnare undersökning än hugskottets, och framförallt en klarare uppfattning, än den som åstadkommes genom parti-hatets rostiga glasögon. Liksom wisa prätenderande tongifware för dygnet, uppstigna ur mullen med swampens hastighet till sin närwarande höjd, ändock ej försmått att från den polemiska charakteren af Redactionens första uppträde låna och begagna just så mycket, som på något wis kunde tillhopasmältas med deras egen, d. w. s. just så mycket, som dugde att ensidigt utbildas och förlängas til en ändlöst söndersplittrande opposition, hwars hela lifskraft består i en drift att bereda organiska formers upplösning och påskynda deras förgängelse: så har ock denna förwridna härmning, som ganska consequent rigtar sig äfwen mot dem, hwilkas rustkammare den försökt att plundra, tillwägabragt ett slags litterära bulletiner, i grundlighet, pålitlighet, styl och ton ej olika det revolutionära tidehwarfwets militäriska och politiska; och deßa bulletiner skola nu eröfra den wetenskapliga Kritikens plats, om nemligen denna är nog arrig att låta bortwisa sig. Skall man då aldrig öfwergifwa en ytterlighet, utan att genast rusa till en motsatt annan? Det gafs en tid, när man i afseende på beskaffenheten och utöfningen af de högsta ledande principerna för Cultur och Litteratur wördade wisa Auctoriteter och besworo wisa Dogmer, mindre i följd af en genom sjelfständig pröfning wunnen insigt, an derföre att de factiskt, i kraft af ärkilliga sammanträffande omständigheters inflytelse, tyckes wara engång för alltid oeftridligt befullmäktigade till allmänt gällande öfwerherrskap och förmyndarskap. Nu åter, sedan deßa Dogmer upphört att blindt besworjas, och deßa Auctoriteter att regera med uteslutande domsrätt, yrkar man icke blott, hwad Redactionen aldrig yrkat, att de i och för sig sjelfwa äro till alla delar owillkorligt förkastliga, utan ock att en ny på blind hyllning räknande Domarmyndighet skall enrådigt herrska i deras ställe, och denna är — den Opinion, som för hwarje innewarande ögonblick hyses af den talrikaste menniskoskaran, utan att bekymra sig om ej den moderna föreställningsarten, som förbfrigt blott wäntar på att undanträngas af en ännu modernare, lika lätt kan wara en andlig farsot som ett andligt läkemedel. Wi finna i sin ordning, att denna opinion, under det mißbrukade namnet af allmän, will inkräkta de throner, som ej mindre i Litteratur än i Politik tillhöra de oföränderliga Ideer, dem endast ett wis Ewigheten med spegelklart sjelfmedwetande fästadt Förnuft är mäktigt att erkänna i deras ljus och omfatta i deras sammanhang; wi finna i sin ordning, att de högljuddaste bland hennes uttolkare, personer som ej bidragit med det ringaste grand till införandet af den intellectuella frihetsperiod, hwars herrlighet de stundligen bepriså, nu skrytande brösta sig öfwer förmågan att anwända deß utrymme till sina ballooners luftresor, och inbilla sig att de pappersark, på hwilka de upptecknat dylika äfwentyr, utgöra tillsammantagna den grundläggning, hwarpå Swenska Nationen stöder hela sitt hopp om allmän bildning och wälgång. Det bör ej förwåna någon, att den phantastiska gudomlighet, för hwilken de böja sina knän och tända sina rökoffer, lockar dem till sådana påståenden, som t.

ex. att wår nation, twertemot allt förstånd och all historia, har att wänta sin egentliga litteraturs födelse ur atom-hwimlet af politiserande dagblad; eller att Poesien, sedan hon ej får wara en blott hofdecoration, måste nödwändigt från en förnäm societets-docka förwandla sig till en lindanserska på torgen, tillåtlig i det allwarsamma statsborgarlifwet endast såsom ett werktyg att putslustigt fördrifwa ledsnaden för innehållslösa själars innehållslösa stunder, pligtig att lämpa sina konstsprång efter arten af den effect, som de utöfwa på en i sin halfwa odling desto mera ombytligt och anspråksfullt sinnad menighet. Men så länge en slik oreda fortfar i oafbrutna bemödanden att förwirra saker och tankesatt, så länge anser ock Redactionen af Swensk Litteratur-Tidning det wara en dyrbar pligt, att i mån af sina medlemmars förmögenheter utwisa en annan wäg för Litteraturens och den litterära Granskningens utweckling; trygg åtminstone i sjelfkänslan af sitt nit, om än i den werkställande styrkan mycket både ännu och allt framgent torde brista.

Lyckligtwis äro begreppen folk och folkmassa icke de samma; lika litet, som begreppen publicist och nouvellist. Den äkta Publicistens werksamhet består i ett offentligt samtal med de bästa, de mest upplysta, de utmärktaste bland sina landsmän; ty dessa endast utgöra för honom det Folk, för hwilket lärdom och witterhet, för hwilket själsodling i högre bemärkelse gifwes. Från sådana läsare, af hwilka Publicisten har åtminstone lika mycket att lära, som de af honom, skall genom begges harmoniska wexelwerkan, i småningom allt mer och mer utwidgade kretsar, den ljusare, den förädlande bildningen sprida sig till den klaß af allmänheten, som antingen icke sjelf är i tillfälle att medelst läsning rikta sitt kunskapsförråd, eller ock, hwilket är wida sämre, hellre riktar det ur tidningsblad än böcker. Alla tidningar och tidnings-lika ströskrifter, utan undantag, äro ett uselt surrogat för böcker; och wore det Redactionens afsigt, att göra sin egen tidning till ett nyhetsberättande flygblad af det wanliga slaget, så borde hon twifwelsutan förgäfwes påkalla de läsares uppmärksamhet, hwilkas bifall annars blefwe den mest uppmuntrande belöningen för hennes oförtrutna mödor. Men Swensk Litteratur-Tidning eftersträfwar ett annat mål: nemligen att

wara, så länge den fortfar, en följd af historiskt-kritiska Annaler, i hwilka de alster af Wetenskap och Konst, de ämnen, förhoppningar, erinringar och utsigter, som uttrycka den rent intellectuella ståndpunkten af Swenska Folkets nationliga lif och gifwa mer eller mindre glada begrepp om deß rigtningar till framskridande utbildning, skola finna ett rum, der de gemensamt betraktas i deras förhållanden till ideen af all werklig Litteratur, och skärskådas med den betänksamhet, det fördomsfria lugn, som just denna idee owillkorligt föreskrifwer. Redactionen förutsätter alltså, att hennes läsare tillhöra den del af Sweriges allmänhet, hwilken äfwen i tidningar icke ogerna ser ett och annat spår af den mindre brådstörtande afhandlingsgång, som af deßa läsare — de enda, dem hon önskar sig — i böcker fordras och gillas. Redactionen will nemligen icke blott klandra, utan jemwäl berömma; hon will ej blott säga hwad hon föraktar, utan jemwäl hwad hon högaktar; ej blott utmärka det som hon önskar nedrifwet och undanröjdt, utan ock hwad hon önskar se uppbygdt och ordnadt i det förras ställe. Hon will, i korthet sagdt, hellre organisera än decomponera: ehuru det twifwelsutan är ett ringare beswär, att oupphörligt bekriga allt hwad som under någon bestämd gestalt existerar, för att sedermera, will Gud, i den tomma rymden anställa rön om ej Sanningens Genius änteligen torde sjelfmant kasta sig i det utspända nätet af ett tanksystem, hwars ihålighet öfwerallt framkikar mellan maskorna, illa döljd under hopflickningen af osammanhängande negationer. Likwäl, ehwad wärde än Redactionen tillerkänner allt slags grundligare behandlingssätt, förstås dock af sig sjelft, att det materiella omfånget af en tidskrift, som utgifwes i weckoblad, ej tillåter den åsyftade större grundligheten och utförligheten att öfwerskrida wißa gränsor, dem Redactionens medlemmar kanske icke alltid iakttagit så noga, som de nu öfwerenskommit att man hädanefter bör och skall. Föröfrigt smickrar hon sig med det hopp, att hädanefter kunna widga sin tidning till en mångfaldigare omfattning af granskningsämnen, än hittills warit möjligt, eller att hinna en mera fullkomnad approximation till wetenskaplig allsidighet: särdeles förmodar hon sig i hänsigt till de föremål, som stå i omedelbar förbindelse med Theologien, Historien, Geographien, Archäologien, Philosophien,

Naturkunskapen, Philologien, de sköna Konsterna och den egentligen sålallade Witterheten, kunna uppnå en fullständighet, som åtminstone aldrig i Swerige af någon litterär tidskrift warit uppnådd. Wi hänwisa dem, som älska jemförelser, till denna Litteratur-Tidnings föregångare, den Swenska Mercurius, de i Upsala på 17:de talet af Höijer och Silwerstolpe gjorda, för sin tids behof tillfredsställande försöken, samt slutligen till den kortwariga Åbo Litteratur-Tidning, hwars ädla wälmening hade förtjenat ett bättre öde. Hwad uttryckligen Witterheten angår, som ännu i wårt fäderneland ej upphört att framför alla öfriga Kritikens pröfningsfält föranleda twister och willerwalla, skattar sig Redactionen wid detta tillfälle pligtig att ännu engång förklara, att hon anser wanärande för nationen det småaktiga gräl, som i wissa dagblad otröttligt fortfar att larma om skolor och secter, och som gerna önskar försätta Sweriges Skalder tillika med deßa Skalders läsare i samma bellum omnium contra omnes, hwarutinnan slika ephemerer njuta sitt eget element. Redactionen kan ej hålla sig anwanad att deltaga i ett kif, som numera hufwudsakligen rigtar sig blott mot namn och personer; för hennes omdöme är allting i Poesien godt, som är poetiskt i wäsendet och formen, och det blir enligt hennes tanka icke mindre godt, om det föröfrigt må synas företrädeswis närma sig till lynnet af en fransysk, eller en tysk, eller en engelsk förträfflighet. Nog, om kärnan är sjelfständig och Swensk, d. w. s. sådan, som wi önska att allt Swenskt wore: hjertligt, warmt, ädelt, sinnrikt och sannt. Nöjd, så ofta Redactionen finner detta grundwillkor för sitt åstheriska samtycke uppfyldt, skall hon aldrig wåga fördömma den individuella känsla och framställningsart, som skiljer den ena skalden ifrån den andra: qwick eller allwarsam, glädtig eller sorgsen, sinnlig eller andlig, naif eller mystisk, burlesk eller sublim, är hwarje mötande ton af äkta skaldesång henne lika dyrbar och lika kär. Med tryggt sammwete kunna wi lofwa, att de läsare, som öfwerensstämma med oß i en liknande sinnesförfattning, ej skola bedragas på sin wäntan. Sådana läsares opinion är oß helig; den grundar sig på öfwertygelser, hwilka sjelfwa grunda sig på en orubblig samklang af kunskap, förstånd, känsla och bildningsgåfwa; denna opinion är redan inom sin princip allmän, eller absolut giltig, om den ock blott långsamt kan bli det i sina resultater. Den står till den förutnämnda, epidemiskt omstiftande opinionen i samma förhållande, som begreppet aristokrati till begreppet ochlokrati, när man tänker deßa begrepp i begge ordens ursprungliga bemärkelser. Pöbeln, såsom sådan, har af naturen ingenstäds rättighet att döma och styra; den sunda Litteraturen och den sunda Statsläran följa härutinnan en och samma grundsats.

Kanhända behöfwer knapt Redactionen särskildt tillägga, att äfwen Politiken, nemligen så widt, som den kan och bör ur wetenskapliga synpunkter betraktas, ej sällan kommer att också hädanefter syßelsätta denna Tidnings uppmärksamhet. Grunddragen af wåra tänkesätt öfwer politiska ämnen och samtidens constitutionella experimenter, skola sannolikt ej sakna mångfaldiga tillfällen, som uppmana till fortfarande i syftningen att lemna beständare, noggrannare, fullständigare utwecklingar. Redactionen önskar, att jemwäl med sin ringa åtgärd kunna bidraga till det engång inträffande slutafgörandet af den fråga, som nu söndrar så många sinnen: om Friheten's ande, genom hwilken enfald allt Sannt, Skönt och Stort förmår uppenbara sig inom kretsen af menskliga werkningskrafter, handlar i sin lifgifwande klarhet hos dem, som se i Statens Idee en gudomlig uppfostringsanstalt under nationella former, hwilka, också när de tarfwa åtskillig förbättring, man icke bör på måfå tadla och förstöra, utan bjuda till att begripa och fullkomna, emedan de blifwit framfödda ur nationens historiska individualitet och uttrycka denna med organisk nödwändighet; eller hos dem, som sätta Statens Idee i ett förplägnings-institut, der hwarje medborgare äger rätt att knota såsnart ej statsmachineriet unnar honom att förplägas efter hans godtycke, och der man derföre i oändliga förslagsmakerier jemkar, lappar och corrigerar på döda papper och bokstäfwer, under hopp att slutligen utgrubbla en samhällsförfattning, som skulle, sedan den förintat Historiens arf och Naturens nödwändighet, göra en på medelmåttans jemlikhet hwilande lex agraria äfwen andligen werkställbar. Redactionens åsigt, i afseende på Swerige särskildt, är att deß Constitution, deß Ståndsinrättning o. s. w. behöfwer snarare begagnas än förändras; och att föröfrigt det förnuftiga, det ändamålsenliga både i

begagnandet och förändringen kan af inga andra medborgare tillwägabringas, än sådana, som ej blott öfwerensstämma i den bästa speculativa och empiriska theori, utan framförallt i en brinnande kärlek till Gud, Konungen och Folket. Den, för hwilken detta föreställningssätt, detta språk synes wara en härmad forntids-ton eller en affecterad mystik, — den som ej inser, att Religionen i allmänhet är Statens enda werkliga själ, att en ur henne flödande allas wälwilja för hwarandra och för det Hela är det enda och sista föryngringsmedlet för åldrande samfund, -- denne, ehwem han än må tro sig wara, är af Naturen föd till slaf, till servil, om ock hans liberala chrior förfäkta motsatsen; han söker förgäfwes, inför hwart och ett skarpare öga, sammanwäfwa sina prunkande phraser till någon tillräcklig täckmantel öfwer den nakna egoism, som med omättlig egenkärlek och fanatisk intolerans fordrar att se hela samhället hwälfwas omkring sitt Jags medelpunkt.

Redactionen ämnar, för innewarande och nästkommande år, utgifwa Swensk Litteratur-Tidning twenne gånger i weckan: ett halfark hwarje gång. Skälet är lätt synbart: wi önska, att lifligare, att med kortare afbrott kunna beledsaga och i den oweldiga pröfningen återspegla de hastigt hwarandra följande phänomenerne af samtidens rörliga lynne. Och då detta wißerligen, till och med blott i sjelfwa rörligheten, har ett ojemförligt högre wärde än den nästföregångna periodens liknöjda sömnsjuka, skola wi bemöda oß att willigt gå äfwen den bland deß fordringar till mötes, som beträffar en ökad skyndsamhet och fullständighet i anmälandet af utkommande skrifter. Så tidigt, som möjligen ske kan, skall man på de wigtigaste bland deßa, i Godt och i Ondt, fästa wåra läsares uppmärksamhet, och, utan att alldeles förbigå arbeten af ringare eller egiltigare anspråk, likwäl företrädeswis behandla de märkwärdigare; hwarwid all den korthet, som ämnenas natur kan tillåta, skall iakttagas för att bereda plats åt ett åsyftadt inrymmande af flerdubbelt talrikare ämnen. Skulle Redactionen, ehuru hon sökt införlifwa i sin förening medarbetare för alla slags wetenskapsgrenar, likwäl ännu öfwer en och annan utkommande bok ej finna sig stånds att meddela ett behörigt omdöme, så will hon i dylikt fall åtminstone med en historik uppgift om skriftens tillwarelse och affigt göra lacunen icke renaf ouppfylld, och dymedelst låta det möjligast minsta felas i en årlig öfwersigt af den fosterländska litteraturens samtliga producter.

Slutligen få wi gifwa tillkänna, att Litterära Nyheter, i den mån likwäl, som de föröfrigt kunna synas berättigade att ingå i Tidningens plan, hädanefter skola bilda en stående, särskild artikel, åt hwilken ett rum på hwarje nummers sista sida skall utses. Man önskar att dermed hastigare, än hittills genom de blott månatligen utkommande Bihangen, meddela hwad som kan finnas intreßant nog att böra ju förr deß hellre hinna till wåra läsares kännedom. Det är wår affigt, att bland deßa Nyheter särdeles upptaga korta underrättelser om sådana utländska werk, helst ur den Norrska, Danska, Tyska, Fransyska och Engelska Litteraturen, hwilka wi gerna säge bekantgjorda bland älskarne af den Swenska, för dennas egen båtnad skull; blott måste härwid tilläggas, att Redactionen i detta sitt uppsåt ej wågar hysa ens det ringaste hopp om någon fullständighets ernående. Källorna till slika meddelanden äro i Swerige ej ömniga; sent komma de märkwärdigaste utländska skrifterna hit öfwer Östersjön, och wid begagnandet af de utländska kritiska bladen måste man förfara med yttersta warsamhet. Måtte alltså Läsaren här benäget åtnöja sig med hwad tillfället kan beskära! Så ofta wid de nämnda uppgifterna något omdöme bifogas, bliswer detta antingen en frukt af det intryck, som Redactionen erfarit genom egen läsning af den utländska bok hwarom hon berättar, eller ock ett interimistiskt lån från den eller de utländska tidskrifter, hwilkas åsigter hon funnit wara i allmänhet mest ense med sina. Särskilda Bihang till Tidningen skola icke deß mindre fortfara; man ämnar der inrymma de slags nyheter, som wegentligt skulle upptagas i planen för ofwannämnda artikel, men ändock i andra hänsigter äga intreße; hwaribland framförallt Biographier och Nekrologer öfwer inhemska Litteratörer och Konstnärer, äfwensom recenserade författares Antikritiker, hwilka — skyndsamt och correct — der införas emot betalning.

Den nya Årgången tryckes, såsom närwarande dubbla Nummer utwisar, på större och wackrare papper; liksom i allmänhet, hwad deß typo-

graphiska beskaffenhet angår, med all möjlig snygghet och omsorg. Ehuru derigenom kostnaden för deß förläggare blir ej obetydligt förökad, bibehålles dock priset oförändradt: nemligen 4 R:d 24 sk. B:co för 104 Numror, ett obestämdt antal af Bihang och 1 Register. Pränumeranter i landsorterna erlägga deßutom 2 R:d 40 sk. till porto och arfvode åt Post-Contoiren. Af de föregående Årgångarna kostar hwar och en 3 R:d B:co särskild. Några få fullständiga Samlingar (1813—22) finnas ännu att köpa; de afslås för ett pris af 15 R:d hwardera. Requisitioner insemnas till Hr Magister Wiborg i Stockholm eller Hrr Palmblad & Comp. i Upsala, som åtaga sig afsändningen till närmast belägna stad.

Tryckningen af 1822 års Litteratur-Tidning, som blifvit fördröjd genom alahanda oundwikliga omständigheter, skall, sedan den ej hunnit fullbordas innan det nyßförflutna årets slut, fortgå parallelt med den nya årgångens och fulländas inom förloppet af nästkommande Februari månad.

Nyårsdagen 1823.

Redactionen.

Litterära Nyheter:

Stockholm: På Gripsholms Kongl. Lust-Slott, som förut är bekant genom den rika samling af forntida Porträtter der förwaras, anlägges ett Galleri af namnkunniga Swenska Mäns Porträtter. Detta Galleri har i synnerhet genom Öfwer-Kammarherren Frih. Stiernelds nitfulla omtanka från flera håll erhållit dyrbara bidrag.

Upsala: Efter utfärdadt Program, öfwerlemnade Akad. Rector Magnificus, Primar Theol. Professorn, Dom-Prosten, L. M. O. Doct. J. Winbom, d. 13 Decemb. efter hållet Tal, som innefattade Cautiones nonnullæ in Scriptis Sacris explicandis necessariæ, Rectoratet till Jurispr. Oecon. & Commerc. Professorn, Doct. Lars Georg Rabenius.

—— Decani för nästkommande Termin äro i Theologiska Facultéten: Dom-Prosten Doct. Winbom. I Juridiska Fac. Rector Magnificus, Prof. Doct. Rabenius. I Medicinska Fac. Prof. Doct. Åkerman. I Philosophiska Fac. Professorn och Ordens-Historiographen, Mag. Geijer

Christiania: Den 24 sistl. Novemb. firades härstädes Holbergs*) Jubiläum genom uppförandet af "den politiske Kandestöber", hwilket man anser wara bland hans Lustspel det första, som blifwit gifwet på Scenen år 1722. En paßande Prolog war för tillfället författad.

Köpenhamn: Härifrån berättas, att framl. Etats-Rådet, Prof. A. Kalls Bibliothek, hwars bortauctionerande med Decemb. skulle taga sin början (se Bib. Octob. N:o 13.) nu lärer wara såldt till Bokhandl. Nestler i Hamburg för 9000 Mark Courant eller 6000 Rbd. i Sedlar, en summa som man anser wara under det som Auctionen skulle hafwa inbragt, då Samlingen, förutan 202 Voll. Palæotyper, innehåller omkring 1000 Voll. in Fol. 4000 Voll. in Quarto och 8000 Voll. in Octavo samt 50,000 Dißertationer. I synnerhet beklagar man att Manuscripterna, 688 Voll. nästan alla hörande till Danska Historien och Litteraturen, på sådant sätt kommit i främmande ägo.

—— Under namn af Oehlenschlägers Digte ämnar Förf. utgifwa en samling smärre poemer, o. s. w. hwilka dels finnas särskildt tryckta, dels stå i Digter för år 1803, i Poetiske Skrifter, i Digteningerne 1:a del, böcker, hwilka i bokhandeln redan äro utgångna. Samlingen kommer att utgöra 3 B:d, hwart och ett ungefär 25 ark stort: priset beräknas Subskribenterne till 12 danska skill. (6 sk. swenskt m:t) på Tr. ppr. samt 16 sk. på fint. ppr.—

—— Likaledes har J. H. Bredsdorff, Ph. D:r och Assistent wid K. Museum for Naturvidenskaberne, anmält sin föresats att utgifwa en Haandbog i Geognosien, som kommer att bestå af följande hufwudafdelningar: 1) Indledning. 2) Jordklodens Forhold til andre Verdenslegemer. 3) Jordens Figur. 4) Jordens Sammensætning. 5) Jordens indre (physiske) Beskaffenhed. 6 Jordklodens Forandringer, forsaavidt som de endnu have Sted. 7) Tillæg om den Maade, hvorpaa Jorden rimeligviis er frembragt og kommen til sin naervaerende Skikkelse. — Arbetet kommer att bestå af 24 ark och utkommer, ifall ett tillräckligt antal Subskribenter anmäla sig, sommarn 1823. (På deßa werk kunna hugade Subskribenter teckna sig hos Palmblad & C. i Upsala).

*) Han war Norrman, såsom född i Bergen.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 3. Den 9 Januari 1823.

Recension:

Resa genom Sweriges och Norriges Lappmarker, förrättad år 1821; af Joh. Wilh Zetterstedt, Professor m. m. wid Kongl. Academ. i Lund, 1:a Del. XV och 206 sidd. 2:a Del. 231 sidd. Lund, 1822, 8:o.

Ju mera swenska mäns Resebeskrifningar inom wårt eget fädernesland äro sällsynta, med desto större tacksamhet skall allmänheten emottaga närwarande Resa, som wittnar ej endast om ett allwarligt nit för Naturalhistorien, utan ock att Förf. ej lemnat ur sigte andra föremål, som hafwa afseende på inbyggarnes näringsfång, yrken, lefnadssätt, handel och ekonomi. En Förf., hwilken, såsom Hr Z., gör sig af sig sjelf stora fordringar, kan dock ej wara belåten med ett flyktigt och omotiveradt beröm: det torde således wara Rec. tillåtit, att betrakta detta arbete från den wetenskapliga kritikens synpunkt, och först fästa uppmärksamheten wid det ämne, som utgjorde Resans egentliga och närmaste föremål.

Kort före Hr Z:s hemkomst läste man i Allmänna Journalen, N:o 230 för d. 2 Oct. 1821, en underrättelse som war mycket lofwande. Förf. säger deruti, att han bland annat skulle bemföra "de hittills kända Lappska wexter och några nya." Förf. skulle således i Botaniskt afseende hafwa warit den lyckligaste resande, som någonsin befarit detta widsträckta land, och man hade allt skäl att med otålighet wänta deröfwer en noggrann uppgift. Närwarande Resebeskrifning innehåller också på de sista sidorna ett Register öfwer de i Lappmarkerne funne Wexter, men detta swarar wäl icke mot hwad som uppgifwes i ofwannämnde underrättelse. Man finner i detta register blott 341 bekanta wäxter nämnda, bland hwilka 30 moßor, o. d., då hela antalet af Lappska wärter likwäl är 1087 och utom moßor m. m. 529. Det måste wäl tagas för afgjordt, att Hr Z. sett flera wäxter än som nämnas, men det är besynnerligt, att han uraktlåtit att nämna ganska märkwärdiga wäxter som saknas, då han anfört många mindre märkwärdiga. Enligt den resetur och öfriga omständigheter, som anföras i boken och beklagligen alldeles icke warit gynnande minst för Botaniken, undrar Rec. likwäl icke, att ett större antal wärter icke funnits.

Rec. har först fästat sig wid det Botaniska i denna Resebeskrifning, och det af flera orsaker. Den är i hans tanka så mångsidig, att man swårligen kan fatta allt tillsammans, utan gör bäst att betrakta den ur flere synpunkter. Såsom en i wetenskaplig affigt förrättad resa synes det wetenskapliga först böra komma i betraktande och aldrafrämst det Botaniska såsom det der bäst låter jemföra sig med hwad man förut äger i samma sak. Också är Förf. Botanices Demonstrator, ehuru han här synes betäcka sig med den generella titeln Professor m. m wid Kongl. Academien i Lund. Om härigenom icke den mest fördelaktiga sidan af boken först framträder, så sker det utan någon mißgynnande affigt å Rec:s sida. Först således sjelfwa reseturen, betraktad från den Botaniska sidan! Förf. tog den bekanta wanliga wägen till Kengis

under tämligen gynnande utsigter. Sårdeles wid Bottniska wiken gjorde man sig hopp om en tidig wår. Men ju högre upp, deß mera sent wisade sig året blifwa. Således måste de resande slutligen på de stora sjöarna kämpa med isloßningen. Att under en sådan årstid blomsterskörden måste nästan uteblifwa, är tydligt. Wål gjorde en gynnande storm under deras ögon Torneå-träsk fritt från is, men denna lyckliga händelse minskade icke snön, som betäckte landet. Således paßerades fjällryggen d. 12 Juli nästan helt och hållet snöbeklädd och den följande dagen kommo de resande ned till Ofotenfjord af Nordhafwet (som här alltid kallas Ishafwet). I stället för att här proviantera och återwända till fjällryggen, hwilket utan twifwel warit fördelaktigast i Botaniskt afseende och så mycket önskligare, som denna del af fjällryggen är ganska intereßant och nästan intet besökt, satte de resande sig i båt och foro hela kusten uppefter ända till Alten. Huruwida det war botanice rigtigt att tillbringa på sjön den wackraste månaden ända in i Augusti hwarunder den resande sällan har tillfälle att stiga i land, och huruwida derefter resan kan kallas en af de beswärligaste som i fäderneslandet blifwit werkställde (2:dra Del sid. 223), faller lätt i ögonen Emedlertid funnos under denna sjöfart de märkwärdigaste wäxterna under hela resan näml. Arenaria ciliata och Gentiana serrata, upptäckter, som nog wisa uppmärksamhet. Från Alten togs den wanliga wägen öfwer Kautokeino till Swerige. Derunder paßerades blott fjällrötterna uppom Alten, och sedan finnes endast, som bekant är, en landtygg, som med sina toppar icke hinner upp till trädgränsen emellan Alten och Muonio elfwar, hwilken paßerades d. 14 Aug. Således gingo de resande miste om fjällryggens undersökning under werkliga sommaren och fingo äfwen se landet wid deß swenska sida endast tidigt på wären och sent på hösten. Häraf förklaras, att de högsta fjällwäxterna saknas, till och med snögränsens säkraste följeslagare Ranunculus glacialis, äfwensom de för deßa swenska lappmarker mäst egna wäxter såsom Holcus alpinus, Saxifraga Hirculus, Sonchus sibiricus. Intereße äger boken dock wißerligen för en Botanist genom de wäxt-ställen som uppgifwas. Således får man weta, att granskogen sträcker sig icke allenast uppom Jukkasjärwi, utan ehuru gles ända till Wakkoforsarna wid paß 1 mil nedom Torneåträsk. Detta utwisar mera likhet med Luleå Lappmark än med Enontekis trakten, och det stora Torneåträsk bekräftar detta. Ajuga pyramidalis wid Ewenäs är en ny wälkommen uppgift. Att Kobresia scirpina fanns wid Jukkasjärwi så tidigt om wären förefaller något otroligt, då den annars icke är funnen annat än på de högsta fjälen sent på sommaren. De på Registret såsom spec. ignot. uppförde wäxterna förblifwa wäl twifwelaktiga såsom funna i obestämbart tillstånd och förösfrigt mycket nära förwandta med förut bekanta arter. Sådant torde wäl också hända med Targionia, som redan länge sedan skall wara funnen wid Götheborg, men alltid utan frukt. Bland wärtnamn, som genom tillsatt författare fått ett mindre rigtigt utseende förtjenar anmärkas 2 Del. sid. 49. Draba Liljebladii Wahl., men som kanske är att mera anse såsom tryckfel i stället för Wallm.

Zoologien har wißerligen mycket mera wunnit än Botaniken genom i fråga warande resa, och åt den förra war också reseturen i synnerhet med den långa båtfärden på Nordhafwet mycket mera egnad. Man har derom att wänta särskilda afhandlingar och Rec. önskar att detta måtte utarbetas till en rigtig Fauna lapponica, som wi ännu sakna, sedan Flora lapponica gått nära ett århundrade förut. I närwarande resebeskrifning omtalas blott Fåglar och några Däggdjur. Det anförda är ganska intereßant och kan icke annat än uppwäcka nyßanförde önskan. Redan i Ångermanland erhöll Förf. skälskallar, som beskrifwas, och wid Haparanda sköts Emberiza borealis, hwarpå lemnas två figurer. Inom Lappmarksgränsen belöntes Förf:s ökade ifwer genom den i gravur här föreställda Parus, men att det förut warande namnet sibiricus förwandlas i lugubris, anser Rec. för mindre nödwändigt. Det är wäl sant, att Lappland icke hörer till Siberien, men wi hafwa förut en Sonchus sibericus just i samma Lappmark, som den anförde Parus. Hwad Förf. säger om Renen emot en nyare författare äger wißt god grund. Bland insecter talas här blott om de för Lappland så märkwärdiga renflugorna och myggorna.

För den egentligare Physiska Geographien synes under denna resa föga blifwit uträttadt. Några oaktsamheter kunde här anmärkas, såsom att

Upsala nya Orangeri säges ligga $\frac{1}{8}$ mil från staden, ehuru det tillika med Slottet och deß trägärd, anses wara beläget inom staden. Att Förf. ännu anser fjällryggen för att gå mellan Kautokeino och Muonio-elf, sedan v. Buch gjort sig så mycken möda att wisa motsatsen, är wål af mera betydenhet.

Det mesta bifall förtjenar Förf. genom sin populära framställning af folkets näringsfång, lefnadssätt och seder, hwarmed sättet att färdas och en resandes öfriga omständigheter stå i så mycket samband. Allt sådant beskrifwes här både fullständigare och klarare, än wi förut äga det, i synnerhet på wårt språk. Härutinnan uppfyller Förf. en brist, som utlänningen kunde förebrå oß, och Rec. gör sig förwißad att sådant emottages med allt förtjent bifall och tacksamhet. Stilen är allestädes lättläst och nätt, kanske stundom något rhetorisk och sökt, men om Förf. någon gång genom litet twungna utifrån hämtade liknelser sökt lifwa en enformig sak, så har detta kanske bättre lyckats inför allmänheten än om han mera på wetenskapsmannens wis welat hämta lifwet från det innersta af hwarje sak, hwilket ofta är så swårt att se för den större allmänheten. I allmänhet wisar Förf med rätta hwarje sak från deß bästa sida och allt utfaller således merendels till inbyggarnes lof; men sluteligen afwiker Förf. derifrån, då han kommer till Torneå träsk och fjällryggen, der han möter de mest mißgynnande omständigheter från naturens sida och paßerar dem såsom den mest förskräckliga wändpunkt på sin resa. Rec. beklagar att Förf. här hade så många skål att blifwa stämd till mörka beskrifningar, men kan icke annat än warna läsaren ifrån att anse det som således anföres såsom allt för mycket allmänt gällande, hwilket en klok läsare deßutom bör allestädes ihågkomma wid läsandet af nästan hwar och en resebeskrifning. Det är i synnerhet de stackars Lapparne, som hafwa att beklaga sig af denna oblida sinnesstämning, i det de här skillras med allt för mörka, och enligt Rec:s öfwertygelse, osanna färgor. Det war icke underligt, om deßa med naturen ännu närmare införlifwade menniskor ledo af samma mißgynnade och för dem säkert mest skadliga wäderlek, som wåra resande, och således blefwo lika mycket mißstämda som wåra Resande Det är också möjligt att de Lappar, som träffades, woro af Kaitumstammen, den mest grofwa af alla. Emedlertid är det äfwen möjligt, att, utom den anförda wäderleken, också de resandes rustning med dubbelbößor och stora rapphönshundar för hwilka renen wål blef lika rädd, som för wargen, aflägsnade dem från all närmare bekantskap med infödingarne, så att de till och med nekade dem renmjölk, hwarpå de deßutom troligen ledo brist i anseende till saknad af bete, men hwilket Förf. härleder från widskeplighet af den art, som Rec. aldrig förr hört omtalas. Hwad som anföres 1 delen sid. 217. (hwarmed kan jemföras 2 delen sid. 20. 31. 34. 56.) målar icke allenast Lapparne så oskåliga som orar, utan sjelfwa orarna nedsättas också allt för mycket, så att lågheten blir deß större. Rec. kan icke finna hwad Lapparna gjorde wåra resande emot, utan tycker att de skjutsade dem rätt beskedligt ned till norrska stranden, hwarföre de förtjent annan wälwilja än att sparkas. Men kanske lärde wår Förf. här af den grofwa Nordmannen att handtera Lapparna något oskäligt och det af brist på all werklig kännedom om dem. Man bör till ett motstycke mot sådant läsa hwad Wargas Bedemar anför om Lapparne, de wackra husliga förhållanden och den äktenskaps-ömhet som han såg råda bland detta folk: dygder så naturliga för ett herdefolk. Det är obehagligt, att här nödgas åberopa utländska witnesbörd till förswar för wårt eget folk och wåra mest naturliga medmenniskor mot en naturforskare. Deßa taflor äro också det mest mißlyckade i hela boken, och Rec. kan icke annat än önska att de ej funnos der. Föröfrigt wärderar Rec. hwad som säges, till den grad att han önskade det Förf. genom bifogade register och innehållsförteckningar så föranstaltat, att man kunde bättre igenfinna hwarje ämne.

Hwad grammatikaliska skrifsättet widkommer, så undrar Rec. att Förf. nästan alltid har lärer i singularis. Äfwen att man på twå ställen ser kloërt som så tydligen bör wara klo-ärt.

Mot slutet af resan, sedan den mesta sörden war förbi, utbrister Förf. i sånger. Den första sången egnas också Fosterlandet, hwilket icke kan annat än gillas; men sist kommer Förf. att besjunga fjällryggen, om hwilkens undersökning han gått så miste, och derwid förekommer äfwen denna stroph.

"der Mammot betade och Palmträd wäxte på."

Att sitta så på långt håll och qwäda om den natur, som man icke känner, tyckes föga egna naturforskaren. Denna rad innehåller ett luftskott i geologien, hwars make Rec. förut icke sett, ehuru fruktbara wåra tidningsskrifware äro på sådana widunderligheter. Wäl finnas i föregående tropher andra möjligheter betingade af ett måhända och ett kanske, men denna senare uppgift är dock alltför aflägse från all sannolikhet. Man måste werkligen känna den upp- och nedwända ställning, man welat gifwa Geologien, för att begripa huru sådana satser kunna uppkomma. I stället för att Geologerna rätteligen börjat från djupet och på den djupaste möjliga grund byggt sin byggnad, så hafwa några begynt på ytan och från deß beskaffenhet på ett håll welat sluta till alla, utan att weta huru nära ytan beror af det inre, som här i nu warande fråga alldeles motsäger all likhet. Man betänker icke huru locala och inskränkta de yngsta bildningarna äro. Sedan man funnit tecken efter sådana wårtaftryck wid Höör i Skåne, hwilka utomlands ge tillkänna en i forntiden tropisk vegetation, will man finna den allestädes, ehuru ingen sådan sandsten finnes mera i Swerige. Ehuru man än aldrig funnit Mammot-tänder i Swerige, så tager man dock för afgjordt, att de finnas. Således ha nu både Palmträd och Mammot bliswit ihågkomna på wåra fjällar, dit de efter all erfarenhet minst af allt höra. Man måste då erinra att werkliga lemningar efter Palmträd hittills i Europa endast funnits i de mest låga trakter till och med långt under hafwets nuwarande wattenyta. Mammot-tänder äro också hittills endast funna på lågland. Äfwen uti Siberien, som mot ishafwet är ganska lågt, finnas de mäst wid de största floderna. Både Palmträds- och Mammots-lemningar erhållas endast på de yngsta stenbildningar. Att nu i hast wänta dem så högt upp och på en så naken granit-grund som Lappmarkens fjällrygg, är i sanning mycket äfwentyrligt.

Litterära Nyheter:

London. — Doct. Smith, President i Linnäiska Societeten härstädes, har utgifwit von Linnés Brefwäxling under följande titel: A Selection of the Correspondence of Linnæus and other Naturalists, from the Original-Manuscripts By Sir James Edward Smith, M. D. Voll. I. II. Lond. 1821. 8:o.

Frankrike. — *Han wen khi meng:* Elémens de la Grammaire chinoise ou Principes généraux du *kou-wen* ou style antique et du *kouan-hoa* c'est-à-dire de la langue commune, généralement usitée dans l'empire chinois. Paris 1822. 214 pagg. — Med många loford anmäld af Silv. de Sacy i Journal des Savans. Förf., Abbé Remusat, påstår i företalet, twert emot den allmänna meningen, att de swårigheter, som hittills afskräckt Europas lärde från att lära detta språk, hafwa endast sin grund i det främmadartade system, wid hwilket man blott i början finner någon möda att wänja sig: att man endast i minnet behöfwer inpregla 2000 charakterer, hwilka äro allmännast i bruk, och hwartill sjelfwa formen, så widunderlig den än i början förekommer ögat, ej litet är behjelplig; att grammatiken är högst regelbunden, och att, ehuru orden sakna alla slags flexioner, man dock aldrig kan blifwa willrådig om meningen. Denna grammatika, tillägger Sacy, är af den beskaffenhet att den äfwen med nöje kan läsas af dem, som ej wilja studera chinesiska.

—— Histoire des évènemens de la Grèce, depuis les premiers troubles, jusqu'à ce jour, par *M. C. D. Raffenel.* Paris 1822. — Det första försöket till en fullständig öfwersigt af det nuwarande grekiska frihetskriget. Författ. war fransyst Consul i Levanten och lefde mest i Smyrna

—— Recherches sur les animaux fossiles. Par Mr le Baron de *Cuvier.* T. I 1822. — Cuviers förtjenster om den delen af geologien, som hämtar sitt stöd från de fossila djuren, äro alltför bekanta, för att Rec. skulle behöfwa wända uppmärksamheten på det höga wärdet af detta werk.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 4. Den 13 Januari 1823.

Recension:

Swenska Akademiens Handlingar. Från år 1796. Åttonde Delen. Sthm, Deleen, 1821. 363 sidd. Nionde Delen, Sthm, Deleen, 1822. 290 sidd. 8:o.

Swenska Akademien, såsom witter domstol, befinner sig sedan flera år tillbaka i ett något besvärande läge, och det tyckes (sid. 122, 123, 228, 229), att hon ej för sina egna ögon kan gömma detta förhållande, som hon i början sjelf betwislade; hon tyckes småningom blifwit warse, huru hon mer och mer öfwergifwes af opinionen, under det att hon hwarken will eller kan i hufvudsaken uppoffra sina grundsatser, om hon än i wisa detailler funnit sig föranlåten att i senare tider göra några små modificationer och concessioner åt den såkallade tidsandan. Om likwäl den lugna ihärdighet, hwarmed denna Akademi bewarat sina föråldrade tänkesätt, warit fördelaktig för fosterländska witterhetens utweckling, är en fråga, som ej med annat än Nej lärer kunna beswaras. Dock hafwa, sedan tio eller tolf år, öfwer dels det hämmande twång dels den ensidiga rigtning, i hwilken ifrågawarande Akademi knutit den fosterländska Witterheten, många faldiga anmärkningar i mångfaldiga tidningar och andra skrifter blifwit gjorda, så att detta annue numera längesedan kunde anses såsom uttömdt. En wiss publicistisk Tidning — i hwilken allt, utom tankarna, är deß egendom, Rec. menar tonen, skrytet, smädelsen *) — har icke deßmindre ej försmått att i nya wändningar immerfort upprepa det ofta och längesedan sagda. Då äfwen Sw. Litterat. Tidning redan för ett helt decennium i förewarande fråga yttrat sin öfwertygelse, så kan Rec. inskränka sig till en och annan anmärkning, ämnad att historiskt förklara, huru detta Nordens Olympia kommit att likna ett öfwergifwet tempel, och hwarföre man wid deß årsfester nu mera antingen nästan endast ser den gapande nyfikenheten eller twetydiga, ironiska ansigten.

Orsakerna till detta ombytta förhållande ligga ej blott — så lyder wanligen anklagelsen — i denna Akademis egna charakter och rigtning: de måste, enligt wår mening, härledas från naturen af alla sådana slags corporationer. Dylika Sällskaper, de må hafwa Wettenskaperna eller Witterheten till föremål, förswara wisserligen sin plats i Samfundet; de äro conservatorier för den redan förhanden warande bildningen, bränspeglar, som i en enda lifgifwande punkt samla det ljus, som redan finnes. Men också icke widare. De äro ett slags

*) Till denna senare claß räkna wi t. ex. den o-

wärdiga beskyllningen mot Gustaf III., att wid instiftandet af Swenska Akademien hafwa haft för hufwud-afsigt att insöfwa och förslafwa nationen, och wänja henne wid tyranni äfwen i witterheten. Att Gustaf III. af fullt hjerta älskade Witterheten är en afgjord sanning: huru många gran af såfänga och calcyl på eget pris för sig sjelf deruti ingingo, är en beräkning hwilken wi öfwerlemna åt andra.

döda cisterner, som troget inom sina murar bevara hwad omtanken ditledt, men inga källor, som i lefwande bäckar kringsprida wäckelse, kraft och must på odlingens fält. Men hwarföre icke? Det war t. ex. Gustaf III:s berömliga afsigt att i ett enda Sällskap förena allt, hwad nationen i denna wäg hade stort, skönt och lysande. Konungen lyckades häruti, om ej fullkomligt, dock ganska mycket. Men antagom, att national-snillet här på det mest fullkomliga sätt blifwit representeradt, så måste snart inträda sådana förhållanden, som förändra ställningen. Den enklaste förklaring af denna förändring wore denna: Akademierna sitta, Tiden går ständigt fram: deraf uppstår det lätt begripliga phänomenet, att Akademierna snart sitta ensamma, och att både de sittande och de framgående snart förlora hwarandra ur sigte.

En af Swenska Akademiens egna Ledamöter har sjelf gjort oß uppmärksamme på naturen af sådana corporationer och deras förhållande till tiden: "Akademien måste, för att göra rättwisa åt försökande Författare, någongång åsidosätta den yttersta strängheten i flera af sina fordringar; men det är, af mer än ett skäl, åtminstone icke hon, som bör skynda att gilla unga snillens utsväfningar, eller ännu outwecklade litterära egenheter, i de yrken, hwilkas wärd inom fäderneslandet henne ursprungligen anförtroddes. Owanliga begrepp i Witterhet, som i Filosofi och Religion, kunna ofta, lika ål af en stump som af en naturnödwändighet, uppwära, och för deras nyhet, mera än för deras grundlighet winna rykte och anhängare; men hwem swarar för byggnadens wärde och waraktighet, innan den blifwit synad af allmänna förnuftet, godkänd af tiden och försäkrad af erfarenheten?"

Deßa ord innehålla en stor sanning, men de torde ej wara fullt tydliga för alla. Rec. will dertill lemna några commentarier.

Han hör någon fråga: "Ni yttrade: Tiden går, Akademien sitter. Nå wäl! Det torde wäl kanske wara fäfängt, att bjuda Tiden intaga en stol wid samma bord: men hwem hindrar Akademien att stiga upp och gå med?" —

Ja, så sker det också wid alla sådana institutioner (t. ex Universiteterna), som äro uppfostrings-anstalter, der alla slags tendenser, endast de leda till ett ädelt mål, upptagas och utbildas eller åtminstone tolereras. Der fortgår man rastlöst, på tusende wägar, till förädling: men helt annat är förhållandet med sådana Societeter, som hafwa till bestämmelse, icke att söka skönhet och sanning, utan att bedömma, belöna eller förkasta. En så beskaffad corporation måste, i följd häraf, tänka sig såsom redan innehafware af hwad som skulle sökas: den måste säga: "jag sitter wid målet: dårar åren I, som söken efter något, som redan ligger i er åsyn: nalkens till mig och njuten det, som i ett ögonblick kan uppnås!"

Detta samfund är en Domstol. Den reviderar acterna af det förflutna, och det närwarande är för henne endast en förfluten tid, som stagnerat.

Detta samfund är en litterär Hallrätt: deß bestämmelse är ej att sjelf framalstra eller låta andra framalstra nya, hittills obekanta konstalster. Den har blott den bestämmelsen att trycka sin stämpel på de waror, som för henne föreläggas. Answarig för sin stämpel, endast uppmärksam på att denna stämpel endast tryckes på erkändt bastanta, redbara produkter, wägar hon ej gifwa classicitetens märke åt sådana, hwilkas wärde blott genom erfarenheten kan utrönas.

Wi tillämpa deßa anmärkningar på de wittra samfunden och erinra om den akademiska Ledamotens ord. Om således det uppstår ett snille, som tager sin flygt åt ännu obesökta rymder, så måste en sådan Akademi tycka att understödja hans wågsamma färd och bekransa hans företag; hon gifwer hellre priset åt medelmåttan, hwars lyftning wäl icke är högre än torndyfwelns, men på hwilken man är så mycket säkrare, att han ej öfwerswäfwar de skrankor, som tros innesluta poesiens trägård. Men hwarföre? Jo, hwarje Akademi är att betrakta såsom en gammal Författare, hwilken redan uppgjort sitt system, hwars manér engång är oföränderligen fullgjutet i sin form: den lånar sin styrka af häfden och sammanhänger genom sin seghet, sin consequens, sin ihärdighet. Om än denna corporation fordom lifwades af en ande, war ljus och högstråfwande, så härdnar och förstenas den dock stalaktitiskt i den dunkla grottan, eller om den än, som chrystallen, antager en glänsande gestalt, så är den icke mer detta bildbara ämne, som lätt och friwilligt antager

alla former Den fruktar att compromettera sig, om den skulle belöna geniet, innan deß skapelser blifwit "synade af förnuftet, godkände af tiden och försäkrade af erfarenheten." — Men innan denna wärdering, efter den egyptiska dödsproceßen, blifwit fullbordad, innan tid och erfarenhet, hwars resultater äro säkra men sena, hunnit rådfrågas, innan en witter Akademi wågar utfärda sitt försäkringsbref om odödligheten; så har merendels denne Apollos yngste son redan trädt ur de lefwandes antal, och af honom är intet mer öfrigt än ett namn, som gått öfwer till ewigheten. Hwad den wittra Akademien nu kan göra, gör hon: hon låter öfwer honom författa ett Åreminne, hon låter slå en skådepenning öfwer den, hwars företag hon förut med liknöjdhet ansåg, kanske bekämpade: hon liknar Chinesiske kejsaren, som förlänar adelskap åt de längesedan förmultnade, eller Påfwen, som wäntar på Helgonets hädanfärd, innan han underskrifwer decretet om canoniseringen. Ty kan icke sjelfwa helgonet förföras till odygder, falla i Satans garn; kan icke likaså Geniet, med "sina owanliga begrepp i Witterhet, Filosofi och Religion," uppföra en byggnad, som störtas af en ännu mäktigare Genius? Låt wara att detta Genie uppbäres af ryktet och samtiden; ju mera detta Snille är Snille, och således nytt och owanligt, ju mera är det rådligt, att wänta, wänta, till deß man sett, om Charons-färjan, som fraktar honom öfwer Tidens elf, sjunker med sin last, eller werkligen för honom till Elysium. Det förflutna, det redan afwägda och behörigt wärderade är säkert om wördnad. men då ingen tid står stilla, då "owanliga begrepp" nästan i hwart moment uppkomma och småningom göra sig gällande; så måste den Akademiska Galeren, som fällt sitt ankar under förhoppning om en lycksalig stiltje och en ewig lugn-sjö, oupphörligt oroas af den hwilolösa, ewigt strömmande Oceanens swallwågor. Derföre har också ingen witter Akademi, som Rec. känner, såsom intellectuellt lefwande och werkande, haft bestånd längre än ungefär en generation. Samma anda, som wid deß stiftelse war den rådande, förändrar sig icke inom ett sådant gille, utan incarnerar sig blott i nya kroppar: och hela Witterhetssocieteten liknar sluteligen en Tibetansk Påfwe, hwars kropp icke, men hwars själ är en mumie, som för några millioner år tillbaka också warit lefwande. Men då icke litteraturen, liksom religionen, grundar sig på tro, så händer att samtiden icke tänker såsom förfäderne för millioner, för hundra, ja för trettio år sedan, och deraf uppstår åter den obehagliga följden, att den wittra Akademien träder i opposition med det slägte, som uppwäxte sedan hennes första stiftelse, eller sedan hon senast krönte "det owanliga begreppet." Innan nu den allmänt erkända förtjensten hunnit sanctioneras af en sådan kröning, måste den wara ett sekel, minst ett halt sekel gammal Men under denna tiderymd hafwa de begrepp, som då woro "owanliga," redan blifwit wanliga; och under samma tid hafwa nya "owanliga begrepp" wäxt ur lindan och framträda nu, medan man ännu är syßelsatt att trycka odödlighets-stämpeln på det senast förmultnade Geniet, och fordra, med ungdomens hela trotsighet, kröning åt sig sjelfwa. Men då Akademien, som måste sörja för att bibehålla tron på sin ofelbarhet, nödgas förwisa deßa anspråt till nästkommande secular-promotion, gifwer hon med detsamma signalen till en splittring mellan samtid och forntid, hwars rum hon är. Nu äro de döda kända såsom ett tåligt slägte, emedan grafwen afkylt deras låga och de i sin ewighet kunna säga: "nu eller en annan gång: lika mycket, wi hafwa godt om tid!" - men de lefwande tillhör endast det flyktiga ögonblicket, och derföre måste de skynda att lefwa, njuta och werka, medan stunden än är deras. Och ibland alla deßa lefwande äro inga otåligare än de så kallade Genierna men twertom äro åter bland alla lefwande inga mera senfärdiga, än de wittra Akademierna, som med kall försigtighet afbida Tidens tecken, som måste afwakta byggnadens fulländning, innan de för ewigheten brandförsäkra den. — Se der orsaken, hwarföre deßa Areopager, sedan de blifwit gamla, och Genierna i synnerhet medan de ännu brusa af ungdomslågor, aldrig med hwarandra lefwat i bästa sämja, och hwarföre mången Akademi, för att gifwa det trotsiga Snillet en nyttig lection i tålamods-wägen, hellre, i nödfall, wrider lagerkransen kring sjelfwa enfaldens platta hufwud, än hon lemnar den åt dem, som anse denna krans icke såsom en nåd, utan en gärd af rättwisan.

Tilläggom ännu en ursäkt, som äfwen gäller för alla slags gillen, corporationer och collegier.

Skapa en Comité af idel snillen och begär af den ett Betänkande, i hwilket mål som helst, och ni skall bli warse, att detta Betänkande blifwer enfaldigare, nyligare, än om ni erhållit det af hwarje Ledamot särskildt. I de gillen, der snillet sitter bredwid medelmåttan, segrar wanligen den senare. Medelmåttan har alltid en större maßa, och dennas element äro rummet och tyngden. När det ena hufwudet stöter mot det andra, uppstår ett mångdubbladt echo, som måste äga något outsägligt hänförande: åtminstone är snillets röst för swag att derunder förnimmas. Derföre med få ord: will ni bilda en domstol, som skall tillämpa kända lagar på kända phänomener, så gör ni wäl att nedsätta en Comité, hwars omdömen wanligen äro mera lugna, mera öfwerlagda än den Enskildes; men will ni att att någonting skall skapas, hwartill blotta betänksamheten ej är tillräcklig, så wänder er till en Enda, den Wisaste, den Snillrikaste, och låt endast Tiden och Erfarenheten granska hans werk!

(Forts. följer).

Litterära Nyheter:

Frankrike. — Voyage en Armenie et en Perse, fait dans les années 1805 et 6 Par P. A. Jaubert. Paris 1822. Förf., en berömd Orientalist, deltog först i fälttåget till Egypten, företog sedan, på Napoleons befallning, denna resa till Persien i diplomatiska ärender, och har nyligen begifwit sig till Kirgistan för att uppköpa caschmir-getter. Detta werk är rikt på upplysningar om Persien och det ännu mera obekanta Armenien.

Tyskland. Zweite Reise zur Entdeckung einer nordwestl. Durchfart, in d. Jahren 1819 u. 20. Von W. E. Parry. Hamb 1822. — Mera rikhaltig än första resan. Förf. har redan begifwit sig på en ny upptäcktsresa åt samma werldstrakter. En annan expedition till polar-hafwet under Scoresby har upptäckt kusterna af det gamla förlorade Grönland (östra kusten), besökt landet på flera punkter och öfwerallt funnit till en del säska spår af boningar. På ett ställe sågs en ansenlig by, bestående af kojor, som dock befunnos öfwergifna, samt deßutom flera grafwar. —

—— Geschichte der Franzosen. Von Sismondi. Mit Anmerk. von Luden. Jena, 1822. Hwem känner icke, åtminstone till namnet, Sismondis Littérature du Midi och Histoire des républiques italiennes? Första Delen af detta werk, som Förf. säger så helt och hållet wara skrifwet ur källorna, att han utom dem icke sett någon annan af sina föregångare, behandlar Merowingernes historia till Brynhildas död, 613.

—— Wilh. Müller har börjat utgifwa Bibliothek deutscher Dichter des 17:n Jahrhund. — Första Bandet innehåller walda stycken ur Opitz; det andra ur Gryphius; det tredje ur Paul Flemming; det fjerde ur Weckherlin. — Nämde utgifware, bekant för en intreßant resa i Italien, har detta år utgifwit twenne samlingar: Lieder der Griechen och Neue Lieder d. Gr. Ref., som genom egen åsigt känner den första samlingen, kan gifwa en borgen för den ädla menniskokärlek, som här andas. —

—— Shakspeares Schauspiele erläutert von Fr. Horn. Leipzig 1822. — Werket skall bestå af 3 delar.

Ett af de wigtigaste werk i historien har af F. A. Brockhaus, såsom deß förläggare, blifwit anmäldt till pränumeration. Det heter Geschichte der Hohenstaufen und ihrer Zeit von Friedr. v. Raumer, med 12 kopparst. och Chartor. Förf. har på detta werk arbetat 19 år och uppsökt materialier i Tyskland, Schweitz, Rom, Neapel, o. s. w. 5 Upplagor föranstaltas deraf, af hwilka den minst dyra i pränum. kostar 12 Th. (24 Riksd.), hwaraf blott hälften i förhand erlägges.

—— Lieben, Lust und Leben der Deutschen des sechszehnten Jahrh. in den Begebenheiten des schlesischen Ritters Hans von Schweinichen, von ihm selbst aufgesetzt. Herausg. v. Büsching. B:d 1—2. Breslau 1822. Ett Bidrag till sällskaps-lifwets och sedernas historia i Tyskland för denna tid.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 5. Den 16 Januari 1823.

Recension:

Swenska Akademiens Handlingar. Från år 1706. Åttonde Delen. Stym, Deleen, 1821. 363 sidd. Nionde Delen, Stym, Deleen, 1822. 250 sidd. 8:o.

(Forts. från N:o 4.)

Måhända skulle det kunna tänkas en synpunkt, på hwilken en witter Akademi med ett annat öga såg samtidens bemödande; måhända wore det möjligt att wälja en höjd, på hwilken man hällde sig såsom en förmedlande makt mellan den föräldrade conventionella skönhetens jäf och det samtida snillets ofta nog öfwerdrifna och pockande anspråk. Men denna wishetens medelwäg har, så widt Rec. känner Litteraturens häfder, ännu aldrig af någon witter Akademi blifwit funnen. Eller frågom deras annaler! — Den första egentliga Språk- och Witterhets-Akademi war Academia della Crusca, som instiftades år 1582. Wid denna tid hade ett nigt snille uppträdt, som beträdde en ny bana; ett snille, hwars begrepp woro lika så owanliga, som hans rykte öfwer hela Italien war stort, hans anhängare otaliga. Men detta anseende hotade att wära öfwer Dante och Ariosto. Hwad gjorde då Academia Furfuratorum (så kallade sig äfwen Crusca-Akademien)? Twenne ledamöter uppträdde, som i Akademiens namn bewisade, att den af allmänheten förgudade war en syndare emot smaken och classiciteten; att italienska witterheten redan firat sin guldålder, att alla platser på den poetiska hedersbänken saledes redan woro upptagna af Författare, som nu ingen läser, och att den ifrågawarande unga poeten deßutom icke engång kunde skrifwa sitt eget språk. Den nya skalden war Torquato Taßo, och det werk, som sönderslets genom en wederläggning, som upptog flera folianter, det Befriade Jerusalem. Efterwerlden och de Witterhets-Akademier, som sedermera uppkommit, hafwa sedan fällt en annan dom: men denna strid bidrog dock att göra samt den twekande och Taßo sjelf willrädig om sin kallelse. — Franska Akademien — männe den warit wisare? Knapt instiftad, började den redan bekriga den största skald, som Frankrike den tiden ägde. Corneille war ange okunnig om, att det fanns ett sådant sällskap och att detta sällskap war hans fiende; äntligen derom underrättad, yttrade han: "Jag gör som en af mina Horatier; jag appellerar till folket!" — Racine hade redan författat sina flesta tragedier, Boileau sina bästa satirer, då de föreslogos akademien och — förkastades. För att deßa poeter, som sedan gjort franska litteraturens, liksom franska Akademiens stolthet, skulle blifwa upptagna, erfordrades en uttrycklig konglig befallning. Molière och Le Sage kunde aldrig winna denna ära; La Fontaine war 70 år, innan han er öll den akademiska fauteuillen, och det blott efter en lång twist inom Akademien. Montesquieu hade i sina Lettres persanes förlöjligat samma wärdighet, och wann först inträde inom deßa portar, sedan han uppgifwit sitt oberoende och motsagt sina egna yttranden. Voltaire begabbade i 50 år franska Akademien och blef först wid sin lefnads afton deruti emottagen. Denna lycka kunde aldrig winnas af

Helvetius, Rousseau, Diderot och Raynal, och andra utmärkta män, som tillhörde franska Witterhetens nya skola *). — Deremot huru häpnar man icke, då man öppnar denna Akademiens handlingar och genomögnar namnregistren på ledamöter, som till största delen efterwerlden icke känner och som kanske warit lika okände för samtiden! — En Tidning gjorde förledet år, i anledning af en ny Academiciens wal, en dylik påminnelse: Franska Akademien, i stället för att låta den nya Ledamoten wederlägga denna beskyllning genom ett mästerwerk, begärde Regeringens bistånd och lät gripa Redaktören.

Sådant har äfwen förhållandet warit i wårt fädernesland. Ehrensvärd, Thorild, Lidner och Bellman **) blefwo aldrig Swenska Akademiens Ledamöter: icke Dahl och Höijer Om sedermera, i synnerhet i wåra sednare dagar, Akademiens kallelse någongång sammanträffade med den allmänna röstens, så har man dermed så länge dröjt, att mången deruti mera sett en aftwungen ersättning för det allmänna ropet än en frywillig hyllning åt förtjensten. Rec. will icke tala om de lefwande: derföre skall han med tystnad förbigå så många namn, hwars uteslutande från detta snillenas gille wid hwarje nytt wal wäcker Allmänhetens förwåning. Det är en swaghet som är denna Akademi egen, att hon wanligen söker sina ledamöter inom samhällets högre kretsar, och derigenom erhåller medlemmar, som, i följd af andra pligter, äro kallade att gagna det Allmänna på ett helt annat fält. Derigenom händer, att om man räknar de Ledamöter, hwilka ej Akademien sjelf, utan deß Stiftare, walt, temligen få finnas, hwilka i litteraturens häfder skola intaga ett rum. — Ännu gifwes det en beskyllning, hwilken man ofta lagt Akademien till last. Rec., som hoppas hafwa funnit flera ursäkter för denna Akademiens enstaka werksamhet, söker dock här förgäfwes en sådan. Denna beskyllning beträffar den ännu fortfarande uraktlåtenheten af en tydlig och uttrycklig

*) Lady Morgan, Bref om Frankrike, 2:a Del. sid. 63.

**) Bestämdes uteslutandet af de båda sista enbart af deras oregelbundna lefnadssätt, eller ej tillika af deras oregelbundna skaldekonst?

förbindelse, som blifwit Akademien af deß Stiftare ålagd, den att utgifwa en Ordbok i Swenska Språket. Detta arbete synes fu kombigt öfwerensstämma med naturen af en Societet, hwilken, såsom wi redan erinrat, är mera skicklig att uppsöka, sa ula och förwara witterhetens gamla skatter, än att med facklan i hand föregå dem, som söka nya. Både Crusca-Akademien och den franska Akademien, samt, om Rec. ej alltförmycket bedrager sig, äfven den Madritska, hafwa häruti lemnat wår Akademi wackra föredömen: af en utländsk Tidning har Rec. äfwen sett, att Ryska Akademien, hwars stiftelse ungefär är samtidig med den Swenska, men hwilken på ett förmodligen föga odladt fält måste möta större swårigheter, jemwäl förledet år war färdig att göra början med utgifwandet af en Rysk Ordbok, som skulle bestå af 6 Quartanter.

De båda här anmälta Tomerna af Swenska Akademiens Handlingar innehålla detta Sällskaps annaler från och med år 1816 till och med 1820, samt utom de wanliga Talen, jemte Årsberättelserna, följande skrifter:

1816 De Twå Rosornas Strid om Engelska kronan, af Phil. Mag. J. P. Theorell — Minne af Kongl. Rådet, Gr. Jacob Gyllenborg, af Fr. M. Franzén, Th. D:r, Prost och Professor.

1817. Inträdestal af CanzliRådet, R. N. O. A. C. Kullberg (minnestal öfwer Kammarherren Ar. G. Silwerstolpe) — Åreminne öfwer K. Rådet och Fältmarskalken Gr. M. Stenbock af Lector L. M. Enberg. Sång till K. Gustaf IIIs åra, af Lagman C. von Becker. — Minne af Vice Amiralen Fr. H. af Chapman, af Hr Franzén.

1818. Minne af Frn Anna Maria Lenngren, född Malmstedt, af Hr Franzén.

1819 Inträdestal af StatsRådet, R. o. C. af K. M. O, Grefwe Ad. G. Mörner (öfwer Biskoppen, C. N. O. Dr Wingård) — Inträdes-Tal af Prof. Dr Ef. Tegnér (öfwer Grefwe Joh. Gabr. Oxenstierna). — Inträdes-Tal af f. d. StatsRådet, C. N. O., Frih. G. Lagerbielke (öfwer HofCanzleren, Frih. Ziber). — Mina Drömmar. Skalde yckе af Lieutenant And. Lindeberg. — Minne af Amiralen Jacob Bagge af Hr Franzén.

1820. Inträdes-Tal af ErkeBiskoppen, Pro-

Canzl., C. N. O. Ridd. af K. Carl XIII:s Ord., Carl von Rosenstein, (öfwer ErkeBisk. ProCanzl. Led. och C. af K. M. O., Dr. Lindblom) — Minne af RiksRådet Matth. Björnklou, af Hr Franzén.

Man ser af detta Register, att den poetiska skörden under alla deßa fem år endast bestått i twenne Poemer, om hwilka det blidaste omdömet wore tystnad. Wißerligen skall den, som ej will lyftas på fantasiens wingar, ej röras af känslans toner, här finna samma slags njutning, som han redan rönt af de flesta öfriga poemer, som pryda deßa Snillets och Smakens häfder; man träffar således ett ljudande språk, som man ofta skulle kunna kalla wältaligt, i fall ej Skalden, eller rättare, den rimmande Talaren stundom, för att frambringa en sådan effekt, nödgats sammanbinda ordasätt, som gifwa en ganska dunkel mening, t. ex. deßa första rader i Drömmarna:

Jag ock war ung en gång; för mig jemwäl
Han blommat, lifwets Maj, i nya wårar.

Skulle någon yrka på en något bestämdare charakteristik af deßa båda poemer, torde man kanhända så kunna uttrycka differensen dem emellan, att Hr Lindeberg hållit sig inom gränsorna af den akademiska sublimitetens träkighet, men att Hr v. Becker stundom, i en mera osäker flygt, än lyfter sig mot molnriket än swäfvar ned till hwardagslighetens lägre rymd. Älskare af antitheser finna här äfwen något för sig t. ex. följande tirad:

Du (Gustaf III) nu i winterns land den sköna
facktan tänder,
Som ställde Drifwans son med Drufwans
son i bredd.

I slutet af poemet har äfwen den fordom så kallade Nya Skolan blifwit ihågkommen i följande utfart:

Och om bland detta (Nordens) folk, til tidehwarfwets skam,
En oblid Genius förnuft och smak will kränka,
Om han på tänkarns fält och skaldens tränger fram,
Att sekters odlings winst i barbari fördränka,
Wi gå, mot denna wåg, att göra dammen stark.
Ja! om deß syndaflod än öfwerföljde Jorden,
Stall dock det Sunda Wett Du hägnade, Monark!

Fortplantas, likt den ätt, som flöts i Noaks ark,
Och finna, som ditt namn, odödlighet i Norden.

Hr v. B. föreställer sig alltså den gyllene Smakens wälde såsom en antediluviansk period, och deß sista Upprätthållare omsider trångt innesluten i ett litet hus, som osäkert waggas af och an på tidens strömmande böljor. Låtom oß lugnt afbida den nya tidens frukter: ingen öfwerswämmad jord, öfwer hwars yta elementerna ännu kämpa med hwarandra, bär sådana: först sedan deras wildhet saktat sig och grumset befruktande sjunkit till botten, emottager hon frön till nya, fruktbärande bildningar.

Dock det manér, hwilket Akademien älskar och belönar, är tillräckligt kändt, för att här widare behöfwa charakteriseras. Akademien står ännu qwar på sin gamla punkt. Wål förklarar hon (IX. sid. 182), att hon "ej fraktar förebråelsen för hwad man kallar en ensidig eller uteslutande smak" — men ännu, för att döma af hwad som förefinnes i hennes tryckta handlingar, har hon icke (med undantag kanhända af Poemet Swea, äfwensom af Sången öfwer Creutz) funnit tillfälle att belöna annat än skaldestycken efter den gamla tillskärningen. (Forts. följer).

Lord Byron.

Redan sedan några år war det bekant, att Lord Byron sjelf författat Memoirs of his own life and time, samt skänkt manuskriptet till Skalden Thomas Moore — hwilken han likwäl förut i en bitter smädeskrift kallat "wällustens melodiske advokat" — med förbehåll, att ej förr utgifwa detta werk, än döden tillåt den öfwerlefwande att skrifwa en grafskrift och en klagosång öfwer Sjelfbiographen. Oaktadt detta förbehåll har dock Lord Byrons wanlige förläggare, Murray, mot ett honorarium af 2000 Pund tillköpt sig denna skänk af gifwaren sjelf. En anonym Förf har dock, innan detta werk hunnit utkomma, förekommit Förf genom utgifwandet af Memoirs of the life and writhings of the right hon. Lord Byron, with anecdotes of some of his contemporaries. Lon-

don 1822. Då knapt några skalde-arbeten hämta mera ljus af Författarens egen personlighet, än Lord Byrons, som, — i hwilken form än hans werk framträda, — skaller sig sjelf främst på scenen; så torde några ur sistnämde arbete utdragna notiser om en så berömd skald ej läsas utan deltagande, helst wi derunder finna tillfälle att nämna hans skrifter och derwid bifoga ett eller annat ord till deras charakteristik.

Lord Byron leder sin börd från en normannisk familj, som förmodligen inkom med Wilhelm Erörarn; och efter reformationen erhöll till stamsäte Augustiner-klostret och godset Newstead i Grefskapet Northumberland. En af stamfäderna uppböjdes år 1643 till Baron Byron af Rochdale. Den femte Baronen, Byrons yngre Broder, war den namnkunnige Commodore Byron, som på 1760-talet afsändes till att upptäcka södra Polarlandet. Hans äldste son förlorade genom sin liderliga lefnad sin faders kärlek, rymde från maka och barn, och dog 1791 i Valenciennes. Hans enda son, Georg, skalden, är född d. 22 Jan. 1788 i Skottland, och ärfde efter sin farfaders broder huset Byrons gods och titel. Hans moder uppfostrade honom med mycken efterlätenhet, hwartill äfwen goßens rachitiska swaghet (Lord Byron haltade, i sina första barnår) gaf någon ursakt. År 1798 sändes han till en lärd skola i Harrow, men den unge Lorden hade fattat en stor afsmak för alla allwarsamma syßelsättningar, och gjorde ganska otillfredsställande framsteg. Sådant war äfwen förhållandet under hans akademiska bana i Cambridge, der han med ingen annan umgicks än med en ung Björn, hwilken han wid sin afresa inspärrade på sin kammare, med det yttrande, att han borde lägga in en anföknin om nästa lediga Fellow-ställe. Mellertid hade, under läsningen af engelska poeter, hans egen skalde-ådra öppnat sig. Nitton år gammal begaf han sig till sitt stamgods der han författade sitt första werk Hours of Idleness (Syßlolösa Stunder), hwilka, då de med allt för mycken stränghet granskades i Edinb. Review, gåfwo anledning till en förswarsskrift: English Bards and Scotch Reviewers, som är författad i en ganska bitter ton. Under denna tid hade en

hund warit hans umgänge — eller enligt hans eget uttryck: "hans enda wän." Ynglingens dystra lynne uppenbarade sig på ett högst widrigt sätt redan denna tid, när han på sina förfäders kyrkogård utwalde en dödskalle, deraf lät förfärdiga ett dryckeskar, hwarunder han satte en silfwersot och skref derpå följande påskrift:

Drick, då du kan; när du, som jag,
Är myllad ned i grafwen, skola andra dig
Ur jordens kalla famn måhända rycka bort,
Och i din murkna skalle tömma winets flod.

Under denna tid följde en mängd äfwentyr med afskilliga fruar och fröknar, af hwilka den ena i hastig wexling gaf wika för andra i wåldet öfwer detta ostadiga hjerta. En af deßa öfwergifna, en dame af hög rang, hämnade sig genom en Roman (Glenarvon), hwaruti hans äfwentyr och flyktighet utan skoning afmålas.

Trött wid deßa nöjen, öfwergaf Lord Byron år 1809 England, steg i land wid Lißabon, och begaf sig derefter till Cadix, samt widare till Grekland. I Athen såg han ännu friska spår af antika konstwerk, hwilka af hans landsmän blifwit borförda. Då han på en af Minervas pelare fann Lord och Lady Elgins namn, hwilka isynnerhet bidragit att plundra Grekland på deßa skatter, uppklottrade han med lifsfara på den höga pelaren, utskrapade mannens namn, men war så artig att lemna hans gemals outplånadt, och skref på westra sidan om samma tempel med stora bokstäfwer: Quod non fecerunt Gothi, — Hoc fecerunt Scoti. — Under sitt wistande i detta land lärde han sig fullkomligt nygrekiska och gjorde äfwen betydliga framsteg i turkiskan. Från Athen begaf han sig till Constantinopel, och under det skeppet låg för ankar i Dardanellerna (i Maj 1810), simmade han öfwer sundet från Abydos till Sestos — icke, såsom fordom Leander, säger han sjelf, ledd af kärlekens winkande bloß, utan af begär efter rykte och namnkunnighet, (for glory). På denna wådliga färd tillbragte han 1 timma och 5 till 10 minuter.

(Forts. e. a. g.)

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 6. Den 20 Januari 1823.

Recension:

Swenska Akademiens Handlingar. Från år 1796. Åttonde Delen. Sthm, Deleen, 1821. 363 sidd. Nionde Delen, Sthm, Deleen, 1822. 290 sidd. 8:o.

(Forts. från N:o 5.)

Poesien hade, sade wi, under de år, som innehållas i deßa handlingar, framlemnat en ganska fattig skörd, så till maßa som innehåll. Deremot swänger Wältalighetens Mercurius så mycket oftare, på vignetterna, sin ormslingade staf. Rec. wet icke om han bedrager sig, men det tyckes honom, wid jemförelsen mellan deßa sista tomer med de äldsta, som hade Akademien nalkats ett steg närmare till naturen, och hwad wanligtwis annars kallas Talekonst. Det förekommer honom, såsom man småningom börjat återkomma från sounds to things, — börjat söka kärna i stället för skal, must i stället för skum — börjat i historiska Tal inrymma historien sin rätt, och i philosophiska undersökningar ej mer åtnöja sig att säga det wanliga på ett owanligt sätt. Så är Hr Theorells uppsatts författad i ett språk, som wore den alldeles icke skrifwen för denna Akademi, i en enkel, manlig och allwarsam stil; — wäl prunkar Hr Enberg ännu med den gamla ordståten, wäl simmar han ännu på en fradgande sjö af phraser, utrop, antitheser, men hans skrift är wida mera sakrik än man i deßa Handlingar är wan att finna. En och annan falsk prydnad bör billigtwis ursäktas, då den är anbragt på ett annars nyttigt eller wackert föremål.

Allratydligast skönjer man denna förändrade rigtning i Akademiens Minnen, sedan de börjat utarbetas af Hr D:r Franzén. En hwar känner, att det ej felades framl. Biskoppen Nordin, åt hwilken denna befattning förut war uppdragen, grundlig kännedom af Swenska Historien, men hans Historiska, i Akademiens annaler förwarade Årsminnen bära prägeln af en tomhet, en förwirring i [illegible] man skulle wara böjd att förklara anti[illegible] såsom en följd af ålderdoms-förslappning eller af en knapt förlåtlig wårdslöshet, i fall man icke wißte, att det en tid räknades såsom en stor prydlighet i Biographiska konsten, att, på episkt wis, rapere lectorem in medias res, så att man stundom låt hjelten södas på sista sidan (se Recens. af 5:te Del. af Sw. Akad. Handl. i Sw. Litt. Tidn. 1815. sid. 671). Den Rec., som nyß citeras, önskade innerligt, att Akademiens tillkommande Biographer måtte "börja wid begynnelsen af en sak och sluta wid deß slut". Denna önskan har nu gått i fullbordan. Hr Franzéns Minnen hafwa åfwen den billigt fordrade förtjensten af reda, ordning och klarhet. Det war jemwäl en tid, då det ansågs såsom lågt och för ingen del wårdigt den högre Talekonsten, att låta hjeltarna eller deras samtida tala sitt eget språk, med egna färgor teckna sig sjelfwa, anföra utmärkande charaktersdrag, upplysande anekdoter och dylikt, som ger taflan individuelt lif, national drägt och local sanning. Med fägnad återfinner man alla deßa drag i Hr Franzéns Minne, och

ingenting är der försummadt, som för låsarens fantasi och ögon kan ställa, icke ett obestämdt dygde-ideal, som kan tillhöra hwilken nation och hwilket tidehwarf som helst, utan en lefwande bild. Om, i skillringen af Grefwe Gyllenborgs lefnad, hjeltens bild framstår mindre klar, lefwande och individuelt talande, så ligger orsaken dertill twifwelsutan i sparsamheten af materialierna från en tid, så njugg på underrättelser; då, efter kännares utsago, intet parti i swenska historien sedan 1520 är mera dunkelt, än Carl XI:s historia. Det är af denna omständighet lätt förklarligt, hwarföre taflan af Amiral Bagges lefnad, fastän den tillhör en ännu äldre tid, dock blifwit rikare. I Minnet af Fru Lenngren kunde kanhända kritiken, som alltid will wara blott sann, aldrig loftalande, wid omdömet af hennes skrifter, finna en och annan anledning till påminnelse: man kunde kanhända tycka, att hennes Biograph något litet slösat med rökwerken. Wisserligen skola många af de kransar, som denna Skaldinna upphängt i swenska Sångens tempel, förblifwa oförwisneliga: men då Loftalaren åt hwart och ett af hennes blomsteroffer, åt de friskaste liksom åt de redan längesedan förbleknade, ger samma ewighet som sjelfwa templet, — då han sätter några tem[illegible] i medelmåttiga verser *) i bredd med hwar och en annan werldsbetraktelse; så känner man sig frestad att fråga, hwilka rökwerk skulle han äga öfriga, i fall det blefwe hans lott, att inwiga åt odödligheten sådana snillen, som t. ex. Corinnes odödliga skaparinna, sedan han uttömt allt till firande af en talent, hwars förtjenst Rec. för ingen del will nedsätta, men hwarwid man måste erinra, att om Fru Lenngren inom den krets, som war henne egen, intar ett högt rum, så har dock denna ett jemförelsewis temligen lågt läge. Mest öfwerraskande är Förf:s omdöme om de båda Romancerne Warningen och Grefwe Bernhards bröllop, om hwilka yttras, att man ej utan rörelse skall kunna genomläsa dem; och att "den senare är i sitt slag ett mästerstycke genom den klarhet och fullhet, hwarmed i få drag en historie är framställd." — Rec. erkänner att han är af en rakt motsatt tanka. Den förra innehåller endast en trivial, moralisk, men icke poetisk historia, berättad i en misslyckad romantisk ton. Ännu mera förfelad är den sista romancen, ett skaldeslag, hwaruti Fru L. icke lyckats. Händelse — ton — stil, allt här så misslyckadt, att den förskräckelse, som åsyftas, upplöser sig i en alldeles motsatt rörelse. Denna Ballad har i sin handling en aflägsen likhet med den Gamla Knekten. Hwilken skillnad likwäl i behandlingen: hwilken onatur på den ena sidan, hwilken sann tragisk styrka på den andra! —

*) Wauxhall! Du liknar wår werld:
Menskan der siker
Och swettas otroligt,
Wäsnas och skriker
Och tror sig ha roligt;
Träkar i stoj och beswär,
Knotar, fronderar och swär;
Men ej deß mindre så gerna är der.

Dock det är icke Loftalaren ex officio, utan Skaldinnans personliga wän, som till deßa skillringar blandat färgorna; och utan twifwel måste hennes umgånge haft ett oändligt behag, då de, äfwen för så skarpsynta ögon, kunnat sprida så mycken illusion kring jemwäl de medelmåttigaste af hennes qwäden. — Innan Rec. lemnar Hr Franzéns Minnen, kan han ej undgå att nämna ett ord om stilen. Man har ofta anmärkt, att poeter, då de uppträda på prosans fält, wanligen upphöra att wara mästare. Hr Fr. är en af dem, som bewisa, att denna regel icke är allmän. Hans prosa är en af de wackraste hwartill wårt språk hittills lånat sig: klar, utan att tankens fullhet derigenom gör någon förlust; enkel, utan att sjunka till trivialitet; klangrik, utan affektation och mödosamt timrad periodbyggnad. Framför allt swäfwar öfwer det hela en gratie, igenom hwilken strängheten af de manliga dragen, liksom genom ett luftigt flor, mildras och förskönas.

På stilens wägnar, utmärker sig, bland InträdesTalen, Friherre Lagerbjelkes; denna stil är correkt och bildad; men blek och utan egentlig individuel pregel. Bland Directeurs-Talen har Rec. med nöje läst Hans Exc. Grefwe Flemings, på högtidsdagen 1818. Man hör en manlig röst, som talar ett manligt språk, ur djupet af hjertat. Den sist afledne konungens på detta år inträffade frånfälle gaf Talaren ett ämne, som felades de flesta Directeurerne. Skalden, Talaren kunna lika litet bygga något af intet som Architekten. Wåra swenska Wältalare hafwa någongång warit af en annan

tanka: de hafwa samlat tillhopa fuktiga phraser och lätit dem, genom sin egen kyla, frysa tillsammans till chrystalliska is-palatser, som pråla för ögat, men i hwilka det är litet för mycket kyligt att bo. Och ett sådant tillfälle, som en konungs död, måste det wara, som kan förmå denna Akademi, att tala om något annat än sig sjelf och sina Adepter. Förgäfwes upphjuder wid slika tillfällen Talekonsten alla sina krafter, för att låta de Tal, hwarmed deßa Sammankomster öppnas, åtminstone en semiton afwika från deras wanliga tröttande enformighet. Hwarför tager ej Swenska Akad. wår WettenskapsAkad. till föresyn, hwilken i sina årsberättelser bibringar allmänheten underrättelser, om allt det märkwärdiga, som tilldrager sig i Wettenskapernas rike, utom och inom fäderneslandet? Eller hyser ännu Swenska Akad. den föreställningen, att det nedanom de höjder, på hwilka hon thronar, ej gifwas några litteråra phänomener, wärdiga hennes uppmärksamhet? Inser hon ej, att med undantag af de pilgrimer, som wandra upp till hennes höjder, hon ställt sig utom all beröring med alla öfriga Witterhetens idkare, att hennes läge med hwarje år måste blifwa mera isoleradt, till deß slutligen den öfriga nationen på majfältet blott genom tradition erinrar sig, att det på något afsides ställe, inom swenska landet, skall finnas en pagod, der man firar en henne obekant gudstjenst — eller, för att begagna oß af Hr v. Beckers paßande bild, att det ännu finnes en från skeppsbrottet räddad Ark, som af Tidens ström blifwit kastad på något enstaka Ararat, dit då och då wandraren begifwer sig för att bese de rara spillrorna af en så berömd antiquitet.

(Slut e. a. g.)

Lord Byron.

(Forts. från N:ro 5.)

Efter trenne års bortowaro återkom Lord Byron till England; fantasien rikt närd och upplifwad genom så många nya föremål, men lynnet ännu mera fördystradt genom åskådandet af den lågbet och uselhet, som mött honom och som han

utan twifwel också helst uppsökte. Efter några månader utgaf han Childe Harold, ett poem, som först grundlade hans namnkunnighet. Hjelten är en ung engelsk Baron (Childe war en i medeltiden bruklig titel, synonym med den franska Damoiseau, på tyska Edelknecht), som förtäljer mindre sina äfwentyr — ty sådana träffade honom ej — än de intryck och känslor, hwilka det sedda på honom gjort. Lord Byron begick det misstaget att göra sin Harold till "en skamlös bof" — och då man, i följd af resans gång och åtskilliga andra förhållanden, yttrade den förmodan, att pilgrimen och skalden i sjelfwa werket wore en och samma person, protesterade han wäl lifligt deremot, men i 4:de Sången, som sedermera blifwit bifogad, uppträder han sjelf, i sitt eget namn talande. Denna dikt, rik på melancholi, längtan efter förlorade wänner, swärmodig indifferentism gjorde, ett sådant intryck i Förs:s fädernesland, att WalterScott, nationens älskling, derigenom nästan blef fördunklad. Hans nästa werk hette Ghiaour, en poetisk berättelse med ganska lysande målningar, — samt Bruden från Abydos, en mera inwecklad berättelse, i en mindre dyster ton. Genom en klar framställning och en mera harmonisk versbyggnad utmärker sig hans Korsar från hans äldre dikter; detta sistnämde stycke anses såsom ett af Byrons mest fulländade, tillbjuder äfwen i de särskilda partierne en stor rikedom på scener och bilder, och innehåller poetiska skönheter af utmärkt wärde. Lara bildar deraf en fortsättning, ehuru den genom en kraftigare uppfinning och en mera behaglig framställning står ännu ett trappsteg högre. Allt swäfwar dock här i en poetisk skymning. Anonymt utgaf B. på samma tid Ode till Napoleon, hwilken ock skall wara nog matt. På begäran af twenne practiska musici skref han widare Hebrew Melodies, en kedja sånger på gamla omtyckta melodier, som wid judiska gudstjensten woro brukliga. Deßa psalmer äro mestadels ganska wackra, men egentligen inga andakts-sånger, och blott till få af dem lånade skalden ämnet ur Hebräernes hel. skrifter. — Derefter följde twenne nya Berättelser: Belägringen af Korinth, hwareft hufwudfiguren, efter denne skalds wana, är moraliskt widrig, scenen förlagd i ruiner och grafwar, der bland fasor och förtwiflan hans sångmö med högsta kraft lyfter sina wingar, — samt Parisina, hwareft med

den mest motbjudande tydlighet skillras ett onaturligt förhållande mellan mor och son.

I början af år 1815 förmälde sig Lord Byron med enda dottren af Baronet Ralph Milbank Noel. Under denna tid hade han del i styrelsen af Drurylane-Theatern och kom derigenom i förhållande med allahanda folk, hwilka hans finkänsliga och kanske ej utan grund något swartsjuka fru ej gerna kunde tåla. Kort efter sedan detta äktenskap blifwit wälsignadt med en dotter, utbrusto deßa husliga mißhälligheter, hwaraf följden blef en fullkomlig skillsmeßa. Lord Byron öfwerlemnade åt Tidningsskrifware sin frus bref och alla acter af denna äktenskapstwist, och under det deße i Morning-Chronicle gjorde werlden bekant med dessa uppbyggliga historier, skref Lorden wackra werser till sin olyckliga gemål och en satir öfwer hennes uppfostrarinna, hwaruti han slutligen, efter de giftigaste smädelser, önskar att hon i sitt sista ögonblick måtte förtwifla och i grafwen sakna ewig frid. I sitt namnkunniga Farwäl — om hwilket Fru Stael sade, att man ett ögonblick kunde wara frestad att önska sig wara Lady Byron, för att erhålla ett så herrligt poem till sig adresseradt, — söker han framställa sin frus "oförsonligg hjerta" såsom orsaken till denna olycka, och sig sjelf (se Childe Harold) såsom en martyr för en förföljelse. Rätta förhållandet af deßa hemligheter är ännu icke bekant, då hans fru iakttagit en ädel tystnad: mellertid begaf sig Lorden, för alltid öfwergifwande sitt fädernesland, genom Nederländerna och Rhentrakterna till Genever-sjön,

i sällskap med den illa beryktade poeten Percy Bysshe Shelley, densamme som i Bernhards kloster i Chamouny i den bok, hwari främlingar anteckna sina namn och något tänkspråk, skref ett par skändliga werser med grekiska bokstäfwer, undertecknade ΑΘΕΟΣ (Atheist), och om hwilkas innehåll de olärde munkarne af en senare resande blefwo underrättade. (Denne poet drunknade förl. Aug. månad under en lustfart på medelhafwet). De tjusande nejderna kring Genever-sjön framalstrade den rörande berättelsen The Prisoner of Chillon, den renaste af Byrons dikter, ehuruwäl den måste gifwa företrädet åt de fleste öfriga i hänseende till rikedom på bilder och styrkan i känslor, och ehuruwäl det felades wår skald denna innerliga fromhet, som är nödig för att med sanning kunna skildra trons inflytelse på en samwetsfrihetens martyr. Tredje Sången i Childe Harold, som åfwenledes författades i Schweitz, beskrifwer resan från England till Genever-sjön, men innehåller mera än de öfriga delarna af detta poem, störande utwärter af politiskt innehåll och åsigter af den sedliga werlden, på hwilka skaldens sönderslitna själ tryckt sin pregel. — Mid foten af de rysliga isbergen i Schweitz uppstod fröet till Manfred — ett skaldestycke, som blott har den yttre formen gemensam med ett drama. Ett besök i dårhuset i Ferrara, der Taßo tillbragte några år, gaf upphofwet till Lament of Tasso — ett poem, som, jemfördt med de föregående, wisar så mycken helsa i själen, att man tillskrifwit klimatet den mildhet som här andas. (Slut e. a. g.)

Litterära Nyheter:

Christiania. — Under sitt sednaste wistande i Norriges hufwudstad lemnade Hans Maj:t Konungen nådigt företräde åt en Deputation från Skiens Borgerskap, som aflade underdånig tacksägelse för den Lärda Schola, som enligt Kongl. Resol. d. 1 sistl. Aug. derstädes blifwit stiftad. Hans Maj:t försäkrade den nya Schole-inrättningen om sitt Kongl. hägn och täcktes nådigst förära den samma af egna medel en summa af 2000 Norrska Species samt deßutom 100 Species till 2:ne Stipendier.

Tyskand. I Tübingen anmäldes i Aug. 1822 en tysk öfwersättn. af Wett. Akad. i Stockh. Årsberättelse öfwer Wettenskapernas framsteg. —— Die Königinnen. Ein dramat. Gedicht von Raupach. Leipz. 1822. — Rec. i Conv. Blatt N:ro 258, 1822 liknar denna tragedi med ett sirligt, smakfullt hus, bygdt på en fuktig och osund grund.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 7. Den 23 Januari 1823.

Recension:

Samlingar i Allmän Physik, 1:sta Delen: Fragmenter af Natur-Philosophiens och Natur-Lärans Historia. Dito af Meteorologiens. Stockholm, Olof Grahn, 1822, 358 och 165 sidd. 8:o.

Detta arbete består af twenne alldeles åtskillda afdelningar, af hwilka den förra, som innehåller blandade Fragmenter af Naturphilosophiens och Naturlärans Historia, upptager ungefär twå tredjedelar af Boken, den sednare åter, som innehåller Fragmenter af Meteorologiens Historia, den återstående tredjedelen. Den förra af deßa afdelningar börjar med en Inledning, i hwilken Författaren angifwer den synpunkt, ur hwilken hans arbete bör betraktas och bedömmas. "Naturforskarne", säger han (sid. 2), "hafwa i alla tider warit delte på twå wägar: En del hålla sig wid Experimenternas närmaste resultater; angelägne om demonstrationer, stränge emot hypotheser och inductioner, näpsa de förwetenheten äfwen hos sig sjelfwa." — — "Andre åter fika upp till det stora, söka efter allmänna Naturlagar i rönen, paßa ihop dem till länkar i theorier, och fylla lacunerna med gißningar." — — "Af deßa olika åsigter hafwa twenne partier uppstått, det empiriska och det rationella, hwilka beständigt controllera hwarandra, stundom med ömsesidiga inkräktningar." — — "Den opartiske, som erkänner de stora, oförgätliga tjenster å båda sidor blifwit gjorda för Wetenskapen, inser, att blott genom deras innerliga förening och samråd en gång kan uppkomma en riktig Natur-Philosophie." — — Efter några ytterligare anmärkningar rörande den i så många sekler fortsatta striden mellan deßa motsatta partier, samt den förhoppning man, i anledning af "den uppmärksamhet, som i wåra tider blifwit fästad wid de stora allmänna Natur-afterna, (Electricitet, Magnetism, Ljus, Wärme m. m.)", och "de lyckliga rön och upptäckter, som blifwit gjorda om deras förwandtskaper och modificationer", synes kunna hysa derom, att den rationella och den empiriska Naturforskningen ändteligen skola börja mera än hittills nalkas hwarandra, tillägger Författaren (sid. 8): "Emellertid skulle det wara lärorikt att se huru Natur-Lära och Natur-Philosophi gått tillsammans ifrån fordna tider till nu, med hwad lycka de ömsom warit förenade och ömsom på hwarandras bekostnad skiljt sig åt. En sådan Wetenskaps-Historia är ett stort företag, wida öfwer de krafter och de tillgångar på källor, som kunnat anwändas på närwarande utkast, hwilket egenteligen är att anse blott som uttrycket af en önskan att se det grundligare utfördt. Det är frukten af en del äldre anteckningar, gjorde utan ändamål, sedermera ökade och hopställda till ett helt. Det blir åtföljdt kanhända af flera dylika försök, och ytterligare, så långt materialierna det medgifwa, af små artiklar ur den allmänna Natur-Läran, der Forskarnes meningar warit delade. Det skall utan twifwel ofta synas i dem, att Samlaren sjelf warit en owerksam deltagare i andras observationer och rön, utan att hafwa anställt nä-

gra egna, och att han följakteligen ej alltid riktigt fattat hwad han samlat, eller icke samlat nog."

Det anförda torde wara tillräckligt, för att ådagalägga, att Författaren warit ledd i sitt arbete af en hög och sann idé om det ytterste målet för all naturforskning. För att gifwa en fullkomligt tillfredsställande framställning af Speculationens och den empiriska forskningens genom alla tidehwarf med större eller mindre framgång fortsatta bemödanden att närma sig intill detta mål, skulle fordras en högst sällsynt förening af grundelig philosophisk bildning och widsträckt empirisk naturkännedom. En sådan framställning finner man wisserligen ej i närwarande arbete; men Författaren har ej heller lofwat en sådan: han har blott lofwat Fragmenter af Naturphilosophiens och Naturlärans Historia. Om man erinrar sig, att deßa anteckningar blifwit gjorde af en man, som hwarken haft Philosophiens eller Naturlärans studium och bearbetande till sitt hufwudyrke; så måste man, så wida man will dömma billigt och rättwist, erkänna, att Författaren i afseende på det ämne, hwarmed han här sysselsatt sig, prästerat mer än man haft skäl att wänta. Man kan ej neka den största högaktning åt det i wårt land åtminstone utom de egentlige wetenskaps-idkarnes krets ganska sällsynta intereße för djupare forskningar, hwaraf deßa Samlingar blifwit föranledde, och hwilket i dem på ett omiskänneligt sätt röjer sig.

Då deßa Anteckningar bära namn af Fragmenter, så wet man derigenom genast, att man här ej har att wänta någon sträng ordning i de särskilda ämnenas behandling. Man finner imellertid här en stor mängd af materialier till Naturlärans Historia, hwilka på ett icke twetydigt sätt bewittna en werkeligen widsträckt beläsenhet i Naturwetenskapliga skrifter. Hwad åter uppgifternas riktighet beträffar, så har Författaren sjelf i deß redan anförda ganska anspråkslösa yttrande erkänt det för möjligt, att han "ej alltid fullkomligen riktigt fattat hwad han samlat." Efter Rec:s omdöme har likwäl detta längt mindre warit händelsen wid det, som hör till den empiriska och mathematiska Naturforskningen, än wid de egentligen så kallade Naturphilosophiska åsigterna och systemerna. Deßa sistnämndas framställning har Rec. wisserligen ofta funnit mindre riktig, så wäl i afseende på de särskilda begreppen och satserna, som i afseende på deras sammanhang med hwarandra. I synnerhet har Rec. här ofta saknat den klara och genetiska utweckling af begreppen, hwilken wid framställningen af ett philosophiskt System är så högst oumbärlig, och utan hwilken de särskilda satserna aldrig kunna undgå att få utseende af mer eller mindre sällsamma infall, om hwilka man har swårt att inse, huru de någonsin kunnat af djupsinnige Tänkare på fullt allwar antagas och förfäktas. Imellertid är Rec. längt ifrån att i minsta mån förundra sig öfwer de ofullkomligheter han funnit i denna del af Författarens arbete: twärtom skulle det wäckt hans förundran, om han här funnit ett motsatt förhållande, då han tillräckligen wet, hwilket djupt, långwarigt och oafbrutet studium fordras, för att rätt fatta alla äldre och nyare tiders philosophiska Systemer. En Philosophs speculativa Naturlära står i ett oskiljaktigt sammanhang med hela hans åsigt af Philosophien, och kan ej rätt förstås annorlunda än i detta sitt sammanhang med hela Lärobygnaden, derigenom att man följer Systemets upphofsman genom hela hans tankegång och i hans spår likasom å nyo uppfinner Systemet. Det röjer sig lätt i Författarens arbete, att han saknat tid och tillfälle till detta djupa och grundliga studium af Philosophien.

Då Rec. således nödgas bekänna, att han icke funnit sig fullkomligen tillfredsställd af Författarens framställning af de Naturphilosophiska Systemerna, skulle han, af uppriktig aktning för den rena och ädla sysslningen af Författarens wetenskapliga sträfwande, önska att genom en fullständig och i detaille gående granskning kunna rättfärdiga ett yttrande, hwilket, framkastadt utan bewis, får utseende af ett blott maktspråk. Men till en sådan fullständig bewisning skulle fordras att följa Författaren hela arbetet igenom, för att wid hwart särskildt System angifwa hwad Rec. funnit mindre riktigt eller redigt i Författarens framställning deraf, hwarigenom denna Recension skulle wäxa till en bok, kanhända af större widd än den, om hwilken den handlar. Då Rec. således nödgas afstå ifrån en sådan fullständig bewisning, tror han sig, hellre än att efter wanlig Recensent-praxis ur arbetet utplocka några förödda oriktigheter, böra widtaga den utwägen, att i ett sammanhang göra några anmärkningar öfwer Författarens sätt

att framställa ett enda af de märkwärdigare Naturphilosophiska Systemerna, neml. det Kantiska. Rummet tillåter likwäl Rec. ej ens att anställa någon fullständig granskning af denna lilla del af Författarens arbete.

Författaren börjar sin framställning af den Kantiska Naturphilosophien på följande sätt (sid. 229): "Kant, Mathematicus, Metaphysicus, Physicus, öfwersåg de föregående Natur-philosophiska Systemerna, och fann speculationens och erfarenhetens resultater om hwarannan blandade. Han wille skilja dem åt. De förre woro det rena förnuftets werk, öfwerstigande den werkliga sinnliga erfarenheten, ehuru slutföljder af mångfaldiga särskilda empiriska föreställningar." Kant war långt ifrån att påstå, att den sanna Speculationen bör öfwerstiga den werkliga erfarenheten. En Speculation, som öfwerstiger den werkliga erfarenheten, kallas af Kant transcendent. Det war ett hufwudföremål för hans Kriticism, att utrota all sådan transcendent Speculation. Den sanna Speculationen har i hans tanka ej att öfwerstiga erfarenheten, utan blott att angifwa de i kunskapsförmågans natur liggande wilkoren och lagarne för all erfarenhet, och det är endast i denna mening, som den är ett det rena förnuftets werk. Det mindre riktiga begrepp Förf. i detta hänseende gör sig om hela den Kantiska lärans syftning, röjer sig på flera ställen. Att åter Speculationen på en gång skall wara ett "det rena Förnuftets werk", och tillika bestå af "slutföljder af mångfaldiga särskilda empiriska föreställningar", strider ej blott emot Kants mening, utan utgör till och med en fullkomlig motsägelse, då ordet rent förnuft tages i Kantisk bemärkelse. — För att på ett redigt och sammanhängande sätt framställa den Kantiska Naturphilosophien, synes det wara tjenligast, att i den af Kant sjelf följda ordningen angifwa hans sätt att betrakta materien ur de fyra synpunkterna af quantitet, qualitet, relation och modalitet. Förf. åter nämner ej deßa synpunkter förr än sedan han redan anfört en mängd af den Kantiska lärans resultater (sid. 233), och det sätt, hwarpå han här nämner dem ("Sedan nu hela Naturphilosophien war grundad på en rörelse-lära, och materien likasom upplöst i krafter, så sammanfattades allt hwad som kan tänkas om rörelse i fyra kategorier"), förleder Läsaren att tro, att Kant redan

förut angifwit det dynamiska begreppet om materien, innan han började betrakta den ur de nämnda synpunkterna, hwilket alldeles strider emot det werkliga förhållandet. — I Förf:s utweckling af det Kantiska begreppet om materien saknar man den klarhet och det sammanhang denna utweckling hos Kant äger. Förf. börjar denna framställning med följande ord (sid. 229): "Som odelbara atomer ej woro bewisliga, af ingen erfarenhet bestyrkta, som de ledde till flera lika så orimliga som obewisliga postulater, så lät han materien börja med rörelse och rymd; men som rörelse förutsätter något som rör sig, så blef det tills widare föreställdt såsom mathematiska puncter." Hwad här säges om atomerna utgör ett af den Kantiska Naturphilosophiens resultater, hwilket ganska oförmodadt framträder innan något blifwit nämndt om de prämißer, på hwilka detta resultat grundar sig. Att Kant "lät Naturen börja med rörelse och rymd" är mindre riktigt uttryckt, och borde heta, att han började sin Naturphilosophi med att betrakta materien blott phoronomiskt, d. å. blott såsom ett rörligt i rummet. Härtill åter föranleddes Kant ej af atomernas orimlighet och obewislighet, hwarom wid denna början af hans Naturphilosophi ännu ingen fråga kunde blifwa, utan af den i hans kritik af det rena Förnuftet antagna ordningen för kategoriernas framställning, enligt hwilken Quantitetsbegreppen utgöra den första classen af de rena förståndsbegreppen. Det egentliga skälet åter, hwarföre Kant i sin Phoronomi föreställde materien såsom en mathematisk punkt, neml. att man, så länge man betraktar rörelse blott i phoronomiskt hänseende, måste alldeles abstrahera ifrån beskaffenheten af det som röres, är af Förf. förbigånget, eller åtminstone blott otydligt uttryckt. — Förf. fortfar: "Det war blott genom rörelse, ytrad i attraction och repulsion, som materien kunde uppenbara sig: genom dem kunde hennes möjlighet bewisas. Sjelfwa krafterne woro obegriplige, kunde ej bewisas a priori, utan måste anses som gifne. Det blef den så kallade dynamiska Naturphilosophien." Här komma wi på en gång till den Kantiska Natur-philosophiens förnämsta resultat, utan att ännu weta något om de grunder, af hwilka detta resultat följer. En klar och genetisk utweckling af deßa grunder, eller af den expansiva och attractiva kraftens oumbärlighet till rummets

fyllande, är likwäl just det wigtigaste i en framställning af denna Natur-philosophi. Wißerligen nämner Förf. i det följande (sid. 230) några ord om deßa båda krafters nödwändighet. Men hans framställning häraf blir oredig och otillfredsställande derigenom, att han börjar med att antaga och betrakta den attractiva kraften, och först derefter omnämner den expansiva, såsom nödwändig för att inskränka den attractiva. Kant åter följer den motsatta ordningen. Han börjar med att bewisa, att då ett fylldt rum will säga ett sådant rum, ur hwilket ett motstånd yttras mot allt, som sträfwar att genom en rörelse utifrån intränga i detsamma, och ett motstånd emot en rörelse måste utgöra yttringen af en kraft, hwilken i förhållande till det yttre, hwaremot den gör motstånd, har charakteren af en repulsif kraft, så fordras till rummets fyllande eller till materiens existents först och främst en repulsif kraft, hwilken derföre utgör materiens första grundkraft. Och det är först sedan han bewisat detta, som han widare anmärker, att då den repulsiva kraften, om den ej af något annat inskränktes, skulle sprida sin action in infinitum, i hwilket fall åter intet i sjelfwa werket fylldt rum skulle gifwas, så fordras till rummets fyllande, jemte den expansiva kraften, äfwen, såsom materiens andra grundkraft, en attractif kraft, genom hwilken den expansiva inskränkes. Det är endast då bewisningen af de båda krafternas oumbärlighet för rummets fyllande framställes på detta sätt, som den kan winna full klarhet och kraft att werka öfwertygelse om deß riktighet. — Näst efter en redig framställning af detta bewis, är wid expositionen af Kants dynamiska Natur-philosophi ingenting wigtigare, än en riktig och klar utweckling af det Kantiska begreppet om materiens ogenomtränglighet, hwilken, såsom en följd af den expansiwa kraften, af Kant kallas relatif ogenomtränglighet, till skillnad ifrån den i det atomistiska Systemet antagna absoluta ogenomträngligheten, hwilken i Kants tanka utgör en blott qualitas occulta. Denna hufwudpunkt af den Kantiska läran har emellertid Förf. alldeles förbigått. Att Förf.[i sjelfwa werket ej rätt fattat det Kantiska begreppet om materiens ogenomtränglighet, röjer sig tydligen derigenom, att han till och med (sid. 238)] anför det såsom en Kantisk sats, att materien ej äger den egenskapen att wara ogenomtränglig, då likwäl Kant i en särskild lärosats (Metaph. Anfangsgr. d. Naturwissensch. 3:e Aufl. s. 31) uttryckeligen bewisar materiens ogenomtränglighet. Kant påstår blott, att materiens ogenomtränglighet ej bör tänkas såsom en obegriplig qualitas occulta, utan såsom en nödwändig följd af den expansiva kraften. — S. 233. yrkar Förf., att "de egenskaper, som man wanligen tillade materien, såsom wäsendtliga, af Kant förnekades, och ingen annan antogs än en slags vis inertiæ." Detta är ett mißförstånd, hwars anledning Rec. har swårt att inse. Kant antager uttryckeligen alla materiens wäsendtliga egenskaper, utsträckning, rörlighet, ogenomtränglighet, substantialitet eller duration och inertia, och han syßelsätter sig i hela sin Natur-philosophiska skrift just med utredandet af deßa materiens wäsendtliga egenskaper. — Lika litet förstår Rec., hurn Förf. (s. 237) kan påstå, att "Kant förföljde atomerna så länge, att han förlorade hela materien ur sigte." Kants skrift handlar ju ifrån den första sidan till den sista endast om materien. Att han betraktat materien såsom producten af en kraft, genom hwilken rummet fylles, kan wäl ej med minsta skäl gifwa anledning till den förebråelsen, att han förlorat hela materien ur sigte. — Såsom ett inkast emot Kant anför Förf. widare (s. 237) De Luc's anmärkning, att "man fåfängt föreställer sig mathematiska punkter såsom subjecter för krafter, emedan de äro i sig sjelfwa ett rent intet." Men hwar har Kant antagit eller föreställt sig några mathematiska punkter såsom subjecter för krafter? Att han i sin Phoronomi föreställer sig det rörliga såsom en mathematisk punkt, will blott säga, att han här tills widare abstraherar ifrån materiens maßa, äfwensom från deß inre krafter, för att endast reflectera på sjelfwa rörelsen såsom sådan. I Dynamiken åter bewisar han, att repulsif och attractif kraft tillhör hwarje del af materien, men han gör ej deßa materiens delar till mathematiska punkter. Wißerligen ligger en twetydighet i det Kantiska uttrycket, att materien fyller rummet genom alla deß delars repulsiva krafter, emedan detta uttryck möjligen kan leda till det mißförståndet, att betrakta deßa materiens delar såsom redan gifne före rummets fyllande. Men äfwen detta mindre tjenliga uttryck innebär dock wißt icke detsamma, som att] föreställa sig mathematiska punkter såsom subjecter för krafter. —

(Slutet följer.)

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 8. Den 27 Januari 1823.

Recension:

Samlingar i Allmän Physik, 1:sta Delen: Fragmenter af Natur-Philosophiens och Natur-Lärans Historia. Dito af Meteorologiens. Stockholm, Olof Grahn, 1822, 358 och 165 sidd. 8:o.

(Slut från N:o 7.)

Författarens påstående (sid. 238), att den Kantiska Naturphilosophien "utesluter den wigtigaste delen af Naturen, Lifwet," grundar sig åter på ett misförstånd. Kant anser det wäl för omöjligt, att a priori förklara Lifwet och deß phenomener; men deraf följer ej, att hans Naturphilosophi utesluter Lifwet, hwilket blott skulle kunna sägas, om lifwet och deß phenomener stride emot hans lära, eller om denna ledde till det resultat, att intet Lif är möjligt. Snarare skulle man kunna påstå, att den consequent utbildade Atomismen utesluter Lifwet och gör detta omöjligt. I sjelfwa werket är det wäl påtagligt, att Lifwet och deß phenomener måste bättre låta förena sig med en lära, som betraktar allt i Naturen såsom kraft eller werksamhet, och gör materien till en produkt af stridiga krafters jemnwigt, än med en åsigt, som gör materien till ett aggregat af atomer utan någon inre till deras wäsende hörande kraft. Också är det ej öfwerensstämmande med den Kantiska läran, att, såsom Förf. säger (sid. 233), wid Lifwets betraktande "mötte en särskild Substans," samt att Lifwets krafter af honom afskildes "såsom utgörande en Natur för sig." Wisserligen war det likwäl en betydlig, ehuru med hela hans begrepp om Naturens Metaphysik sammanhängande, ofullkomlighet i Kants Naturphilosophi, att han blott syßelsatte sig med att utweckla det dynamiska begreppet om materien, men underlät att mera i detaille utföra detta begrepps anwändning på de speciella Naturphenomenerna och i synnerhet på Organismens och Lifwets phenomener. Det war till en hufwudsaklig del denna den Kantiska lärans ofullständighet, som föranledde Schellings Naturphilosophiska Speculation, hwilket i synnerhet röjer sig i Schellings första Naturphilosophiska Skrift: Ideen zu einer Philosophie der Natur. Med förundran har Rec. sett Förf. (s. 235) nämna Schelling såsom en af dem, som "i Tyskland arbetade emot de dynamiska principerna," då det likwäl war den tydliga och af Schelling sjelf ganska bestämdt angifna syftningen af hela hans Naturphilosophi, att fullkomligare utbilda den dynamiska åsigten af Naturen, i afseende på hwilken han trodde Kant hafwa stadnat på halfwa wägen.

Att Förf. ej kunnat lyckas i sin framställning af den Schellingska Naturphilosophien, låter lätt förklara sig deraf, att denna ej kan rätt förstås annorlunda, än i sitt sammanhang med Schellings hela åsigt af Philosophien. Författaren har i sitt försök att angifwa hufwudmomenterna af Schellings speculativa Physik endast följt hans Erster Entwurf eines Systems der Naturphilosophie, hwilken Skrift likwäl utkom innan han ännu genom sin Speculation blifwit ledd till hwad han sedermera uppställt under namn af sitt egentliga

philosophiska Systeem. I Schellings sednare skrifter wisar sig Naturphilosophien i en helt annan gestalt än i nyßnämnda Erster Entwurf. Denna Skrift kan blott betraktas såsom en ganska ofullkomlig förberedelse till hans Naturphilosophiska Systeem, och innehåller en mängd af satser, hwilka Schelling sedan sjelf förkastat, och hwilka man derföre ej, såsom Förf. gjort, numera bör tillägga honom. Rec. åsyftar ej med denna anmärkning någon Apologi för Schelling och för de werkliga förwillelserna äfwen i hans sednare och egentliga lära: han har blott gjort den för att wisa, att till en riktig framställning och grundelig prôfning af den Schellingska Naturphilosophien fordras något helt annat än hwad Förf. här gifwit.

Rec. hoppas, att han ej särat den aktningswärde Förf. genom deßa anmärkningar, hwilka han anfört endast för att gifwa ett bewis på den uppmärksamhet, hwarmed han genomläst arbetet. Med nöje erkänner han för öfrigt, att Förs:s framställning af de Naturphilosophiska Systemerna, jemte det oriktiga och mindre tillfredsställande, likwäl äfwen innehåller åtskilligt godt och sannt. Ännu mera gläder det Rec. att kunna tillägga, att de ofullkomligheter, hwilka han trott sig finna i denna del af arbetet, i hans tanka öfwerwägas af den empiriskt-physiska delens förtjenster. Förf. wisar sig på detta fält tydligen långt mera hemmastadd än på det andra, och har derigenom warit i stånd att gifwa en i flera hänseenden intereßant teckning af den empiriska Naturlärans successiwa utwidgande. De särskilda uppgifterna, om ej alltid fullkomligt riktiga, innehålla dock här åtminstone på långt när ej så betydliga oriktigheter, som de hwilka förekomma i framställningen af de egentliga Naturphilosophiska åsigterna. Hwad åter deßa uppgifters sammanställning till ett helt beträffar, så skulle wißerligen äfwen denna del af arbetet wunnit ett ökadt wärde genom iakttagandet af en strängare ordning. Men bristen af en sådan låter lätt förklara sig af det sätt, hwarpå deßa anteckningar uppkommit; och denna brist har i följd af sakens natur här åtminstone icke warit af ett lika ofördelaktigt inflytande, som wid de speculativa systemernas exposition. Att Förf öfwerallt betraktat de empiriska upptäckterna med afseende på ideen om Naturen såsom ett stort sammanhängande Helt, och att han derföre äfwen tänkt sig det såsom den empiriska Naturforskningens högsta uppgift, att träda i en fullkomlig och innerlig förening med en sann Naturphilosophi, är en förtjenst, hwilken Rec. redan i det föregående haft tillfälle att med rättwist loford nämna.

Senare Afdeln. af detta werk har till titel: Fragmenter af Meteorologiens Historia. — Wettenskapernas historia är alltid upplysande, men icke alltid uppmuntrande för forskaren. Detta gäller kanske i högre om Meteorologiens, än om någon annan wettenskaps. Menskliga sinnet har nemligen, wid fråga om det som blifwit kalladt Meteorologi, swäfwat emellan widskeplig tro och fåfänga bemödanden att finna händelsernas orsaker. I båda fallen hafwa likwäl samlingar wisat sig, som ingalunda böra wanwärdas. Man torde således kunna påstå, att, oaktadt de bemödanden som i denna wäg blifwit gjorda, hittills nästan icke ledt till ändamålet, man ändock i hög grad behöfwer känna dem. Och en sådan kännedom winnes werkligen genom närwarande skrift, hwilken Rec. tycker wara en temligen fullständig öfwersigt af de bemödanden, som i Meteorologien blifwit gjorda.

Man finner i denna skrift först en inledning, som slutar med att uppgifwa hwad som menas med Meteorologi. I denna werkligen, enligt ämnets beskaffenhet, högt swäfwande ingreß talas i synnerhet om Meteorologiens fält, Atmosphären, såsom den wigtigaste del af jorden. Något torde här wara för högt anslaget eller såsom förunderligare antydt än det är t. ex. Hwem högt upp öfwer oß låg det slätteland, hwarifrån flötslagren stupat på de höga bergsryggarna? Rec. tycker deremot, att deßa Flötslager allt för wäl kunnat bildas der de ligga. Hwad som i början af följande stycke säges om jordytans revolutionersnödwändiga werkan på luftkretsen, är wißt för mycket generelt, ty man wet icke, att t. ex. jordbäfningar hafwa något att göra med atmosphären.

I slutet af Inledningen sid. 10. antydes historiens gång i det följande af werket sålunda: Meteorologie: mißkänd länge såsom blott wäderleks lära, men ändtligen i sednare tider erkänd såsom en hufwudsaklig länk i den allmänna Physiken. I aldraförsta början war den wäl icke så egentligen wäderlekslära, utan fast mera

wäderleksspådoms-lära till och med en hufwuddel af spådomsläran i allmänhet. Af allt hwad man såg ofwan jorden, eller utom jorden, wille man förutsäga icke allenast wäderlek, utan händelser i allmänhet, så wäl för det allmänna som enskildta. Att alla härutinnan woro lika widskepliga är otroligt, men de styrande förente dermed sådana afsigter, som gjorde sådant till ett heligt bruk och förente det med religionen nästan såsom ännu hos orientensdespoter. Denna aldraäldsta perioden omtalas sid. 10 — 21. Hos Romarne sjönk denna spådomskonst än djupare, så att de till och med af kycklingars matlust sid. 21. wille förutse statens öden. Hwad som derefter gjordes för tideräkningens bestämmande m. m. bland nämnde folk, anföres ända till sid. 40. För medeltiden är i synnerhet Ptolemäus märkwärdig; från denna källa härleder sig i synnerhet wår gamla bondpraktika Föröfrigt meddelas en kort underrättelse om Calendrarna i Swerige sid. 46.

Med 17:de seklet sid. 49. börjas egentliga Meteorologiska Instrumenternas period. Derefter granskades i synnerhet af Toaldo den inflytelse, som särdeles månan kunde hafwa på wäderleken, och detta blef länge den hufwudpunkt, hwarom twistades. Widare omtalas bland andra La Marks Haberlés m. fl. bemödanden, som, under gripandet efter orsakerna, allt för mycket förlorade sig i gißningar. Electriciteten blef åter den nyckel, hwarmed man wille förklara allt, och snart sagdt göra hwad wäderlek som hälst. I slutet af denna, som man i wißt afseende med något skäl kan kalla förmätenhetens period, gjorde De Luc och Saussure de största bemödanden, men måste dock tillstå, att de stora phänomenernas uppkomst, regnets och åskans daning, förblefwo en obegriplighet, och derwid har det sedan förblifwit.

Omsider synes man i sednaste decennier återgått till ett mera passift iakttagande af phänomener, deras förenande med hwarandra, bevende af hwarandra o. s. w. Således hafwa till och med Åskfällskap (Gewitter-verein) bildat sig.

Efter allt detta kommer Förf. till den förmodligen solidaste delen af Meteorologien, nemligen läran om temperaturen wid jordytan eller hwad som allmännast menas med Climat. Denna anföres sid. 140 — 149. efter v. Humboldt. Här talas om sättet, att finna medeltemperaturen, om

Isothermal-linier, Isocheimal-linier m. m. Genom sådant närmar han sig till bestämmande af temperaturens egentliga inflytelse på vegetationen och fruktbarheten, samt antager att om man ihoplägger medel temperaturerne för alla månader som hafwa öfwer 11° medelwärma (löfträdens behof); så får man temligen rigtigt begrepp om vegetationskraften och deß epok. Men will man gå ännu längre och hafwa en orsak till olika vegetationers beskaffenhet i olika länder, så måste man wäl construera riktiga temperaturs-kroklinier *) öfwer en linia som drages långt under 11°, ungefärligen wid den 8° för wåren och 5° för hösten, samt till alla delar ha afseende på det fälts form och storlek, hwilket således blir omslutet. Man finner då att t. ex. Urserendalen i Sweitz har en längre sommar, men Enonteteis en warmare, hwaraf följden blir att på förra stället wärer endast granskog som fordrar en långwarig och jemn temperatur, men på sednare endast björk, som hastigare vegeterar blott den får högre wärma. Sannolikt måste man, för att, så mycket på denna wäg ske kan, förklara vegetationens mångfaldiga olikheter hafwa särskildt afseende på middagarnas medeltemperatur, ty det är wäl säkert att deß uppstigande uppom dagens medeltemperatur förbättrar vegetationen mera än nedstigandet om natten försämrar. Man ser, att hwarje oscillation i temperatur blir till vegetationens förmån och deraf beror de nordliga Climaternas beboelighet, bland hwilka Sweriges är mest bekant. Icke nog med, att vegetationen, sedan den njutit en god, ehuru kort sommar, icke bryr sig om huru kall wintern blir, ty då är den alldeles i dwala, utan det samma gäller åfwen till betydlig grad om djuriska lifwet. Uti Lappmarken finnes fisk t. ex. uti Virih-jaur, som knappa tre månader om året är isfritt, då deremot sjöar på Cordillererna, som nästan aldrig tillfrysa,

*) Sådana finnas uti Dr Wahlenbergs Flora lapponica och än utförligare uti Tentamen de vegetatione et climate in Helvetia septentrionali inter flumina Rhenum et Arolam observatis et cum summi septentrionis comparatis tillika med deras förklaring, hwarur det ofwanstående hufwudsakligen är hämtadt.

sakna all fisk *). Detta kommer tydligen deraf, att på förra stället den starka, ehuru korta, sommarwärman så uppwärmer wattnet, att man med nöje badar deri och fisken således hämtar wärma för hela året; på sednare stället blir wattnet aldrig warmt, ehuru också aldrig särdeles kallt. Så förhåller det sig äfwen till en stor del med de fullkomligaste djuriska warelser. Det är märkbart att resande, för att så säga, föra med sig en starkare kroppswärma från warmare till kallare climater, så att de i början frysa mindre än inwånarne sjelfwa. Man har sett utländningar om wintern resa i Lappmarken med silkesstrumpor och skor till inwånarnes förundran, men efter ett år förgår denna härdighet och de blifwa åtminstone så frusna som inwånarne sjelfwa. Sedan man med en sund kropp under den korta sommaren förstärkt alla lifsförrättningar behöfwer man icke frukta för en kall winter. Således beror allt lefwande hufwudsakligast af sommarens beskaffenhet och söga af winterns. — Wid frågan om jordtemperaturen anser Förf för icke afgjordt antingen den blir kallare eller warmare på större djup, men de mesta försök liksom all sannolikhet i betraktande af heta källor och vulcaner tala wäl mera för det sednare.

Aldrasist anmärker Förf såsom en brist i Meteorologien, att man icke utrönt, wid hwilken medeltemperatur frostnätterna upphöra i Maj och Juni, men sådant låter wäl icke punktligen bestämma sig, emedan det beror på sädens större eller mindre ömtålighet för tillfället och localen med flere andra omätbara omständigheter.

Rec. har under genomläsningen tyckt sig märka temligen många tryckfel af den art, att de icke af många torde med säkerhet kunna rättas t. ex. sid. 11 sista raden af texten står förse i stället för förese; sid 22. tredje raden nedifrån i noten ort i stället för art; sid. 41. rad. 1. sommartid, bör wäl wara samma tid. Om boken med afseende på sådant blefwe af Förf genomgången och rättad, skulle det mycket bidraga, att den med ännu mera tillförlitlighet kunde begagnas.

Stilen i denna bok är klar och bestämd, utan att på minsta sätt wara torr och färglös. Deß mest utmärkande charakter är dock en wiß egentlighet i uttrycket, hwilken man mera känner än kan förklara. Språket bär pregeln af en wiß genuin swenskhet, som påminner om Höpkens, Ehrenswärds och Thorilds tidehwarf, med hwilka Författares stil wår Auctors föröfrigt har ingen likhet, utom den nämda, som annars saknas hos de flesta nyare Författare, hwilkas skrifter likna mer eller mindre goda öfwersättningar från franskan eller tyskan. Hwarje sida i detta werk förråder föröfrigt, att det ej är en blott Samlare, som upphittat några stenar wid foten af de Philosophiska Systemernas mer eller mindre ramlade tempel och will att wi deraf skola sluta till sjelfwa byggnaderna; — utan att det är en Konstnär, som, med geniets kraft, i ett lefwande Panorama efter hwart annat framställer bilderna af bortgångne Tänkares skapelser, — bilder som alltid förråda mästarens hand, äfwen om en och annan icke skulle kunna erkännas såsom noggran copia.

*) Jemför Kongl. Wet. Ac. Årsberättelse för 1821. sid. 205.

Litterära Nyheter:

Stockholm. Repertorium för Swenska Bokhandeln, för Månaderna November och December 1822, är utkommet såsom prof på en Tidning, hwilken egentligen med 1823 skall taga sin början. Den utgifwes på Bokhandlaren Holmgréns förlag, efter samma plan, som den i Allmänna Journalen successift införda förteckningen, på de 1822 i Swerige utkomna böcker, och är utarbetad af samma Författare. Önskeligt wore, att planen så förändrades att, i stället för 4:to, formatet ändrades till 8:o, och att titlarne noga uppgifwas, priset och förläggare utsättes, samt särskildt anmärkes om boken ej kommer i bokhandeln.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 9. Den 30 Januari 1823.

Recension:

Swenska Akademiens Handlingar. Från år 1796. Attonde Delen. Sthm, Deleen, 1821. 363 sidd. Nionde Delen, Sthm, Deleen, 1822. 290 sidd. 8:o.

(Slut från N:o 6.)

Icke utan skäl har Rec. sparat sig det nöjet, att sist tala om Hr Tegnérs InträdesTal. I afseende på tankarnas sundhet och deras originella prägel i uttrycket, kan denna skrift med rätta kallas kronan i den samling skrifter, som i dessa båda band innefattas. Talaren hade jemwäl erhållit ett lyckligt ämne. Det war Oxenstjerna, som war talets föremål. Fosterländska witterheten äger snillen, som öfwerträffat denne skald i kraft och rikedom: ingen swensk lyra har dock ägt en ton, som med en sådan oemotståndlig ljufhet inför tadlet och afunden, hwilka annars så ofta lura i Geniets spår. Oxenstjernas sång är den blomsterkrönta ån, som rinner genom ett smyckadt landskap; om än ljudet af dess stilla wågor någon gång waggar örat med en wiss monotoni, så känner man dock alltid denna trefnad, denna behaglighet, som man alltid njuter af en skön natur. Oxenstjernas sångmö har ingen likhet med så många af wåra andra skalders, hwilka äfwen besjungit landsbygden, men som ständigt påminna om förnäma stadsboer, som resa ut på landet, för att ideligen tala om staden. Man känner wid hwarje rad, att hans skaldmö här war hemmastadd, att hon här fann sitt rätta hemwist. Hr T. har också gansla träffande charakteriserat naturen af Oxenstjernas skaldekonst: det är inga loford, hwilka på måfå blifwit utströdda och kunna tillegnas hwart berömdt namn som helst, utan sådana, som äro denne skald egendomligt tillhöriga. Här finnes ingen öfwerdrift i berömmet — och äfwen kritiken skulle swårligen kunna dömma strängare än Lofta-laren, så wida man, såsom billigt, hufwudsakligen will fästa sig wid skaldens mest lyckade arbeten. Men Hr Tegnér berömmer ej blott: han [illegible] äfwen de gr[illegible], der skaldens förmåga upphöres. Så dömmer han, att Oxenstjerna ej egentligen war skapad för Wältaligheten, men har deruti blifwit emotsagd af Direktören: ett exempel, som torde wara det enda i denna Akademies Annaler, der Tal och Swar annars äro formade efter hwarandra, genom en beundransvärd harmonia præstabilita.

I anledning af Wältaligheten sluta wi denna granskning genom ett utdrag af Hr T:s skrift, hwilket beträffar denna konst, jemförd med Skaldekonsten.

"Man har förebrått Åminnet öfwer Gustaf III, att det skulle wara författadt i en allt för bildrik och poetisk stil, och derigenom afwika från den rätta Wältaligheten. Jag bekänner uppriktigt att jag aldrig rätt kunnat fatta meningen af denna förebråelse. Ty skillnaden emellan Poesi och Prosa ligger dock ingalunda i blotta stilen och framställningen, utan i någonting helt annat och wäsendtligare. Skalden will nemligen alltid uttrycka en urbild fullkomligare än den werkligheten äger, hans skapelse är af en högre werld, och endast

derigenom är han konstnär. Wältaligheten åter will blott uttrycka begrepp, hon stiger aldrig opp i Idealets rymder; hon är, om jag så får säga, jordfast; och derigenom upphör hon att wara en sjelfständig konst i ordets högre och egentliga bemärkelse. Men begge söka de gemensamt den högsta möjliga förträfflighet i framställningen; och så wida bilden bidrager härtill, finnes det intet skäl hwarföre han skulle wara mindre paßande för Talaren än för Skalden. Den ewiga gränsen emellan begge upphäfwes ingalunda harigenom; ty när Skalden will uttrycka det Sköna, will Talaren en ast skönt uttrycka sig. Icke ämnet sjelf will han idealisera, utan endast den yttre form hwari det framträder; och när den ene upplöser och omsmaltet werkligheten, bibehåller den andre henne oförändrad och nöjer sig med att endast pryda henne. Derföre är all Wältalighet, som äfwen blotta namnet tillkännager, egentligen stylistisk. Men hwad är det man fordrar till stylens och framställningens skönhet? Icke är det blott den logiska fullkomligheten af begriplighet, reda och ordning (den man naturligtwis förutsätter), utan det är äfwen och ännu mera uttryckets lif och åskådlighet: men dessa, skulle de icke kunna winnas genom bilden? Hwad är det annat än den, som förstunligar tanken? hwad är bilden, i sådant afseende, annat än det adlade begreppet? Man inwänder, att känslan har sin egen Rhetorik, och att hjertats wältalighet wanligtwis är enkel. Men är den derföre alltid nödwändigt bildlös? Är det werkligen bilden i allmänhet, är det icke snarare endast den sökta bilden, som förekommer så kall och konstlad? Känslans enklaste uttryck äro Interjektionerna; men en samling derutaf bildar dock ännu icke hwarken ett Poem eller ett Wältalighetsstycke. Dessutom, hwarken Talaren eller Skalden will alltjemt röra, om han annars förstår sin konst; ty han wet wäl att känslan, huru hon också uppskakas, i sin natur är formlös och förgänglig. Men Inbillningen will han fråga, emedan hon är Drottningen i Konstens werld, emedan hennes tempel, liksom lunden i Olympia, står fullt af gudastoder. Icke så alldeles förkastelig torde wäl således bildrikheten wara, till och med hos Talaren; men wisserligen måste rikedomen wara haus egen; och ett slöseri med lånta skatter är här, som annorstädes, klanderwärdt. Ty bilden, liksom raketen, brinner

blott en gång: när han återkommer, är han död. Med hwarje år utdör ett helt slägte af de luftiga gestalterna. Betrakten Språken! Hwad wisa de oss? Ett galleri af förbleknade Metaforer. Nästan hwarje ord, som nu betecknar ett begrepp, war fordom en bild. På sin tid lefde han och rördes; nu är han ett logiskt petrifikat. Derföre är ingenting widrigare, än en Författare, som prålar med förbrukta bilder, och blomstrar, men med uppklistrade blommor. Men deremot när bilden är ny och träffande, ger han tanken med en klarhet och ett lif, som äfwen för prosan måste wara wigtiga. Det wanliga inkastet att all öfwerdrift skadar, gäller icke här; ty här är ingen öfwerdrift möjlig, emedan ingen kan wara för skön eller för rik, men endast för wanskaplig eller för fartig. Det wore kanske, ehuru af andra orsaker, bäst, om Skalden aldrig uppträdde som Talare; men när han någon gång måste det, så är det en besynnerlig fordran att han skulle ombyta natur och lemna sin fantasi hemma. Det ligger i naturen, att den som fått wingar, gerna nyttjar dem till flygt, och att den i hwars inre en werld blomstrar, icke en gång i prosan uttrycker sig med den wederbörliga torrheten. Jag wet att denna sednare har äfwen sina målsmän, som förargas öfwer slöseren, hwilken i några rader förspiller skatten, hwarpå de, med sin knappa hushållning, skulle kunnat lefwa en hel bok igenom. Men de göra honom werkligen orätt; ty det är i sanning icke af deras förråd som han blifwit rik. Det är deßutom ett såfängt rop, som man upphäfwer emot bilderna; ty under det Granskaren, ur ödemarken af sitt bröst, predikar emot dem, stormar den klandrade förbi, och rycker åhöraren med sig och för honom, öfwer blomsterängar, under idel åreportar, fram till sitt mål."

Man ser, att Hr T. här mindre welat förswara Grefwe Oxenstjernas prosa, än sin egen. Hwad nyss blifwit sagdt, beträffar ett ämne, som förtjente ett närmare begrundande, än Rec. kan och får ingå uti. Emellertid fruktar Rec., att Hr T. icke uttryckt sig med den klarhet, att ej ett misförstånd är möjligt. Åtminstone har det förefallit Rec., som wille Hr T. erkänna Inbillningen såsom Poesiens enda egentliga element. Är detta Förf:s mening, (såsom det will synas af hela tankegången, och i synnerhet af den period som begynner: "Men Inbill-

ningen . . .”), så kunde frågas om Fantasien ensam förmår lyfta menniskan till Ideernas himmelska hemwist, såwida denna sjelf ej tillika bäres på wågorna af Känslans och Hjertats samljudande musik? Bilderna äro blott Karyatider — blott en del af poesiens medel, poesiens juweler och prydnader, men ej hennes egentliga wäsende. Så luftig är poesien, att hon till och med stundom uppstiger från den låga jorden, utan att det oinwigda ögat förmår urskilja, på hwilka wingar hon lyfter sig. Man erinre sig, att i Goethes Herrmann und Dorothea, en af de yppersta dikter den moderna witterheten har att framwisa, finnes blott en enda egentlig bild. Fantasien måste tala genom bilder — och det är deßa Geniers prakt, som öppnat Hr T. en af hufwudportarna till Sångens helgedom: — men det gifwes andra skalder, som förstå att tala till oß i en enklare men innerligare symbolik, utan att ändock orda oß ”med den wederbörliga träkigheten.” Om till och med Skaldekonsten någongång, då den uppträder i sin landtdrägt eller i sin morgonklädning, aflägger sina smycken, så kan Prosan så mycket lättare umbära – icke alla bilder, men öfwerflödet deraf. Eller hwem uppträder på en enkel landtfest i gallaklädning — den må nu wara lånad eller ”hans egen?” Dock wi wilja ej längre twista med Hr T.; hwad wi i detta ämne wille bestrida, (neml. ”att Skalden aldrig bör uppträda som Talare, och att, om han måste det, är det en besynnerlig fordran, att han skall lemna sin fantasi hemma”), är redan af Hr Franzén wederlagdt; å wår sida medgifwa wi gerna, att Snillet, hwar helst det wisar sig, wäljer alltid den drägt, som bäst paßar det, och är då alltid säkert om bifall. Det är blott medelmåttan, som gör sig löjlig då hon will täfla med Lyckans son: — den mantel, hwari den Rike Mannen wisar sig, bör icke lånas af Lazarus. Men må dock ej den Rike Mannen glömma, att hans kläder äro kläder, att bilderna höra till Konstens form och kropp, men att ideerna äro hennes själ och anda; och att den himmelska jungfrun Idea wäljer den form, som för hennes förstnnligande är den ändamålsenligaste, utan att derföre alltid owillkorligt förstnå en mindre stimrande grannlåt.

Lord Byron.

(Slut från N:ro 6.)

I Rom fulländades sista Sången af Childe Harold; Skaldens resekamrat skref dertill Illustrations. — Wid samma tid utgaf han Beppo, en venetiansk historia, och kort derefter ett burlesk t werk: Anmälan och Prof ur ett utkommande nationalwerk af Will. och Robert Whistlecraft, Sadelmakarmästare i Newmarket i Suffolk, hwilket innehåller de wigtigaste öden, som träffat K. Arthur och hans Taffelrund, — en satir öfwer Hofpoeten Rob Southey. — Vampyren, som i Paris gjorde så mycket uppseende, och hwarest denna berättelse äfwen dramatiskt blef behandlad, påstås deremot wara ett understucket werk. — Lord Byrons senare arbeten äro: Mazeppa, en intreßant, ehuru i ett nog wanwårdadt språk författad skildring af den namnkunnige Koßack-anföraren, och der äfwen Carl XII majestätiskt framträder; — Ode till Venedig, der skalden beklagar förlusten af friheten, hwilken nyare Despoter underkufwat; — Don Juan, en Odyßee af osedlighet, enligt wår Biographs uttryck, en ännu ofulländad poetisk torso; de twenne första Sångerna utkommo år 1819 utan både Förf:s och Förläggares namn. Trenne nya Sånger wäntades utkomma i slutet af året. — Widare Marino Falieri, en tragedi hämtad ur venetianska historien, från år 1355. I företalet förklarade skalden, att denna dikt ej war ämnad till uppförande, emedan engelska theatern nu wore i förfall, och emedan det föreföll Förf. odrägligt att låta en rå maßa åskådare, enligt ögonblickets infall, afgöra ett skaldewerks öde. Oaktadt Förläggaren i Förf:s namn erhållit ett förbud emot detta styckes uppförande, blef det dock gifwet på Drurylane och förkastadt. Såsom ett Bihang till detta stycke följde: Dante's Prophetior, der denne skald införes i terziner förtäljande Italiens öde i senare tider. — Sardanapalus, en annan tragedi, liksom de föregående, utan dramatisk werkan, men rik på poetiskt intreße och sanning i charakterteckningen. — Ur venetianska historien lånade Byron ämnet till ett nytt skådespel: De både Foskari — samt ur den bibliska, grunddragen till Kain, der Satan och hans fosterson uppträda, i all den kraft,

hwaraf äfwen det Onda är mäktigt, med ord och handling kämpande mot himlen och den gudomliga rättwisan. Då Lord Byron af förekommande anledningar förmodade, att man derföre juridiskt skulle anklaga förläggarn, förklarade sig Byron i ett tryckt bref willig, att personligen framträda och åtaga sig swaromålet.

Wi hafwa redan förut sett, att Förf. stod i ett owänskapligt förhållande till Southey; ett förhållande, som måste wärka i bitterhet, då Southey i sitt underliga poem öfwer Georg III The Vision of Judgment talat om en "satirisk skola," hwaruti B. med skäl såg sig utpekad. Till hämd deröfwer skref han en parodi öfwer Hofpoetens apotheos, hwilken ock war så oanständig att ingen förläggare wågat utgifwa den. — Lord Byron har nu från Venedig flyttat till Pisa, der han i förening med Skalden Leigh Blunt börjat utgifwa en tidskrift: Den Liberale, hwaraf förl. är första häftet utkom. — Ytterligare anmäla engelska Tidningar trenne nya Poemer af Lord Byron: Werner, en dramatisk dikt, — Syndafloden, — Himmel och Jord, hwilka snart skola wara att förwänta.

Innan wi sluta denna charakteristik, må tilläggas, att Lord Byron, som äger en betydande förmögenhet, bortskänkt förlagsrättigheten till sina flesta arbeten dels åt förläggaren, dels åt sina wänner, som deraf njutit ett ofantligt honorarium, då hwarje wers af denne Förf. betalas med dukater. I Tyskland och Frankrike hafwa af hans skrifter flera öfwersättningar och eftertryck utkommit.

Sådan är den skald, hwilken — sedan hans namn i ett halft decennium genljudat öfwer halfwa Europa, och som är en prophet för alla, hwilkas själar äro fångna i twistets, materialismens och dämonismens bojor, — Argus den Andre nyligen säger sig hafwa upptäckt, jemte W. Scott, Th. Moore och Burns (en naturmälande skald, som mestadels skrifwit på en slottsk munart, den Engelsmännerne sjelfwe icke förstå); sådan är den skald, hwars läsning samme Argus anbefaller, för att motwäga den sentimentala sjuklighet, som han i wår nyare literatur finner rådande. — Således, för att bota blotta sjukligheten, hänwisar han till den rena absoluta ursjukdomen; till en Skald, som framställer en Carlsbergiad af allt moraliskt och intellektuelt elände och allt slags förwridning, som blott blickar åt den sidan af det tillkommande, der maskar och förgängelse möta menniskan, och som med ett slags hånande triumph firar de swarta makter, hwilka fientligt förstöra lifwet, deß oskuld och glädje. Ju farligare måste denna det Ondas poetiske representant werka, ju mera gigantiskt han framträder, ju bättre han, till sin chaotiska förstörelselust, förstår låna poesiens skimrande drägt och inbillningens präktigaste färger.

Litterära Nyheter:

Köpenhamn. Oaktadt den flit och omsorg, hwarmed Nyerup redigerat sin upplaga af Danske Viser fra Middelalderen, återstår ännu en rik efterskörd. Hr J. Thiele, (känd såsom utgifware af Danske Folkesagn, hwaraf 4:de delen är under trycket), är för närwarande sysselsatt med att på nytt genomgå alla Codices af gamla Danska Wisor, till antalet öfwer 20 stycken. Resultatet af denna undersökning är, att omkring 250 förut otryckta Wisor deribland finnas. Wäl kan man i förhand antaga, att en betydlig del af deßa ej äro af nog wärde, för att förtjena allmängöras; men ganska många äro dock sådana, att de förre Utgifwarne ej bordt förbigå dem, och Hr Thiele skall genom deras utgifwande förwärfwa nya anspråk på tacksamhet af Nordiska häfdernas wänner. Man torde erinra sig att Hr M:r Doc. J. H. Schröder redan förut i 8:de häftet af Iduna bewisat, att wid de förre Utgifwarnes urwal skäliga anmärkningar kunna göras.

Rättelser:

N:o 4, s. 26. r. 19 står:	brännspeglar, som i en enda lisgifwande punkt	läs: tillämnade brännspeglar, som önska i en enda lisgifwande punkt
N:o 5, s. 35. r. 32 st.	om man räknar de ledamöter	l. om man fränräknar de ledamöter
N:o 6, s. 42. sista raden står:	Franzéns Minne	l. Franzéns Minnen.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 10. Den 3 Februari 1823.

Recension:

I. Ida, eller Grekland, af Lady Morgan, född Miß Owenson. Öfwersättning. Förra Delen, 236 sidd. Senare Delen 200 sidd. Upsala, Bruzelius, 1822. 8:o.

II. Lady Morgans Resa i Frankrike. Förra Delen 232 sidd. Senare Del. 212 sidd. Sthm, Häggström, 1822. 8:o.

Författarinnan är född i Dublin och dotter af en skådespelare. Hennes utweckling war så tidig, att hon redan i sitt 16:de år började författa: hennes första Skrift som blifwit allmänheten meddelad, war en Roman; och efter denna har hon sedermera utgifwit ett stort antal skrifter af samma slag, bland hwilka Rec. endast känner den på wårt språk öfwerflyttade Ida eller Grekland, som här anmäles. Man inser ganska lätt, att denna Roman är ämnad att utgöra ett sidostycke till den berömda Corinne, och man har också werkligen i Förf:s fädernesland gjort denna bok den äran att jemföra den med Fru Staels odödliga mästerstycke; men, ehuru Ida utan twifwel intager ett märkwärdigt rum bland den engelska Literaturens romantiska produkter, måste den wändligen förlora wid jemförelsen med sitt mönster, utan twifwel det herrligaste, som den nyare, ja, efter Rec:s känsla, hela den fransyska witterheten frambragt. Med mycken stilistisk skicklighet och en bland Damer owanligt djup, nästan lärd bildning, med liflighet och sinne för det sköna, äger wår Lady icke Fru Staels genomträngande snille, icke hennes stora öfwerskådande blick, än mindre hennes poetiska inbillning och den låga i utförandet, hwarigenom Corinnes författarinna är så hänförande. Likson alla sina landsmän förspiller den engelska Författarinnan för mycket färgor, för att måla charakterer och natursceuer, i stället för att sjelf framställa dem handlande och rörliga: ett fel, hwarifrån sjelfwa Walter Scott ej heller alltid kan frikännas. Det må icke bestridas, att hennes colorit är wacker, men då ett stort landskap målas med samma färgor på en grund af samma färg, måste intrycket förefalla oß allt för monotont. Ida är en ganska älskwärd person, och har alltid wackra saker att säga: men hon hör sig sjelf med så mycket nöje, att hon mestadels glömmer att sluta. Föröfrigt lär man genom denna Roman, som hwilar på ett grundligt studium af nyare Grekland, i hwilket till och med ett wißt pedanteri då och då framskymtar, att känna detta land och deß inwånare så wäl på deras älskwärda som swaga sidor. — I hwilken mån Lady Morgans öfriga Romaner, t. ex. Odonnel och Florence Maccarthy (den sista utkom år 1818), förena deßa brister och förtreträden, är Rec. obekant.

Ännu mera uppseende än någon af hennes romantiska skrifter, gjorde hennes år 1816 utkomna Resa i Frankrike, i hwilket land äfwen hennes förra arbeten lästes med mycket bifall, och der således detta namn redan förut war kändt och wärderadt. Oaktadt all den framgång, hwarmed denna Resa i hennes eget fädernesland krönts, blef den dock ett föremål för åtskilliga bittra

anfall från flera engelska Journaler, t. ex. Quarterly Review. I sjelfwa werket är den också ej af sådan beskaffenhet, att den af alla claßer kunde påräkna ett odeladt bifall. Först framträder här det hat, som så ofta inwånarne i StorBritanniens trenne ö-riken emot hwarandra uttrycka; detta hat måste blifwa så mycket starkare, som Förf. är en ifrig wän till den fransyska Oppositionen och deß coryphéer, och i trotts af sin frihetsanda en stor beundrarinna af den förra kejserliga regeringen och i synnerhet Napoleons egen person högeligen tillgifwen. Det rådande systemet i de flesta Europas cabinetter, de följder hwartill denna statskonst leder, afmålar hon ömsom med allwarlig stränghet, ömsom med ironiens wapen, dem hon förträffligt wet handtera: så träffar man, i hennes Resa i Italien (hwaraf tyska öfwersättningen förledet år utkom i Leipzig), en charakteristik öfwer nuwarande Konungen i Sardinien, hwilken, oaktadt all sin bitterhet, ändock måste kallas förträfflig. Ej underligt derför, att denna Resa wid strängt straff blifwit förbuden i Norra Italien och de Österrikiska staterna. Mellan Frankrike och England uppdrager hon förôfrigt ofta paralleler, och wågskålen sänker sig nästan alltid till det förstnämda rikets fördel.

Fastän Lady Morgans taflor, i synnerhet de, hwilka framställa politikens heroer för dagen, icke äro fria från wåld och ensidighet, måste man dock räkna närwarande Werk till en af de intreßantaste Resebeskrifningar, som utkommit öfwer Frankrike eller egentligen öfwer Paris, hwarwid Förf. hufwudsakligen uppehåller sig. Få bland nyare resande i detta land, hwilka i tryck utgifwit sina dagböcker, äfwen Kotzebue och Reichardt icke undantagne, hafwa funnit ett så obehindradt tillträde till de förnämare kretsarna, och om wi förut, genom inhemska Författares arbeten i hela deß skimrande gestalt, lärt känna det högre umgångslifwet i Paris, sådant det war före Revolutionen, så har man sedan ofta hört den klagan, att fransyska Revolutionen, i det den dels förjagade Adeln dels störtade den i armod, men deremot med åra, makt och rikedom öfwerhöljde så mången lyckans son från de lägsta ständen, helt och hållet förändrat sällskapslifwet i Paris och att detta sakernas omwända skick i de mest lysande societeter infört en ton af råhet, hwilken, ofriwilligt, förrådde de Tongifwandes bird.

Lady Morgans skildring wisar oß twertom, att de flyktiga behagen ej ännu tagit afsked från den fransyska hufwudstadens finare sällskapssalar.

Man träffar i denna Resa en mängd högst intreßanta uppgifter, bland hwilka de i synnerhet förekommit Rec. angenämast, som hafwa afseende på de personer, som spelat en rolle i den nyaste franska historien. Sådana politiska charakterer framträda i mängd på Förf:s rörliga taflor: äfwen åt de personer, som i den litterära werlden wunnit sig ett namn, har Förf. egnat en hel afdelning, uppfylld af biographiska teckningar, anekdoter och andra mälande drag. Med ett ord: det gifwes ingen claß läsare, som ej med nöje skall genomläsa denna bok. Till och med för de allwarsammaste bland den läsande allmänheten har Förf:s man dragit försorg, i det han i ett särskildt Bihang meddelat lärorika, men i wißa delar kanske äfwen alltför ensidiga tillägg om förbättringarna i Frankrikes lagskipning efter revolutionen; — öfwer Frankrikes finances — medicinal-wäsendet — och allmänna tankesättet.

I allmänhet förråder Lady Morgans omdöme öfwer fransyska literaturen mycken takt, säkerhet och ett sinne, som ej af conveniencen låtit sig mißledas. Så t. ex. sammanstämmer hennes yttrande om Molieres mest berömda komedier, t. ex. Tartuffe, med det omdöme, som Bröderne Schlegel för snart 20 år sedan fällde i samma ämne, ett omdöme, hwarom Förf. säkert är okunnig. Hon fann anordningen i detta lustspel högst skol-twungen, dialogen kall och förtryckt af en stel conventions-anda, då deremot samma Förf:s farcer wunno hennes odelade bifall.

Öfwersättningen af N:o I. är tung och klumpig; den andra af N:o II. är temligen god. Oskickliga uttryck som deßa: "Ej långt före min ankomst till Paris har (Morellet) brutit en led i den höga åldern af sitt nittionde år" — äro sällsynta.

Enligt ryktet skulle Lady Morgan förledet år äfwen beßöka Tyskland. Det berättas, att hon redan med en engelsk förläggare träffat öfwerenskommelse om det werk, hwilket hon öfwer detta land efter sin hemkomst ämnade författa.

Handbok för Riksdagsmän. Stockh. Deleen, 1822. VI och 119 sidd. 8:o.

Då den nu började Riksdagen är den första Lagtima Riksdag sedan regementsförändringen 1809 och således icke inträffat så mer eller mindre oförmodadt, som de föregående Urtima, är det anmärkningswärdt, att endast högst få skrifter med afseende på de blifwande Riksdagsärenderna utkommit. Utom Förf. till den här anmälda Handbok, och Grefwe Schwerin, så wäl genom sin förträffliga skrift: Om Riksdagar i allmänhet, samt om några nästa riksdag förekommande ämnen, som ock genom sina Yttranden till Kongl. Finans-Komitéen, har ingen enskild före slutet af förledet år meddelat allmänheten hwarken de öfwerläggningsämnen han ansett wigtiga och nödiga wid den blifwande Riksdagen, eller ifrån hwad synpunkt han trott dem böra betraktas och bedömmas. Wäl äga många genom sin börd, och några få genom de höga platser de innom det Lärda Ständer bekläda, den lyckan att wara sjelfskrifne medlemmar af Rikets Ständer; också torde ett litet antal af de walda Riksdagsmännen på förhand hafwa ansett sig försäkrade, att genom sina medborgares förtroende blifwa kallade: deßa alla hafwa derföre förmodligen trott sig kunna och böra bespara sig den mödan att offentliggöra sina tankar om rikets angelägenheter, till deß Ständerna sammanträdt. Men det är icke först wid Riksdagen, som deras ljus borde upptändas för deras medriksdagsmän, de borde hafwa erinrat sig att den wid ljuset owane i början alldeles icke ser, eller åtminstone ser otydligt och att han måste småningom wänjas wid den wißerligen i sig sjelf ganska naturliga konsten att se. Det fordras wäl i synnerhet wid ett Riksmöte owillkorligen, att pluraliteten af samhällets representanter äger den reda och skärpa i begreppen, som skyddar mot faran att förblindas och förwillas af de många nya föremål som der framställas, af de många okända ideer som der wäckas; för att behandla förekommande saker på ett ändamålsenligt sätt, måste man wara i stånd att genast från början med klara och öppna ögon se in i deras hjerta.

Det är deßutom icke blott till ledning för sina medbröder wid Riksdagen, utan till deras egen fördel, som Rec. önskar att de mest kunnige hade före Riksdagen framlagt sina tankar till allmänt skärskådande. Man lär icke endast andra, då man skrifwer; man lär sig icke mindre sjelf. Flere för en Författare obekanta idéer framträda då ofta i medwetandet, ur ett nästan medwetslöst ursprung, liksom wid en muntlig discussion många oförmodade både inkast och förswar sjelfmant erbjuda sig, hwilka måhända annars uteblifwit. Mängen skulle, genom dylika tanköfningar förberedd, med dubbel skicklighet nu framträda och mera ofelbart weta hwartåt han wille och borde rigta sin tanka.

Då Rec. således yttrar den önskan, att många af de nämnde Riksdagsmännen (de sjelfkallade eller de af andra kallade), icke mindre än hwar och en som i allmänhet äger eller söker redig kunskap om hithörande ämnen, begagnat sig före Riksdagen af sin rätt att fritt yttra sig öfwer Riksdagsärenderna; så medger han gerna, att detta kraf icke kan gälla om alla; liksom denna fordran med rätta kan utsträckas endast till de medlemmar i Staten, hwilkas intellectuella bildning och oegennyttiga nitälskan för Statens bästa äro af en mot wåra önskningar swarande beskaffenhet. Wäl inser Rec. att man af de begge första Ständen, och hos en del af det tredje, borde hafwa skäl att wänta den bildning, att de åtminstone i flera ämnen ägde insigter och förmåga att uppträda såsom Författare; men Rec. glömmer också icke, att mängden ibland dem nu wißerligen handla bättre deruti, att sluta sig till den claß af representanter, som icke lätteligen kan med auctoritet werksamhet deltaga i riksdagsärendernas behandling. Till denna räkna wi större delen af Borgare-Ståndet och hela Bonde-Ståndet. Äfwen på detta fält finnas oförgängliga lagrar att förwärfwa; de winnas der genom enkelt förstånd och ärlig öppenhet, med hwilken speciga ord och halfdolda hänsyftningar icke stå wäl tillsammans; de winnas icke genom ett tomt efterpratande af läror, denn man icke rätt förstår, utan genom den med den nordiska frihetskänslan lika urgamla, lika innerliga wördnaden hos Swenska allmänheten för sin Kung, och genom en med denna kärlek nära förknippad tro på den Styrande Maktens wälwilja. Denna tro, som ej i otrångda mål hyser mißtankar, bör i det längsta bewaras från den förwillelsen, att i alla Regeringens åtgärder se klanderwärda fö-

remål. Deße representanter tillhör således wäl att klaga öfwer att flera olägenheter behöfwa afhjelpas, men alltid med den förtröstan att Regeringen will afhjelpa det onda; icke att egentligen åklaga att det onda ännu finnes qwar, med det påstående att Regeringen dertill är skulden. Åtminstone bör man besinna, att de Styrdas andel i detta ondas förwällande icke är så ringa. Många saker äro ock af den beskaffenhet att de, oaktadt all mensklig omtanka, äfwen af deuomsorgsfullaste Styrelse icke kunnat föreses eller lyckligt afhjelpas. Att bestämma det större eller mindre answar som för åtalade brister kan drabba Konungens rådgifware, eller om de alldeles böra frikallas, — sådant tillkommer ej deßa sistnämnde Riksdagsmän; den pröfningen har Constitutionen wisligen förbehållit åt några få walda medlemmar af hwarje Ständ. Först när de fällt sitt omdöme, är det tillåtit maßan af representanterne att i wißa fall yttra sig. Får deßförinnan, hos denna maßa, misnöjet och knotet fritt spelrum, så har man swårt att på förhand bestämma de mer eller mindre förderfliga följderna deraf. Slutligen fordras af denna Riksdagsmanna-claß ingen annan talarkonst, än en kraftig fädrifhet. Rec. finner widrigt, att bland Bönders protocoller läsa långa konstlade tal, långa med epigrammer späckade anföranden, som bära stämpel af lånade händer, och som slutligen leda derhän, att åtminstone Utländningen skall anse wår representation, i synnerhet hwad Bonde-Ståndet beträffar, såsom ett tomt gyckelspel, qwarstående från fordna tider, såsom mycket annat, blott för att lysa och förblinda.

Den handbok, som Rec. här anmäler, innehåller först en framställning af den nytta, som Riksdagar medföra och som Förf. anser skulle blifwa ännu större och skulle sprida sig hastigare, om Ståndens öfwerläggningar woro offentliga. Denna wigtiga fråga, som redan wid förra Riksdagen wäcktes hos Ridderskapet och Adeln, har nu å nyo blifwit framställd så wäl i detta Ständ som i BorgareStåndet, och allmänheten hoppas att snart få höra att den efter deß önskan blifwit afgjord. Förf. uppdrager widare en teckning af "Riksdagsmannen sådan han bör wara." Om man ock wid någon del deraf åfwensom wid ett och annat uttryck kan göra några anmärkningar, förtjenar den dock i allmänhet att läsas och efterföljas. Efter denna inledning widtager ett noggrannt och fullständigt utdrag ur wåra grundlagar af de ämnen, hwilkas kännedom Förf. ansett oumbärligast för en Riksdagsman, och hwilka Förf. under wißa rubriker sammanfört från särskilta ställen i grundlagarne, för att öfwer dem befordra en lättare öfwersigt. De egna "betraktelser" Förf. derunder anfört, äro särskildt utmärkte.

Litterära Nyheter:

Stockholm. Ett för några weckor sedan i StockholmsPosten infördt poem, till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen, med wederbörlig motto ur Horatius, fortfar ännu att med förtjusning declameras af hufwudstadens fina werld, som ej kan tillfyllest yttra sin erkänsla, icke mindre för tankarnas i wåra tider föga wanliga redbarhet, än för språkets och wersens classiska behandling. Redan det nöje, hwarmed man här ånyo mött och igenkännt alla deßa bilder och metaphorer, ej talrika, men desto mera utwalda, som påminna om Smakens bättre dagar och derföre icke nog ofta kunna upprepas; redan den kraftiga werkan, som orden Virgil, Idol, Plejad, Europa, Alcid, Swea, Cornelia, Dodona, Yngwe, Troja, Norden m. fl. aldrig förfela att åstadkomma, då de reciteras i en lugnt pathetisk werstakt och stå i omwexlande mycket långa och mycket korta rader; redan den fullhaltiga pregel, som stämplar talesätten "odlarns trefna händer," — "en fåfängt bärjad tår," — "fläta myrtens krans till ekens," — "Regenter, Store Män," — "tysta yrans språk," m. fl. dylika, wore tillräckliga förtjenster att försäkra denna skaldesång om odödlighet. Men då härtill komma ordställningar, så swenskt grammatiska som t. ex. denna:

Så hafwets Gud sägs -- -- --
-- bjuda stormarna att tiga
Och Trojas flygting wågens frid --

eller wersér, så melodiska som deßa:

Till oß må konsterna med sena steg ha gått
Och länge framför oß må andra folk förstått,
Att hugga Marmorns block --

eller rim, så aktningswärda som bygder, dygder, män, wördnaden o. s. w. så wet man ej, hwar man skall finna gräns för sin beundran. Den högsta skönheten i detta poem har Skalden dock uppnått i följande liknelse, hwars dristighet utan twifwel täflar med deß nyhet:

-- Och i hans wåg med sträckta armar går
Wår gamla Swenska tro, obölig, som i jorden
Det gamla gråa fjället står.

Scenen är werkligen att måla. Endast en och annan geologisk läsare har ännu ej lyckats, att för sig förklara den rätta beskaffenheten af ett sådant naturphänomen.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 11. Den 6 Februari 1823.

Recension:

Fjärilar från Pinden och Linda i Blomsterkorgen; af Karl August Nicander. Sthm, Ortman 1822. 97 sidd. 12:o.

På Pinden herrskar, såsom man wet, en ewig sommar. Derföre är den walda titeln icke opassande, ehuru deßa fjärilar just i den kallaste årstiden nedflugit till Norden. Måtte de älskwärda sommarbarnen dock finna warma bröst, att fästa sig wid!

Mångfärgade, af mer och mindre lycklig börd, men af en ädel för alla gemensam, äro deßa bewingade blommor; de swäfwa oß till mötes på fagra, solbeglänsta, om ock stundom något swagt teckade, stundom något ojemnt lyftande wingar. Det är med lifligt nöje, som Rec inbjuder alla wänner af sann och hjertlig skaldesång, att göra denna lilla poetiska samlings bekantskap.

Efter en täck Tillegnan, der blott sista strophen är matt och slutar med ett par platta rader, innehåller detta häfte följande stycken. I Tempelporten, till Jorden, min Moder. Den wärdigaste inledning till samlingen; från början till slutet en dikt, som förtjenar kallas skön. Den fromt resignerade, och dock modigt handlande, städse till nya sångbedrifter eldigt beredda sinnesstämning, som är hwarje äkta skalds ursprungliga lynne och kännetecken, har i denna inwiguing funnit ett lika ädelt, som fullkomligt uttryck. Till prof må deßa twenne stanzer anföras:

När himlens Englar för mitt öga swinga,
Och för mitt öra Diktens harpor slås,
Ho är på jorden född, som mig kan twinga,
Att af förstummad salighet förgås?
I dagen fram will jag min gåfwa bringa,
Fastän af mängen gåfwan tör försmås.
Se'n som ett ljus i storm mitt jag förswinne,
Om mina werk stå qwar i folkets sinne!

War tröst, min själ! drick mod ur Sångens källa,
På hwilkens spegelgrund Guds anlet ler.
Kraft, ljus och skönhet dig till mötes wälla,
Och ewigt, ewigt får du dricka mer.
Om wredens härar sig i wägen ställa,
Stig dristigt fram; ty fri är Skalden der.
Hans enda rikedom är Urdarbrunnen,
Som ej af wåld blir grumlad eller wunnen.

Äfwen de twenne derefter följande förtjena, hwar och en ur sin synpunkt, att noga behjertas. — Stjern-Sång. Tanken är denna. I tidernas morgon låg Natten öfwer jorden, och Stjernorna woro små Englar kring Allfaders anlet. Då framträdde Hög-Engeln, Solen; begärde tillstånd att få befria jorden, undfick det, och begynte mot Natten sin strid. Men med lika krafter fördes striden, så att båda änteligen togo af jorden en lika besittning. Dock afstod ej Solen från sitt uppsåt, att bli ensam Herre och Kung; följden blef att jorden började förbrännas af den alltför widt utsträckta ljusspiran. På Skaparns befallning nedstego nu Stjernorna, för att skydda från solbranden och utgöra en förmedlande makt mellan Ljusets och

Mörkrets kämpande enſidigheter. Detta thema är nytt, och har i utförandet åtſkilliga ſtora ſkönheter; likwäl borde behandlingen här och der wara mer concis. Deßutom kunde man fråga: om ingendera, hwarken Solen eller Natten, förmådde helt och hållet undandrifwa ſin motpart, ſwalkade ej då Natten redan ſjelf, äfwen utom Stjernornas tillhjelp? och trodde ej Hög-Engeln med ſkäl, att han enligt Guds befallning borde utwidga ſitt wälde ſå långt ſom möjligt? — Blomſtrens Morgonbön. Prologen *) och epilogen äro ganſka intagande: ſjelfwa blommornas röſter hafwa wäl redan annorſtädes klingat wackrare; dock hör man gerna deras här dialogiſka lyrik. Utom blommorna, ſom till en del bära nog obekanta namn, t ex. "Purpurſippan," — "Solwifwan," "Guds Hand" (en rot, ingen blomma) uppträda äfwen Natten, Dagen och Weſtanwinden ſåſom ſjungande. — En fallen Engel. Förträffligt uttryck af en djup tanke, innerligt känd, enkelt framſtäld; ingen analys af deß betydelſe bör i förwäg ſtöra läſarens odelade njutning. — Skaldens Död. En ljuf och rörande tafla, i mildt melodiſka werſer. Endaſt denna hwiſkning af de kring dödsbädden förſamlade wännerna: "Han dör ej, han är Gud!" ſynes Rec. wara ett klanderwärdt drag af den ſjelf-förgudning, ſom poeternes inbillningskraft icke ſällan är benägen att drifwa med ſin egen ſpegelbild. Kan Skalden wara ett "Guds ljus," eller hoppas att engång bli det, ſå bör han, enligt Rec:s tycke, dermed låta ſig nöja. Så mycket ſkönare är detta ſwar på frågan: "Hwad är döden?'

"En droppa olja, ſpild på lifwets låga." —

Sigurd Jorſalafar. Detta ſtycke är, oaktadt några från Islandsharpan ſtickligt lånade toner, kanſke det meſt miſslyckade i hela ſamlingen. Ämnet, hämtadt ur Heims Kringla, är ſannolikt ej tjenligt, att åtminſtone i wåra dagar ſkaldiſkt behandlas. Då nu Förf. likwäl hängaf ſig åt detta beſynnerliga infall, ſå kunde det förmodligen ej aflöpa med mindre ſtorm, brus, oqwädinsord och krampaktigt raſeri. Kong Sigurd målas här i en ſtund af ſin wanſinnighet, och i denna kaſtar han Bibeln på eldbraſan och ger ſin Drottning en kindpuſt. Wäl ångrar han ſig efteråt, omfamnar henne och fäller på brynjan en tår, om hwilken Skalden förſäkrar oß, att den "blef ſkönſta perlan i hans kungakrona" och "war mäktig nog att allt förſona:" men Skön Malfrid behåller ändå, i läſarens phantaſi, den örfil hon fått och ſtår gråtande med ſitt röda, uppſwullna kindben. Sådana miſshandlingar kunna moraliſkt utplånas, men icke äſthetiſkt. Om fordomdags till och med Konungar någongång ſå förgått ſig, ſå gäller dock äfwen här för Skalderne den gamla regeln: Obſervandum, non imitandum. — Kyſſen. Ett litet täckt mellanting af wiſa och romans: man kunde kalla det en nordiſk madrigal. — Lilwana. Arions Pilgrims-ſång. En ljuf och melodiſk hymn till den Älſkades ära: hwarje tonfall andas oſkuld och ſällhet. Ett par obetydliga, knapt hörbara miſsljud löna ej mödan att anmärka. — Trohets-Sång. Wid H. K. H. Prins Oſcars afreſa från Upſala d. 18 Dec. 1819. — Wapenklang under de Studerandes wapenöfningar i Upſala 1820. Twenne tillfällighets-qwäden, icke owärdiga ſina ämnen. Andan är friſk, tonen manlig. "Englarne" i begynnelſen af det ſiſtnämnda ſtyckets andra ſtroph, hade wäl bordt heta Nornor. — Dufwobref till min Syſter. I ſtället för hwarje anmälan will Rec. helt och hållet afſkrifwa detta budſkap:

"Min ſnälla Dufwa! ſpänn din ſilfwerwinge,
Och ila fort utöfwer haf och lund:
Min warma kyß du till min ſyſter bringe,
Förrän han kallnar på din purpurmund.
Det blåſer kallt på ſjöarna och ſjällen,
I bröſtets warma ſnödun näbben göm;
I alen, der du ſätter dig om qwällen,
Wid morgonwäkten brefwet icke glöm!
Tag gena wägen öfwer Weſterns wågor,
Kom ſnart igen med ſwar på mina frågor."

Så talte jag till dufwan uppå handen,
Der hon ſå ljuf i menlös wäntan ſatt,

*) Förfelad ſynes oß denna naïwetet:

"(Menſkan) föraktar och förtrampar
Deßa ſmå Guds barn på marken,
Som en konſtrik Sultaninna
Hade ſtickat, den till prydnad,
På Sultanens, det will ſäga:
På Herr Homo's fotamatta."

Och under detta knöt jag rosenbanden
Kring hennes hals, och hwiskade: god natt.
En kyss — hon höjde sig i solens flamma
Mot blåa hwalfwet, blänkande och skär.
Hon reser ensam; men det gör detsamma,
Wägwisare din broders kärlek är.
I stilla slummer inwid Skaldens hjerta
Smögs uppenbarelsen i dufwans hjerta.

Som blomsterfågeln på en majdag fläktar
Bort daggens perlor från en nyfödd ros,
Fridbåderskan, från mig, ock jaga mäktar
Din saknads täretöcken längt sin kos.
I sista afskedstårn mot solen höga
Du hoppets strålande regnbåge ser:
Den satte Gud till tecken, för ditt öga,
Att ingen sådan flod skall komma mer.
Fast tid och rum sig emot oss förena,
Du är hos mig, jag är hos dig allena."

I den sista strophen har wäl meningen ej blifwit uttryckt med alldeles samma ledighet, som i de förra: dock kan den utan möda inses, åtminstone wid andra genomläsningen. Och hwem wille ej ofta genomläsa ett så ypperligt stycke! — Sommarfröjd. En poetisk innehållsförteckning på hwarjehanda gamman, som den wackraste årstiden erbjuder; en tafla, wäl icke utan behag, men dock, liksom de Matthißonska af detta slag, något tröttande genom sin längd och en brokighet, i hwilken lifwet af deltagande mensklig handling saknas. — Norna-Gäst. En lika lyckad composition, som Sigurd Jorsalafar är en misslyckad. Detta lilla romantiska poem, i trenne afdelningar, bildar tillsammans ett Helt af så snillrik halt, att det fullkomligt kan täfla med de berömda Frithiofs-romanserna. Det är twifwelsutan kronan i denna samling. — Grekinnan. En dikt, som har många herrliga partier; men deß plan är, åtminstone för mängden af läsare, nog dunkelt uttänkt. Phone, hyster till Telos, en kämpe i Alexander Ypsilantis Helga Skara, fallen med denna och endast såsom lik räddad och undanförd af den öfwerblifna Försten (en sinnrik tanke, och en wärdig hyllning åt den ädle, olycklige Ypsilanti!) uppenbarar sig, irrande genom Europa med sin ensliga smärta, för twenne swenska ynglingar, Sigurd och Albert, som på en skön majdagsqwäll, i en häck af syren, afhöra med rörelse och sorglig hänryckning hennes berättelse. Men denna i sig sjelf ganska wackra fiction är framställd på ett förmycket inweckladt sätt, och de läsare, som ej förstå Grekiska och således ej namnens allegoriska betydelser, skola allsicke begripa den. Också finner man här och der i det nog långa stycket åtskilliga af deßa fläckar, quas incuria fudit. — Hymn till Jesus på Tabor är deremot ett i alla hänsigter fullmoget, helgjutet skaldewerk; man känner, wid deß läsning, wederqwickelsen af den milda klarhet, som från det höga ämnet genomstrålade Skaldens hjerta, när han stämde sin harpa till deß lof. Intet enda drag är här att tadla, om man ej skulle wilja dröja wid ett misljudande rim i midten af tredje strophen. Men detta är en småsak. — En krans på Ludwigs Urna. Färgblid och menlös, såsom deß spåda föremål.

Såsom Bihang och under en särskild titel, samt med andra stilar tryckt, meddelas till sist en såkallad Hjeltedikt i fyra Sånger: Linda i Blomsterborgen eller Trojas Belägring. Rec. tillstår, att han ej kunnat utspana detta skaldestyckes egentliga mening; ja, icke ens om deß afsigt är att äga någon sådan. Det will wara en komisk dikt, ett skämt — så mycket inser man: men allt skämt, hwad är det utan ett innehåll, som gör werkan och träffar? och hwarifrån skall detta innehåll komma, om skämtet ej har en basis och ett föremål, som båda existera på fullt allwar? Är denna Hjeltedikt möjligtwis parodiskt eller satiriskt menad, så äro deß uddar så inhöljda i blomsterswycken, att ingen denne förmår utleta dem; har den åter, som troligare synes, till ändamål blott en phantastisk lekande skildring af en blomster-amourett, ungefär i likhet med Euphrosynes Jungfrun i det Gröna, så är det sätt, hwarpå Skalden tecknat handlingen och de handlande, alltför dunkelt, alltför gåtolikt, för att skänka läsaren någon werklig tillfredsställelse. Ty hwad är wäl mera otillfredsställande, än en gåta, till hwilken intet lösningsord är lek, till hwilken ingen grundtanke finnes? Också har ingen af de läsare, dem Rec. haft tillfälle att fråga, kunnat medgå det erkännande, att deras belägenhet i afseende på Hjeltedikten Linda warit alldeles densamma, som hans. Gerna will Rec. förbfrigt medgifwa, att det hypermystiska äfwentyret är ledigt, ange-

ränt och småqwickt berättadt; men denna förtjenst lider åtskilligt intrång af ett wißt behagsjukt jägtande efter sirliga och spetsigt naiva bilder, – ett fel, hwarifrån äfwen Lindas syskon, eller sjelfwa Fjärilarna icke alltid äro fria.

Rec. fruktar ej af någon läsare den förebråelsen, att hans granskning blifwit för lång, i förhållande till den granskade bokens korthet. Deßa Pindens Fjärilar, synwärda redan i och för sig sjelfwa, äro det ännu mera i hänsigt till wår fosterländska witterhets kyliga luftkrets, lifwad af så få wärwindar och så föga uppfylld af sångares röster. Ett och annat skulle wißerligen ännu kunna återstå, att anmärka wid de kära, de wälkomna gästerna: Rec. tror sig dock häfwa sagt det hufwudsakliga, eller allt det, som antyder grunddragen af deras egenskaper. Skulle deras flygt än stundom wara mindre säker, mindre rakt och raskt styrd mot deras föremål; skulle den, icke sällan, förråda en wiß benägenhet att förlora sig i för långt kringirrande spatserfärder, och derunder stundom sänka wingarna i ett slags ljufmatt slapphet: så är dock den faderliga Sångmön twifwelsutan tillräckligt ungdomsfrisk, tillräckligt kraftfull, för att hädanefter förebygga dylika brister. Hårdheter i wers, som t. ex.

Den trotsige kämpen sin spira uträckte —

eller:

Din helgonglans, fridfälla! —

mißtag i accentuation, som t. ex. Machaon i st. f. Machaon, med mera sådant, skola då förmodligen äfwen alldeles uteblifwa. Rec. kan ej sluta med någon bättre önskan, eller — emedan rådgifweri ju alltid utgör en wäsentlig beståndsdel af recensenthandtwerket – med något klokare råd, än det, att Hr Nicander snart måtte låta sitt berömliga dramatiska försök, Runeswärdet, åtföljas af ett nytt. Utom det höga wärde, som ett dramatiskt företag redan i sig sjelft har, medför det äfwen för skalden den nytta, att sträng are, än hwarje annat skaldeslag, drifwa honom till jemn energi i tankar och skrifart, kort sagdt, till en concentrisk hushållning med hans poetiska förmögenheter.

Litterära Nyheter:

England. The Travels of Theodore Ducas in various countries in Europe at the revival af lettres and art. Edited by Charles Mills. P. 1—2. Lond. 1823. Tanken, att genom en Resa göra läsaren till ett åskådande witne till wettenskapernas, konsternas och culturens nyfödelse wid 15:de seklets slut samt det följande århundradets första hälft — denna den nya tidens blomsterwår — ur medeltidens slummer, war ny och sinnrik; men Förf. har ej fattat sitt ämne ur denna höga synpunkt, ej wisat den nya bildningens inflytelse på menniskan, staten, hela lifwet, utan åtnöjt sig med att lemna en nomenclatur på de under denna tid lefwande, mest berömde kosknärer, bildhuggare, skalder, lärde, boktryckare o. s. w. Mellertid är denna nomenclatur bearbetad med mycken flit och hämtad ur de mest godkända italienska källor, emedan deßa delar endast handla om Italien.

Köpenhamn. ArnaMagnäanska Commissionen bereder nu en Upplaga af den hittills otryckta Laxdåla Saga, hwilken är så nära färdig, att den om 2 ell. 3 år kan utkomma.

Rättelse:

N:o 9, sidd. 71. r. 12 står: en "satirisk skola" läs: en "satanisk skola"

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 12. Den 10 Februari 1823.

Recension:

Tableau général de l'Empire Othoman, divisé en deux parties, dont l'une comprend la Legislation Mahométane, l'autre l'Histoire de l'Empire Othoman. Dedié au Roi de Suéde, par M. de M*** D'Ohsson, Chevalier de l'Ordre de Wasa, Secretaire de S. M. le Roi de Suéde, ci-devant son Interpréte, et chargé d'affaires à la Cour de Constantinople. Ouvrage enrichi de figures. Tome Troisième, publié par les soins de M. C. D'Ohsson, Fils de l'Auteur. I. et II. Partie. Paris, Didot, 1820. 474 sidd. i Regal Folio med Plancher.

Det är ur flera skäl wi förmoda oß göra wåra läsare en angenäm tjenst, då wi i Swensk LitteraturTidning, göra dem bekanta med fortsättningen af det berömda Pragtwerk öfwer Ottomanniska Riket, hwarmed en på sin tid bekant Swensk Diplomat försäkrat sitt namns rygtbarhet i LärdomsHistoriens Annaler. De twenne föregående Delarne af detta arbete utgaf Förf. sjelf i Paris åren 1787 och 1789 Revolutionens stormar afbröto fortsättningen. Förf. begaf sig åter till Constantinopel, såsom swensk Minister, och fortsatte sina lärda forskningar i detta lands Historia. Då Förf. upphörde att wara swensk Minister, begaf han sig åter till Paris med föresats, att allmängöra sina skrifter; men utgifningen fördröjdes genom planchernas stickande i koppar. Derunder afled den förtjente Förf. med döden 1807.

Fortsättningen af detta werk som nu utkommit genom Sonens — n. w. Kongl. Swensk Envoyé wid Kongl. Nederländska Hofwet och Ledamot af Kongl. Wetensk. Akademien i Stockholm — försorg, meddelas sådan Förf. efterlemnat den i handskrift och försedd med de Plancher han dertill ämnat.

Denna 3:dje Tom består af 2 afdelningar, hwaraf den första, som går till sid. 283, omfattar Mahometanska Lagstiftningen. Den börjar med Code Politique i 3 Capitel från sid. 1 till 21. Code Militaire 6 Capitel sidd. 21—56. Code Civil 8 Böcker sidd. 56—207. Code Judiciaire 16 Capitel sidd. 207—236. Code Pénal i 3 Böcker sidd. 236—281.

Andra Afdelningen, som afhandlar Ottomanniska Rikets Stat, är indelad i 9 Böcker. Den I. Sultans Palats och hwad dit hörer. II. Stor-Vizirn och hans Departement. III. Om de öfriga Hofsyslorna och hwad dit hörer. IV. Divanen. V. Financerna. VI. Turkiska rikets Provincer. VII. Militairen. VIII. Marinen. IX. Ottomanniska Portens förhållanden till främmande Makter.

Boken är tryckt med mycken pragt, i likhet med de förgående Tomerna, och lemnar härutinnan ingen ting öfrigt att önska.

Således är efter Förf:s plan 1:sta Afdelningen af detta werk fullbordad, och så widt Rec. känner, lärer ej någon widare fortsättning wara att förwänta. Wäl ser man af det Företal, hwarmed Utgifw. beledsagat denna 3:dje Tom, att

den andra Afdelningen också finnes af Förf:s hand utarbetad under titel: l'Histoire de l'Empire Othoman från deß början till år 1774, efter Turkiska urkunder. Efter uppgift skall denna handskrift utgöra omkring 20 band i 4:to; men Förf. lärer ej hafwa derwid lagt den sista ordnande och granskande handen. Att denna Afdelning i alla fall måtte wara af stort wärde, har man rätt att wänta, då man drager sig till minnes det likartade intereßanta werk denne arbetsamme Författare utgifwit öfwer Perssens Historia, bekant under titel af Tableau Historique de l'Orient. Paris 1804. 2 Volumer 8:o.

Bidrag till Smakens räddning

Tillägg till Recensionen öfwer Nicanders Fjärilar från Pinden.

Sedan ofwannämnda Recension war skrifwen och tryckt, erfor Rec. att en annan öfwer samma bok redan blifwit införd i StockholmsPosten. Man känner och wärderar den efterhärmliga behändighet, med hwilken de flesta skrifter der afwärdas. Det heter nemligen antingen helt blygsamt, att Rec. icke förstår det ämne, hwarom boken handlar; eller ock, i fall boken ej är fullbordad, att Rec. framdeles, då fortsättningen utkommer, ämnar fälla sitt utslag öfwer det hela; eller också, att Rec. ej kan yttra något öfwer den utkomna delen, emedan han ej haft tillfälle att yttra sig öfwer de förra. Derpå meddelas ett profställe, utplockadt ad libitum — och recensionen är färdig. På detta sätt uppnå sådana Tidningar sin angenäma skicklighet, att i samma ögonblick, som en bok är utgifwen, låta granskningen följa den i spåren. Denna blygsamhet, denna försigtiga betänksamhet äger dock naturligtwis icke rum, då frågan är om Poesi, Philosophi och Statslära. Ty — hwem är icke då behörig domare? — Ett märkwärdigt exempel derpå är nyßnämnda, i StockholmsPosten ej långesedan införda Recension. Den här uppsynen och tonen af en öm, faderlig wälmening, som mindre agar och fördömmer, än råder och warnar ett af swärmerier förwilladt barn. Granskarens lugna medwetande af sin öfwerlägsenhet nedlåter sig der bland annat till följande wackra förmaningar: En ung Skald bör först och främst wälja titlar, som låta anspråkslöst. Han bör widare så mißtro sina krafter, att han aldrig skrifwer några stycken af större widd och wigt. Han bör besinna, att i Poesien gäller raka motsatsen af den gamla hjeltelåran: Audaces fortuna juvat. Deraf följer, såsom corollarium, att emedan alla stora och sköna handlingar äro wågspel, så i Witterheten som i det öfriga Lifwet, bör man helst tills widare uppskjuta dem, så wida ej en ännu mera sansad wishet skulle tillstyrka, att låta dem bli rentaf ogjorda. Framför allt, heter det slutligen, måste det unga Snillet studera "goda mönster." — Rec. i Sw. Litt. Tidn. är helt och hållet af samma mening. Men det med full pålitlighet till mönster tjenliga, det äkta Classiska är, som man wet, kringströdt i otaliga volumer och prisskrifter, ofta för de nybörjande snillena föga tillgängliga, ofta — nekom det ej — än mindre smakliga. Huru lycklig skattar man sig derföre, att i detta Nummer kunna framlägga ett Skaldewerk, som i en enda brännspegel sammanfattar alla de hufwuddrag, hwilka höra till ett fullkomligen classiskt och correct mönster-poem! Detta Ode, hwilket wi nedanföre gå att meddela Allmänheten, upptäcktes ibland ett numera affomnadt CanzliRåds qwarlåtenskap: det war ämnadt till akademisk täflingsskrift; men mannen afled, tywärr, helt plötsligt, just då han wille trycka sigillet på namnsedeln, i sista weckan af det nionde året sedan han doppat första pennan till sitt arbete. Den salige menade sjelf, att hans ypperna kunde gälla, ej blott såsom en oswiklig föresyn för unga Skalder, utan äfwen såsom ett complett inbegrepp af alla i Smakens häfder godkända philosophiska tankar, poetiska liknelser, läckra wändningar, wälljudande talesätt och rim, stätliga utländska praktord, ja, till och med af de sundaste grundsatser för orthographi och commatering. Slutligen war det Förf:s ändamål, att med dessamma röra och förbättra läsarens hjerta, och således åt en sansad inbillningsgåfwa bereda den wälgörande inflytelse, som hon alltför sällan har på den allmän-

na sedeodlingen. Sådan war wår wäns blygsamma öfwertygelse: sådant hans dygdiga uppsåt. Rec. wågar för sin del tillägga, att detta poem innefattar, så till innehåll som form, ej blott allt, som inom den goda Smakens område blifwit gjordt till swenska witterhetens förädling, utan äfwen allt hwad som der ännu kan möjligtwis hädanefter tillwägabringas. Ty hwad kunna wåra tillkommande äkta skalders qwäden blifwa annat, än variationer af detta thema, som återigen, liksom wåra största Författrares öfriga mästerstycken, är ett echo af ett echo, som tusenfaldigt blifwit upprepadt? isynnerhet då det hittills ej lyckats någon, att inom ett så trångt omfång innesluta hela den fullständiga apparaten af en god prisskrift. Bedrager sig ej Rec. i detta omdöme, så blifwer måhända läsningen af alla andra mönster numera egentligen öfwerflödig; och hoppas wi, att Hr Nicander, att hwar och en uppwärande poet som will befatta sig med att tillwerka nya skaldestycken, hädanefter ej behöfwer göra sig widare möda, än sätta deßa läror, bilder, likneIser och ordföjningar i en förändrad ordning, ehuru i lika wälgjorda werser. Tilläfwentyrs kunde han högst tillåta sig den frihet, att skrifwa Katakomb i st. f. Mausolé, Pindar i st. f. Virgil, Jeus i st. f. Gud, o. s. w. dock endast med willkor af en säker urskillning.

Här, benägne Läsare, har du sjelfwa Mönsterſången. Ett förbehåll dock förut! Den måste alltid med hög röst reciteras, och med allt detta pathos, denna geometriskt afmåtta takt, detta nyktra lyriska gehör, som både ämnets allwar och wersartens majestätliga natur omotsägligt fordra.

Redbarheten.

Ode.

Och när din sångmö blir för tung,
Att kämta i ett flyktigt gille . . . . .

Siöberg.

Förgäfwes, Filips Son! med ljungande falanger
Du motat Gangens lopp och skormat Babylon:
Stel ligger jorden än på slöjder och talanger,
Se'n pligtens hjeltewärf blef sinnesnöjets rån.
Förgäfwes Euripid, Virgil förgäfwes waka;
Bland yfwerborna folk du fåfängt går igen,
O Demostén! att ge åt ditt Atén tillbaka
Förtro'ndet för upplysningen.

På fjällen af Kaukas, i Perus djupa schakt,
Wid Palatinens fot af gula Tibern härjad,
Se i det minsta grand och häpna för den Makt,
Som gör en blodad werld till nya skördar bergad!
Orest! sträck ut din blick; hwart når din swaga syn?
Säg, Filosof! hwad skatt din dunkla spaning söker?
Då odlarn glömmer dig, din oro sig föröker,
Du hinner, Dåre! ej till skyn.

O we! du mäta will det stränga Ödets lag,
Som solen twang att stå och werldarne att wandra;
Du pröfwar, obetänkt, en gåta af ditt Jag,
Som willar, men gör fäll och drar oß till hwarandra.
Till Mausoléens höjd, från din Eglés behag,
Späd Wågare, du stög, en örn, att äran finna;
I basiliskers gift du såg dock snart förswinna
De smälla wingars åskeslag.

Men hwad? En kall cyklop, du hånar, mörk och kal,
Den samhällsring, der du och dina bragder dömmas? –
Hwad är tiarens prakt i hofwets marmorsal,
Mot hjertats gudalott: att göra godt — och glömmas?
Ha! innan än för sent, i höjden af din bygd,
Du Tidens tänder hör, som pyramiden grusa,
War man, slut örat till, när sidensläpen susa,
Och lof i mödan af din dygd.

Men säg — så frågar du — hwem deßa lagrar gro?
För hwilket hår, Arist? Medborgarens? Tyrannens?
Högg man ej hufwudet af sjelfwa Cicero?
Och hwila Slafwens ben ej bland den Stora Mannens?
Går, melankoliskt qwald, en ny Klotilda lik,
Förtjensten ej .... Håll opp! wäck ej Förſynens tuktan!
Gå, frukta Gud, min wän, och äg ej annan fruktan;
War wis — och du är Mogols-rik.

Wißt, — jag bekänner det, — går bofwen också fri;
Neroner kransas här, man hatar Aristider;
Slåm häfdeböckren opp och bläddrom derutin:
Hwad är, som fällheten förstört i alla tider?
Hur nämns hon, detta troll, med ormar i sitt hår
Och furier i sin blick, som härjar jordens zoner,
Förpestar haf och land, slår ned Monarkers troner
Och hopar menskligheteus sår?

Ej Du, som fordom gick, Alcidiskt menskowän,
Att oß förnuftets rätt gudomligt återskänka;
Ej Du, Religion! kan frukta sanningen,
Du kränkte wettet ej, förböd ej tänkarn tänka.

Nej! dig, o Fanatism, sjelf stödande och stödd
Af Despotismens arm! dig werlden än förbannar:
Sokrat, och Galilé, och Newton! här jag stannar——
Till olycka är menskan född.

Så än, en ny Tantal, hon ser med gäckadt hopp
Det träd ur Fabelns dar, som skall deß lystnad mätta;
Så äflas Sisyf än att lyfta hällen opp,
Men kan i ewighet sitt ärende ej förrätta.
O, flyr då fjerran, göms ännu den sökta dag,
Då jorden renßas skall från bofwar, som från dårar?
Då det, att wara säll, och säll förutan tårar,
Blir filosofens enda lag?

Skall ej den stunden gry, då på sin ärfda teg
Enhwar med trefnad ser ett nytt Arkadien flyttas?
Skall man ej finna snart, fast fördomen är seg,
Att lifwets mål är ej ett annat, än deß nyttas?
Gack, dödlige! och se, hur i sitt låga tjäll
I sedlig idoghet sig myran enigt föder:
Blygs, dödlige! och lär, att älska dina bröder,
Och konsten lär, att wara säll.

Så war din lära; så, min ålderstigne Far,
Jag hörde dig med sans om werldens gång predika:
"Orest, blif medborgsman! se der mitt sista swar;
Se menskan, olik sig, i dårskap alltid lika!
Med klärdens bommar stäng din dörr för Nöden ej;
På sjelfwa Sångens tron, der bland oliver Flora
Länt dundret utaf Mars, hon suckar mot Aurora:
Är någon dödlig säll? — Ack nej!

Låt ingen Posidipp dig wäcka hufwudbry:
"Hwi blef jag drifwans barn, och icke hellre drufwans?"
Din tankeflygt har fart, om den just ej är ny,
Din sång är gökens dock, om just ej turturdufwans.
Blott ett system är sannt; hör deß sublima rop:
Du skall belönas, Dygd! I skolen straffas, Laster! —
Men Schelling, Swedenborg, Homer och Zoroaster,
I ljugen, rysligt! allihop.

Dock gifs en räddning: gläds, min uppmärksamma Son!
Den Smak, som dwäljs i skygd af prunkande rostraler,
Det Sunda Wett, som ler åt Kataraktens dån,
När snillets syndaflod will dränka deß portaler.
I nya wårar snart din Maj sin fordna mark
Med Måttans blommor strör: orubblig, som i jorden
Det gråa fjället står, så går din ätt i Norden
Par efter par, ur Noaks ark.

En gång, när stormens brak och swallets dön sig lagt,
Hwad möte, trefna folk, af yran obesmittadt!

Man säger om igen, hwad tiotusen sagt,
Man hittar lätt den bild, som hundratusen hittat.
Känn faran, Dödlige! af Snillets himlalån:
Orest! du handlar klokt, som lefwer det förutan;
Deß bättre granskar du, deß bättre stämmer lutan,
Och leder Tidens fart, min Son!"

Man ser, att detta stycke är på engång philosophiskt och wittert. Det förråder ingenstädes någon "sjuklig swärmodighet", eller någon mer än billigt "exalterad sinnesstämning." Det är begripligt i tankar, klart i uttryck, wårdadt i wersbyggnad. Sjelfwa ämnet år twifwelsutan det redbaraste, som kunnat wäljas, och gör en förmånlig contrast mot det phantastiska wal af föremål, som enligt Stockh. Posten betecknar Smakens förfall hos en mängd yngre skalder, och hwarpå han till bewis anför några af Hr Nicanders: "Stjernsång, Jesus på Tabor, Norna-Gäst m. fl." Allt detta oaktadt kunde likwäl en skarpsynt kritik, liksom i allt mensklig, äfwen i detta mästerwerk finna ett och annat att klandra. Så t. ex. är rimmens ställning i första strophen olik med den i de följande; en djerft genialisk laglöshet, som knappast kan urskäktas med föredömet i det ryktbara Slutande Nr-hundradet. Också innebära, i tredje strophens första rad, orden "Ödets lag" både ett missljud och en twetydighet: ett missljud, emedan (se Hr Wallmarks Recension öfwer Poet. Kal. f. 1820) ingen wälgjord swensk wers får slutas med ett enstafwigt ord efter en föregående genitif-ändelse; en twetydighet, emedan wid uppläsningen Ödets lag kan låta såsom Ödets slag. Widare borde, i nästföljande raden, "twang" stå framför "solen", emedan möjligtwis någon läsare torde inbilla sig, att solen wore nominativen: att förtiga flera lika djupsinniga anmärkningar, mot hwilka dock den aflidne Författaren äger i allmänt erkända auctoriteter ett fullgiltigt försvar. Ett betydligare fel skulle man, måhända, upptäcka deruti, att floden Lethe på intet ställe nämnes; då den likwäl flyter med en lika classisk wärdighet som Tibern, och kunde gifwit anledning till mången gagnelig reflexion. — Men deßa få brister öfwerglänsas wißerligen af det Helas förtjenster: bland hwilka den icke är den ringaste, att läsaren, från första raden till den sista, känner sig kringföras af de utsöktaste ord och namn i alla regioner af geographi och historia, utan att dock en enda tum förflyttas ifrån den ståndpunkt han redan wid begynnelsen innehade.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 13. Den 13 Februari 1823.

Recension:

Trettio Psalmer utgifna såsom prof på en förbättring af den Gamla Swenska Öfwersättningen af Psaltaren. Calmar Carl Fr. Berg, 1822. 58 sidd. 8:o.

Frågorna om och huru en förändring i wår gamla Bibelversion bör ske, äro på Riksdagar, i Tidningar, Academiska Disputationer och andra skrifter under sist förflutna tiotal af år någon gång grundligt, ehuru dock må hända mera mångordigt och partiskt, än sakrikt och swardigt ventilerade. Wigtigare än deßa pennkrig, äro de factiska swar, som blifwit gifne på bägge deßa spörsmål; på det förra, af BibelSällskaperna, på det sednare af Proföfwersättningarne. Frågan om behofwet af en förbättrad Bibelöfwersättning har i Swenska kyrkan åtminstone i ett århundrade blifwit med: ja besvarad, och Styrelsen har genom widtagna åtgärder satt sitt insegel på detta jakande swar. Men i det ögonblick BibelSällskapernas nitiska och utbredda werksamhet, inom fädernesslandet, sanctionerades, blef det möjliga antagandet af en reviderad Bibelversion uppskjutet minst för ett sekel och dermed också frågan: om? de facto besvarad med: nej. Utan att mißkänna BibelSällskapernas religiöst wälgörande tendens, utan att neka hwad man påstått, att deras stiftelse bör anses såsom en werldshändelse, i wigt och wärde jemnförlig med reformationen, wågar likwäl Rec. tro, att deras införande i Swerige bort efterfölja, icke föregå den anbefallda fortgående Bibelversionen. *) BibelCommissionens arbete framskrider emedlertid, men bör nu antaga till motto: Serimus arbores, quæ alteri sæculo prosunt.

Frågan: huru innefattar egentligen twenne frågor. Först: Bör en Bibel för Guds kyrka och församling wäntas ändamålsenligast bearbetad af enskild person eller af flere Mäns förening uti en Komité? Af Komité, är ett halft århundrades swar i Swerige. Efter Rec:s tanke är en BibelCommission i wanlig Swensk mening en orimlig-

*) Det tjenar till wäsendtelig upplysning af Swenska BibelSällskapernas Historia, att samma år (1810), då K. BibelCommissionen hos Konungen anmälte, att "Bibelarbetet hunnit så nära fullbordan, att med tryckning deraf följande året kunde göras början," började och i Swerige utspridningen af gamla Swenska Bibeln genom Evangeliska Sällskapets försorg. Snart organiserades BibelSällskapet i Stockholm och i deß spår följde Filial-Sällskaperna i alla rikets landskaper. Af K. BibelCommissionens arbete utkom Nya Testamentet först 1816, hwarpå man således anwände fem års tryckningstid; en tiderymd, som märkeligen contrasterar emot fordna tiders skyndsamhet. Rabbinska Bibeln, Vened. 1526, är en af de wigtigaste upplagor (Ed. Bombergiana secunda), började af den lärde Juden Jakob Ben Chajim 1525, fullbordades 1526 — och utgjorde dock 4 tomer, folio.

het i uppgiften och kan derföre aldrig lösa sitt problem, oagtadt hwarje serskild Ledamots individuela förtjenst likwäl otwunget erkännes. Äfwen wår första BibelCommission war en förening af utmärkt lärda Män och fromma kyrkans Lärare. Hwad blef doc̈ deras arbete i sin helhet? Att det icke lyckades, är lika bekant, som att detta ej war någon enskild Medlems skuld. Men att discutera, debattera, disputera, sist votera, och efter röstpluralitet afgöra den högsta sanning, som bör andeligen dömas, är ett behandlingssätt, som, om det ock icke genom skärande missljud profanerar den nödwändiga heliga sinnesstämningen, dock gör arbetet disharmoniskt och synes Rec. rakt stridande mot det ändamål man skall uppnå, nemligen att frambringa ett helgjutet, af samma anda genomträngdt werk; ty sådan är dock, oagtadt sina brister, wår gamla BibelÖfwersättning och sådan bör tolkningen af Herrans ord wara. Högst åt 2:ne Män, en för gamla och en för nya Testamentet, borde Bibelrevisionen anförtros; bägge i Guds ord hemmastadde, i mensklig kunskap wäl bewandrade, bägge gudligt sinnade och lika bekante med religiösa hjertans behof, som med kyrkans fordringar, bägge lifwade af rent nit för saken och öfwerensstämmande i principen för Bibelförbättringen. Och sådane män finnas, trotts mängen Anmärkares gäckande twifwel och löjeska begabbelser. Rec. är fullkomligt öfwertygad, att endast genom denna åtgärd kan en förbättrad Bibelöfwersättning hastigast och ändamålsenligast för ecclesiastico-religiöst bruk tillwägabringas. För ecclesiastico-religiöst bruk, tillägger Rec. med flit, och will dermed antyda, att här icke är fråga om en ny Bibel, såsom man wanligen uttrycker sig, likasom Bibeln skulle första gången utspridas i en ecclesia plantanda; att det widare icke heller är fråga om en Bibelversion, som på wårt närwarande mest classiska skriftspråk och i öfwerensstämmelse med den nyaste philologies och exegetiks upptäckter återgaf sitt original. Trogen sitt original bör wisserligen hwarje öfwersättning wara, men den trohet, hwilken nu fordras af en BibelTolk, som will arbeta för Swenska kyrkan, är af ett serskildt slag och bestämmes icke ensamt af Öfwersättarens linguistiska erudition, stilistiska elegans och lärda philologiska åsigter. Detta leder oss in på den andra delen af frågan: huru i detta ämne; nemligen: hwilken är rätta principen och hwilka äro de derur consequent härledda reglor för en förbättrad Bibelversion till kyrkans bruk i närwarande tidpunkt? Det praktiska swaret finnes, såsom nämndt är, att låsa uti utgifna Proföfwersättningar af Tingstadius (Psaltaren, Job, Strödda Skaldstycken i det Gamla Testamentets Historiska böcker, Salomos Sedespråk, Höga Wisan, Esaias, de Tolf mindre Propheter och sist Jeremiä Klag-Sånger och af Ödmann (Matthäi Evangelium) samt uti BibelCommissionens öfwersättning af hela Nya Testamentet. Med alla de förtjenster detta sistnämnde arbete än må ega, har det likwäl ett fel, nemligen att icke wara sig likt och consequent. Detta fel är BibelCommissionens, icke någon serskild deß Medlems. Ty om ock alla Committerade följt samma hufwudgrundsatser wid tolkningen, hwarpå Rec. efter arbetets granskning dock finner anledning att twifla; så hafwa tydligen deßa grundsatser, wid tillämpningen och utwecklingen i det enskildta, efter Öfwersättarnes olika individuela åsigter blifwit olika modifierade. Ty — för att icke tala om det inre och wäsendtliga eller sjelfwa tolkningens anda — kan icke samme öfwersättare skrifwa på ena stället: lifsens ord, på ett annat: lifwets ord, Phil. 2: 16 och Joh. 6: 68; på ett ställe: Waren, eller: J mån, på ett annat: Ware J, eller J stån. Man jemnföre deßutom med noggrannhet de twå första och de twå sista Evangelierna, och ibland Paulinska Brefwen den swårare Epistoln till de Ephesier och den lättare till de Christna i Philippi, och döme sedan, om andan är en. — Men Rec. återwänder till sin fråga, med den erinran, att han här öfwerallt talar endast om en Bibelversion, sådan han anser den böra göras i närwarande tidpunkt för kyrkan. Af en Bibeltolkare fordras en twåfaldig, dock harmoniskt trohet; trohet mot Originalet — hwarje öfwersättares första och högsta pligt — men också trohet mot wårt gamla Bibelspråk. Denna dubbla trohet måste i öfwersättningen sammansmälta till En. Luther afwek icke sällan från Originalet, men hwilken nu fordras af en BibelTolk, som will arbeta för Swenska kyrkan, är af ett serskildt slag och bestämmes icke ensamt af Öfwersättarens linguistiska erudition, stilistiska elegans och lärda philologiska åsigter. Detta leder oss in på den andra delen af frågan: huru i detta ämne; nemligen: hwilken är rätta principen och hwilka äro de derur consequent härledda reglor för en förbättrad Bibelversion till kyrkans bruk i närwarande tidpunkt? Det praktiska swaret finnes, såsom nämndt är, att låsa uti utgifna Proföfwersättningar af Tingstadius (Psaltaren, Job, Strödda Skaldstycken i det Gamla Testamentets Historiska böcker, Salomos Sedespråk, Höga Wisan, Esaias, de Tolf mindre Propheter och sist Jeremiä Klag-Sånger och af Ödmann (Matthäi Evangelium) samt uti BibelCommissionens öfwersättning af hela Nya Testamentet. Med alla de förtjenster detta sistnämnde arbete än må ega, har det likwäl ett fel, nemligen att icke wara sig likt och consequent. Detta fel är BibelCommissionens, icke någon serskild deß Medlems. Ty om ock alla Committerade följt samma hufwudgrundsatser wid tolkningen, hwarpå Rec. efter arbetets granskning dock finner anledning att twifla; så hafwa tydligen deßa grundsatser, wid tillämpningen och utwecklingen i det enskildta, efter Öfwersättarnes olika individuela åsigter blifwit olika modifierade. Ty — för att icke tala om det inre och wäsendtliga eller sjelfwa tolkningens anda — kan icke samme öfwersättare skrifwa på ena stället: lifsens ord, på ett annat: lifwets ord, Phil. 2: 16 och Joh. 6: 68; på ett ställe: Waren, eller: J mån, på ett annat: Ware J, eller J stån. Man jemnföre deßutom med noggrannhet de twå första och de twå sista Evangelierna, och ibland Paulinska Brefwen den swårare Epistoln till de Ephesier och den lättare till de Christna i Philippi, och döme sedan, om andan är en. — Men Rec. återwänder till sin fråga, med den erinran, att han här öfwerallt talar endast om en Bibelversion, sådan han anser den böra göras i närwarande tidpunkt för kyrkan. Af en Bibeltolkare fordras en twåfaldig, dock harmoniskt trohet; trohet mot Originalet — hwarje öfwersättares första och högsta pligt — men också trohet mot wårt gamla Bibelspråk. Denna dubbla trohet måste i öfwersättningen sammansmälta till En. Luther afwek icke sällan från Originalet, men

endast för att antyda, huru hög öfwersättare-talent det är att kunna bewara Originalets anda, i det man någon gång måste uppoffra deß bokstaf, hwilket i synnerhet skall behöfwas wid öfwersättningen från ett dödt orientaliskt på ett lefwande westerländskt språk. Den twåfaldiga trohet Rec. fordrat hos en Bibeltolkare, kan icke bibringas eller inpräglas genom några reglor, emedan den beror på den innerligaste förening af grundlig lärdom, religiös känsla, smak i hög, andelig mening och sinne för Biblisk rhythm och numer. Men likwäl kan det, som Öfwersättaren är skyldig att iakttaga i afseende på gamla Bibelversionen, åtminstone negatift bestämmas. Gamla Bibeln må han öfwergifwa, hwarhelst han finner philologiskt constaterade öfwersättnings fel, omening, oswenska eller alldeles obsoleta ord (på hwilka finnes en, fast icke fullständig, förteckning i Grefingska Bibelupplagan 1762 med Dr. Bergii företal) samt ändteligen uppenbart anstötliga talesätt, t. ex., Kon. B. 14: 10. Jer. 5: 8 m. fl. st. Men der ingendera af deßa brister, om hwilka man tämligen lätt bör kunna komma öfwerens, röjer sig, må ej Bibeltolken anse sig tillåtet att ombilda grammatikaliska formerna och antika numern efter skriftspråkets nu gällande fordringar, ej heller utstryka gamla versionens ord allestädes, der han anser sig kunna och möjligtwis också kan substituera ett till Originalets bokstaf mera paßande. Här, wid denna pröfning, är det egentligen, som hans ägta bibliska anda skall wisa sig i högsta fullkomlighet. Deri synes Rec. hufwudsakliga förwillelsen i de wanligaste omdömen öfwer Bibelversion och principen för deß methodik bestå, att man anser wår gamla Swenska Bibels diction, såsom en klädnad, hwilken länge nyttjad nu blifwit utsliten och derföre bör aflaggas. Rec. deremot anser, liknelsewis att tala, Bibelns gamla språk såsom kroppen i deß wäsende. Denna kropps safter, nerver, muscler, pulsar kunna ej borttagas, utan att kroppen förtwinar och dör. Man må återställa blodets friskare, mera lefwande omlopp, i ordning sätta en wriden led, bortskära någon wanställande utwäxt. Widare intet. Detta är, bildligen uttryckt, Öfwersättarens tillåtna behandling af gamla versionen, sådan Rec förut utan liknelse antydt den. Bibelspråket äger att åberopa ett heligt, fridlyst Usus, penes quem est jus & norma loquendi; och det är en stor lättnad för Bibeltolken, att han har en bestämd religiös dialect gifwen för sig i Gamla öfwersättningen, ett heligt tungomål, af åldern sanctioneradt, för fromma hjertan lika ålskadt, som begripligt. Detta gifna Religionsspråk synes wäl lägga band på Öfwersättaren; men bandet är både wälgörande och nödwändigt, på det att han må rätt fatta sitt problem. Problemet är icke det orimliga, som man ofta trott, nemligen hwad och hurulunda Propheterna och Apostlarne skulle hafwa skrifwit nu, ibland oss, på Swenska, utan det enkla och naturliga, som kan lösas: hwad och huru skrefwo de, då de skrefwo? En Författare, som lägar af stora, kraftfulla ideer, närer sig med språkets innersta märg, samlar nytt och gammalt för att uttrycka sina djupa och rika tankar, skapar sig, såsom man med rätta säger, ett eget språk, hwarpå han alltid igenkännes. Detta måste i högre mening gälla om de af Guds anda inspirerade Män, hwilkas språk för deras samtida wißerligen icke war ett trivialt conversations tungomål eller allmänt gängse bokspråk. Denna ἰδια διαλεκτος της ἐυσεβειας wilje wi ock behålla ren och oförfalskad, utan någon anbragt zirat af tidens wanskliga former.

(Slut e. a. g.)

Litterära Underrättelser:

Tyskland. Åfwen ett tredje Häfte af Wilhelm Müllers Lieder der Griechen är utkommet och sluter sig wärdigt till sina äldre syskon. Anmälaren tror sig befogad till detta omdöme, ehuru han ännu ej fått genom egen läsning göra det nya häftets bekantskap: ty de twenne förra (Deßau 1821 och 1822) berättiga honom till den högsta gynsamma förmodan, i följd af deras sällsynta och i skaldens fädernesland rättwist beundrade förträfflighet. Sedan Körner dog, —

och Körners krigssånger kunna blott i ädel ridderlig känslowärma, men ej i phantasi och ästhetisk fulländning jemföras med deßa, — har det Tyrtäiska slaget af Tyskklands Lyrik, ja hela denna Lyrik i allmänhet ej ägt något så skönt att uppwisa. Den rörande helgden, den tragiska wärnlösheten, de ur så många seklers natt och askhögar allt mer och mer talrikt uppsprittande gnistorna till ett nywaknande lif af hjeltemod och snille, kort sagdt, alla de retelser för en känslofull inbillningskraft, med hwilka Grekernes kämpande sak är smyckad inför hwarje rent mensklig synpunkt, hafwa i denne sångares hjerta träffat och wäckt ett strängaspel, hwarifrån de återljuda med mild mannakraft och i hela sin osminkade naturlighet. Deßa romanzer, som i anda, färg och konart (utan all affektation eller konstlad härmning) påminna om den Ny-Grekiska Poesiens enkla, naiva egendomlighet, borde äfwen i Swerige icke saknas hos någon af Skaldekonstens wänner. Skaldens ämnen äro, begripligtwis, lånade från det folks nyaste öden, hwars befrielsekrig han sjungande beledsagar; bland de egentliga romanserna, som omedelbart framställa Grekén och Grekinnan i deras närwarande förhållanden, mödor och förhoppningar, har han jemwäl inflätat åtskilliga elegiskt-ironiska sånger, syftande mot Grekernes icke Turkiska motståndare. En kort förteckning på de twenne första häftenas innehåll må sluta Recis anmälan. 1. Häft. Die Griechen an die Freunde ihres Alterthums. Der Phanariot. Die Jungfrau von Athen (ett mästerstycke). Die Mainottin. Der Greis auf Hydra (kanske kronan i detta häfte). Die heilige Schaar. Die Griechen an d. Österr. Beobachter (en paßande helsning). Die Geister der alten Helden am Tage der Auferstehung. Die Ruinen von Athen an England (yppetlig ironi). Griechenlands Hoffnung. 2. Häft. Die Pforte (likf. det sistnämnda, en uppmaning till Grekerne, att förlita sig på ingen annan bundsförwandt, än Gud). Der Verbannte von Ithaka. Alexander Ypsilanti auf Munkacs (en bland de wackraste romanser, som någonsin blifwit diktad). Die Einschiffung der Athener. Die Sklavin in Asien. Der kleine Hydriot (ett wärdigt motstycke till Gubben på Hydra). Der Mainottin Unterricht (äkta spartansk folksång). Die Eule (ett prophetiskt warnande straffqwäde öfwer dagens politiska dårskap, fullt af kraft och majestätlig höghet).

Kårda Nyheter:

Stockholm. I Kongl. Witterhets-Historie- och Antiquitets-Akademien har blifwit uppläst en Lefwernesbeskrifning öfwer Akad. framl. Ledamot, CanzliRådet, Riks-Historiographen And. Schönberg † 1811, författad af Professorn, Doct. Sam. Ödmann. Likaledes har CanzliRådet P. A. Wallmark uppläst ett Minne af framl. ÖfwerIntendenten Pehr Tham till Dagsnäs, död 1820.

—— För den förra hälften af innewarande år är Hans Exc. RiksMarskalken m. m. Grefwe C. Fleming wald till Akademiens Präsident och Professorn, Prosten Doct. P. Thyselius till vice Präsident.

Upsala. H. K. H. KronPrinsen, Akad. Canzler har genom Nådig Fullmagt af d. 15 Jan. utnämnt och förordnat Seminarii Docenten, Theol. Cand. Mag. Carl Georg Rogberg att wara Präfectus Seminarii och Kyrkoherde wid Helga Trefaldighets Kyrkan härstädes, i ledigheten efter Prosten Mag. N. Kellström, utnämnd Kyrkoherde i Swennewad.

Christiania. Universitetets Pro-Canzler, Biskopen öfwer Aggerhuus Stift, Commend. af K. N. O. Doct. Fredr. Julius Bech är med döden afgången d. 27 sistl. Decemb. — Han war född d. 8 Aug. 1758. Schollärare och Präst i Trondhjem 1785. Biskop 1805. Såsom Primas bland Norriges Biskopar krönte han Kon. Carl XIV Johan i Trondhjems Domkyrka d 7 Sept. 1818.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 14. Den 17 Februari 1823.

Recensioner:

Trettio Psalmer utgifna såsom prof på en förbättring af den Gamla Swenska Öfwersättningen af Psaltaren. Calmar, Carl Fr. Berg, 1822. 58 sidd. 8:o.

(Forts. från N:ro 13).

Rec. har icke haft till affigt att underwisa i methodiken för en förbättrad Bibelöfwersättning. Han har blott begagnat sin rätt att i ett högst wigtigt ämne uttala sin enskildta öfwertygelse; den stände eller falle. I det närmaste tyckes den öfwerensstämma med hwad den anonyme Öfwersättaren af de Trettio Psalmerna i förordet till sin Bok yttrar. Han tror, "att Bibeln ej behöfde å nyo öfwersättas, utan wår gamla Swenska Öfwersättning blott öfwerses och med warsam hand rättas. Det war en nödwändig följd af den idé, från hwilken han utgått, att den gamla öfwersättningen med deß egna kraftiga och genom åldren högtidliga språk skulle, så mycket möjligt war, bibehållas; och att äfwen, der ändringar woro nödwändiga, det gamla Bibelspråket måste anwändas, på det ej det Hela genom begagnandet af moderna uttryck wid rättelserna skulle få ett brokigt skick." Efter deßa grundsatser skall således Öfwersättarens skicklighet och consequens bedömas. Här är icke tillfälle att granska alla Psalmerna (Ps. 50 till 80) Rec. slår upp den 64:de Psalmen, till jämförelse med wår gamla version.

Nya tolkningen:

1. En Psalm af Dawid, till att föresjunga.
2. Hör, Gud, min röst i min klagan; bewara mitt lif för den grufliga fienden.
3. Fördölj mig för de ondas församling; för deras hop, som illa göra.
4. De der skärpa sina tungor, såsom swärd; och skjuta med sina förgiftiga ord, såsom med pilar.
5. Att de måge lönligen skjuta den fromme; med hast skjuta de på honom, utan all fruktan.
6. De äro djerfwe i sina onda anslag, och talas wid, huru de snaror lägga wilja, och säga: ho kan se dem?
7. De upptänka illgerningar, och hålla det hemligt; de äro illfundige, och hafwa listiga skalkstycken före.

Gamla Öfwersättningen:

1. En Psalm Dawids till att föresjunga.
2. Hör, Gud, mina röst i mine klagan; bewara mitt lif för den grufweliga fiendan.
3. Förskyl mig för de ondas församling; för deras hop, som illa göra.
4. De der skärpa sina tungor, såsom swärd; och skjuta med sina förgiftiga ord, såsom med pilar.
5. Att de måga lönliga skjuta den fromma. Med hast skjuta de uppå honom, utan all fruktan.
6. De äro djerfwe med sin onda anslag, och talas wid, huru de snaror lägga wilja, och säga: ho kan se dem?
7. De dikta skalkhet och hålla't hemliga; de äro illfundige och hafwa listig skalkastycke före.

8. Men Herren skall oförtänkt skjuta dem, så att dem skall swida efter.
9. Och deras egen tunga skall fälla dem; hwar och en, som ser dem, skall fly för dem.
10. Och alla menniskor skola frukta sig och säga: "det hafwer Gud gjort" och förmärka, att det är Hans werk.
11. Den rättfärdige skall fröjda sig af Herran, och förtrösta uppå honom; och alla fromma hjertan skola deraf berömma sig.

Af denna jämnförelse synes, att den nye Öfwersättaren, utom några ordformer, såsom lönligen i stället för: lönliga och owäsendtligheter, såsom fördölj i st. f. förskyl, blott ändrat: dikta skalkhet till: upptänka illgerningar; bespotta till: fly, samt uteslutit orden: som det se v. 10, hwilka ej finnas i originaltexten. Deßa förändringar äro wälbetänkta och tillkännagifwa en lätt hand. Enligt de grundsatser Rec. förut framställt, bör 7:de v. rättas, emedan den har öfwersättningsfel, och sista orden i 8:de v. "så att dem skall swida efter" ändras, derföre att talesättet är ofwenskt. Caractèren af det i denna skrift rådande öfwersättningsmanèret är i allmänhet en berömlig skonsamhet mot det gamla Bibelspråket, stundom en warsamhet, som gränsar till det scrupulösa. Äfwen detta har genom sin fromma mening ett wärde, som den billiga critiken ej bör antasta. Uttryck, som af ålder äro införlifwade med folkets religiösa lif, äro wälbetänkt lemnade oförändrade, äfwen der de möjligen kunnat ur philologiska skäl utbytas. På andra ställen af mindre djupt grundad religiös wäsendtlighet skulle Rec. ändrat åtskilligt, som han anser wara felagtigt öfwersatt. Ett naket register på deßa ord är ändamålslöst, då utrymmet icke medgifwer en fullständig motivering. Detta lilla arbete har sitt bästa förord i den redliga affigt och goda anda, hwarifrån det utgått.

Pastoral-Calender för Upsala Erke-Stift jemte Supplement till Eccles. Lagsamlingen af år 1813 med särskildt afseende uppå nämnda Stift af Lorens Gust. Mittag. Upsala,

8. Men Gud skall hasteliga skjuta dem, så att dem skall swida efter
9. Deras egen tunga skall fälla dem, så att dem bespotta skall hwar och en, som dem ser.
10. Och alla menniskor, som det se, skola frukta sig och säga: Det hafwer Gud gjort: och förmärka, att det är hans gerning.
11. De rättfärdige skola fröjda sig af Herranom och förtrösta uppå honom; och alle fromme hjertan skola deraf beröma sig.

Palmblad & C. 1822. 106 sidd. utom Formulairer. 4:o.

Att Swenska Kyrko- och Consistorial-Författningen måste till sin grundsats wara ypperlig, skulle kunna bewisas dels af deß helsosamma inflytande på folkets bewarade religiösa sinne, äfwen under förra seklets lättsinniga indifferentism hos de sig kallande upplyste, dels på lärostandets under sekler bibehållna både andliga och medborgerliga anseende. Deßa werkningar i allmänhet torde ej kunna förnekas — ehuru Juristeriet här utan twifwel icke will finna något samband mellan uppgifne orsak och werkan; men då man hos oß ofta nog — af okunnighet eller blygsamhet — ej wet rätt wärdera hwad man har, förr än utländske skarpsynte witnen det intyga, så kunde Rec. här, om nödigt wore, anföra många fördelaktiga wittnesbörd, från män bland wåra trosförwandter utomlands, som förmått se wår Consistorial-författning, Prästerskapets organisation: med ett ord, den yttre kyrkan ur en högre synpunkt än den ensidigt juridiska; som bland alla reorganisationsförslag till upphjelpande af religiositet och disciplin, anse det, att tillegna sig Swenska kyrkans författning, icke wara det olämpligaste, t. ex. i Preussiska Riket. Som bekant är, splittrade sig efter reformationen Engelska kyrkans enhet uti striden mellan Episcopaler och Presbyterianer: en dylik uppstod ej hos oß; ty wår kyrko- och consistorialförfattning samt församlings-wård förenar, enligt Rec. tanka, bådas åsigter; och från en wäl sluten kedja borttages ingen länk utan olägenhet*).

*) Man har flere år bortåt hört tidens wishet söka bot för tidens brister uti förslager om

Det är naturligt, att Consistorial-Styrelsens inflytande blir i den mån werksammare, som Contracts-Prostarne, Consistorii ögon, innom sina Districter äro werksamme och ordningsfullt nitiske. Till detta förtroende borde således ingen kallas endast

förändring från den Collegiala till den Ministeriela förwaltningsformen, ty att man hos oß har i synnerhet öfwerflöd på sickliga Ministrar, det har man tagit för afgjordt. Owäntadt torde det dock för mången warit, att ett wißt DomCapitel welat — kanhända efter uppburna obehagliga förebräelser af ärendernas tröga gång in loco — afhjelpa det onda med målens hänskjutande till Stifts-Ministern, d. w. s. Biskoppen ensam, med sin Notarie. Det är bekant att Kongl. Maj:t uti nådig skrifwelse af d. 11 Dec. 1822 afslagit denna ansökning. Denna fråga, i hwad den rörer DomCapitlen, lärer således tills widare komma att hwila. Men i Allm. Journalen har dock nyligen detta förslag naturligtwis befunnits wara grundligt — emedan besparing för Statswerket skulle af denna förändring uppkomma. Hafwa då Consistorii Ledamöter serskildt betalning för sina Consistoriela göromål? På många ställen förmodar Rec. sådant ej inträffa. Att warna oense äktamakar, anses ock icke tillhöra en andlig Domstol, utan Häradsrätten på Landet, och troligen Police-kammaren i Städerna — och då Domaresätet i den förra enligt förordnande stnndom intages af en ung extra Notarie, lära förmaningar och warningar blifwa så mycket kraftigare. Hwar och en som anser äktenskapet för ett blott borgerligt Contract, jemförligt med det om Handel, Köpenskap, Byte m. m., måste också medgifwa det wara inconsequent, att en andlig Domstol sig dermed befattar. Sedan Concubinatet in praxi gjort sig gällande, fordras blott, att det in thesi äfwen hägnas af Juridiken, hwartill anledningar icke skola saknas. Contracts-åsigten leder i Rec:s tanka rakt till detta målet. Jfr. Diatriben uti f. d. Couriren.

efter tour och anciennitet i Pastoral-tjenst — utan deremot, då årens tyngd började förlama nitet, borde förtroendet öfwerlemnas åt rörligare personer. Att så icke alltid sker, ligger intet hinder uti Consistorial-Styrelsens natur. Det är det tjenstgörande Prästerskapets noggrannhet att iakttaga hwad lag och författningar, så wäl för lära som lefwerne, bjuda, hwarigenom hela werket krönes. Hwarje anwisning och handledning dertill förtjenar att med tacksamhet mottagas. Förf. till närwarande Pastoral-Calender har dertill mer än någon af sina föregångare gjort sig berättigad, så wida tydlighet, bestämdhet och korthet i dylika arbeten äro en hufwudsaklig förtjenst. Rec. har med detta jemfört de uti andra Stift utkomna dylika arbeten, och anser sig derföre med gilltiga skäl kunna motivera sitt omdöme. Och då Förf. welat i sitt arbete upptaga hwad förnämligast rörer en Pastors göromål och åligganden, har han derföre icke uteslutit allt afseende på Herrar Contracts-Prostars skyldigheter — åtminstone ej af så löslig grund som Förf. till den 1821 utkomna Calendern för Lunds Stift driftar sid. XII af företalet uppgifwa: det är ohöfwisst att utgifwa något till rättelse och ledning för Herr Contracts-Prostar, dem Herr Biskopen hedrat med sitt särskilta förtroende. (!!).

Uti det af Hr Mittag bifogade Supplementet till kyrko-lagsamlingen, utgörande 52 sidor utom formulair-förslag, som intaga 2:ne ark, finnes med en berömlig korthet upptaget allt hwarom nödigt är att påminnas; således slipper man här se t. ex. hela Förordningen om Chartå Sigillatå afgiften m. fl. omtryckt, såsom händelsen onödigtwis är uti den Lundska Pastoral-Calendern; ty om Contracts-Prostarne derstädes äro nog ohöfwiske, att wid Visitationer och Inventeringar tillse det de till kyrkorna ankommande förordningar wederbörligen inbindas och registreras, synes Calenderns widlöftighet i detta afseende obehöflig. Om Hr Mittags Calender i synnerhet måste afse det Stift, till hwars nytta den egentligen är utgifwen, så är dock Supplement-bihanget — utgörande hälften af arbetet — wigtigt för hela Swenska kyrkans Prästerskap. Papper, tryck, anordning, allt talar för brukbarheten.

Litterära Underrättelser:

Paris. Likſom i Tyſkland och England är man för närwarande här ſyſſelſatt att i en uniform upplaga utgifwa de latinſka Classici; Titeln på detta arbete är: Bibliothéque Classique Latine, publiée par Nicolas Eloi Le Maire, 1821 o. följ. 8:o. Omkring 30 Voll. äro redan utkomna, deribland Virgilius efter Heyne, Quinctilianus efter Spalding, Livius efter Ruperti, texten ånyo reviderad af Utgifwaren, de hufwudſakligaſte af Drakenborchs och Creviers Anmärkningar aftryckta och nya tillagda, Ovidius, Cornelius Nepos, m. fl. Priſet är för hwarje Volum under 400 ſidor 6 francs, till 544 ſidd. 10 fr. till 640 ſidd. 12 fr. 50 centimer, öfwer 640 ſidor 15 fr. Detta Latinſkt Claſſiſka Bibliothek är beſtämdt att innehålla följande 34 författare: Catullus, Cæsar, Cicero, Claudianus, Cornelius Nepos, Florus, Horatius, Juvenalis, Lucanus, Martialis, Ovidius, Perſius, Phædrus, Plautus, Plinius, Sen. & Jun., Propertius, Curtius, Quinctilianus, Sallustius, bägge Senecæ, Silius Italicus, Statius, Svetonius, Tacitus, Terentius, Tibullus, Livius, Valerius Maximus, Valerius Flaccus, Vellejus Paterculus, Virgilius och Poetæ Latini Minores. Upplagan är i ſtor Octav, utmärkt wacker, utan att egentligen wara praktwerk, hwilket deremot gäller om den motſwarande engelſka, i hwilken editionerna in usum Delphini äro lagda till grund, och alla äldre commentarier in extenso omtryckta. Den Stuttgardſka lemnar texten efter godkända äldre editioner, t. e. Livius efter Drakenborch, och aftryckas äfwen de äldre commentarierna fullſtändigt.

Ett utmärkt wackert werk i Natural-Hiſtorien, med lithographerade och colorerade plancher, utgifwes här under titel: Histoire Naturelle des Mammiféres, avec des figures originales illuminées par M.M. Geoffroy Saint Hilaire et Frederic Cuvier, publiée par M. & C. de Lasteijrie. Ref. har deraf ſett 35 Livraisons. Priſet för hwarje är 15 fr. 6 djur äro afbildade i hwart och ett. 12 häften utkomma årligen. Lithographien är utmärkt paſſande till ſådana figurer, genom den lenhet hwarmed flere partier och i ſynnerhet håret afbildas. Coloreringen är med omſorg gjord, och werket gör heder åt den Lithographiſka Officin, hwarifrån det utgifwes.

Lärda Nyheter:

Stockholm. Genom Gåfwobref af d. 15 Sept. ſiſtl. år hafwa HofMarſkalken, Riddaren af K. Nordſtj. Orden, John Jennings och deß Husfru Sophia Eleonora Jennings, född Friherrinna Roſenhane, till K. Witterh. Hiſtor. och Antiquitets-Akademien förärat den del af framl. StatsSecreteraren, Commend. af K. N. O., Ridd. af K. Carl XIII:s Ord. Frih. Shering Roſenhanes efterlemnade Bibliothek, ſom innefattar Nordiſka Hiſtorien, Antiqviteterna och Witterheten, med tillhörande, ſärdeles märkwärdige Collectanea Historica, Diſſertationer, Acta Publica, efter ämnet ordnade och inbundne, äfwenſom en koſtbar ſamling af Swenſka Geographiſka Chartor, ſamt ritningar och kopparſtick, dels föreſtällande Swenſka minnesmärken, byggnader och planritningar, dels ock Batailler, högtidliga Acter och Ceremonier m. m. i Regal Folio, ordnade och inlagde i 17 ſtora portefeuiller. Gåfwobrefwet, ſom föredrogs i K. Akademiens ſammankomſt d. 10 ſiſtl. Dec., åtföljdes af en fullſtändig Catalog, författad af Bibliotheks Amanuenſen, Magiſter Docens Joh. Henr. Schröder, ſom wid Upſala Akademi innehafwer det af ſamma ädla gifware ſtiftade Roſenhanſka Stipendium. Den återſtående delen af det wackra Roſenhanſka Bibliotheket, på Stamgodſet Torp i Södermanland, lärer ej ännu wara diſponeradt. Man förmodar någon del deraf wara beſtämd dels för Strengnäs Gymnaſium, dels för Upſala Akademi. Så har den ſiſta ättlingen af en i fäderneslandets häfder lyſande Ätt, i hedrande ſtiftelſer till wetenſkapernas framgena bäſta, på det waraktigaſte ſätt hos kommande ſlägter förſäkrat deß rätt till erkänslans minne.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 15. Den 20 Februari 1823.

Recension:

Numismata Orientalia aere expressa, brevique explanatione enodata, opera et studio Jonae Hallenberg, Regni Sveciae Historiographi. Particula Prior 235 sidd. — Part. Posterior 89 sidd. Upsala, Palmblad & C. 1822, 8:o. — med Tabeller.

Knappt har någon del af Numismatiken i senare tider gjort så hastiga och så betydande framsteg som den del, hwilken angår de gamla Arabiska eller Cufiska mynten. Man besinnade [illegible] densamma i förra århundradet började winna någon uppmärksamhet, efter att ända dittills hafwa warit nästan alldeles förbisedd, att ej säga föraktad. Så yttrar sig Jobert i sin den tiden mycket wärderade: La science des Medailles (Paris 1693), att, hwad Arabiska Mynt beträffade, woro de föga wärde någon uppmärksamhet och i Numismatiken af nästan ingen nytta. Det war således icke underligt att i Europas rikaste Myntskatt — det Kongl. Cabinettet i Paris — ganska få gamla Arabiska eller Cufiska Mynt funnos, förr än sådana på 1750 talet från Swerige genom wår Berchs försorg dit ankommo.

Det war Rehr, Barthelemy, Carl Aurivillius och Reiske m. fl. förbehållet, att genom sina skrifter wisa Europas Numismatici, hwad den historiska wettenskapen af de gamla Arabiska mynten hade att lära. På denna wäg wandrade sedan Adler, Aßemanni, O. G. och T. C. Tychsen, wår Hallenberg och i nyare tider Frähn m. fl. som genom sina med ännu större framgång fortsatta forskningar ställt wåra wetenskapsidkare för ögonen det någon gång icke obehöfliga exemplet, att den werkliga wetenskapsmannen ej någonsin med förakt nedser på en aldrig så ringa länk i wetenskapernas stora kedja, ty dem oförtänkt händer, att många kringströdda och försmådda materialier uppspanas af den skarpa kännareblicken, och den ordnande handen uppför deraf en byggnad, om hwars höjd de förut ej haft någon aning.

Länge har ur Swenska jordens sköte betydliga fynd af gamla Arabiska Mynt blifwit framdragne. Redan Strelow omtalar sådane i sin 1633 utgifne Gothländska Chrönika. De nämnas på flera ställen i Rudbecks Atlantica, i Scheffers, Brenners, O. Celsii och flere Archäologers skrifter, utan att man på dem hade någon närmare reda. Man nöjde sig med att tro, det de möjligtwis hitkommit med Wäringar eller Jorsala-farare. Ehuru de ansenligaste fynden alltid träffades utmed Östersjökusten och förnämligast på Öland och Gothland, i Wisbys granskap, — den fordna nederlagsplatsen för Nordiska handeln — wäckte de ej något allmänt Historiskt intereße, förr än det stora Calmarefyndet, bestående af icke mindre än 800 gamla Arabiska mynt, bragtes i dagen 1771. Detsamma blef af d. w. Kgl. CanzliCollegium öfwerlemnadt till den lärde Carl Aurivillii granskning. Resultaterna meddelade han i sin Disquisitio de Numis Arabicis in Sviogothia repertis (Upsala Wetensk. Societetets Nyare Acter 2 Tom. 1775). En afhandling af högt wärde och som utmärker sig

genom lika mycken Philologisk lärdom som Numismatisk noggrannhet och Historisk granskning *). Deri wisade han, att wi för de hos oß i stor mängd funna Arabiska mynt förnämligast hafwa att tacka en från Norden fordom drifwen handel genom Ryßland på Caspiska hafwet och kringliggande länder. Den lärde Mannens tankar i detta ämne hafwa sedermera blifwit widare utförde och bestyrkte af Adler och Reiske, samt i Historiska afhandlingar af Adlerbeth, om Sweriges fordna Österländska handel (Witterh. Hist. o. Ant. Ac. Handl. T. 1.) samt i sednare tider, efter Arabiska urkunder, af den Köpenhamnske Orientalisten Rasmussen, i hans på Swenska äfwen utgifna Afhandling om Arabernas och Persernas bekantskap och handel under medeltiden med Ryßland och Skandinavien. (Molbechs Athene 1814). Hwad denna sista Författare, ur österländska källor, anfört om deßa handelsförbindelser, kan äfwen widare bestyrkas af de Nordiska Sagorna, som ofta tala om köpenskap och köpmansfärder till Holmgård, Gardarike o. s. w. De guldstickade kläder, hwarmed Nordens konungar så ofta prunka i deßa sagor, hafwa troligen på denna wäg hitkommit. Så berättas det om Harald Härfagre, att han affärdat till Holmgård sina utskickade, för att der tillhandla sig en guldstickad Rock, och att de derstädes råkade i delo med Upsala-Konungens Eric Emundssons i lika ärende utskickade. Icke mindre märkligt är det ställe i Olof Helges Saga, hwareft omtalas, huruledes en Gudleikr — som i Olof den Heliges tid af sina köpmansfärder till Gardarike fått tillnamnet den Gårdske — på en sådan resa till Holmgård köpte åt Kon. Olof, såsom Sturleson säger, "kostelig Pell eller Gyllenduk, som war ämnad till högtidskläder, och dertill dyrbara skinn, samt en öfwermåttan skön bordduk." — Ursprunget och fortgången af denna Handel hör till ett annat ställe, äfwensom frågan, huruwida densamma dress **medelbart** eller **omedelbart** med de aflägsnare länderne i öster. Hwad handelsförbindelsen mellan Nowgorod och Wisby beträffar, är den att anse såsom en fortsättning af denna äldre Handel, och som den hann sin höjd under Hanseförbundet, ligga således deß werkningar redan inom en historiskt bestämdare periods område.

*) Seriem numorum a Semanidis cusorum egregio commentario illustratam **primus** in lucem protulit, äro O. G. Tychsens ord om C. Aurivillius. (Introd. in rem Numar. Muhammedanor. p. 43).

Sedan de Cufiska mynten sålunda wunnit en för wårt land Historisk betydelse, begynte fynd deraf att mera sorgfälligt efterfökas och wärdas. Länge war ock de lärdes uppmärksamhet fästad på de skatter deraf, som det Kongl. Swenska MyntCabinettet ägde i sitt förwar. Kongl. Witterh. Hist. o. Antiqu Akademien, som fick, kort efter sitt upplifwande, dem under sin wård, beslöt att meddela den lärda werlden kunskap derom och utgifwa deröfwer en beskrifning under titel: Museum Cuficum Regis Sveciæ, med Tabeller, hwilka till en del lära wara färdiga. Kongl. Akademien uppdrog utförandet deraf åt Prof. numera Canzli-Rådet Malmström, hwars arbete likwäl ända hittills icke skådat dagsljuset, ehuru ingen bör twifla, att det är tryckfärdigt, då det i hans tryckta meriter storwarit åberopadt. Stor war derföre de lärdes fägnad, *) då wärden af en sådan skatt, som Swenska Kronan i MyntCabinettet äger, anförtroddes åt wår lärde Hallenberg, hwilken genom flere utgifne skrifter i denna del af Numismatiken och i synnerhet genom sin numera sällsynta Collectio Nummorum Cuficorum, Stockh. 1800, hos det allmänna wäckt och underhållit wäntan om ännu rikare förwärf. Då således Kongl. Cabinettet till honom inventerades 1803, återställde Canzli-Rådet Malmström de Cufiska Mynt, som han 1787 af Canzli-Råd Adlerbeth emottagit, såsom Hallenbergs af trycket utgifne Berättelse om Kongl. MyntCabinettets Inventering sid. 250 widare förmäler. De lärdes wäntan och förhopping om en närmare kännedom af den K:gl. Swenska Myntsamlingen har den Arabiska Numismatikens Veteran nu uppfyllt i närwarande Wok, som han på egen bekostnad utgifwit och försett med de wackraste och noggrannaste Tabeller, som knapt något annat werk

*) Mihi et numophilis gratulor, ita tulisse fortunam, ut numophylacium Regium Viro rei numariæ peritissimo et indefesso concreditum fuerit, skref O. G. Tychsen wid tidningen härom.

i denna kunskapsgren har att uppwisa, och hwarmed han inför det Allmänna likſom tagit afſked af den Myntſkatt, åt hwars granſkning och wård han i nära 20 års tid egnat ſina enſliga af den lyſande werlden föga bemärkta mödor.

Närwarande ſkrift är indelad i 2 afdelningar. I den förra har Förf. å nyo inſört ſina tillförene utgifna Numismatiſka Afhandlingar genomſedde, granſkade och tillökte, eller ſåſom han med den äkta wetenſkapsmannens öppenhjertighet ſjelf uttrycker ſig: "Nummos noſtra ante hac opera editos prior opuſculi hujus particula complectitur, quos vero locupletiore aliquantum commentario, itemque a viris illuſtribus humaniſſime edocti emendatiore paſſim jam exhibemus interpretatione" (ſid. 1.) Förf. har också intagit flera intreſſanta Bref från Tychſen i Roſtock och Fråhn i Petersburg, ſom innehålla deſſa Lärdes bemärkningar wid Förf. Numismatiſka arbeten.

Den lärde Förf uppräknar och beſkrifwer härſtädes i Chronologiſk följd och efter Chalifernas ordning, ſå wäl de Cufiſka Mynt ſom Kongl. Cabinettet äger, åfwenſom dem Förf. äger i ſin egen icke obetydliga ſamling. Främſta rummet förtjenar deribland det Cufiſka Silfwermynt (Dirhem) ſom är prägladt i Damaſcus anno Hegiræ 79. El-Makin berättar i ſin Hiſtor. Saracen. att det war förſt år 76 efter Hegiran, ſom Abdulmelik, af Ommiadernas ſtam, den tolfte Chalifen efter Mohamed, lät prägla eget mynt. Hittills hade Araberna nyttjat Byzantinſkt och Perſiſkt mynt. Länge har också detta Mynt af år 79 innehaft förſta rummet, ſåſom det ålderſta kända Cufiſka, till deſſ Caſtiglioni i ſitt år 1819 utgifna werk: Monete Cufiche dell' I. R. Museo di Milano framdragit ett Cufiſkt Guldmynt af år 77, hwarigenom wårt Swenſka numera intager andra rummet. Några ſenare, men icke deſſ mindre rara och märkwärdiga mynt beſkrifwer Förf. neml. twenne i deſſ egen Samling befintliga Cufiſka mynt, båda af år 92, men från olika myntſtad. Det ena i Darágierd, det andra i Waſet, och från det ſednare ſtället beſkrifwes ännu ett af år 93 i Kgl. Cabinettets ägo. Icke mindre uppmärkſamhet förtjenar det Cufiſka Silfwermyntet, ſom under Arabernas wälde i Spanien år prägladt in Andaluſia (Corduba) a:o Heg. 107, och hwilket Förf. förſt beſkref i ſin bekanta tractat de Nominis Dei Gud in Sveog. Lingu. origine. Stockh. 1796. Detta märkwärdiga mynt har han utförligare beſkrifwit i denna förſta afdelning.

Sedan Chalifatet efterhand förſwagades af uppſtigande Småfurſtars wälden, — hwaribland Samanidernas för Norden egenteligen är märkwärdigaſt -- har Förf. äfwen meddelat hwad ſom hörer till deſſas Hiſtoria och till kännedomen af den ſtora myckenheten af deras mynt, ſom wid Swenſka Sjökuſterna i ſynnerhet träffats och nåſtan årligen ännu träffas, ehuru många af dem ofta icke råka i bättre kännares händer, än Guldſmeders. Det Kongl. Swenſka Cabinettet är i ſynnerhet rikt på Samanidiſka mynt, och lärer ej öfwerträffas af något annat än det Petersburgſka Cabinettet, hwars ofanteliga ſkatter Fråhn nu ſom bäſt är ſyſſelſatt att ordna och beſkrifwa, och om hwilka han gifwit den lärda werlden kunſkap i ſin intreſſanta ſkrift: Das Muhammedaniſche Münzkabinet des Aſiat. Muſeum d. K. Akad. d. Wiſſenſchaften St. Petersb. 1821.

Drygaſte delen af förſta afdelningen, åfwenſom början af den andra, upptages af de Samanidiſka myntens beſkrifning, hwilka äro här ſå talrika, att de, utom helt få afbrott, nåſtan af alla år finnas från Dynaſtiens grundläggare Ismael ben Ahmed, ſom beherrſkade länderna kring Caſpiſka hafwet, Mawarennahr och en del af Turkeſtan, Chorafan, Choreſm o. ſ. w. och under hwars fredliga och kraftfulla wälde, handel och idoghet upplomſtrade och lifligen idkades öfwer Ryßland åt Norden, ſå att det märkwärdiga phänomen inträffat, att nåſtan alla denna mägtiga Dynaſtis mynt dragit ſig upp åt Norden och i ſynnerhet handelswägen utmed Wolga, hela Öſterſjökuſten och förnämligaſt år Gothland och Öland, till en ſådan mängd, att de i nåſtan alla hittills gjorda fynd behållit öfwerwigten, t. ex. i Calmårefyndet 1771 funnos ej flera än 21 Chalifmynt ibland nära 800 Samaniditka. Likaſå funnos i Ölandsfyndet 1779 ibland 101 Cufiſka mynt 84 Samaniditka: åfwenledes i Roſlagsfyndet 1781 bland 99 Cufiſka 88 Samaniditka. Deremot äro de ſå ſällſynte i ſin urſprungliga hembygd, att Niebuhr i ſin reſa betygar, att de ej ſtå att finna i Aſien, ännu mindre i ſödra Europa. Det dyrbara Borgianſka Muſeum i Rom, ſå rikt på Cufiſka minnesmärken,

ägde icke något Samanidiskt mynt förr än Adler ditlemnade några, och de, som finnas i Kongl. Cabinettet i Paris, hafwa kommit dit från Swerige, såsom wi ofwanföre anmärkt. I förbigående will Rec. anmärka, att det Kongl. Swenska Cabinettet i denna rika samling saknar mynt af denna Dynastis första Regeringsår. Upsala Akad. MyntCabinett, hwars äldsta Chalifmynt för öfrigt ej är äldre än år 105, äger dock en Numus Samanidicus ανεκδοτος af år 279, icke längesedan funnen på Gothland. Äfwen må tilläggas, att Upsala Cabinett äger flere Samanider i Bronz (Fulus) som, efter Fråhns intygan, med rätta höra till den Cufiska samlingens sällsyntheter.

Particula Posterior af denna bok upptager de Mynt, som Förf. för första gången beskrifwit och utgifwit. Början utgöres af några hittills okända Chalifmynt och dernäst flere Samanidiska. Det som i synnerhet i denna afdelning ådrager sig Läsarens uppmärksamhet, är Förf:s lärda förklaring öfwer de högst sällsynta 12 Zodiak-rupierna i Guld (Rupiæ Mogolicæ signis Zodiaci distinctæ), som Prof. och Commend. Thunberg under sina resor sig förskaffat och till fäderneslandet hemfört, och hwilka för några år sedan, genom Hans Exc. Riks-Marskalken, Grefwe Flemings försorg, blefwo till Kongl. Cabinettet af Kronan inlöste. Sjelf har Förf. lyckats, att till samma Cabinett undan uppsmältning rädda 5 af deßa Zodiakmynt i Silfwer, som till Kongl. Myntet, ibland annat orientaliskt Mynt, blifwit aflemnade att uppsmältas. Sammanlikningen med deßa, äfwen som med de 12 i Guld, hwilka Hr Generalen Grefwe Suchtelen äger i sina dyrbara samlingar, har gjort, att Förf. kunnat skingra det nästan gåtlika mörker, hwilket swäfwat kring denna anomali i Muhammedanska Myntkunskapen, som ej will weta af Bildermynt. Resultatet af Förf:s lärda undersökning är, att deßa Zodiakmynt äro präglade under Selim Gjehangir, som innehade Stora Mogols rike an. Heg. 1014 — 1037, eller efter Chrisina tideräkningen från år 1605 till 1637. Myntningsorterna äro olika; dels Agrah, dels Ahmedabad. Deßutom befinnas deßa mynt sinsemellan wara af olika präglar och olika präglingsår. Swårligen kunna de således hafwa uppkommit på det sätt Tavernier och flere efter honom berättat, att Selim Gjehanghirs Gemål (Nur Gjehan Begum), då hon med sin Gemåls tillstånd fått regera 24 timmar, skulle derunder till sitt namns åminnelse låtit prägla desamma. Likaså wederlägger Förf. genom deßa nu anmärkta skiljaktigheter deras förmodan, som ej bättre wetat utreda förhållandet med deßa besynnerliga mynt, än att anse dem allesammans för understuckna; ty de som syßelsätta sig med dylikt falskt kram hafwa, såsom Förf. rigtigt anmärker, icke nedlagt möda och kostnad på så olika myntstämplar. Förf. hänwisar i stället till ett wittnesbörd af en samtida Persisk Scribent, åberopad af Anquetil i deß Zendaweßa, hwaraf synes att Selim Gjehanghirs Gemål en gång hast rättighet att slå Mynt. Ehuru omständigheterna derwid nu mera äro swåra att utreda, anser Rec. detta ställe af wigt, då det sammanhålles med Historiens wittnesbörd, som intygar, att denne swage Regent af sin Gemål oinskränkt beherrskades. Se Eichhorn, m. fl.

Slutligen må nämnas, att Förf. beskrifwit flera nyare orientaliska mynt, hwaribland några Persiska, samt i slutet af andra afdeln. meddelat några Byzantinska Kejsarmynt, under Basilius II. och hans Bror Constantinus XI., som i några delar förbättra Eckhels läsning af aldeles dylika i Wienska Cabinettet.

Sålunda hafwa wi i korthet gjort wåra läsare reda åtminstone för någon del af det märkwärdiga, som detta Swenska Litteraturen hedrande arbete innehåller. Gerna önskade wi, att det icke må wara det sista i denna wäg af den lärde Förf:s hand; men wi hafwa föga hopp derom, sedan wi, icke utan en sorglig känsla, kastat ögonen på de sista raderna af hans arbete, der han yttrar sig: "Desiderabam quidem plura cum mea qualicumque explicatione vulgare numismata, quæ in regio thesauro Svecico asservantur; sed quum meæ facultates, quae tenues sunt, id haud permittant, sit jam opellae finis." (Sect. Post. s. 71). Mången läsare torde med oß i början hafwa förmodat, att en Beskrifning öfwer denna Rikets skatt blifwit på Rikets bekostnad allmängjord. Detsamma förmodade och den gamle Tychsen i Rostock. Men detta Arabiska Numismatikens Orakel på sin tid har redan sänkt sitt hufwud till den ewiga hwilan, och röres icke mera, att de icke uppfyldes de förhoppningar han 1806 sålunda uttryckte: "forent accuratissima Regii Numophylacii descriptio Regiis sumtibus in gratiam numophilorum & in regni splendorem typis exscribatur."

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 16. Den 24 Februari 1823.

Recensioner:

Porte-feuille för Historiska Teckningar. Cahier 1. och 2. med text, Stockh. Deléen. 1822. fol.

Detta arbete, som Rec. med nöje går att för Swenska Allmänheten anmäla, är till sin idé godt och lofwardt, och deß Utgifware, Hr. Löwstädt, förtjenar derföre all uppmuntran, isynnerhet genom det synbara bemödandet att under fortsättningen fullkomna det. Rec. fruktar derföre också icke att wäcka hans mißnöje, om han granskar deßa twenne häften nogare och tillkännager de brister, som enligt hans öfwertygelse böra afhjelpas.

Hwarje häfte innehåller fyra porträtt i Stentryck af historiskt märkwärdiga personer, hwartill hörer ett tryckt ark i folio, på hwilket korta biographiska underrättelser meddelas. Afbildningarne hafwa ett eget wärde derigenom, att de merendels äro gjorda efter äldre märkwärdiga målningar. Dock skulle Rec. tillsyrka, att wid walet ej endast af personer utan äfwen af taflor alltid förfores med största omtänksamhet. Således är det framför allt nödigt att undersöka, huruwida en målning werkligen är original eller, som oftast händer, en i senare tid gjord copia. Samlingen på Gripsholm, hwilken är att anse som ett slags National Museum, innehåller icke på långt när allt det wigtiga, som i landet finnes af detta slag, utan på många Sätesgårdar förwaras större eller mindre samlingar af familjeporträtter, öfwer hwilka en öfwersigt wore nödwändig, innan man skrider till urwal af det bästa. Det kan annars hända att man wäljer ett medelmåttigt original, i okunnighet om tillwarelsen af ett förträffligt. Att här anföra alla ställen, der sådana fynd kunna göras, blefwe alltför widlöftigt, då knappast något äldre bebyggdt herresäte finnes, som alldeles saknar sådana minnen af sina förra ägare, så framt ej någon total reparation i wår tid förjagat deßa beswärliga påminnelser om förra tiders glans och ära. I grannskapet af Stockholm kan dock anföras: Skokloster, Salesta, Sjö, Upsala Akademi m. fl. ställen.

Cah. I. innehåller: I. Gustaf Wasa, efter en i Öfwerkammarherrn Frih. Stjernelds dyrbara Samling befintlig målning med årtalet 1542, hwilken blifwit följd, "emedan man mera affett historisk trohet än konstmässig prydlighet." Rec. har oftare hört denna Tafla anföras såsom bewis, huru origtigt begrepp man hittills gjort sig om den store konungens utseende efter porträtter, hwilkas ålder och pålitlighet är obewist, då deremot detta owedersägligt skall wara måladt i hans lifstid. Dock har ej Rec. haft tillfälle att genom autopsi öfwertyga sig huruwida äfwen andra kännemärken bestyrka den sats, som det tillsatta årtalet skulle bewisa. Wisst är att bland de talrika copior af Konungens porträtt, som på flere ställen förwaras, mer än en bär spår af hög ålder och tillförlitlighet, och i alla fall wäl swarar mot den föreställning man gjort sig om honom. Det ifrågawarande deremot, så framt den lithographiska afbilden ej alldeles ljuger, med sitt uttryck af sagtmod och enfald, nästan gränsande till fjällöshet uttrycker föga den kloka skarpsinniga själen, och det häftiga

nästan vulkaniskt brinnande lynnet, som ofta med sitt utbrott hotade allt omgifwande med förstöring. Om detta porträtt kan man således ej med skäl yttra sig, såsom det i texten anförda utländska fruntimret gjorde wid åsynen af Gustaf Wasas bildstod: "Ah! der schwedische Jupiter Olympius!" Twertom kan man härpå, i omwändt förhållande, anwända Öfwer-Intend. Thams förträffliga yttrande, till förswar för sin fingerade bild af Thorkel Knutsson: "Om han också werkligen icke såg så ut, borde han dock sett så ut." Hwad den närwarande planchen beträffar, anser Rec. den wara den mest mißlyckade i hela Samlingen. Första anblicken ger ej föreställning om en copia efter en målning, utan snarare efter en Herm eller Memnonsbild, fullristad med allehanda Hieroglypher eller magiska figurer. Rec. saknar också i texten upplysning om drägten, hwilken genom färglös afbildning blott dunkelt kan antydas. Att få ett klart begrepp om kostymerna, på mångfaldigt sätt upplysande sedernas och luxens historia, är en wigtig men skälig fordran man gör af ett sådant arbete som detta, då endast få äga tillfälle att se sjelfwa originalerna. Men som detta begrepp blott ofullständigt kan erhållas af den swarta teckningen, kan man med skäl fordra att Förf. till texten ökar sina öfriga förtjenster om arbetet, genom tillägg af upplysande beskrifningar. — 2. Drottning Catharina Månsdotter, efter en oljefärgs tafla på Gripsholm, som framställer henne i full prakt. Både walet af original och utförandet synes Rec. förtjena beröm, ehuru det aftryck han råkat få, är ganska blekt. — 3. Grefwe Nils Sture. Originalet på Gripsholm. Charakteren i detta porträtt utmärker en mycket högre ålder än den, till hwilken Nils Sture hann. Antingen måste teckningen wara mißlyckad eller är porträttet falskt, och föreställer någon annan åldrigare person. Det aftryck Rec. fått, är ganska blekt och ger ännu ofördelagtigare begrepp om teckningens godhet. — 4. Talemannen Per Olsson, efter ett original på Gripsholm. Wäl ritadt och fullt af charakter, dock likwäl icke fullkomligt uttryckande det på en gång lifliga och nästan listiga som finnes i originalet.

Cah. II. innehåller: — 1. Erik XIV; efter 2:ne särskilda taflor. Kanske det bästa i deßa 2 häften. Dock är den högra handen ganska mißtecknad. — 2. Birger Jarl efter ett porträtt på Gripsholm, enligt påskrift måladt "i Konung Jans tid." Att wälja till original ett sådant, i senare tider fingeradt porträtt, som i intet afseende kan påminna om urbilden, då efter all sannolikhet man i Kong Jans tid, lika så litet som nu, wißte hur Birger Jarl såg ut, är något som på det allwarsammaste bör ogillas. Så mycket mera bör detta tadlas, då taflan hwarken rekommenderar sig genom någon utmärkt konstnärsskicklighet, eller genom åskädlig framställning af någon äldre historiskt intressant klädebonad. Ur hwilket skäl som hälst betraktad, hade denna planche bordt uteblifwa ur samlingen, åtminstone bordt sparas, så länge så mycket historiskt wigtigt återstår att gifwa. — 3. o. 4. Arendt Persson till Ornäs och deß hustru Barbro Stigsdotter, efter esquißerade porträtter på Gripsholm. Mannens porträtt förefaller Rec. mindre lyckädt. Det mot bredden oproportionerligt långa ansigtet ger det ett onaturligt utseende. Den droppa, som tyckes nedhänga från näsan på den onaturligt långa öfwerläppen, är ett fel i teckningen. Hustruns bild är bättre tecknad och äger mer charaktersuttryck.

Cah. III. Sthm. 1823, hwilken Rec. ej ännu sett, innehåller: Carl VIII. Knutson, Sigrid Eriksdotter Wase, Grefwe Hans Chr. Königsmarck och Georg Henrik Görtz.

Texten är nätt och i allmänhet bifallswärd. I synnerhet är Rec. nöjd med artikeln om Dr. Catharina Månsdotter, der de citerade verserna bidraga, att meddela en wiß naiv ton åt det hela. De polemiska hänsyftningarna i somliga, t. e. Birger Jarl och Nils Sture, torde böra mildras, och i allmänhet allt räsonnerande i så korta charakteristiker underlåtas. Utom hwad Rec. ofwanföre anmärkt, tror han ock att omdömen om taflornas konstwärde borde bifogas. Flere af dem äro utan twifwel af goda, ja till och med någon gång af utmärktare mästare.

Hwarje häfte erbjöds Subscribenterna för 32 sk. B:co, men Utgifwaren har sedan ökat detta pris för Landsorterna till 40 sk. Detta försök att skaffa sig ersättning för transportkostnaderna, som en eller annan förläggare i sednare åren gjort, skall, om det blir allmännare, slutligen förstöra den förut nog dåliga bokhandeln i provincerna, och i allmänhet hafwa ett

emnligtinflytande på afsättningen. Hwar och en afnämare, som ej strax trödwändigt behöfwer en bok, tänker: jag kan ju spara mig denna tillökning i priset, och wänta tills jag får den med någon lägenhet från Stockholm. Sedan boken derigenom förlorat nyhetens intresse, utsträckes uppskofwet med inköpandet till — alltid. Det är i synnerhet hårdt i afseende på graverwerk, — då tillfället att wälja bland flere ex., för att få någorlunda goda afdrag, borde wara åtminstone Subscribenterna förunnadt, hwilket åter det ringa antal exemplar, som till hwart ställe afsändes, sällan medgifwer, — så att man ej allenast skall hålla till godo hwad exemplar slumpen behagar tilldela, utan deßutom betala sämre, ja till och med, såsom händelsen med närwarande arbete är, dåliga afdrag dyrare än i hufwudstaden. I Upsala t. e. och flere till Stockholm nära belägna orter, dit transporten är så lätt, skulle man åtminstone med billighet kunna fordra, att Subscriptionspriset ej förhöjdes öfwer det, som i Prospekten war utlofwadt.

Wi lägga de gjorda anmärkningarna Utg. på hjertat, ej för att tadla, men för att efter wår insigt bidraga till fullkomnandet af ett företag, som wi anse för förtjenstfullt, och önske honom upprigtigt god fortsättning och afsättning, samt oß det nöjet, att snart få anmäla flera häften.

Conversations-Ordboken den mindre på prosa och wers. Sthm. Nestius, 1822. 228 sidd. 8:o.

Titeln på denna skrift tyckes gifwa tillkänna, att man här hade att wänta någonting likartadt med det bekanta Leipzigska Conversations Lexicon. Planen är dock helt olika; den är ingen annan än den, som framl. Törneblad utfört i sitt Real-Lexicon, och Hr Stjernstolpe, churu i mera inskränkt scala, i sin öfwersättning af Dictionnaire d'amour. Rec. bekänner, att han för sin del räknar sådana slags skrifter till le genre ennuyeux. Då ingen högre enhet, än den alphabetiska, sammanbinder det hela, måste det erfordras en högst sällsynt grad af qwickhet för att gifwa tillbörlig hållning åt de reflexioner, infall och det joller, hwaraf sådana skrifter äro sammanfogade. Rec. will ej frånkänna Förf. af nu anmälta Ordbok en wiß talent, en wiß lätthet att berätta, och då flere artiga anekdoter blifwit införlifwade i denna samling, torde flera artiklar ej låsas utan munterhet. Rec. wäljer till prof några, utan annan hänsigt än på korthet: "Ersättning. — En dag, då man i Paris gaf Alceste af Gluck, ropade en åskådare på parterren i andra Acten: Ack, Mamsell le Vasseur, ni sönderskiter mina öron. — Hans gramme swarade: Ack, M. H., hwilken lycka, om det är för att ge er andra." — — "Bof. — Hwilken gruflig plåga för bofwen, om han endast en timme om dagen, kunde äga hjerta af en hederlig karl!" —

Wersen äro dels originaler, dels öfwersättningar. De äro alla ledigt wersifierade; mestadels epigrammer dels med dels utan udder. Till prof s. 34:

När älskarn swär att ewigt trogen bli
åt flickan, hänryckt i deß armar sluten;
men tjusningen helt hastigt går förbi,
Och eden blir af honom trolöst bruten; —
kan han ej skyllas för bedrägeri,
ty han har ment den ewiga minuten.

Beskrifning öfwer Helgedoms-Skrinet i Eriksbergs Kyrka. Af E. C. Montan, Assessor och Ledamot af Kgl. Patr. Sällskapet, Stockh. Deléen, 1821. Ett halft ark. 4:o med en Planche.

Detta Helgedoms-Skrin är en af wåra wackrare fornlemningar. Det är af ek, öfwerklädt med ganska fin walsad koppar, med helgona bilder och en inskrift kring öfra randen hwari de här förwarade helgona reliquier uppräknas. Utan att hafwa sett denna Antiqwitet, will det falla sig swårt att bedömma deß härkomst. Rec. will dock anmärka att DomKyrkan i Upsala har ett gammalt AltatsSkrin af nästan dylik beskaffenhet, af förgyld emaillerad Koppar med figurer hwars arbete troligen är Grekiskt-Byzantinskt.

Litterära Underrättelser:

Stockholm. Tidskrift för Litteratur, Konst, Lure och Moder för 1823. Utgifwen af Ernst Gräff. — Under nämnda titel hafwa 7 häften utkommit af en med detta år påbörjad tidskrift. Utgifw. nämner bland andra "skäl, som föranledt denna tidskrifts uppkof, äfwen det, att ingen bland alla hufwudstadens Tidningar egentligen är lämplig att så som det erfordras anmäla de skrifter, som i min bokhandel antingen komma att utgifwas eller af mig utifrån införskrifwas." — Denna Journal har således tillkommit för omslagens skuld, på hwilka, å ut- och insidan, deßa bokhandels-annoncer befinna sig. — Då Redaktionen af permarne alltså är hufwudsaken, så måste läsaren billigt förlåta, att det som är emellan dem ej synnerligt duger. Ett undantag härifrån utgör artik. Arwid Gyllenstjerna, en romantisk berättelse, som är utförd i flyktiga contourer, men i ett temligen pikant manér. Den har utseende af att stå på Historisk grund. Skada är det derföre, att den i detta hänseende ej uthärdar någon stränggare granskning. Redan hjelten Arwid Gyllenstjerna har ej funnits. — Kongl. Rådet Grefwe Nils Gyllenstjerna, som uppgifwes såsom deß fader, ägde ingen Son. Förf. wisar sig annars med flit hafwa studerat Swenska historien och läst beskrifningar om Stockholm, dit scenen mestadels förlägges. Likwäl kunde ej Arwid Gyllenstjerna år 1718 rida förbi Gustaf I:s stod på Riddarhustorget, då denna bildstod restes mer än ett halft sekel derefter. Förf. lärer, om Rec. ej bedrager sig, wara Vander Velde, en ny tysk roman-skrifware, icke utan talent, men som författar med en skenande brådska. — Näst denna roman utgöres den längsta artikeln af Bref af en Spanior under en Resa i Swerige: en uppsats, som temligen bär utseendet af att wara ett hemgjordt fuskeri. — De öfriga bladen fyllas af anekdoter, infall, ströda tankar o. s. w. Hwarje häfte åtföljes af ett lithographiskt blad, som skall föreställa Porträter, à la modiska Fruntimmer, hwilka likna furier, samt caricaturer, till hwilken sista genre äfwen de öfriga plancherna mer eller mindre närma sig. De höra nemligen alla till den genre, man på Utgifw:s språk plägar kalla Sudelei; — ett manér, hwilket också wårt swenska Stentryck, med så undantag, hittills gjort till sitt eget.

Lärda Nyheter:

Stockholm. Professorn, Mag. J. G. Liljegren, E. O. Adjunct wid Lunds Akademi, har blifwit utnämnd till Actuarie wid RiksArchivum. Häfdeforskningens wänner skola säkert med nöje emottaga underrättelsen, att en så aktningswärd Litterator wunnit befordran wid ett werk, der hans studium af fosterlandets häfder kan ännu mera utwidga sig.

Upsala. H. K. H. KronPrinsen, Akad. Canzler har under d. 8 Febr. nådigst utnämnt och förordnat Phys. Docens Mag. Henr. Falck till Matheseos Adjunct, samt Magist. Elof Wallqwist, Södermanl., till Chemiä Adjunct och Laborator wid Akademien härstädes.

Hans Kongl. Högbet har äfwenledes nådigst förordnat Magist. Fredr. Rudberg, Calm., till Docens i Mathematiken, samt Magist. Ol. Arrhenius, Werml., till Docens i Aesthetiken.

Att bestrida offentliga föreläsningar, äro för innewarande Wårtermin förordnade: Theol. Adjuncten och Licentiaten Mag. E. Bergström, under Theol. Professorn Doct. Swen Lundblads frånwaro såsom Riksdagsfullmägtig. Juris Docens Doct. Jac. Edv. Boëthius, under Jur. Oec. & Commerc. Professorn Doct. L. G. Rabenii Rectorat. Histor. Docens Mag. Wilh. Fr. Palmblad, under Hist. Professorn Mag. E. G. Geijers tjenstledighet.

Juris Patr. & Rom. Professorn Doct. Joh. Dan. Drißel afled härstädes d. 20 Febr. 72 år gammal. — Han war född d. 16 Febr. 1751, blef Philos. Magister 1773. Eloqv. Rom. Docens 1779. Anställd såsom E. O. Adjunct i Juridiska Faculteten 1782. Ord. Adjunct 1788 och Professor 1806.

Lund. Phys. Adjuncten Mag. A. Smedeman har blifwit utnämnd till Gymnasii Adjunct i Skara.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 17. Den 27 Februari 1823.

Recensioner:

Strödda Försök öfwer Nya Testamentets Heliga Skrifter. Af Sam. Ödmann. Strengnäs, Ekmark, 1822. 4:de Band. 1:sta och 2:dra Häft. VI. och 368 sidd. Utom InnehållsFörteckning, Sak-register och Grekiskt Ord-register.

Med ett nöje, som säkert delas af alla Läsare, anmäler Rec. denna nya arbetsfrukt af Dr. Ödmann, den Bibliska Philologiens widtfrejdade Veteran. Fortsättningen af deßa exegetiska afhandlingar öfwer strödda ställen i N. T. hel. Skrifter war länge wäntad med begärlighet, men man wägade knapt hoppas det man efterlängtade, i anseende till Författarens mångfaldiga ämbetsgöromål. I detta fjerde band äro inrättningen och ändamålet oförändrade. Samma originalitet i åsigter, klarhet i framställning och merendels äfwen urwal af det wigtiga träffas här, som i de föregående delarne. Man saknar endast den homiletiska bearbetningen af de återstående Evangeliska pericoperna, som afbröts wid 5:te Sönd. e. Trin. Troligen har denna artikel uteblifwit, derföre att en ny redaction af Prediko-Texter, som nu utkommit af trycket, war under arbete, då Dr. Ö. utgaf detta Band. Första häftet innehåller 32 serskildta uppsatser: 1. "Om de prophetior, hwilka af Mattheus åberopas såsom fullbordade." Den gamla twisten om det, som i de hel. skrifterna är prophetia eller tillämpning, afgör Förf. på följande sätt: "Det hörer till naturen af all prophetia, att den förkunnar en händelse, som skall ske. Man propheterar icke om det, som redan skett. Men af en redan timmad händelse kan tillämpning äga rum, då i forntidens häfder finnes någon märkelig likhet till jämförelse. Deßutom finnas anledningar, som gifwa säkert bifrade, då texten icke uttryckligen nämner en förutsägelses fullbordan. Man har då att rådfråga sammanhanget i G. T:s text, de jemförda ställen i det Nya, men i synnerhet Jesu egen tillämpning." Efter deßa reglor bedömer sedan Förf. alla ställen i Mattheus, som äro hämtade ur G. T. — Ehuru deßa reglor äro säkrare, än flera andra exegeters, t ex. Dathes, som skiljer formula argumentantis: ἵνα m. fl. ifrån formula allegantis: τότε och dylika partiklar, återstår dock wid anwändningen i mängden tvekan, som sammanhänger med den stora hufwudfrågan: hwilka äro obestridliga Messianska propheter i G. T? 2. "Anmärkning wid Jesu Slägtregister Matth. I: 11." Här bewisas, att den Jechonias, som slutar andra perioden, är en annan person, än den Jechonias, som börjar den tredje. 3. "Om de Wise Män, Matth. 2: 2 f." Hufwudsakligen en utweckling af de åsigter Förf. framställt i första Bandet sid. 265 f. ἐν ἀνατολῇ v. 2 förklaras med: i sin uppgång, ej: i österlandet, emedan Persien af Judar, som der bodde, ej kunde så kallas. Detta wore dock möjligt. Författarens philologiska skäl är säkrare. 4. "Michas 5: 1 åberopadt Matth. 2." Här förklaras på ett tillfredsställande sätt, hwarföre Rådets swar, jämfördt med Hebr. texten och LXX, afwiker från bägge. 5. "Om Josephs flykt till Egypten Matth. 2." 6. "Barnamordet i Bethlehem Matth. 2." Josephus omtalar det ej, hwaraf man hämtat anledning att betwifla det. "För en sådan Förstes

historia, som Herodis, hwilken befläckat sin regering med otaliga grymheter, som mördat Gemål, Barn och hela Rådet, war Bethlehemitiska barnamordet ett obetydligt ämne att förwara." 7. "Om de falska Propheter Matth. 7: 15—23." Jesus åsyftar Phariseerna. Med v 21. börjas en wigtig erinran till falska bekännare. Enligt Förf:s mening har Jesus i sigte menniskor, som ej hörde till Hans samfund och dock "företagit sig det orådet att föregifwa sig wara Hans sändebud, talat i Hans namn samt förrättat ett och annat, som förefallit underbart o. s. w." 8. "Om Christi Förklaring." Evangelisternas berättelser derom jämföras, upplysas och förklaras. 9. "Om Synd emot den Heliga Anda Matth. 12: 29" Att härleda Jesu undergörande kraft, som kallas Guds anda, från den högste bland andewerldens onda warelser, utgjorde denna synd. Sammanhanget gifwer denna uttydning, hwars rigtighet åfwen den nyare Dogmatiken erkänt. 10. "De små, om hwilka Jesus säger, att de tro på honom Matth. 18: 6. Marc 9: 42." Förf. förstår små Barn, specielt dem, som tillhörde det hus, i hwilket Jesus plägade uppehålla sig uti Capernaum. Jesu tal handlar hufwudsakligast om det swåra answaret att förleda barns oskuld. Förf. har på ett kraftigt bewisande sätt wederlagt Nößelt m. fl. som förklara "de små" med "Jesu ringa och föraktade bekännare." 11. "Om ägta Makars oupplösliga förening Matth. 19: 5." Interpunctionen är origtig i det anförda stället, som bör öfwersättas: "Hafwen I icke läsit, att Han, som skapade (menniskor), skapade en man och en qwinna. Sedan (Kai) sade Han (neml. Jesus): Fördenskull skall en man öfwergifwa" m. m. 12. "Anmärkning wid Matth. 10: 16. Warer snälle såsom ormar och enfaldige såsom dufwor." Snälle d. ä. warsamme, såsom ormen uppmärksamme på de öfwer allt hotande farorna; oskadelige eller menlöse, såsom dufwor, borde Lärjungarne wara och anwända sin undergörande förmåga till sitt försvar, men dermed icke skada någon. Wishet och oskuld borde afmåta deras steg. 13. "Anmärkning wid Matth. 23: 32. Nu wäl! uppfyller ock Edra fäders mått" Imperativen här, enligt Hebräiska språkbruket, tillkännagifwer en prophetisk förutsägelse. Så Joh. 2: 19. Detta befästes deßutom genom citationer

ur G. T. 14. "Om den förlorade Sonens födämne. Luc. 15: 16" Κερατιον. i Swenska Bibeln: draf, förklarar Förf. med den "uttömda skidan af det så kallade Johannis bröds trädets frugt, Ceratoniæ siliqua Linn. Jesus målar en stor hungersnöd. Blotta skidan, af hwilken det äteliga är utpräßadt, gafs ej en gång åt den förlorade Sonen, som blifwit tjenstlös och följakteligen utan föda. 15. "Rent linne wid Jesu begrafning Matth. 27: 59." Rent asser här Levitisk renhet och utmärker, att linnet eller lakanet ej warit underkastadt något af de många tillfällen, som ådrogo Levitisk orenhet. "Att tinka ren i wanlig bemärkelse, wore att antaga en betydelse, hwilkens motsats är otänkbar." 16. "Jesus sedd efter sin uppståndelse 1 Cor. 15: 5 f." Här förklaras årskiftligt, som fordrat upplysning wid de af Paulus omtalade Jesu Uppenbarelser efter sin uppståndelse. Uppenbarelserna för Petrus och Jacob (sannolikt den äldre) omtalas ej i Evangeliska Historien. Uppenbarelsen för de tolf nämnes ej hos Mattheus, men hos de öfrige Evangelisterna. Det må dock ej tagas bokstafligen; ty närwarande woro Lärjungarne då endast tio. Uppenbarelsen för 500 bröder skedde i Galileen, dit Lärjungarne enligt Jesu tillsägelse borde begifwa sig, och der samolikt "på Salighetternas berg." Uppenbarelsen för Paulus förklarar Dr. Ö. i egentelig mening om Jesu personliga närwaro, emedan "Apostelen betygar 1 Cor. 9: 1 uttryckligen, att han sett Herran Jesum." 17. "Den Christna Församlingens äldsta Symbolum 1 Tim. 3: 16." Det "wisar sig med sitt sammanpräßade språk och sina förblomerade kraftsord under skepnad af ett poëtiskt stycke." Enligt detta symbolum äro de lärosyncken, som uppehålla och sammanfästa (στυλος και εδραιωμα) den Evangeliska sanningen, sex: 1. Gud är uppenbar worden i köttet d. ä. Christus i sin Gudom är Läran föremål, Christus, Menniska, iklädd Gudomens allt. 2. rättfärdigad i andanom d. ä. genom Gudomlig wishet och magt (Jfr heligheten anda Rom. 1: 4) owedersägligen ådagalagd wara Guds Son. 3. sedd af änglar d. ä. efter sin uppståndelse uppenbarad för sina Sändebud, Apostlarne. 4. Predikad hedningomen. 5. trodd i werldene d. ä. med tro omfattad af Pauli werld, "den hedniska werlden." 6. upptagen i herrligheten

d. å. till sin menskliga natur upphöjd, ewigt gällande, wid Fadrens sida. 18. "Petri Tal Ap. G. 1: 16 f." Detta Tal, "som gjort Philologerna mycket bryderi", är här utredt i sitt sammanhang och grundligen upplyst. Här wisas, att de ur Dawid citerade ställen Ps. 69: 26, 109: 8 ej äro prophetior om Judas Ischarioth, utan Petri tillämpningar på Judas af det Dawid fordom sagt om sina fiender. Öfwer det omtwistade ordasättet: gå till sitt rum, hwilket nyttjas om Judas, förklarar sig Förf. sålunda: "I min tanka är bäst att förblifwa wid Textens ord. Apostelen hade af Jesu egen mun lärt att ingen fördömma Matth. 7: 1. Han wille ej uttrycka det rum Judå gerning syntes förtjena. Derföre nyttjar han det skonsamma talesättet: det rum, der Judas nu är. Så uttrycker sig ett mildt hjerta." 19. "Joels prophetia Cap. 2: 28, åberopad af Petrus, Ap. G. 2: 17 f." 20. "Petri underbara befrielse Ap. G. 12." "Petri ängel" i denna berättelse anser Dr. S. böra förstås enligt tidens folktro: Petri wälnad. Sist följer en apologie för det underbara i denna händelse, som, enligt Förf:s bewisning "ej kan nöjaktigt förklaras utan att tillita Guds omedelbara wård."

(Forts. följer.)

Walda Berättelser utur den Heliga Skrift. Till Swenska Barns tjenst omarbetade efter Johan Hübner. Andra upplagan, förbättrad och tillökt med ett sammandrag af Kristna Kyrkans Historia sedan Apostlarnes tid. Stockholm, Elmén och Granberg, 1822. VIII o. 161 sidd. 8:o. Tredje Upplagan med Figurer, dersammastädes.

I årgången 1821 af Swensk Litt. Tidn. har Rec. redan anmält första Upplagan af detta arbete, och ordat om nödwändigheten att nyttja Bibelns Berättelser såsom grundläggning för underwisningen i Christendomen. Rec. har ej funnit skäl att sedermera ändra sin öfwertygelse; utan tror upprigtigt, att barnens förkofran i den angelägnaste kunskapen skulle märkligen lättas, om läsningen af Bibliska Historien föregick Catechesen.

Denna upplaga är, i synnerhet hwad gamla Testamentets berättelser widkommer, betydligen förbättrad. Förf. har stundom begagnat Prof:öfwersättningen af den Hel. Skrift, hwilket ej torde förtjena tadel, då man will framställa de Bibliska berättelserna i sammandrag. Rec. skulle wißerligen helst önska, att en dylik lärobok innehåller stycken, ordagrannt hämtade ur Bibeln, såsom wåra Evangelier och Epistlar; man skulle möjligtwis genom korta inledningar kunna afhjelpa olägenheten af för hastiga öfwergångar. Ware dock detta sagdt utan affsigt att tadla den aktningswärda Skolläraren, som icke sparat sig mödan att göra en mindre brukbar underwisningsbok gagnelig för ungdomen!

Rec. will följa berättelserna i ordning och göra några anmärkningar.

S. 8. — "arken stannade på ett af de Araratiska bergen." — Detta adjectivum skall för många barn blifwa swårt att uttala; man kunde alltför wäl bibehålla Bibelns ord: på de berg Ararat. — S. 9, — "sedan de hade förökat sig, företogo de sig att bygga en stad och ett högt torn, hwars spets skulle räcka upp till skyarne, såsom ett högt märke, på det de ej måtte kringspridas kring hela jorden." Man kan twifla, om just detta war folkets mening, då det sade: "låter oß bygga m. m. att wi måge göra oß ett namn; förty wi warde till åfwentyrs spridde ut i all land." De kunde ej förmoda, det de skulle kunna inskränka sig inom den först bebodda nejden; i samma mån som de förökade sig, skulle utflyttningar efter hand blifwa nödwändiga. Deras uttryck synes gifwa tillkänna, att de insågo det, och att de wille uppresa den ofantliga byggnaden till ett minnesmärke. Rec. skulle anse rådligast att hellre afskrifwa terten än begagna en förklaring, som är mindre säker eller säger för litet.

S. 10. Att Sara stod bakom tjälldörren och log, då Herren lofwade Abraham en son, torde ur detta sammandrag kunna uteslutas. Här står det nog afbrutet, och motsatsen mellan Abrahams tro och Saras otro är ej nog tydligt uttryckt. — Historien om Loth är deremot mycket förbättrad. Wälbetänkt har Förf. uteslutit uppträdena i Sodom och i stället infört Abrahams wänliga förhållande mot sin slägting.

S. 15. I berättelsen om Jacob och Esau heter det mot slutet: "Nu skedde wäl härutinnan

Esau ingen stor orätt, ty han hade bortsålt sin förstfödslorätt till Jacob (Kap. 25 v. 34.) Gud hade ock tillförene sagt modren, "att den större sonen skulle tjena den mindre" m. m. Denna reflexion af Hübner kan föranleda åtskilliga mindre riktiga föreställningar. Antingen man tänker sig hos Gud ett förutseende eller en owillkorlig utkorelse, bör man ej gerna tro, att Jacobs bedrägeri mot sin fader och sin broder warit ett Gudi behagligt medel. Huru Esau hade bortsålt sin förstfödslorätt, hade ej bort förtigas; denna öfwerensstämmelse gör icke Jacob någon heder. Hans sorg öfwer sina söners förhållande mot Joseph kan man anse såsom ett straff för hans egna obroderliga gerningar. Icke för deßa, utan för sin förtröstan till Gud, genom hwilken han kom på en bättre wäg, blef han wälsignad.

S. 34—37. är den chronologiska ordningen onödigtwis bruten. Det borde ej wara swårt att ordna 23:dje och 24 de berättelserna så, att lagens utgifwande på sitt rätta ställe anfördes. — S. 37. börjar historien om Israeliternas Domare. En liten inledning dertill kan wara behöflig; men för öfrigt skulle Rec. tro, att det 25:te stycket wore mindre underhållande. I stället för detta nog torra namnförråd kunde man uppflytta hit berättelsen om Gideon, och derefter omtala Jephthas oförsynta löfte, en historia, som är lärorik och gerna höres af barn.

S. 42. o. följ. Samuel och Eli torde upptaga för mycket rum i jemförelse med de öfriga. — Esther och Daniel i Lejonkulan borde knappast förbigås i en samling, der äfwen berättelser ur de Apokryphiska Böckerna äro upptagna och temligen omständeligt utförda.

Wid walet ur Nya Testamentet har Rec. föga att påminna: han skulle dock önska, då Förf. anfört flera af Frälsarens liknelser och lärdomar, att den herrliga bergspredikan ej blifwit förbigången. — Matth. 5: 3—12 som utgör texten på Allhelgonadag, bör ej i något sammandrag ur Bibeln saknas: det är af de skönaste och klaraste anwisningar på saligheténs ordning.

Bihanget, innehållande Kort sammandrag af Kristna Kyrkans Historia sedan Apostlarnes tid, är kort, redigt och lättfattligt.

Figurerna i 3:dje Upplagan äro 12 till antalet och bättre tecknade än wanligt är i Barnböcker. Deremot lemnar bokens typographiska utseende mycket att önska. Men det är en gammal osed att i synnerhet trycka Skolböcker illa, på dåligt och skört papper, ehuru de behöfde all den waraktighet, som möjligen kan gifwas åt ett så förgängligt ämne.

Lärda Nyheter:

Köpenhamn. Ibland nya böcker förtjenar synnerligen nämnas: Færöiske Qvæder om Sigurd Fofnisbane og hans Æt, med Dansk öfwersättning och anmärkningar af Pastor Lyngbye, och företal af Prof. P. E. Müller. Deßa märkwärdiga folksånger, hwaribland flere werkligen poetiskt sköna, innehålla de urgamla för Germanien och Norden gemensamma sägner om Sigurd och hans äfwentyr, hwilka på deßa öar blifwit genom muntlig tradition bewarade, sedan de i sina öfriga hemorter redan länge warit gömda endast i böcker. På Färöarne sjungas de ännu beständigt till dans, om aftnarne och wid samqwäm.

—— Af Molbechs Reise giennem en Deel af Tydskland, Frankrige, England og Italien i aarene 1819 og 1820, är 3:e och sista del. nyligen utkommen.

Paris. Lettre adressée à la Societé Asiatique de Paris. Par M. Louis de L'or, ancien officier de cavalerie. Paris 1823. — Nyligen emottog med posten Kongl. Akademiska Bibliotheket detta tryckta bref, som är dateradt Paris d. 1 Jan. 1823 och utgör ett ark. Affigten är att uppdaga la profonde ignorance et le charlatanisme du chevalier Adelung, nemligen den yngre, såsom författare af Uebersicht aller bekannten Sprachen und ihrer Dialecte. Petersb. 1820. Brefwet är författadt i en häftig, och för de lärde mindre anständig ton. I stället för bewis emot det, som tadlas, meddelas endast grofheter, utrop och hänwisning på andras auctoritet. Många af deßa anmärkningar torde dock icke sakna sin rigtighet.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 18. Den 3 Mars 1823.

Recensioner:

I. Beskrifning öfwer Drottningholm, deß Slott och märkwärdigheter. Stockh. Nestius, 1821. VI och 99 sid. 12:o.

II. Beskrifning öfwer Kongl. Lust-Slottet Rosersberg. Stockh. Ortman, 1821. 64 sidd. 8:o.

III. Beskrifning öfwer Gripsholms Slott. Stockh. Ortman, 1822. 230 sidd. 8:o.

Genom den i sednare tider började ångbåtsfarten hafwa lättare utwägar för Resande blifwit öppnade, att den wackra årstiden kunna taga i ögnasigte de herrliga Lust-Slotten wid Mälarens stränder. För sådane Resandes behof synas de Beskrifningar wara ämnade, hwilka wi nu anmäla. Företaget är af behofwet påkalladt, och förtjenar både uppmuntran och efterföljd på andra ställen. Med en sådan ledsagare i hand behöfwer man ej helt och hållet lita på en illa underrättad wagtbetjenings uppgifter. Rec. önskade att öfwer Hufwudstadens märkwärdigheter en sådan Handbok för Resande wore att tillgå, lika så öfwer Upsalas o. s. w. Sådana skrifter böra, enligt sitt ändamål, icke wara widlöftiga; endast de med korthet i förredrag förena tillförlitlighet i uppgifter. Det wore att önska, det efter hand sådana Handböcker för Resande wid alla märkwärdigare ställen inom fäderneslandet, der naturens alster eller litteraturens och konstens skatter förwaras, wore att tillgå. Förlagskostnaden wore ej betydlig och afnämare äro alltid att påräkna.

Af de 3 Beskrifningar som här anmälas, äro twenne tillförene bekanta. Rec. säger med flit bekanta och twiflar ej, att också mängen läsare såsom sådana skall igenkänna dem. Beskrifningen N:o 1. om Drottningholm är ej annat än en ny upplaga i fickformat af A. Björklunds Beskrifning, Sthm. 1796 8:o. Då detta herrliga, werkligt kongliga Sommarpalats, såsom sig bör, ej undergått någon betydlig förändring, har den nya utgifwaren ej haft något hufwudsakligt att förändra af Björklunds nyß anförda arbete, utom det att på ett och annat ställe sammandraga hwad deruti blifwit nog widlöftigt berättadt. Rec. har ej heller i den nya Beskrifningen sett något åtminstone hufwudsakligt nytt, som ej i den förra warit anmärkt, om icke några Taflor som från Swartsjö Slott nyligen blifwit hitflyttade. Rec. kan således ej undgå att anmärka, att denna Beskrifning hade bort få behålla sitt gamla titelblad och sin ursprungliga författares namn, med tillägg, att den wore en ny och öfwersedd Upplaga i sammandrag.

Sammalunda förhåller det sig med Beskrifningen N:o III öfwer Gripsholm, som är en af de äldsta hos oß utkomna. Den utgafs af C. F. Ljungman, första gången Sthm 1755, och andra gången 1790. Man har anmärkt, att denna Beskrifning nästan ej annat innehåller än en Förteckning öfwer de gamla Portraiter, som detta gamla LustSlott förwarar. Rec. tycker detta wara en anmärkning till arbetets fördel, då just denna samling af Portraiter är den talrikaste i wårt land och hufwudsakligast utgör detta Slotts märkwärdighet. Den nya utgifwaren har också här u-

tan fog utlämnat den ursprungliga författarens namn, ehuru han egentligen ej haft annat att göra, än att i det mästa aftrycka sin föregångare med helt få tillägg och förändringar. Skada att hans åtgärd föregått den helt nyligen skedda bättre anordningen, som under Hr ÖfwerKammarherren Frih. Stiernelds werksamma tillsyn nyligen blifwit werkställd, så att en Resande med denna bok i handen numera icke blir rätt hemmastadd, då han, i nästan hwarje rum han besöker, ej mera blir warse de Portraiter denna nya bok angifwer såsom der tillfinnandes, och deßutom finner för sig ett Galleri af märkwärdiga Swenska Personer, åfwensom ett annat med alla Westphaliska FredsCongreßens Ambaßadeurer, att förtiga andra tillkomna saker, hwarom i boken ingenting nämnes. Den nya Utgifw. har bibehållit den första Utgifwarens biographiska upplysningar under hwarje Portrait, men här och der utfört dem widlyftigare och tillagt caracters-målningar, som utan skada kunnat utelemnas.

Beskrifningen N:o II. öfwer LustSlottet Rosersberg har icke haft någon föregångare; den är således ny och wi tro oß böra göra wåra läsare i korthet reda för deß innehåll. — I 1:sta Cap. beskrifwes Rosersbergs läge och oeconomiska beskaffenhet. Det är beläget wid en wik af Mälaren i Norrsunda Socken 3¾ mil från Stockholm och 4 mil från Upsala. Med underlydande hemman består denna kungsgård af 6 mantal. I 2:dra Cap. meddelas Rosersbergs historia. Traditioner angifwa, att det i uråldsta tider warit konungasäte. På 1500 talet ägdes det af åtten Tre Rosor, efter hwilken det fått namnet Rosersberg (s. 9). På 1600-talet blef det å nyo uppbyggdt och efter då rådande smak mycket förskönadt af Kongl. Rådet Grefwe Bengt Oxenstjerna. På 1760-talet blef det genom utbyte förwandladt till Kungsgård och i denna egenskap af Rikets Ständer skänkt till då warande Hertigen af Södermanland, sedermera Konung Carl XIII., som omfattade detta Lustslott med synnerlig kärlek och bragte deß åbyggnad, trägård och parker i deras nuwarande förtjusande skick. Denna Furste tillbragte hårstädes i lugn största delen af sin kraftfulla ålder, till deß han wid lifwets afton af sitt fädderneslands olyckor kallades att upprätta Sweriges lutande Konungathron. — I följ. Cap. widtager Beskrifningen af sjelfwa Slottet, deß inre

pragt och de Litteraturens och Konstens minnesmärken det förwarar. Med förkärlek har Förf. fästat sig wid de senare och wid texten i Noter tillagt biographiska och artistiska upplysningar som äro rätt läswärda, om man ock skulle nödgas widgå, att de på detta ställe förekomma något inrugade och icke så alldeles swara mot den öfriga omgifningen. Kortare än man önskat är deremot Förf. wid der wackra Bibliothekets beskrifning. I alla fall läser man det hela med mycket nöje, ehuru man här och der störes af några mindre felaktigheter, som i dylika arbeten swårligen kunna undwikas, och af ett något wanwårdadt correctur. Då den prägtiga Amiralsalen — detta i alla tider hedrande minne af Carl XIII:s aktning för sina fordna wapenbröder — beskrifwes, omtalar Förf. i de biographiska notiser som han i noterna funnit nödigt att tillägga, Grefwe Clas Adam Wachtmeister såsom ViceAmiral och Commendör af Swärds-Orden, då nämnde Grefwe likwäl är Amiral och Riddare af Seraphimerorden. Likaså anföres Vice Amiral af Chapman endast såsom Commendör af Wasa Orden, då han likwäl bar denna Ordens Stora Kors. Sid. 20 beskrifwes den wackra Matsalen, målad af Baron Axel Mörner, med utsigter af Rosersberg, Upsala, Strömsholm, Carlberg, Beckaskog och Trollhättan. Derefter Conversationsrummet, med deß twenne dörrstycken, Bas reliefs i Gips af Byström, Sångkammaren med Westins fyra mästerliga Taflor, föreställande Dagens Stunder. På bordet i detta rum är uppställdt ett af Fogelberg modelleradt Dryckeshorn föreställande Odens ankomst till Norden och deß emottagande af Gylfe. I ett annat rum ser man Byströms Juno i hwit Marmor och i Trädgården samma Konstnärs Mars också i Marmor samt i colossal storlek. Deßa sistnämnda konststycken hafwa ditkommit efter Kon. Carl XIII:s tid, genom wår nu warande Allernådigste Konungs försorg, som med årfd tillgifwenhet hägnar detta Lustslott och årligen, både på Pragtens och Konstens wägnar, ökar deß rätt till framtida märkwärdighet.

Samlingar till en Historisk Afhandling om Säteriet Stora Ed. Del. 1—3. Af E. E.

Montahn, Assessor och Led. af K. Patr. Sällsk. Wexiö, i Gymn. Boktr. 1819. Tillsammans 66 sidd. 4:o.

En nitisk Samlare, Säteriets nuwarande ägare, har här tillhopafört alla de fornminnen, som äro qwar af detta Trollefamiljens urgamla herresäte. Det är beläget i Woxtorps Socken, Östbo Härad och Småland, i den trakt, som af gammalt kallas Finweden. Gamla traditioner förmäla att derstädes bott en Riddersman Herfwe Ulf, som på wägen till sockenkyrkan julnatten skall tagit af ett Troll ett Gyllene Horn, hwilket sedan blifwit skänkt till Wexiö Domkyrka, men år 1570 af Danskarne bortfördt, då Staden och Domkyrkan sköflades. sid. 4).

Första Delen upptager Säteriets fornlemningar, fordna och närwarande tillstånd, jemte andra dithörande märkwärdiga historiska underrättelser. — Andra Delen är, efter Förf:s uppgift i företalet, till en stor del hämtad ur Prof. Liljegrens i Lund utgifna Disputation: Analecta monumentorum ad Ed. Förf. har till och med åfwen här bifogat Pergaments-Brefwet om ett syskonskifte i Trollefamiljen på Lillö, 1548 d. 20 Jul. (s. 35 — 44.), med bibehållande af de latinska noterna, hwilket ger det hela ett nog brokigt utseende. — Tredje Delen innehåller en ordagrann, men något släpande öfwersättning af Ol. Celsii Disputation: De illustri Trollorum gente Ups. 1751. Deri anföras de wigtigaste öden som träffat den gamla Trolle-ätten, hwilken i sitt wapen förer ett hufwudlöst Troll, till minne af sin stamfaders äfwentyr.

Hwad Sätesgården beträffar, anmärker Förf. att den är en af de prydligaste i orten och består af 5 hela hemman. (s. 4.)

S. 17 uppgifwer Förf. att han år 1806 låtit på en sten wid Eds gård nära landswägen ånyo rista med runor den bekanta gamla, af Rogberg (Beskrifn. om Småland s. 619) och Tuneld, m. fl. anförda traditionen:

Emellan Fur och Flå
Der stå de kistor twå
Deruti finnes Ring öfwer Ring
Wäl hundra tusend Guldring.
På Ed skall födas de Twillingar twå;
Begge deras Barn den skatt skall få.

I. I Guds Namn! RiksdagsPredikan, hållen uppå Kongl. Maj:ts Nådigste Befallning för Riksens Höglofl. Ständer i Stockholm, den 24 Januarii 1765, af Jacob Serenius, Biskop i Strengnäs. Uppå Riksens Ständers åstundan i Trycket utgifwen. Ny Upplaga. Nyköping, Winge, 1823. 24 sidd. 8:o.

II. Predikan hållen wid Lagtima Riksdagens början i Stockholm d. 23 Januari 1823 af Marc. Wallenberg, Biskopp i Linköping. På Högwördiga Preste-Ståndets begäran från trycket utgifwen. Stockh. Grahn 1823. 14 sidd. 8:o.

Deßa twenne RiksdagsPredikningar, genom en tiderymd af 58 år från hwarandra åtskilda, framställa just icke heller någon synnerlig inbördes likhet i åsigten af homiletisk konst. Den forntida Biskopens predikan är enkel, Biblisk, bestämd och localiserad, en sannt Christelig casualpredikan, rik på Bibliska kärnspråk, på alfwarliga, frimodiga warnings- och bestraffnings ord. I anledning af Ps. 82: 1 uppmanar Serenius "Swea Rikes Höglofl. Ständer: tänker med fruktan deruppå, att I icke åren ensamme om domen, utan Gud är Eder Öfwerdomare, ty I hollen icke menniskodom, utan Herrans. Den grund I nu stån uppå och med Edra fötter trampen, betäcker Edra Förfäders stoft, som warit åfwen så stora Gudar på jorden, som I." Texten: Sal. Ordspr. B. 14: 34. gifwer anledning till Betraktelsen: Ett rettferdigt folks upphöjelse, och ett syndigt folks förnedring och förderf. Rättfärdighet fattar Predikanten här i borgelig mening, såsom innefattande "Guds rätt, Konungens rätt och folksens rätt" alla tider i lika helgd hållna. I ett okonstladt och kraftigt språk wisas, huru denna rättfärdighet och ett folks upphöjelse äro med hwarandra "efter Guds lagar oföränderligen förknippade." Synd är motsatsen af denna rättfärdighet; Gud mister sin ära och det heliga bortskämtas, Konungen förlorar sin wördning och honom hålles icke Hans ed, Folket mister sin rätt och inbyggarena sin säkerhet. Det förderf, som häraf uppkommer, är armod, ofrid och oråd

ch d. omogna råd och anstalter i allt. Predikan slutas med en förnyad kraftfull uppmaning till Ens derna att icke förfara sin Herres egodelar, att fäderneslands ifrån långliga tider ärfda sjelfständighet, deß rättwisa lagar, bewarade gränser och nödtorftiga styrka till bestånd af sig sjelft, ty "Guds, Konungens, hela rikets ögon äro öpne öfwer Eder; Edra barns ögon se på Eder, de räcka sina händer till Eder och bedja Eder, att icke lemna dem ett förstyndadt och förderfwadt Fäderneesland till arf." Sist en bön till Gud för Riksrådet, att det 'må warda satt till en Wälsignelse i Swea Rike ewinnerliga."

Biskop Wallenbergs Predikan framställer, i anledning af 2 Cor. 13: 11, Endrägt och fridsamhet, oumbärliga wilkor för ett Samhälles sjelfbestånd och sällhet. Hufwudsakliga tankegången är denna: För att erna sin rätta bestämmelse, måste menniskan lefwa i borgerligt samhälle. De hufwudsakliga band, som sammanhålla denna för menniskobildningen oumbärliga Samfundsbyggnad, äro: endrägt och fridsamhet. På utöfningen af deßa dygder beror framgången af wåra både andeliga och lekamliga angelägenheter. Endrägt i tro och Gudsdyrkan utan intolerans; En Gud, en tro, ett hopp, se der de grundwalar, på hwilka Samfundslyckan stödjes. I lekamlig måtto äro endrägt och fridsamhet oumbärliga för enskild sällhet och allmänt sjelfbestånd, hwilket först i allmänhet deduceras ur sakens natur, sedermera med åberopande af "wår egen erfarenhet." Men denna wälgörande endrägt och fridsamhet utesluter dock ej all skiljaktighet. Ett samhälle, hwars alla Medlemmar woro så enstämmige, att den enas tanke wore den andras, den enas ord ett blott bejakande af den andras, wore ej möjligt, ej önskanswärdt; ty — "Mine Åhörare! Menniskan måste juwara i strid på jorden." Predikans sista fjerdedel innefattar Tal till Konungen, Kron-Prinsen och Ständerna. — Predikan har intet Bibliskt förberedelsespråk. Den börjas med en invocation, som icke har sammanhang med Dagens ämne eller betydelse, emedan den innehåller en allmän öfwersigt af Guds nådewälgerningar. Dit hörer: 'kärleksrike Fader! Du nedsteg från Ditt himmelska majestät och försonade i Frälsarens Jesu Christi person din ewiga rättwisa;" ord, som i christelig mening antagen icke kunna förstås eller och äro underkastade misstydande. I allmänhet saknar Rec. uti denna Predikan i uttrycket det andeliga, som bättre kännes än beskrifwes; i innehållet det casuela, som uti densamma bort ingå såsom ett wäsendtligt element. Rec misskänner dock icke wärdet af menniskoklokhetens universela åsigter och räsonnementer öfwer Samhällsordningen, ehuru han för sin del finner tjenligast uti en Riksdags-Predikan, att deßa loci communes stödja sig på en grundwal, som består, när himmel och jord förgås, och, med beständig hänsigt till både de grundsatser och sinne Christendomen fordrar, serskildt tillämpas på den tid, det rum och tillfälle, då de framställas.

Konsterna. Poem. Sthm. Grahn, 1822. 16 sidd. 12:o.

Skalden stod wid ingången till de Swenska Konsternas Tempel. Då framträdde till honom, man wet icke hwilken underbar Gestalt, som tilltalte honom:

Följ mig blott, och se och hör!
Hwad dig fäster, hwad dig rör,
Njut och tig!

Skalden följde dock icke detta råd – och gjorde illa deruti. Man har sålunda erhållit en elegant, nätt och ledigt rimmad katalog öfwer allahanda målningar, statuer, monumenter o. s. w. i hufwudstaden, af hwilka dock åtskilliga äro swåra att i detta register igenkänna. Dictionen är wärdad; men det som säges är kallt och qwarlemnar intet intryck. Ett drag har synts Rec lyckligt:

"Märker du ej taflan der?" —
Taflan? — det ett fönster är.

Men det öfriga, som den underbara Gestalten talar, äger icke samma wärde. Wid wandringens slut upptäcker Skalden den "Tjusarinna" som med honom samtalar. Det war Poesiens Gudinna. Af förekommande anledningar förmenar dock Rec., att Förf. kunnt misstå på personen.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 19. Den 6 Mars 1823.

Recension:

C. Georgii Brunii De Diis Arctois Libri Sex. Sthm, Nestius 1822. 137 sidd 8:o.

Allt sedan Saxo i sitt historiska werk öfwerflyttade på latinsk wers strödda lemningar af Nordens äldsta fornsånger, hwilka folktraditionen till hans dagar bewarat, känner ej Rec. något förfök af större omfång, att i latinsk poesi framställa Scandinaviens uråldriga myther. Ej heller synes något sådant widare behöfts, sedan den å nyo uppblomstrande Isländska Litteraturen begynt att utbreda sig öfwer hela den Göthiska folkstammen. I närwarande tid, då de gamla källorna af inhemsk fornpoesi småningom öppnat sig i alla rigtningar, och wäckt ett lifligare studium af Nordens urkunder; då tillika på Swenska, Danska och Tyska språken finnas förträffliga öfwersättningar af Eddorna, som äfwen till de olärdas sinnen föra en flägt af det gamla Nordens anda: tyckes ännu mindre en Latinsk Edda wara af nöden. Behofwet har wäl således ej framkallat närwarande episka skaldestycke i Romerskt manér.

En annan fråga är, om ämnet winner wid en sådan behandling. Huruwida de colossala gestalterne i wår mythologi äro nog smidige, att låta insnöra sig i Epopöens polerade rustning, huruwida de äro af nog hyfsad natur, för att med smak prunka i latinens antingen juweler eller frasande silfwerskir, derpå twiflade Rec. högeligen innan bokens läsning; men efteråt twiflar han — ännu mer.

En beswärlig omwäg är det åtminstone, att skåda Eddans figurer med latinska ögon. Ja äfwen för söderns nationer, om hos dem hågen för Scandinaviska fornåldrens kännedom skulle wakna, blifwa altid de nordiska språken den genaste wägen till de äldre källorna. Och då man twingas att först wända sig rätt allwarligt åt Rom för att få Norden behörigt i sigte; så torde det ur mer än ett skål wara fara, att åskådningen blifwer lika obeqwäm som den Egyptiska mannens hos Plinius (Hist. Nat. XI, 52), hwilken hade ögon icke i ansigtet men wäl på ryggen, hwarmed han dock NB — ingen ting såg.

Det Romerska Skaldespråket är nu mera för många arter af Poesi en oorganisk organ. Till sin upprinnelse och utbildning i sig sjelft en främmande konstform, blir den af alla den mest konstiga för en skald i wåra dagar. Latinen, med all sin öfriga skönhet redan under sin lifstid sprödt, låter nu såsom dödt språk ännu mindre nova incude hamra sig. Och då Romarnes poesi aldrig war nationalsak, aldrig ingeck såsom element i den allmänna bildningen, så kunde ideerna, som till en stor del sjelfwa woro främmande gäster, ej winna nog wälde öfwer språket, för att deri ledigt utwecklа sig i alla tänkbara nuancer. Inom denna oböjliga form upptogo de snart sitt trånga utrymme, återkommo i föga förändrad gestalt, och werkade sluteligen genom wanan en sådan association, ett så enwist causalsammanhang, att många hufwudbegrepp knappt framställde sig för tanken utan att hela deras lilla swit af bibegrepp följde med. Deraf det phenomen, att redan de sednare classiska

poeterne i andra, tredje m. fl. led gifwa echo af hwarandra, och deßa genljud äro sedan genom seklernas längd mångfaldigt repeterade med allt mer domnande matthet. Följden har blifwit, att hela claßer af de mest poetiska ord och bilder, — hwilka hos poeterna från den goda tiden blomstra med all sin sinliga friskhet och fullhet i uttrycket — sedan de blifwit handterade i långliga tider af så wäl ägta som gradus = ad = parnassiska snillen, afnött nästan allt det individuella af sin prägel, och fått en sådan glatthet, genomskinlighet och färglöshet, att de för phantasien ej hafwa stort mer att betyda, än algebraiska tecken Geniet, säger man, geniet, som skapar sin egen omgifning, och med sin trollstaf kan wäcka opp Döden sjelf ifrån de döda, förmår wäl också, att ingjuta lif i deßa kallnade bilder. Det kan det wißerligen, men antingen med fara att blifwa oclassiskt, eller med betydlig uppoffring af sin frihet och egentlighet; hwarföre ock det sanna snillet ej gerna friwilligt låter smida sig i tunga och föråldrade bojor. Ett modernt latinskt skaldewerk framträder ju med ett wißt anspråk af täflan med den classiska ålderdomen: man kan åtminstone ej undgå, att jämföra det med den tid, till hwilken poeten sjelf flyttar sig tillbaka. Den första fordran man således gör sig, är att det måste så mycket som möjligt likna de gamla mönstren. Den andra, icke mindre billiga, är den, att det måste så litet som möjligt likna dem. Upplösningen af detta problem är lika swår för poeten, som njutningen af en sådan product konstig och complicerad för läsaren. Ty denne måste ligga i försåt i sällskap med mönstren, och strängt beifra, så wäl om poeten hoppar öfwer classicitetens inhägnande häck, som om han trampar på förut upptrampade gångar. Det sednare tillräknades ej så strängt under det fordna linguistiska tidehwarfwet; men i wår tid, den må nu till sin anda wara sämre eller bättre, smakar den rå imitationen desto widrigare. Denna är åter nästan oundwiklig i ett språk af Latinens art, hwars fragmentariska materialier man måste anwända i de förhållanden och förbindelser, som man träffar hos de classiska urbilderna. Derwid händer lätt, att, då i denna ofullständiga garderob tanken ofta saknar det nödwändigaste att hölja sig i, den nödgas låna något analogt hos de gamla, men som möjligen hos dem tjenade för ett specielt

fall: ideen förlorar då genom travesteringen den gestalt, hwari den war ämnad att framträda, miß-förstånd uppkommer och kanske nonsens. Deremot genom en wägad frihet blottställer man sig antingen för språkets marterande eller för affectation, hwars klippa i latinen ligger ej långt ur wägen, då man öfwerskrider gränsen af de gamlas wälbetänkta ordning för uttrycket, och för att undwika detta, nödgas man ofta taga med sig större eller mindre delar af de gamlas egna tankar. Man har ock derföre af erfarenheten sett, att hwad som i alla tider gäller om secundära snillen, gäller åfwen om snillen af första rangen (t ex. Petrarca, Arioſto, Milton), då de iklädt sig den latinska drägten: deras poemer hafwa i årskilliga partier blifwit ej så mycket foster af Muserne, som halfsyskon till dem, genom samma moder Mnemosyne. — Till en lefwande behandling af språket fordras, att subjectift hafwa uppfattat deß egentliga själ, och dertill fordras att wara gammal Romare. I de gamlas skrifter se wi wäl och beundra denna själ uti deß särskilda phenomener: wi kunne till och med genom flitigt studium synthetiskt bringa för oß wißa maßor af språket under en regel, och — liksom Anatomen genom ett injicierad vicarii-blod af rödt wax wägleder sig till ådrornas system — genom skarpsinnighet utspana de wägar, der lifwet spelat; men den innersta hjertpunkten, som werkande i alla rigtningar gjorde det hela till en lefwande organism, flyr oß ewigt undan, emedan den dog med den gamla bildningens undergång. Konsten att poetisera i de gamlas smak går således i hufwudsaken ut på ett wißt anagrammatiserande, ett qwickt roquerande med deras ideer, bilder, inversioner m. m., och man har relatift wunnit spelet, då man kan skickligt dölja sin konst för den observerande läsaren. Åfwen med detta kunna många wackra saker åstadkommas; men med gruset och spillrorna af en gammal språkruin bygge wi ändå i all wår anlete swett ej annat än små poetiska lusthus, dem det nymodiga lättsinnigare slägtet öfwerser och försmår, och sjelfwa classicitetens wänner, efter något litet ros öfwer wälmeningen, snart glömma såsom litteraturens hors d'oeuvre.

Så mycket Rec. derföre beklagar, att det latinska språket genom ett slags demokratisk ostracism är på wägen att aflägsna sig ur Litteraturens

rike såsom stränget wetenskapsspråk, hwartill det just genom sin höga grad af abstraction och nästan convent onella bestämdhet är mer tjenligt, än man nu will eller synes erkänna; så litet kan Rec. undra, att så få känna sig frestade att anwända det i poesi, då det alldrig mera kan bilda någon gaya ciencia *), och då enligt Rec. tanka det är omöjligt, att frambringa något af fullt poetiskt wärde med ett latinskt framställningssätt, hwilket ej en gång formar sig efter andra ämnen, än på sin höjd de allmänt mensliga, som genom sin ewiga ungdom eller ock ewiga hwardaglighet tåla att låta säga sig så länge och så ofta man behagar.

För ämnen af owanligare eller mer individuell objectiv halt är Latinen dels olämplig, dels skadlig. Deribland kan utan twifwel räknas Edda-Mythologien. Denna är en naturpoesi, och, såsom hwarje den fria naturens production, inskränkt till tid och rum. Om den ock i sina hufwuddrag är den samma som all werldens mythologi; om den äfwen är en främmande planta, så har den dock sedan uppwärt till ett träd, som i nordens mark rotfästat sig och i nordens luft utbredt sina grenar, utan att derifrån kunna flyttas med bewarande af sin vegetation. Samma mägtiga anda, som i mytherna och sagorna uttalar folkets egna religiösa åsigt, werldsåsigt, historia, lynne och seder, har äfwen gifwit språket en dermed öfwerensstämmande charakter, som med särskildta modificationer också bibehållit sig i deß yngre afledningar. Derföre, då man läser Eddans sånger på urspråket, eller i Afzelii mästerliga öfwersättning — som genom den lyckliga efterbildningen i rythmisk klang och det på wisst sätt hedniskt-andeliga, från subtilitet fria språket, klart afspeglar originalet — så ilar genom sinnet, liksom af ett obekant winddrag, en wiß helig rysning, och en kraftig hemkänsla uppwaknar, som alldeles förswinner, då wi se äfwen de allmännaste ämnen ur Eddan flyttade på ett främmande tungomål.

*) Men är då Rec. nog opatriotisk lärd, för att yrka alla latinska vers-manufactoriers nedläggande? Nej! Bort det! Må framgent, såsom fordom, hwar och en som kan, och på den bästa latin han kan, från sin läskammare qwäda sina bokliga känslor till sin granne i deß läskammare. Sådant har för sångaren sin werkliga nytta, emedan det till en wiß grad stärker de formella krafterna: ja hwarje på fullt allware framburen hyllningsgärd åt de gamla är i wår tid aktningswärd i sig sjelf.

Läsaren må jämföra början af Hr Brunii bearbetning med den motswarande strophen i Voluspa:

Principio neque terra parens, neque cærula terram
Quæ freta concutiunt, neque erat pellucidus æther.

Morgon war tidens,
då Ymer byggde:
War ej sand, icke sjö,
ej swala böljor;
Jord fanns icke,
ej himlen den höga.

Det förra klingar rätt Ovidiskt, men man wet ej hwareft i werlden man är hemma, eller hwar man skall sätta sin fot innan skapelsen föregår: det sednare localiserar till den grad, att man känner norden wara den medelpunkt, omkring hwilken sjelfwa chaos rör sig. Ännu ett litet prof ur slutet, der Ragnarok skildras:

Jamque vorant solemque lupi lunamque rapaces
Et subsidit humus, mox tellus, æquora, cœlum
Conflagrant flammis, immensaque mœnia mundi.
— — — emerget opaco
Protinus e barathro tenues in luminis auras
Terra virens . . .
Altivolæque aquilæ blando clangore sonabunt.
Dulce gement roseis proni convallibus amnes.

Wackert, okonstladt och poetiskt måladt, utom det att den sista versen är nog pretiös. Förf. har åskådligt uppfattat ämnet och med classisk fickelighet återgifwit det; men alltsammans ligger på ytan, jämfördt med det djup och fullhet af nordisk anda, som uppenbarar sig i Eddan.

Sol börjar swartna
Jord siger i haf:
Af Himlen swinna
de klara stjernor;
Upp utaf elden
röken wäller:
högt lågan leker
mot sjelfwan himmel.

Såg hon (Vola) uppkomma
andra resan
Jord ur hafwet,
herrligt grön;
såg forßar falla,
flyger deröfwer
Örnen, som spejar
fisk ifrån fjällen.

(Slut e. a. g.)

Litterära Underrättelser:

N. America. The Gazetteer of the United States by J. E. Worcester, 1813: ett americanskt arbete, innehållande en alphabetisk förteckning på Stater, Städer, Floder, Berg o. s. w. i det republikanska Nord-America, — qwarlemnar i läsarens minne ett högst underbart romantiskt, poetiskt intryck. — Hwad will det arma Europa säga, med sina få geographiska och historiska märkwärdigheter? Här återfinner man alla betydande Europeiska städer, somliga en, somliga flera gånger. Måste man också i America nöja sig med ett enda Venedig, Palermo, Ravenna, Amsterdam, Potsdam o. s. w. — så upptäcker man deremot ett twåfaldigt Rom, Florens, Stockholm, Edinburg: ett trefaldigt Geneve, Genua, Madrid: ett fyrfaldigt Heidelberg: ett femfaldigt Wien och Paris: ett sexfaldigt Hamburg och Lisabon: ett sjufaldigt London och Dublin: ett åttafaldigt Frankfurt och Berlin: ett niofaldigt Brunswick m. m. — Angående det Europeiska Waterloo iakttaga redan wåra tidningar tystnad; det splitternya Americanska Waterloo skrifwer redan sjelf en egen Tidning. Är någon ledsen wid allt Europeiskt, eller älskar att i ytterste Occidenten återse Orienten, så finner han här 2 gånger Damascus, 4 gånger Cairo, 9 gånger Canton. Här kan man 12 gånger bestiga Libanon, rasta i 10 Bethlehem och bygga hyddor i 32 Salem. Ej blott wid Vesuv, äfwen i Nordamerica stiger ett Herculanum i dagen. 3 Corinth, 3 Carthago, 5 Sparta, 8 Athen, 9 Alexandrier erbjuda sig här åt ålderdomsforskarens lärda undersökningar. Bryggan, som i Washington leder öfwer Tibern, förer oß omedelbart till Alexandria; och ifrån Savannah öfwer Sparta till Athen äro endast ungefär 20 swenska mil. Mästan ännu talrikare, än ortternas nya födelser, är menniskornas uppståndelse och återkomst. Märk! här framträder en dubbel Konung Salomo, dito Hiram; Ulysses med sitt Ithaca, Cato med sitt Utica, Solon, Hannibal, Fabius, Manlius, Cincinnatus, Euclides, Cicero ha infunnit sig i enkel eller dubbel gestalt; den wise Seneca till och med i åttadubbel. I Europa har man twiflat på Trojas existens, men deremot antagit flera Homerer: America bewisar, att det finnes 7 Trosor, men endast 1 Homer. Likaledes är nu ändteligen striden öfwer Romuli historiska tillwarelse ändad. Han bor i Senecas Grefskap, 1½ mil från den bekanta poeten Ovidius, och föder sig jemte 2766 nya Romare af åkerbruk och litet manufactur-bestyr. Förstår någon ej Grekiska eller Latin nog att conversera med de Gamla, så finner han af de Nyare en ännu större mängd: 4 Burker, 7 Chesterfielder, 10 Chatamer, 14 Marlborougher, 16 Pitter, 29 Madisoner, 34 Jeffersoner, 37 Frankliner, och ända till 52 Washingtoner (Referenten tycker sig wid deßa majestätligt dånande ändelser likasom höra det skönaste Åreminne declameras.) — Känslosamma själar deremot, som af allt det anförda icke lockas, må nedsätta sig i skötet af Louisa eller Elwira eller Elmira eller Lilly, eller Eliseiska fälten, eller den dubbla Nådehyddan, eller wid Honingsbäcken, eller hos Corydon, i hwars skydd (otroligt!) Staten Indianas regering nitiskt wakar för det allmänna bästa. Opinions-predikanter, publicistiska Folklärare, politiska Reformatorer, hwilka förtwifla om utförandet af sina planer, om fullbordandet af sina förhoppningar i Europa, må bege sig hit: de finna här bredwid Goda Hoppet 15 gånger Friheten, och dertill 40 gånger Enigheten; som dock är 40 gånger mer än de älska och behöfwa. De jordburne, urhedersamme männer, som här och der kringgå såsom ruiner ifrån en större mißkänd tidsålder, och se, i hwad andre kalla råhet, den äkta forntida är- och härligheten, — dem råda wi sluteligen, i fall de under den allt märkbarare bristen på nationellt inhemskt barbari skulle wilja hålla till godo litet Iroke sisk t, att på Europas kuster skaka stoftet af sina fötter, och segla till America, der de med öppna armar skola mottagas i de märkeliga ställena: Hockhocking, Hackinsack, Kinnikkinnik, Ompomponoosuc, Willeguengaugum, Pemissisaguewakee och Quaquaphenogauf.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 20. Den 10 Mars 1823.

Recension:

Kongl. Swenska Museum. Samling af Contourteckningar, med en analytisk och critisk beskrifning öfwer hwarje ämne, utgifwen af Boye & Wetterling. Andra Häftet, innehållande 25 N:r. Stockholm, Carl Deleen, 1822. 8:o.

Det händer sällan den Granskare, som efter fullkomligt opartisk pröfning bedömmer ett förekommande werk, att af deß Författare bemötas utan owilja; ännu mera sällan, att se honom rätta sig efter de anmärkningar, som likwäl befunnits grundade. Men så sällsynt det är, så glädjefullt är det äfwen; ty har man ej deruti det säkraste bewis, att man äger framför sig en Författare, som framträdt endast af nit och ifwer för saken, icke blott af en egoistisk törst efter utestående beröm? I detta gladjefulla förhållande står Rec. till Utgifwarne af det Kongl. Swenska Museum. Icke allenast med den lugnaste wärdighet och wänlighet hafwa de, i företalet till Andra Häftet, upptagit till pröfning de mot Första Häftet yttrade anmärkningar, och öppet medgifwit de flestas rigtighet: utan äfwen rättat sig efter några; såsom t. ex. efter den önskan Rec. yttrade, att äfwen coloriten af hwarje Tafla måtte bli angifwen. Med den utförlighet och sakkännedom, som Utgifwarnes namn berättiga oß att wänta, har detta nu werkligen skett wid alla de i detta nya häfte meddelade pittoreska föremål. Deremot hafwa de icke funnit tjenligt, att efterkomma en annan af Rec:s önskningar: den nemligen, att några korta uppgifter om Mästarnes lefnadsort och tid måtte bifogas. Det ena af deras anförda skäl, att denna önskan redan wore uppfylld i det för några år sedan på Swenska utkomna Utkast till de Bildande Konsternas Historia, är twifwelsutan, af så werkliga och wäl documenterade kännare, ett för Författaren af detta Utkast ganska smickrande loford. Icke deß mindre lärer han dock sjelf sannolikt medge, att detta arbete, om än wida mindre förkastligt än det förut blifwit utropadt af andra domare, hwilkas ofelbarhet dock ännu torde wara underkastad åtskilliga twifwelsmål, icke äger den fullständighet, att der underrättelser finnas om alla de Konstnärer, med hwilka man genom det Kgl. Swenska Museum får tillfälle att göra bekantskap; och således fyller nämnda bok wißerligen på långt när icke det behof wi öfwerklagat. Deremot medgifwer Rec. att han nödgas, ty wärr! låta det andra skälet gälla; nemligen "att texten hade blifwit widlyftigare och arbetet derigenom dyrare, hwilket minskat afsättningen och säkert orsakat företagets slut med första Häftets utgifwande, så mycket mera som detta försök war någonting nytt i Swerige, och man wäl torde kunna påstå, att ett allmännare Konstsinne icke ännu hos oß är rådande eller så kringspridt som i andra Länder." — Rec. will derföre icke, med en widare yttrad fordran af mera, minska den tacksamhet, som han och säkert hwarje wän af skön Konst är Utgifwarne skyldig för det mycka, som de redan skänkt; han will det

så mycket mindre, som likwäl, ibland detta Gifna, ett hopp wisar sig, att de torde "i ett bihang till sista Häftet lexicographiskt meddela deßa önskade underråttelser." —

Detta Häfte meddelar icke blott teckningar af 21 Taflor, utan äfwen efter fyra antika Sculptur-arbeten. Månne icke härigenom Utg. gifwit sitt werk en utsträckning, som hindrar deß önskeliga fulländande? Och månne icke köparne warit mera belåtne, att (åtminstone till en början) få bara målade stycken? Recis förmodan grundar sig dels derpå, att Fredenheims Beskrifning öfwer det Kgl. Swenska Museum redan genom graf-stickelns tillhjelp gjort de förnämsta hithörande Sculptur-arbeten bekanta; dels derpå, att man i Contourteckning å en Octavsida, swårligen, för att ej säga omöjligen, kan på något wis förstinnliga denna egna stolt hänförande, imponerande charakter som utgör wäsendet i alla äkta Bildhuggeri-alster, eller framställa den i fullständig åskådlighet, då teckningen ej förmår gifwa den synpunkt öfwer flera sidor, framställda på en gång, hwaruti Sculpturens beundrare just sätta denna Konstens företräde framför Måleriet. Wißt är åtminstone, att den i en högst generad ställning företedda figuren på Pl. XLV, icke kan bibringa något klart begrepp om den rena, intagande, leddiga och naturliga skönhet, som stämplar den sofwande Endymion till ett bland den Grekiska Konstens herrligaste mästerstycken. Att deremot, af deßa sculpturiska teckningar, den på Pl. XLVIII tager sig allrabäst och förträffligast ut, det talar werkligen för rigtigheten af ofwananförda anmärkning: ty denna teckning föreställer en i bas-relief arbetad Candelaber; och Bas-Reliefen står på gränsen emellan Målning och Bildhuggeri.

Hwad Målnings-Teckningarne angår, så äro de i detta häfte mera blandade än i det förra; här förekomma ingenstädes teckningar efter twenne Taflor af samme Mästare. Derigenom är Läsarens begår efter omwexling ännu mera befrämjadt; på andra sidan är Kännarens studium af stylarnes skiljaktigheter och motswårigheter underlättadt derigenom, att här alltid meddelas mera än ett stycke ur en och samma skola. Så träffar man här twenne ur den Tyska: af Holbein — Pl. XXVI, och Kranach — Pl. XXVII. Två ur den Florentinska: Carlo Dolce — Pl. XXV, och

Leonardo da Vinci — Pl XLI. Två ur den Venetianska: af Paolo Veronese — Pl. XXVIII, och af Trevisani — Pl. XXXIV (ehuru han till hälften tillhörde den Romerska). Två ur den Lombardiska: af Guido Reni — Pl. XXIX, och af Dominichino — Pl. XLI. Tio ur den Flamandska: af Bockhorst — Pl. XXX; af Rubens — Pl. XXXI; af van Dyck — Pl. XXXII; af Rembrandt — Pl. XXXIII; af Ostade — Pl. XXXV; af Gerard Dow — Pl. XXXVI; af Cornelius Schutt — Pl XXXVII; af Wouwermans — Pl. XXXVIII; af Ferd. Boll — Pl. XXXIX; och af Berghem — Pl. XL. Slutteligen treme ur den Franska: af N. Poußin — Pl. XLII (så framt man icke will räkna denne Konstnär till den Romerska Skolan); af Vernet — Pl. XLIII; och af Gu. Poußin — Pl. XLIV. — Äfwen i afseende på taflornas ämnen råder en behaglig omwexling. Nio äro af andeligt, om icke bibliskt innehåll: nemligen Pl. XXV, af Carlo Dolce; Pl. XXVI, af Johan Holbein; Pl. XXVII af Lucas Kranach; Pl. XXX, af J. Bockhorst; Pl. XXXI, af Rubens; Pl. XXXII, af van Dyck; Pl. XXXIV, af Trevisani; Pl. XXXVII, af Cornelius Schutt och Pl. XXXIX af Ferdin. Boll. En af mythologiskt innehåll: nemligen Pl. XXVIII, af Paolo Veronese. En af rent historiskt: Pl. XLII, af N. Poußin. Ett Portrait: Pl. XXXIII, af Rembrandt. Tre framställa enkla, men imaginerade figurer: nemligen Pl. XXIX, af Guido Reni; och Pl. LXI, af Leon. da Vinci och Dominichino. Två Bambocciater; Pl. XXXV, af Ostade; och Pl. XXXVI, af Ger. Dow. Två Djurstycken: Pl. XXXVIII, af Wouwermans; och Pl. XL, af van Berghem. Likaledes två Landskaper: Pl. XLIII, af J. Vernet och XLIV af Gu. Poußin.

Etsningen af deßa stycken är i allmänhet lika god, som i förra häftet. Isynnerhet gäller detta om de med större figurer mera rikt componerade; och t. ex. Pl XXV: Maria Magdalena som twager Christi fötter, eller Pl. XLII: Germanici död, äro ypperliga. I de stycken, som föreställa enkla figurer, hafwa stundom strecken (såsom i Kalliope på Pl. XXIX) blifwit något för grofwa. Teckningen är, öfwer hufwud taget, trogen efter taflorna; ehuru en och annan (änskönt mindre betydlig) anmärkning derwid skulle kunna göras. Så t. ex. har, på Pl. XXVI, föreställande

Bröllopet i Kana efter Holbein, Glorian kring Christi hufwud icke fått den egna, i trenne spetsar utskjutande form, som den har på originalet; och nästan på den stående, båda krusen hållande Tjenaren är blifwen något för lång. Å Pl. XXVIII, föreställande Europas Bortröfwande af Paolo Veroneſe, har wenstra handens tumme, på den längst bakom Tjuren stående Nymfen, fått en allt för onaturlig teckning, som ger den utseende af ofärdighet. På Pl. XXXIX, föreställande huru Jacob brottas med Engeln, månne icke Jacobs högra arm är en smula för lång? Och i det å Pl. XLI eftertecknade Christi-hufwudet af Leonardo da Vinci, finner man icke nog igenkännligt uttryckt det hos denne Mästare charakteriſtiska milda småleendet öfwer den (kanske) något för mycket öppnade munnen. Likaså torde man kunna säga, att tummen på den hand, hwarmed boken hålles af Dominichinos Johannes, — som är på samma Planch föreställd, — mera liknar hwad Tyskarne kalla "Schnörkel" på något träarbete, än en menniſko-tumme.

Nu må Rec. anföra några mer speciella erinringar. I början af beskrifningen öfwer Pl. XXVI påminna Utg. att Originalet till denna Pl. (föreställande Bröllopet i Kana) i Musäi Katalog angifwes wara af Lucas Kranach, men att denna uppgift är origtig: "ty det är omisskänneligt af Holbein;" och deri måste wäl hwarje Kännare instämma, aktadt Mästarens monogramm — enligt hwad Utg. anmärka — icke på taflan igenfinnes. Wisserligen kan den likhet mellan Holbein och Kranach, som antyder att båda höra till samma skola, föranleda mindre skarpsynta blickar till sådana förwexlingar. Så hafwa de med hwarandra gemensamt det betydningsfulla, men generade i attituderna hos wisa figurer (Holbein har likwäl detta sista kanske mera än Kranach); liksom ock (enligt hwad Utg. äfwenledes anmärkt) de skarpa Contourerne, hwilka dock äro något lenare hos Holbein. Rec. tycker sig hafwa funnit, att denne sistnämnde i allmänhet äger ett något mjukare målningssätt och en rikare, mera omwexlande färgprakt. Härmed förenar han också en beundranswärd skicklighet att imitera beklädningens tyger, hwarpå den nu i frågawarande taflan (den enda wid hwilken Utg. icke angifwit coloriten!) lemnar flera prof. I synnerhet har den gridelina sammetströjan, på den i förgrunden stående, båda krusen hållande uppasaren, en alldeles förwånande naturſanning. Sluteligen råder hos Holbein ett stillare, frommare lynne, en nästan swärmisk mildhet, som ganska betydligt afsticker mot Kranachs häftigt brusande energi, hwars uttryck naturligtwis måste bli ett hårdare manér och en mattare, mera enformig färgblandning. Man kan tillräckligt öfwertyga sig derom, äfwen om man icke skulle få se mer af Kranach, än den af Utg. mästerligt beskrifna tafla, som är tecknad på Pl. XXVII, föreställande Christus och Äktenskapsbryterskan (Joh. 8. 3 7). I den af Utg. meddelade beskrifningen anser deremot Rec. det alltför stränga omdöme, som de fällt icke allenast öfwer Lucas Kranachs, utan öfwer hela den gamla Tyska Skolans konst, wara i flera hänsigter klanderwärdt. "Här är" — säga de — "mycken picturisk prosa, men icke poesi." Rec. wågar dock tro, att allestädes, der ett för himmelska ingifwelser öppet konstnärs-sinne förmår uttala sina fromma åstådningar på ett sätt, som är betydelsefullt, kraftigt och i lifwet ingripande, der är Poesi; äfwen om ett i prakt försmältande uttryck och granna werser (eller hwad prydnaderna föröfrigt må heta) icke i deß former skulle finnas. Mera träffande kunde man säga, att den gamla Tyska konsten förhåller sig till den fulländade Italienska, som den åldriga Folkwisan till en utbildad Konstpoesi. Saknas wäl Poesi uti den förra? Ingalunda! åtminstone icke af dem, som (enligt Geijers bekanta utlärelse) äga hjerta att se Poesien i i själen. Twertom träder hon der wanligtwis fram ganska naturligt och starkt, i trots af den konstlösa, ofta techniskt bristfälliga drägten. Härom är man ock nu, efter den helsosamma revolution som tilldragit sig i wår Witterhet, jemwäl i Swerige nästan allmänt ense. Längtar ni då, torde någon inwända, under läsningen af t. ex. Goethe, Schiller, Milton, att få utbyta deras mäster-sånger mot ett qwäde af den enfaldiga, i ättfädernes urmodiga kämpe- och kärleks-wisor barnsligt lekande Romansen? Wisserligen icke! men desto lisligare kan man känna sig gripas af en sådan längtan, om man i stället händelsewis råkat befatta sig med någon bland deßa kallt sirliga, själlöst och tonlöst declamerande poeter, af hwilka alla europeiska länders witterheter öfwerflöda, och som wanligtwis, ehuru blott till en tid

bortåt, maßan af läsare ytterligt berömmer, emedan de med en smäträck talent förstå att på bästa wis utstoffera den andefattigdom, den tomhet på ideer och känslowärma, som de äga gemensam med sina beundrare. — Lämpa wi nu detta förhållande på de ofwannämnda Skolorna: så kan wißerligen icke den ärlige Kranach nämnas i jemnbredd med Raphael, Tizian, Correggio eller någon dylik Mästare af första rangen; men icke wore den konstälskare att förakta, som gerna för den manierade, på effect kallt beräknade Johannes af Dominichino (Pl. XLI) eller Kalliope af Guido Reni (Pl XXIX) — ehuru med billigt erkännande af den större konstfärdighet, hwars widsträcktare reßourcer i deßa stycken röjas — wille tillbyta sig någon ärligt menad, anspråkslös tafla af Kranach; hwilken Utg. förofrigt ypperligen rigtigt bedömma, då de tillägga honom "mycken individuell natur med en hård handläggning och mycken sanning." Men då de på köpet tillägga honom "ett swagt uttryck", så wederläggas de twifwelsutan äfwen genom en blick kastad blott på den åtföljande Planchen. Owänligt, och än mera obilligt, är det också, att wilja påkalla en jemförelse mellan den gamle, nästan handtwerksmäßigt upplärde sachsiske Mästaren och Bellinos samt Giorgiones Eleve, Sebastiano del Piombo; hwilken, sedan Buonarotti närt honom med sina ideer, af denne titaniske Konstnär och Kännare framställdes såsom täflare med sjelfwe Raphael. Ty ehuru samtiding, lefde Kranach i perioden af Tyska Konstens första utweckling; då åter det Italienska Måleriet — som också börjat ungefär likt det Tyska, med skarpa contourer, hård handläggning och högst bristfälligt luftperspectiv — war öfwer ett sekel gammalt wid tidpunkten af Piombos uppträde, och försedt af sådana män som Giotto, Masaccio, Pietro Perugino, Mantegna, Leonardo da Vinci, Fra Bartholomeo, Michel Angelo, Francia och Raphael.

(Slut e. a. g.)

Litterära Underrättelser:

Stockholm. Af Repertorium för Swenska Bokhandeln har arket N:o 1 för Januarii Månad 1823 utkommit. Genom denna ändamålsenligt redigerade Tidning har Bokhandlaren Holmgren afhjelpt ett hittills warande hinder för en jemnare litterär communication inom Fäderneslandet. Man har förut med icke ringa möda, ofta ändå fruktlöst sått försöka, att ur de i Allmänna Tidningarne införda strödda Bokhandels-Annoncer sammanleta bidrag till en öfwersigt af wår litterära industries alster; här har man en sådan öfwersigt, så skyndsamt man billigtwis kan fordra, redan färdig, och den ger i systematisk redighet ej efter för något liknande företag, som hittills hos oß blifwit försökt. Ref. önskar derföre, att detta måtte med wälförtjent bifall omfattas, af den för litteratur sig intreßerande allmänheten, isynnerhet som en hel årgång, bestående af 12 månadtligen utkommande numror, kostar blott 32 sk. b:co. Närwarande nummer är indelad i 6 afdelningar. I. Böcker och Skrifter utkomna eller bekantblifna under Januari månad, tillsammans: 8 Böcker, 6 mindre skrifter och 2 musikaliska werk. II. Böcker och Skrifter med tryckningsåret 1822, som utkommit under Januari. Ref. inser ej hwarföre deßa blifwit ordnade på annat sätt, än de i föregående afdelning. Sådana återstoder från föregående år eller månader, torde kunna framdeles undwikas, om Hrr Förläggare, i de från Stockholm aflägsnare orter, droge försorg om införandet af upplysningar, rörande deras under föregående månad utkomna förlagsartiklar, hwilket fortare låter sig göra, än öfwersändandet af sjelfwa böckerne. Det wore också en med deras intreße så öfwerensstämmande sak, att så deras industri-artiklar med första bekanta, att man kan hoppas de ej skola undandraga sig, att på detta sätt understödja företaget. III. Tidningar och periodiska Skrifter, som äro anmälta att utkomma i Stockholm under år 1823. De äro till antalet 23. Detta, för en så liten stad som Stockholm, ansenliga antal, jemfördt med det i proportion ytterst ringa antal, som utgifwes t. ex. i Berlin, bewisar huru wäl detta slags litterära produktioner trifwes och frodas i constitutionella stater. Till rättelse bör anmärkas, att Swensk Litteratur-Tidning innewarande år utdelas i Stockholm ej på obestämda dagar, utan alla Måndagar och Thorsdagar. — IV. Prospecter. V. Prenumerations-Anmälande. VI. Diverse Bokhandels-Annoncer.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 21. Den 13 Mars 1823.

Recension:

C. Georgii Brunii De Diis Arctois Libri Sex. Sthm, Nestius 1822. 137 sidd 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 19.)

Wid jämförelsen med Eddans mer individuellt inhemska taflor förlorar sig wid copieringen ännu fynbarare den nordiska grundfärgen i ett slags wattenfärg, i en grå dimma utan charakter. Så t. ex. när Asarnes strid med Thußarne skildras af wår Poet. Om man från slagfältet borttager ett och annat namn, såsom Thorus, Boerides (så ser Odins namn ut i sin nya patronymiska uniform), så kunde, efter det intryck Rec. rönt, beskrifningen med all sin pomp nästan lika wäl gälla om Pygmeernas strid med Tranorna, eller om Grodmößkampen. Ty att spjut och pilar komma i rörelse, att några tusen man komma ur rörelsen genom sitt stupande, jemte andra bulletins-apparater, är wäl knappt ännu en färgrifning till målningen af den kamp, hwars utgång förmådde Asarne att wika från Asgård till Walhall. Sjelfwa Thor i molnen tyckes stoja rätt wanmägtig i rök och dam och latinska phraser. Genom de manhaftigaste kraftords uppstappande reser man ingen coloß. Det är den lefwande framställningen af individuella charakterers obegränsade kraft, och formens öfwermenskliga men ej omenskliga storhet, som gör scenen sublim och majestätisk. Den strophen åter i Voluspa, som antyder denna strid, adlar den ock genom några få sublima drag till en Asa-Gudarnes strid. — Så ser man i allmänhet i detta arbete orden oroligt swäfwa öfwer sitt föremål, ifriga att skapa en bild, och sedan de döda tecknen med ett wißt omak fogat sig tillsammans, uppträder wäl en gestalt, men med bleknad hy, liksom saknande sagans friska lifsluft.

Men man kan ock ej begära, att ur den Romerska Epopöens instrument, hwars finare strängar woro helt annorlunda stämda, framlocka samma toner, som Nordskaldens groflemmade hand slog på deß egen harpa. Den Romerska Epopöen war redan för nymodig för Homeridiska situationer, ehuru [illegible] förwandtskap rådde imellan Rom och Grekland genom både gamla och nya förbindelser. Ett ännu större swalg är befästadt imellan det förfinade Rom och den forn-Nordiska jättewerlden. Om Virgilius sjelf behandlat deßa ämnen, så hade han utan twifwel ej kunnat åstadkomma annat än en moderniserad Mythologi, der det nationella i situationer och charakterer betydligen gått förloradt. Det Romantiska, som utgör hufwud-elementet i Edda-mytherne, ger denna episka werld en wild phantastisk natur, hwartill man finner allt för litet motswarande i det utbildade Grekisk-Romerska Epos. Deßa widunderliga skuggor ur Nordpolsnatten äro såsom drömbilder i denna natt, som måste tala sitt eget idiotikon, om de skola förstås, men som falla ur rolen, om man sufflerar dem i munnen ett främmande tungomål. Åfwensåa, om deras gestalter målas med latinska färgor, så yppa de antingen för stora mißförhållanden i form och quantitet, eller förblekna de och förswinna till intet: tecknar man dem nemligen i hela sin groteska physiognomi, så wisa de widriga grimaser; förmildras åter dragen, så förswinner alltsammans till en tom universali-

tet och betydelselöshet, och bilderna blifwa flata, utan hållning.

Man kunde inwända, att den Grekisk-Romerska Mythologien ägde god tillgång på monster. Det är sannt: den Grekiska sagan i sitt uråldsta ämne war i många afseenden lika djerf som den Nordiska. Men Greken med deß skönhetssinne omsmälte denna symboliska idémaßa i konstens degel, och ombildade allt, hwad som kunde ombildas, i bestämda former. Deraf har ock Grekiskan, och likaså den efter denna modellerade Latinen ett plastiskt lynne, en böjelse för conturmäßighet och symmetri, som råkar i strid alldeles iniquo Marte med Edda-Mythologiens Protevs-naturer. Stadgade former och proportioner gälla i dem mindre, krafter och maßor, sinsimellan föga afwägda, äro här i en wärlande werksamhet, och drifwa det wildaste gäck med allskons form. — Wäljom ett prof hwar som heldst i boken, t. ex. målningen af trollet i Hymers boning

Anus atra cutem, nongentis horrida collis.

Detta syntes förmodeligen författaren nog swagt beskrifwa odjurets wederstygglighet, och genom det latinska uttryckets wanlighet tänker man sig också för litet derwid, i jämförelse med orden i Hymis Qwida:

sonen der fann — hufwuden hade hon
så led en qwinna — hundrade nio,

i hwilka ord, just genom det willkorliga obestämda, rysligheten tillräckligt målas på phantasiens grund. Men då Förf. tillägger

vultibus inspicit usque
Omnibus obversis,

så säger han wäl något rysligt för den, hwars inbillning är nog swag att ej ändå föreställa sig det, men genom bildens begränsning förswagas också intrycket: och då han widare fortfar

flammas emittit et iras
Omnibus ex oculis, variatque furoribus ora.

så ifyller han swart i swart med allt mattare nuancer, till deß hela den påyrkade skrämseln hos läsaren uteblifwer. Likaså är Hymer bättre klädd i sin "islupna kindskog" än i detta hjellerwerk kring öronen:

Illius canet gelidis glaciata pruinis
Barba modo nemoris.

Om Förf. hade ännu skickligare transporterat den nordiskt kraftiga bilden, så hade den dock aldrig i

latinen fullt kunnat inrymmas. Lika så förgäfwes söker man i Latinen uttryck för Hymers "milsdjupa kittel", för Thors hammares undangömmande "åtta rastir inunder jord", och otaliga dels oformligt widunderliga, dels naiva, dels komiska drag, hwari den Scandinaviska sagan lefwer liksom i sitt eget element.

Tager man nu bort deßa — om man så will kalla dem — bisaker, hwari dock mytherna uttala tydligt sitt individuella lif, så tager man ock i sjelfwa werket lifwet af mytherna, hela beskrifningen blifwer en nekrologi, och den bäst snickrade form blott en sjernbeströdd likkista. Men då de partier, som höra till inredningen af den Mythologiska byggnaden ej allenast rödjas ut, utan ock ersättas af spensligare och afhyflade möbler, så wisar sig nödwändigt den reselika stommen såsom en öfwerdrifwen orimlighet. — Det underbara, ja widunderliga är såsom sådant ej orimligt; ty deß frö ligger redan i hwarje menniskobröst, och uppwärer derur efter olika willkor i mångfaldiga skepnader. Men man låter ej påtruga sig hwarje caussallöst phantasiens gyckelwerk: hwarje underbar digt måste stämma in med den grundton i hjertat, som är det namnlösa underbaras röst: den måste hafwa en inre sanning, för sinnet nemligen och inbillningskraften, och denna sanning ligger just i den barnsliga tro, hwarmed det ointeresseradt omfattas. Men der ej minnet och traditionen så genomtränga sinnet, att det sättes liksom i omedelbar förening med ämnet, och känner sig omgifwet deraf, såsom af en annan natur och werklighet, der förswinner ock denna tro på hwad Mythologi som håldst, och man ser i den blott en åfwentyrlig mechanism, så länge ännu ej Philosophiens exegetik återger den för förnuftet den betydelse, som hjertat förlorat. Men minnet åter och traditionen ha ingen annan wäg till sinnet, än den form, hwari mytherne sjelfwa inbildat sig — det språk, som jemte dem är uppkommet och med dem är congenialiskt. Ty språket är ingalunda för Mythen blott inklädning: det är deß kropp; hwarföre också Nordens Mythologi äfwen i sitt råa urämne, blott enkelt framstäld i de prosaiska sagorna, ligger redan för oß såsom en Diamant med poetisk glans *). Allt står oß der helt

*) Det wore ett orättwist påstående, att denna

nära, allt synes oß mera naturligt och begripligt, emedan deß poetiska halt är uti sjelfwa språkets daning inpräglad, och wi genom detta likasom in-

Diamant blifwit genom Hr B:i' bearbetning i bockblod uppblött (huruwida bockblod werkeligen upplöser Diamant må Plinius Hist. Nat. XXXVII, 4. för Physici answara); men den Latinska Epopöens granna och till sin natur något anspråksfulla infattning sprider dock nog ofta ett främmande falskt skimmer, som uteslutande tilldrager sig sjelft läsarens blickar. Mäst störande äro de manstarka phalangerna af epitheter (ty huru wilja utan dem blindrotarne i den långsträckta Hexameter-colonnen fylla sig). Framställningen blefwe stundom utan twifwel mer poetisk, om man tordes lemna blindrotarne såsom sådana. Man ser i dessa biord, än urblekta arabesker, än glasfönster, som släppa in ljus i otid, än blindfönster för symmetri, der man behöfwer se Guds dager. Nordens Episka språk har ock sina biord till wingar, men rastlöst gå ur Eddan de wingade orden (ἔπεα πτερόεντα) genaste wägen till hjertat, emedan det är den friska naturen sjelf som ger dem wingar eller lemnar dem utan. De latinska äro här stundom Dädalo-Ikariska, för tunna att bära gestalten till den önskade höjden, och fallet inträffar också ej alltid på torra landet: stundom äro de blott paradwingar till en låtsad flygt, och gagna mindre, än dem fogeln struts brukar till flaxning. — I synnerhet i första boken, der den nordiska Theogonien uppställes, göra deßa biord mycket hinder för läsaren att komma sig före. En i Eddan alldeles okunnig, som här ser en willfrämmande Gudaskara inregistreras och ingwarteras, torde hafwa swårt att för tanken föreställa sig annat än Romerska Gudomligheter. Äfwen för den, som förut är hemma i ämnet, och känner det charakteristiska af personerne, faller dock en twedager på många figurer, från ena sidan af de ur Eddan bekanta attributerne, från den andra af det bekanta latinska beskrifningsmaneret och deß predikater. Odins bild utränges lätt af Jupiter; och Mercurius will man till en början se lifslefwande uti Loke, då denne "tegsupit de första begreppen till Mytherna. Latinen deremot kommer såsom en tertius interveniens, som rycker oß borrt på afstånd ifrån de mythiska objecterna, hwarigenom ett twifwel, en otro werkas, som förstör allt poetiskt intryck. Denna otro uttrycker sig ock hos wår Författare helt naivt, genom de här och der förekommande: admiranda quidem memoro, mirabile visu, mirum, och med det samma antydes det hela såsom blott ett cabinett af curiosa till paßagerares flygtiga nöje.

Om således andan af ett poem bestämmer, antingen det bör tagas till nåder eller förkastas, så har Förf. wißt icke uppfyllt all rättfärdighet. Dock ehuru Rec. i det föregående upptagit frågan i sin stränghet, må dock ej läsaren nu till slut wänta något fördömelse-dilemma i Califen Omars stil, så som denne afgjorde Alexandrinska Bibliothekets olyckliga öde. Förf:s arbete framter så många goda sidor — då man uppgifwer anspråket på Mythernas åskådliga framställning, sådana man finner dem i deras original-sånger och sagor — att man gerna ursägtar ett mindre lyckadt försök på ett så swårt, men tillika lockande och i poetiskt hänseende så rikhaltigt ämne. Ja, man måste tacka Förf. att han ej sjelf dömt sitt werk till pulpetens ytterste mörker, eller med Virgilii försakelse gjort en testamentarisk disposition deraf åt Vulcanus: i hwilka fall Rec. med många andra gått miste om den fägnaden, att i författaren lära känna en rikt utrustad poetisk talent, förenad med en i wår tid så sällsynt virtuositet i den Romerska verskonsten*). Om ej Rec. redan upptagit nog stort rum med sina an-

mina plantis induxit geminis" och såsom en skicklig skidlöpare i rymden "huc illuc fertur nimboque fugacior omni est."

*) Metriska fel har Rec. icke funnit. Versbyggnaden är i allmänhet ledig, dock är Förf. nog rik på spondeer, genom hwilka, äfwensom genom mindre omwärling i hufwud-cäsuren, stundom en entonighet råder genom flere tirader. Pagg. 45 och 46 kunde t. ex. gifwa anskilligt i det afseendet att påminna. För en mängd andra prosodiska friheter har Förf. auctoriteter till sitt stöd, men med hwad rättighet man kan bruka fugentem i st. f. fugientem (p. 37), wore önskligt att utröna.

märkningar, så skulle han med nöje anföra prof deraf. I synnerhet äro flere af Thors och Lokes äfwe tyr med lisligbet och möjligaste trohet återgifna, wittnande om noga insigt och sinne för det individuella i Mytherne, och Rec. twiflar ej att Förf. skulle i de sednare heroiska sagokretsarne funnit ämnen mindre motspjernande för den latinska sången och Förf:s egen skicklighet.

Planen har ett wisst snarlycke af Ovidii Metamorphoser, men då Nordens Mythologi framför andra har den fördelen, att den i sig sjelf utgör ett fulländadt episkt drama, har Hr B., utan mycket behof af egen uppfinning, haft lättare att sammanbinda scenerne, med mindre twång och tillkonstling i öfwergångarne än Ovidius. Hans Exc. Gr. v. Engeström är den Apollo, till hwilken Hr B. i början ställer sin invocation, såsom den, cujus sub nomine (icke numine) cunctæ Doctrinæ florent. Hans Exc. äger också werkeligen den största rätt till kärlek och tacksamhet af alla Lunds Academici; men om han just bör finna sig smickrad, då Förf. säger i afseende på framl Prof. Lundblad: "contigit illi Non laudes memorare tuas, twiflar den, som ej längre fram i boken sett, att en sådan placering med non jemte flera andra onaturliga omkastningar böra till Förf:s idiotismer. — Likasom Ovidius, slutar ock Hr B. sitt arbete med en helsning till sin hembyggd Vichia (Wiken, Bohuslän), hwilken poetiskt andas en warm fosterlands-känsla. Rec. kan ej neka sig nöjet att deraf anföra slutet:

Si te digna cano, me tandem contege functum
Antiquos inter cineres, ubi noctibus atris
Arma reposta micant, animæque virentibus errant
Ingentes lucis, regumque capacibus antris.

Litterära Underrättelser:

England. Θησαυρὸς Γλώσσης Ἑλληνικῆς, en ny upplaga af Stephani Thesaurus, Londini in ædibus Valpianis 1817 o. följ. är ett för Grekiska Philologiens älskare ytterst wigtigt werk, ehuru i Swerige knappast kändt till namnet, då det, så widt Rec. wet, ännu saknas i alla publika Boksamlingar. Det är olyckligtwis allt för dyrbart för de flesta enskilda samlare, ty hwar nummer i liten folio — Ref. har sett 9 eller så mycket som utkommit till medlet af 1821, innehållande bearbetningen af A–Δ och en del af E — kostade först på mindre papper 1 £ och 1 sh. Bearbetningen häraf är ett arbete af oantligt omfång. Allt hwad sednare tiders Philologer i tryck bekantgjort, så wida det på något sätt hithörer, och deßutom omätliga handskrifna Supplementer af flera Englands, Tysklands, Frankrikes Lärde, ja äfwen från Danmark, derifrån de rika Kallska samlingarne blifwit aflemnade, skulle anwändas och bearbetas. Parker är den, som haft mod att åtaga sig redactionen af detta jättewerk, hwilket förmodas blifwa fulländadt i 39 häften. —

—— Här utgifwes och en Classical Journal, der de bästa afhandlingar rörande Classiska litteraturen, som i och utom England utkomma, omtryckas, så att man här på ett ställe har förenadt allt hwad annars på mångfaldiga ställen måste sökas. Ref. har sett XLI häften i 8:o.

Upsala. Å Akademiska Boktryckeriet härstädes fortgår Tryckningen af Scriptores Rerum Suecicarum Medii Aevi. Andra Tomen, som börjar med Erici Olai Chrönika i 1:sta Afdelningen, och Laurentii Petri hittills otryckta Swenska Chrönika i den 2:dra Afdelningen, förmodas lemna preßen wid midsommaren nästkommande år.

Lärda Nyheter:

Upsala. Efter utfärdadt Program af Akademiens Rector Magnificus, blef Parentation öfwer Akademiens framl. ProCanzler, ErkeBiskopen, Ledamoten och Commendören af Kgl. Maj:ts Orden, m. m. Doct. Jac. Ax. Lindblom hållen på Gustavianska Läroſalen af Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus, Mag. Ol. Kolmodin, d. 7 Mars, som war årsdagen af framl. Hr ErkeBiskopens och ProCanzlerns jordafärd.

—— Theol. Docenten och Candidaten Mag. J. A. Winbom är förordnad till tjenstförrättande Notarie wid Consistorium Ecclesiasticum härstädes, under Professorn Doct. Almqwists frånwaro wid Riksdagen.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 22. Den 17 Mars 1823.

Recensioner:

Kongl. Swenska Museum. Samling af Contourteckningar, med en analytisk och critisk beskrifning öfwer hwarje ämne, utgifwen af Boye & Wetterling. Andra Häftet, innehållande 25 N:r. Stockholm, Carl Deleen, 1822. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 20.)

I beskrifningen öfwer Pl. XXXII, föreställande Christi Graflägging efter en tafla af van Dyck, heter det: "Om man icke ägde skäl att tro det van Dyck, liksom alla andra mästare, hwilka målat detta ämne, föreställt Jungfru Maria närwarande wid detta sorgliga tillfälle, skulle wi nästan wara böjde för den tanken, att qwinnan med hopknäppta händerna är Maria Jose, hwartill Evangelisternas berättelser gifwa anledning." Rec. wore nyfiken att weta de skäl, som kunna twinga oß, att i qwinnan med de hopknäppta händerna, se den Heliga Jungfrun. Twertom, ingenting berättigar oß att henne derföre antaga; hwarken upptäcker man någon den ringaste likhet med den typ för Frälsarens moder, som wi i alla äldre målningar igenfinna, eller en skymt till uttryck af den hos henne alltid så bestämdt framställda charakter, eller glorian kring hennes hjeßa. Rec. är således fullt öfwertygad om rigtigheten af Utg:s förslagsmening. Äfwen tror han, att de fleste läsare skola, med honom, finna skäl att erkänna den fina kännare- och konstdomare-tact, som så sannt uttalar sig i slutraderne af denna beskrifning: "Den anmärkningen man welat göra" — säga Utg. — "att Christus synes mera sofwande än död, tyckes oß snarare wara en förtjenst än ett ämne till klander; det hela får härigenom ett utseende af lif, hwarigenom tanken på det rysliga af ett lik blir mildrad, och de kringstående äro mera syßelsatte med förlusten af hans odödliga själ som flytt och öfwergifwit sin jordiska hydda." — Ypperligt! på en gång djupt kändt och wäl uttryckt; tilläggom, att Christus — för skarpsynta och troende åskådares blickar — icke borde synas annorlunda död, än så, att den omedelbart instundande uppståndelsen redan låter ana sig i de anletsdrag, som blott för en ytlig betraktelse tyckas wara dödens.

I början af beskrifningen öfwer den wackra, å Pl. XXXVII aftecknade tafla, som föreställer Skattpenningen, af Cornelius Schutt, yttra sig Utg. att Schutts landsmän (d. å. Nederländningarne eller Flamändarne) "egentligen först ifrån Rubens tid fattade smak för Historie-Målningen, då de dittills tycktes blott måla hembygden och för den." Detta uttryck måtte wara en följd af ögonblicklig glömska: ty för en så grundlig älskare och kännare af Konst-historien, som Hr Baron Boye, kan det icke wara obekant, att Johan van Eyck, Gerhard van Harlem, Johan Schorel, Martin Hemskeerken, Peter Kolle och så många andra flamandske Konstnärer, äldre än Rubens, målat mångfaldiga stora historiska taflor, i synnerhet öfwer bibliska ämnen.

Wid beskrifningen af Pl. XXXVIII, en teck-

ning efter en bland Wouwermans' taflor, hafwa Utg. ådagalagt ett nytt prof af deras öfwade tact och säkra omdöme. Taflan kallas, i Musäi Katalog, Återkomsten från Jagten; men — anmärkes här — "ingenting föranleder en slik benämning." — Den föreställer deremot, alldeles efter Utg:s uppgift, "en rast af en Cavalleri-trupp, efter hwars slut det åter blåses till häst och marchen fortsättes."

Med anledning af det å Pl. XLI efterteckna-de Christus-hufwud af Leonardo da Vinci, erinra Utg. att man i detsamma icke igenfinner "det något torra, strängt punkterade manéret och det intill miniatur-målning drifna hårmande af hår och skägg, som man påstår hos honom (da Vinci) warit en egenhet." Men deßa egenheter, dem man egentligen wid hans fullt utförda arbeten anmärkt, kunna icke finnas i detta hufwud, som påtagligen blott är ett studium; förmodligen ett af de många, på hwilka han, för den stora taflan i Refectorium af Klostret San Maria della Grazia i Milano, pröfwade sin uppfinnings-förmåga, utan att dock kunna hinna någon fullkomlig motswarighet till förfinnligande af sin höga idée om den i menniſko-gestalt förkroppsligade Guden.

I anledning af teckningen efter Dominichinos Johannes — också på Pl. XLI — nämnes denne Mästares förträffligaste werk: St. Hieronymi Communion. Härwid hade förtjent anmärkas, att denna herrliga tafla nu mera befinner sig i Petersburg.

Wid beskrifningen öfwer den förträffliga taflan af N. Poussin: Germanici död, som å Pl. XLII blifwit aftecknad, har det ansigte blifwit bortglömdt, som genom det upphängda draperiet dunkelt framskymtar; och likwäl tarfwade detta ansigte, mer än någon annan omständighet eller figur på nämnda tafla, en säker kännares förklaring. Anledning nog till allmänhetens önskan, att häröfwer inhämta Hr Baron Boyes mening.

I beskrifningen af Pl. XLIII, en teckning efter ett Sjö-Stycke af Vernet, heter det: "Backhuysen och flere af namnet Van der Velde gjorde i Holland och England de första lyckliga försök, och några år senare wunno i Frankrike Joseph Vernets Sjö-stycken en allmän och förtjent beundran." Emellan de twenne Van der Velde (ty flera woro icke de, som befattade sig med målning af Sjö-stycken; neml. Wilhelm den äldre, död 1693, och dennes son, Wilhelm den yngre, död 1707) och Vernet förlopp dock inemot ett helt sekel. Vernet dog neml. år 1789.

Nu till slutet några anmärkningar wid språket. — I beskrifningen öfwer Pl. XXV, föreställande huru Maria Magdalena twager Christi fötter, efter en tafla af Carlo Dolce, förekommer denna period: "Denna blå färg är förwånande skön och egendomlig hos denne Målare, hwarigenom han i synnerhet wetat betjena sig wid sina Madonna-bilder." Detta hwarigenom, som refererar sig till den blå färgen, ehuru det har den ställning att det kunde referera sig till sjelfwe målaren, kan alldeles icke i wårt språk brukas såsom ablativus af pronomen relativum i st. f. af hwilken, som här skulle gifwa meningen tillbörlig klarhet. — Wid slutet af beskrifningen öfwer Pl. XXVIII, der Europas Bortröfwande föreställes efter en tafla af Paul Veroneſe, läsa wi: "Paul Veroneſes utomordentliga talent, i afseende på utföringen, bestod i färgtonen öfwer hufwud (couleur general)." Hwarföre, mot det twungna uttrycket "färgtonen öfwer hufwud", icke hellre: den gemensamma eller allmänna färgtonen? — På ett ställe i beskrifningen öfwer det å Pl. XXXIII efterteckna-de Portraitet af Rembrandt, möta oß deßa rader: "ehuru Reynolds i England och von Breda hos oß förstått att paßa färgerna ihop med hwarandra, liknande ett konstigt sken som är ögonblickets belysning af ett större ljus, än solstrålarnas brytning emot eller bakom föremålet." Det torde icke wara godt att reda, hwad Förf. med deßa underligt hopställda talesätt welat säga, eller hwad han med "ögonblickets belysning af ett ljus, större än solstrålarnas brytning" egentligen kan mena. Är det ögonblicket som belyses? — så fordrar neml. swenska Syntaxen, att förstå ordställningen; — eller är frågan om en belysning för ögonblicket? Förmodligen det sista. Men är solstrålarnas brytning ett ljus, som är mindre än denna belysning för ögonblicket? Och huru kommer man till jemförelse dem emellan? m. m. Så kan man spörja hela timman igenom, utan att påfinna ett tillfredsställande swar.

Ännu en påminnelse, af wäsendtligare beskaffenhet. På ett par ställen nämna Utg. med en

hårdhet, som gränsar till förakt, om den gamle fransyske Målaren Callot; gifwande honom skuld, att hafwa först beredt upphof åt det Manieristeri, som så länge (i synnerhet från slutet af 1600:talet och nästan hela 1700:talet igenom) herrskat i den Fransyska Konsten. — Wisserligen är Callot — efter Rec:s tanke — maniererad; men endast om man kan kalla det följd af ett manér, som utgjorde hans egnaste natur. Qwick, flygtigt spelande, glad och phantastiskt öppen för inwerkan af det Underbara, så snart deß inflytelser icke kommo alltför djupt ur andewerldens Innersta, sådan war Callot, och sådan är den anda, som han ingjutit i sitt särskilda, phantasi-rika slag af Bambocciater; hwilka, enligt Rec:s åsigt, lämpligt nog kunna jemföras med Fransyska theaterns Operetter — naturligtwis blott med de bättre, med dem som repräsentera sin genre. Så, som deßa muntra och skalkaktiga Operetter, deßa barnsligt lekande, ofta fejskt naiva Sångspel, — det enda slag af dramatik, hwari Fransmännen ännu icke kunnat öfwerträffas, ja icke ens uppnäs, — förhålla sig till de stela, på styltor wandrande alexandrinska Tragedierna: så ungefär förhålla sig ock Callots taflor till de Mästares arbeten, dem Ludwigs-tidehwarfwet upphöjde till classisk wärdighet. Man erinre sig, huru fransyska Operetterna oftast äro blott likſom i flygten utkastade, ofta utan all sammanhållande och sammanhängande plan, och wanligtwis utförda med sådan wårdslöshet och sådant lättsinne, att ingenting sticker mera besynnerligt af mot samma nations med den ytterligaste omsorg och med så lång arbetstid utpolerade Sorgespel. Men också tröttnar man aldrig att åskåda och afhöra deßa glädtiga operetter, då man twertom känner sig mer än tillräckligt mättad af en enda gångs befattning med de torra, anspråksfulla tragedierna, deßa mönster af utputsad träkighet.

Rec. wet, att de wärdige Utgifwarne skola i alla deßa anmärkningar icke se annat än uttryck af den warmaste kärlek för deras berömliga företag, samt nit att (i någon mån) befordra deß widare fullkomnande.

Total-omdömet öfwer detta häfte (i hwilket Baron Boye ensam etsat alla Plancherna) blir, enligt Rec:s tanke, att det i många fall är jemngodt med det första; i wiſſa har en ännu större

förtjenst och bland andra äfwen i en nogare wård om Språket, ehuru ännu icke öfwerallt rent från små fläckar quas incuria fudit. Och då wi sett, att Utgifwarne i alla afseenden, både med nit och framgång, eftersyfta att uppnå det möjligaste bästa: skulle wäl Swenska Nationen wara så känslolös för det ädla i ett sådant bemödande, att den icke derföre hölle dem en tacksam räkning? — Rec. will och kan icke hysa en för sitt fädrenesslands uppstråfwande åsthetiska själsodling så nedsläende farhåga.

Nytt Ett och Annat, i anledning af Frågan om Academiska Jurisdictionen. Upsala, Palmblad & C. 1823. 234 sidd. 8:o.

Redactionens pligt i afseende på förewarande bok, som till det mesta är ett aftryck af en icke längesedan i hennes egen Tidning införd Recension, inskränker sig (i följd af denna omständighet) endast till att anmäla deß existens i formen af särskild skrift, och summariskt redowisa för deß innehåll. Detta, som i sjelfwa boken, bibehållande sin ursprungliga recensions-gestalt, med obrutet sammanhang öfwergår ifrån den ena länken till den andra i sitt ämnes utweckling, har framföre den första sidan blifwit af Förf. sammanställdt under följande hufwud- och under-afdelningar, till lättnad för läsarens allmänna öfwersigt: I. Om Universitets-författningen (sidd. 7—85). *a)* Universitetens uppkomst. *b)* Deras förhållande till Hierarkien. *c)* Deras förhållande till Reformationen. *d)* Deras äldre juridiska författning i allmänhet. *e)* Samma deras äldre författning i Swerige. *f)* Nuwarande Academiska Jurisdiction och Särskilda Domstolar i allmänhet. *g)* Universitetets förläggande till Hufwudstaden. II. Om Ämbetsmanna-bildningen, sårdeles den Civila, i Fäderneslandet (sidd. 85—145). *a)* Allmänna förhållandet i detta afseende under perioden af Sweriges politiska storhet och efter denna period. *b)* De säkallade Civil-Examina wid Universiteten, och deras historia till närwarande tid. *c)* Förhållandet dermed i andra Länder. *d)* Förslag till en förändrad inrättning i samma afseende hos oß. III. Om den Positiva Statslä-

ran i motsats med den Negativa. (sidd. 145—228). *a)* Statens utweckling och allmänna elementer. *b)* Den falska Legitimiteten och Folksouveraineteten. *c)* Revolutions-Systemet. *d)* Controll-Systemet. *e)* Det Constitutionella Systemet. *f)* Ständ och Corporation. *g)* Representation och deß arter. *h)* Den Swenska Representationen. IV. Tilläggningar (sidd. 229—234). Man ser, att innehållet icke saknar rikedom; den idee, som går igenom all denna mångfald och organiskt sammanbinder alla deß utwecklingar, påkallar lika mycket, som sjelfwa ämnets wigt, hwarje om grundlig kunskap och icke blott ensidig prófning forgfällig läsares uppmärksamhet.

Riksdags-Litteratur.

I Handelsmannen Haqvin Bagers Beswär till berammade Riksdagen uti Norrköping anno 1769 (tryckte s. å. i Norrköping), lyder 19:de punkten sålunda:

"Såsom jag år sjuttonhundrade sextio sju den fjortonde Augusti i all ödmjukhet beswärat mig uti Kgl. Maj:ts och Rikens Högloflige Commerce-Collegium öfwer en för några år sedan på sidorne om landswägen ifrån Malmö östra förstads gata till så kallade Kjersebärs backen planterat Pihl-allee, hwilka pilars Cronors utslagne löf nu ifrån Medio Maji till Medio October, och då stammar och grenar blifwa fullwexte, hela året igenom taga bort det från Saltsiön, alt ifrån west sydwest, till nord nordwest, blåsande wädret från min wid den för staden stående dyrt Skattlagde wäderquarn; Och som jag alt sedan intet kunnat erhålla Nådigt utslag, och jag emellertid icke allenast måst betala större skatter för samma quarn, än någon Wäderquarns-ägare wid Malmö, och som mera är, sakna det revenüe, som jag med blåsande wind från Saltsiön, hade, innan benämnde Pihl-Cronorne hindrade Wädrets stadiga fart på quarnwingarne.

Alt derföre är min underdåniga bönfallan, det Rikens Högloft. Ständer i Nåder behagade låta anbefalla, det bemälte Pihl-allee skall wid roten nedhuggas."

Införes såsom bewis på hwilka orsaker stundom kunna förorsaka **förlägenhet i allmänna rörelsen.**

Litterära Underrättelser.

Stockholm. Det berättas att här med första utkommer ett Förslag till förbättrad Representation i Swerige. Det märkligaste deri, är propositionen att (till en början af framtida förbättringar) göra ett eget ständ af de i alla fall för det Offentliga Lifwet så nitiska, så kallade Kgl. Secterarne; såsom utgörande den werkliga Medelclaßen i Swerige, och så tillsägandes sjelfwa kärnan af Nationen. En uträkning är gjord, huru många memorialer skulle kunna gå på hwar Kgl. Secter eller Vice-Notarie. Största delen af Riksdagsarbetet kan i en framtid härigenom mathematiskt uträknas, likwäl man mäter Ångmachinernas werkan efter hästars kraft.

Tyskland. Indiska Litteraturen, för ej färdeles lång tid sedan nästan obekant för Europas Lärde, har hastigt utbredt sig från Calcutta, ej blott till London och Paris, der den hittills haft sina hufwudsäten, utan äfwen till Tyskland. Aug. Wilh. von Schlegel har der i synnerhet befordrat deß utbredande: icke endast genom det nit hwarmed han, såsom Profeßor i Bonn, i denna Litteratur underwisat den krets af Lärjungar, som samlat sig kring honom, och genom sin liberalitet att wisa och till andras begagnande upplåta sin utomordentligt rika samling af hit hörande böcker och konstsaker; utan framför allt genom sitt bemödande, att i Tyskland grundlägga ett indiskt tryckeri. Han har särskildt för detta ändamål gjort en resa till Paris, och genom jämförelse af annorstädes redan tryckta böcker och forgfälligt begagnande af MS. sökt bestämma de former enligt hwilka de nya bokstäfwerna skulle bildas. Också utmärka de sig, enligt åsyna wittnes intyg, genom formernas renhet och bindningsstreckens för en lätt läsning wäl beräknade inrättning, till den grad framför de i England och Ostindien tryckta böcker, att deßa med dem alldeles icke uthärda någon jämförelse. Tryckeriet är redan i Bonn inrättadt, och man wäntar snart att få se en i Tyskland tryckt indisk text.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 23. Den 20 Mars 1823.

Recension:

Strödda Försök öfwer Nya Testamentets Heliga Skrifter. Af Sam. Ödmann. Strengnäs, Ekmark, 1822. 4:de Band. 1:sta och 2:dra Häft. VI. och 368 sidd. Utom Innehålls-Förteckning, Sak-register och Grekiskt Ord-register.

(Fortsättn fr. N:o 17.)

21. "Den okände Guden i Athen Ap. G. 16: (läs 17) 23." Det är bekant, att Commentatorerna efter hwarandra till upplysning af detta ställe anföra intyg ur Pausanias, Diogenes Laërtius och Lucianus." Af några bland deßa intyg, säger Dr Ö., skulle tilläfwentyrs icke mera böra slutas, än att i Athen flera Altare funnits helgade åt den enda okända Guden" Rec. hemställer till den lärde Förf:s omdöme, om af Pausanias, Vita Apollonii och Diogenes Laërtius, hwilken sistnämnde dock ej af Dr. Ö citeras, något annan slutföljd kan hämtas, än att flera altaren funnits, hwilka antingen haft till påskrift: ἀγνωστω Θεῳ "åt en okänd, onämnd Gud" eller ock för sin höga ålders skull med ingen inskrift warit försedde. Wid Rec:s granskning har åtminstone intet widsträcktare resultat utfallit. Tillägget: den enda (okända Guden) kan Rec. ur de anförda ställen ej upphämta. Hwad serskildt Pausanias angår, synes Rec. de altaren han omtalar (βωμοι των Θεων ὀνομαζομενων ἀγνωστων) warit upprättade i Phalereus, ej i Athen. Mesta wigt tyckes Dr. Ö. fästa wid intyget ur Lucianus, som inför en person swärande wid den okände i Athen (νη τον ἀγνωστον ἐν Ἀθηναις). Men om Rec. icke misförstår detta ställe, så drifwer den spefulle Sophisten här gäck med Paulus och tillgriper ur Apostlagerningarne den okände i Athen, för att finna ett nytt ämne till hån. Deßutom säger han ej, att han sjelf sett ett altare i Athen af den beskaffenhet Paulus omtalar. Hurn än härmed må förhålla sig — och det underkastas anspråkslöst Författarens dom — så är detta ställe i Pauli Tal inför Athenienssiska Areopagen med originel skarpsinnighet förklaradt af Dr. Ö. Denna förklaring, hwarigenom Atheniensarnes okände Gud bewises wara ingen annan, än "den Guden, som dyrkades af Judiska Nationen", bör läsas i sitt oafkortade sammanhang s. 133 f. — 22. "Förening emellan Jacobs och Pauli olika lärosätt om Tro och Rättfärdiggörelse." Man har fordom funnit en motsägelse emellan Jacobs c. 2. och Pauli Rom. c. 3 och 4. läran om Tron. Men deras syfte war olika. "Paulus talar om den tron, som emottager och Jacob om den tron, som benådning emottagit och sin werksamhet bewisar. Så tydeligt Paulus skrifwer om Trons rättfärdighet utan gerningar, så kraftigt skrifwer han tillika om Trons frugter, såsom oskiljaktiga från Trons sanna natur och lif." Abrahams tro och rättfärdighet åberopas af bägge, men uti olika afseenden. "Paulus omtalar den tro, som till Guds löften fanns hos Abraham, medan han ännu war hedning; således om Abrahams tro före benådningen; Jacob deremot den Tro, som efter benådningen war

beredd att uppoffra Isac." — 23. "Om Caiphe Palats Matth. 26." 24. "Om Phariseernas tänkeskrifter och klädesfällar Matth. 23: 5." Förf. anmärker, att "sannolikt många Bibelläsare behöfwa upplysning om detta ämne." 25. "Stening." Ställen både ur G. och N. Test., der detta lifsstraff omtalas, upplysas. 26. "Gud gifwer enfalleliga och förwiter icke, Jac. 1: 5" d. å. Gud gifwer gerna och wägrar icke. Ὀνειδίζω förklarar Förf. genom jämnförelsen med Hebräernas כלם, som ofta uttrycker "en wägrad bön." 27. "Den rikes och fattiges gemensamma berömmelse af olika föremål Jac. 1: 9, 10, 11." Ett omtwistadt ställe, som här enkelt, men grundligt utredes. Den fattige och rike böra tagas i timligt afseende. Upphöjelse och förnedring måste ikläda sig en moralisk bemärkelse. "Den fattige förgåte sin belägenhet och berömme sig af den benådning, som höjer honom inför Gud: Den rike förgåte sina skatter och berömme sig deraf, att han genom Evangelium är förd till andelig förödmjukelse" 28. "Gud frestas icke af ondt. Han frestar ock ingen Jac. 1: 13." Meningen är, "att från Gud, som är den högsta fullkomligheten, (ἀπειραστος κακων, helt och hållet ren från alla mensklliga brister) omöjligen kan sig härleda den willrådighet, som under förföljelsen gör ett hjerta swigtande i deß wal." 29. "Jacobs ord om Afund Cap. 4: 5." Stället är ett af de mest omtwistade och på mångfaldigt olika sätt uttydt. Dr. Ö:s tanka skiljer sig från föregående Exegeters i tydlighet och grundlighet. Han finner här en syftning på Kain 1 Mos. 3: 4. f. och derigenom nyckelen till rätta meningen, som framställes sålunda: "Menen I då, att Skriften utan skäl lärer, att det köttsliga sinne, som hos menniskan bor, drifwes af benägenhet till afund? Men ju större den striden är, som fordras att, i likhet med Guds uppmaning till Kain, besegra denna böjelse, desto större wälbehag kan den, som afundsdriften beherrskar, lofwa sig af Gud. Derföre tillägger Jacob: "Samma Skrift, som bewittnar afundens magt, gifwer ock så mycket större förskråkan om Guds nåd." Dr. Ö. anser γραφη naturligast wara Nominatif till διδωσι. 30. "Friheten fullkomliga lag Jac. 1: 25." Deßa ord få sin rätta kraft och betydelse, då man besinnar, att Jacob "gör en jämförelse emellan Mosaiska lagens och Evangelii kraft att omskapa ett menniskohjerta." 31. "I ären jordens salt, Matth. 5: 13." Jesu ord till sina Lärjungar. Här åsyftas, enligt de flestas tanke, saltets kraft att förekomma och hämma förruttnelse; enligt andras, deß natur att gifwa smak åt äckliga födämnen. Förf. will, att bägge deßa jämnförelser skola förenas. Den sednare har då betydelsen "att inskärpa wishet och dygd." 32. "Saltas med eld, Marc. 9: 49." Enligt Förf:s bewisning bör detta ställe rätteligen så öfwersättas: Hwar och en, nemligen som barns oskuld förleder, skall med eld beströs, såsom ock hwart och ett Brännoffer beströddes med salt (för att förstärka lägorna).

Fjerde Bandets Andra Häfte innehåller Nitton afhandlingar till upplysning af swårare ställen i N. T. af hwilka de flesta höra till det Petrus kallar δυσνοητα i Paulinska Brefwen. Bihanget innefattar serskildt trenne uppsatser.

1. Kyrkomötet i Jerusalem, Ap. G. 15 cap. jämfördt med Gal 2 Cap. En både för sak och språk lärorik afhandling. Petri och Jacobs Tal samt Mötets beslut förklaras. Ibland annat ser man här, att Dr. Ö. bewisar, det πορνεια Ap. G. 15: 20, 29 utmärker de lastbara utswäfningar, som åtföljde hedningarnes offermåltider I Nyaste proföfwersättningen är detta aldeles origtigt öfwersatt: olofliga förbindelser med afgudadyrkare. — Att uti det Bref, som från Mötet afsändes till Antiochenska församlingen, orden γενομενοι ὁμοθυμαδον kunna enligt språkbruket tydas: enhälligt församlade, derpå twiflar ej Rec. men han anser äfwen språkbruket rättfärdiga den tolkning, som här i synnerhet afser enhälligheten och samdrägten i beslutet. Denna tydning synes Rec. wara nödig att gifwa sanction och kraft åt det beslut, som meddelades. — Härefter följer en uppsats, kallad: Bihang till föregående ämne, i anledning af 1 Cor. 10: 8. Då på detta ställe bedrifwa afguderi och bedrifwa horeri bestämdt skiljas från hwarandra, hämtar Förf. häraf ett nytt säkert stöd för sin förklaring af πορνεια i Ap. G. 15 c. —

2. "Petrus i Antiochia, Gal. 2, jämfördt med Ap. G. 15. Åter en både historiskt och dogmatiskt upplysande afhandling. Det swåra

och så ofta misförstådda stället Gal. 2: 17. förklaras här ur sammanhanget och språkbruket: "Om hedningarne skulle finna, att wi, som söke rättfärdighet af Guds nåd i Christo, sjelfwe afwika från den grundsats, wi inskärpe, så skulle de deraf sluta, att allt hwad wi predike om Christo och Hans kall, icke är annat, än förwillelse och falsk lära."

3. Förnuftets mjölk, som af intet swek wet 1 Pet. 2: 2. En afhandling öfwer samma ställe förekommer förut i Förf:s Strödda Försök 2 B. 2 H. sid. 69 f. och har må hända gjort denna uppsats öfwerflödig. Dock utgår här Förf. från en annan synpunkt, ehuru han kommer på bägge ställen till samma exegetiska resultat.

(Slutet följer).

Litterära Underrättelser.

Upsala. Man har nyligen här sett en Nummer af Tidningen Argus den Tredje, i hwilken följande besynnerliga utlåtelse förekommer, såsom lagd i munnen på en af Swenska Folkets wid närwarande Riksdag församlade Repräsentanter:

"Det är ett bedröfligt förhållande, att Swenska Ungdomen wid Rikets Universiteter ännu tretton år efter en Statshwälfning, som återgaf Nationen sin wärdighet såsom fritt folk, hålles i okunnighet om de Lagar som innehålla denna frihet."

Samma Tidning låter bemälte Repräsentant ytterligare förklara: Att detta förhållande wäckte förwåning, men icke wore det enda, som påkallade uppmärksamhet; att han erfarit, huru Ungdomen, åtminstone wid den Högskola som är Hufwudstaden närmast belägen, saknade tillfälle att genom de offentliga Föreläsningarna förskaffa sig insigter i ämnen, föga mindre wigtiga och nödwändiga att känna än sjelfwa Grundlagarne; att nemligen detta bristande tillfälle der wore att öfwerklaga, icke blott i afseende på nuwarande Statsförfattning, utan ock på Swenska Statsförfattningens Historia i allmänhet, Sweriges Statistik och Geographi i högre mening, Swenska Lagarnes, Samhälls-inrättningarnes och Sedernas Historia, den comparativa Lagstiftnings-wetenskapen i allmänhet, Swenska Litteraturens Historia samt slutligen Naturwetenskapernas tillämpning till en mängd industriellt praktiska föremål, t. ex. Technologi, o. s. w. o. s. w.

För läsare, som, innan de bedröfwa sig öfwer förhållandet mellan dylika tillwitelser och den Högskola som dermed åsyftas, wilja undersöka om det är det sanna, må här i korthet några få omständigheter anföras. Man hoppas, att de såsom factiska skola äga något wittsord.

Nuwarande Professor i Historien wid Upsala Universitet har icke blott i de sex år, som denna lärostol warit hans, utan äfwen förut, under den tid han förestod sin företrädares ämbete, examinerat i Swenska Statsförfattningens Historia med uttryckligt inbegrepp af fäderneslandets nu gällande Constitution. Han har lika länge, nästan hwarenda Termin, utom de offentliga Föreläsningarna hållit enskilda, dels i allmänhet öfwer de Europeiska Statsförfattningarnas Historia, dels i synnerhet, eller särskildt öfwer den Swenskas; och om beskaffenheten af deßa Enskilda Föreläsningar är äfwen det större Publicum satt i tillfälle att dömma, då så wäl den i Swea meddelade Afhandlingen om Feodalism och Republicanism (nu mera äfwen på Tyska öfwersatt, förmodligen af någon, som ej känt Argi upptäckt att tankarna i denna afhandling blott äro afskrifna från Tyskan), som den i nyaste häftet af Iduna införda öfwer den gamla Swenska Förbunds-författningen äro fragmenter af just nämnda Föreläsningar. Man är föröfrigt, i afseende på samme Lärare, nyfiken att se, om ej hans Swenska Historia, som innan kort lägges under tryckpreßen, skall komma att innehålla någonting om Swenska Författningen, eller Lagarna, eller Sederna, eller Handeln; såsom man af hans offentliga föreläsningar i fäderneslandets häfder wißerligen har skäl att wänta.

Skyttianske Professorn examinerar så wäl öfwer Swenska Constitutionen, som de gällande Statsförfattningarna i allmänhet. Han har äfwen särskildt om den förstnämnda, liksom i flera terminer om de sednare, hållit Enskilda Föreläsningar.

Med den Comparativa Lagstiftnings-Wetenskapen har nuwarande Professor i den Practiska Philosophien sysselsatt sig i tio år, då han dels offentligen, dels ock enskildt läst öf-

wer Grunderna för både den Civila och Criminella Lagstiftningen.

Det är föröfrigt ej längre än ett år sedan, då äfwen offentliga föreläsningar höllos öfwer Swenska Constitutionen; af dåwarande Docenten i Politiken, nu mera Adjuncten wid Stockholms Gymnasium Mag. Lundblad. Denne lärare har, så widt Referenten kan draga sig till minnes, äfwen enskildt föreläst öfwer samma Constitution.

I de Swenska Regerings-formernas och de Swenska Landskaps-Lagarnas Historia, har Hist. Litterar. Docenten Mag. Schröder under flera års tid meddelat enskild underwisning.

National-oeconomien ingår såsom wäsentlig beståndsdel i den underwisning, som är Jur. & Comm. Professorn ombetrodd. Den har af honom blifwit i flera föreläsnings-curser offentligen föredragen; och läses, just denna innewarande Termin, offentligen af Docenten Doct. Boethius, under nyßnämnde Professors Rectorat. — Technologien är, åtminstone till deß physikaliska, chemiska, och naturhistoriska grunder ej utesluten från den omkrets af insigter, som wid detta Universitet är tillgänglig; så mycket mindre, som Borgströmianske Professorn ansett sig tillhörigt att dermed taga en underwisande befattning.

Att man för Swenska Litteraturens och Witterhetens häfder ej i Upsala warit likgiltig, derpå torde wäl, om ock den flerfaldigt åtkomliga academiska underwisningen i detta och närbeslägtade ämnen kunde wara obekant, äfwen den mest partiske domare tillåta denna i tio år existerande, ännu enda Swenska Litteratur-Tidning att anföra sig sjelf såsom prof. —

Att Universitets-författningen här (liksom, under andra former, annorstädes) ännu har sina ofullkomligheter, det må gerna medgifwas. Att förbättringar böra och kunna ske, deri instämmer man af allt hjerta. De måste då likwäl hämtas från djupare grunder, från redigare begrepp om så wäl Ett som Annat, än deßa nästan ordagrannt hwarandra upprepande beskyllningar plägat innehålla, som nu en tid bortåt gjort den i Upsala beståndande academiska inrättningen till mål för sina utfall. Förbättringar kunna åstadkommas, utan skymfande anklagelser, som utgå från ett förnämt ignorerande af hwad som redan finnes*). Med en

*) En i mången hänsigt om Sweriges Litteratur wälförtjent man, som borde wara i stånd att

slik högdragen okunnighet, skulle man åtminstone i det beprisade England hwarken såsom Publicist eller Repräsentant göra någon lycka. Gerna må man t. ex. anse nyttigt, att den Swenska Historien och den Allmänna finge hwardera sin särskilda Lärostol: wi äro af samma öfwertygelse, och det med så mycket större skäl, som de Historiska Wetenskaperna härstädes ej ens äga en för dem egen Adjunctur; en inrättning, hwars föranstaltande likwäl skulle (med wida ringare kostnad) öppna ett fördubbladt tillfälle för den wettgiriga Ungdomen, att förwärfwa sig insigter i deßa wigtiga kunskaps-slag. — Föröfrigt har nyligen wid detta Universitet utkommit en Skrift, som heter: Nytt Ett och Annat i anledning af Frågan om Academiska Jurisdictionen (och som äfwen handlar om åtskilligt annat än Jurisdiction). Denna skrift upplyser, med klarhet och utförlighet, ej blott om otillräckligheten af den nu gällande Civila Ämbetsmanna-bildningen, utan äfwen om orsakerna dertill; orsaker, hwilka — till största delen — icke af Lärarne bero. Sista delen af nämnda skrift torde ock så upptagas såsom ett ibland bewisen, att man jemwäl i Upsala tänker något i Constitutionella Ämnen. Denna i Upsala wißerligen herrskande warsamhet, må billigtwis med souveraint förakt beklagas af det fria sinnesmod, som hellre — blott tålar och trycker; af dem, hwilkas politiska theori består i ett oaflåtligt om- och återsägande af ett par dußin currenta, på förhand beswurna phraser; af dem, som hämta sina liberala ideer från deßa "privata associationer" af Statslärare, bland hwilka de flesta hämtat dem — ur samma phraser.

känna sakens förhållande ur pålitligare och bestämdare uppgifter, än ett "man har icke hört omtalas", tillät sig, i en Recension som står införd i Årg. 1822 af denna Litteratur-Tidning, yttranden, som ganska nära likna de ofwanföre citerade och wederlagda. Man kunde med skäl finna underligt, att Redactionen hittills någongång låtit omdömen, som befunnits afwikande från hennes egna tänkesätt, likwäl inflyta i sin Tidning: om det ej warit hennes grundsats, att så litet som möjligt förfara sjelfmyndigt mot de Litteratörers individuella öfwertygelser, som tillsändt henne bidrag, och som — enligt Redactionens åsigt — ansetts, hwar och en för sig, answariga för sina påståendens beskaffenhet.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 24. Den 24 Mars 1823.

Recension:

Strödda Försök öfwer Nya Testamentets Heliga Skrifter. Af Sam. Ödmann. Strengnäs, Ekmark, 1822. 4:de Band. 1:sta och 2:dra Häft. VI. och 368 sidd. Utom Innehålls-Förteckning, Sak-register och Grekiskt Ord-register.

(Forts. o. Slut fr. N:o 23.)

4. Guds förhållande emot Pharao Rom. 9: 17. Både ur språkbruk och sammanhang bewisas, att denna wers bör tolkas sålunda: "Derföre hafwer jag upprätthållit eller låtit Dig bestå, på det jag må låta Dig se min magt." 5. Om Wredens kar Rom. 9: 22. Hufwudsaken wid rigtiga förståndet af detta capitel är att fatta den enda rätta synpunkten, nemligen "att Paulus här icke afhandlar Guds nådewal till saligheten, utan föreställer Guds oinskränkta frihet, då han, bland jordens folk, utwalde först Judar att emottaga och förwara det Gudomliga ljuset om N. Testamentets sällhet, som genom Meßias skulle tillfalla hela menniskoslägtet; men sedermera, när Judarne sjelfwe förkastade de löften, som nu i Jesu woro fullbordade, upptog Hedningarne till deltagare i det nya förbundet med Abraham." Wredens kar d. å. "föremål för Guds rättwisa wißhag." 6. Christnas domsrätt öfwer werld och Änglar. 1 Cor. 6: 2, 3. Ett af de swåraste ställen i Pauli bref; hwilket flera lärde Exegeter erkänt sig icke förstå. Döma (κρινειν) betyder här, enligt Dr. Ö:s förklaring, "fälla sitt omdöme, i mindre twister wara skiljoman," hwartill någon wis, förständig (σοφος) kallades. Meningen, paraphrastiskt uttryckt, blifwer då följande: "Mißkännen Eder icke sjelfwa. Weten I ej, att i hela werlden intet förefaller, hwaröfwer I, såsom Christne, icke ägen förmåga och pligt att fälla ett sundt omdöme. Ja, inom sjelfwa andarnes werld öger en upplyst Christen ljus och pligt att inse och betyga rättwisan i Guds godhet mot de Änglar, som blefwo beständande, och rättwisan i Guds domar öfwer de Änglar, som fallit. Skulle då falla Eder i sinnet, att edra små twisters afgörande fordrade åtgärd utom edert Samfund?" Den, som granskar sammanhanget i Texten, finner lätt, huru fördelagtigt denna tydning utmärker sig äfwen framför de båsta Exegeters, som förut sökt sprida ljus öfwer detta mörka ställe. 7. Pauli jämförelse emellan det lekamliga och andeliga lifwet, 1 Cor. 6: 13. Den bokstafliga öfwersättningen gifwer här bästa förklaringen. 8. Pauli förordnande om ägta förbindelser i Corinthus, 1 Cor. 7 kapitel. Hela detta Kapitel är förut af Förf. paraphrastiskt utredt i Str. Försökens 1:sta Band sid. 403—410. De derstädes framställda åsigter befästas blott här ytterligare. 9. Om Israeliternas dop till Mose, i skyn och i hafwet, 1 Cor. 10: 1 f. I wår gamla öfwersättning ljuda orden widunderligt: "wåre fäder woro alla under skyn .. och alla wordo de under Mose döpte i skynom och i hafwet."

Den sanna meningen framställes deremot af Förf. sålunda: "Wåre Fäder blefwo, genom den molnsky, som dem räddade från Egyptiernas anfall och genom det haf, som under deras fötter wardt en tom botten, fästade i förbindelsen att öfwerlemna sig åt Guds styrelse genom Mose." Märkwärdig är ock Förf:s förklaring af Israeliternas gång genom Röda hafwet: "Utan att tråda Guds allmagt för nära och förringa det omedelbara, kan här antagas, att wattnet delade sig wid ett twärt öfwer wiken gående ref. Det wattnet, som gick wester om refwet, drefs af östliga stormen utföre wiken till Oceanen wid Babel Mandeb. Det ofwanföre belägna wattnet kunde ej drifwas längre, än till refwet, hwars blottade yta war högre än wattnet. Så wardt af hafwet ett torrt land och Israeliterne hade, wid öfwergången, på båda sidor watten, såsom en mur, till beskydd, att ej, hwarken till höger eller wänster, anfallas." 10. Om Mosis Täckelse, 2 Cor. 3: 13 f. Det täckelse, om hwilket Paulus här säger, att det ännu hänger öfwer Judarne, då de läsa sin Moses, utmärker de sinnliga bilder, från hwilka Judarne icke kunde skilja sig. Den 17:de v. medgifwer mångfaldig uttydelse, men bör, enligt Dr. Ö:s anmärkning, tolkas med afseende på Apostelens närwarande slutningssätt. Πνευμα är subject och betyder Evangelii lära. "Meningen kunde då blifwa: I Evangelio finne wi den genom Mosis stadgar förebildade Herren, och der Herrans Evangelium med tro antages, der hindra ej mer förebilderna att inse det sanna." 11. Ordet: Förbund i Bibliskt mening, såsom samband emellan Gud och menniskor. Ordet i grundspråken betecknar egentligen en författning eller Guds dels i Lagen, dels i Evangelio uppenbarade grundläggning för sin styrelse till menniskors sällhet. Man bör i allmänhet wid det Bibliska ordet: förbund tänka sig "Guds föreskrifter till åtlydnad med tillsagd nådebelöning." Att i afseende på Döpelsen tala om ett förbund, gifwer, enligt Förf:s tanke, anledning till misförstånd. 12. Bokstafwens och Andans Embete 2 Cor. 3: 6. Med bokstaf förstås Lagen, den Sinaitiska, i stentaflor ingräfd. Den kallas dödande, ej allenast för deß hotelser, utan ock emedan den lemnade menniskan i hennes ofullkomlighet och oförmåga. Med Anda menas Evangelium och åsyftas "Evangelii segrande kraft och förmåga." 13. Om Pauli talesätt: En skälig Gudstjenst, Rom. 12: 1. d. å. "en Evangelisk (λογος betyder ofta Ewangelii lära) Gudstjenst i tron på det af Gud gifna högsta Försoningsoffret." 14. Christi hufwud är Gud, 1 Cor. 11: 3. Efter en critisk öfwersigt af de åtskilliga förklaringarne öfwer detta ställe, antager Förf. följande mening: "allt hwad Christus i Församlingen förordnar, det förordnar Han med den magt, Gud Honom, såsom Medlare och Nåderikets konung, öfwerlemnat, Matth. 28: 18 och i detta afseende kallas Gud Christi hufwud." Deßutom upplyses Capitlets första afdelning ända till v. 12, med critiska och grundliga anmärkningar, som gifwa en bestämd och klar åsigt af Apostelens syfte. 15. Medlaren är icke ens Medlare. Gal. 3: 20. Genom antagna falska synpunkter är detta dunkla ställe på mångfaldigt sätt af Exegeterna förmörkadt. Knapt lärer man öfwer en swårare Biblisk section kunna framställa en klarare, bestämdare och grundligare förklaring, än här skett. Den medgifwer intet utdrag. 16. De bägge Testamenten. Gal. 4: 22 f. Ismaels födelse efter köttet, är här den swåraste punkten. Här åsyftas hufwudsakligen "en köttslig wiljas uppfinning hos Abraham att försöka bringa löftet till fullbordan på ett mot Guds ändamål stridande sätt." Dernäst förekommer uttrycket Το ανω Ιερουσαλημ, som enligt sammanhanget och språkbruket måste tolkas: det fordna Jerusalem, ej: det himmelska, emedan jämnförelsen anställes icke i afseende på rummet, utan tiden. 17. Mannen är sin kropps hälsa Eph. 5: 23. d. å. "sin ägta Makas tillflygt, wälgörare, beskyddare." 18. Om Judars och Hedningars förening till ett gemensamt Samfund, Eph. 1: 10. Coll. 1: 20. På förra stället "det i himmelen och på jorden är"; på sednare: "all ting" äro likbetydande och måste i Apostelens slutningssätt utmärka "alla menniskor", "Judar och Hedningar", ty han drifwer just den hufwudsatsen, att genom Christi försoning war lika tillträde hos Gud öppnadt för Judar och Hedningar. 19. Sion, i motsatts af Sinai, Ebr. 12. Hufwudsaken, som här bewises, är, att Sion v. 22 utmärker

Christna Kyrkan och att "Nådens Rike är denna målnings anda." Rec. nekar ej, att Förf. genom sin skarpsinnighet gör denna förklaring ganska antagelig. För Rec. synes det likwäl, som skulle Förf. till Brefwet mer haft herrlighetens rike i sigte. Saken hjelpes lätt, om man antager, att προσερχεσθαι här har betydelsen: få tillträde till, hwilket ej är det samma, som inträda, ingå. V. 22 "Eder är öppnadt tillträde till de otaliga Änglar" m. m. Därmed består ock den hufwudsats, Dr. Ö. yrkar, att "Brefwets Läsare ännu befunno sig på jorden, såsom Medborgare af Nåderiket." —

Bihang 1. Andeligt ljus, Swärmeri och Samwetsfrihet. Korta, men kraftfulla ord i sinom tid, som wäl förswara samwetsfriheten, men ock ifra för Christeligt skick och ordning i Församlingen. Denna uppsats borde såsom ett Herda-Bref skickas till de Norrlands Läsare, som berättas hafwa nit om Gud, dock icke wisliga. 2. Om en ny Evangelii-Bok. Evangelii Boks Comiténs föreslagna förändring af Evangeliska Pericoperna granskas i afseende på projectets nödwändighet, möjelighet och fördelar. Derefter underkastas de gamla Texterna en rättwis critik. Resultatet utfaller dock till förmån för de sednares bibehållande i det hufwudsakliga, utan ordningens rubbning, blott med uteslutande af några få mindre wäl walda pericoper. 3. Några ord om Präst-Seminarium i Upsala. Anledningen till deßa ord tyckes hafwa warit, att Förf. "uti ett offenteligt tal, hållet inför ett helt Stifts Prästerskap, och tryckt, läsit följande: "Wärdet af Seminarierna wågar man icke bedöma. Tiden och erfarenheten skall göra det. För den godå affigten förtjena de dock med agtning omtalas." Som detta Tal är tryckt, må Rec. utan betänklighet nämna, att det är hälet af nu warande Biskopen i Wexiö wid Prästmötet derstädes 1817. Dr. Ö. anser sig ej behöfwa "författa någon förswarsskrift", blott wara "skyldig några ord åt den sanningen, att det, som icke uträttar allt, derföre ej billigt må sägas wara utan wärde." Denna sanning tyckes här wara med öfwertygande klarhet bewisad. I en tid, som will omskapa allt gammalt och icke en gång är nöjd med sitt eget Nya, hafwa Präst-Seminarierna naturligtwis ej kunnat blifwa fridlyste från tadel. Såsom menskliga inrättningar, äro de ock icke utan brister, åtminstone i utförandet och wiße reglementariska detailler. Men den är wißerligen orättwis, som förnekar dem allt wärde eller bestrider, att de stiftat i flera hänseenden nytta. Rec. har ingen kallelse hwarken att polemisera emot Seminariernas fiender, ej heller att skrifwa en apologi för deßa inrättningar. Ämnet fordrar deßutom en djupare och mera omfattande granskning, än utrymmet i en Tidning medgifwer. Ett minnes-ord af Dr. Ö. i denna sak bör dock läggas på de kåcka Domares hjertan: "Att fördra mycket är lätt; att tadla är ännu lättare" s. 355. Men det wigtigaste häruti är Horatii regel: Si quid novisti rectius, candidus imperti. Äro Seminarierna origtiga i sin idée, så böra de afskaffas. Äro de blott i sin närwarande form felagtiga; så böra de förbättras. Det tillhör närmast Kyrkans högste Styresmän att i detta hänseende taga de kraftiga steg, som kunna leda till målet. Men deßa steg måste motiveras och grundas på skäl, emedan tiden och deß institutioner hafwa wuxit upp öfwer magtspråk. Sedan må Seminarium stå eller falla; blott det rätta sker, det är, det i afseende på prästerlig bildning bästa, det för religionen, lärdomen, Kyrkan och Samhället nyttigaste.

Litterära Underrättelser.

Stockholm. Den billiga fordran man gör af en Riksdags-Tidning, nemligen att den med skyndsamhet skall lemna en öfwersigt af de wigtigaste frågor, som inom Riksständen afhandlas, uppfylles ej bättre af den nu utkommande, än af de wid förra Riksdagar i samma afseende gjorda försök. Nyheterna äro ej sällan nära en månad gamla. Borgareståndets Förhandlingar finner man wäl här till någon del, och Bondeståndets med särdeles utförlighet framställda; men af Ridderskapets och Adelns samt Prästeståndets nästan intet. Man har swårt att inse, hwarföre Riksdagen af Redak-

tionen blifwit tagen i så inskränkt mening. Skulle möjligtwis Red:s relationer lätta erhållandet af materialier för framställningen af något särskildt Ståndts motioner och discussioner, och gifwa Red. en förkärlek för deßa, så bör den dock erinra sig, att den ej utgifwer tidningen för sig sjelf utan för allmänheten, som wet att wår Representation utgöres af fyra Stånd och med rätta fordrar, att erhålla underrättelser huru hwart och ett af dem behandlar fäderneslandets angelägenheter. Dock bör man ej neka, att denna ensidighet hos Red. å en annan sida har sin fördel genom den fullständighet hwarmed ett Ståndts discussioner blifwit framställda. Mången har hittills trott, att BondeStåndets utmärkande egenskap som Representanter warit ett godt naturligt wett, en klar, ej af halflärdom förwillad blick, men icke egentligen lärda insigter. Till trots för inländska wedersakare och i synnerhet utländska twiflare, förekomma dock här många owedersägliga bewis att egentlig litterär cultur är hos oß en gemensam tillhörighet för alla Stånd. I ett memorial till BondeStåndet, rörande allmänna Magazins Inrättningen, förekommer, efter åtskilliga anmärkningar angående Bel i Babel och Midas m. m., följande: "Att en allmän Magazins-Inrättning är naturstridig och frambringar directe det man will förekomma, nemligen nöd och spannmålsbrist, har många Statsekonomer ådagalagt. Jag nämner bland dem blott Turgot, Smith och Say, med flere." Sedan Talaren derefter framställt sina åsigter af skillnaden mellan Positift och Negatift, slutar han: "Den känner mig icke, som, twor att det aflägsnaste klander af wår Älskade och Wördade Konungs Landsfaderliga affigter och omsorg för sitt folk ingår i min framställning. Uti en Monarkisk Stat förenar man Konungens Namn med allt wigtigt och allmänt; men äfwen den del af nationen jag tillhörer, wet nu, att skilja Monarken och deß Rådgifware, symbolen af högsta magten och deß werkställande organer." Skulle icke detta bewisa, att wåra inrättningar för national-uppfostran, ehuru såsom ofullständiga öfwerklagade, dock likwäl fullkomligt swara mot sitt ändamål?

—— Allmänna Journalen har börjat att meddela Bulletiner öfwer Riddarskapets och Adelns Plena. Det wore att önska, det sådane äfwen för de öfriga Ständen måtte utgifwas. Ideen är förträfflig; utförd med större skyndsamhet, och derjemte, om möjligt wore, med något mera fullständighet, skulle en Riksdags-Bulletin, som wida lämpligare, än alla föregående Riksdags-Tidningar, motswarade sitt ändamål, kunna erhållas.

—— I anledning af den redan i flere allmänna skrifter ventilerade frågan om Upsala Universitets så högstnödiga flyttning till Stockholm, wäntas här just i deßa dagar en ny skrift, hwars författare lär kalla sig Gammal Swensk Odalbonde. Det wigtigaste hindret för nämnda flyttning är att, i hans tanke, sjelfwa Hufwudstaden borde flyttas från Stockholm, hwilken redan genom sitt geographiska läge ej mera är dertill tjenlig. Han föreslår i stället Örebro, såsom belägen i medelpunkten af riket och deßutom i en af Sweriges fruktbaraste orter. Åtskilliga andra fördelar af denna flyttning utwecklas: såsom en derigenom förmodad nogare kännedom af Swerige hos Hufwudstadens innewånare; brytandet af flera fördomar, hwarigenom de kunna sägas utgöra en Stat i Staten; upphörandet af utländsk härmning så wäl i projecter, hwilka till fäderneslandet ej äro lämpliga, som i seder; befordrandet af swensk hjertlighet i umgänge; bannlysandet af den mer än lofligt träkiga och innehållslösa societetstonen hos le beau monde, hwilken senare omständighet denne Landtbo anser (likwäl som den i Stockholm gängse Catharrn) komma af ortens Climat, och hwaröfwer han oförgripligen förmenar att SundhetsCollegium borde höras o. s. w.

Tyskland. Prof. Dr. v. Schubert i Greifswald, som åren 1817, 18 och 20 gjorde resor genom Swerige och Norrige och sedan gjort sig känd genom sin bok om Swenska Kyrkoförfattningen, ämnar nu i tre delar utgifwa sina under denna tour gjorda rese-iakttagelser, rörande land, inwånare, klimat, produkter, antiquiteter, klädedrägt, seder, folkscharakter, författning, offentliga anstalter, wetenskaper och konster. Första delen, som utkommer i Leipzig till Påskmäßan, innehåller bland annat beskrifning om Stockholm, Trollhätte- och Götha Canal, samt Universiteterna i Lund och Upsala.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 25. Den 27 Mars 1823.

Recension:

Betraktelser öfwer åtskilliga ämnen uti Statshushållningen, med afseende på Swerige; af [illegible] Mosse. Stockholm, Deleen, 18[illegible], 9 och 145 sidd. 8:o.

Wid anmälandet af denna skrift i Statshushållning[illegible], tror Rec. sig äga en ny anledning att berömma det intereße för angelägenheter af offentlig natur och allmän practisk Stats-inflytelse, hwilket mer och mer synes utmärka wår tidehwarf. Med skäl anser sig Rec. böra räkna detta intereße bland tidens goda tecken, så snart det är en product af uppriktig fosterlandskärlek, och omkringlyst af en mera wettenskaplig upplysnings fackla. Den, som sålunda utrustad, uppträder bland författarne i de ämnen, hwilka närmast ingripa i lifwet af stats-förhållanderna, hans tanke respectera wi, den må grunda sig på hwilka premißer, och upplösa sig i hwilka resultater som helst. Wi gille derföre fullkomligt Grefwe P:s yttrande "att Statshushållnings-wettenskapen, fordom föga känd, i närwarande tidehwarf blifwer allt mera wigtig för hwarje upplyst medborgare och i synnerhet för dem, hwilka i följd af de representativa Stats-författningarna kunna kallas att bewaka fäderneslandets intereßen;" och wi lägge dertill att förhållandet är detsamma med alla de wettenskaper, hwilka wi kunna tillegna ett omedelbart inflytande på det offentliga lifwet, att ju widsträcktare de i ren anda allmängöras, och omfattas af alla bildades uppmärksamhet och intereße, desto längre framskrider och utwecklar sig en constitutionell Stat på den bana, hwilken densamma igenom sin författning beträdt. Med ett ord: wi anse en sådan, ehuru i sin natur ideel, dock i sin tendens allmänt practisk och sannt medborgerlig syftning såsom den progreßiva principen för det sig in continuum utbildande Statens [illegible]. Denna tendens till allmännelighet, till upplysning i de för det stora Hela wigtigaste angelägenheter, förtjenar, enligt wår tanke, så mycket mera den plats wi tillerkänt densamma, i den constitutionella Statens cultur-utbildning, som den småningom dödar ensidigheten af den uteslutande egoistiska principen, och förer beräkningen af den egna nyttan till öfwerensstämmelse med en begrundad och känd allmän nytta, som i sig sjelf är ett långt wärdigare föremål för medborgarens sträfwande.

Ett sådant phenomen af allmänt intereße är Gr. P:s bok, för hwilken wi nu gå att korteligen redogöra. Wi äro i denna föredragning så mycket heldre icke alltför widlöftiga, som wi recommendera den anmälda skriften till hwars och ens genomläsning och begrundande. Detta arbete blifwer, i anseende till skriftens korthet, för läsaren sjelf af ringa möda och belönar sig rikeligen. —

Efter att i en kort förberedande inledning med några ord hafwa på ett icke otillfredsställande sätt, ehuru blott i största allmänhet, gjort reda för sin wettenskap, inlåter sig Förf. i discußion öfwer

den så mycket omtwistade frågan; inom hwilka gränsor Stats-Economien har att innesluta föremålet för sina undersökningar. Hans ord äro här: Stats-Economien säger icke till Nationerna: "jag skall göra Eder wisa och lyckliga:" hon säger "jag skall göra Eder rika och oberoende." Förf. utwecklar widare detta påstående så, att det är helt andra och högre wettenskaper än Stats-Economien, hwilka hafwa den förra omsorgen sig uppdragen, då sistnämnda wettenskap blott har att wisa huru wälstånd må allmänt kringspridas i en Stat, eller att befordra Statens rikedom och oberoende. Under det wi i allmänhet gille denne Förf:s bestämning af Statshushållningens object, göre wi här en anmärkning, hwilken Rec. anser af högsta wigt: att nemligen detta wälstånd (som rätteligen utmärkes genom epithetet physiskt) bör tänkas utgå ifrån individernas wälstånd, att rikedomen skall wara individuel, — eller att så skall beredas, att hwarje medborgare är i wälstånd och har en tillräcklig mängd af physiska njutnings-medel, samt att sedermera, ifrån detta redan stadgade förhållande, allmän eller Statens rikedom och oberoende skall uppkomma. Rikedom på detta sätt beredd, ifrån enskild till allmän, kan wisserligen enligt hwad Förf. rigtigt yttrar, aldrig bli orsak till en Stats förderf, utan måste alltid bereda deß blomstring och oberoende. — Det hela af Förf:s inledning skulle möjligtwis ge någon läsare tillfälle till den anmärkningen, att han der sätter sin wettenskaps wäsende mera i en negatif, än positif function, mer i att förekomma och undanrödja — än befordra och tillwägabringa; men Rec. för sin del finner denna anmärkning dels i allmänhet mindre befogad, dels wederlagd genom skriftens allmännare syftning. —

Nu en uppgift af sjelfwa skriftens innehåll. Cap. 1. Om Handeln, och deß ofta miskända fördelar. Till en början angifwes med få ord deras enfidighet, hwilka favoriserat den ena så kallade hufwud-näringen på den andras bekostnad: rigtigt anmärkes derwid att ingendera af de 3: åkerbruk, slöjder och handel, bör ha absolut företräde sig tilldeladt framför de öfriga; wi tillägge, att mellan deßa den organiska werkan och återwerkan, som utgör Stats-lifwets wäsende, omisskänneligt måste låta sig erfaras. —

Wid den tafla öfwer handelns fördelar, hwilken Förf. i detta Capitel uppdrager, erkänner han Gioja*) såsom sin ledare. Handeln definieras, såsom "ett utbyte af de ting man äger emot dem man saknar," och penningar äro bytesmedlet. Derpå anföres den sanningen, "att handeln icke inskränker sig till den enes winst på den andres bekostnad;" en sanning, wäl wärd att behjertas af alla prohibitif-systemets ifriga anhängare. Rec. finner de många här intagna citationerna af föga märkwärdighet, och skulle heldre sett dem borta, såsom ganska umbärliga. Interessant är dock Baron Humboldts uppgift, hwaraf resultatet må nämnas, att nemligen af guld och silfwer från America årligen kommer till Europa ett sammanlagdt wärde af 43½ mill. Piaster: deraf årligen går till Asien genom Levanthandeln 4 mill.

d:o wägen förbi Goda-hopps udden 17½
d:o wägen förbi Kiachta och Tobolsk 4

25½

således qwarblifwa i Europa 13 mill.
deraf förswinna genom förluster m. m. 7 —
återstå således för manufacturer m. m. 11 — hwilka, i förening med afkastningen ur Europeiska och Siberiska Bergwerken, 4 millioner, göra 15 millioner = den årliga tilldkningen af myntade metaller uti Europa, swarande mot 1 pC af derwarande totalmaßa ädla metaller. — Att genom handel winsten är ömsesidig, torde icke bestridas Förf. af hwarje i ämnet kunnig och owäldig prófware.

I det följande beswaras den wigtiga frågan; i hwad mån förökar Handeln rikedomen? i 12 momenter upplöses det bejakande swaret på denna fråga. De anförde punkterna äga wisserligen sin rigtighet, ehuru de dels kunna suppleras, dels sammanslås. —

Derpå undersökes frågan, om företräde bör gifwas inrikes eller utrikes handeln? — en fråga som ofta sysselsatt de så kallade Economisterne. Rec. anser sådana frågor om företräden, i allt hwad som aldrig kan ha någon absolut, utan blott en relatif, d. w. s. en af localitet individuel begränsning m. m. beroende, wärde-bestäm-

*) Nuovo Prospetto delle scienze economiche. 6 Voll. in 4:o, Milano 1816.

ning eller mätning, mindre hufwudsakliga, om icke onyttiga. Båda slagen af Handel äro lika goda och förmånliga; ett + eller — beror här af det bestämda anwändnings-tillfället. Detta må i ett ord uttrycka Rec:s tanke i denna punkt. Förf:s anförda uppgifter äro för öfrigt äfwen här wälkomna, och den oförgätlige Frih. Edelcrantz's citerade tanka anmärkningswärd, ehuru parador den må synas för mången läsare. Den sundhet i raisonnement, som i allmänhet så fördelagtigt utmärker Förf. röjer sig äfwen här, då han uppger hwad som blifwit sagdt, eller kan sägas, till upplysandet af både ut- och inrikes handelns ömsesidiga förmånlighet.

Transport-handelns fördelar uppgifwas derefter i 8 punkter, och slutligen anföres det resultat, som uppkommer då man jemför följande 3 species af handel: Utrikes Handel, Inrikes Handel och Fragt-Handel. Enligt Ganihls uppgift af den rena winst, som flera industri-grenar lemna i Frankrike, är förhållandet följande: Åkerbruket 3½ pC., Manufacturer 10 pC., Minut-Handel 34 pC., Großhandel 86 pC. Utländska Handeln 72 pC. —

2 Cap. Om Handels-Balancen. Widlöftigheten i sin förra framställning tror Rec. sig kunna ersätta genom korthet i denna. Ingenting kan wara osäkrare än hwad man kallar Under- och Öfwerwigt i Handels-Balancen. Dels är bestämmandet deraf hardt nära omöjligt genom uppgifternas enligt deras natur högst otillförlitliga beskaffenhet; dels är tillståndet af denna Balance icke något säkert kännetecken, som anger graden af denna rikedoms förökning eller förminskning. Deßa sanningar äro långt ifrån att wara främmande för wår Förf. — Man kan efter Gr. v. Sodens skrift anse för en afgjord sak bland National-Economici hwad sid. 28 anföres, att nemligen "ett lands myntförråd utgör wanligen blott en obetydelig del af deß rörliga capital." — I hwad åter Förf. säger om Penningen, har han, i det hela taladt, funnit det rätta; förövrigt kunna wi hänwisa läsaren till Gr. v. Schwerins sakrika afhandling i 1:sta häftet af Tidskr. Swea. — Förf. går icke in i någon detaillerad afhandling om Mynt- och Credit-wäsendet i Swerige, emedan han öfwertygat sig om den tillsatta Kgl. Finance Comitéens mogna utredande deraf — en öfwertygelse, som,

enligt wår tanke, delas af de flesta, och hwarföre wi önskade att Allmänheten snart måtte bli delagtig af de anställda undersökningarnas resultat.

3 Cap. Om origtigheten af den grundsats, att det är bättre att köpa för godt pris hos andra nationer, än dyrt hemma, och om olägenheterna af en oinskränkt Handels-frihet. Redan af rubriken af detta Cap. finner man att Förf. i denna fråga bekänner sig till prohibitif-systemets grundsatser. Han börjar genast bestrida det bekanta Smithska argumentet, hämtadt från en enskild husfaders omtänksamma hushållning, att köpa der han får förbästa priset. Detta, tror Förf., kan wäl wara nyttigt för en särskild individ, men för Staten, såsom ett helt betraktad, tror han det icke wara bätande. Rec. finner således nästan till sin förwåning Förf. här skilja mellan en allmän för alla gemensam, och en enskild nytta. Men för att äfwen se saken från den motstående sidan, fråge wi, hwad är den allmänna, d. ä. Statens nytta, annat än en sammanfattning af alla individers winst och förmån? Måste icke, enligt hwad Rec. redan anmärkt, all Stats-rikedom uppkomma genom den redan stadgade rikedomen hos de i Staten lefwande individerna? och måste icke Staten såsom ett Helt befinna sig wäl af det, som är nyttigt för medborgarne, hwilka äro att anse såsom integrerande delar af detta Hela? För sin del finner Rec. nödwändigt att inrikes producenterna skola, igenom den utwäg consumenten har att utrikes ifrån förskaffa sig sina behof, blifwa nödsakade att nedsätta sina priser till öfwerensstämmelse med hwad utlänningen begär, och denna nödwändighet, långt ifrån att bli en förstörelse för deras näring, skall endast bli en controll, af saksens natur beredd till consumentens förmån. — Då Rec. i denna Tidning ej har utrymme att genomföra deductionen af sitt påstående, hänwisar han till de grundliga Författare i National-Economien, som delat hans tanka i motsats mot Gr. P:s. — Uppriktigt erkänner också Rec. att han icke inser huru Förf. kan förena sina till syftning frihetsälskande yttranden öfwer handeln med det twång, han wid denna fråga synes benägen att införa. Det är nemligen häri, såsom i allt annat, bäst, att hwar och en är sin egen förmyndare, då han otwifwelagtigt skall anwända sitt capital på det för sig

förmånligaste sätt; och Regeringen bör i detta afseende endast utöfwa en öfwerinseende auctoritet. Exemplet af Spaniens förlust genom oinskränkt handels-frihet tror Rec. icke äga någon afgjord sanning. Ty först gifwas främmande orsaker, som gjort detta rike i sednare åren fattigare, om det werkeligen blifwit det; widare är icke den förmån stor, som Spanien i sednare tider haft af de såsom outtömlige ansedda Mexicos och Perus Guldgrufwor. Med ett ord: Rec. anser ett lands Regering böra hafwa wäl begrundat saken, innan densamma lägger ett band på medborgarnes fria anwändande af deras capitaler, i hwad näringsgren än denna anwändning måtte ske. Beskyllningen mot Ad. Smith, att han genom meddelandet utaf sina forskningars resultat welat utlägga en snara för andra nationer (sid. 42), är hård och omotiverad. —

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Tyskland. En i Wiener Jahrbücher der Litteratur, Elfte Band. 1820. införd Recension af en Berättelse om flera slags Antiquiteter, som i nejden af Salzburg år 1817 wid en gräfning blifwit fundna, nämner ibland deßa också en 4 tum hög bild af Alabaster, föreställande en man klädd i en tröja, hwilken synes sammanhänga med ett slags långa benkläder; den ena foten framsatt, i en wördnadsbjudande ställning; omkring kroppen en präktigt utsmyckad gördel. Mannen stöder sig på en Herculs-klubba, som han har i handen. Hufwudet fattas; men ett långt skägg är ännu till en del synligt. Rec. (den bekante ålderdomsforskaren Prof. Büsching i Breslau) anser denna märkwärdiga bild föreställa, ej en äkta Romersk, utan en Germanisk eller Germaniserad Gudomlighet, ehuru af Romerskt arbete: nemligen den Hercules, som Romarne (se Tacitus) trodde sig finna hos Germanerne, och hwars bilder han äfwen anser wara fundna i Straßburg, (se Schöpflin Alsatia Illustrata och Königshofens Chrönika), men som egenteligen betecknade Wodan, Thor eller Tyr, i den gamla Germaniska och Nordiska Gudaläran. — Det hela är wäl en hypothes, men som förtjenar uppmärksamhet och granskning.

Italien. Den namnkunnige Angelo Majo har nyligen kungjort en af sina wigtigaste upptäckter, genom utgifwandet af betydliga Fragmenter af de hittills såsom fullkomligt förlorade ansedda och mycket saknade Ciceros Libri de Re Publica. Denna Editio Princeps, hwars titel är: M. T. Ciceronis de Re Publica quæ supersunt, Edente Angelo Majo Vaticanæ Biblioth. Præfecto 1822., får ett ökadt wärde genom det critiska arbete som Niebuhr derpå anwändt. Samme Majos Fragmenta inedita Juris Romani Ante-Justiniani cum append. additamentor. ad Cod. Theodosii. 8:o maj. äro nu under tryckning och utkomma på en gång uti Italien och Berlin.

England. Af Lord Byrons Tidskrift The Liberal äro twenne häften utkomna. Af det första har redan en ny upplaga blifwit utgifwen, hwilken äfwen innehåller företalet till den bittra satiren The Vision of Judgment, hwilket wid första upplagan undantogs af Bokhandlaren Murray. Sällskapet för Lastens Undertryckande har i anledning af denna Satir till domstol instämt John Hunt, hwilken angifwit sig som förläggare dertill. —— Såsom bewis på huru öfwerdrifwet Engelske Bibliomanen betalar föremålen för sin samlarelust, förtjenar nämnas, att på en auction i London således nyligen 14 besynnerliga kort, hwilka ansågos förfärdigade före 1466, för 76 P:d 13 sh. sterl. Det är bekant, att de äldsta korten äro märkwärdiga documenter för träsnittens och kopparstickens historia, och undersökningen derom sammanhänger med den om Boktryckeriets uppfinning. Det kan ock hafwa sitt eget intreße att betrakta de förändringar kortspelet undergått, hwilket uti sedernas historia spelar en ej owigtig rol. Äfwen i Upsala Bibliothek förwaras en, på ett kort nära fullständig kortlek, som förmodligen är ifrån slutet af 15 seklet, till kortens wärde och antal lika med de nu brukliga, med bibehållande af färgornas utseende: Spadi, swärd, Copi, bägare, Danari, mynt (här Granaträplen), och Bastoni käppar, ifrån de äldsta så kallade Trappola-korten. Figurerna öfwerensstämma på det nogaste med dem som äro afteckнade hos Breitkopf, über den Ursp. der Spielkarten Tab. 11. Guld och färgor äro ytterst listiga. På samma ställe finnes äfwen en annan gansla wäl gjord Tysk kortlek ifrån 1612, der färgorna föreställas såsom Bjellror, Hjertan, Löf och Ekollon.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 26. Den 1 April 1823.

Recension:

Betraktelser öfwer åtskilliga ämnen uti Statshushållningen, med afseende på Swerige; af Grefwe C. H. Posse. Stockholm, Deleen, 1823, 9 och 145 sidd. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 25.)

Med patriotisk wue utwecklar Förf. derefter den meningen, att äfwen wårt fädernesland inom sig har källan och möjligheten till förfullkomnandet af flere näringar, endast det beredde sig skicklige bearbetare för detta ändamål, ty i deß skogar, berg och wattenfall ligga stora naturförmåner. Utwecklingen af denna tanke är sund och behjertanswärd, samt upptager slutet af tredje capitlet. Derwid förekommer en ganska wigtig anmärkning emot Commerce Collegii utlåtande rörande den Finska handeln, och detta Collegii gynnande af hufwudstadens momentana intereße, i förhållande till de provincers, som lede af det nuwarande systemet. — Äfwenså wisas origtigheten deraf, att man förbjuder införseln af producter, som wi icke kunna producera, men tillåter införseln af dem, hwilka landet sjelf kan åstadkomma. Allt detta talar för behofwet af nya Tullförfattningar. — Rec. är af Förf:s tanka angående beredandet af fullständigare underwisning för konstfärdigheten, ehuru Rec. just icke wille föreslå titeln af Ekonomi- eller Konst-Doktorer (Not. sid. 55); men namnet gör här intet till saken. — Hwad Förf. för wårt Fädernesland, der ett redan bestämdt Rättsförhållande äger rum, anser nyttigast, är en medelwäg mellan det prohibitiva och det oinskränkt fria handels-systemet, och deri tror Rec. att den fördomsfrie läsaren måste gifwa honom sitt bifall. — Rec. twekar dock, om han skall önska med Förf. att några Ständernas fullmägtige mellan Riksdagarne måtte wara Regeringen till råds i jemkande och förändrande af Tull-afgifterna. —

4. Cap. Om nödwändigheten af Regeringens inwerkan på Närings-flitens utweckling. Först anföres Liberalismens theori af oinskränkt frihet. Deß wäsende såsom owedersäglig grundsats förswaras äfwen; men Förf. tror att facta gifwas, som bewisa, att ett folks intereße stundom kan förmå det att sjelft önska inskränkningar derwid. Förf. fordrar dock med precision, att Regeringens inwerkan, modificerad efter individuelt och momentant behof, skall föreståfwas af wishet och werkställas med wälwilja.

Dock fruktar Rec. att Förf. i det följande lagt i Regeringens hand en för stor förmyndarewård, af mißtroende till den enskilta beräkningen, hwars säkerhet för egen nytta erfarenheten så rikligen witsordar. Mot de anförda exemplen af Tröghet m. m., skulle wäl lika många motsatta kunna angifwas, och för öfrigt måste den sanningen wara fast bestående, "att den som icke förmås af sin egen nytta, den förmås af ingen yttre impuls." Den förra werkar omedelbart, den sednare endast medelbart.

De sid. 67 anförda citationerna ur Smith,

Say, Sismondi och Beccaria bekräfta äfwen denna Rec:s tanka och wederläggas såsom principer ingalunda af Förf., ehuru han påstår att exempel på motsatsen gifwas. — I det följande angifwes det fall då Förf. anser Regeringens intercession behöfwas; detta är nemligen då i striden mellan flere enskiltas fördelar några krafter blifwa andras öfwermägtige. Regeringen bör då återställa jemnwigten, antingen genom en blott negatif, eller äfwen genom en positif mellankomst. Rec. anmärker derwid att högsta magten, innan detta inblandande sker, nogsamt bör hafwa öfwertygat sig om, att jemnwigt mellan de colliderande intereßena på intet annat sätt kan åstadkommas, derigenom att man öfwerlemnar allt åt den enskildta frihetens bemödande; hwilken anmärkning Rec. för sin del anser af så mycket större wigt, som man måste här skilja emellan en fara eller skada, som är ögonblickets och snart förswinner, samt en helt annan fara, hwilken i sakernas egen beskaffenhet ingen motwigt kan finna. Af sednare slaget är sällan wådan af det ena intereßets momentana seger öfwer det andra. Hwad de positiva uppmuntringarna för någon wiß Näringsgren såsom genom premier m. m. beträffar, så erkänner sig Rec. wara af samma tanka som Smith och Say, att de endast böra anwändas, då dem förutan en nyttig upptäckt skulle bli utan consequens. I detta fall må Regeringen, på det ena eller andra sättet, såsom t. ex. genom försträckning af det för industrien erforderliga capitalet, gynna den allmännyttiga uppfinningen. Wid en så beskaffad positif inwerkan på industrien, bör Regeringen dock alltid nogsamt besinna den sanningen, "att Staten såsom Totum icke kan hafwa någon förd el om den ej går genom de enskildtas händer." — Förf. anför i det återstående af detta Capitlet exempel, dem han lånat ur historien, af den wälgörande inflytelse på industrien uppmuntringar haft.

5. Cap. Om Luxen. Efter att först hafwa bestridt den ensidiga grundsatsen, att "den omedelbara orsaken till capitalernas förökning är besparing och ej industrie," då deremot efter Rec:s tanka båda deßa concurrera till frambringande af samma effect, nemligen en tilltagande wälmåga; samt efter att i förbigående hafwa beklagat, att i wårt fäderneßland så få associationer till arbets företag ingås; wederlägger Gr. P. de Förf:s tanka, som påstå, att rikedomen wore tillwäxande, stillastående eller aftagande, allt efter som förbrukningen wore lika med, öfwer, eller under productionen. Denna wederläggning är gjord genom en Tabell, som wisar, att af twenne Stater, i hwilka båda consumtion warit lika med production, dock den ena genom succeßift förökande af både consumtion och production småningom tillwärt i wälmåga; den andra deremot aftagit, ehuru äfwen i densamma icke consumtionen öfwerstigit productionen. Deraf följer då att en Nations wälstånd ingalunda beror deraf att deß förbrukning är mindre än deß production. Rec. skulle sätta detta wälstånd uti den individernas wälmåga, att hwar och en hade ett det närwarande behofwet långt öfwerstigande förråd af physiska njutningsmedel. — Förf. wisar derefter, hwilket menligt inflytande på utrikes handeln uppkommit af kungörelsen d. 12 Jan. 1820, hwars föremål war ökad sparsamhet genom det minskade behofwet af wexlar, förmedelst hwilka utländska waror införskaffas. — Sedan följer Förf:s raisonnement om den egentliga Luxen. Rec. skulle önskat sig större utrymme, än det gränsorna af denna anmälan medgifwa, för att på någorlunda fullständigt sätt kunna deducera detta begrepp om Luxe.

Nu måste Rec. åtnöja sig med några Allmänna reflexioner. Knappast finnes något begrepp, som genom sin relativitet är mera obestämdt och obestämbart än begreppet af Luxe. Hwad som är luxe för en, är det icke för en annan, och genom sidobegreppens (t. ex. begwämlighets-njutnings m. m.) sjelf-relativa beskaffenhet är här omöjligt, att uppdraga några fasta gränse-skillnader. Efter närmare begrundande tror Rec. sig ha funnit en nota characteristica, som utmärker Luxen till skillnad ifrån deß grann-begrepp. Denna nota är den charakter af något omoraliskt, som ligger i begreppet Luxe. Det är mot moralitet stridande att wara yppig genom misförhållandet mellan den fak, som den yppige njuter, och det tillstånd, hwari han sig befinner. Sålunda råkar den fattige ganska snart i det moraliska felet af yppighet, den wälmående blir icke så lätt dertill skyldig, och den rike kan anwända många summor till nöjen och förströelser, utan att med skäl anses

för luxuriös. Med ett ord har således Rec. velat beteckna att det objectiva i denna fråga är det moraliska, allt annat är fullkomligen relatift.

Förf. är ingen owillkorlig fördömare af luxe, bör icke eller wara det, enligt de principer wi angifwit. — Wi hänwisa läsaren, att i deras sammanhang göra sig reda för discußionerna i detta ämne. Det war blott en philosophisk raison Rec. wille förutskicka. I principens application är Förf. sund och owäldig, och Rec. bekänner öppet den njutning han ägt wid genomläsningen af denna afhandling. Den skall för patrioten hafwa lika stort intereße, som för kännaren genom den hänsyftning, som öfwerallt göres på wårt fädernesland och deß economiska belägenhet.

Förf. nämner, "att summan af de för alla menniskor nödwändiga behof förhåller sig till summan af de föremål, hwilka sökas för begwämlighet och nöje såsom, till 1000 eller mer. Också tillwäxer antalet af menniskans företag uti civiliserade Stater uti obeständbar progreßion, och förblifwa högst få uti det wilda tillståndet." — Ganska intereßant är den sammanställning, Förf. sedan gör af bewisen om förbrukningens (wälgörande) inflytande 1:o på Befolkningen 2:o på Åkerbruket 3:o på Konsterna 4:o på Handeln 5:o på Wetenskaper och Konster 6:o på den Allmänna Rikedomen 7:o på den Borgerliga friheten 8:o på Belefwenhet och humanitet 9:o på den offentliga magten m. m. Till wederläggning af hwad Say anför, rörande consumtionens skadlighet, anmärker Förf. enligt Rec:s tanka, ganska rigtigt, att de mest luxuriösa länder dock äro de i wälmåga mest blomstrande. Åfwenså rigtigt anmärkes, att en lycklig politisk constitution ger den bästa förklaringsgrunden till Engelsmännens, Holländarnes och Schweitzarnes national-wälmåga. —

Derefter öfwergår Förf. till att wederlägga Roußeau, i det afseende hwari denne namnkunnige Förf. förklarar sig ej blott mot luxen, utan åfwen emot de enklaste konster. Roußeaus yttrande anföres sid. 108 och följ., till hwilket ställe wi hänwisa Läsaren. Då Gr. P. wederlägger detta yttrande, upptar han de förnämsta satserna såsom Theser, och ådagalägger deras felagtighet, med hela styrkan af den sundhet och slutnings-rigtighet, wi flere gånger haft det nöjet att berömma, såsom hufwudegenskaper i wår Förf:s framställning. Till slut fattas icke eller historiska bewis, som tala för den grundade wederläggningen af de angifne Rousseauiska satserna. —

6. Cap. Om den af Smith införda, men föga rigtiga fördelning af Arbeten i Productiva och Icke productiva. Den här anställda undersökningen är i synnerhet beslämd, att relevera det rent intellectuella arbetets productiva beskaffenhet, då Smith i allmänhet icke tyckes gifwit wettenskaps-mannens m. fl. sysselsättningar det wärde de förtjena. Rec. behöfwer knappt säga att Förf:s bewisning häruti skulle fullkomligt hafwa öfwertygat honom, åfwen om Rec. icke medfört till läsningen af skriften denna öfwertygelse. Då det sednare warit fallet med Rec., och troligen är det med hwarje owäldig forskare i deßa ämnen, will Rec. icke förekomma läsarens nöje med att ur Gr. P:s bewisning utrycka några spridda drag, utan öfwerlemnar den åt läsaren att hel och hållen behjertas. Exemplet af den productivitet, som ligger i en Läkares arbete, är wäl anbragt och utfördt, och detsamma är förhållander med allt så kalladt immaterielt eller intellectuellt arbete, om hwilket Say wißerligen yrigtigt yttrar sig "att det gör ingenting för rikedomen utan allt för consumtionen." — Helt annorlunda raisonerar wår Förf. "Då man erkänner att en enda idée af philosopheu kan innebåra fröet till utrotande af hundrade fördomar, som hindra den fria utwecklingen af menniskans krafter; att en enda idée af Lagstiftaren kan innebåra flere millioner menniskors sällhet eller olycka .... så fattar man äfwen den oändeliga inflytelsen af den lärdes arbeten." Rec. skulle önska anföra mycket mer, men fruktar redan beskyllningen af allt för stor widlöftighet, och tillägger derföre till denna undersökning endast en anmärkning. Man har ofta mißtagit sig om begreppet af att producera. Att producera är icke att frambringa något nytt; frambringa något nytt kan lika så litet naturen som menniskan, ty metaphysice skapas intet nytt: så wäl naturen, som menniskan, förwandla endast tingens gestalter, gifwa åt wißa redan gifna grundämnen en brukbar sammansättning, men frambringa inga substanser, och sedan man öfwertygat sig om detta sakens förhållande, finner man att arbetaren så wäl i det intellectuella, som i det materiella genom sin werksamhet producerar, så widt ett producerande är möjligt. (Slutet följer).

Litterära Underrättelser.

Tyskland. Calderons skådespel hafwa, såsom bekant är, här funnit twenne förtjente öfwersättare: Gries, redan förut ärofullt känd genom sin öfwersättning af Taßo och Arioſto, samt von der Malsburg. Båda hade sinsemellan träffat den öfwerenskommelsen, att ur den rika spanska skattkammaren för sig utsöka hwar sina ädelstenar. Genom ett mißförstånd hafwa dock twenne skådespel af dem begge blifwit förtyskade. Von der Malsburgs tolkning utmärker sig genom en stor prydlighet och tilltager med hwarje nytt Band i wärde; Gries'ens genom den större säkerhet, som längre öfning gifwit. Af denne senares Calderons Schauſpiele, utkom 5:te B:det förl. höst. Malsburg har också nyß utgifwit 5 B:det. Äfwen af originalet utkommer hos den senares förläggare Brockhaus en temligen wacker upplaga, hwaraf 3 Band äro färdiga.

—— Bland Tysklands inhemske Roman-författare wäcker för det närwarande Van der Velde det mesta uppseendet. Ref. har, utom hans i Gräffs Journal påbörjade Roman, Arved Gyllenſtierna, läst trenne af hans sednaste Romaner: Der Maltheſer, — Die Lichtenſteiner, — och Die Wiedertäufer, utgörande 8:de, 9:de och 10:de B:det af denne Förf:s Sämmtliche Werke, hwilka alleſammans inom få år utkommit. De första 3:ne Banden utgöras af Die Erzſtufen; det 4:de af Prinz Friedrich, det 5:te — 7:de af Die Eroberung von Mexico. De stödja sig alla på en historisk grund, och förråda ett, om ej grundligt, dock sinnrikt studium af de tider, som framställas; i plan och stil saknas icke talang, men man skönjer öfwerallt i behandlingen den flyktighet, hwartill en mode-författare så lätt förledes.

—— Das goldne Vließ. Ein dramat. Gedicht in 3 Abth. v. Franz Grillparzer. — Genom sina båda sorgespel Sappho och die Ahnfrau är denne skald äfwen för den swenska Läswerlden icke obekant. Med det första lärer närwarande skådespel ej kunna uthärda sammanlikningen. Förf. har, såsom billigt, behandlat mythen med mycken frihet, utan att dock det betydningsfulla derpå wunnit. Mellertid skola charaktererna här wara tecknade med mycken skarphet; dictionen rik och blomstrande, och Förf. har för öfrigt på allt sätt bemödat sig, att mildra det gräsliga, widriga och stygga, som ligger i ämnet och försona wårt hjerta med den mera olyckliga än brottsliga hjeltinnan. Så olika än omdömena öfwer denna tragedi för öfrigt äro, sammanstämmer man dock enhälligt uti, att anse den för en af de märkligaste produkter i witterheten, som förledet år utkommit i Tyskland.

—— Artemidor im Reich der Römer. Von Küffner. — Ett sidostycke till Voyage du jeune Anacharsis, med hwilken det förtjenar att jemföras ej blott i anseende till ämnet, utan äfwen till utförandet, genom en sällsynt förening af lärdom med elegans och smak. Första Delens första Afdelning har utkommit i Wien och innehåller Resa till Kreta — till Sicilien — Betraktelser öfwer Romerska Skalder af andra rangen, från 7:de århundradet efter Roms byggnad till Tiberii regering.

—— I Berlin är under trycket General Minutolis Resa till Jupiter Ammons Tempel och Öfra Egypten, utgifwen af Prof. Toelken, med 1 charta och 30 lithograph. Tabb. i imp. fol. Konungen har till detta werk anslagit en betydande summa.

Upsala. Af Swea, Tidskrift för Wetenskap och Konst, är Sjette Häftet nu under tryckning. Det kommer att bland annat innehålla: Om falsk och sann Liberalism. Politisk Betraktelse; samt Bref öfwer Italien, af Författaren till det i Tredje Häftet införda Brefwet ifrån Rom. — Sjunde Häftet öppnas med en afhandling: Hwad är och huru yttrar sig det Sinne, som är nödwändigt för en rigtig uppfattning af Historien i allmänhet och Medeltidens Historia i synnerhet? Denna afhandling meddelar Inledningen till de Föreläsningar, dem Hist. Univ. Doc. M:r Atterbom, under fjolårets Wårtermin, höll öfwer första epochen af Korstågens Historia.

——Tredje Häftet af W. Hisingers Anteckningar i Physik och Geognosi, under Resor i Sverige och Norrige, har nyligen härstädes af trycket utkommit.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 27. Den 3 April 1823.

Recensioner:

Betraktelser öfwer åtskilliga ämnen uti Stats Hushållningen, med afseende på Swerige; af Grefwe C. H. Posse. Stockholm, Deleen, 1823, 9 och 145 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 26.)

7 Cap. Om Befolkningen. Med skäl ogillas här de Konstmedel, som man i det yttre utänkt för att befordra populationens tillwärt. Rec. wille likna sådana försök wid experimentet att anbringa drifhus öfwerallt på sädesfälten, för att under en kall sommar göra sig säker om god skörd. Konsten kan lika litet i det ena, som i det andra fallet, ersätta naturen. Endast beredande af inre wälmåga befordrar realiter befolkning. All annan förökning är folkets tillwärt till egen undergång. Ett rikes styrka beror, såsom Förf. rigtigt anmärker emot Galliani, alldeles icke på, om det har flere eller färre menniskor. "Indien, ehuru uppfyldt af inwånare, är derföre icke mindre ett rof för den förstkommande eröfraren." Derefter uppgifwes hwarpå statens styrka beror, nemligen på medborgarnes charakter m. m. — Ett falskt hopp kallar Förf. det påstående, att befolkningen mottager större tillwärt af Åkerbruket, än af Konsterna; deraf tro nemligen jordbrukande nationer sig kunna rikta sig på manufacturfolkens bekostnad. Twertom, bewisar Förf. att en ömsesidig förening af båda näringarne är nödwändig, påstående att, då åkerbruks nationerna tillwäxa i rikedom och i befolkning såsom 1, så böra fabriks folken tillwäxa i konstflit och befolkning såsom 3.

Befolkningen tillwärer för öfrigt i componeradt förhållande utaf tillwärten af näringsämnen och af medlen för deßa näringsämnens inköp. Förf. anmärker härwid rörande wårt fädernesland, att rätta orsaken till det år 1821 inträffade wanpris på landtmannaproducter, icke wär en följd af fördubblad production, utan att den sanskyldiga orsaken till detta wanpris snarare borde uppsökas i den "tieåriga stränga indragningen af Rikets gångbara mynt, i den (synnerligen genom Disconterne) förstörda allmänna och enskilda Crediten, i den minskade handeln och rörelsen både innom och utom landet och i det allmänna wälståndets deraf härrörande aftagande." Rec. berigtigar detta i allmänhet med tillägg af sin öfwertygelse att äfwen öfwerproduction af Spannemål bidrog till wanpriset, hwaremot Rec. icke inser grunden till Förf:s angifwande om indragningen af landets mynt, då detta twertom årligen småningom förökat sig, hwilken Sedelstockens successiva förökning Rec fast häldre anser såsom af en hufwudorsakerna till wår financiella förlägenhet. Till slut anger Förf. resultatet af Tabell-Commissionens berättelse, hwaraf man finner att af 481,145 hushåll som räknades i Riket 1820, woro 317,399 fattiga och utfattiga, samt att år 1815 funnos endast 434,865 hushåll, hwaraf 311,187 fattige och utfattige: der anföres äfwen sid. 20 att en förminskning ägt rum ifrån år 1805 till 1820 i

följande folk-klaßer nemligen i Läroståndet 262, i Ståndś-Persons-klaßen 4345, i Borgare-Ståndet 2008 personer.

8. Cap. Om större allmänna Spannmåls-magazins Inrättningar. Förf. börjar med att angifwa, att sådana i mindre upplysta tider warit wäl accrediterade, men af wåra tiders erfarenhet åro förkastade. I 4 momenter upptages hwad man brukar säga till deras fördel och Förf. beswarar deßa anföranden, punkt för punkt wederläggande dem. Han recommenderar Tull å Spannmål framför sådana stora Inrättningar, hwilkas olägenheter han i korthet utwecklar — olägenheter, ty wärr djupt kända genom wår sednaste dyrköpta erfarenhet. Rec. skulle ansett för sin pligt att ingå i en närmare utweckling af detta för det allmänna så oändligt wigtiga ämne, om icke han wore öfwertygad att tidens fordran snart bryter stafwen öfwer en Inrättning, sådan som wår allmänna Spannmåls Magazins Inrättning, hwilken bewisat sig så litet kunna swara emot sitt ändamål. Konungs och Ståndens mogna och beprőfwade uppmärksamhet omfattar för öfrigt redan med wederbőrligt intereße detta ämne, som för allmänna wälståndet är af så oberäkneligt inflytande. — Ibland de projecter till dylika inrättningar Rec. sett, påminner han sig ett hos v. Soden, till hwilket han wid detta tillfälle endast kan hänwisa Läsaren, erinrande att det bestod i ett så kalladt Idealt Spannmåls-Institut, af de privata sjelfwa beredt för en möjligen inträffad miswäxt. Deröfwer skulle Staten endast ega det dirigerande och controllerande öfwerinseendet, och de privata hypothisera en quota pars af sin Spannmål för kommande behof. — —

Men redan finner sig Rec., af intereßet att syßelsätta sig med Gr. P:s sakrika och grundliga skrift, hafwa blifwit föranledd att wara långt widlöftigare, än han ifrån början ämnade. De ämnens wigt, hwarom fråga förewarit, åfwensom det wettenskapliga och patriotiska intereße, hwarmed de af Förf. blifwit behandlade, anser Rec. wara tillräckliga skäl för en anmälande granskare, att icke följa en så beskaffad skrift med en alltför flygtig blick. För öfrigt lyckönskar Rec. af upprikтigt hjerta fäderneslandet, att författare upträda, så grundligt förberedda, som Gr. P., för att orda i deß wigtigaste angelägenheter och såsom folkrepresentant öfwerlägga om deß bästa, samt gör

af läsarne det anspråk att de moget öfwertänka de ämnen, som han till deras begrundande framställt. — Begär någon ett omdöme om bokens stilistiska charakter, så blir detta Rec:s omdöme ganska förmånligt, ty knappt har Rec. funnit något mer att anmärka än ordet illgörande (p. 116) hwilket dock wäl låter förswara sig. Bokens typiska utseende är också recommenderande.

Års-Berättelse om Swenska Läkare-Sällskapets Arbeten. Lemnad den 1 Oct. 1822, af C. J. Ekström, Sällskapets Secreterare. Stockh. Nestius, 1822. 126 sidd. 8:o.

Efter en inledande harang, hwari bland annat yttras, att Swenska Läkare-Sällskapet, seende "sig nu tryggadt för förgängligheten genom det nyttiga, det goda som det alstrar, börjar känna sin egen kraft, och derföre kan utan fara gifwa Secreterare-befattningen deß rätta betydelse," börjas redogörelsen öfwer de ämnen, som under det förflutna året warit föremål för Sällskapets syßelsättningar. Under läsningen deraf öfwertygas man snart, att Sällskapet med berömwärdt nit sträcker sin uppmärksamhet till alla delar af Läkarekonstens område. Om än förklaringar öfwer de facta, som meddelas, och i allmänhet theoretiska undersökningar åro mera sällsynta, om man än undsägnas med Hohenlohiska botningsförsök (s. 22), och hwarjehanda anatomico-pathologiska rariteter (sidd. 12, 13, 18, 19), så hör sådant till tidens influenza, och godtgöres fullkomligen genom andra för Wettenskapsmannen intereßantare händelser och anteckningar. Till deßa sednare hänför Rec. obductionsberättelsen af Hr M. Retzius om ett strax efter förloßningen dödt foster, hwars wenstra lunga innehöll en wahrsamling (s. 14); Hr Berzelii underrättelser om Carlsbads belägenhet och källor, brunnsdrickningen der och analysen af Carlsbaderwattnet (s. 43); Hr Hof-Apothekaren Sprengchorns beredningssätt af wärt-extracter (s. 64); Några af Förf. företagne chirurgiska operationer, och ibland dem i synnerhet 2:ne pupillbildningar och en exstirpation af öfwerarmen i axelledgången *)

*) De förstnämnde af deßa operationer förut-

(sidd. 92, 94); m. fl. andra, som utan twifwel intaga ett wälförtjent rum i Sällskapets Handlingar. — En särskild mention påkalla Hr af Pontins i Sällskapet uppläste anmärkningar wid en af StatsRådet Hufeland alla Läkare tillegnad skrift: om nödwändigheten att bibehålla de officinella namnen på Medicamenterne, ur hwilka (s. 61) följande inhämtas: "Den tidpunkt, då Läkarekonstens rationella utöfning endast erkände systematisk grundlighet i alla med henne sammanhängande wettenskapsgrenar, är den enda sanna upprinnelsen äfwen för Pharmaciens wettenskapliga behandling, och i samma stund Läkarekonsten uppnådde sin närmare förening med Chemien, stadgades äfwen Pharmaciens nomenclatur." Hr af P. hade gjort wettenskapens wänner sig förbundne, om han närmare welat bestämma denna tidpunkt, och huru Pharmaciens wettenskapliga behandling derur upprunnit, ty det följande i samma period lämnar föga upplysning deröfwer. Medicinen, såsom en rationelt utöfwad konst, har nemligen, enligt deß historia, alldrig stått i närmare förening med Chemien, än i 16:de och 17:de seklen, eller i de tider, då efter Paracelsi reformation Hellmonts och Sylvii systemer utbildades och woro rådande. Att då äfwen, med de nya Chemiska medlen, nya benämningar efter hand uppkommo, och att bland deßa åter de, som betecknade werksamma medel, wunno allmän burskap och intill wåra dagar bibehållit sig, allt detta bestrides icke. Men att Pharmaciens nomenclatur då stadgades, torde ej wara Förf:s mening, ej heller lika lätt bewisligt. Då, som nu, saknades icke de, som älskade ytterligheter; ett pompöst, storljudande namn, t. ex. magisterium solis, ens primum salium m. fl., gällde ofta mer än sjelfwa saken, likasom man i sednaste tider synes wilja åsidosätta allt annat, för den Chemiska definitionen. "Termerna äro för wettenskapsmannen icke underkastade andra förändringar, än språk-bruken i de lefwande språken, och deßa (språkoruken?) ske alltid omärkligt. Men att wilja stanna wid en redan aflägsen tids konstord, utan att bringa dem under ett rationelt system, skall blifwa ett fortsatt öfwerlåtande åt godtycket, och ett beständigt hinder för uppnåendet af wettenskaplig form." — Enligt Rec:s mening, nyttjar Wettenskapsmannen termer ur ett dödt språk, för att undwika förwillelser af föränderligheterne i de lefwande, och bibehåller konstorden från en aflägsnare tid, för att ej stå i beroende af den närwarandes ephemeriska former. Han förwillas icke af de beständiga ropen på rationelt system; han igenkänner i detta blott en ny och modern aggregat-form, deß mera opålitlig och föränderlig, ju mindre man ännu blifwit allmänt ense om principerne*) för uppställningen deraf, och ju oftare deßa af nya upptäckter förändras. Han glömmer ej skillnaden mellan technika termer och definitioner; de förra äro för honom ett öfwerallt gångbart mynt, de sednare sådana werkar, som ofta återsändas med protest. Han lämnar i sitt wärde hwarje försök, att på kunskapens wäg undanröja hindren för kommande tider, men för uppställningen af ett nytt, i en främmande kunskapsgren intwunget namnsystem, som sjelft hwilar på osäker grund, uppoffrar han icke den reellare fördelen af allmän begripelighet. — Må det wara nog med deßa prof, för att wisa tendensen af Hr P:s anmärkningar, som (s. 64) slutas med det widsträckta förslag, "att så en gemensam pharmaceutisk nomenclatur antagen och gällande för hela Europa, eller för hela den bildade werlden; hwartill, såsom man wäl kan föreställa sig, "säkert ingen annan än den chemiska skulle kunna anwändas." Rec. önskar all framgång wid utförandet deraf! men så länge "denna tractat folkslagen emellan ännu är ouppgjord och mähända något

sätta en säker hand och lofwa mycket i en framtid för wår ophthalmoiatri, om också skönheten af den trekantiga pupillen (s. 93) drages i twifwelsmål. Hwad exstirpationen beträffar, så, ehuru den förut i tryckt skrift blifwit omförmäld och här nämnes på 2:ne ställen (sidd. 8, 94), synes dock en mera detaillerad underrättelse deröfwer behöflig för att, i anseende till den slutligt olyckliga utgången, inse caußal-sammanhanget mellan operationen och den påföljande feber-sjukdomen, heldst det måste anses för ett sällsynt fall, att en patient, som efter en större chirurgisk operation fullkomligen tillfrisknat, strax efter sårets läkning anfalles af en feber. —

*) Man jemnföre flere länders nyaste pharmacopéer!

dröjer för wigtigare tractaters skull, torde det till undwikande af en redan börjad förbistring, för pharmaciens restauratörer icke wara obehöfligt, att närmare begrunda Hr Hufelands råd, eller ock att hos F. A. C. Gren (System der Pharm. Halle 1798) nogare skärskåda de grundsatser, hwarefter ett dispensatorium bör inrättas, om det skall swara emot sitt ändamål. — —

Framl. Förste LifMedicus af Bjerkén anställde år 1807 med framgång en högst wigtig chirurgisk operation, nemligen en omknytning af Art. Carotis Communis, som säkert ännu är i friskt minne hos mängen wettenskapens idkare. Det är derföre en gladt öfwerraskande underrättelse (s. 86), att en berättelse derom, "funnen bland gamla papper i Kongl. Lazarettet," kommer i dagsljuset och får ett rum i Sällskapets Handlingar. Den skall säkert af hwar och en med nöje läsas; måtte flere dylika fynd göras efter en Man, hwars blotta namn war en säker borgen för hans artistiska hand, ehuru sällan han sjelf förkunnade hwad han gjort!

Observationen af Hymen imperforatus (sidd. 98—101) är märkwärdig, icke så mycket för händelsens sällsynthet, som för utgången, hwilken efter långwarigt lidande genom naturens åtgärd blef lycklig, oaktadt Läkarens oförswarliga misstag och den widriga behandling, som war en följd deraf. Rec.[:] kan ej i detail följa denna berättelse; men att hos en patient af 18 år, och wid en så bestämd series af mer än ett års tid periodiskt stigande symptomer, misstänka ett "gammalt, genom adhäsiv inflammation fastwäxt vaginal-bräck" måste utgöra höjden af diagnostisk förblindelse! —

Berättelsen slutar med litterära och ekonomiska underrättelser samt Biographier öfwer de Ledamöter, som under loppet af året aflidit. Bland de förra inhämtas, att Doct. Ronander, Författare till en Förklaring öfwer tillredningen och bruket af de medel, som finnas upptagne i nyaste Editionen af Pharmacopoea Svecica, blifwit belönad med det år 1820 "på Hr Profeß. och Ridd. Trafwenfelts förslag och sedan han dertill anslagit medel" för en sådan afhandling utsatta priset af 150 R:d B:co. Ett wackert och blifwande monument af Hr Profeß. Trafwenfelts nit för sin wettenskap och wakande öga för deß idkares behof! Läkare-Sällskapets inkomster utgjorde under det förflutna året 3234 R:d 16 sk. 10 r:st, och utgifterne 2471 R:d 7 sk. Böcker hafwa blifwit inköpte till ett wärde af 824 R:d B:co. Biographierne äro meddelade af Hr Aßeß. och Ridd. Sacklén, och således af samma hallt med dem, som läsas i hans Sw. Läk. Historia. De olikheter Rec. warseblifwit inskränka sig till blotta namn och constructioner. Så heter t. ex. framl. Prof. Betulin i årsberättelsen Jac. Johan, hos Sacklén J. Josua, hwilket ock är det rätta förnamnet; i årsber. "lefde han (dimitterad till Upsala) likasom förut genom yngre barns underwisning," hos S. "understödde han, liksom förut, sina studier, genom" m. m. I allmänhet skulle, enligt Rec:s omdöme, den tryckta årsberättelsen ingenting förlora, om deßa monotoniska register på födelse- schole- och studentår, examina, disputationer m. m. helt och hållet öfwerlämnades åt samlaren. —

Stilen är fri och lätt, men någongång just icke tydlig, t. ex. s. 5. "Hästen, darrade och war matt, men gick i sin spilta, der han stod stilla."

Litteära Underrättelser.

Tyskland. Fredrik Ludvig Zacharias Werner bekant genom sina af stora skönheter och fel utmärkta Dramatiska Digter, genom sin öfwergång till Catholska kyrkan, hwarefter han inträdde i andeliga ståndet, fluteligen genom sina predikningar, har dött den 15 sistledne Januari i Wien, der han tillbragte sina senare lefnadsår. Mot slutet af sin lefnad war han medlem af den så kallade Redemptorist-Orden. Han war född i Ostpreußen.

Rättelser:

N:o 25, s. 200 r. 37 står: färgornas utseende läs färgornas ursprungliga utseende
N:o 26, s. 205 r. 20 står: såsom, till 1000 läs såsom 1 till 1000

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 28. Den 7 April 1823.

Recension:

Dikter af Euphrosyne. Första Bandet. Upsala, Palmblad & C. 1822. 256 sidd. 8:o, med twenne Musik-Bilagor.

I den stund Rec. går att anmäla detta rika och dyrbara offer på Swenska Sånggudinnans altare af en Skaldinna, hwars ålskwärda genius redan genom de sista årgångarne af Poetiska Kalendern blifwit bekant och kär för Poesiens wänner, anser han sig äga skäl att förut med några ord erinra dem om de trenne inhemska fruntimmer, som före henne intagit platser i Skaldekonstens tempel. Det förhållande, hwaruti Euphrosyne står till sina företrädarinnor, skall gifwa oß den tjenligaste anledning, att med tillbörlig åskådlighet utmärka hennes ifrån deras ganska beständt afwikande rigtning, och hänwisa på den grundton, hwarifrån det i hennes tonart individuella leder sitt ursprung. Desto lättare blir att utreda, i hwad egenskap detta är så beskaffadt, att wårt fäderneslands witterhet, som redan med glada utsigter mottagit deß första upptäckt, har att påräkna någon betydlig winst genom deß widare utweckling. De trenne företrädarinnorna äro Fru Nordenflycht, Fru Lenngren och Fru Widström.

Twifwelaktigt kan wara, om ej Fru Nordenflycht, nedtryckt af en för qwinnoskullror alltför tung lärdomsbörda, egentligen började skrifwa wers blott af den orsak, att en bland hennes samtidingar gängse åsigt fann det ohöfwiskt, om en slik beläsenhet nöjde sig med att skrifwa prosa. Wißt är, att hon först då, när hon stod på tröskeln af ungdomens yttersta gräns, lärde sig söka ämnen för sin konst annorstäds, än wid bröllopp, begrafningar och allahanda små tillfälligheter, der en i sig sjelf obetydlig och slappt uttryckt tanke kunde behaga genom den i hennes tid sällsynta inklädnaden af drägliga rim. Till denna högre insigt och lyftning förhjelpte henne det öde, att hon sent omsider — tywärr alltför sent för sitt hjertas lycka — lärde känna Kärlekens längtan, i hela den brännande kraft hwaraf denna lidelse är mäktig. Men då föremålet för hennes låga, i följd af hennes år, snille och rykte, motswarade den med blotta wördnadens tillgifwenhet, blef lynnet af hennes sång, som nu ändteligen flöt ur hennes innersta känsla, ömsom en sentimental småktning efter en framtid, hwars lockande roman war owerkställbar, ömsom en halft convulsiwisk saknad af en ungdomsålder, hwars fröjder oåterkalleligt woro förswunna. Hennes inbillningsgåfwa war icke fyndig nog, att tillräckligt wariera detta thema; deß sjukliga enformighet sökte tröst och färgor hos hennes erudition, och denna, mer pedantisk än rikhaltig, skakade sina wingars blywigt åfwen öfwer den sista perioden af hennes författarlif. En gammal oseд att wårdslösa Språket, i skrifsätt och wersbyggnad, följde henne deßutom, oaktadt en i de senare åren wißerligen sorgfälligare uppmärksamhet, ända till slutet af banan; denna

arfsynd, ärfd ifrån den rimmande "hedersgumman" Brenner, har fullbordat föräldringens pregel på de i wåra fäders ungdomsdar ännu så widtfrejdade "qwinliga tankespelen af Herdinnan i Norden."

En skaldinna med alldeles motsatt natur och syftning, war Fru Leungren. I snille twifwelsutan långt den förra öfwerlägsen, begåfwad med egenskaper att aldrig kunna nedflyttas från sitt utmärkta rum i wår witterhets häfder, lider hon derigenom ingenting till sin ära, att ett opartiskt omdöme gifwer henne just den som henne tillhör, och som derföre sannolikt förblifwer den enda bestående. Olika begrepp, dels om Poesien i allmänhet, dels om den för qwinnor naturliga i synnerhet, föranleda till olika åsigter och fordringar; och deßa, liksom i mycket annat, ha också i afseende på Fru Leungren ännu ej hunnit att förlika sig. Förlikningen har sina ursäktliga swårigheter, så länge man å ena sidan exalterar sig derhän i sin beundran, att man — såsom icke längesedan stod att läsa i något af Stockholms dagblad — utropar henne för den yppersta bland alla skalder af hennes kön, och twiflar om det andra kan framwisa någon som öfwerträffat henne i poetisk fullkomlighet. Rec. finner härwid skäligt att påminna om det Horatianska est modus in rebus, och huru orimligt ett sådant loford skulle förekommit hennes eget ljusa förstånd. Aktningen för hennes kända blygsamhet borde afhålla från slika kritiska hänryckningar, om ån aktningen för en förnuftig åsthetik torde wara för tidig att begåra. Fru Leungrens talent är, inom sin omkrets, sann och glänsande: men denna omkrets är icke widsträckt, och rigtningen af hennes snille ganska ensidig. Följden af hennes mera wälmenta, ån insigtsfulla beundrares utmaningar kunde bli den, att man satte henne i något jemförande förhållande till Fru Stael-Holstein, till Fru Cottin, till Fru Helwig, till Författarinnorna af de classiska romanerna Gabriele*) och Florentin**), kort sagdt, till de qwinliga snillen af första och andra ordningen, som i ett oändligt rikare mått tagit både phantasiens och reflexionens werld i besittning. Men hwarje sådan jemförelse wore oråttwis, ja otacksam; och Sweriges witterhet är henne så warmt förbunden för det som hon werkligen war, att den icke behöfwer pådikta henne skenet af att hafwa warit någonting mera. Charakteren af denna skaldinnas poesi är föröfrigt lika lått att beskrifwa, som att uppfatta. Fordrar man framförallt känsla, och en af känslan beherrskad inbillningskraft till könbeteckning af sann qwinlighet, i Poesien liksom i Naturen: så war Fru Leungren (nemligen i sin egenskap af Författarinna) snarare ett slags wäsende af manligt kön. På alla bladen i hennes skrifter tilltalar oß en ande, som är långt mer förståndig ån känslofull. Utan att påstå, det Qwinnan bör wara oförståndig, tillstår dock Rec. upprigtigt, att han hos detta kön älskar se hellre hjertats, ån hjernans öfwerwigt. Den senare förblifwer dock alltid, med sjelfständigare kraft och mångsidigare omfattning, företrädeswis de manliga snillenas egendom: i hjertats rymd, i skönheten af deß omedelbara naturspråk, är qwinnan gudomligt oupphinnelig. Det enda qwinliga hos Fru Leungren, är den egna, ohärmliga naiveteten af hennes qwickhet, och den klara, den af daglig öfning skärpta blicken för en mängd fina, oß männer oftast undfallande egentlighetsdrag på de taflor, dem hwardags-umgånget, sådant det inom de wanliga halfbildade sällskaps-kretsarna plägar wara, framställer utan att sjelf synnerligen tänka derpå. Sådeles rigtar hon denna blick åt den husliga lefnadens område. Tywärr betraktar hon det alltför sällan i den patriarchaliska dager, som är deß ursprungliga, äkta och poetiska; mestadels uppsöker hon familje-lifwet i de förhållanden, der en konstlad och förskämd sällskaps-lära genom sin inflytelse antingen gjort det uselt och löjligt, eller åtminstone beröfwat det alla strålarne af deß första, heliga enfald. Hennes qwickhet, den sammanfattande medelpunkten för alla hennes själs-anlag, sprider lifliga och lekande blixtar: men de spela nästan öf-

*) Af Johanna Schopenhauer. En utförlig anmälan om detta icke längesedan utgifna ypperliga werk skall innan kort meddelas.

**) Af Dorothea Schlegel, född Mendelsohn (den bekante Philosophens dotter). Endast den första delen har kommit i allmänhetens händer; denna del utgafs år 1801 af Författarinnans man, den ryktbare Friedrich Schlegel.

werallt på ytan af en kall, wid lifwets och tingens carrikatur-sida stannande reflexion. Mot sjelfwa Qwickheten, i och för sig sjelf, och deß rättighet att wärderas såsom ett af Poesiens wäsentliga elementer, har wißerligen ej Rec. något att inwända. Twertom önskar han att denna sällsynta planta måtte i haus fäderneland få blomstra ymnigare hädanefter, än hittills. Hwad särskildt Ironien angår, så är ett wißt mått deraf ett helsosamt, ja nödwändigt willkor för all poetisk werldsåskådning, om denna skall kunna bli hwad den bör wara, en öfwer alla lifwets timliga motsatser oafhängigt swäfwande och fri; hwarwid det föröfrigt beror på skaldens lynne och wal, om haus ironi skall yttra sig såsom hufwudbeståndsdel och alltså under en bestämdt framträdande skepnad, eller blott werka (liksom t. ex. hos Goethe) i egenskap af en osynlig, men lindrigt kännbar tillsats i den atmosphер, som genomtränger och omgifwer haus konstgestalter. Bland de åtskilliga förunderligheter, som blifwit sagda och trodda om flera nyare swenska författare, Rec. deribland inbegripen, har också förekommit den, att de hata qwickheten, skämtet, ja i allmänhet glädjen och löjet. Till och med personer, som ej utan skäl anse sig för utmärkta godsägare i skämtets regioner, hafwa gjort oß dylika förebråelser, fastän med skonsamheten af indirecta wändningar; förmodligen att wänligt låta oß förstå, huru lätt deßa wändningar kunde förwandlas till directa, och då naturligtwis bringa oß i stora förlägenheter. Man är dem för warningen förbunden; om de ock öfwer de wådor, man af deras qwickhet kunde få att befara, oroa sig med nog öfwerdrifna skräckbilder. Men poetisk, i namnets högre, strängare bemärkelse, är egentligen blott den Qwickhet, som är på ett stort sätt qwick: det will säga, en humoristisk. Alla wåra läsare känna sannolikt det öfwersättliga engelska ord, hwarefter denna benämning i den nyare ästhetiken blifwit bildad. Detta slag af qwickhet, som med en blixtsnabb reflexions skarpsinnighet och träffande combinations-förmåga tillika förenar phantasiens, utwidgar derigenom den hos hwart och ett ironiskt förstånd lefwande böjelsen för epigrammatiska infalls-lekar till en förmögenhet af skämt, som uppfattar hela werldens brokiga mångfald i en enda lika brokig spegel, och der återspeglar deß sinnliga omåtlighet med en

ej mindre omåtlig ironi. Klart är, att utan en sammanbindande, ordnande, skapande, mildrande princip wore all så beskaffad ironi sjelf en förstörande andlig werldsbrand, som skulle qwarlemna det hemska chaos till sitt åreminne; den wore helwetets, som betraktar menniskorna och werldsinrättningen med en blandning af hat och förakt, en sinnesart som i Goethes Mephistopheles blifwit oöfwerträffligt skillrad, och som under en mera pathetisk omklädnad plägar af den snillrike Byron just con amore framställas. Men den organiska principen, genom hwilken Ironien kan upplyftas inom Konstens rymder och i följd af denna upphöjning tillintetgöra sin förstörande egenskap, är gifwen i enheten af den gudomliga Idée, som på olika wis af allt hwad som är Phänomen, af alla andar, ting och förhållanden repräsenteras med större och mindre tydlighet, d. w. s. med större och mindre fullkomlighet. Denna Idée, som mera positift, mera omedelbart skådas och förherrligas af Poesiens öfriga arter, lefwer och werkar i den ironiska under ett till utseende ganska oegentligt omhölje, som tyckes, wid förstå påögnandet, wara ingenting annat än en barock hopwäfnad af de nyckfullaste sjelfmotsägelser, hugskott, luftsprång och wilda bizarrerier. Ty just den universellt ironiska werlds-åsigten, så wida den stöder sig på den angifna enhetens grund och botten, är hwad wi beteckna med ordet Humour; och denna uttrycker sig ej annorlunda, än i att oupphörligt sammanfatta ändpunkterne af menskliga lifwets rigtningar, och wisa huru det Högsta, hwartill själen kan uppswinga sin känsla och betraktelse, har ett för detta lifwet oupplösligen gällande föreningsband med det Lägsta, hwartill de alldagliga syngestalternas owäsentlighet kan sjunka. Men den humoristiske skalden erfar inom sig desto djupare, warmare och ljusare den heliga kärnans Idée, ju orimligare och genom komiska contraster löjligare de jordiska repräsentativerna synas honom i deras mer och mindre dåraktiga drömmar, förslager, fördomar, tidsfördrif, sedwanor, twister och anspråk. Den humoristiska qwickheten är derföre, i sitt friska tillstånd*), lika mild som djupsinnig, ehuru mycket hon ock wid ett hastigt ögonkast må förefalla skoningslös: ty den inre

*) Hos Swift war den mjältsjuk.

försonande Idéen, alltid klart närwarande för deß medwetenhet, öppnar öfwerallt för deß blick den högre, den himmelska och ensamt werkliga werld, der det skenbara, det relatift existerande i alla de omotswarigheter och widunderliga mißförhållanden, som uppkomma ur motsatsen mellan ett centralt och ett peripherisk lif hos hwarje enskild liksom hos hela det synliga universum, förswinner på ståndpunkten af en ewigt molnfri Olymp, eller upplöses i åskådningen till allmän gudaskönhet. Men denna qwickhet, hwars kraft alltid ligger tusenfaldigt mera i tankens beskaffenhet än i ordens, och som alltid betjenar sig af det Löjliga till uttryck af ett i sjelfwa werket inwärtes oändligt Allwar, förutsätter till sin möjlighet icke blott den yppigaste poetiska inbillningskraft, — hwarföre hon ock må företrädeswis heta phantasiens qwickhet, — utan deßutom tillika en reflexionsförmåga, som ännu aldrig, så långt Rec. har sig bekant, funnits i så stort mått hos något Fruntimmer. Ja, det qwinliga könet mäktar dessto mindre producera något i humoristisk bemärkelse Qwickt, ju bestämdare detta (jemwäl wid sina concretaste tillämpningar) är ett ideellt i sin natur, och i följe deraf sådant, att det af qwinnor — äfwen de mest genialiska — icke ens förstås, eller åtminstone aldrig helt och hållet; de äro dertill förmycket barnsliga, sangwiniska och godsinta. De kunna ej begripa, huru det wid ett humoristiskt förfarande är görligt, att icke blott lemna den gudomliga Idéen af all Werklighet, Sanning, Godhet och Skönhet oantastad i deß majestät, utan till och med att icke på minsta wis i grunden förringa det relativa wärde, som sjelfwa de till ironiens föremål utkorade phänomenerna ofta äga i betydlig grad, nemligen då deßa på ett fullkomligare sätt än många andra, kanske än de flesta, repräsentera den nämnda Idéen. Sådana betraktas då af Qwinnan helst med en isolerande enthusiasm, med en af inga sidoblickar störd beundran för deras onekliga förträfflighet; känslans och personlighetens hänsigter äro alltid hos henne de öfwerwägande, hjertats wilja är i alla hennes omdömen den bestämmande; hon tål ej, att det, som hon älskar, ens underkastas någon oweldig granskning; huru skulle hon då tåla att det beles, om ock blott af oskyldigt småleende högre andar? Wänder sig ironien åter mot det rentaf — och jemwäl enligt hennes tycke — Småaktiga, Usla, Förwridna, så finner hon detta dock snarare förtjena medlidande än åtlöje; hon kan omöjligt fatta i sin tankegång, emedan det icke är fattligt för hennes känslostämning, huru Mannen förmår, liksom t. ex. Shakspeare, Bellman, Jean Paul, Tieck, bära på en och samma gång, i ett och samma anlete, ironien på läpparna och tåren i ögat*). Den föreställningskraft för det Löjliga, som är henne egen, inskränker sig till de små putslustigheter, som uppträda inom den hennes personlighet närmast omgifwande kretsen; håller man framför henne ett glas, som wisar hela den synliga werlden samt och synnerligen uppnedwänd, så hisnar hon och swindlar, och det djupa allwar, ja den religiösa sjelfförsakelse, som för detta gigantiska lustspel i hemlighet ligger till grund, förekommer henne (i fall hon reflecterar deröfwer) såsom en spotsk hårdhet utan like, ja nästan såsom en djefwulsk grymhet.

*) På ett enklare och mera rörande sätt har detta dubbelförhållande kanske aldrig blifwit yttradt, än i det af Cervantes på dödsbädden skrifna företalet till hans ofullbordade roman Persiles y Sigismunda. Det humoristiska skaldeslagets fullständigaste repräsentant är twifwelsutan Jean Paul Fr. Richter: af hwars ojemförliga jättesnille den talentfulle, nyligen aflidne Hoffmann ägde nästan blott den bizarra utansidan, och äfwen denna knappt till en sjettedel. (Forts. följer).

Lärda Nyheter:

Stockholm. K. Wettenskaps-Akademien firade d. 31 Mars årsdagen af deß stiftelse med en offentlig sammankomst, som af H. K. H. Kron-Prinsen, Akademiens förste Ledamot, bewistades. Akademiens n. w. Präses, CanzliPräsidenten Frih. Fr. von Ehrenheim öppnade sammankomsten med ett kort Tal, hwarefter de wanliga årsberättelserna af Akademiens Embetsmän, Prof. Berzelius, Prof. Cronstrand, Doct. Dalman och Doct. Wikström uppläste. Sammankomsten började kl. 6 e. m. och slöts kl. 9. Medaljen, som derwid utdeltes, war slagen öfwer Carl Wilh. Scheele. Lindbomska Priset för 1822 har Akademien tillagt Bergs-Werdien i Sala, B. M. Bredberg.

Swenska Akademien har låtit tillställa Canzli-Präsidenten, Frih. Fr. von Ehrenheim sin stora Medalj i Guld, såsom ett uttryck af sina tänkesätt för denne utmärkte Skriftställare.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 29. Den 10 April 1823.

Recension:

Dikter af Euphrosyne. Första Bandet. Upsala, Palmblad & C. 1822. 256 sidd. 8:o, med twenne Musik-Bilagor.

(Fortsättn. fr. N:o 28.)

Rec. har, naturligtwis, i det föregående talat om Qwinnans lynne sådant det är i sitt egna, ursprungliga innersta. Man hör stundom wißerligen utmärkta fruntimmer föra ett annat språk; särdeles i Tyskland, der åsthetisk bildning långt djupare och lifligare, än hos oß, gripit in i sällskapslifwet och behandlas såsom en hufwudsaklig beståndsdel icke blott i all offentlig uppfostran, utan ock i qwinnokönets husliga uppfostran i synnerhet. Men man hör tillika lätt, att detta språk ej går från sjelfwa hjertat; det är lånadt, och upprepar manliga lärares utsagor. Till och med deras sätt att studera och beundra Jean Paul, som i Tyskland och Danmark är alla bildade fruntimmers älsklings-författare, bewisar med största åskådlighet wår satz: ty det är icke den ironiska bitterheten, som de hos honom älska, utan det är den ambrosiska insyltningen af gudarnes honing och socker, hwari han uppdukar den; detta tillstå de sjelfwa, om de äro upprigtiga. Denna punkt är en af dem, der Naturens inrättning på det mest beslämda wis har söndrat könen ifrån hwarandra; och den har gjort wål deri: ty Qwinnan är så beskaffad, att hon på försöket att öfwerskrida sina naturgränsor ingenting annat skulle winna, än en oändlig fräckhet i stället för en oändlig ironi. Exempel på slika förolyckade viragines felas ej, ehuru de åtminstone i Swerige ännu äro ytterst sällsynta. — Sedan alltså det humoristiska elementet blifwit abstraheradt från det slags qwickhet, som är för qwinkönet tillgänglig, — hwarwid Rec. likwäl gerna bekänner, att sinnet för stor qwickhet är äfwen bland ledamöterne af hans eget kön en mer än billigt owanlig Guds gåfwa, — återstår dock ännu ett, som äger, ånskönt inom en lägre region, ett öfwer hwarje twifwel upphöjdt poetiskt wärde. Detta element af qwickhet är den idylliska naivetetens, såsnart denna yttrar sin glädjesprittande naturell i en barnsligt oskuldsfull, en nästan medwetslöst skalkaktig observationsfärdighet. Om grundtonen af Qwinnans lif är hwad den bör wara, om hon förmått, med gynnande inflytelsers tillhjelp, bewara den så som den af Naturen stämdes, då är alltid detta slags qwickhet hennes egentliga, hwaruti hon aldrig kan af Mannen bli öfwerträffad, ja icke ens på långt afstånd upphunnen. Wisar sig deremot (hwilket understundom händer) ett qwinligt individuum, som är ett andligt mellanting af qwinna och man; som med en wiß portion af mankönets kyligare och skarpare tankförmåga, samt ett deresfter afpaßadt inskränktare mätt af känslans rikedom och wärma, bibehåller den i qwinnokönets mera sangwiniska temperatur inneburna rörlighet, hwilken behändigt halkar öfwer föremålen, från yta till yta, med ofta träffande, alltid artiga

wändningar: så neka wi, hwarken att detta fruntimmer är qwickt, eller att deß infall kunna för en och annan ledig stund skänka en angenäm sysselsättning; men då denna qwickhet är i grunden blott och bart Förståndighetens, afklädd till det närmaste all phantasi, kort sagdt, en tant-qwickhet, så är den också i grunden icke poetisk. All qwickhet, som är blott och bart Förståndighetens, äfwen framställd i ett elegant språk och nätta verser, är prosaisk, och står i ett ytterst aflägse sammanhang med Poesien; nemligen endast i den mening, som hwar och en skepnad af lif kan sägas wara på något wis med Poesien sammanhängande. Men en sådan, en prosaisk qwickhet är — till det mesta — den, som stämplar Fru Lenngrens efterlemnade skrifter. Rec. säger, till det mesta: ty wißerligen träffar man deribland undantag, som intyga att hon någongång hade befunnit sig på den egentliga Poesiens ståndpunkt, eller kanske ännu stundom, liksom händelsewis, befann sig der. Deßa undantag, af hwilka till prof må nämnas Den glada Festen, som äfwen i alla öfriga hänseenden är det mest poetiska bland hennes arbeten, utgöra tillsammans den werkliga, oswikliga grundwalen för hennes minneswärd, och skola för alltid bewara åt skaldinnan ett rättmätigt hedersrum i wår litteratur, när hennes andra producter föråldrats och förgätits med den societets-ton ur hwilken de ledde sin upprinnelse. Olyckligtwis äro icke undantagen många: dock göra de tillfyllest att leda oß på spåren af en i hennes anlag ursprunglig högre, skönare rigtning, som tycks hafwa blifwit qwäfd eller åtminstone hämmad af en opoetisk omgifning, en mot phantasien och känslan fiendtlig sällskapsluft, der endast en kallt lekande reflexionskomik ägde utrymme för sina flyktiga fyrwerkerier, småroliga för ögonblicket, men lika litet antända af den äkta qwickheten, som (i allmänhet) af snillets förtjusning. Hade hennes öde tillåtit att fortfara i den rigtning wi nämnt, hade hon öfwerlemnat sig åt utbildningen af de ingifwelser, som troligtwis woro åminnelser från hennes första ungdom, hwilka herrliga national-idyller skulle hon ej då kunnat skänka oß! Ty dertill war det mått af poetisk talent, som Naturen förlänt henne, ifrån begynnelsen ämnadt. Dock, hwad hon blef, ej hwad hon hade kunnat bli, är det som bestämmer Kritikens omdöme öfwer det Hela af hennes skaldestycken. Charakteren af detta Hela har redan engång förr i wår Tidning blifwit kallad en täck conversations-poesi, till större delen gällande blott under förutsättning af en wiß temporär societets-forms bestånd. Rec. finner inga skäl att ändra detta uttryck. För dem åter, som tro att hennes konst i allmänhet uppnått det högsta mål, hwartill hon af Naturen war ämnad att hinna, och att hon dit fördes af en säker, obedräglig instinct, borde synas underligt, att denna instinct ej sällan kunde förwillas ända till så klena Ballader, som t. ex. Nelli och Gref Bernhards Bröllopp; tydliga foster af något (fastän dunkelt) begär, att en och annan gång flyga upp till anade, för hjertat mera rikhaltiga rymder. Men den trånga convenancens äggskal war icke så lätt att sönderhacka. Tager man emellertid, utan att bekymra sig om några otillfredsställda önskningar och fordringar, maßan af hennes verser för hwad den öfwerhufwud är, så kan man rättwist beundra den i sanning sällsynta konstskicklighet, som försärdigat denna blänkande wäfnad af lättförståddа infall, artiga sällskaps-roligheter, lisligt mimiska och spetsigt sagda; man må då, billigtwis, äfwen finna skäligt, att den här och der blifwit nog frikostigt genomrandad med deßa moral-maximer och lefnadsreglor, som torde wara oumbärliga för en wiß läsare-klaß. Den åran tillhör henne onekligt, att i det slags witterhet, som består i en träffande återspegling af skaldens närmast omgifwande umgängslif, hafwa frambragt det fullkomligaste, som Sweriges tungomål hittills har att uppwisa. Endast Hr af Leopold gör henne detta företräde stridigt, i wißa af de arbeten, som alltid skola anses för hans lyckligaste*). Deßa äga ock behaget af en konst-

*) T. ex. Den Wackra Bedjerskan; ett i sitt slag ej mindre förträffligt stycke, än i ett annat (högre) Sången öfwer Försynen. Rec. begagnar med nöje tillfället, att påminna sina läsare om denna sublima sång, som i behandlingen af sitt ämne lika uppfyller poesiens, philosophiens och religionens fordringar. Ehwad man föröfrigt wid Författarn och hans allmänna inflytelse på Sweriges witterhet må äga att klandra, alltid skall dock bland det

rikare vers och ett renare språk; hwarmed wi likwäl hwarken frånkänna Fru Lenngren, att hennes versbyggnad är lika sorgfälligt wårdad, som ledig och anspråkslös, eller att hennes förtjenst om Språket är ganska stor. Större hade den twifwelsutan blifwit, om hon undwikit späckningen af de nästan tallösa fransyska orden; men till detta onda war wäl den wanliga urbilden för hennes poesi hufwudsakligt skuld, nemligen den societetswerld, der man ännu immerfort försmår att wara Swensk, och hellre än sitt skona, hjertliga, klangrika modersmål talar antingen rentaf de ändock illa härmade Fransmännens, eller också (hwilket är det afskywärdaste) ett i hwarje annat europeiskt land numera oerhördt sammelsurium af halffransyska barbarismer.

Har Fru Lenngren blifwit af mängden upphöjd wida öfwer sin förtjenst: så har deremot Fru Widström blifwit oändligt mindre känd och wärderad, än hon genom sina "Erotiska Sånger" förtjenar. Rec. behöfwer ej om denna Skaldinna wara så utförlig: han har redan för tolf år sedan egnat åt henne en särskild, i Tidskriften Phosphoros (Årg. 1811) införd Recension, hwars omogna skrifart förråder granskarens ungdom, men hwars innehåll ännu synes honom sannt och giltigt. Hennes sångmö, späd och blyg som wårsippan, war lätt för hopens blickar undangömd; och liksom rosenknoppen, skördad af en oblid åwerkan just i sjelfwa sprickningstimman, hastigare förglöms än den fullt utslagna ros hwars färgspel och wällukt man längre tid fått njuta, så kunde ock den af inga nya, inga fullständigare utwecklingar åtföljda försiling af hennes talent, som nästan hel och hållen innefattas i det lilla ofwannämnda häftet*), allsicke hos de flesta läsare på-

myckna, som kan anföras till hans beröm, äfwen denna sång wittsorda, huru han åtminstone någongång war i besittning af den werlds åsigt, som är sjelfwa den högsta: den gudomliga Ideens.

räkna någon waraktig hågkomst. Ty hur många äro de, för hwilka i Poesiens werld äfwen blotta atomen innebär det Skönas hela omätlighet? Den glömda Sångarinnan må trösta sig: Poesien har icke förgätit henne, och den Kritik, som skall gifwa henne tillbörlig plats i swenska witterhetens häfder, är lika minnesgod. Blir platsen mera blygsam, än lysande, så är den ock så mycket mera orubblig, samt motswarar genom sin beskaffenhet lynnet och ödet af hennes sång. Hwarken skulle hon i lärdom och dristiga bemödanden uthärda jemförelse med Fru Nordenflycht, eller i qwickhet och utwidgad reflexions-gåfwa med Fru Lenngren; till och med hennes phantasi synes inskränktare än deras, eller är åtminstone mer enrådigt bunden under känslans herrawälde. Deremot är hon dem båda öfwerlägsen just i detta element; i känslans wärma, i paßionens glödning, i uppfattningen af lifwet och naturen blott under en enda, men för alla unga hjertan tillräcklig synpunkt. Om Fru Widström kan sägas, ej blott att hon är endast och allenast qwinna, utan ock att hon är endast och allenast en älskande qwinna. Strömmen af hennes sång flyter inom en liten, trångt kringskuren dal, men den är en å mellan blomsterwallar, der Amoriner leka och spegla sig. Ömsom tränande efter den älskades omfamning, ömsom lågande inwid hans bröst, ömsom prisande Kärlekens njutna fröjder med en naif wällustighet, som öfwerallt är menlöshetens, öfwerallt naturens, hyllar hon, i enkla, men melodiska verser, från början till slutet en och samma gudamakt. Hennes språk är tillika ett renare swenskt, än de twenne förutnämnda skaldinnornas, och det osökta behag, som så wäl anstår Qwinnan, swäfwar öfwer uttrycket med lätta wingar. Derföre tror Rec. ännu i dag, att han icke bedrog sig, när han tillerkände henne "den sanna qwinlighet, som bibehåller samma Charis-renhet i ett rendezvous som wid en sons graf*), som förakter allt pruderi och likwäl förädlar de delicataste

willigt, hwad han hört, att hennes lyrik äfwen i dem icke förnekar sig.

*) Man har sagt Rec. att de för ett par årtionden sedan på Swenska utgifna romanerna Victor och Munken innehålla romanser och andra sångstycken af Fru Widström. Rec. har deßa romaner icke tillhands; men tror

*) Detta uttryck hänför sig till den wackra elegien Wid min Sons död (se de Erot. Sång. s. 34).

förhållanden genom en helig blygsamhet; den grekiska glädjen öfwer lifwets ungdom, och den bedragna trohetens mod, som böjer sig under sitt öde med segrande tårar."

En temligen lång tid förflöt, sedan Fru Lenngrens och Fru Widströms lyror tystnat, innan en medtäflerska framträdde med någon ny bland fäderneslandets skalder. Wäl rörde Grefwinnan D'Albedyhll (född Wrangel) under denna mellanrymd med patriotisk hand den gamla nordiska harpan, och hennes Gefion är ett försök af en större, en widsträcktare syftning, än något af dem, som Sweriges öfriga skaldinnor wågat. Skandinavisk medborgar-anda, mythologisk beläsenhet och owanligt wälbyggda hexameter-verser äro detta hjelteqwädes obestridliga förtjenster. Mången har dock tyckt, att Poesiens intresse, hos denna Författarinna, wore underordnadt Historiens, Genealogiens och Heraldikens; och wisserligen är ej alltid den retelse, som drifwer en ädel fosterlandskänsla till att utgjuta sig i poetiska former, någon i själens allrainnersta buren naturnödwändighet. En längre fortsatt skaldebana, än den som hon med nyssnämnda werk på engång började och afbröt, skulle förmodligen ädagalagt det werkliga förhållandet med klarare tydlighet.

(Forts. följer.)

Lärda Nyheter:

Stockholm. K. Wettenskaps-Akademien har, på begäran, bewiljat ÖfwerDirektören G. M. Schwartz afsked från deß i K. Akademien innehafda Technologiä Professors-Syssla.

—— Den Altartafla, hwarpå Professor Westin för Kungsholms-Kyrkan i flere år arbetat, är nu fullbordad, och blef, jemte dertill hörande Altardecorationer, Påskdagen d. 30 Mars inwigd. Erke-Biskopen samt Biskoparne i Linköping och Göteborg assisterade wid denna högtidlighet. — Sjelfwa Altartaflan, som är bekostad af Capitenen, R. W. O. Jac. Westin och deß Son, Capitenen Joh. Jacobsson Westin, föreställer Christi Uppståndelse. Detta höga ämne är utfördt med djup känsla och med största enkelhet. Öfwerst på sjelfwa Taflan ser man Christus föreställd swäfwande i luften, och tyckes det som alla Konstnärer tillerkänt sig rättigheten, att så beteckna Hans uppståndelse. — Till wänster synes Grafwen, till höger Golgatha. Trenne Englar omgifwa den förra, hwars ingång wårdas af twenne krigsknektar. På afstånd synes trenne Qwinnor komma från Golgatha och nalkas Grafwen. Likasom i den bekanta Taflan, Correggios Natt, Ljuset utgår ifrån Jesus-Barnet, utgår på Altartaflan ifrån den strålande och liksom synligen rörliga Glorian, hwilken omgifwer den uppståndne Frälsarens hufwud och ifrån sjelfwa Christus-Figuren det himmelska sken, hwilket sammansmält i en enda flamma upplyser de ikring grafwen stående Englarne, och de på förgrunden i nattens mörker insweptа Wäktarne. I den segrande Frälsarens ansigte uppenbarar sig detta himmelska lugn och denna ännu rådande barnsliga undergifwenhet under den Himmelske Fadren, och denna saliga känsla, hwilken tyckes säga: Det är fullkomnadt. Sjelfwa swepningen synes färdig att skilja sig ifrån den förklarade Guden, hwars blick bådar Jorden Frid. Englarne uttrycka hwar och en på sitt sätt den djupa wördnad de känna lefwande i sitt hjerta wid åsynen af den Gudomlige. Den ena, med händerna sammanlagda öfwer bröstet, med nedböjdt hufwud, tyckes med Trons innerlighet och själens hela ödmjukhet tillbedja Honom, den andra upplyfta sitt öga fullt af himmelsk oskuld, den tredje följa med kärlekens blick och i bedjande ställning sin Frälsare och utropa: Wälsignad ware Han som kommer i Herrans Namn. Med de tre Englarne synes deßutom Artisten liksom wilja symbolisera det Christliga Sinnets egenskaper, Tro, Kärlek och Hopp. — Krigsknektarne åter, uppwäckte i nattens hemskhet af det uppflammande skenet, äro betagne af häpnad och undran. — Den ena med upplyftad sköld synes försagd och förskräckt, den andra nedfallande tillbedja den okände Guden. Från Golgatha synes morgonrodnaden småningom uppstiga, och Qwinnorna wid deß första strålar med det gryende hoppet och med det längtande hjertat nalkas, för att i grafwens hemska boning återfinna sin Älskling.

Denna Tafla, som ej är annorlunda än hwad wi wäntat henne blifwa, fullkomnar det hopp wi fattat om den konstnär, som redan började sin egenteliga konstnärsbana med sådane arbeten, som Amor, Dagens Stunder, Endymion och Diana, Phaëton och Apollo, Hercules på Bålet, Simson som brottas med Lejonet, Cornelia med sina barn, m. fl.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 30. Den 14 April 1823.

Recensioner:

Dikter af Euphrosyne. Första Bandet. Upsala, Palmblad & C. 1822. 256 sidd. 8:o, med twenne Musik-Bilagor.

(Fortsättn. fr. N:o 29.)

Trenne år senare hördes de första sångerne ifrån den Skaldinna, hwars Dikter utgöra egentliga ämnet för wår granskning. Ännu har förmodligen ingen ställt i fråga, om hon war till sitt framträdande drifwen eller icke drifwen af en omotståndlig naturkraft. Euphrosyne — hwars under detta masquerande namn dölja werkliga, Julia Christina Nyberg, född Swärdström, numera torde jemwäl här få angifwas, då det redan finnes tryckt både i en swensk bok*) och i nyaste upplagan af det Brockhausiska Conversations-Lexicon — Euphrosyne meddelade i Poetiska Kalendern för år 1817 de första profwen af sin diktningsförmåga: Fågelburen (i den förewarande utgifna samlingen s. 174), Blomster-Glaset (s. 176), Nina (s. 125). Redan då erkändes allmänt hennes kallelse för hwad den är, en ursprunglig, en hennes egnaste natur tillhörig åskådnings-art af lifwet och deß mångfaldiga skepnader; och denna åskådnings böjelse att uppfatta deras wäsenden, att afspegla deras gestalter i lätt tecknade, oskuldsfulla, helst glada, men mestadels alltid sinnrika, stundom djupt symboliska bilder, har sedermera beständigt ymnigare utwecklat sig, i de talrika bidrag, med hwilka hon begåfwat samma Kalender för åren 1818, 1820, 1821 och 1822. Deßa bidrag äro föröfrigt wißerligen ej alla jemngoda i wärde. Så tyckas t. ex. de i Kalend. f. 1820, öfwerhufwud betraktade, förråda ett slags afmattning: hwaremot de i nästföljande årgången införda röja en föryngring, som blomstrar friskare än någonsin; till bewis, att den förut anmärkta mattheten war blott ett öfwergångstillstånd från den sorgsna, töckniga belägenhet, hwars klagoljud man nästan öfwerallt förnimmer i de sånger, som i Kalend. f. 1818 finnas underteckнade med hennes namn. Mellertid har, genom denna utwäg, hennes skaldelynne redan så mångsidigt yttrat sig, att allt det hufwudsakligt egna deruti kan med säkerhet skönjas, och sammanfattas i grunddrag till ett historiskt portrait af hennes sångmö, med icke mindre bestämd physionomi än de trenne företrädarinnornas. Jemför man henne med dem, så skall man troligtwis inse utan möda, att hon hwarken har Fru Nordenflychts lärdoms-apparat, eller Fru Lenngrens mimiska, uddigt skämtande qwickhet, eller Fru Widströms, wäl harmoniska, men mestadels af en paßionerad personlighet upprörda känsloswallning. Deremot syftar Euphrosynes bana, i följd af de anlag som utstakat den, till en mångfaldigare werlds-betraktelse, en symmetriskt utbildad jemwigt af alla de själskrafter, som fordras till en fri, oweldig, artistisk återspegling af

*) Skandinavien och Carl XIV Johan; Stockh. 1823.

andliga och sinnliga föremål. Med Fru Lenngren har hon gemensam den idylliska naiveteten, och lusten för skämtets nöje, nemligen inom den för Qwinnans skämt uppdragna omkretsen; men utan den skärande reflexions-skärpa, som hos nyßnämnda skaldinna tog öfwerwigten och hänförde henne bortom qwinlighetens gräns, på fält der hennes qwickhet ändock sällan lyckades att förädla sig till poetisk ironi. Med Fru Widström åter har Euphrosyne gemensamt det warma, qwinliga hjertat, och deß glödande känslas natur-religion; men utan det nog mycket subjectiva och entoniga manér, hwarmed den hos henne skaffat sig uttryck. Hwad wi kalla den qwinliga känslans natur-religion, är den hos detta kön allrawarmast lefwande werksamheten af det kärleks-sinne, som ensamt är i stånd att medlande förlika de motsatta spherer, om hwilka sades i wår teckning af det humoristiska skaldeslaget, att lifwet — den enskildes liksom hela werldens — tyckes i dem wara stridande mot sig sjelft med nästan oafbruten twedrägt. Den ena spheren af menniskornas närwarande jordlif är den, som lefwes i deß center, d. w. s. i deß andliga medelpunkt eller innandöme, der allt lifs gudomliga Urbild, omedelbart ifrån Gud utstrålad, genomlyser allt med sin himmelska klarhet; den andra spheren är den, som lefwes i peripherien, d. w. s. på innandömets kroppsliga yta, der timliga werkligheter kämpa mot hwarandra med förgängliga krafter, och genom denna kamp åstadkomma en förwirring, hwaraf ofta sjelfwa den gudomliga Urbilden (Idéen) skenbart öfwerwinnes och förmörkas. Men kärlekens sinne har den egenskap, att alltid se åfwen det ytliga (det rentaf jordiska) lifwets gestalter beglänsta af det innerliga (det himmelska) lifwets dager, eller att se dem i deras rena grund, kärna, ursprungliga warelse; kort sagdt, att se dem i det samband, hwarmedelst de dock alltid i någon grad, om än en aldrig så ofullkomlig, repräsentera (sinnligt föreställa) det högsta, det gudomliga wäsendet. Det är detta sinnelag, som gör att sjelfwa ironien och satiren kan bli ett poetiskt element, och att allt äkta Humour är mildt, ömsint, ja särdeles nära med Elegien och Tragedien beslägtadt. Hos Qwinnan framträder denna kärleksfulla sinnesstämning desto mera ohöljdt, och liksom werkande på föremålen med rätare

strålar, ju mindre hennes lynne känner benägenhet till deßa ironiska utbrott, der snillet (skenbart) går ut på att tillintetgöra sig sjelft och allt: twertom är då i hennes lefnads-philosophi det första budet, att man bör älska så mycket och så eldigt som möjligheten medger, utan alla begrepps-anatomiska operationer. Tillämpningen deraf blir, att hennes hjerta ej förr ser lifwet, menniskan, werlden, ja Gud sjelf tillfyllest för sig förwerkligas, än det Sanna och Goda sätter sig till henne i omedelbart individuella förhållanden, såsom uppenbaradt i älskade personer; hwilka på hennes känsla werka liksom concentrerande ljusspeglar af den andliga sol, hwaraf hennes egen personlighet är likaledes ett sammandrag. Hwarföre skulle man härwid anmärka med surmulen uppsyn, att samma qwinliga känsla, för hwilken Kärleken med rätta synes wara just det Wäsentliga i Gudoms-Urbilden, genom sin barna-enfald och sitt sköna öfwermått icke sällan förblandar Idéen med deß jordiska omklädnader; stundom kanhända i en mån, som är förmycket mensklig? Skulle Euphrosyne behöfwa någon ursäkt för det, att hon delar med Fru Widström en företrädeswis erotisk diktningslust, så wore wäl denna ursäkt, för dem som förstå wår åsigt, icke swår att finna. Men hwad hon äger framför både Fru Widström och Fru Lenngren, är en rikare phantasi: en naturgåfwa, som berättigar oß till det omdöme, att hon i allmänhet har större konstnärs-anlag än de. Om deßa anlag ännu, i åtskilliga hänsigter, på långt när ej hunnit fullborda sin utweckling, så är orsaken att de hafwa i sigte en högre, men derigenom ock aflägsnare fullkomlighet, än den, som inom de förutnämndas inskränktare kretsar war närmare att åsyfta och lättare att uppnå. Detta omdöme bekräftar hon icke blott med sitt öfwerallt synbara begär, att pröfwa sina krafter på mångfaldigare ämnen och former, utan i synnerhet med sin afgjorda rigtning åt Poesiens objectiva riken, nemligen Naturen och Historien. Man behöfwer wäl icke göra läsaren uppmärksam derpå, att Rec. här menar den Natur, som i så yppig fägring utsmyckar Menniskans närwarande pröfningsrymd; den Natur, som omgifwer oß med idel materiella sinnbilder, hwilka samtligen hänföra sig till den sinnliga skapelsens krona, till Guds beläte, med fordran att af oß begripas, med wäntan att

förädlas genom wår egen förädling och befrias genom wår egen befrielse. Med denna Natur, detta lefwande system af skönheter, i hwilka idel förkroppsligade andliga sanningar tilltala oß, yppar Euphrosynes sångmö en bekantskap, hwarom Rec. önskar, att den i förtrolighet må allt mer och mer förkofra sig. Hon äger medfödt i widsträcktare mått, än hittills någon swensk skaldinna, ett anlag för poetisk natur-symbolik, hwilken dock hos henne — såsom det höfwes Qwinnan — är en utan allt slags grubbleri från wåren hämtad blomsterkrans, af lekande instinct plockad och sammanbunden. Någongång lyfter sig likwäl hennes reflexion till åsigter, dem man af en qwinlig skald knapt skulle wänta så manligt tänkta och sagda: sådana stycken äro t. er. Den gamle Örnen i bur (s. 232) och Perl-fiskarn (s. 253); twifwelsutan ett par af de bästa i samlingen. Oftare (som rättmätigt är) stämmer hon sin luta till hyllning af Christendomens uppenbarelse, utan hwilken det gudomliga Ord, som blifwit oß uppenbaradt i Naturen och Historien, wore — och förblefwe — en outforskelig chifferskrift: men hennes andakt, hennes fromhet är icke någon ångrande Magdalenas, icke någon i saknad försmäktande Nunnas; den är twertom en lefnadsfrisk Flickas, som af sitt hjertas innersta gläder sig öfwer Guds godhet, hwilken beredt så otaliga njutningar åt alla sina skapade warelser. Utförligast har denna hennes glada religiositet yttrat sig i Legenden Christophorus, meddelad i Poet. Kalendern f. 1822, och gillad äfwen af dem, hwilka wanligtwis ogilla all poesi, som icke är skrifwen för klubbar och dansgillen. Samma Legend må ock nämnas såsom det wackraste uttryck hon hittills lemnat oß af sitt begår, att i Historien, frihetens Natur, uppsöka den poetiska förklaringen af nödwändighetens, eller att helst se den yttre werldens natur-symboler öfwersatta på den inres fullständigare bildspråk. Om denna rigtning af hennes konst bär föröfrigt samlingen af hennes Dikter det mest talande wittnesbörd: den består ungefär till hälften af Romanser, Ballader och romans-artade sångstycken.

Rec. har nu skildrat Euphrosynes poetiska charakter, sådan, som den låter sammanfatta sig i en allmän bild, enligt den ståndpunkt hwarpå denna skaldinna för närwarande befinner sig. Återstår att tillse, i hwad mätto nyßnämnda Samling innehåller wår åsigts factiska bekräftelse, eller i hwilka grader af fullkomlighet den allmänna bilden der motswaras af de särskildare dragen. Rec. har derwid också den skyldighet, att icke förgäta, hwad som ännu kan wara att sakna, klandra och önska i anseende till fullbordandet af så sköna naturgåfwors utbildning.

(Slut e. a. g.)

Andakts-Bok för Bildade Qwinnor, af Fr. Ehrenberg, Kongl. Hof-Predikant och Öfwer-Consistorial-Råd i Berlin. Öfwersättning med tillagda Böner af O. Nordhammar. Tredje Bandet. Stockh. Nestius, 1822. 307 Sidd. 8:o.

Sedan Författaren i de twenne föregående Banden syßelsatt sig med allmänna andakts-betraktelser öfwer det religiösa lifwets momenter, inskränkas de här till de för ett christeligt sinne wigtigaste högtider och tidsafdelningar: Julhögtiden; Långfredagen; Påskhögtiden; Christi Himmelsfärdsdag; Pingsthögtiden; Års Ombyte; Wid den Heliga Nattwardens begående; Om Morgonen; Om Aftonen; Om Wåren. Emedan Rec. förut (Lit. Tidn. för år 1822 N:o 9.) caracteriserat denna ascetiska Skrift, som äfwen i detta tredje band bibehåller sin anda af sann religiositet och rena christeliga åsigter, må det anses tillräckligt att här endast bifoga några få strödda anmärkningar. Rec. finner här sin öfwertygelse befästad, att den doctrinella ascetik, som utgått af Christendomens hjerta, endast kan lefwa ett sannt lif i samma mån det religiösa individualiseras, organiskt sammanbindes med enskildta menniskohjertans innersta känsla i lifwets olika förhållanden, och localiseras, tillämpas på ett christeligt sinnes hufwudsakliga lefnadsepoker. Detta tredje band af Hr Ehrenbergs Andakts-Bok innehåller derföre Christelig ascetik i renaste mening. Detta gäller icke blott wid betraktelserna öfwer Christenhetens största högtider, utan äfwen i det öfriga, såsom i den christeligt herrliga betraktelsen öfwer Wåren, naturens stora uppståndelse-fest; Wid slutet af ett år, wid deß början o. s. w. Wißerligen

kunde åtskilliga anmärkningar göras wid planen för särskildta betraktelser, såsom wid den, som handlar om Nattwarden, der sympunkterna och uppdelningarne tyckas ingå på hwarandras område; men på andaktens och känslans uttryck må ej den stränga Logikens måttstock läggas. Otydligt är det dock, när Nattwarden kallas Bekännelsens måltid; åfwensom misförstånd undvikas bort, när det i Långfredags-Betraktelsen sägas: "dagens ljus skiner åter ned från den försonade himmelen på den försonade jorden" s. 47. Om både himmel och jord kunna sägas wara genom Jesu död försonade, så äro de det åtminstone i högst olika mening. Den H. Skrift säger, att "syndare warda förlikte med Gud" och att "Gud försonade werlden med sig sjelfwom." Äfwen är Lucä (c. 22: 44) teckning af Jesu ångest i Gethsemane långt öfwer denna: "tjocka swettdroppar stå i den kalla natten på Din panna och falla på jorden" s. 37. — "På korset är kärlekens högsta" s. 228 är en mening, som wid öfwersättningen blifwit antingen slumpad eller misförstådd. Öfwersättarens skicklighet har annars märkbarligen genom öfningen utbildat sig. Alla fromt bildade Qwinnor äro hos Hr Nordhammar i stor förbindelse, derföre att han på modersmålet öfwerflyttat en andakts-bok af ett så redbart wärde, som den i fråga warande. Rec. önskar den så många och så fromma Läsarinnor, som den förtjenar.

Litterära Underrättelser.

Frankrike Af den stora samling af källorna för Frankrikes Historia, som de lärde Benedictinerne af St. Maur. började utgifwa 1739 och som, efter långt afbrott, med 17 Tomen fortsattes 1818, har den 18:de nyligen utkommit, hwilken går till år 1226.

——Méditations Poétiques. Par M. Alphonse de Lamartine. Seconde édition, revue et augmentée. Paris, 1820. 8. Detta werk synes wara ett järtecken på Fransyska Poesiens horisont, af en ny och mycket lofwande beskaffenhet. Hr Lamartine är en af de yngre författare i detta land, på hwilka den också der sig mer och mer utbredande bekantskapen med Tysklands och Englands rikhaltiga litteratur ägt ett förmånligt inflytande. Deßa skaldedikter, af lyriskt-didactisk art, utgöra gemensamt ett sammanhängande Helt, som framställer, i fritt skiftande tonarter och versformer, skaldens åsigter af Naturen, Historien, Kärleken, Wänskapen, Philosophien, Religionen; alla utmärkta genom en skön och djup individualitet, som uppfattat deßa ämnen med ett sinne, hwars höga lyftning wäl ännu är en owanlighet ibland hans landsmän. Ref. kan ej neka sig nöjet att afskrifwa trenne strophер ur en af Meditationerna, kallad le Vallon; der skalden, i en allegorisk bild af ett werksamt menniskolifs allrasista period och deß instundande öfwergång till en högre andewerld, yttrar sig på följande sätt:

D'ici je vois la vie, à travers un nuage,
S'évanouir pour moi dans l'ombre du passé;
L'amour seul est resté: comme une grande image
Survit seul au reveil dans un songe effacé.

Répose-toi, mon ame, en ce dernier asile!
Ainsi qu'un voyageur, qui, le coeur plein d'espoir,
S'assied avant d'entrer au portes de la ville,
Et respire un moment l'air embaumé du soir.

Comme lui, de nos pieds secouons la poussière;
L'homme par ce chemin ne repasse jamais;
Comme lui, respirons au bout de la carrière
Le calme avant-coureur de l'éternelle paix.

Lärda Nyheter:

Stockholm. Den för sin upplysta naivetet allmänt bekanta Stockholms-Posten har under den 21 Mars 1823 förklarat, att Tidnings-skrifwarne, såsom ej ägande någon röst i Landets angelägenheter, icke äro Medborgare i Swerige; deremot har denna Tidning d. 3 April lofwat samma Rike ett Förslag till ny Constitution. —

Christiania. Kongl. Maj:t har i nåder utnämnt Biskopen i Christiansands Stift, C. N. O., C. Sörensen till Biskop i Aggerhuus Stift, i ledigheten efter framl. Biskopen och ProCanzlern Doct. Fr. J. Bech. Likaledes har FältProsten och SlottsPrästen i Aggerhuus, L. M. O. Joh. Storm Munck blifwit utnämnd till Biskop i Christiansands Stift. Bisk. Munck är bekant såsom utgifware af Tidskriften Saga, hwaraf flera Häften åren 1816 och följande utkommit.

—— Till ProCanzler för härwarande Universitet har Kongl. Maj:t nådigst förordnat StatsRådet, C. N. O., Ridd. af K. Carl XIII:s O., Doct. Nic. Treschow, f. d. Philos. Professor, härstädes.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 31. Den 17 April 1823.

Recension:

Hwad bör man i financielt och oeconomiskt hänseende af den påbörjade Riksdagen hoppas och wänta? Stockholm, Nordström, 1823. 29 sidd. 8:vo.

Denna lilla skrift förtjenar uppmärksamhet. Den är fullkomligt främmande för den öfwerdrift i klagomål och fordringar, som ej har annan werkan än att göra ett och annat namn mera för dagen omtaladt. — Den håller sig anspråkslöst wid saken, den wet bestämdt hwad den will och önskar, och hwad den will och önskar är i många afseenden klokt. — Helt och hållet instämmer Rec. i den öfwertygelsen, att den öfwerklagade Förlägenheten är ett allmänt Europeiskt symptom, uppkommet af den stora brytningen ifrån allmänt krig till allmän fred, och ej något enskildt Swerige tillhörande. Den har twertom funnits, och finnes ännu i denna stund, i flera andra länder wida kännbarare än i wårt Fädernesland. Om enskilda omständigheter här wisserligen bidragit till densamma, om t. ex. Spannmåls-Directionens för widt utsträckta werksamhet nu efter en lycklig störd hos oss ökat Landtmannens förlägenhet att bli af med sin wara; så bör å andra sidan ej glömmas, att samma inrättnings anlitande under föregående swåra år ansågs oundgänglig, och att ingen annan än förra Ständer sjelfwa ökat inrättningens medel och utsträckt deß werksamhet. I sig sjelf anser Rec. denna inrättning såsom Handelsanstalt förkastlig. Men äfwen en offentlig anstalt för upplag af goda års spannmåls-öfwerflöd, för att fylla de ondas brist och i nödens stund afhjelpa behofwet, synes wara en naturlig hushållning. Detta kan likwäl ej kallas Handel. Det är och kan ej här bli fråga om winst, utan om ett med minsta förlust och på det klokaste sättet lemnadt understöd. Fäfängt inwänder man, att äfwen i detta afseende allt bör lemnas åt den fria enskilda omtankan. Ingenting, hwarpå en Stats öde beror, kan och får endast lemnas åt det enskilda godtycket. Kunde det åt den samma i allmänhet lemnas, så hade Stat aldrig uppstått. — Detta innebär likwäl, såsom redan är anmärkt, i närwarande fall aldeles intet förswar för ett statsmonopol af Spannmålshandeln. Rec. anser twertom, det må wara uppkommet genom egenteliga prohibitiva författningar, eller genom nedläggande af ett så stort statens capital i denna rörelse, att det nedtrycker all enskild concurrens, för förderfligt. Är detta capital deremot en gång så nedlagdt, så torde det wara skadligt att hastigt alldeles undandraga det. De ifrån denna rigtning nu afwända enskilda capitalerna behöfwa tid för att wända tillbaka. — En af hufwudorsakerna till nu rådande förlägenhet i näringarna finner Förf. i osäkerheten af principerna för wårt Näringssystem, så wida detta i sjelfwa författningarna uttalar sig, hwarigenom ej för några närings-företag säkra beräkningar kunna uppgöras, hwarföre de också heldre alldeles uteblifwa. Rec. är alldeles

af den tankan, att en sådan osäkerhet är ett ganska stort ondt; ja det är hans öfwertygelse, att en Nations wälstånd i allmänhet kanske mindre beror på beskaffenheten af ett antaget Närings-system, än på consequensen i deß utförande, eller Näringsförfattningarnas stadga. Hwilket Närings-system, som har absolut företräde, är swårt att ur allmänna grunder afgöra. Det beror så mycket på nationella omständigheter. Sätt en Nation genom climat, jord, naturalster och en nödwändigt öfwer en stor yta spridd befolkning, hwars mängd troligen aldrig kan öfwerskrida en wiß inskränkt grad, — en nation, till hwilken naturen sjelf synes sagt: "Du kan aldrig bli rik, utan endast genom mättlighet få nog;" skall ej den sjelf genom sin styrelse lämpa sitt Närings-system efter denna bestämmelse, och kan denna styrelse då, till det liberala systemets heder, kasta deß gränser öppna för allt slags utländskt öfwerflöd? Å andra sidan åter, hwem kan påstå, att detta särskilda fall innefattar en allmän regel? Kanhända skall man likwäl, om man rådfrågar erfarenheten, inse, att äfwen föga någon rik nation med en stor inhemsk industri finnes, som ej från början grundat den på ett prohibitif-system mot utlänningen. Industrien behöfwer denna impuls för att höja sig från jorden. All mensklig werksamhet behöfwer en tukt, en uppfostran. Ett förståndigt anwändt prohibitif-system kan kallas National-Industriens uppfostran. Friheten, ligger här, såsom öfwerallt, ej först på banan. Friheten är ej det lätta, utan twertom det swåra, i menskliga sakerna, som förutsätter en hel föregående alla krafters utweckling. Den är högst begwäm att åberopa; den är swår att äga, och wore eljest ej stort wärd. — Så må man äfwen (och man bör det) öppna inhemska industri-grenar för fri utländsk täflan, så snart de kunna uthärda denna täflan; om de nemligen äro för landet naturliga, på inhemska tillgångar grundade; och i annat fall lönar ej mödan, att uppdrifwa dem. Så anwändt torde ett (wäl förstående, rätt fattadt) prohibitif-system ej wisa sig som en motsats, utan såsom en grund för sjelfwa det liberala systemet. — Härmed må wara huru som helst, så mißkänner i allmänhet den så kallade National-economien allt för mycket sitt fullkomligt subordinerade läge i anseende till en Stats moraliska lif. Den mißkänner med

det samma werksamheten af de stora moraliska motiverna i en Stats hushållning. Och hwilken kraft bör wara moralisk i ett samhälle, om ej Lagens? Lagens formella helgd, såsom sådan, betyder i ett samhälle ofantligt, äfwen om man abstraherar från deß innehåll; och man kan så mycket mer göra denna abstraction på ett fält, såsom National-economiens, der så få frågor kunna behandlas efter de bestämda gränserna af rätt och orätt, utan måste afgöras efter afseendet på nytta och skada. På ett sådant fält werkar också lagen blott såsom lag mest, och ger blott genom sin existens och efterlefnad ofta utslaget i afseende på skada och nytta. — Huru många paradoxier, om man dömer efter abstracta national-economiska principer, erbjuda ej Nationernas Lagstiftning och Historia? Den största paradoxien är, att de det oaktadt existerat, florerat, kommit till wälstånd och makt, under det man tabellariskt kanske kunnat demonstrera deras ruin, lika tydligt som un Gråfwe Sockens. — De ha tillwunnit, så länge de moraliska motiverna bibehållit sitt lif, sin spänstighet. Efter deßa genom lagens helgd werksamma motiver har industrien på det mest förundransswärda sätt lämpat sig. Den har i detta afseende en wida större böjlighet än man tror. Men dertill fordras att lag skall wara lag d. w. s. äga efterlefnad och stadga; hwaraf såsom ett wigtigt Corollarium likwäl följer: att man ej skall stifta lagar, åt hwilka man ej will eller kan ge någon dera. —

Af allt hjerta instämmer Rec. således i Förf:s önskan, att stadga måtte winnas i wåra Näringsförfattningar; hwarmed en annan önskan förenar sig, att all hastig brytning i finantiella mesurer må undwikas. Till winnande af ändamålet anser Förf. nödigt, att Regeringens så kallade Enwälde i närings-ärender upphör, eller att åtminstone grunderna för Närings-systemet borde utgöra föremålet för Konungens och Folkets gemensamma beslut, hwilket åter skulle fordra tätare Riksdagar, t. ex. hwart 3:dje år. — Om Rec. är ense med Förf. i ändamålet, så hyser han deremot stor twekan i afseende på det föreslagna medlets lämplighet hos oß. Rikets Ständer ha i fråga om Närings-principer, så widt Rec. känner, alldeles ej utmärkt sig i consequens framför Regeringen, och Rec. tror att denna consequens i

allmänhet ej är den utmärkande egenskapen hos stora delibererande, blott tidtals sammankommande församlingar; hwilka twertom, genom intrycket af en ögonblicklig antingen nöd och förlägenhet eller lycka och medgång, lätt förledas till förhastade steg, som ej derigenom botas, att nästföljande församling erkänner dem för sådana, och nu kanske gör en ny brytning genom en ytterlighet i motsatt rigtning. Detta afhjelpes föga genom tätare sammankomster (se de swenska partitiderna) utan endast genom en i sjelfwa werket permanent representation, såsom den Engelska. Att denna åter någonsin kan införas i det mot sin rymd så folkfattiga Swerige, det torde lida twifwelsmål. Den mängd på förhand obestämbara olika afseenden, som ofta måste ingå i den economiska lagstiftningen, fordrar nödwändigt, att en deri direct medwerkande representation skall wara permanent. Kan den åter ej wara detta, så är föga hjelpt med den af Förf. föreslagna bestämmelsen, att åtminstone grunderna för Närings-författningarna borde af Konung och Ständer gemensamt wid hwarje Riksdag afgöras. Detta är twertom en ny obestämdhet, som på ett så widsträckt fält som det economiska blott ger anledning till chicaner om hwad som är grund och hwad som är följd. Enligt 89 §. Reg.Form. äga Rikssens Ständer att i economiska mål sina önskningar och föreställningar hos Konungen anmäla, hwarå Konungen, sedan StatsRådet deröfwer blifwit hördt, gör det afseende han för Riket nyttigt finner. — Men åter säger 107 §. af samma Reg. Form. att om Rikssens Ständers Constitutions Utskott skulle finna, det StatsRådets ledamöter "uti deras rådslag om allmänna mått och steg icke iakttagit Rikets sanskyldiga nytta" —, — äge då, efter Utskottets tillkännagifwande —, "Ständerna, om de finna Rikets wäl så fordra, hos Konungen skrifteligen anmäla deras (sin) önskan, att han wille ur StatsRådet och ifrån Embetet skilja den eller dem, mot hwilka anmärkning blifwit gjord." — Härigenom synas Ständerna, som i fråga om Rikets sanskyldiga nytta naturligtwis måste hålla sig till sitt eget omdöme deröfwer, böra ha en säkerhet, att äfwen deras föreställningar och önskningar hos Regeringen ej lemnas utan afseende. Föröfrigt skall en nogare kännedom af Fädernesslandet, hwartill de nu ingående Landshöfding-Embetenas Berättelser, om Rec. skall döma efter den enda, men mästerliga, som han hittills sett (den öfwer St. Kopparbergs län) böra ge wigtiga bidrag, utan twifwel allt mer upptäcka swårigheten af att stifta många allmänna economiska författningar i Swerige, der nästan hwarje Landsort genom sin natur af de samma fordrar serskilda modificationer. Derföre är ock hos oß mer Provincial-styrelsers och Menigheters än Ständers medwerkan både i deras affattande och tillämpning nödwändig. Och detta bör åter leda uppmärksamheten på de ännu existerande grunddragen till en Swensk Municipal-författning.

Då Förf., i afseende på landtmannens närwarande förlägenhet, anser en utwidgad Credit för honom tjenligast beredas, genom snabbare utsöknings-författningar än de nu för fast egendom gällande, och genom öppnade tillfällen för honom att belåna sin product eller spannemålen, så gillar Rec. fullkomligt det förra och finner det senare åtminstone wida lämpligare än någon så kallad Hypoteks-inrättning för fastigheter, hwilken, genom bemödandet att göra jordegendom mobil som lösören, synes mißkänna skillnader grundade i sjelfwa sakens natur och blott ge wingleriet öppet fält. — Man will i en sådan fastighetternas mobilisation och lättade öfwerflyttning ur hand i hand se kalkan till en ny så kallad real-credit, som bör komma fastighetsägarn till godo; emedan den personliga crediten skall wara handelns utesluta tillhörighet. (Se Gr. Schwerins Yttrande i Finans-Comitén). I Rec:s tanka är den personliga Crediten all credits ytterste borgen. Handelsmannen är genom naturen af sitt yrke wißerligen ständigt i belägenhet, ofta i nödwändighet, att pröfwa denna i hela deß widd. — Men han har också hastigare hjelpkällor än Landtmannen med någon slags inrättning någonsin kan få. För denna senare torde, i afseende på Creditens mißbruk, det wara bäst att ihogkomma den bön, som Handelsmannen ej heller lär helt och hållet få glömma, nemligen: Inled oß icke i frestelse!

(Slut e. a. g.)

Litterära Underrättelser.

Landsorten. — Sedan hwad som i små saker kallas Mode, men i större saker Allmän Opinion, i wår upplysta tid allt mer begynner erkännas såsom högsta regeln för menskliga handlingar, men de, som renast påstå sig uttrycka samma opinion, ännu allt jemt beklageligen variera, borde (säger wår Correspondent från landet) man ej då wara betänkt att på offentlig bekostnad förfärdiga en allmän Opinions-profware? — Wore ej detta den största triumf på Wettenskapernas nu först begynnande medborgerliga bana? — Af den höjd, hwartill Naturens kännedom, särdeles den i herskaresätet thronande Chemien, redan hunnit i fäderneslandet, kan med skäl wäntas, att nämnda Instrument, en gång färdigt, i ryktbarhet komme att täfla med den berömde Davy's säkerhetslampor och åskledare i spatserkäppar. Instrumentet skulle kunna prydas med den gamla Devisen: Recte faciendo neminem timere — öfwerstruken.

Ryßland. De antiquis quibusdam Scripturis et Inscript. in Sibiria repertis. Petropoli 1822. (IV sidd. föret. och 6 sidd. Text med 7 Tab. i stentryck). Redan genom Pallas war det bekant, att i flera trakter i Siberien funnos hieroglyphik-lika inskrifter på murar, graffstenar, wapen och redskaper. För att afskrifwa så många af dem som möjligt, företog Spasky, Adjunct wid Wett. Akad. i Petersburg, en resa, som påkostades af den frikostige RiksCanzleren, Grefwe Romanzoff. Den nu anmälta skriften innehåller frukterna af deßa forskningar. Charaktererna äro alldeles okända, och hafwa till och med af kännare i Mongoliska och Mantschu-Litteraturen icke kunnat förklaras. En af deßa inskrifter fanns ingrafwen, wid stranden af floden Tom, ofwanför staden Tomsk, på en 70 fots hög klippa, och deßa hieroglyphiska bilder påminna om de figurer, hwilka Humboldt träffade afbildade på klipporna i amerikanska öknarna.

Lärda Nyheter:

Stockholm. Det på Ulriksdahls Lustslott hittills förwarade Bibliothek, samladt af Drottning Ulrica Eleonora den yngre, kommer enligt Kongl. Maj:ts nådiga befallning, att afföras till Lustslottet Gripsholm, sedan några Böcker förut blifwit aflemnade till Kongl. Bibliotheket i Stockholm.

—— Till Kongl. Seraphimer Ordens Gillet har en för Fäderneslandets kännedom nitälskande Medborgare öfwerlemnat 200 R:dr B:co, för att, såsom belöning af Kongl. Seraphimer Ordens Gillet, tilldelas den, hwilken, född i Bohus Län, wid Upsala, Lunds eller Christiania Universiteter utgifwer samt, präsidendo eller respondendo, offentligen förswarar den efter Kongl. Seraphimer Ordens Gillets bedömmande bästa Afhandling af Historiskt, Oeconomiskt eller Statiskiskt innehåll, rörande Bohus Län. De, hwilka till nämnda belöning blifwa Sökande, böra inom den 1 Julii nästkommande år till Kongl. Seraphimer Ordens Gillet inlemna deras ansökningar och derwid foga 2:ne Exemplar af den utgifna Afhandlingen, jemte bewis att densamma blifwit offentligen förswarad.

—— Erik Johan Stagnelius dog i Stockholm d. 3 April 1823. Swenska Witterheten har genom denne Skalds förtidiga bortgång gjort en af sina största förluster, i anseende till de förhoppningar, hwartill hans rika diktningsgåfwa berättigade. Denna har han på ett lysande sätt ådagalagt genom flera i tryck utgifna Skaldestycken: hjeltedikten Wladimir den Store, Tragedien Bacchanterna och Liljor i Saron (3 häften), hwaribland isynnerhet Tragedien Martyrerne — hans herrligaste arbete, jemförligt med det skönaste någon litteratur i denna art har att uppwisa — skall göra hans namn oförgätligt. Åfwen har han i handskrift efterlemnat en Tragedi Wisbur. Önskeligt wore, att någon af hans anhörige och wänner wille besörja deß utgifwande i en Samling af alla hans Skaldestycken, i en upplaga som till utseende och noggranhet fullt motswarade deßas wärde. — Han war son af Biskopen i Calmar, L. N. O. Doct. M. Stagnelius; född d. 19 Oct. 1793; Student i Upsala 1812, efter att förut hafwa biwistat Univers. i Lund; undergick CanzliExamen 1814; blef samma år E. O. Canzlist i Ecclesiastik-Expeditionen af Konungens Canzli; slutligen Copist 1822. Prisbelönt af Swenska Akademien med deß andra Guldpenning, för ett Poem Nordens Qwinna.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 32. Den 21 April 1823.

Recensioner:

Hwad bör man i financielt och oeconomiskt hänseende af den påbörjade Riksdagen hoppas och wänta? Stockholm, Nordström, 1823. 29 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 31.)

"Äro Utskylderna för höga, så att rikets närande medlemmar ej förmå bära dem, så återstår för samhället i det hela intet annat hjelpmedel än för den enskilde i dylik belägenhet: att minska sin förbrukning och (eller skulle wi säga, men kan man säga och — så mycket bätre!) öka sin tillwerkning. Deras antal, som förtära Statens inkomster måste minskas; deras, som bereda dem, ökas d. å. indragning måste ske af de tärande, och uppmuntran gifwas åt de närande medlemmarna i samhället." — Så Förf. och med honom en i detta afseende ganska allmänt uttryckt mening! — Utan att här ingå i undersökning om rigtigheten af denna skillnad emellan productiva och improductiva medborgare, och Embetsmännens relegation helt och hållet till den blott tärande klaßen, då likwäl en widsträcktare och sannare åsigt af ämnet torde wisa, att denna klaß i sig sjelf ingalunda är improductif, utan productif endast på annat sätt, än den egentliga näringsidkande — utan att, säger jag, här ingå i denna undersökning, kunna wi dock lika fullt medge, att emellan deßa klaßer ett mißförhållande äger rum. Ämbetsmännens för stora antal är ett klagoämne i alla gamla stater, och förspörjes i de Europeiska, under nu warande brytning, nästan allmänt. Särskilda orsaker ha kanske gjort det mer märkbart för det i sig sjelf fattiga, men ifrån långliga tider på stät och stat ställda Swerige. Ibland de föreslagna hjelpmedlen har en förenklad organisation af Styrelse-werket länge warit i fråga och förslag i detta afseende lärer komma att Riksens Ständer föreläggas. Rec. har i detta ämne hört en tanka yttras, som lätt förenar sig med hans egna åsigter och torde förtjena uppmärksamhet. Man har twistat om företrädet af det (med ett grufligen barbariskt namn!) så kallade Bureaucratiska och det Collegiala Systemet i Administrationen. Skulle ej en tredje form sammansatt af bägge kunna finnas, tillika nära enlig med wårt Regeringssätt, nemligen Chefer i spitsen för Administrationens olika Departementer, men med ett wißt inskränkt antal answarige föredragande, hwilka blott i de Juridiska mål, som ej från det Administrativa kunna skiljas, tillika wore Aßeßorer, med röst och stämma? Skulle deremot ej för allt blott skrifweri, som nu gör så många småsyßlor, en wiß rund summa kunna Chefen anslås, med willkor och answar att han derföre låter samma skrifwerk beförjas, hur honom bäst synes? — Detta wore ett Administrationens förenklande uppifrån. Nedifrån kan den endast förenklas genom folkets eget deltagande i all styrelse, som till ett så-

dant deltagande sig egnar, nemligen genom utbildning af Municipal-systemet, som gör besparing både på Förordningar och Ämbetsmän. —

Ett annat af Förf. äfwen föreslaget hjelpmedel nemligen "lättad utwäg, genom jemnkning i närings-författningar och skrå-ordningar, för de tärande klaßernas barn att återgå till närande yrken" — lärer äfwen redan ådragit sig Ständernas uppmärksamhet. — Ändamålet är godt, blott bör man ej glömma, att inga konst-medel göra nog att ernå det; att en ökad production ej bibehåller sig utan ökad affsättning; att wi äro föga belåtna med fabrikater förfärdigade af småherrar, om ej deße herrar antaga den rättskaffens handtwerkarens frugala lefnadssätt och arbetsamhet, eller åtminstone i allmänhet tarfliga waror; att allt deras näringsidkeri deßförutan blir blott en tids mode, ett fuskande i det nyttiga, såsom hittills i det lysande, och i båda fallen en lika improductif lux. — Just derföre önskar ock Rec., (ehuru den egentliga Fabriks-sphären torde för det nya sträfwandet öppna större fält) att skrå-ordningens föreslagna jemnkning till lättande för inträdet af tjenstemäns barn i näringarna ej må gå till affskaffande af lära och prof i handtwerkerierna. Båda höra i Rec:s tanka wäsendtligen till dem, och bibehållandet af deßa former kan särskildt wara en nyttig lära för de framtida närande småherrarna. Hwad skulle i sjelfwa werket kunna afhålla ett så kalladt bättre mans barn från att helt och hållet på allware ge sig i lära hos en beskedlig mästare, om det först och främst är allware med sjelfwa ändamålet? — Genwägen bör här ej öppnas och jemnas, utan affskäras, just för att ändamålet må tas allwarsamt. Man bereder eljest ett fuskeri i bestämmelse och seder, som är wärre än ett fuskeri i waror. Tas saken deremot allwarsamt, såsom den bör, så skall Embetsmannens barn i Handtwerkarens werkstad wara för Rec. en högst wälkommen syn. De nu så wårdslösade lärlingarnas willkor skola genom en derpå fästad allmännare uppmärksamhet förbättras, den ordentlige Handtwerkaren skall finna sig höjd i aktning, ett nytt samband emellan särskilda medborgare-klaßer skall stiftas, den sanna hedern, som består i känslan af hwarje ståndS egna, sanna wärde och plikter skall blomstra; och man kunde kanske med det samma en gång i Swerige begynna med rothuggningen af den graßerande falska —

nemligen den heder, som består i att öfwerallt wilja synas öfwer sitt ständ d. w. s. öfwer sina plikter, och deri sätter ett slags personligt anseende af den förwändaste art. —

De betydligaste besparingar förmenar Förf. kunna göras genom indragningar i militären. Hans tankar om wårt militariska etablißement anser Rec. wara i hög grad behjertanswärda. Äro hans förutsättningar rigtiga — och det synes Rec. temligen tydligt, att en så genomgripande anstalt som Bewäringen är för betydlig, att endast framgent bli ett item, ett tillägg i wår gamla deßutom bibehållna krigsstat, och påkallar ett proportioneradt förhållande mellan Stam och Bewäring, — så kan man äfwen ej neka sitt bifall åt de resultater, hwartill Förf. derigenom kommer. Rec. önskade att i detta ämne höra kunniga militärers omdöme.

Af en på en gång werkställd realisation är Förf. ej någon wän, men önskar förberedande åtgärder, hwarigenom Banken från Statswerket må kunna skiljas, och en sjelfständig Bankinrättning en gång wara att förwänta. Rec. bekänner sig till samma tänkesätt; men kan ej med Förf. instämma, då han såsom utgångs-punkt bestämmer, att man bör söka stadga sedelmyntets wärde, wid hwad det för närwarande gäller, och hindra så wäl deß försämring som förbättring. — Rec. känner ej, om Tro och Åra af Statsecconomerna räknas bland productiva näringar; hwad han känner är sin egen öfwertygelse, att inga uppoffringar för ett samwetsgrannt bibehållande af detta högsta menskliga goda finnas, hwilka ej för en nation, som för den enskilde, i längden rikeligen belöna sig. En realisation, hwarwid Nationen skulle friwilligt och högtidligen förklara de af henne sjelf friwilligt och högtidligen gifna, på hwarje Bankosedel uttryckta, löften för osanning, en realisation som wore en förklarad Bankrutt, kan Rec., ehuru sjelf bland de skuldsattes antal, ej anse för ett nationellt godt, utan för ett palliatif mot en ögonblicklig förlägenhet, widtagen på wida redbarare förmåners bekostnad. Önskar han derigenom ett wåldsamt återtwingande till ett längesedan förslutet tillstånd? Ingalunda. Det wore lika oförnuftigt som omöjligt. Men om skillnaden emellan sedelmyntets werkliga och nominella wärde småningom uppstått, så ser Rec. ingen ting oförnuftigt i den rättwisa föresatsen, att lika småningom söka åter-

föra det till hwad det bör wara*). Det technifka af sådan werkelig successif realisation förstår ej Rec. nog, att deri kunna inlåta sig. Men fullkomligt omöjlig måtte den wäl ej wara. Ifrån hjelpmedlen önskar han dock att det förderfliga (genom Englands exempel ej läckande utan twertom afskräckande) Lån-systemet må uteslutas — i sig sjelf imaginärt, emedan det är ett betalande af skuld med skuld, men, så snart capitalernas återbärning skjutes på en obestämd framtid och endast räntornas utgörande afses, tillika ett förtärande på förhand äfwen af framtidens tillgångar. Bättre, att då den närwarande generationen lider hwad den kan, men blir wärd efterkommandes aktning och tacksamhet. — Och med uttalandet af deßa kanske urmodiga och swärmiska grundsatser will Rec. sluta sin anmälan af denna lilla rikhaltiga skrift.

*) Äfwen häruti finner Rec. sig wara i rak motsägelse med en redan citerad, ansedd Riksdagsman. Se Prosten Gr. Schwerins Reflexioner i Argus den tredje N:o 29. Det der uttalade förswaret för lämpligheten af generationernas Urarfwagörelse i afseende på fäders förbindelser (förmodligen också förmåner) har blott synts Rec. märkwärdigt, såsom ett uttryck af den absolut desorganiserande principen för en Nations både financer och hela bestånd. Är det werkligen för en slik grundsats, som Tidens Anda med fördel kan åberopas såsom stöd, så må, om också blott en enda ej delar denna anda, han fritt uttala sin protest. Han har rätt, wore ock tusentals röster emot honom, och efterwerldens dom, som torde wara något annat än ögonblickets opinion, eller hans eget medwetande, som är dyrbarare än begge, skall derföre hålla honom räkning.

Christna Kyrkans Allmänna Historia, femte Tillägg om Luth. Kyrkans symboliska skrifter, och Christna Kyrkans Historia uti Swerige, i sammandrag. Götheborg, Norberg, 1822. XIV och 196 sidd. utom Register. 8:o.

Denna Handbok uti Kyrkohistorien har den onämnde Förf. ämnat till ledning wid underwisningen på Gymnasium och wid Prest-Examina. Rec. anser den i begge deßa hänseenden, i synnerhet i det sednare, ganska ändamålsenlig och bör, enligt sin öfwertygelse, anmäla den såsom det för Prest-Candidater tjenligaste Kyrkohistoriska sammandrag wi hittills ege af inhemsk production. Wägen war för Förf. wißerligen ej obanad, men den goda redactionen, urwalet af det wigtigaste och den rediga sammanställningen är hans utmärkande förtjenst. Tillägget af Swenska Kyrkohistorien i sammandrag är wigtigt, i samma mån denna kunskap hittills blifwit allt för litet wid Prest-Examina efterfrågad. En Swensk Prest borde dock åtminstone af den förträfflige Celsius inhämta gamla Swenska Kyrkohistorien. Thomäus förtjenar ock läsas för sednare tider, ehuru hans omdömen stundom förråda ensidighet. Såsom Inledning till Christna kyrkans historia gifwer Förf. en kort framställning af Judafolkets äldre Stats- och Religionshistoria, emedan Jesus "med en djupt tillbakagående blick omfattade de redan förflutne årtusenden af Judarnes historia och emedan enligt gamla och nya Testamentets jemförde skrifter Judendomen och Christendomen stå till hwarandra uti ett gånska nära förhållande." Christna Kyrkohistorien uppdelas i perioder, hwilka Förf. dock icke genom distinctiva kännemärken från hwarandra åtskiljer. Han har följt, så wäl wid denna uppdelning, som wid afhandlingens gång och plan inom hwarje period, Spittlers Grundriß der Geschichte d. christl. K., en Bok, som länge begagnats och åtnjutit ett förtjent anseende. Perioderna äro sex: 1. J. Christus - Constantinus Magnus. 1-306. Efter en ändamålsenligt kort inledning om Jesu framträde, Kyrkans första bildning och motståndet emot de Christna, framställas Kyrkoförfattningen under och efter Apostlarnes tid samt de märwärdigaste Religions-sekter. De bekanta fem penitensgraderna, som i denna period fastställdes, anföras blott med sina Grekiska namn, utan förklaring, som dock för många warit nödig. Ibland secterna är Gnosticismen alltför perfunctoriskt behandlad. Något beståndare säges dock om den både af Mosheim och Möller i deras sammandrag. Sedan en af Tysklands utmärktaste unga Theologer Profeß. Neander i sin Genetische Entwickelung der vornehmsten gnostischen Systeme, Berlin 1818, ur sjelfwa källorna gifwit en renare framställning af gnostiska Läro-Systemerna, kunne wi hädanefter äfwen i kyrkohistoriska compendier wänta oß någon klarare åsigt af Gnosticismen, tecknad åtminstone i deß hufwuddrag. — Sid. 14. sy-

nes Förf. antyda, att den så kallade Doketismen först lärdes af Manes i 3 seklet. Deremot wete wi genom Irenäus, att Saturninus i 2 s. redan bestämdt antog den och Schmidt påstår med säkerhet, att Doketer funnos redan wid slutet af första århundradet. (Handb. der christl. Kirchengesch. 1 Th. s. 157.) 2. Constantinus M.–Muhammed. 306–610. Här afhandlas kyrkans utwidgning, inre och yttre organisation; Theologernas speculativa forskningar och dogmatiska strider; sist de med deßa parallelt framgående mystiska religions-åsigterna, hwilka practiskt utbildade sig i en ordentelig Eremit- och Munklefnad. Det wigtigaste i denna period utgöres, som bekant är, af de dogmatiska stridspunkterna. Med korthet och klarhet har Förf. wid dem framställt det hufwudsakligaste. Minst tillfridsställd är Rec. med framställningen af Pelagianska stridigheterna, som dock äro de wigtigaste i hela Kyrkohistorien. Sedan Marheinecke och Wiggers i särskildta skrifter egnat sin forskning till detta ämne och med fullständighet utwecklat förhållandet emellan Augustinismen och Pelagianismen, är det lätt att kort och tydligt framställa twistepunkterna, hwilket här war hufwudsaken. Augustis dogmhistoria, som äfwen är utgifwen på Swenska, upptager och anförer dem lika kort, men mycket tydligare än här skett. (s. 31.) — 3. Muhammed–Gregorius VII. 610–1073. 4. Gregorius VII–Kyrko-reformationen. 1073 — 1517. Det är glädjande att se, ur hwilken rättwis synpunkt Förf. här, oförwillad af en urgammal jargon, bedömer både Catholicismen och korstågen i deras anda och werkningar (sid. 60 och 72). 5. Kyrko-reformationen 1517–1700. Här utwidgar sig planen och de särskildta Christna Kyrkornas händelser, författning, lärosatser och strider åtskiljas i afhandlingen. 6. 18:de och 19:de Seklen. Förf. yttrar sig med wälbetänkt warsamhet om sednaste tidens theologiska och religiösa fenomener. Dock anser han "Schellingska naturphilosophien hafwa undersiödt mystiska åsigterna af religionen" och de sednaste Theologers bemödanden warit åtföljda af "en mindre allwarlig anda för wärdandet af Christendomens höga läror." Herrnhutarnes lottning wid ägtenskaps-partier, hwilken äfwen här omtalas, är wid deras Jubelfest 1822 upphäfwen. Från sid. 156–167 afhandlas Lutherska Kyrkans Symbola och Symboliska Böcker. Från 167 till Bokens slut förekommer Christna Kyrkohistorien i Swerige, afhandlad i 2:ne hufwudperioder och bearbetad med ändamålsenlig korthet, hwilken dock för sednaste tiden urartar till skelett-form. I synnerhet förundrar det Rec. att, då Förf. angifwer, det "Swerige för närwarande tycks dela med Tyskland böjelsen för Mysticismen, hwarpå ganska många nya skrifter lemna bewis," Förf. hwarken nämner några af deßa många skrifter, icke heller gör ett försök att antyda orsakerna till denna böjelse för mysticism. I sammanhang härmed förtjenar att bemärkas den nästan öfwer allt utspridda Separatistiska andan, hwilken i norra delen af fäderneslandet utgått från Åhörare, som kalla sig Läsare (i gammal och ny drägt) och i rikets öfriga delar hufwudsakligen blifwit wäckt af Presterna. De sednaste Norrländska Läsareoroligheter, bekanta genom Pastor Grapes förträffliga utweckling af detta ämne, omtalas här icke. Denna allmännare benägenhet för Separatism är ett wigtigt föremål till behjertande för alla Religionens sanna wänner. Några anse den utbredda separatistiska andan, såsom uppenbarelsen af en nywäckt religiositet, hwilken åter andre förmena wara härigenom ganska twätydigt ådagalagd. Hwad Separatismen säkrast tyckes tillkännagifwa, är ett djupare rotadt och allmännare kringspridt mißnöje med de bestående ecclesiastika formerna. Det tillhör då kyrkan, att genom en tids- och ändamålsenlig förädling återställa andans enhet, så att wi få en Herre, en tro och enahanda bekännelse. Warder det en helgad sed, att öfwergifwa wår församling, skall det anses såsom prof af en sublimare religiositet att söndra sig från den allmänneliga Kyrkan, så är strömfåran banad för secterism och fanatism i otaliga utgreningar. — Om det wore möjeligt, att Separatismens grundkälla wore Prästernas oförmåga att tillfridsställa tidens högre religiösa behof och de andeligas oandelighet i sinne, lära och lefnad; I kyrkans föreståndare! hwad wore då göra? — Rec. känner intet rent prästerligt Riksdagsproblem för Högw. Ståndet wigtigare att lösa, än detta. —

Till de få anmärkningar, som i det föregående blifwit gjorde wid detta Kyrkohistoriska sammandrag, lägger Rec. blott den enda, att noterna under texten äro för många och att flera bort uppflyttas, såsom wäsendtligen hörande till saken och sammanhanget. Stilen är i allmänhet wärdad, endast här och der något dunkel genom det annars berömliga bemödandet att i få ord sammanträngа en rikedom af saker. Rec. önskar denna med sorgfällighet och granskning utarbetade Lärobok många uppmärksamma Läsare ibland PrestCandidaterna.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 33. Den 24 April 1823.

Recension:

Dikter af Euphrosyne. Första Bandet. Upsala, Palmblad & C. 1822. 256 sidd. 8:o, med twenne Musik-Bilagor.

(Fortsättn. fr. N:o 30.)

Wid den täcka Dedication, hwarmed Skaldinnan tillegnat sina Dikter åt Hans Kongl. Höghet Skandiens KronPrins, har mängen läsare anmärkt, att denna sång icke fullt i lyftning motswarar förhållandet till sitt höga ämne. Äfwen Rec. tycker, att den i det afseendet ej har nog egna, nog betydningsfulla toner. Deremot framträder i den näst följande Inledningen, Prolog (s. 1—3), hennes poetiska individualitet på ett så mycket fullkomligare sätt, och tillkännager hwad man af deß okonstlade skapelser har att wänta. Deßa wackra verser:

"Är ej Naturens hjerta just den boken,
Som själens öga först studera bör?
Har ej hwart sinne claven till hwar bokstaf
I detta alphabet? Att uppenbara
Deß dolda chiffer-skrift — hwem kan det wäl,
Om icke Dikten? och är Dikten ej
Ett gudabarn, som älskar barnslig fröjd?"

innefatta och uttrycka den i sju rader hel och hållen.

Samlingen innehåller 74 skaldestycken, af hwilka jemnt hälften (37) här för allraförsta gången i tryck meddelas. Antalet af de lyriskt-berättande uppgår (såsom wi redan bemärkt) nära mot samma hälft: de öfriga äro dels wisor, dels blandade dikter af flerahanda lyriska slag; mestadels af erotiskt och elegiskt; några ock af didactiskt, satiriskt och epigrammatiskt. En enda will wara dramatisk: nemligen Oscars-Dagen d. 1 December 1818 (s. 5—36), som kallar sig sjelf Dramatisk Fantasi. Besynnerligt är att se denna composition, som borde hellre förbliswit otryckt, utkorad att paradera i spetsen framför sina syskon: i hela samlingen finns ingen mindre lyckad, än den; kanske blott med undantag af balladen Herrmen och Hilma (s. 117). Djemförligt bättre hade wäl den ypperliga Legenden Christophorus, som deremot ingenstäds i detta Band förekommer, paßat till en sådan anförar-wärdighet. Just i behandlingen af nämnda Legend har Euphrosynes sångmö warmast och fullständigast yttrat sin skönaste egenskap: den kärlek, som eldar henne att uppsöka högsta förklarings-grunden för alla de gåtor, dem Naturen, så länge den icke begripes i sin inwärtes enhet med Historien, aldrig förmår lösa, och dem likafullt Poesien längtar att på sitt wis förstå. Inom Historiens område är denna förklaringsgrund gifwen, men endast i Christus-uppenbarelsen, all Historias medelpunkt; och ingenting annat, än deß uppfattning i tro eller åtminstone (liksom t. ex. hos Goethe) i aning, kan rädda Poesien från att wara ett på lifwets yta glittrande spel af ihåliga phantasmer. Derföre anser Rec. hwarje individuell syftning, som antingen

på direct eller åtminstone indirect väg söker detta Poesiens allrahelgaste, för det mest oswikliga kännemärke på all sann poetisk kallelse. Hwar och en skald har rättighet, att enligt sin böjelse välja genwägen eller omwägen: på hwilkendera, som helst, kan den åstkade syftningen wara lika beståndt synbar; och i det fallet (men också endast i det) löpa begge wägarna slutligen wid målet tillhopa. Ty blott i samma mån, som Naturen i högre mening (frihetens Natur, eller den moraliska) genomskimras för skaldens själ af Christendomens ljus, i samma mån upphör ock den Natur i lägre mening (den physiska), hwars sinnliga form-werld Poesien aldrig kan umbära, att synas beherrskad af en känslolös, en allting mechaniskt sammankedjande Nödwändighet. Det är i allmänhet all historiskt-poetisk framställnings charakter, att göra det inre af Natur och Menskighet sinnligt lefwande för wår åstådkänning; hwilket sker genom handlingar och händelser, der personer framträda i ömsesidiga förhållanden, och dermedelst uppföra det objectiva skådespel af andelifwets urkrafter, hwartill den blott subjectiva (den blott lyriska) skaldesången utgör ouverturen, och den physiska natur-symboliken (med sin objectivitet af lägre slag) det praktfullt målade förhänget. Det såkallade Subjectiva i Poesien, är wisserligen i allmänhet Poesiens själ, emedan det är uttrycket af det som inom wårt bröst handlar och händer. Men för att åstadkomma ett sådant uttryck i deß största möjliga omfattning, bemödar sig Poesien att wisa, huru det samma, som lefwes och timar inom den enskildes bröst, tillika lefwes och timar inom hela menskligheten, och i utmärktaste mått inom de personers, dem wi lätt förmås att anse för menskligheten utmärktaste repräsentanter. Härigenom förwandlar sig det subjectiva uttrycket af Poesiens werlds-betraktelse till ett Objectift, d. w. s. ett oß likson utifrån mötande, hwars bildningar tyckas (likt andra naturting) bestå genom sig sjelfwa; och i episka, i dramatiska gestalter uppträda för wåra ögon wåra egna (tillförne osynliga) känslo- och tankformer, icke blott hörbara (lyriska) såsom förut. Men ju innerligare det föreställda Inre är och werkar, desto tydligare yppar den historiskt-poetiska diktningen sitt wäsentliga lynne, desto synbarare wisar sig detta i egenskapen af religiöst. Den naivaste formen åter af all historiskt-religiös poesi är twifwelsutan Legenden; hwars ämnen, betraktade såsom ämnen för skaldisk behandling, erbjuda en twåfaldig förde. Nemligen först, att den wisserligen till twå tredjedelar strängt historiska sanning, som innehålles i deßa wår Kyrkas äldsta traditioner, meddelar oß Christendomens lif, kamp och seger i hela deß nyfödda warelses allraförsta eld och förtjusning; och sedan, att traditionerna från Kyrkans barndom, i deras närwarande skriftliga gestalt, blifwit (till större delen) upptecknade just under hennes ungdom, som war en lika lisligt poetisk, och dertill ännu mera romantisk tidsålder. I motsats till den blott moraliska Apologen eller den såkallade Fabeln (om hwilken Herder och Jean Paul bewisat genom lära och föredömen, att den ännu i dag, rätt begripen, förmår wara ett äkta poetiskt skaldeslag), kan Legenden för oß ånyo bli det samma, som den fordom för wåra ättfäder war, en religiös Apolog — och såsom sådan har den redan blifwit af åtskilliga nyare författare behandlad med största framgång. Exempelwis må nämnas Herder, Kosegarten*), Tieck (i tragedien Genoveva), Fru v. Helwig**), och wår nyligen (alltför tidigt!) afsidne landsman Stagnelius; hwars dramatiserade Legend Martyrerne alltid skall förblifwa en af swenska witterhetens dyrbaraste prydnader, jemförlig med hwar och en, öfwerträffad af ingen***). Med nöje har Rec. bland Euphrosynes Dikter funnit tre, i lyriskt berättande art framställda, Legender: Jesus och Jacob som Barn (s. 220), Sanct Ragnhild (s. 193) och Romfars Källa (s. 192). Den sista är

*) Hwars Legend-Samling borde finnas hos hwar och en Religionens och Poesiens wän.

**) I den af henne och D. L. M. Fouqué utgifna Taschenbuch der Sagen u. Legenden; der framförallt hennes "Rückkehr der Pförtnerin" förtjenar en oförgänglig hågkomst.

***) Långt mera berättigadt, än Schulze's af Brockhaus så präktigt utstyrda Bezauberte Rose, wore detta sköna skaldewerk att af någon patriotisk förläggare utgifwas i en dets samma wärdig upplaga.

i det hela något matt, ja torftig; den mellersta, ehuru rätt liflig, rätt wacker, nog mycket oratorisk och beskrifwande; den förstnämnda, som tillika (ett godt tecken!) är den yngsta, har hela den äkta Legend-tonen, och är i sin fromma barndomsfägring outsägligt skön. Måtte hon derföre ännu flera gånger, och helst i stort, försöka sitt snille på detta herrliga slag af skaldekonst! Denna Rec:s önskan har icke mindre, än hans åsigt af skaldeslagets egen wigtighet, förledt honom till en så lång utweckling af den orättwisa mot sig sjelf, som hon begick, då hon i stället för Christophorus ställde Oscars-Dagen i spetsen för sina arbeten. Skulle hennes afsigt hafwa warit, att i en Samling, som i alla fall blott är att betrakta såsom förstlingen af hennes konst, wisa sin successiva tillwäxt i artistisk förmåga? Men detta oupphörliga stigande från lägre grader till högre, i hwilket hon (lyckligtwis!) ännu alltjemt är inbegripen, hade blott med det willkor kunnat ädagaläggas för en allmän öfwerblick, att samtliga Dikterna blifwit ställda i en chronologisk ordning. Då detta ej skett, har Författarinnan troligtwis ägt till ögonmärke, att med ett ständigt wexlande ombyte af ämnen och toner förekomma det intryck af enformighet, som snart nog kan öfwerrumpla oß wid en oafbruten genomläsning af ett helt Band mindre poemer. Mellertid synes oß här, i rätt många, tidföljden af deras upprinnelse tillräckligt angifwen, ehuru blott genom inre kännetecken.

Oscars-Dagen, som alltså twifwelsutan blott på fosterlandskänslans befallning erhållit sitt hedersrum, har för litet dramatiskt, både i sjelfwa tanken och deß utförande, för att ens såsom Tillfällighets-Divertißement wara ett lyckadt arbete. Det är deladt i tre Stycken; af hwilka det första är ungefär en begynnelse till hwad äldre Engelska Författare kallade en Masque, en dramatiserad mythologisk allegori öfwer de känslor Tillfället föranledt. Detta Stycke börjas med en sång af Brage och slutas med en af Nornorna; midt uti berättar Carl XII sin biographi för Brage, och söker, bland annat, också bibringa denne hedniske skalde-gud några begrepp om sin Christendom. Det sammanhänger egentligen allsicke med de begge följande; hwarigenom det ej engång kan gälla för något mythologiskt förespel till dem. Det andra och tredje Stycket åter kunde werkligen wara en liten dramatisk Idyll, icke blott artigt dialogiserad, utan ock theatraliskt lefwande, om der funnes mera handling; men hwad intreßera oß den mystiske Målarn och hans Transparent-Upptåg? Jägar-wisan (s. 25) är wacker; i Bondfolks-scenen, näst derefter, förekomma åtskilliga ställen, der naif glädtighet, oskyldig skalkaktighet förråda mästarinnans pensel, såsom t. ex. detta yttrande af Hanna:

— "Jag skulle Prinsen ge
En liten blomma, himmelsblå och klar,
Och säga: wackra Prins! hon är en bild
Af dina swenska flickors blåa ögon."

Men det Hela, såsom sådant, är ett oting; och Brage, som på orimmad wers (s. 7—9) uttrycker sig temligen bra, sjunger i rim (s. 9—10) sämre, än han sannolikt gjort någonsin. — Rec. upprepar ännu engång: Patriotismens ingifwelser äro ej alltid Poesiens!

Den följande afdelningen, skild ifrån detta öfwerflödiga Tillfällighets-Arbete genom ett eget titelblad, sammanfattar under gemensam benämning af Lyriska Dikter (s. 37–234) de urkunder, som inbjuda oß till bekantskap med den egentliga bilden af Euphrosyne. De twenne första, Pennan (s. 39) och Sång till Känslan (s. 40), äro i sjelfwa werket twenne nya Prologer; eller — rättare sagdt — mer utförda, särskilda beteckningar af de twenne poetiska tendenser, som i den Prolog, hwarmed hela Samlingen öppnas, tillkännagifwa sig endast i sin allmänna enhet. Den första är lusten att efterbilda de leende symbolerne af Naturens blomsterspråk; denna har blifwit skildrad i Pennan, så gladt, så ljuft och enkelt som sig wederbör. Den andra är böjelsen att åskåda der inre sammanhanget af det oändliga Hela, inom hwars aning Känslan slumrar likson en blomma inom sin knopp, tills hon äntligen waknar för att derur småningom utweckla sig och sin werld, wid inflytelsen af en wäckande kärlekstår och en wärmande morgonsol från Skaparens ljushimmel; denna böjelse målas af Sången till Känslan med icke mindre ljufhet, men i en djupsinnigare, högtidligare lyrik. Likwäl utmärka sig ej alla Förf:s Lyriska Dikter genom en lika afgjord förträfflighet. Swärligen kunna Herrman och Hilma (s. 117) och Maria Eleonora (s. 210) undgå, att kallas rentaf mißlyckade. Och träffar man än i den sistnämnda mindre sällan ett och annat wackert ställe,

så nödgas man dock finna den åfwenså ojemn och utränjd, som den förra är alltigenom trivialt declamatorisk. Kanske äro deßa de enda, hwarom ett så strängt domslut kan fällas: men deremot förekomma flere af en wiß tweetydig beskaffenhet, eller der compositionen synes oß lyckad blott till hälften. Exempelwis will Rec. nämna den långa balladen Himmel och Helwete (s. 153), på hwars utarbetning hon säfängt slösat en i sanning owanlig konstfärdighet. I en ny upplaga, eller i en tillkommande samling af hennes skrifter, bli förmodligen så wäl de halft lyckade, som de misslyckade, antingen omarbetade — eller uteslutna af ett säkrare urwal. Onekligen pröfwas detta mest i afseende på dem, som stå på ett slags obestämd gräns mellan artistiskt wärde och owärde: deßa besticka lätt mängen läsares omdöme genom glänsande särskilda, fastän bit-tals utströdda skönheter; buru naturligt, att de under moderkänslans första glädje åfwen wunnit sjelfwa Skaldinnans bifall!

(Slutet följer).

Lärda Nyheter.

Stockholm. I K. Wettenskaps Akademiens sammankomst d. 2 Apr. har Hans Exc. StatsRådet, Generalen, Grefwe A. Fr. Skjöldebrand blifwit wald till Akademiens Präses för följande Akademiska år. CanzliPräsidenten Frih. Fr. von Ehrenheim nedlade Präsidium med ett särdeles interessant Tal om Meteorologien.

—— I K. Wett. Akademiens Sammankomst d. 12 Apr. höll Hans Exc. StatsRådet Grefwe M. Rosenblad ett Åminnelse-Tal öfwer Akad. framl. Ledamot, Presidenten Frih. Er. af Wetterstedt.

—— Stud. Gabr. Marklin har af K. Wett. Akademien erhållit ett nytt understöd för att detta år fortsätta sin NaturalHistoriska Resa i Norrige. Hr M. har tillbragt wintern i Trondhiem och återwäntas i näst. Decemb. månad till Upsala.

Upsala. H. K H. KronPrinsen, Akad. Canzler har nådigst förordnat Theol. Adjuncten och Licentiaten Mag. E. Bergström samt Theol. Docenten och Candidaten Mag. J. A. Winbom att, under Prim. Theol. Prof. DomProsten, Doct. J. Winboms permißion i Apr. och Maj, föreståde offentliga föreläsningarne, den förre i Exegesi N. T. och den sednare i Exegesi V. T.

—— Till den efter afl. Professorn Doct. J. D. Drißel lediga Juris Patr. och Rom. Professionen hafwa följande sig anmält: Akad. Räntmästaren Doct. Sven Themptander, Jur. Adjuncten Doct. C. J. Haggren samt Juris Docenten Doct. J. E. Boëthius härstädes, Jur. Adjuncten Doct. C. J. Schlyter från Lund och f. d. Jur. Professorn Doct. A. E. Afzelius från Åbo.

—— Roslags Studerande Nation härstädes har till Inspector i afl. Prof. Drißels ställe walt Theol. Professorn, Doct. Sven Lundblad.

—— Prim. Theol. Professorn, DomProsten, K. N. O. Doct. Winbom har genom gåfwobref dat. på deß 77 födelsedag den 29 Oct. sistl. år till fond för ett Stipendium wid Upsala Cathedral-Schola donerat 333 R:d 16 sk. Banco, hwilka den 1 näst. Maj, jemte ett års interesse, contant aflemnas. Detta Stipendium, som är det första denna Schola erhållit, är ett nytt wedermäle af den ädle Gifwarens fortsatta frikostighet emot Uppfostringswerket. Upsala Läse- och Arbets-Schola, stiftad 1786, har af samma hand erhållit 1000 R:d B:co och Skara Gymnasium ett årligt Stipendium, som under gifwarens lifstid utgår med 20 R:d B:co.

Lund. Den efter CanzliRådet Doct. M. Rohrberg hittills lediga Professionen i Oriental-Språken kommer nu att återbesättas.

Götheborg. Pastorn wid Holländska och Tyska Reformerta Kyrkan i Stockholm Dav. W. Dunckel har den 20 sistl. Febr. erhållit Kongl. Maj:ts nådiga fullmakt att wara Kyrkoherde wid Christinä härwarande Tyska Församling.

Rättelser:

N:o 31. Sid. 243 r. 10 uppifr. står: Nation genom läs: Nation fattig genom
N:o 32. Sid. 251 r. 16 uppifr. står: waror; läs: wanor;

Swensk.

Litteratur-Tidning.

N:o 34. Den 28 April 1823.

Reeension:

Dikter af Euphrosyne. Första Bandet. Upsala, Palmblad & C. 1822. 256 sidd. 8:o, med twenne Musik-Bilagor.

(Fortsättn. fr. N:o 33.)

Båda klaßerne af de arbeten, som ej kunna räknas till hennes lyckade, hafwa öfwer sig ännu en, wida talrikare; en mellanklaß, hwarigenom de sammanhänga med den högsta, den som innefattar hennes yppersta. Denna mellanklaß tillräkna wi henne ej såsom brist på urwal; det Wackra och Täcka har lika mycken rätt att wara till som det Sköna, och är i sjelfwa werket ett i sitt slag Fullkomligt, ett Skönt, fastän af andra och tredje ordningen. Också har man ännu efter ingen Skald någon så beskaffad samling, att deß beståndsdelar samt och synnerligen tillhöra endast den första. Men att hon icke alltid, i förhållande till den tonart hon welat anslå, träffat de klaraste ljuden och den rigtigaste ljudföljden, dertill torde wäl hufwudsakligen twå slags anledningar warit wållande. Dels har hon (någongång) företagit sig att behandla ämnen, som redan, af andra skalder, blifwit på ett fullt tillfredsställande sätt behandlade. Hwad är — för att anföra ett obestridligt exempel — Wår och Kärlek (s. 113) emot Hedborns öfwerträffliga, i Phosphoros (1811) meddelade Wår-Dithyramb af samma namn, änskönt Euphrosynes werkligen är ganska wacker, ja (genom en mängd lyckliga förändringar från deß första gestalt i Poet. Kal. f. 1818) nästan correctare än hans? Eller hwad är den granna, här och der nästan präktiga romansen Alrik och Hildur (s. 93), som med sin utgång erinrar (icke till sin fördel) om Schillers Toggenburg, mot denna och så många andra sinnrikare poetiska reflexer af liknande ridderliga kärleks-äfwentyr under Korstågs-tiden? Dels har hon (oftare) walt ämnen, som ej befinna sig i ett nog nära frändskapsband med hennes lynne och anlag, och som derföre, ehuru lockande de förekommit henne, icke kunnat gripas af hennes bildningskraft med all den innerlighet, hwarförutan intet sannt konstwerk frambringas. En enda gång allena har det mißödet händt henne, att wälja ett fult (se Herrman och Hilma): en stöld, äfwen blott mißtänkt, är twifwelsutan bland alla motiver i werlden det mest opoetiska. Men föremål, i och för sig sköna, äro icke derföre lika lämpliga för hwar och en att besjunga: och rigtigheten af denna sats har äfwen Euphrosyne mäst besanna. Bewis härpå, af twenne motsatta slag, lemna den förut omnämnda balladen Himmel och Helwete, och den ossianska paraphrasen Oithona (s. 43); flera skulle anföras, om ej deßa twå gjorde tillfyllest. I den förra har ämnet (hittadt, om Rec. ej bedrager sig, i "Biographier öfwer Wansinnige" af Spieß) en oneklig, men ryslig, ja hemsk skönhet; denna war förmycket nattlig, förmycket tragisk för wår skaldinnas milda och helst glädtiga själ: derföre kunde hon ej bemäktiga sig

föremålet nog oinskränkt för att frambringa den werkan hon åsyftade, oaktadt dissonansen blifwit wid slutet icke oharmoniskt upplöst. Behandlingen är ej tillräckligt klar, är för långsträckt, och anwändandet af den versform, i hwilken Bürger sång sin Lenore, har ej förbättrat saken; troligtwis hade till och med en helt annan versart warit mera paßande. Oithona åter är ett ämne, till hwars behandling hon förmodligen, liksom till Minvanas Klagan (s. 122), blifwit föranledd af de i Poet. Kal. f. 1817 införda "Sångerna i Selma." Hon har der stämt sin luta till återljud af Oßians dystra harpa; och hwilken, med sinne begåfwad för hwarje ur Naturens hjerta frambildad form af Poesi, kan undgå att lisligt behagas af den Gaeliska folkstammens forntidssång? Det elegiska slaget af skaldekonst, uppfattadt nemligen från deß melancholiska sida*), har der funnit en framställningsart, med hwars coloßala storhet ingenting kan måta sig af allt, som förut eller efteråt blifwit sunget af saknad och swärmod. Men deßa ewiga berg, och skogar och fjällströmmar, och hedar och ättekummel, det stormiga hafwet, den mulna himmeln med hjeltarnes andar tågande på molnen, och klagande kämpar eller brudar derunder, på slagfälten eller i nattliga grottor; denna oafbrutet tröstlösa känsloståmning, hwars enda fröjd är minnet of other times, utan närwaro, utan framtid, utan begrepp om en gudomlig werldsregering, utan hopp om en tillkommande högre utweckling af wår personlighet: är wäl någon qwinna i stånd, att fullkomligt tänka och känna sig in i en dylik sinnesförfattning? Möjligtwis hade Fru Stael-Holstein warit det enda fruntimmer, som kunnat öfwersätta eller paraphrasera Oßian; så nemligen, att hans entonighet återupprepas i ett genljud, som utan matta utsträckningar, utan oratoriska mellanfyllnader återklingar den, i all denna werling från echo till echo, hwarigenom de få, men grunddjupa modulationerne af saknadens "ewigt samma" träffa wårt deltagande utan att trötta oß. Euphrosynes Oithona äger, icke deßmindre, styckewis ganska mycket wärde: skaldinnans weka själ har med kärlek lyßnat till den gamle Bardens bedröfwade ungdomsminnen; versbyggnaden är icke blott ledig, utan ock (såsom i allmänhet hos Euphrosyne) melodisk; på föredraget, stylen, dictionen har hon anwändt noggrann omsorg. Dock har det ej lyckats henne, att helt och hållet undwika techniska brister; och från sådana är hennes språkbehandling, hennes styl i allmänhet ännu ej till alla delar befriad. Men lika märkbar, som begriplig, är den omständighet, att hon i språkets begagnande nästan blott då öfwerraskas af en ännu stundom widlådande osäkerhet, ojemnhet, mißwårdnad, når hon syßelsätter sig med ämnen, som ej äro med hennes skaldelynne tillfyllest beslägtade. Wid sika tillfällen brådskar hon, eller ock söker hon hjelpa sig fram med en rhetorisk stat, som emotstrider hennes naturliga, enkelt skona skrifart: och derwid har hon ej modersmålets rika tillgångar så i beſittning, att icke en wiß enfoymighet ofta stämplar wändningarna och talesätten. Det konstlade och swulstiga å ena sidan, det triviala och hwardagliga å den andra, det i afseende på ideen omotswariga, oegentliga å begge, åro de swåra klippor, hwaremellan all poetisk diction wanligtwis endast genom lång öfning lär sig att styra obehindradt fram till målet. Willigt erkännande sin egen fortfarande aflägsenhet derifrån, hemställer Rec. till Skaldinnans omprößning, huruwida läsaren är befogad att erinra sig de nyßnämnda klipporna, wid några ställen, sådana som t. ex. detta:

Utom Dig, ej lifwets flägt jag anar! —
Skulle kärleken, lik hafwets wåg,
Följa winden, hwart deß wäg sig banar? (s. 47)

eller:

Swage främlingar! I skolen falla,
Och min hämdlustiert blod skall swalla!
(s. 50)

*) I namnets äkta och antika betydelse utmärker Elegi ett skaldeslag, hwars charakter är lyriskt-episk reflexion; så föga bundet wid endast sorgliga föreställningssätt, att det stundom (liksom hos Tyrtäus) kunde uppelda sig till krigssånger, stundom (likwäl hos Callimachus, Meleager, Ovidius) i sirliga festhymner, i erotiska sinndikter utgjuta en mildt framströmmande känslas werldsbeskådning. Om Rec. härwid nämner sina ofullkomliga försök Diokles och Heliodora, samt Petrarcas Kröning, så sker det blott för att hänwisa på bilagor, som utförligt förklara hans åsigt, huru Elegiens wäsende icke nödwändigt behöfwer wara sorg.

eller:

Bortwältad är stenen
Från grafwens förwar (s. 74)

eller:

Stormen hwen med midnattssvarta segel (s. 88)

eller:

Wargens öga gryr i snår och diken s. 89)

eller:

Med jernets malm i mod och glaf (s. 93)

eller:

Känslan af din oskuld må betala
Swekets brott emot din rena själ (s. 119)

eller:

Näktergalens toner, ömma, weka,
Nå min barm, att bojans qwal försona (s. 134)

eller:

Dig, Arme! (Emma hwiskar),
Än himlen ej förfriskar! (s. 158)

eller:

Och willigt re'n hon drogs, dit Ramund förde
Sitt rof från lund till lund, med riddar-skick (s. 196)

Större delen af deßa brist-fälligheter låter, såsom man ser, hänföra sig under benämningen af såkallade blinda uttryck eller meningar, der det wißerligen ej är konstigt att begripa hwad som menas, men der beteckningen deraf är på engång konstig och oegentlig. Något absolut språkfel kan ej Rec. påminna sig, utom detta i den annars oändligt wackra Trasten (s. 227):

Hörs trädens kronor djupa suckar blanda —

I den näst derpå följande, lika wackra Bofinken (s. 229), är tydligen det ifrån, som förekommer på rad. 21 af sid. 230, tryckfel i stället för efter. Om ordet qwälla, som en och annan gång anwändes i betydelsen af wälla, bör anses för lika swenskt som detta, är ganska twifwelaktigt; ehuru åtskilliga nyare författare (och fordom äfwen Rec.) brukat det*). — Wi upprepa, hwad wi redan bemärkt, att hennes i allmänhet näiwa och klara språk är nästan öfwerallt rent från dylika små fläckar, så ofta hon behandlar med sin natur fullt samartade ämnen; och tillägga med

*) Hos Ihre, i hans Gloßarium, förekommer det; men i ett så twetydigt förbigående, att man ej inser, om denne Språkforskare höll det för inhemskt, eller blott tillhörigt stamfrändernas dialecter.

nöje, att denna samling af hennes Dikter wis r på alla sina blad, huru allwarligt hon bemödar sig att utwidga och förädla sin andel af det herrliga tungomål, som hon är född att nyttja till organ för sin skaldesång. De yngsta bland hennes tillförne otryckta stycken stå i detta hänseende långt öfwer de äldsta, och wid de flesta bland dem, som förut warit i tryck meddelade, äro wäsentliga förbättringar anbragta. Rec. twiflar ej, att hon med ett så werksamt framskridande snart skall tillryggalägga den del af wägen, som ännu stundom synes återstå. Månne ej en för språkets skull företagen genomläsning af äldre swenska skrifter, från medlet och de trenne näst-följande tiotalen af sist-förledna århundradet, skulle dertill kraftigt bidraga? Må hon framförallt i klar medwetenhet uppfatta sitt individuella uttrycks-anlag, sådant, som detta i och för sig sjelft är, utan att låta något främmande manér, någon annan författares individualitet föreskriswa sig lagar eller locka sig från sin egen bana: ej engång då, om den främmande individualiteten — genom alla band af sympathi och wänskap — synes henne wara på det närmaste förbrödrad med hennes! — Ett berömligt tecken af sjelfständighet har hon förofrigt wisat deruti, att hon wid walet af Vers-arter aldrig rättat sig efter något mode, aldrig af någon lust att anställa virtuos-experimenter bedragits att förakta den hemliga röst, som för hwarje skalds gehör alltid modulerar den melodi han bör wälja.

Fordrar wål fullständigheten af wår granskning, att särskildt betrakta hwar och en af de Dikter, som i detta Bands lyriska afdelning rättwist må skattas för de förnämsta? Rec. tror det ej. Hwartill skulle det båta, att med expositioner, som owillkorligt blefwe mer eller mindre anatomiska, twinga läsarn att af uppritade benrangel göra sig begrepp om lifwet i sjelfwa originalernas yppiga former? Det må alltså wara tillräckligt, att blott nämna det lilla ypperliga portrait, som hon i en sonett gifwit af Lidner (s. 54); den ljufwa skildringen i Sången och Sorgen (s. 55) af förbundet mellan det jordiska lifwets twenne trognaste Genier; den mildt harmoniske Rizzio (s. 57), der endast en mot begynnelsen symmetriskt swarande utbildning af styckets sednare del är öfrig att önska, särdeles för dem som ej känna händelsen genom bekantskap med Maria

Stuarts lefnadsöden; den simpla, men med moderkärlekens allmakt rörande berättelsen om Twillingarne (s. 60); Wikings-Tärnan (s. 63), denna lyriska panorama, på engång eldig och klagande, djerf och mild, som med beundransvärd sanning wisar oß personligheten af en Wikinga-brud, hjeltestark och likwäl ömt försmältande, krigslysten och likwäl glödande af qwinlig hängifwenhet; Tiggar-Goßen (s. 69), i framställningens åsthetiska renhet så högt öfwerlägsen Fru Lenngrens Tiggar-Flicka; Till min Luta (s. 76), en sång, som är sjelf en luto-klang framlockad af Behagets fingrar; Lapp-Flickan (s. 78), på ett friskt sätt melancholisk och midt i försakelsen glädtig, alldeles lik en månskensklar winterqwäll inwid nordpolen; Jag flyr till Dig (s. 87), ny variation af ett ewigt — men aldrig tröttande — thema, den älskandes hågkomst af sin frånwarande hälft; Nord-Goßen (s. 88), en präktigt slösande beskrifning af den winterliga contrast, som omgifwer den nordiska ynglingens längtan med en hård, skarp, men till handling och ihärdighet uppmanande natur; Bön (s. 91), en rhythmisk andaktssuck, warm och himmelsk; Sommardagen (s. 103), ljus, glädtig och grannt skiftande, liksom sitt ämne; Liljan och Spindelnätet (s. 110), en allegorisk romans, själfull och lättfattlig; Sädesbandet (s. 130), en liten idyll, full af swensk naturssanning och trefflighet; Din Kärlek (s. 138), en musikalisk reflexion af det mest innerliga och läckra behag; Fantasi (s. 139), en i solstrålar och färgbågar glindrande cascad af poetisk paßion, som på högsta spetsen af sin kraft öfwerswallar alla dämmar af pedantisk convenance, men utan att förlora det Skönas och det Skickligas naturgränsor; Jägarn och Flickan (s. 144), en wisa i samtals-form, uttryckande en frisk, rask kärlek, som för ögonblicket willigt försakar, i wißhet att snart göra sitt wälde oinskränkt gällande; Nannas Wandrings-Önskan (s. 151), så charakteristiskt betecknande alla rigtningar af Skaldinnans diktan och traktan, att Rec. wille här låta aftrycka detta stycke helt och hållet, om blott rummet tillåte det; Helsningen och Alen (s. 165), en dialog, som i hulda sinnbilder firar minnet af den lyckligaste bland stunder; Ebbas Önskan (s. 170), ett tillfällighets-poem, men af en i sitt slag ojemförlig fägring; Jungfrun i det Gröna (s. 179), Euphrosynes widtbekanta mästerwerk, hwarom här ej behöfwer sägas mera, än att det skall lefwa så länge, som ännu Naturens symbolik tolkas af något swenskt tungomål; Jul-Ljusen (s. 206), bland hennes alla romanser den yppersta, der hon gifwit oß det skönaste prof af sin skicklighet att berätta wissa plägsamt hjertröraude, egentligen sönderslitande händelser (här twenne små barns död af hunger, liksom i "Twillingarne" af wådeld) på ett sätt hwarigenom den förtäljande Konsten ändå icke upphör att wara en "glad wetenskap;" äntligen de wackra kärleks-sångerna Jag blir hos Dig (s. 223), Thildas Morgondröm (s. 226), Trasten (s. 227) och Bofinken (s. 229), som gemensamt tillhöra det företrädeswis naiva skaldeslag, der hennes talent med så mycket skäl känner sig personligt hemmastadd — ett skaldeslag, hwaremot Den gamle Örnen i bur (s. 232) med sin djupsinniga manlighet bildar en märkwärdig motsats.

(Slutet följer).

Lärda Nyheter.

Upsala. H. K. H. KronPrinsen, Akad. Canzler har i nådig Skrifwelse af d. 10 sistl. Febr. bifallit f. d. Chemiä Professorn, R. W. O. Mag. Joh. Afzelii gjorda anhållan, att blifwa entledigad från wården af Akademiens Mineralie-Cabinett, med willkor, att i sin lifstid få begagna ett af Cabinettets mindre Samlingsrum, för att der förwara den del af egna Mineral-samlingar och Böcker, som, efter deß död, tillfaller Akademiens Mineralie-Cabinett.

—— Botan. Professorn, Commendören af K. W. O. Doct. Carl P. Thunberg har blifwit kallad till Ledamot af die Niederrheinische Gesellschaft für Natur- und Heil-Kunde, i Bonn.

—— Amerikanska Frön och Wäxter från Swenska Colonien St. Barthelemy hafwa nyligen till Akademiens Botaniska Trägård ankommit, hit öfwersände genom Hr C. L. Plagemann i Gustavia.

—— Såsom en sällsynthet anmärkes, att i Akademiska Orangeriet härstädes den så kallade Dwärg-Palmen (Chamærops humilis) nu står i full blomma.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 35. Den 1 Maj 1823.

Recensioner:

Inledning till Werlds-Kunskap af Hindrik Gustaf Dalman. Första Stycket. Stockholm, Nestius, 1823. 157 sidd. 8:o.

"Hwad Werlden egentligen är," säger Förf., "har af menniskorna så mycket mindre kunnat förstås, som de hittills lefwat så godt som i okunnighet om deras eget wäsens närwarande beskaffenhet och werldsliga wilkor; ty så litet tillfredsställande innehåller för tänkaren hela förrådet af blotta trosmeningar utan wettenskaplig wißhet och inre sanning, som beträffande Werlden och wårt eget inre wäsen hafwa blifwit satte i omlopp. Ofwer sjelfwa deras eget lifs rätta grund hafwa menniskorna ännu stadnat i owißhet; öfwer deras tillstånd efter skiljsmäßan ifrån kroppen göra de sig ännu lika så ogrundade föreställningar, som deras kännedom af kroppens och själens inre beskaffenhet är så godt som ingen o. s. w." Grunden till denna "menniskors försumlighet med afseende på de wigtigaste kunskapers inhämtande" tror Förf. sig upptäcka dels i "wåra känslors förmåga att insöfwa det forskande förnuftets werksamhet, och framkalla fallenheter, som låta oß heldre följa en känslofull tro, än söka den tydliga sanningen," dels i menniskors naturliga tröghet att granska "deßa utsmyckade gamla willfarelser, orimliga trosmeningar, sofistiska blåndwerk och den högsta rättfärdigheten förnekande dikter," dels i "den naturliga egoismen, som ej kan förenas med kärlek till en wettenskap, som yrkar en allt omfattande förnuftighet och oegennytta." Att godtgöra denna menniskornas försummelse, att förskingra det mörker och den okunnighet, hwari de hittills swäfwat, och sprida en "riktig werldskunskap och sann lefnadswishet," synes således wara affigten med den Lära, hwartill Förf. härmedelst lemnat en förberedande Inledning. I sanning ett stort företag! som, om det äfwen skulle mißlyckas, dock alltid hugnar sin man med den tröften, att hafwa försökt det. Ty, att det denna gång måste stadna wid försöket, och dertill wid ett högst mißlyckadt försök, har Förf. uti ofwarnämnde yttranden tillräckligen utsagt. Den, som till den grad kan mißkänna mensklige förnufters bemödanden, att lösa lifwets gåta, att han i dem blott ser mißtag och förwillelser, alstrade af tankyra, känsloingifwelser eller egoistiskt intreße; som med en ihålig lärdoms oblyga anspråk wågar antasta de heliga grundsanningar, som äro en borgen för menniskans högre bestämmelse, samt stämpla och utdömma dem såsom willkorliga trosmeningar eller uppenbara willfarelser; och som slutligen, i högmodig sjelfförnöjelse, tror sig ensam i besittning af wishetssteuen, hwilken de andra i sin såwitsko förgäfwes efterletat, han har redan brutit stafwen öfwer sig sjelf, han är ej en ljusets, utan mörkrets Apostel; han will putsa ljusen, men släcker dem. Att förnuftet begått irringar och mißtag, och alltid skall begå dem, det ligger uti naturen af wårt wetande; men att Hr Dalman lika litet kunnat upptäcka dem, som

de sanningar, hwilka uti sjelfwa förwillelserna lågo förborgade eller föranledde, att han lika litet kunnat skönja den momentella återgången, som den oändliga progreßionen uti mensklig kunskap: detta torde blifwa tydligare, då Rec. går att medelst en kort öfwersigt göra läsaren reda för hufwudmomenterna af denna i sitt slag märkwärdiga skrift, särdeles den kritik, om den så får kallas, af äldre och nyare tiders philosophemer, hwilken deruti innehålles.

Detta Inledningens Första Stycke, hwilket utgör föremålet för Rec:s anmälan, handlar om "den sanna Werldskunskapens Wilkor, Hinder och Öden." Hwad wilkoren beträffar, så anser Förf. (sidd. 5—8), att till denna kunskap om de "werkliga i werldens förhållanden igenkänneliga sanningar" ej fordras mera än "allmänt oegennyttig kärlek för sanning, fördomsfri uppmärksamhet på wår inre och yttre erfarenhet, ett noggrant uppfattande af begreppen om wäsendtlig tillwarelse och sedlig rätthet, en enkel öfwertygelse, att i uppkommande förändringar grunden till deras uppkomst måste wara igenkännelig" o. s. w., och tillägger att "det alltid beror af oß-sjelfwa, att öfwa den friaste omdömes-förmåga, som består i att finna förekommande föremål wara antingen öfwerensstämmande eller stridande med kända begrepp." Detta allt är utan twifwel ganska enkelt, och lika naturligt, som, att wandraren, om han will hitta wägen, och upphinna målet, ej binder för ögonen. Oförklarligt är dock, huru denna fördomfria uppmärksamhet, detta subsummerande under "kända begrepp," detta "upphämtande af föremål, dem det icke står i någons magt, att afhända eller tillägga, hwad dem enligt deras beskaffenhet tillhörer eller motstrider," kan leda till antagande af deßa absoluta Substanser, deßa wägbara och owägbara, odelbara och obestämdt delbara ämnen, som med fria eller ofria, olika delar widlådande, werksamheter utrustade, skola utgöra all tings yttersta wäsende; och till antagande af samma så tänkta substansers, alla deßa werldsliga wäsens ofullkomlighet, såsom ett "aflägsnande från det ursprungliga utanwerldsliga tillståndet," samt deras återwändande dit medelst sjelfwa "werldslighetens uppoffring."

Hindren för en sann werldskunskap tror sig Förf. i synnerhet ha upptäckt i Orsaklighetssatsens oriktiga uppfattande. "Grundad i ett ganska ytligt begrepp om orsak och werkan har nämde sats alldeles utan fog och rätt blifwit utwidgad till ett allmänt förståndsbegrepp, innehållande, att allt har sin orsak; då likwäl ett dylikt förhållande endast tillhör Wäsens Förändringar, och Orsaklighetssatsen kan icke rättligen innehålla mera, än att all Förändring har sin Orsak." (sid. 10). Likwißt borde Förf. känna, att redan de Gamle sade: ex nihilo nihil gigni, och in nihilum nihil reverti, och att det war på denna sats, och Causalitets-principen inskränkt till formen, den ewiga substansens förändringar, som forntidens materialistiska system ytterst hwilade. I nyare tider har Kant, hwilken Förf. äfwen i detta afseende förmenar hafwa försyndat sig, som bekant är, i sin framställning af det rena förståndets synthetiska grundsatser tillräckligt (så widt det genom en blott analys war möjligt) uppwisat det rätta uti Substantialitets- och Causalitets-begreppen; att nemligen substansen är substratet för alla tidsbestämningar, som wid all förändring perducrerar, och att blott deß tillstånd, deß sätt att existera eller accidenserna wäxla, och att begreppet om orsak och werkan blott om deßa gäller, såsom uttryckande den nödwändiga regeln för succession o. s. w. Att ett origtigt anwändande af Causalitets-begreppet, som Förf. med sin citat ur Kant om den owillkorliga nödwändigheten (sid. 11) synes wilja antyda, uti den Wolffiska Metaphysiken i någon mån motiverade det kosmologiska bewiset för Guds existens, är wäl sannt; men att πρωτον ψευδος ej låg deruti, utan att man med causalitets-principens inskränkning till blotta accidenserna möjligen kunnat komma till samma resultat, finner man lätt, likasom man twertom wet, att satsen äfwen i denna mening uppfattad och anwänd, ej förmådde i högsta instansen rättfärdiga bewiset för själens odödlighet. Att Förf. ej kunnat upptäcka det falska eller sanna uti causalitets-begreppets uppfattande hos föregående tänkare, förefaller mindre underligt, då i sjelfwa werket hans eget föreställningssätt om absoluta ting, hwarpå hans Werldskunskap hwilar, ytterst grundar sig på ett mißförstånd om causalitets-principens betydelse. Då han nemligen antagit deßa absoluta ting eller substanser, stödjer sig detta antagande, om det ej skall hänga i luften, på

begreppet om en handling eller inwerkan, en causalitet, från hwilken man slutat till ett subject för denna handling, en substans: men wid denna conclusion har Förf., som man lätt finner, förbisett, att causaliteten blott uttrycker en handling af mitt Jag, och att, jag må söka förklara min inskränkning huru som helst, jag dock aldrig kan abstrahera från mitt Jag, emedan i sjelfwa abstractionen det återkommer; eller (med andra ord) intet gifwes utom Intelligensen, som ej är för den, och således alla ting i sig sjelfwa äro blotta oting.

(Forts. följer.)

Dikter af Euphrosyne. Första Bandet. Upsala, Palmblad & C. 1822. 256 sidd. 8:o, med twenne Musik-Bilagor.

(Forts. o. Slut fr. N:o 34.)

Den tredje och sista afdelningen i förewarande Samling, försedd, liksom de twenne förra, med särskildt titelblad, kallas Paraboler (s. 235—255. Med Parabol förstås i Poesien en infalls-reflexion, en maxim, som i bild uttalas och bringas till sinnlig åskådning. Denna diktningsart, ett mellanting af Fabeln och Gåtan, är den poetiska Qwickhetens egendomliga fält; nemligen den qwickhets, hwaraf phantasien och känslan äro wäsentliga beståndsdelar. Euphrosynes Paraboler wisa, huru hennes reflexion, äfwen såsom ironisk, äfwen då hon will föra satirens laus, bibehåller sin herrskande idylliska charakter. Hennes skämt andas alltigenom mera känsloljufhet än käckhet, och sjelfwa tadlet, i stället för att såra med sin udd, omlindar den hos henne med blomster och låter den framskymta på afstånd. Man jemföre Egoisten (s. 247), Det Satiriska och det Fromma Sinnet (s. 249), Det Omtåliga Sinnet (s. 250), Det Goda Rådet (s. 251), Det Högsta Priset (s. 252) och den wackraste bland hennes dikter i detta slag, den sinnrika Perl-fiskarn (s. 253); der den omotståndliga retelse, som Philosophien har för alla till tingens medelpunkt syftande själar, blifwit insedd och målad med en klarsynthet, hwilken otaliga männer borde blygas att wara förutan. Rec. har nämnt de bästa: också Uppfostran (s. 241), och Det bästa Sättet (s. 244) äro rätt lyckliga. I De höga Platser (s. 243), Inkräktarn (s. 245) och Lyckans Tempel (s. 248), äro uppfinningen och sens-moralen mer hwardagliga; men omklädnaden behagar genom nätthet och ledighet. Comitéen (s. 242) har deremot ingen tydlig syftning, ingen bestämd point; den förmodliga är trivial, och derföre slö tillika. Publik och Författare-lott (s. 237) samt Babels-Tornet (s. 240) röra sig en smula för långsamt och tungrustadt inom den af Skaldinnan för första gången pröfwade antika meter-drägten; men tankarna äro träffande och förtjena att af mångom behjertas. — Till deßa Paraboler sluter sig, såsom en wärdig Epilog till hela Samlingen, den öfwer all beskrifning musikaliska dikten Himla-Barnen (s. 254), der Skaldinnans kärlek för Musik och Poesi blifwit, i en vision, af dem båda gemensamt belönad.

En talentfull Konstälskare, Hr W. H***d, har begåfwat detta Band med twenne musik-bilagor: af hwilka isynnerhet compositionen till Lappflickan wunnit — och förtjenat — mycket bifall.

Måtte snart ett nytt Band af Euphrosynes Dikter efterfölja det första! Rec. behöfwer ej tillägga, ett öfwerträffande: ty hwilka förhoppningar ingifwer ej en konstnärinna, som redan frambragt Christophorus, Jungfrun i det Gröna och Jul-ljusen? — En enda önskan må likwäl ej wägras att yttra: den, att hon måtte i större romantiskt-berättande eller romantiskt-dramatiserande former söka utbilda sin rika förmåga, men utan att i ämnenas wal, i bearbetningens plan öfwerskrida omkretsen af sitt snille, som företrädeswis älskar och förstår det Enkla, Naiwa, Idylliska. Fru Lenngren mißkände sin egentliga bestämmelse, att skänka oß landtliga national-tafflor af inhemska naturscener, menskolynnen, sedwaner; hwad hon i sitt halfswenska hufwudstadslif bortglömde, skulle ej Euphrosyne kunna werkställa det? Dock, hwar och en form blir oß wälkommen, i hwilken hon låter sin glada inbillningsgåfwa fritt afbilda ett oskuldsfullt hjertas kärlek till det Sköna i Naturen, i Menskligheten, i Gudomen, som sjelf är den högsta Menskligheten och den högsta Skönhet. Att i ett åtheriskt kristallglas afspegla Naturen, som i sin mångfalds ursprungliga helsa och klarhet är sjelf en sinnlig spegelbild, en symbolisk aning af den gudomliga inan- och öfwer-werlden — sådan är Poesiens

uppgift. Den har kanske hos ingen skald så oinskränkt, d. w. s. så oweldigt och allt-älskande yttrat sig, som hos Goethe; derföre känner man sig, så ofta man läser honom, ständigt mera harmoniskt stämd, ständigt mera stålsatt till mod och lefnadslust, ständigt mera belåten med egen och andras tillwarelse. Derföre är ock hans styl, i artistiskt afseende, lika oändligt lärorik, som föreningen hos hans sångmö af ewig ungdom och ewig wisdom; allt är der friskhet, renhet, ädelhet; ljus, äfwen i skuggan; glädje, äfwen i sorgen; allt är twångfri upphöjning, liksom i ett luftskepp, öfwer det låga jordlifwets bekymmer, men utan att någonsin förlora ur sigte det betydningsfulla, det wänligt tillbakalockande af detta jordlif, som har något älskwärdt i sjelfwa sina swagheter och lidanden. I samma mening synes ock wår Skaldinna förstå wäsendet af sin konst, eller åtminstone ana det; och så kommer hon twifwelsutan att skänka oß nya skapelser, der Sångens ande uppenbarar oß nya hemligheter, ingifne af Kärlekens wetenskap, den wetenskap hwars förste härold bland philosopherne Plato war och Swedenborg*) den fullkomligaste. Det tillhör poeterne att mer och mer ädagalägga, på den af Novalis antydda wägen, att Poesien ändock företrädeswis äger denna wetenskap i medfödd besittning. Man inwände ej, att Religionen äger och alltid måste äga den i ett ännu widsträcktare mått: Religionen är i denna wetenskap just sjelfwa den princip-gifwande begynnelsen. Euphrosyne står i förgården af templet; en yppig blomsterwäg leder fram till tröskeln och den öppnade ingången. När hon dit framwandrar wid sin lyras klang, må hon ej klaga, att samtiden är winterlig, och (med få undantag) döfstum för Sångens mildrande, lugnande, helgande förtrollning! En bekant saga berättar, att den i Nordens polartrakt sena wårwärman omsider upplöste till wälljud en i luften, under wintern, stelnad och ohörd musik-ström; så kommer äfwen — fastän först öfwer de nu lefwande skaldernes grafwar — en blidare årstid, en wår, som låter det nya, lyßnande slägtet förnimma de från andewerlden i warma luftwågor strömmande ljuden.

*) Sinnrikt och träffande kallad "Sweriges Pythagoras" af den genialiske Författarn till "Samlingar i allmän Physik."

Lärda Nyheter.

Stockholm. Till den efter framl. Presidenten Frih. E. af Wetterstedt lediga Öfwer-Directörs-beställningen wid Landtmäteriet i Riket, har K. Kammar-Collegium å förslag uppfört Öfwer-Inspectorn wid K. Landtmäteri-Contoret P. A. Fineld, Sekreteraren derstädes, C. Porath Carlsson och Förste Landtmätaren i Upsala Län, Öfwer-Directören, Fr. M. Ridderbjelke. Medsökande woro 9, och deribland Öfwerste-Lieutenanterne O. J. Hagelstam, C. F. Akrell, C. G. af Forsell och Majoren C. P. Hällström, m. fl.

Den 24 Apr. afled härstädes i sitt 92 år den älste bland Swenska Lärde, Presidenten, Commendören af K. W. O. med stora Korset, och K. Wetenskaps-Akademiens Senior, Doct. David Schulz von Schulzenheim. — Han war född i Stora Tuna Socken i Dalarne d. 27 Mars 1732. Fadren Jac. Schultz, Regements-Fältskär wid K. Dahl Reg:tet. Modren Magdal. Husum, Apothekare-Dotter från Fahlun. Sin långa tjenstemannabana började han 1752 såsom tillförordnad Prosector wid Upsala Akademi, hwareft han ock erhöll Med. Doctorsgraden 1754. Sitt Litterära rykte grundlade han såsom medarbetare i den af Gjörwell 1755 började Swenska Mercurius och förnämligast genom sin Bok om Koppors ympande, som utkom i Stockh. 1756 8:o och sedan på Engelska och Tyska Språken öfwersattes, och som tidigt förwärfwade honom ett rum i K. Wett. Akademien 1760. Art. Obstetr. Professor i Stockholm 1761, och Assessor i Collegium Medicum 1766. Intendent wid det af honom stiftade Allmänna Barnsbördshuset 1775. Begärte afsked i Nov. 1778. I sitt lugn skref han, ibland annat, sina bekanta Bref om Rikets Penningewerk och Allmänna Hushållning. (H. 1. 2. Sthm. 1794-96 8:o), äfwensom han war medarbetare i Tidskriften: Läsning i Blandade ämnen. Trädde åter i tjenst i Jun. 1809, såsom Konungens förste Archiater och Präses i Collegium Medicum, sedermera Sundhets-Collegium, i hwars Sessionsrum hans Buste i hwit Marmor, på Swenska Läkarnes gemensamma bekostnad, är uppställd, med inskrift:

Åt
Läkaren
Statsmannen
Medborgaren.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 36. Den 5 Maj 1823.

Recension:

Inledning till Werlds-Kunskap af Hindrik Gustaf Dalman. Första Stycket. Stockholm, Nestius, 1823. 157 sidd. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 35.)

Äfwen i andra afseenden anser Förf. (sidd. 12—16) "saknad af rigtiga och rediga begrepp om substans" hafwa hindrat flera af Tysklands sednare Filosofer, att winna en sann werldskunskap. "Så har," heter det bland annat, "genom föregifwanden, att werldsliga wäsen woro blotta afspeglingar af ett enda grundwäsen, gjorts antagligt, att icke säga nästan begripligt, att många kunna wara en enda, och en enda många — twertemot den omedelbart tydliga sanningen, att intet wäsen kan wara ett annat, än det är; en sanning, som ingalunda motsäges af den erfarenheten, att en organisk kropp lefwer som ett enda sammansatt wäsen, ehuru deß åtskiljbara delar äro många m. m." Ännu mera obegripligt skulle detta föregifwande om mångfaldighetens och enhetens förefalla Förf. om man upplyste honom, att detsamma står i omedelbart sammanhang med den af Förf., såsom owederlägglig antagna, satsen, rigtigt förklarad. Att phänomenet af en organisk kropp ej kunnat lända Förf. till någon upplysning, är i sanning mindre förwånande, då bland de åtskiljbara delar af hwilka han tyckes wilja, likt ett annat konststycke, hopflicka en dylik kropp, förmodligen lifwet blott ingår, såsom en enkel substans, eller såsom en accidens hos en substans, en yttre impuls. Dock borde en wanlig chemisk proceß, t. ex. den wattenbildning, hwarmedelst Förf. i det följande låter universum uppkomma, kunnat åskådliggöra den öfwerklagade Idealistiska föreställningen. Men derom mera i det följande, då wi återfinna Förf. "stött af nyare Filosofers paralogismer."

Sedan Förf. framwisat såsom hinder för sanna kunskapers winnande den från "urminnes tider herrskande Begreppens oredighet, och falska föreställningar och fabler om högre wäsen (sidd. 16-20), samt den religiösa Mysticismens läror (sidd. 20—22), som "med inbillningskraftens lockande, rörande, retande, upplyftade (?) eller ock hotande bilder wäcka den inre känslan, med tillförsigt lofwar högre upplysning och bistånd, samt uppfordrar till en blind tro," anföras (sid. 22, 23) andra "mindre uppenbart i ögonen fallande förledelser till oförnuftiga werldsåsigter." "Betänka wi," heter det, "att ett werldsligt Jag blott på ett förbigående sätt står i organisk förening med den åskådliga wägbara kroppen, men den förening med dertill hörande osynliga icke wägbara ämnen, tillhörande det animaliserade Lyset wid den synliga kroppens upplösning icke tillika upplöses, emedan deßa lysämnen, med Jaget närmare förenade, utgöra ett särskilt helt för sig sjelfwa, genom hwilket Jagets wälde öfwer och sammanhang med den wägbara kroppen under organismens bestånd warit förmedlade; så blifwer tydligt, att så beskaffa-

del, ifrån den wägbara kroppen skilda, men ännu werldsligt sammansatta wäsen eller Andar wid deras öfwerensstämmelse med wår egen organismes näst Jaget mest werksamma del icke sakna möjliga tillfällen att på något sätt wäcka oß till werksamheter dem de älska." Rec. erkänner, att han ej förstår Förf:s mening med deßa icke wägbara Lysämnen, som med Jag-substansen ingått en oupplöslig förening, och som först efter de wägbara ämnens skiljsmäßa från Jaget, eller döden, synas werksamma, men dock förut genom sin slägtskap med organismens mest werksamma del kunna inwerka. Af det följande skulle man sluta, att Förf. dermed trott sig mena ungefär, hwad från en physiologisk synpunkt nyare Naturphilosopher till förklarande af drömmens, animalmagnetismens, wansinnighetens m. m. phenomener förstått med Gangliensystemet, eller den förmedlande, den af materielt bildande upptagna själswerksamheten, som då den uppkastar sig till allrådande princip — antingen med Cerebralsystemets, den högre werksamhetens fullkomliga fördunklande, eller med isoleringens upphäfwande mellan båda systemerna, — yttrar sig i ofwannämnde phenomener. Dock Rec. widgår så mycket häldre sin okunnighet om Förf:s mening, som Förf. sjelf anser "för de fleste läsare obekant, ja otrolig" denna inwerkan af de owägbara Lyseämnen, deßa Andar, som hindra en sann werldskunskap, emedan "den för somliga af deßa wäsens nuwarande falska intreßen skulle falla ganska oläglig." Förf. synes således tala af egen erfarenhet; och wißerligen jäfwar ej hans bok detta intyg om lyseämnets dämoniska inflytelse, om äfwen icke Lyset synes wara den öfwerwägande principen deruti. —

I det följande (sidd. 24—37) omrörer Förf. ytterligare forntidens hedniska formörkelse och förwillelser, som ändå gått derhän att dyrka Lingam, "icke utan en naturlig blygsel hos de förnuftiga" (sid. 27), och anför (sid. 31), till bestyrkande af deßa begrepps origtighet och nödwändigheten af en högre lefnadswishet, ett ställe ur Plato's Theaitetus om de "twenne mönster, Gudomlighetens och Ogudlighetens för det warande oß föresatta mönster." Denna Platons föreställning om ewiga mönster ogillar han derföre att "det rätta till hwilket wi böre återkomma, i sig sjelf icke är ett tillstånd i hwilket wi aldrig warit, utan fastmer det fullkomligt ursprungliga" och förråder derigenom ej så mycket mißförstånd, som fullkomlig obekantskap med denne philosophs läror. Som bekant är, och som Förf. kunnat inhämta i ett wanligt Compendium af Philos. Hist., omfattade Plato i sjelfwa werket den till sin anda och sitt ursprung Orientaliska föreställning: om ett fullkomligare lif före detta, om menniskans affall derifrån och nedsänkande i sinnlighetens bojor, om de ursprungliga, i detta lif mottagne, Afkådningar eller Ideerna, tillika urbilderna för allt ändligt, och deßas återwäckande genom erinringen, om återwinnandet af den förlorade Gudarenheten medelst sinnlighetens dödande m. m. som man finner widare utweckladt i hans Meno, Phädrus, samt framför allt i Phädon; ja äfwen i den af Förf. citerade Theaitetus träffas ej otydliga allusioner på denna lära.

Men ej blott de hedniska begreppen, äfwen de religiösa föreställningar, hwilka genom Christendomen gjort sig gällande, hafwa, enligt Förf., urartat till "traditionella trosmeningar," och blifwit genom "särskildta andewäsens tillställningar," så "afpaßade, att de förwillat de troendes fria eftertanka, och förswårat deras sjelfständiga omdöme," och dymedelst bidragit till förqwäfwande af en sann werldskunskap, och Förf. tar sig deraf anledning till en granskning af Christna Lärobyggnaden, och de grundbegrepp, hwarpå den hwilar, hwilken granskning dock ej innehåller annat, än invectiver mot läran och deß förkunnare, dels blindt framkastade, dels grundade på uppenbart mißförstånd eller förwrängning af några Skriftens ställen. Hwad sjelfwa den föreskrefna lärobyggnaden beträffar, "hwilken Religionslärare i de flesta Christna länder edeligen förpligtas att följa," så förklarar Förf. den för "en sammanställning af wanställanden af Jesu lära, jemte traditionella trosartiklar och nödtorftiga sedebud." Har Förf. betänkt, hwad detta på måfå framkastade påstående i sjelfwa werket innebär? Att det innebär en hård, orättwis beskyllning mot Luther och Melanchton, som författat fyra af de fem wåra Symb. Böcker; en förskräcklig anklagelse mot 3:ne århundradens Christna regeringar och Kyrkans föreståndare, som befallt eller tillåtit Präster beswära en läronorm, som innefattar en sammanställning af wanställanden af Jesu Lära? — Prästerne anklagas sid. 30 derföre, att "de

hos den af fördomar ointagne inskärpa tron på påbjudne(?) föreställningar om Gud Fader, Son och H. Ande, samt en Salighetslära, som innebär omöjligheten för en menniska, att af egen förmåga efterlefwa rättheteus bud, men gifwer anwisning på en Guds nåd och hjelp, som skall wara åtkomlig genom tro på Gud och wissa läror tillhörande icke tillhörligt granskade Skrifter." Föreställningen om Gud, såsom Fader, Son och H. Ande åro wisserligen påbjudne nemligen i den h. Skrift, och utgöra, i Bibelns och Kyrkans mening rätt förstådde, all sann Religions grundwal. Hwad angår den Salighetslära eller nådens ordning, som lärer behofwet af Guds nåd och hjelp för den wanmägtiga menniskan wid hennes framsteg i sanningen och det goda — en salighetslära, som Förf. i sitt högmodiga Selbstdunkel fördömmer — kan den lika tryggt åberopa förswar af ett oförwilladt prófwande förnuft, som den är rotfast grundad i Skriftens uttryckligaste läror.

Om till deßa yrkanden lägges Förf:s påstående (s. 36) "att de mest kände werklige eller blott föregifne Religionsstiftare warit blottställde för dylika frestelser" (att lyßna till en twetydig frestare i stället för sin Gud s. 35) — widare att Christna Religionen blifwit antagen, utbildad och stadgad af män, som ty wärr! alldeles misstagit sig på personen och Läran af Jesus" (s. 38) — "att Paulus införde den H. Nattwarden i Korinth" men "att ej Jesus sjelf, som det will synas instiftat den" (s. 43) m. fl., så wore man i sanning frestad, att sätta Hr Dalman under kategorien af deßa "föregifna Religionsstiftare," som "befinnande sig uti en sjelfgillad underlägsenhet under andeliga wäsen lyßnat till en twetydig frestare i stället för Gud." Man kunde åtminstone fråga Förf., hwad man har qwar af Christendomens grundwal, om man borttager läran om Gud, såsom Fader, Son och Ande, om man tror, att Jesus warit blottställd för misstag och irringar, om man anser Lärjungarne hafwa misstagit sig om Jesu lära, om man förklarar Christendomens salighetslära, som tillegnar menniskans omwändelse och helgelse åt Guds nåd och hjelp, såsom en grundlöst påbjuden föreställning, hwilken ej bör inplantas i oförderfwade sinnen o. s. w.?

Den största gallmathias i sak och ord är följande: "Paulus hade blifwit kallad till Apostel af den, som sade: Ap. G. 26: 14 Dig är swårt att spjerna mot udden, ett instrument, som på några ställen i Orienten och Italien ännu nyttjas af Ordrifware, som gå bakefter sina kreatur och dermed pådrifwa dem, då likwäl Jesus tydligen under sin sednare lefnad har förklarat den för en rätt herde till fåren, som går framföre sina får, hwilka följa honom efter, emedan de känna haus röst." Denna hopröring och bizarra jämförelse emellan en stimulus, som nyttjas bakefter och en rätt herde, som går framföre, skall, till råge på det widunderliga, bewisa, att Pauli kallelse till Apostel icke war tillbörlig. Äfwen tadlas Apostlarne, i synnerhet Petrus, derföre, att de erkänt Paulus, såsom medarbetare wid Jesu Läras utbredande, emedan han war en Pharisé, "som sjelf sig för sådan utgifwit" (Ap. G. 23: 6) och Förf. exegetiserar öfwer detta ställe, såsom öfwer allt, endast till förmån för sina förutfattade meningar utan afseende på sammanhang och språkbruk. Den, som bemärker tillfället, då Paulus sade deßa ord: ἐγω εἰμι Φαρισαιος och jämförer dem med Ap. G. 26: 4–6, finner lätt, att Paulus erkände sig ej wara, utan hafwa warit Pharisé. — På lika lös grund hwilar Förf:s exeges, när han af Johannes will bewisa, att Jesu lik redan war lagdt i grafwen, då enligt Pauli, Matthäi, Marci och Lucä berättelser den h. Nattwarden af honom instiftades. Denna falska antydning beror af brist på wilja eller förmåga att upplösa några dubier angående Jesu sista Påskalambs-måltid som längesedan äro för wäl utredde, för att Förf:s anfall på Pauli och de tre Evangelisternas trowärdighet ens kan förtjena någon uppmärksamhet. Lika godtyckliga och bewisningslösa äro Förf:s exegetiska excursioner i de bifogade anmärkningarne, oagtadt all den lärdomsstat, i hwilken han synes framträda.

Wid efterforskande af en allmän werldskunskaps Öden (sidd. 47 o. följ.), finner Förf. högst få försök till förklaring af Werldens beskaffenhet från "de i hennes förhållanden förekommande anledningar," och deßa få försök endast hos de Gamle. Han uppehåller sig derföre wid några dylika Kosmologiska ideer, särdeles wid dem som anträffas i de Skandinaviska Eddamytherne, och gifwer till bekräftande af sina egna åsigter af werldens ursprung af några bland dem en

förklaring, som dock sjelf kunde behöfwa en ytterligare förklaring. I synnerhet behöfde förklaras, ur hwilken chemisk eller geologisk grund Förf. uppgjort denna series af nitton metallåldrar, som skola utgöra jordens bildningsperioder, samt medelst hwilken exegetisk method något sådant som t. ex. att Ymers framkomst skall föreställa en öfwergångsperiod från kopparåldern till jernåldern, "i hwars sista afdelning wi nu lefwe" kan ur Eddans uttryck framtwingas? Nu framställer sig denna metamorphos-theori för Läsarn, såsom ett aggregat af de mest äfwentyrliga fictioner, de mest hyperphysiska widunderligheter, för hwilka man förgäfwes söker någon speculativ grund eller empirisk bekräftelse. Ty någon sådan kan man så mycket mindre upptäcka i Förf:s "beräkning af metallernas specifika wigter" (i fall deßa ensamt rimligtwis skulle uttrycka någon Jordens bildningslag) som Förf. sjelf i sin series ej synes denna hypothes trogen. — Uppenbara, i ögonen fallande, origtigheter wid tolkningen af mytherna åro — att förbigå det till bestyrkande af de nitton åldrarne orätt förklarade stället ur Woluspa (sid. 150) — "att Audumbla först wisade sig, och att af henne Ymer föddes," då Ymer betecknar det ursprungliga (af urkrafternas conflict uppkomna) grundämnet, som af Audumbla lefde, — widare att han förblandat framkomsten af Bör, såsom "hel man," eller djurrikets utweckling med Ask och Embla, eller menniskans skapelse (sid. 52) — att han förklarar Odins ögas fallande i Mimis (-ers) brunn, såsom denne "mist något af sin klarsynthet," då Mimer är wishetens symbol, och meningen är, att ögat sattes i pant, för att få en dryck derur m. m. — Såsom prof på Förf:s etymologiska finthet må anföras: att han härleder Muspelheim, eller som han skrifwer "Muspellzheim" från lat. mundus, spiltor ("stallafdelningar") och hem, att det må betyda "lyseurladdningarnes större hufwud-afdelningar;" samt Elivager från latinska elivo (?), och swenska wägor (hwarföre ej så godt från elivo och ager, åker? ordet wore då complett latinskt, och betecknade lika rimligt de "blandade educter ur upplösta vegetationers-produkter.")

Men "ett så fritt sätt att betrakta werlden" kan Förf. ej upptäcka hos de på Anaxagoras följande tänkare, emedan "ideella speculationer trädde i stället för objectiva kunskaper, och "philosopherna blefwo theologer." Man skulle tro, att Förf., öfwerspringande den antika philosophiens wigtigaste period, härmed påpekar Neo-platonikerne eller medeltidens philosopher, men det är ej så; han lemnar deßa opåtalta, och wi återfinna honom först wid Spinoza. Skall dennas speculation föras under rubriken af "theologisk," så är det åtminstone en ny, hittills ohörd anklagelse bland alla dem, som drabbat den arme Spinoza. Förf. affärdar denne förofrigt helt kort (s. 59), emedan, ehuru han eljest syntes begripa substansen, han "förblandat enheten af substansens begrepp med den numeriska enheten." Att denna confusion dock ej bör tillskrifwas inflytelsen af "traditionella trosmeningar," utan idel förnuft, har säkert Hr D. aldrig anat. — Längre uppehåller sig Förf. wid Locke (sidd. 59—68), och anför mot dennes "karrikaturlika tafla öfwer menniskors sätt att fatta begrepp, söka kunskaper och stadga omdömen" en och annan mera grundad anmärkning, ehuru han derwid wißerligen smider wapen mot sig sjelf. — Besynnerligt är den mot Leibnitz (sid. 68) framkastade animadwersion, att enligt dennes begrepp om det onda, såsom ett nödwändigt willkor för producerandet af det Goda, "skulle det Goda wara något lika tillfälligt som det onda," och att "hos Gud således medlen skulle helga ändamålet." Förf. synes ha förgätit grundbegreppet i Theodiceen, att Gud antecedenter will det Goda, och förwärlar tillfällighet och hypothetisk nödwändighet, samt medium och conditio sine qua non.

(Slutet följer).

Lärda Nyheter.

Lund. Framl. Biskopen och ProCanzlern Doct. N. Heßléns numera afledna Enka, Fru Maria Beata Heßlén, född von Engeström, har genom Testamentariskt förordnande bestämt 2000 R:dr Rg:m, hwars intereße under Consistorii Academici wård anwändes till Stipendium för en Studerande härstädes, och som af Theologiska Faculteten i samråd med ProCanzlern tillsättes. — En lika summa af 2000 R:dr har bemälta Enkefru Biskopinna anslagit till inrättande af en Fattig-Schola härstädes.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 37. Den 9 Maj 1823.

Recension:

Inledning till Werlds-Kunskap, af Hindrik Gustaf Dalman. Första Stycket. Stockholm, Nestius, 1823. 157 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 36.)

Äfwen till de nyaste Philosopher sträcker Förf. sin kritiska blick, och finner här ett rikt fält för sin egna taktik, att utan granskning af princip och systemet i sin helhet, blott efterspöka sina absoluta substanser, sina "igenkänneliga förhållanden," och der de ej finnas, genast sätta fördömelsens pregel på systemet. Hos Kant (sidd. 72—83), som "ty wärr! war allt för litet bekant med de werldsliga föremålens werkliga beskaffenhet," ogillar han naturligtwis alla från denna okunnighet om tingen i sig sjelfwa härledda consequenser; utan att föröfrigt inlåta sig i någon granskning af grunderna för detta ignorerande, utan twifwel ledd af en dunkel aning, att derwid hans egen kunskap om deßa absoluta ting, och således hela hans Werldskunskap möjligen skulle uppgå i rök. — Likwißt finner han hos Kant flera sanningar åtaf warseblifningen," hwilken Kant, ehuru ogillande, stötte på, då han sade: "att utom en syntheſis skulle wi hafwa ett lika mångfärgadt Jag, som etc.;" ty i detta uttryck, menar wår Förf., skall ligga sanningen af främmande på Jaget inwerkande objecters tillwaro, i det deßa färger i Jaget äro de "af Jaget återkastade ljusstrålarne" m. m.! Säkert anade Kant aldrig, hwilket djup af wishet låg i hans metaphoriska uttryck förborgadt! — Sid. 74 will Förf. hafwa Kants kategorier completterade med: Jag, lif, wilje, frihet, rätt. Hr D. gör sig således ej samwete af, att förblanda rena och empiriska, theoretiska och praktiska, ursprungliga och härledda begrepp, kategorier och deras grundwilkor; och likwißt twekar ej den, som så förstått Kants analys af de allmänna förståndslagarne, och så studerat hans system, att öfwer hans efterföljare utsäga, att "de ej förmådde orientera sig" uti hans läror. Då Förf. deremot will från Taflan hafwa uteslutet Causalitets-begreppet, såsom "blott tillhörande den yttre erfarenheten," frågas billigt, om hans Jag-substans ej har några accidenser, eller under hwilken kategori deßa "assimilations-phänomen," deßa "werksamhetslinier" o. s. w. skola hänföras? — Märkwärdigt är inkastet mot Kants begrepp om Materien, såsom fylldt rum, att nemligen sämedelst "samma rum kan wara fylldt två gånger, eller warit två olika kroppar, och blifwer, sedan den andra aflägsnat sig, åter till icke kropp, eller tomhet; och ehuru bägge existera, så är ingen der förut fyllda, men nu tomma rummet, således etc." Det har nemligen undgått Förf., att enligt Kants föreställningssätt förfaller hypothesen af ett tomt rum, och dermed äfwen den grundwal, på hwilken Förf. konstrikt uppfört sitt luminösa argument.

I sina anmärkningar mot Fichtes Wetten-

skapslära (sidd. 83—87) bekänner sig Förf. "icke alltid ha förmått följa denne Filosof i sin tankegång;" och sanningen af denna bekännelse weder-lägges icke af utlåtanden, sådane som det: "att Fichte icke bordt framställa det ursprungliga Jaget, denna fria, rena och förnuftiga Substans, såsom syßelsatt med närwarande Onda werlds-skapelse." Som man wet, är förhållandet alldeles omwändt, i det Fichtes ensidigt Idealistiska lära uppenbarligen tenderar till Nihilism, till denna Onda werlds förstörelse. Skulle dock Förf. af Fichte fordra någon slags Egodicee, i likhet med Leibnitz's Theodicee, torde denna kunna uppletas i undersökningen om grunden till den speciella realiteten. — En lika ytlig, ja! fullkomligt falsk åsigt förråder Hr D. af Schellings system (sidd. 87—90), då han t. ex. bland annat säger, att enligt detta, "Gud wore ett sammansatt wäsen, och att han genom sjelfförändring skoftals(?) aflägsnade sig från fullkomligheten, och då rent af försämrade (!) sig" samt, hwad som är ännu mera, att Schelling "förklarat Gud i och för sig sjelf icke kunna blifwa object för wetandet, utan endast för tron." Hwarifrån Förf. tagit denna sistnämnde notis, förstår Rec. minst, ty, honom wetterligen, finnes ej en rad hos Schelling, som kunnat gifwa anledning till ett så groft miß-förstånd. Twertom har wäl denne Philosoph, om någon, i detta afseende sökt vindicera den rent wetenskapliga ståndpunktens supremat, och oberoende af trons eller känslans, och på flera ställen (t. ex. i sin polemik mot Jacobi, Eschenmayer m. fl.) skarpt tillbakawisat hwarje försök af den sednare, att upphäfwa sig till eller öfwer den förra, att öfwer det absoluta, till hwilket förnuftet kan hinna, sätta något ännu högre, endast för den religiösa intuitionen eller tron tillgängligt. Af sammanhanget gißar dock Rec., att härwid föreswäfwat Förf. Schellings distinction emellan Deus implicitus och explicitus, hwilken han i det följande wisar sig ha aldeles mißförstått.

I större korthet uttrycker sig Förf. öfwer den egentliga Natur-wettenskapen (sidd. 95—107), hwilken "till hwsbehof gjort de mest tillfredsställande framsteg, men till en rigtig werldsåsigts behof ganska ringa." I Astronomien, hwilken han dock förmenar hafwa "wunnit mycket genom Newtons undersökning om färgstrålarne," anmärker Förf. åtskilliga genom "okunnighet om de werldsligt blifne substansers förhållanden" uppkomna origtiga begrepp, såsom den allmänna attractionen, hwilken Förf. anser böra tänkas local. På Förf:s ståndpunkt kunna nemligen Centripetal och Centrifugal krafterna ej blifwa annat än qualitates occultæ eller insitæ, och hela det kosmiska lifwet ett blott mechaniskt phänomen; och, då han sjelf hopfäster sitt werldssystem af lysesträngar, kan attractionen i anseende till deßas tiltagande gleshet ej wara allmän, i det "planeten blott åker (?!) efter det dragande lyset." — Widare tyckes Förf. wilja construera Werldskropparne af Wäte och Syre; resultatet blir också idel wattenmaßor. Huru Förf. härur skall erhålla någon solid kärna, inser Rec. ej, då detta urwatten är ett wanligt watten, och en chemisk präcipitation derur ej låter tänka sig, emedan denna förutsätter ett solutum, och således blott skjuter frågan längre tillbaka. Deßutom förkastar Förf. i sin geognostiska excursion (sid. 106) all präcipitations-hypothes: han synes ej kunna tänka sig den som en krystallisation, och wet ej "hwar allt wattnet skall ha tagit wägen." Sjelf twekar han dock ej, att låta Universum förrinna i watten!

Men — det skulle föra utom gränsorna af en Recension, att längre följa Hr D. på denna kritiska härnad; man ser tillräckligt, att den är blodig, att wägen går öfwer slagna hjeltar, störtade systemer. Huruwida Förf. sjelf för sig hunnit eröfra annat än tropheer, blir en annan fråga, hwilken dock i det föregående torde wara tillräckligt beswarad, utan att Rec. behöfwer inlåta sig i någon egentlig wederläggning af det dogmatiska i Förf:s påståenden, hwilket liksom all Dogmatism tillräckligt wederlägger sig sjelf, och här deßutom genom inconsequens och skräande motsägelser förfaller. Skulle någon detta oaktadt af Rec. åska någon charakteristik af Förf:s egna System, blir Rec. willrådig: ty, om äfwen Förf. werkligen äger något system, hwarpå Rec. twiflar, är det dock swårt, att af de här och der inströdda, obestämda satser sluta till egentliga tendensen af hans lära. Denna synes dock wara, att grunda en slags absolut Atomism, som skall utreda ej blott Naturens, utan äfwen Intelligensens ytterste wäsende; hwilken således ej blott måste dela ödet med hwarje Atomistisk åsigt, att, oaktadt till-

rustningen af speciella Naturkrafter, ej kunna förklara de mera än blott mechaniska, de dynamiska och organiska natur-phänomenerna; utan äfwen, i det den öfwerstiger den yttre erfarenhetens gebit, förwillar sig uti en labyrinth af tomma, hwarandra motsägande, begrepp. Wäl söker Förf. med ett gyckelspel af "rörelsedrifter," "werksamhetslinier" "assimilations-lagar" o. s. w. bläsa lif i de döda enheterna; men det är dock wanskligt; det förhåller sig dermed som med Kadmi Mån i Fabeln, som knappt hade fått lif, innan de dödade hwarandra; ty ej en gång i någon ordnande Werlds-själ, eller i någon Harmonia Præstabilita finnes här någon skymt af högre enhet. Förf:s Atomer, Substanser eller Monader äro "de enkla af modifikationer förmögna wäsen," af hwilka alla andra äro sammansatta och synas efter olika (fria eller ofria) lifsfunctioner och olika (inre, sammankallande, sig genomkorsande, tillbakaträngde eller alldeles inga) werksamhets-linier wara dels materiella, dels immateriella: såsom, Lyset, Ljuset, Wärmet, animalt andeliga ämnen, wägbara ämnen, det werldsliga, och icke werldsliga Jaget o. s. w., — bland hwilka dock Lyset är af en egen natur: det spökar likt phlogiston i fordna Chemien, och ingår i alla wäsens sammansättningar i båda werldarne, oagtadt den gräns Förf. emellan dem uppdragit, eller snarare det utgör den flyttbara gränsen mellan dem: ty ej blott drar det i skiftande färger de "åkande planeter," ej blott ger det "tjenligt ämne för Jagets assimilations-kraft" i minne och inbildning, och utgör "sambandet mellan Jaget och musklerna," utan äfwen "animaliseradt" inwerkar det, såsom "öfwersinnligt wäsen," osynligt på de werldsliga substanser. — Deßa Atomer äro således ej blott abstracta enheter, utan individuellt bestämda, olikartade ämnen, och närma sig deruti till likhet med homoiomerierna hos Anaxagoras, hwilken också, som wi sett, är Förf:s non plus ultra, Philosophiens culminationspunkt, från hwilken den alltjemt skridit nedföre. Huru något sammanhang emellan deßa substanser d. ä. någon erfarenhet kan wara möjlig, huru deßa fria eller ofria lifsfunktioner, m. m. som widlåda olika substanser, och substansens olika "obestämdt många" delar, hwari substansen wäl "ej kan sönderdelas, men utan söndring delas" (?), skola tänkas uti sjelfwa substans-begreppet inhärerande, eller utifrån inympade, låter naturligtwis ej utan en ändlös cirkelgång förklaras; och kan här så mycket mindre utredas, som framställningen wacklande swäfwar emellan mystiska dunstbilder, ethiska skelett-begrepp, och hylozoistiska fictioner. Än är Förf., som wi sett, sträng Dualist: materien och Jaget äro coordinerade, absoluta begrepp, utan präponderans åt någondera sidan. Än åter är han craß Materialist; så uträknar han (sid. 116) "att omkring en Billion Substanser kunna rymmas i en enkel rad af en decimaltums längd"! Än åter är han ensidig Spiritualist, i det han antar ett "förewerldsligt tillstånd," hwarifrån alla werldsliga wäsen (warande alla ursprungligen fria, medwetande och känsliga) aflägsnat sig, och hwartill de måste återwända medelst "uppoffrande af werldsligheten"; eller, skulle man med skäl kunna säga, Nihilist, ty huru många steg återstå wäl, sedan till en del den ursprungliga positiva bestämningen i Substansen blifwit uppoffrad, att annihilera all realitet. Huruwida denna nihilistiska, eller blott ideal-atomistiska tendens i sjelfwa werket är den rådande hos wår mångsidige Dogmatist, huruwida Andarne, deßa "osynliga owägbara Lyseämnen," antingen "utan försyn" illasinnade "af särskildta omständigheter uppretade," skola i grund förstöra det öfriga af hans werld, eller, mera "wälwiljande och akningswärda" skola blott ombilda den, återge den sin ursprungliga, "icke werldsliga" gestalt, i sin genomskinliga klarhet bestående af endast de "enklaste individer," de nakna och "fullkomligt rena" odelbara Jager — detta allt skall utan twifwel upplysas i den Werldskunskap, som förmodligen är af Förf. ämnad, att följa på Inledningen. Deßförinnan wille dock Rec. — som respecterar sjelfständighet och oberoende af Mästare och Scholor, men afskyr denna litterära Jacobinism, hwilken, i blind framfart, angriper och fördömer allt, utom den fördom, hwarunder den sjelf medwetslöst slafwar — råda Hr D. till ett mera grundligt, sansadt och fördomsfritt studium af mensklige Wetandets Historia. Tilläfwentyrs skall detta upplysa honom om den wetenskapliga forskningens grundwilkor, och om naturen af det problem, som han för sig uppkastat, åtminstone om haus egen förmåga att lösa det. Kanske skall ock genom denna tanköfning i någon mån winnas den logiska skärpa och reda, som är af dubbel wigt för den, som oupphörligt

klagar öfwer vredighet hos andra, men sjelf i hwarje ögonblick genom samma fel åfwentyrar att misförstås, eller alldeles icke förstås. Förf:s framställning i formellt hänseende är nemligen, som de meddelade profbitarne tillräckligen utwisa, i högsta grad slö och förwirrad; den saknar ej blott all wettenskaplig hållning och präcision, utan åfwen det wanliga menniskoförståndets klarhet och consequens, och lider derjemte af en "yrslande" språkförbistring.

Litterära Underrättelser.

Tyskland äger för närwarande twenne Recenserande Tidskrifter, Wiener Jahrbücher der Litteratur, flere gånger förut nämnd i denna Tidning, och Hermes som utgifwes i Leipzig; begge af särdeles wärde. De äro bildade efter de Engelska Tidskrifterna Quarterly Review och Edinburgh Review, och skilja sig från recenserande Tidningar deruti, att de endast upptaga de i något afseende wigtigare nya arbeten, hwilkas hufwudsakliga innehåll de på ett mera afhandlande än så kalladt recenserande sätt söka concentreradt framställa, för att ur denna framställning låta ett omdöme så mycket klarare utweckla sig. Åfwen i afseende på utförandet hafwa de — isynnerhet den förra — sökt närma sig till de Engelska förebildernas pragt. Den förra sysselsätter sig mest med Historiska, Philologiska och Æsthetiska arbeten, den sednare mera med Juridiska och Politiska. Deras charakter i Politiska ämnen är, hos den förra, för att nyttja ett lätt förstådt uttryck, en modererad ultraism, hos den sednare en modererad liberalism, och Ref. skulle wilja utsträcka detta omdöme till deras charakter och ton i allmänhet, äfwen när de sysselsätta sig med andra wettenskapliga ämnen. Det sist utkomna XVII:e häftet af Hermes — det första af årgången 1823 — äger särskildt intresse för Swenskar, emedan det innehåller första afdelningen af en Kritisk-historisk öfwersigt öfwer Swenska Litteraturens tillstånd sedan början af detta århundrade. Denna första afdelning, som innehåller åren 1800—1810, har synts Ref. förtjena uppmärksamhet, emedan den förråder en berömlig factisk kännedom af ämnet, så noggrann, att det knapt synes troligt, att författaren skulle kunna wara en utlänning. Den innehåller till och med åtskilligt, som äfwen för Swenska läsare kan wara upplysande. Alldeles fri från origtigheter och misstag är den wäl icke; dock har Ref. wid genomläsningen ej upptäckt några betydligare, om man ej tilläfwentyrs såsom sådana skulle wilja anmärka åtskilliga öfwerdrifwet bittra omdömen. Deremot är Afhandlingens form enligt Ref:s tanka alldeles misslyckad, när man afser dem, för hwilka den är bestämd. För utlänningen måste intresset för det styckade, söndrade, blott personliga, wara obetydligt. På afstånd betraktande wåra litterära öden och uppträden, will han se dem i sin helhet. Utan det mera passionerade och personliga deltagande, som finnes hos de handlande personerna, kan han redan nu lugnt se dem ur en blott historisk synpunkt, såsom wi sjelfwe skola se dem efter en längre förfluten tid, då de, som på ett eller annat sätt inwerkat, bortgått från skådebanan. De werksammaste ideer, som under den angifna perioden warit rådande, och de former, i hwilka dessa framträdt antingen i wettenskapligt eller æsthetiskt afseende, samt de wigtigaste undantag i det ena eller andra hänseendet, hwilka sträfwat att göra sig gällande, såsom förebud för en ny dagsgryning, äro för honom det enda intressanta, det wigtiga. Då konstnären anordnar en tafla öfwer ett historiskt ämne, gör han det på ett sätt, hwarigenom den inre andan och betydelsen af sig sjelf klart framträder, utan att behöfwa en widlöftig ordaförklaring, och de wigtigaste personerna med skarpt conturerade gestalter ställer han i förgrunden så grupperade, att man strax ser hwad hwar och en för sig bidrager till det helas utweckling, de mindre betydliga i mindre bestämda former skjutas der bakom, och de alldeles obetydliga otydligt tecknade sammanflyta för ögat till en dunkel maßa i bakgrunden, der ingen särskildt är utmärkt.

(Slutet följer).

Rättelser:

N:o 36 s. 288, r. 11 nedifrån står: „att hos Gud medlen skulle helga ändamålet," läs „ändamålet skulle helga medlen"

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 38. Den 12 Maj 1823.

Recension:

Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitets Academiens Handlingar. Elfte Delen. Stockh. Nordström, 1822. 379 sidd. 8:o.

1. Prof på Sinnebilderna af det Högsta Wäsendet och deß dyrkan, i det gamla Egyptiska Teckenspråket, med Figurer; af N. G. Palin, Swensk Minister-Resident i Constantinopel, R. N. O. — Sedan många år har det för det lärda Europa warit bekant, att Hr Palin egnat den tid, som hans diplomatiska kall lemnat honom öfrig, åt undersökningar öfwer de egyptiska hieroglypherna. Han har i detta ändamål år 1811 besökt Egypten, förwärfwat sig en samling af "de mindre monumenterna, isynnerhet Scarabäerne," — en samling, med hwilken sjelfwa den Parisiska icke lärer kunna täfla; — han har äfwen i Paris utgifwit ett arbete de l'étude des Hieroglyphes, hwilket dock genom otaliga tryckfel lärer wara så mycket wanstäldt, att det knapt är brukbart. Närwarande skrift meddelas "såsom ett prof på anordningen af Förf:s samling. Det inskränker sig inom den enda hufwudbilden af Sphærernas Far, föreställd genom Torndyfweln. Då alla namn ansågos tillhöra Skaparen, och hans namn ansågs wara all tings namn, förenar deß bild ett antal af de nya namn, hwarmed deß egenskaper betecknades och som uttryckes med tecken; alltifrån de knutar, som på knippor af snören tjent till första minnesreda hos jordens särskildta folk. Bibehållne i Egyptiska bildskriften äro de talande bewis på deß lika upphof med den Chinesiska." — Förf. har på 3 Plancher låtit afteckna 144 af dessa symboliska figurer, från de enklare, knutar, linier och cirklar, Nilnycklar, offerkäril, djurbilder, fortgående till de mera sammansatta. Alla deßa hieroglypher förklaras hafwa afseende på Guds olika egenskaper eller werkningar. Bewisen för sina förklaringar har Förf. annorstädes meddelat; utan att känna deßa grunder, kan man icke bedömma, hwilken grad af förtroende man bör egna åt de tydningar, som meddelas i detta prof på författarens classificering, hwilken enligt hans egen öfwertygelse skall "äga den dubbla fördel att fästa hufwudtecknen wid en bestyrkt bemärkelse, samt alla sinnebilderna tillsammans wid de således genom monumenter upplyste nycklarnes ordning, och den som för en framtida ordabok bör iakttagas." — Förf:s språk är eget och röjer den owana wid modersmålets behandling, som ett långwarigt wistande i främmande land twifwelsutan föranledt; stilens korthet skadar föröfrigt icke sällan tydligheten.

2. Undersökning om Kolkmängden i Swerige före Digerdöden; af G. Lindh, Lagman. Belönt med stora Priset år 1817. — Det ämne, hwilket Förf. walt till utredande, är otwifwelaktigt ett af de swåraste, då sådana uppgifter, hwilka i detta afseende kunna tjena till wägledning, högst sällan förekomma i folkslagens äldre historier, för hwilkas författare det statistiska intreßet war alldeles främmande. Om wi å ena sidan göra rättwisa åt Förf:s werkligen beundrans-

wärda skarpsinnighet att begagna alla sådana slags anwisningar och uppgifter i wåra sagor och häfder, hwarpå någon slags gissning om folkslagens då warande styrka möjligen kan stödjas, så måste wi dock bekänna, att deßa antaganden, isynnerhet hwad de äldre tiderna beträffar, ej engång äga den trowärdighet som hwar och en annan på rimliga grunder byggd hypothes. Förf. antager den gamla gissningen att Lapparne (Skridfinnar och Terfinnar) warit de första, som beträdt Scandinaviens öde jord. Med Porthan menar han, att de ursprungligen bott omkring Kaspiska hafwet, och att de östra wägen genom Ryßland och Finland hit ankommit. Före deras ankomst fanns dock här redan en annan Finsk stam, Jotarne, i wåra sagor äfwen kände under namn af Risar, Jettar, Thußar. (För sin del betwiflar Rec. att deßa Jotar, så wida de warit utmärkte genom en reslig wärt och stark kroppsbyggnad, kunnat wara Finnar, således tillhöra den stora Tschudiska menniskoracen, som twertom särskiljer sig genom en låg wärt och spädare kroppsbildning: det gifwes också intet spår till, att denna stam någonsin bott omkring Kaspiska hafwet, bland de öfriga Scythiska eller Tatariska stammarna). Cimbrerne hafwa också, fortfar Förf., bott i Scandinavien före häfdernes minne. Han anser dem för samme Cimmerier, som år 630 f. Chr. ur sina hemwist wid Don blefwo fördrifne af Scythierne. "Förmodligen war det till dem som Pytheas från Marseille år 400 f. Chr. ankom; han fann dem idka något åkerbruk och tröska säd i lador. Cimbrerne gjorde år 120 f. Chr. en utwandring, i följd af en i deras land inträffad öfwerswämning. Tilläfwentyrs har wid detta tillfälle Österssjön förskaffat sig ett utlopp genom sundet och härjningen sträckt sig kring Skandinaviens stränder." Förf. gissar att Cimbrernes antal i Swerige före denna epoch utgjort 200,000, och antalet af Lappar och Jotar, som innehade Norra och Westra orterna, utgjort högst 50,000. Scandinaviens folkstock erhöll en ny förstärkning genom Finnar och Kuener." Ungefär 300 år f. Chr., inkommo de senare under Fornjoters ledning; de intogo Österbotten, samt under Nore och Gore utwandrade widare. Förf. hade redan länge ansett deße Kuener för Hunner, äfwen innan han sett framl. Prof. Neikters Diß. de vestigiis Hun. in Suecia, och anför till bestyrkande af denna mening flera skäl. "Efter Cimbrernes aftåg synes folkstocken bestått af 40,000 Jotar, 5000 Lappar, men sedermera blifwit ökad med 10,000 Kuener och 5000 Finnar, och på efterföljande 40 eller 60 år uppstigit till 69,600." Så stor, menar Hr Lindh, war folkmängden i Swerige då Odin ditförde en ny coloni, hwilken Förf. beräknar till 27,720, nemligen 18,480 under Oden sjelf, 4,620 under Odens Son Gaute, som bosatte sig i Westergöthland och ett lika antal under en annan son Heimdaler eller Rik, som walde sitt hemwist kring Wetala i Skåne, Småland och Halland. Denna räkning grundar sig på det antagandet, att "Swithiod, stambygden för Asarne, i början synes blott inbegripit de trenne Folkländerna, Tjunda, Attunda och Fiadrinda, utgörande tillsammans 22 hundari. Ofelbart har nu wid första inrättningen hwarje Hundari bestått af 10 Tolfter och 120 hushåll, med förbindelse att uttrusta i wanlig ledung en bewäpnad Man. (Centeni ex singulis pagis sunt. Tacit.) Således har hushållens antal warit 2640, eller antalet 18,480." Den folkstyrka, som Odens båda nyßnämnde söner anförde, är gissningswis antagen till hälften. Då de nu inkommande Asarne sammanräknas med de förut här boende stammarna, skulle således Sweriges hela folkmängd stigit till 97,320. Efter 99 år, under Domalder, förmenes den hafwa utgjort 279,000; de trenne miswärtår, hwilka under denne konungs tid inträffat, påstås hafwa haft till följd en utwandring, genom hwilken och genom sjelfwa hungersnöden landet tros ha förlorat 66,000 menniskor. Emedan tiden sedan förbättrat sig, räknar Förf. att folkmängden efter ett nytt sekel, år 237 under Dygve och Dag, stigit till 200,000 Swear och Götter; omkring år 300, under Erik, utgjort 235,000, eller, med inbegrepp af de Finska och Hunniska stammarna, 358,000: deße woro genom Dahlelfwen afskilde från de öfrige Asa-inbyggarne. Wid denna tid blefwo deßa nordländer hemsökte af miswärtår, så att "det är troligt, att Jotarne nu helt och hållet öfwergåfwo Swithiods landamären och flyttade sig längre i norr till sina slägtingar wid Petzora elfwen och granskapet af Bjarmaland, äfwensom att de sedermera så widtberömde Winuler eller Longobarder aftågade." Omkring år 490 emottog wårt fäderneland i stället nya inwånare:

Herulerne, som gåfwo sitt namn, åt Herjedalen, fordom kallad Herdalen. År 546 beräknas folkmängden inalles utgjort 518,000; år 645 wid Ingjalds tid något mer än 1 million. Förf. controllerar deßa uppgifter genom Ingjalds förordning, att hwarje Hundari skulle utgöra 16 hamnlag och utrusta 4 skepp, samt genom de 2500 fartyg, som Sigurd anwände emot Harald Hilderand. Deßa slutsatser äro ganska intreßanta, men Förf. stödjer dem redan från början på en blott gißning, grundar uppå denna hypothetiska basis en ny gißning och slutligen uppå denna en tredje. Likaså är förhållandet då han beståmmer styrkan af den krigshär, hwarmed Styrbjörn angrep sin farbroder Erik Segersäll, till 46,160 och den senares till lika mycket, och grundar derpå den uppgiften att folkmängden denna tid, år 980, utgjort 2,220,000; Förf. kan icke dölja sin förnöjelse, att denna uppgift så nära sammanträffar med den, som han erhåller genom sin "wanliga beräkning." Låtom oß nu tillse, huru Förf. kommer till båda deßa resultater.

"Swenska Prinsen Styrbjörn Olofsson hade, i anseende till sitt oroliga och tilltagsna lynne blifwit utsänd i härfärd med 60 fartyg. Deßa, förmodligen honom skänkta af Konungen eller sammanbragte af fadrens och hans egne wänner och hirdmän, woro troligen större än de wanliga ledungsskeppen, af det slag som kallades Skeid eller Långskepp med 60, 80 till 100 mans besättning, hwilken, då man wäljer medeltalet, således blifwer 4800. Med deßa wände han sig till östra kusterna och eröfrade Curland, Estland och Windland, med det widtberömda fästet Jomsborg. Der förstärkt genom manskap och skepp, fattade han beslut att anfalla sitt fosterland, och angrep med en flotta af 1000 segel farbrodren Erik Segersäll, som mötte honom på Fyriswall och, efter trenne dagars blodig och häftig strid, slutligen segrade. Enligt hwad redan blifwit nämndt, hade af Styrbjörns flotta 60 skepp utgått från Swerige med 4800 mans besättning: de öfriga woro otwifwelagtigt från Windland, af det slag som kallades windsnäckor, och om dem wet man med säkerhet att de, äfwen i en sednare tid, förde 44 man och 2 hästar*), som för 940 snäckor uppgå till 41,360 man. Styrbjörns hela här bestod således af 46,160 man. En ungefär lika styrka fordrades för farbrodren att bemöta hans, och som anfallet skedde hastigt och Styrbjörns flotta oförmodligen wisade sig i Målaren, medgaf icke tiden att hämta folk långwäga, hwadan man kan skäligen förmoda att berörde förswarsstyrka uppbringades inom Folkländerna, med städerna Upsala, Björkö och Sigtuna. Förmodligen war dock uppbådet allmänt och hwarje moghandi man wäpnad, då, efter $\frac{1}{5}$ för dem beräknadt, hela folkstocken i deßa landskap utgjort 230,800 menniskor, och wid jemnförelse med nuwarande förhållandet emellan deßa och de öfriga inom riket, för hela Sweriges område inalles 2,248,672 menniskor."

Man ser att alla deßa satser endast sammanhänga genom en mångdubbel kedja af förmodligen. Huru wet Förf. att Styrbjörns 940 snäckor woro från Windland? antages likwäl detta, huru, att de woro lika stora, som de windasnäckor, som nyttjades wid Kongelfs förstöring, 150 år derefter; huru, att deßa snäckor woro bemannade; huru, att ej Sturlesons uppgift om 1000 segel är ett rundt, skaldiskt uttryck (50 eller 100 skepp mer eller mindre göra i sluträkningen öfwer landets totala folkstock en skillnad af 100 till 200 tusen man); huru, att farbrodern's här war jemt lika stark, som den angripandes, (möjligtwis kunde den wara tre, fyra gånger starkare, eller twertom); huru, att den förswarsstyrka, som Erik satte emot sin brorson, endast utskrefs från Folkländerna; huru, att hwarje wapenför man derifrån samlat sig till hären, samt slutligen huru, att förhållandet mellan Uplands och de öfriga landskapens befolkning warit detsamma, som nu förtiden, då det twertom är sannolikt, att Upland, såsom Alsarnes medelpunkt och förnämsta nederlagsort, den tiden måste hafwa warit starkare befolkadt, helst deß jordmån, som är fruktbarare än de flesta öfriga provincernas, måste wäl hafwa föranledt skogarnes tidigare uthuggning och uppmuntrat till införandet af ett tidigare åkerbruk??? Se der frågor, som alla på olika sätt kunna beswaras, men af hwilka hwar och en, på ett olika sätt förklarad, gör en stor olikhet i slut-resultatet.

(Forts. följer.)

*) "Denna uppgift om winda-snäckornas storlek igenfinnes i beskrifningen af den flotta som förstörde Konghäll år 1135. Sturles. 2 Del. p. 298."

Litterära Underrättelser.

(Slut fr. N:o 37.)

På ett motsatt sätt har Författaren till närwarande Artikel förfarit. Allt framträder här med lika omsorg och tydlighet utmåladt, det obetydliga ställdt wid sidan af det wigtiga, med lika anspråk på uppmärksamhet, och utan annat samband än det samtidigheten ger. De Swenska Författare, som under de anförda 10 åren dött, hafwa blifwit uppförde registerlikt i den chronologiska ordning, som bestämmes af dödsdagen. De som sedan 1810 aflidit eller ännu lefwa, men under detta decennium såsom författare uppträdt, äro deremot ställda i alphabetisk ordning. Idel tillfälliga anordningsgrunder. Derefter följa några Konstnärer, hwilkas begynnande namnkunnighet infaller inom denna tidsrymd. Emellan alla deßa artiklar saknas allt symmetriskt förhållande, hwilket endast genom en bättre ordning kunnat uppkomma, hwarigenom denna afhandling werkligen skulle hafwa beredt en öfwersigt. Så har t. ex. den genialiske Ehrenswärd — ännu för litet känd hos oß, utomlands alldeles intet — här blifwit snöpligen affärdad i några få rader, då flere mycket mindre betydande personer mycket utförligare blifwit behandlade, och många rent af obetydliga, hwilka glömskan redan under deras lifstid med werkligen moderlig ömhet utkorat till sina älsklingar, blifwa med en barbarisk grymhet åter ryckte ur hennes armar, för att med kindpustar och fingers pekande bestraffas, och framställas såsom warnande exempel, huru den hämnande recenserande Nemesis, med Minoisk oblidkelighet, äfwen efter döden förföljer sina offer. Deremot erkänner Ref. med werkligt nöje, att i flere andra artiklar äro särskilda personer till sin litterära charakter och werksamhet wäl kort men dock på ett fullt tillfredsställande sätt skildrade, hwaribland t. ex. Philosophen Gabriel Isr. Hartman. Det som mest stöter i denna afhandling är den bittra skärande tonen, hwarigenom den mera har ett polemiskt än historiskt syfte. Är författaren Swensk, så hade han bordt med lugnt öfwerskådande blick kunna försätta sig på den historiska ståndpunkt, som Ref. ofwanföre antydt. Så hafwa redan en eller annan af de förut i striden werksammast deltagande kämpar gjort, till tecken på ett återwändande fredligt tillstånd, då alla endast böra täfla att, genom ifrig odling af Sitt, öfwerglänsa hwarandra i mångfaldigheten och rikedomen af blomstrande eller mogna skördar. Är författaren Utlänning måste man beklaga, att han endast begagnat sådana källor, som synbarligen tillhöra den förflutna period, då ännu striden fördes med förbittring. Den må nu härstamma hwarifrån som helst, så är det i alla fall illa att den inkastar en eldbrand, för att tända de ännu i sinnena qwarwarande eldfängda ämnen, i stället att, utan den historiska sanningens kränkande, genom en mildare och mera försonlig ton bidraga att släcka den glöd, som ännu här och der understundom uppflammar. Är författaren Swensk, så är ett sådant bemödande, med eller utan affigt, lindrigast taladt, tadelwärdt. Den blottar så mycket, som endast hos oß behöft wara bekant. Inom ett hus kan ofta split och twedrägt uppstå, men om det ej warit fäbbel, utan haft sin grund i upprigtigt bemödande för gemensamt bästa, bör det endast genom sina frukter, genom en lifligare omwårdnad om gemensam egendom, bättre ordning och större trefnad, för grannarne bli bekant; men ej bör hwar och en af husfolket skynda, att draga saken för en obehörig domstol, hwilket endast tjenar att förlänga de onda följderna och göra söndringen oförswarlig. — Utom de enskilda af Ref. förut till en del anmärkta förtjenster hos detta arbete äger det äfwen en hufwudsaklig, nemligen en rikedom på litterärhistoriska, i synnerhet bibliographiska facta, ehuru de under andra synpunkter sammanfattade skulle blifwit af mycket större wärde. Som de nu äro tjena de mer för den bokforskande än den ideeforskande litterär-historikern, och det är just denna öfwerwigt i det bibliographiska som tyckes hindrat, att ej arbetet blifwit hwad det annars kunnat bli, och hwartill författarens nära bekantskap med sitt ämne tyckes kunnat göra det.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 39. Den 15 Maj 1823.

Recensioner:

Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitets Academiens Handlingar. Elfte Delen. Stockh. Nordström, 1822. 379 sidd. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 38.)

Låtom oß följa Förf. på den wäg, hwarigenom han kommer till sitt andra resultat. Antagandet, att år 980 i Swerige funnos omkring 2 mill. menniskor, hwilar blott på den obewisade hypothesen att år 645 hår funnits 1 million; detta åter på antagandet att år 546 folkmängden utgjort 518,000, och så är hela wägen den ena slutsatsen byggd uppå den andra, hwilka ytterst hwila på det alldeles problematiska antagandet, att Oden hitfört 28,000 menniskor, och att de äldsta stammarnas folkmängd i Swerige den tiden utgjort 70,000. Wille man än sätta tillit till denna uppgift, så återstår dock mycken osäkerhet, huruwida Förf:s beräkning, att efter 280 år anse folkmängden förökad, så wida under samma tid inga utomordentliga olyckor infalla, kan för deßa tider äga samma giltighet som för wåra nyare tider. Detta antagande grundar sig på resultaterna af Tabellwerket i Swerige och i andra länder. Men derwid bör iakttagas, att, om sådan är händelsen i de flesta Europas cultiverade stater, så har förhållandet kunnat wara helt annorlunda i forntiden. Å ena sidan, om folkets näringsfång är jagt, fiske eller boskapsskötsel, så tilltager icke folkmängden: den förminskas twertom, såsom i Amerika, i fall ett litet land bebos af sinsemellan fiendtliga stammar. Ehuruwäl åkerbruket wid Odins ankomst sannolikt ej war okändt, så tyckes dock förstnämnde näringsfång äfwen långt efter hans tid utgjort folkets förnämsta sysselsättning. Följaktligen äger ingen jemförelse rum mellan folkökningen hos wåra äldsta förfäder och i Europas nuwarande stater. Å andra sidan, såsnart en åkerbrukande nation intagit ouppodlade, men fruktbara marker, så tillwäxer folkmängden inom en otroligt kort tid; såsom man finner af de Nord-Amerikanska fristaternas exempel. I wißa länder, der egendomsrätten är osäker och störd af inre fejder, aftager ständigt folkmängden, såsom i Persien, och som det tyckes, äfwen i ottomaniska riket. Andra länder, t. ex. China, torde deremot uppnått den höjd, hwartill populationen möjligen kan hinna: för all tillwäxt i andra länder lägger deremot localen oöfwerwinnerliga hinder i wägen, såsom för det mellersta Asiens och Arabiens ödsliga sträckor. De förändringar som folkmängden föröfrigt undergår, kunna knapt bestämmas under epocher, öfwer hwilka man äger en utförlig historia; men omöjligen i de perioder, hwilkas händelser blott lefwa i några ofullständiga, spridda sagoljud. Den osäkerhet, hwaruti wi lemnas, sedan wi läst Hr Lindhs afhandling, härflyter således icke "af hans pennas ofullkomlighet," utan den ligger i sjelfwa ämnets natur. — Rummet förbjuder oß att längre följa Förf. på hans bana. Wi tillägga blott, att Förf. antager, att folkstocken år 1350 utgjort in-

emot 2,600,000 menniskor, men att 600,000 blifwit bortryckte af Digerdöden, som samma år inkom i riket.

3. De rationibus linguarum affinitatem explorandi: auctore Joh. Christ. Jac. Bethe. V. D. Ministro, Bodenfeldæ prope Gottingam, Commentatio Præmio ornata anno 1819. — I §. 1 söker Förf. bewisa, att menniskoslägtet icke kan härstamma från ett enda par. Denna fråga är på ett wida grundligare och djupare sätt upptagen af Steffens, i afhandl. Ueber die menschl. Racen, i hans Schriften, alt und neu, åfwensom i inledningarna till hans Carrikaturen des Heiligsten, båda delarna. — §. 2. går ut på att bestyrka den satsen, att ingen nation är äldre än den andra. Efter denna inledning kommer Förf. sitt ämne närmare. §. 3. afhandlar fördelen af språkens jemförelse sinsemellan; §. 4. handlar om de bewis, genom hwilka språkens slägtskap kan styrkas; §. 5. denna slägtskap beror icke på lika eller homogena ordformer (in vocum æquali aut simili forma haud nititur), ej heller, §. 6, på öfwerensstämmelsen i ordens construction (linguæ non propter æqualitatem in construendis verbis cognatæ haberi possunt). Då nu i båda sistnämnda §. §. de kriterier blifwit förkastade, hwilka alla för Rec. bekanta författare anse såsom ganska säkra, uppgifwer Förf. andra grunder, dem wi med hans egna ord anföra: 1) Radices in universum sibi æquent, necesse; 2) Verba quodam soni concentu sibi similia esse oportet; 3) Tono seu accentu sibi convenire voces opus est; 4) Ut significatione deinde voces affinibus linguis communes aliquatenus congruant, desiderari potest; 5) Quatenus linguæ eandem aut similem variegandi voces, radicesque circumvestiendi rationem sequuntur, affines mihi videntur appellandæ. 6) Easdem classes et species verborum, iisdem characteristicis literis formisque aut similibus designatas in linguis affinibus, deprehensuros nos esse patet; 7) eadem sit ratio decurtandi vel dilatandi voces; 8) eadem ratio temperaturæ vocalibus consonisque litteris. 9) Linguæ affines flexum imitentur vocabulorum. Eo pertinent a) articulus, b) numerus, c) casus, d) gradus, e) verba. 10) In regimine quoque verborum similitudinem præ se ferant, et 11) in disponendis verbis easdem sibi leges præscribant. Många ej deßa i mom. 9, 10, 11 fordrade willkor just höra till den syntactiska constructionen, hwilken ofwanföre, §. 6, såsom ett osäkert kännemärke blef förkastad? 12) Litteræ quoad ordinem, formam et nominatum in linguis affinibus sibi congruant. 13) In numerorum notis eorumque in calculando circuitu aliquam similitudinem cognatæ linguæ habent. 14) Numeralia, pronomina, verbum auxiliare sum, voces in vita communi sæpius recurrentes, consanguinitatis denominationes et radices consensum requirunt. 15) Genius quidam peculiaris, qui sensu potius percipitur quam quod verbis depingi posset. — Emot allt detta wore många anmärkningar att göra; hufwudsakligast den, att de tungomål, hwilkas öfwerensstämmelse är otwifwelaktig, ej skulle, i fall man noga wille taga deßa fordringar till måttstock, wisa sig såsom närskylda språk, utan såsom blotta munarter af hwarandra. Med all sin likhet hafwa dock t. ex. Swenskan och Tyskan helt olika physiognomier, och många af Förf:s willkor för erkännandet af språkens skyldskap, kunna på dem icke tillämpas. I det hela rörer sig Förf. endast på ytan, utan att hafwa nog djupt nedträngt till språkens innersta rötter; äfwen de gränsor, hwilka han sjelf föreskrifwit sig, innesluta ett allför inskränkt omfång, för att hans afhandling kunnat blifwa synnerligt lärorik. Åtskilligt torde dock wara nytt för en del läsare.

4. Inträdestal af And. Hultén, Th. Doct. och Prof. wid Kongl. Acad. i Upsala. — Talets "afsigt är att wisa, det en noga bekantskap med de Gamle Grekers och Romares språk är icke allenast nödig och nyttig för hwar och en wetenskapsidkare, utan ock i flera afseenden oumbärlig för den, som will bilda sig till en grundelig Theolog." Ämnet är således hwarken djerft eller nytt. "En grundelig Theolog måste wara i besittning af en wetenskaplig Dogmatik och Moral-Theologi; han bör wara försedd med en mängd kunskaper hämtade ur Theologiens öfriga delar och andra oumbärliga tjenst-wetenskaper. Han måste t. ex. med giltiga skäl kunna bewisa Guds tillwarelse, Christna religionens sanning och den Heliga Skrifts Theopneustie." Till detta allt skola nu de gamle Grekers och Romares språk och litteratur wara honom behjelplige. — Förf:s skrifsätt är ganska enkelt. (Forts. följer.)

Turkiska Rikets Annaler sammandragne ur deß egna Urkunder af M. Norberg. 1:sta Del. Christianstad, Cedergreen, utan årtal, 238 sidd., 2:dra Delens 1:a o. 2:a Band, Hernösand, Swedbom, 1822, 634 sidd. utom ett Bihang; 3:dje Del. ders., sidd. 635–1079; 4:de Del., ders., sidd. 1080–1443. 8:o.

Då wi anmäla detta werk, måste wi med tacksamhet erinra oß, att ej blott den swenska utan äfwen den europeiska Litteraturen hos Hr CanzliRådet Norberg redan står i förbindelse för följande werk, som han dels öfwersatt eller sjelf författat, dels på egen bekostnad utgifwit, neml.

Codex Syriaco-Hexaplaris Ambrosio-Mediolanensis, latine versus. Vol. I.

Gihan Numa, Geographia Orientalis, ex Turcico in latinum versus. Vol. II.

Codex Nazaræus, Liber Adami appellatus, Syriace transscriptus, latineque redditus. Vol. V.

Rudimenta Etymologiæ Græcæ, a Semiticis suis originibus repetitæ. Vol. I.

"Urkunderna till detta Sammandrag, säger Utgifw. sjelf, hafwa warit de Ephemerider, som Ali Efendi, Naima Efendi, Raschid Efendi, Tjelebi Zade, Subhi, Yzzi och Wasif Efendi författat *). Deße uppgå i chronologisk ordning ifrån monarchiens grundläggning till början af Abd ul Hamids regering. Fästade wid denna kedja hafwa ock blifwit några mindre, af Sehili Efendi, Hafis Efendi, Hakim, Tjeschme Zade och Ali Pascha." — Några widare upplysningar om deßa författares ålder och den grad af trowärdighet enhwar kan förtjena, meddelas beklagligtwis icke. "De äro alla, fortfar Utgifw., öfwerflödigare på ord än på saker. Widlyftigt föreställas i dem Turkiska rikets öden, men åskådas der dunkelt. Så mycket har despotismen werkat äfwen på språket. ... I ett så djupt och grumligt watten har jag dock wågat söka perlor på botten. Allt är icke der lika wigtigt. Jublandadt förekommer mycket, antingen tomt, eller endast intreßant för infödde. Att finna något, hwarpå främmande äfwen skulle sätta wärde, har warit förnämligast mitt syftemål. Men huru ofta har icke detta blifwit förfeladt, der i dinnor af det hårdlästa och mångtydiga syn och omdöme sig förlorar?" —

*) De af Förf. begagnade Originalerna, lära befinna sig ibland den Orientaliska Manuscript-samlingen på Upsala Bibliothek.

Detta arbete lemnar således utdrag ur de Turkiska häfderna. Då förhållandet med dem är sådant, som nyß blifwit uppgifwet, så kan detta icke tadlas: twertom äro wi Öfwers. förbundne, som besparat oß läsningen af så mycket för den europeiska werlden öfwerflödigt. Att åter intet af wigt och intreße gått förloradt, derföre måste Öfwersättarens namn, hans snille och rigtiga blick wara oß en borgen. — Beträffande tolkningens noggrannhet, måste, då originalerna äro Turkiska, och, så widt Rec. känner, på intet annat westerländskt språk förut blifwit återgifna, denna frågas afgörande ligga öfwer de fleste europeiske Lärdes bedömmande. Hwad slutligen stilen angår, uttrycker sig Öfwers. sjelf derom ganska blygsamt: "Äfwen skaplynnet torde synas oformligt; likwäl icke onaturligt. Det bär stämpel af min ålder, har skrynkor och behöfwer smink. Spår röjas också der af mitt wettenskapsyrke, österländsk och grekisk språkkunskap." — Rec. är af en motsatt tanke: föredraget har inga skrynkor; stilen har också alldeles ingen österländsk eller grekisk färg. Twertom tycker man sig ständigt läsa en öfwersättning från en romersk författare, isynnerhet från Tacitus, efter hwilken Förf. synbart bildat sig. Canc. Rådet Norbergs egna, på latin författade skrifter förråda en mästares hand och torde böra anses såsom mönster i sitt slag. Men denna uttryckens laconism, denna oupphörligt afbrutna stil, denna i korta satser sönderhuggna periodbyggnad, sprider ingen illusion öfwer en copia af österländska taflor; ja denna stil är kanhända mera lämplig för det reflecterande, sentensrika föredraget, än för det historiska. — Denna ringa sammanstämmelse mellan innehåll och form gör njutningen af deßa skrifter ej helt och hållet ren och oblandad. I slutet af deßa skrifter läser man t. ex. en uppsats af Ali Pascha, Om Turkens nuwarande wanmagt och förslag till botemedel deremot. I denna lilla afhandling har Utgifw., enligt sin egen uppgift, "uteslutit allahanda, men tillagt annat, som hörde till saken." Ingen twiflar, att Hr Canc. Råd. Norberg ljusare och mera djupt uppfattat sitt ämne än Ali Pascha; men det in-

treßanta ligger just uti att se, huru en Turk bedömmer sitt fäderneslands egen ställning. Ogerna hade man wißerligen saknat Öfwers:s åfwen på egen åsigt från nära håll grundade upplysningar, men deßa hade bordt anföras såsom noter, skilde från texten. Mellertid hoppas Rec. att detta förfarande endast beträffar detta stycke.

Det är öfwerflödigt att tillägga, med hwilken tacksamhet den lärda werlden bör emottaga deßa ephemerider, hämtade från inhemska urkunder. Deßa hafwa förut ej för westerländska werlden warit tillgängliga, om man undantager de spridda utdrag, som finnas i noterna till Prins Kantemirs Turkiska historia. Det hade wißerligen warit önskwärdt, att Öfwers. anmärkt de ställen, der de af honom öfwersatta Annalisternes berättelser skilja sig från förut kända uppgifter. Detta har endast till någon del skett i första delen. Kanhända fann Utg. sedermera, att werket derigenom wäxte till ett alltför stort omfång.

Litterära Underrättelser.

Götheborg. I N:o 64 af den här utkommande Uppmärksamme Skandinaven, "går Utgifw. att fästa Konungens och Nationens uppmärksamhet på en upptäckt, som icke blott skall göra en i häfderna ewigt märkwärdig revolution i wår Landthushållning, skall öka Landets folkmängd med flere millioner, skall öppna nya hjelpkällor för näringsfliten och handeln, utan också gifwa Swerige en ny Politisk betydenhet bland Europas Nationer, gifwa oß en ny borgen för wårt sjelfbestånd och en ny förmur mot möjliga utländska fienders roflystnad och skadelust, deras inrotade, lösliga, utnötta, mot folkrätten stridande läror, deras förderfliga och illistiga tillställningar, och bilda en ny borg mot de inre farliga fienderna nöden, utfattigheten, eländet." — Se här "ett storwerk, säkert jemförligt med Götha Canal, som kostat enskilda (?) och Staten många millioner?" "Det är Hr Hebden, som äran af denna upptäckt blifwit förbehållen" — samme Hr Hebden, "som en winter rest ända från Asien, alltifrån Kasan till Götheborg på släda." Det war förmodligen under denna resa, som Hr Hebden upptäckte, "att Renarne äro hemdjur, och att de, liksom menniskorna, kunna tillhöra de flesta luftstreck." I följd deraf "har han till sitt landtställe bredwid Götheborg låtit förskrifwa Renar från Lappland; de trifwas der förträffligt." Utgifwaren af Skandinaven hemställer till Konungen, om ej Hr Hebden borde utnämnas till Commendör af Wasa Orden med Stora Korset.

Köpenhamn. Professor Finn Magnussens Danska öfwersättning af Sämundar Edda, 4:de och sista delen, utkommer i sommar. Arnä-Magnäanska Commißionens stora Qvart-upplaga af berörde Edda slutas med 3:dje Tomen, som nästa winter tros blifwa färdig. Äfwen wäntas snart en ny Tom af Antiquariska Commißionens Annaler, Skandinaviska Litteratur Sällskapets skrifter, äfwensom af Kongl. Historiska Sällskapets Nya Danska Magazin, som äfwen innehåller flere för Swenska Historien intereßanta upplysningar.

Det af Bokhandl. Nestler inköpta EtatsRåd. Abr. Kalls Bibliothek har nu genom auction härstädes blifwit förskingradt. Kongl. Bibliotheket inköpte hela samlingen af Manuscripter för 1200 R:d Sw. B:co. Såsom prof af de höga inropspriser å flere i Swerige utgifne Böcker i Nordiska Historien och Språket må anföras, att Ihres Glossarium SveoG. afgick till Edinburg för inropspris 77 R:d. Verelii Index L. Schytoscand. 23 R:d. Hadorphs Upplaga af Sw. Rim-Chrönikor 29 R:d. Broocmans upplaga af Ingwar Widfarnes Saga 10½ R:d. o. s. w.

Rättelser:

N:o 36, s. 288 r. 30 står: Besynnerligt läs Besynnerlig
N:o 38, s. 302 r. 22 står: woro bemannade läs woro fullt bemannade
— — s. 304 r. 31 står: oförswarlig läs oförsonlig

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 40. Den 20 Maj 1823.

Recension:

Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitets Academiens Handlingar. Elfte Delen. Stockh. Nordström, 1822. 379 sidd. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 39.)

5. **Tal om det Nationella i Witterheten**, hållet wid Inträdet i Acad. d. 30 Nov. 1819 af P. A. Wallmark, CanzliRåd. Förf. framställer strax i början sin åsigt, hwilken i följande ord innehålles: "Medger man, att Witterheten endast har framställningen af det idealiskt sköna till föremål (och det torde man wäl böra medge), så har man också medgifwit, att den ej kan wara egentligen nationell; ty det idealiskt sköna, hwartill Typen finnes i hwarje menniskobröst, tillhör alla tider och alla folk, och upphäfwer således, genom denna sin Universalitet, på wisst sätt det nationella, som innebär en inskränkning. Att, i allmänhet, tala om Nationalitet hos Poesien och Witterheten förefaller mig derföre lika orimligt, som att tala om Nationalitet hos interjektionerna. Likasom en del af deßa äro och måste wara desamma i alla språk, efter de äro omedwetna uttryck af den fysiska känslans omedelbara werkan på Tal-organerna, så måste ock Poesiens mästerwerk, som jag wille kalla det idealiskt sköna, interjektioner, bära stämpeln af samma Universalitet, af samma intrycks förmåga på alla läsare af samma odlingsgrad och af samma språkkännedom, emedan de också på wisst sätt äro lika omedwetna uttryck af den högre känslans werkningar. Det wore wäl intreßant att weta, hwarf t. ex. Gyllenborgs Poem öfwer Själens Styrka, Kellgrens öfwer Förtwiflan, Oxenstjernas öfwer Hoppet, Leopolds öfwer Wänskapen, m. fl. icke äro nationella och huru man hädanefter i Poesien tänker intensift skilja en Swensk Själsstyrka, en Swensk Förtwiflan, ett Swensk Hopp och en Swensk Wänskap, från en Italiensk, Spansk, Fransk, Engelsk, Tysk, Dansk," o. s. w. Emot detta synes följande med allt fog kunna inwändas: Äfwen wi medgifwa att "Witterheten har framställningen af det idealiskt Sköna till föremål." Deremot torde Hr W. böra medge, att det idealiskt Sköna, liksom hwar och en idee, aldrig fullkomligt och fullständigt kan framställas i sinnliga former. Wi medge wisserligen å wår sida, att "typen finnes i hwarje menniskobröst, och således tillhör alla tider och folk," men wi medgifwa icke conclusionen, att "det idealiskt sköna, genom sin universalitet, upphäfwer det nationella, som innebär en inskränkning." Ty då den oändliga ideen endast från en wiß sida kan uppfattas, och endast i sinnliga former, hwilka sjelfwa "innebära en inskränkning," kan återgifwas; så utgör just detta sätt, hwarpå enhwar åskådar och återgifwer det Sköna, hwar och en konstnärs individualitet, och det gemensamma, som alltid finnes hos de författare, som tillhöra samma fädernesland, utgör, om Rec. ej bedrager sig, just sjelfwa nationaliteten. Liksom alla för-

fattare i länder, som hafwa en gemensam cultur, äfwen genom ett wißt physiognomiskt tycke förråda den på alla werkande tiden d. w. s. de ideer, som på samma tid beherrska slägtet; likaså måste det gifwas ett wißt physiognomiskt tycke, hwarigenom ett och samma lands författare och konstnärer kunna igenkännas. Om än ideen och deß typ tillhör alla folk, så är dock den stämpel, hwaruti hwar och en utpreglar den, olika i olika tider och ibland olika folk. — "Att tala om Nationalitet hos Poesien och Witterheten förekommer Hr W. lika orimligt, som att tala om nationalitet hos interjektionerna." Först är denna jemförelse alldeles origtig, ty poesiens mästerwerk äro alldeles icke "omedwetna uttryck af känslans werkningar" — detta kan icke engång gälla om naturpoesien, t. ex. folkwisan, ty äfwen till deß production fordras en wiß reflexion, ehuru den är omedwetande af sitt medwetande; men detta kan icke "på wißt sätt," utan på intet sätt gälla om den egentliga poesiens skapelser, som äro konstprodukter, och det är obegripligt, huru Hr W. kan tänka sig en konst utan sansning, utan medwetande. För det andra måste Rec., ehurn han förutser att Hr W. deröfwer torde blifwa förundrad, på fullt allwar påstå, att det werkligen gifwes en nationalitet hos interjectionerna, ehuru deßa stå på språkets lägsta trappa, på den gräns, der menniskan nalkas djuren, och hwilka således ofullkomligast bland språkets öfriga delar kunna återspegla frihetens oändligt mångfaldiga uttryck. Men likwäl upphör dock icke, äfwen wid denna sista gräns, menniskans egendomlighet: äfwen i hennes mest ofriwilliga ljud sjunker hon icke ned till djuren; bland hwilka hwart slägte, men icke hwar individ, har sitt egna läte. Låtom oß uppslå t. ex. någon af de Grekiska Tragödernas Chorer! Hwilket språk äger ett sådant öfwerflöd af klingande, melodiska uttryck af affecternas utbrott som Grekiskan? Hwilken nyare skald skulle, liksom Sophokles, med blott sådana kunna fylla hela rader! Betecknar ej detta förhållande, att Grekerne aldrig låto sig så öfwerwäldigas af smärtan och paßionen, att deras uttryck öfwergick till ett oartikuleradt, widrigt skri; och liksom de öfwerhöljde döden med blomster, så wille de äfwen att sorgens och plågans uttryck ej skulle träda utom skönhetens linie, och att äfwen den sista pulsen skulle bortgå under musik. Huru fattigt är deremot icke romerska språket på interjectioner, och huru råa, afbrutna, liksom afbitna äro ej deßa ljud! En jemförelse mellan de öfriga folkslagens interjectioner skulle utwisa enahanda, om än kanhända mindre frappant, förhållande.

"Det wore intreßant att weta," fortfar Talaren, icke utan en om sin seger medwetande ironi, "huru man i Poesien tänker skilja en Swensk Själsstyrka, en Swensk Förtwiflan, en Swensk Wänskap från en Italiensk, Spansk, Fransk, Engelsk, Tysk o. s. w." — Rec. tror att denna upplysning kan winnas, om Hr W. nogare studerar alla deßa nationers historia och konstprodukter, isynnerhet måleriets och skaldekonstens. Till en början kan någon kunskap om de olika sätt, hwarpå t. ex. kärlekens förtwiflan d. w. s. swartsjukan yttrar sig hos olika nationer, winnas genom Leopolds Den sköna Bedjerskan, i den stroph som begynner: Når något wißt i pannan stiger m. m. Tror werkeligen Hr W., att det sätt, hwarpå en Romare bar ödets slag (således en Romersk Själsstyrka) werkligen war af samma slag, som den Christna lika fasta, men ödmjuka ståndaktigheten? Will Hr W. t. ex. fatta, huru kärleken af olika folkslag behandlas och således kännes, så kan han jemföra Thekla i Schillers Wallenstein med Arioſtos Armida, eller princeßorna i franska tragedierna, hjeltinnorna i engelska romanerna; — ja han behöfwer endast läsa en roman af någon bland Tysklands, Frankrikes eller Englands utmärktare författare, för att finna huru hwarje lidelse på ett olika sätt hos hwarje olika nation uttrycker sig. Så gifwes också, twertemot Hr W:s mening, werkeligen "ett nationelt skämt," i sina uttryck wäsendtligt olika, icke beroende derpå, "att det i den ena nationens witterhet kan wara mera öfwerwägande än i den andras." Är icke Fransmannens skämt lekande qwickhet, infall; Engelsmannens ironisk humour; hos Tyskarne en blandning af fantasi och ironi?

Deßa satser torde wara alltför klara, för att kunna bestridas. I fall så är, så hade Hr W. byggt hela sin afhandling på en falsk prämiß. Han tyckes sjelf hafwa insett det, emedan han på nästa sida medgifwer, "att uttrycken af det idealiskt sköna, af det rent mensklliga i konstens werk, understundom (?), jemte det Universella, som gör dem lika igenkännliga och njutbara för alla, äf-

wen kunna hafwa sina särskilta olikheter hos särskilta Nationer." — Förf. kallar deßa olikheter för oscillationer, teinter; — han bestrider "att de böra tilläggas namn af Nationalitet, dels emedan de sträcka sig till flera nationers litteratur på en gång, dels emedan de bero af tidslynnet, och således blott äro periodiska." Emot detta wore åtskilligt att säga: man kunde bland annat fråga, har icke hwarje folkstam sin egendomlighet, sitt grundlynne, som äfwen i konsten på ett olika sätt måste afspegla sig? Men huru kan detta sägas wara oscillerande? Dit räknar Förf. bland annat det Romantiska under medeltiden! Men det Romantiska är dels ett grunddrag i den germaniska folkstammens charakter (det finnes således äfwen i persiska skaldekonsten, isynnerhet hos Firdusi), dels är det en produkt af christendom och chevaleri: det torde således ej wara att betrakta såsom något förswinnande. Rummet afskär här all widare utweckling, emedan gången af Förf:s undersökning ytterligare påkallar wår granskning.

Man kommer s. 241 till det resultat, att "det egentligen endast är genom språket som ett lands witterhet kan sägas hafwa nationalitet." Ehuruwäl wi ej neka att språket återwerkar på uttrycken, ja till en wiß grad på ideerna sjelfwa, så måste språket i en wida högre grad wara reflexer af hwarje olika nations uppfattnings- och uttrycksätt, d. w. s. olika reflexer af olika nationaliteter. Om Hr W. ser twenne olika physiognomier beskåda sig i twenne speglar, månne det ej wore origtigt att säga: "jag ser en olikhet, nå wäl! Men denna olikhet finnes ej hos physiognomierna sjelfwa, utan endast hos deras spegelbilder?"

Sid. 243 will Talaren afwända den förebråelsen man ofta gjort wåra äldre Skalder, att de sakna nationalitet, "då den stora (?) mängd Tragedier, Operor och Dramer, hwartill ämnena äro hämtade ur wår historia, wederlägger denna förebråelse?" — Men behandlingen? — och på denna ankommer dock hufwudsaken. Är, för att blott nämna ett exempel, Leopolds Odin en swensk charakter! Tillhör han sin tid? Tillhör han något folk? Är hans språk naturligt — swenskt? Har denna charakter, och alla de öfriga, som tillhöra wåra äldre sorgespel någonsin lefwat annat än i de franssyska Tragödernas inbillning, efter hwilka de äro formade? Förf. har alldeles rätt, då han säger, att Maria Stuart och die Jungfrau v. Orleans äro lika nationella för Tyska witterheten, som Wallenstein och Wilhelm Tell; — han har äfwen rätt, då han frågar, om ej inom wår witterhet Virginia och Kelonid äro lika nationella som Gustaf Wasa och Oden o. s. w., men i det sista påståendet har han blott rätt i det afseendet att alla de fyra sistnämda styckena äro lika swenskt-nationella, ehuruwäl wi göra rättwisa åt den stora, poetiskt sköna planen i Gustaf Wasa, emot hwilken utförandet på intet sätt swarar.

Rec. medgifwer rigtigheten af Hr W:s anmärkning, att sedan Mythologierna upphört att lefwa som troslåror, så kan deras anwändande ej blifwa annat än ett lärdt bildspråk; — han medgifwer detta, så mycket hellre, som samma sats af honom och andra i denna tidniug, sedan många år, blifwit yrkad. — Sid. 248 anmärka wi ett mißtag, då Förf. beklagar sig öfwer Swenska språkets stora rikedom på amphibrachier. Om sådant wore förhållandet, så wore detta, för nästan all wers, en stor fördel; men förhållandet är att wi twertom derpå olyckligtwis hafwa stor brist, utan i stället en mängd antibacchier (— — ◡), som i jambiska wersen swårligen kunna anwändas. — Då Förf. sid. 251 begabbar den Shakspeare'ska jamben, emedan den är så lätt att skrifwa, emedan man likssom Borgersmannen hos Moliere i 40 år kan tala på den, utan att weta det, och då han såsom bewis derpå anför följande rader:

Gif hit min nattmössa, min kära Nicole,
Och sätt fram sedan mina gröna tofflor;

så twifla wi, att Hr W. swårligen skall komma i samma tillfälle, att tala jamber när han will tala prosa, emedan då han will skrifwa jamber, han endast skrifwer prosa i metriskt afdelta rader.

Sid. 252 lemnar Förf. en beskrifning öfwer det romantiska, deß upphof och beskaffenhet. Det är den bästa biten i detta Tal. Det skulle fägna oß, om den ej från någon annan wore lånad.

En sådan mißtanke wore orättwis, om denna beskrifning ej stode i motsats med det följande. Sid. 254—55, heter det, att det Romantiska har sin upprinnelse af den werldsåsigt, då genom christendomen, samma dygder, äfwen kyskhet och återhållsamhet, blefwo detta stånd utan åtskillnad föreskrifna; då det allmänna lefwernet fick en wiß öfwersinnlighet, en wiß högre hållning, en wiß

presterlighet, och då den sinnliga kärleken, som tillhörde den classiska ålderdomen, förwisades ur det högre lifwet. — Deremot yttras sid. 258, att, "då man will återföra det romantiska sinnet, är det detsamma som att återföra katholicismen." I fall Hr W. wore consequent, så hade han med detsamma påstått, att begreppet om den högre sedligheten, som Christendomen föreskrifwer, kyskhet, återhållsamhet, lifwets upphöjdare rigtning, den rena kärleken, wore något som ej tillhörde oß Protestanter, — något, som tillhör en förswunnen tid. Men då det ej kan wara Hr W:s affigt, att påstå något sådant, då han sjelf, såsom Christen och Protestant måste, om hans egen definition öfwer det romantiska skall blifwa gällande, på sätt och wis erkänna sig för att sjelf wara en romanticus; så följer, att "die neue Schule" i Tyskland ej torde hafwa så alldeles orätt, "då den lagt denna romantiska åsigten till grund för witterheten;" och att, då Fransmännen och deras efterapare i Swerige ej upptagit detta element inom konsten, de hafwa med detsamma derur förwisat det högre lifwet, hwars framställning wäl måtte wara ändamålet för all sköu konst.

(Slutet följer).

Litterära Underrättelser.

Stockholm. Corpus Juris Antiqui Sveo-Gothorum eller en Samling af Sweriges äldre Lagar i stor 4:o är nyligen af Utgifwarne, Doct. Hans Sam. Collin, Juris Adjunct wid Upsala Akad. och Doct. Carl Johan Schlyter, Juris Adjunct wid Lunds Akad. anmäld hos allmänheten till subscription. För att fästa wåra Läsares uppmärksamhet på detta nationella werk torde i korthet få nämnas, att Utgifwarne, genom det af Kongl. Maj:t nådigst bewiljade anslag, förledit år blifwit istånd satte att, under anställda resor, taga en allmän kännedom om de både i Swerige och Danmark ännu i behåll warande Mscr. af wåra äldre Lagar. Sedermera har Kongl. Maj:t, på deras underdåniga hemställan, under d. 26 sistl. Mars i nådigt Circulaire till Rikets Landshöfdingar samt Biskopar och Consistorier behagat widtaga sådana anstalter, hwarigenom det är att hoppas att, så widt möjligt är, alla Mscr., under den tid de till förewarande ändamål behöfwas, blifwa samlade på Kongl. Bibliotheket härstädes, för att med hwarandra kunna jemföras. Då derwid blifwit utrönt, hwilket Mscr. af en wiß Lag äger första wärde, blir det samma lagdt till grund för texten, hwarwid den yttersta noggrannhet skall iakttagas. Af de förnämsta Mscr. skall Fac-simile meddelas. Varianter anmärkas i noter till texten. Hwarje Lag åtföljes af en Philologisk Index samt en Inledning, der fullständig underrättelse meddelas om de Mscr. af hwarje Lag, som wetterligen ännu äro i behåll och blifwit begagnade.

Landsorten. Då wid närwarande efterfrågan af riksgagneliga projecter något hwar mönstrar sitt förråd deraf, har jag (det är wår Correspondent från Landet, som så yttrar sig), wid min höga ålder föga hemmastadd i den nya tiden, undersökt hwad min lilla beläsenhets fatabur från fordna tider kunde i detta afseende erbjuda. Jag har då funnit hos Herodotus 1. Bok. 94 Cap. ett lärorikt drag af de gamle Lyder, hwilket klarligen wisar, huruledes både Spanmåls-Directionen för det närwarande, och all slags Regeringens omsorg för det tillkommande, att genom Spannemåls-upplag i goda år underhjelpa de onda årens brist, kunna göras öfwerflödiga. "De Lyder, säger Herodotus, hade först uppfunnit tärningspel och allehanda offentliga lekar. Wid en påkommande hungersnöd föllo de på följande råd. Alle Lyder spelte och lekte den ena hela dagen, och åto först den andra; och så höllo de på i aderton år, under hwilka den swåra tiden warade." — Hwad, om detta gamla bruk kunde hos oß återupplifwas och bli lag för härnäst ingående nödår? — Hwad, om det nationella Wira-spelet, så allmänneligen gillad af Opinionen, kunde en gång, afsägande sig sin slägtskap med Calaserna, få en så riksgagnelig bestämmelse, att wid förefallande behof spara riket hälften af deß Spanmåls-Consumtion? — Ännu ett skäl kunde tala för saken. Då ett öfwerflöd på spanmål hos oß nu heter allmän nöd och blott gör klagan, så wore det kanske consequent att emottaga nästa werkliga hungersnöd med en för tillfället paßande munterhet.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 41. Den 22 Maj 1823.

Recensioner:

Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitets Academiens Handlingar. Elfte Delen. Stockh. Nördström, 1822. 379 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 40.)

Såsom Bilaga följa några undersökningar, som hwälfwa sig kring följande satser: den nordiska mythologien har alltför många likheter med den grekisk-romerska, för att kunna wara annat än främmande lån. Förf. anför efter Rudbeck en mängd af deßa likheter, genom hwilka denne store forskare wille bewisa, att Grekernes mythologi war hämtad från norden, men hwarmed twertom Hr W. will wisa, att wåra förfäder lånat sina gudar ifrån södern. Ingendera af deßa åsigter är den rigtiga: men då båda deßa folkslag härstamma från en gemensam stam, så är det ej förwånande, att grunddragen i bådas mythologi skulle wara öfwerensstämmande, och att denna ursprungliga öfwerensstämmelse ännu är synbar, oaktadt den olika utbildning, som bådas mythologier sedermera erhållit. — Sedan Förf. trott sig hafwa ådagalagt, att den eddiska mythologien beskattat den grekiska och romerska, söker han äfwen wisa, att den hämtat många lån ur Bibeln och Christendomen. I fall Hr W. kände den indiska och persiska mythologien, så skulle han medge, att man öfwerallt i deßa systemer kan upptäcka en mängd religiösa ideer, hwilka funnos der redan innan Christendomen historiskt uppkom. Upplyste kyrkoförfattare medgifwa sjelfwa, att en stor del af pneumatologien och dämonologien öfwergått ej allenast i Bibeln, utan äfwen, och det ännu mer, i de senare Christnas dogmatiska läror. — Föröfrigt söker Hr W. att bewisa, "att de ursprungliga elementer, som kunna finnas i Edda-läran, äro numera omöjliga att urskilja från det slagg af eruditionen, samt accommoderings- och allegoriseringsmanien, hwarmed de under medeltiden uppblandats; att allwarsamma betänkligheter emot densamma från den Historiska Kritikens sida ännu ej synas wara tillfyllest undanröjda; — och att, då hwar och en mythologi sjelf är en cultur, den utbildning som den nordiska äger i Eddan, är ett skäl mer för osannolikheten af att den i detta skick kunnat wara wåra förfäders gudalära." — Grunsningen af deßa beswärspunkter skulle föranleda en undersökning af lika stor widd som sjelfwa detta Tal. Utom de anmärkningar som Rec. förut anfört, will han blott tillägga den, att då Förf. sid. 279 anför åtskilliga ljud-likheter emellan namnen i den grekiska och skandinaviska mythologien, så bewisar detta icke, att den senare är ett lån från den förra eller twertom, utan att båda folkslagen hämtat ur en gemensam källa. Huru många hundrade stam-ord äger ej grekiskan gemensamma med latinet och det nordiskt-germaniska språket. Rec. hänwisar hwarje twiflare till Riemers Lexicon, ehuru det må medgifwas, att denne i sitt etymologiserande ej alltid gått tillwäga med tillbörlig warsamhet. Beträffande halten af de paral-

lelismer Hr W. anfört, öfwerlemnar Rec. denna frågas afdömande till dem, som äga djup kännedom af Isländskan. Rec. betwiflar för sin del att Walhall är samma rot som Αλαλη med tillagd aspiration; — att i Walkyria är kyria helt och hållet grekiska (Κυρη = dies rata et fixa, dies fati et mortis, enl. Synesius, Epit. ad Theophil.), emedan detta ord otwifwelaktigt är af samma äkt-göthiska stam, hwaraf wi ännu äga qwar ordet kora, utwälja, och Tyskarne Kur-förste, d. å. walförste, Elector.

Föröfrigt erkänner Rec. med nöje, att deßa undersökningar bewittna beläsenhet och ett allwarligt sträfwande efter sanning och kunskap, hwilken i förra tider bland oß ej war wanlig hos dem, som anskågo sig för wittra Smillen. Om den sirid, som i ett tiotal af år hittills blifwit förd inom swenska witterheten, ej medfört annan nytta, så har den åtminstone medfört den, att den föranledt beundrarne af den Gustavianska witterheten, att ej blott hålla sig till några torftiga axiomer, blind tro på auctoriteter och loci communes inom det åsthetiska och litterärhistoriska området, utan hafwa de mäst se sig om efter djupare grunder för sin öfwertygelse. Ja man träffar i detta tal åtskilliga satser och åsigter, dem Hr W. lånat från sina motståndare, sedan han till en del i början bestridt dem. Wi anföra icke detta såsom ett tadel, utan såsom ett loford för Hr W.: det är wißerligen ingen förtjenst, att egensinnigt blifwa qwarstående på samma punkt, och att ständigt fortfara att ha orätt, derföre att man börjat att ha orätt. Man torde medgifwa deßa anmärkningar, om man jemför detta Tal med Hr W:s äldre skrifter af samma syftning. Skrifsättet är ledigt och swenskt.

6. Lefwernes Beskrifning öfwer framl. Professorn, Doct. Chr. Dahl, af N. F. Biberg, Juris Doct., Professor. "All charakter, säger Biographen, är i lifwet uttalad. Ingen skulle behöfwa tecknas, om lefnadsberättelsen sjelf wore af sitt ämne annat än den swagaste möjliga skuggbild." — Denna biographi är dock ingen skuggbild; den är ett porträt, tecknadt af snillet och hjertat, med friska, lefwande färgor. Det är icke blott idealiskt, som nästan alla Åreminnen. Talaren war i det lyckliga läge, att, då han uppställde en historisk bild af framledne Professor Dahl, denna bild bleß äfwen en åsthetiskt skön. Med sanning anmärkes här: "Hans yka war sträf: för kännaren af menniskor redan lockande genom den aning af djup, som i allt melancholiskt uttryck ligger." — Kanhända skulle det omdöme, som här fälles om Dahls utseende äfwen kunna utsträckas till hans arbeten. De äga nästan alla en sträf form, som i början tillbakaskräcker; men alla hans skrifter, äfwen de med den tyngsta erudition utrustade, återspegla dock några drag af författarens egen själ, och denna individualitet äger ett slags egen sorglig ljufhet, som lockar att helt och hållet lära känna en charakter, hwilken nästan emot sin wilja afhöljer sig på hwarje blad, men wid hwarje ny afhöljelse dock wäcker aningen om något förborgadt, som ännu återstår att känna. Detta omdöme gäller isynnerhet om Parentationen öfwer Ärke-Biskopp v. Troil, kanhända, åtminstone om känslan får dömma, det yppersta åreminne, som någonsin blifwit skrifwet i werlden. Det är en mausolé, som Talaren uppreft ej blott öfwer sin borigångne Wän, utan äfwen öfwer sig sjelf: och der han tecknat runodragen med blodet ur sitt eget hjerta. Redan sjelf, till hälften döende och med ett hjerta, som redan förblött under de bittraste bland jordens qwal, sträcker han öfwer grafwen, som öppnar sig för honom sjelf, sina händer emot den förklarade, som ingått i det land, der han snart hoppades att återförenas med honom.

7. Förslag till Inskrifter och Minnes-penningar, hwilka Kongl. Witt. Hist. o. Ant. Akad. uppgifwit eller gillat åren 1816—21. Då man jemför denna afdelning af Akad. Handlingar med den motswarande i de 10 föregående delarna, och derwid blifwer warse en oafbruten stigande platthet; så skulle man lätt förledas till den slutsatsen, att snillet, eller åtminstone den slags epigrammatiska uppfinningsgåfwa, som fordras till uppgifwandet af sinnrika inscriptioner, wore ibland de Guds gåfwor, som förlora genom nötningen. Anblicken af så mycken platthet, på ett ställe samlad i en witter Akademies handlingar, gör werkligen ett obehagligt intryck. Få af deßa inskrifter höja sig öfwer medelmåttan; i högst få har Rec. funnit ett spår af den sinnrikhet som man dock så ofta träffar under wårt äldre lysande tidehwarf. De flesta deremot förråda den motsatta ytterlig-

heten. Då man t. ex. sid. 333 läser denna inskrift öfwer en bro wid Almare Stäk:

För
beqvämligare öfverfart
bygdes denna Bro
År 1804
af
Grefve Samuel af Ugglas.

så kan man ej hindra sig att fråga, om ej alla Broar byggas till beredande af öfwerfart, och då en öfwerfart öfwer en Bro alltid är beqwämligare än den på färga, så torde det wara swårt att finna, hwaruti Almare Stäks Bro utmärker sig framför andra broar. — Till Akademiens ursägt wille Rec. wål nämna, att hon wißerligen icke sjelf uppgifwit sjerdedelen af det hår införda, uten då hon de sednare åren upphört, att särskildt utmärka de inskrifter hon sjelf uppgifwit från dem hon blott gillat, så har hon derigenom tillegnat sig en direct del af de plattheter, hwartill hon omedelbart icke sjelf warit wållande.

Akademien har uppgifwit det skäl, hwarföre man i deß handlingar saknar Hr Hammarskölds prisskrift, genom hwars tryckande Förf. gått Akademien i förwåg. Men man finner hår ingen uppgift, hwarföre flere inwalde Ledamöters Inträdes-Tal hår saknas — en saknad, som förmodligen är för deßa handlingar en stor förlust, då man ihågkommer v. Brinkmann, Franzén, Tegnér, Ödmann m. fl. att ej nämna flere redan upplåsta Lefwernesbeskrifningar. Likaså har Akad. utlemnat de tillförene brukliga Utdragen ur deß Dagbok, hwilka dock skulle tjena såsom en årlig redogörelse för Akad. werksamhet.

N:o I. Rysska (Ryska) Gunstlingar. Från början af Peter I:s till slutet af Paul I:s regering. Stockh, Häggström, 1821. 552 sidd. 8:o.

N:o II. Anekdoter om Furst Potemkin, Tauriern. Förra Del. Stockh, Häggström, 1822. 312 sidd. Senare Del. 233 sidd. Sthm, 1823. 8:o.

Det hör till de obehag, hwilka de båda senast förflutna seklernes häfdetecknare måste underkasta sig, att äfwen träda i en förtrolig bekantskap med deßa manliga och qwinliga Gunstlingar, hwilka fordom haft en så afgörande inflytelse på folkslagens öden, och hwilka hufwudsakligast bidragit att förwandla statens angelägenheter till en cabinetts-intrig och diplomatiken till en spindelwäf, hwars hufwudtrådar äro fästade wid några få personer, hwilka dagens ynnest upphöjde till en lysande plats och hwilka blott genom nya ränkor, genom de mest försätliga nät der kunde bibehålla sig. Det är isynnerhet i Frankrike, under Ludvig d. 14:des och 15:des långa regeringar, som maltreßerna, och i Ryßland under de trenne sista Kejsarinnorna, som gunstlingarne spelat en så wigtig rolle, och allrasist har man i Spanien sett riket, genom en penningegirig och behagsjuk Favorit bragt till undergång, ur hwilken det dock, men först sedan alla gamla förhållanden woro störtade, i deßa sista år åter uppstigit. Ibland alla herrskare och herrskarinnor, som warit styrde af gunstlingar, har dock ingen, om man undantager Englands Elisabeth, warit mera sjelfrådande, fört en kraftigare spira än Kejsarinnan Catharina II, så att man, wid jemförelsen af hennes regering med Ludvig 15:des, lätt skulle förledas att gifwa sitt bifall åt Voltaires paradox: "de länder, hwarest qwinnor sitta på thronen, bliswa bättre styrda, än de som regeras af konungar; ty i de förra herrska männer och i de senare qwinnor." Men sådant war dock icke förhållandet med nämde Regentinnor, hwilka med all den inflytelse, som gunstlingar på dem utöfwade, dock ständigt genom öfwerlägsenheten af deras snille, genom styrkan af deras charakter, ej lätt funno någon, som wågade med dem ställa sig i jemnbredd och med dem dela wåldet. Swårligen kan man, liksom Förf. af N:o II. föreställa sig Potemkin såsom den källa, hwarifrån alla de mestadels för menskligheten olyckliga, fastän i yttre hänseenden lysande händelser, som utmärkte Catharinas styrelse sedan år 1773, då Potemkin upphöjdes, häft sitt upphof. Herrsklystnad war ett lika afgjordt drag i sjelfwa denna Monarchinnas charakter som sinnlighet; och om äfwen hennes gunstling en och annan gång gaf denna charakter en rigtning, hwilken den utan denna yttre inwerkan ej skulle hafwa fått, så fordras det att personligen noga hafwa känt henne och hennes gunstling för att afgöra, hwilkendera af dem mest på hwar-

andras inre utöfwade inflytelse. Sannolikt hade de redan af naturen en stor sympathisk öfwerensstämmelse, en afgjord Rysk storhet, och deraf kan man kanske lättast förklara, huru Potemkin, som ej war owanligt wacker, kunde fängsla Kejsarinnan, och sedan för alltid behålla hennes ynnest, sedan han längesedan upphört att wara hennes älskare. För att bana sig wäg till Kejsarinnans ömma uppmärksamhet låtsade Potemkin, att blifwa dödligt kär uti henne och nästan wansinnig: så afmålar Förf. af N:o II. saken och twiflar ej ett ögonblick att den unga lyckssökaren härwid helt och hållet warit ledd af list och förställning. Må wara att mycket i denna paßion warit hyckladt, öfwerdrifwet och beräknadt: men hwarföre har det ej kunnat wara möjligt att Potemkin, som ofta såg den då unga Kejsarinnan i smärre cirklar, för henne kunnat fatta en werklig tillgifwenhet? Förf. berättar sjelf (sid. 15) att Catharina i deßa mindre sällskaper, der skämtet och glädjen otwunget rådde, warit ganska förtjusande, att de, som nalkades henne med afsky och hat, ofta bortgingo intagne af det behag, hwarmed hon wißte att winna alla dem hon wille, och detta intygas äfwen af den engelske Resanden Coxe. I allmänhet ser Förf. endast skuggor och de swartaste illgerningar omkring sig, och deßa ledas nästan alltid tillbaka på Potemkin, såsom deras upphof. Wisserligen neka wi ej, att denna Voltaires Semiramis skall intaga sitt rum på de mörka bladen i historiens bok, men det är derföre orättwist att tillsluta ögonen för det werkligen goda och nyttiga hon wille eller utförde; det är tiodubbelt obilligt, att, som Förf. t. ex. i slutet af första Delen, afmåla det administrativa tillståndet i riket, åfwensom krigsmakten wid det sista Turkiska krigets utbrott, i det alldrauslaste skick, då utgången så tillräckligt wederlagt denna till sin grund sanna, men annars sannolikt högst öfwerdrifna teckning.

(Slutet följer).

Lärda Nyheter.

Strengnäs. Framl. Med. och Hist. Nat. Lectorn, Doct. Magn. G. Österman och deß äfwen afl. Enka Marg. M. Klint hafwa genom Testamentarisk Disposition anslagit twåtredjedelar af sin efterlemnade egendom, hwilka efter boets utredning uppgått till 7000 R:d B:co, för att, under Consistorii wård och inseende, anwändas dels till en Fattig-Scholä inrättning, dels till en Pensionsfond för behöfwande Präst- och Lectors-Enkor.

Wexiö. Rector Scholä, Theol. Cand. Mag. L. D. Theolander är utnämnd till Histor. Lector härstädes.

Hernösand. Gymn. Adjuncten, Mag. C. Rud. Carling är utnämnd till Kyrkoherde i Selångers Regala Pastorat af detta Stift.

Wisby. Gräc. Lingu. och Histor. Lectionen wid det nya Gymnasium har sistl. år blifwit tillsatt, och har v. Lectorn Mag. Joh. Eneqwist derå erhållit fullmakt.

—— Eloqu. och Poes. Lectorn Mag. J. Facht har blifwit utnämnd till Kyrkoherde i Endre Präbende-Pastorat, i ledigheten efter afl. Rector Scholä Emeritus Kyrkoh. Doct. L. Lyth.

—— Swenska och Norrska Consuln i Tripoli Jac. Gråberg till Hemsö har till det nya Gymnasii-Bibliotheket i sin födelsebygd, förärat sina från trycket utgifna arbeten. De äro till antalet 17, och till största delen tryckte i Italien.

Rättelser:

N:o 40, sid. 316 står: Ariostos läs Taßos
—— —— sid. 318 swårligen borttages

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 42. Den 26 Maj 1823.

Recensioner:

Sweriges Läkare-Historia, ifrån Konung Gustaf I:s till närwarande tid. Utgifwen af Joh. Fredr. Sacklén, Med. Doct. Ass. Nidd. af K. W. O. Första Afdelningen. Nyköping, Winge, 1822, 920 sidd., utom Förord, Innehåll, Register, m. m., 8:o.

Ett biographiskt Lexicon öfwer Swenska Läkare har wår Litteratur hittils saknat. Professor Petr. Jon. Bergii Inträdes Tal, om Stockholm för 200 år sedan m. m., har warit nästan den enda skrift att rådfråga i denna wäg. Men det saknar register, och anteckningarne sträcka sig icke längre än till 1758. Den som för nyare tider behöft sådane underrättelser har ofta kommit i förlägenhet. Den enda utwägen har warit att wända sig till Författaren af närwarande Arbete. Man skulle icke undra om det beswär han haft de sednare åren med att beswara alla sådane förfrågningar mycket werkat till det ändtligen fattade beslutet att genom tryckning af Sweriges Läkare-Historia befria sig från en eljest aldrig upphörande brefwäxling.

Uti ett kort Förord berättar Förf. huru han för 30 år sedan började sina samlingar och att affigten dermed warit, att så widt möjligt wore få, ifrån Kon. Gustaf I:s till närwarande tid, hela Swenska Läkare Corpsens förnämsta lefnadsöden bewarade och hopsamlade på ett ställe. "Innehållet" af 1:sta Delen är följande:

I. F. d. Collegii Medicorum Präsides, Vice Präsides och Ledamöter. II. F. d. K. Collegii Medici Präsides, Vice Präsides, Assessorer, Sekreterare. III. K. Sundhets Collegii Ordförande, Vice Ordförande, Medicinal Råd, Assessorer, Sekreterare, Ombudsmän, Inrikes Heders Ledamöter. IV. Hofwets Läkare från Gustaf I:s till närwarande tid. V. Medicinska Faculteten wid K. Akademien i Upsala. VI. Medicinska Faculteten wid K. Akademien i Lund. VII. Lärare wid Medicinska och Kirurgiska Underwisnings-Werket i Stockholm, nu mera K. Carolinska Institutet. VIII. Läkare anställde som Lektorer wid K. Gymnasierne. IX. Lärare för Barnförloßnings-Wetenskapen, i Skåne. X. F. d. K. Kirurgiska Societeten. XI. K. Veterinär-Inrättningen i Skara. XII. K. Veterinär-Inrättningen i Stockholm.

Biographierna följa på hwarandra, i nyß anförda ordning, p. 1—920. Boken slutas med ett "Register öfwer de Läkare, som förekomma i Första Afdelningen" och sist ett blad med "Rättelser och Tillägg."

Genom sistnämnda Register är denna Läkare-Historia tillika ett Lexicon, som, då Andra Afdelningen utkommer med ett dylikt eller kanske heldre med ett allmänt Register hänwisande till bägge Afdelningarne, kan utgöra ett fullständigt biographiskt Lexicon öfwer Läkare och Kirurger från äldsta till närwarande tid i Swerige. Uti Bergii Inträdes Tal, om Stockholm m. m., har Författaren, hwad de äldre Läkares biographier, litterära förtjenster, m. m. angår, i allmänhet haft en god

hjelp, men han har dock på flere ställen dels förbättrat dels gjort betydliga tillägg. Rörande Medicinska Facultetens Professorer i Upsala och Lund har Förf. funnit wägledning i J. G. Acrels Präsidii Tal i Wet. Acad. om Läkare-wetenskapens grundläggning och tillwärt wid Upsala Lärosäte. (Sth. 1796) samt v. Döbelns Acad. Lund. Historia (Lund 1740—42) numera fortsatt af Prof. Lindforß. Hwad för öfrigt sednare tiders Läkare angår, om man undantager dem, öfwer hwilka Minnelse-Tal blifwit hållna, har Förf. att tacka sin egen flit att från alla håll samla underrättelser, att så fullständiga uppgifter om deras lefnads-omständigheter, utgifna arbeten, m. m. här kunnat lemnas. Att alla biographiska arbeten merendels äro af den beskaffenheten att här och der någon origtig uppgift kan upptäckas och betydligare tillägg kunna göras, är en bekant sak, och det närwarande bestyrker det samma. Men på det hela är detta arbete utfördt med mycken noggranhet; stilen är jemn och wårdad, tryck och papper äro goda; korteligen det hedrar Författaren och det skall säkert läsas med nytta och nöje af hwarje Wetenskapsälskare i synnerhet af Läkare, som icke annat kunna än önska att Andra Afdelningen snart må utkomma.

I den förmodan att Författaren torde wid Werkets slut, (på samma sätt som uti Bergii Tal med hänwisning till sidotal) ämna sammanföra de redan för denna Första Afdelning anmärkta fel och de, som hädanefter kunna upptäckas, till ett slags supplement af Rättelser, Tillägg, m. m., och emedlertid i alla fall will Rec. anföra ett och annat som wid Bokens genomläsning antingen förefallit honom förtjena närmare granskning, eller att wara origtigt uppgifwet, behöfwa tillägg, o. s. w.

S. 26. Wid Urban Hiärnes Biographi har Rec. i några omständigheter funnit Förf:s uppgifter olika med dem som utur Tilas' anteckningar nyligen meddelats i 5:te Delen af Historiska Samlingar af Canzli-Råd. C. Adlersparre, (af Förf. s. 311 förblandad med Hans Exc. Gr. G. Adlersparre).

S. 39. Joh. Henr. Wolluhn. Då Bergius p. 195 skrifwer Wollhun och uti Diss. Med. sistens Resolutionem Casus Ægræ, & Præs. Nic. Rosén (här nedanföre p. 101 är L. Roberg orätt uppgifwen som Präses) Resp. Petr. Leetström, dedicationen tydeligen har: "Joanni Henrico Wollhun" skulle en liten not eller parenthes, som bewisat Författarens skäl att skrifwa Wolluhn warit behöflig. Rec. är också böjd för att anse Wolluhn rättare, men förmodligen på en annan Auctoritet än den Förf. följt, efter här flere uppgifter om Wolluhn icke öfwerensstämma med dem Bergius och Hr S. lemnat. Memoriæ ac Meritis Viri nobiliss. S. R. M. Archiatri Primarii et R. Coll. Med. Holm. Præsidis, D. Doct. Joh. Henr. Wolluhn, Norcopia-Sveci, Nat. d. 29 Jun. 1681. Den. d. 14 Dec. 1740. Sep. in Templo S:ti Nic. d. 20 ejusd. Epicedium sacrum esse voluit Gustavus Lithou. Sth. Fol. Här förekommer namnet (Wolluhn) 8 gånger aldeles lika som på titelbladet, så att wår Förf:s orthographi synes här hafwa ett owedersägligt bewis för sig. Men uti följande uppgifter äro de skiljaktige. Födelseåret är hos Bergius och Förf. 1685. Modren heter hos Förf. Lucia Marchwardt. Uti de af Lithou bifogade noter: Mater, Lucia Märkers, filia Christiani Märkers, Senatoris Frantzburgi Pomeranorum. Förf. säger att Doctors Graden erhölls 1713. Lithou: (sedan Wolluhn rest hemifrån d. 29 April 1707) "Hardervici in Ducatu Geldriæ pro Summis in Medicina Honoribus disputavit die 20 Sept. 1710. Promotus Medicinæ Doctor die 12 Octob. eod. anno et loco a Theodoro Jansonio ab Almeloveen Fac. Med. Prof. Ord." Widare säger Förf. att W. 1714 blef Ledamot i Collegio Medico och 1722 Konungens Lif-Medicus, o. s. w. Lithou "Primas Wårbyacæ curas intendere Nai Doctori injunctum est (e) Medvi dedit inde secundas. (f) Assecla mox audit Medici et Collega Senatus: (g) Clinicus hinc Aulæ: (h) Summus sub fine Machaon. (i)

(e) 1714. (f) 1717, die 21 Januar. (g) die 15 Junii 1719. (h) Die 1 Januar. 1723. (i) Die 5 Junii 1731."

Rec, som icke nu är i tillfälle att afgöra hwilka af deßa uppgifter äro pålitligare, anför dem endast såsom exempel och bewis på att, hwad Arbeten af denna art angår, ehuru sorgfälligt utförda, anledningar till granskning och nya tillägg icke sällan förete sig.

S. 310. Joh. König, Kon. Gustaf I:s Lif-Medicus; om honom meddelar Sivers (Märkwärd. Stycke af Gustaf I:s Hist. s. 29) flera af wår

Förf. obegagnade Lefnadsomständigheter. Hos hans fader Kordt König, en hederlig borgare i Lübeck gästade Gustaf Ericßon, under sin wistelse i denna stad. Kommen till Regementet belönade Konungen deß tjenster konungsligt och antog Sonen till sin Lif-Medicus.

S. 318. Ol. Jac. Schaerer, K. Johan III:s Lif-Medicus. Hans dödsår hos Hr S. år 1570. Fant i de af Förf. citerade Obss. Hist. Svec. illustr. har 1573.

S. 319. Theoph. Homodeus, K. Johan III:s och Carl IX:s Lif-Medicus. Nyttjades af sistnämnde herre såsom sändebud till England. Han war, såsom Förf. äfwen anmärker, Swåger med Johan Messenius. Jemför derföre om denna beskickning Scond. Illustr. T. VII. p. 102. Fant, Obss. Sel. I: P. XII.

S. 580. wid Prof. Adam Afzelii Biographi har Förf. förbigått att han 1779 blef E. O. Bibliotheks Amanuens och LL. OO. Docens samt 1781 E. O. Adjunct i Orientaliska Litteraturn.

S. 787. Magnus Detterberg, Phys. Lector i Skara. Han skall hafwa tagit sitt namn af Dettern, en wik af Weinern. Han disputerade 1687 under Prof. J. Bilberg de Memoria Hominis. Förf. berättar att han i Dec. 1697 skulle af L. Roberg promoveras till Med. Doctor, men att det ej blef af. Orsaken uppgifwes ej. Besynnerligt är, att den wid dylika tillfällen brukliga Lyckönskan likwäl är tryckt och deß Författare är P. Schyllberg. Han dog 1724 som Prim. Theol. Lector och Pastor i Göthened (icke Göthewed såsom Förf. skrifwer).

Förf. har med berömlig noggrannhet upptagit de här anförda Läkares utgifne Skrifter. Rec. har dock sid. 787. wid Sal. Schützers Biographi saknat D. Ludwigs afh. om Fältsjukor, öfwers. jemte ett Additamentum af Anat. & Chir. Operatore D. Sal. Schützer bifogadt. Stockh. 1742. 8:o. S. 756 ibland Prof. E. Gadelii tryckta skrifter upptages det i K. Wet. Akad. 1318 hållna Åminnelsetal öfwer Ad. Murray. Så widt Rec. minnes, är det ännu otryckt.

Correcturet är på det bela med omsorg wårdadt. Wid arbeten af sådan beskaffenhet som detta, kan också derpå icke läggas nog stor wigt. För större tillits skull till de här uppgifna data, wore wigtigt att ett Correctur granskades under ljusbelig uppläsning af sjelfwa Manuscriptet. Tryckfel sådana som deßa hade då lätt kunnat undwikas. S. 384. Kunzer: läs: Stunzer. S. s. Le Beque l. Le Begue. S. Trevirenus l. Trevi-ranus. S. 609. Hendenström l. Hedenström. S. 749. Gayhußac l. Gay-Lußac. S. 815. Heltzin l. Hellzén. o. s. w. Flera mindre betydande felaghet tillåter rummet ej att här upptaga.

Arbeten sådana som detta, hwilka äro mödans och tålamodets långa werk, falla ej genast i ögonen och wårderas icke alltid så som de förtjena, af samtiden. Wi önska dock att den förtjente utgifwaren måtte genom uppmuntrande afsättning hållas skadeslös för sin nedlagda förlagskostnad, så att han snart må kunna under egen tillsyn fullborda utgifwandet af detta arbetes 2:dra Del.

Matrikel öfwer Linköpings Stift 1822. Utgifwen af Hampus Gustaf Bergman. Norrköping, Ad. Fr. Raams Enka, 1822. VIII o. 126 sidd. 4:o.

Närwarande Matrikel, en tillökt och förbättrad upplaga af den, som framl. Lectorn Per Arenander år 1812 utgaf, år, så widt Rec. kunnat controllera, med flit och sorgfällighet i det hela utarbetad. Att den erhållit åtskilliga tillägg, lårer ingen ogilla. Det enda, som i detta fall kunde tadlas, är Utgifwarens minutiösa noggrannhet att utmärka dem, som under skol-åren eller wid Akademien förändrat sitt tillnamn. Flera af deßa i parentheser bifogade namn förekomma knappast i någon förut tryckt katalog, t. ex. Heyme, Beckry m. fl. och i alla fall synes det wara utan ändamål att anföra dem, då icke förändringen skett, sedan personerne inträdt i det andeliga ståndet, hwarpå Rec. blott känner ett enda exempel.

Intereßantare hade det onekligen warit, om Biographierne i andra hänseenden warit mera fullständige: om de icke blott innehållit uppgifter om Presterskapets giftermål, barn, utgifne arbeten, m. m., utan äfwen deras wigtigare lefnadshändelser. Utgifwaren tror, att sådant swarare hörer till en "historia om Stiftets Presterskap ifrån ål-

dre tider," än till en "matrikel, som endast är anwändbar för ett tiotal af år, egentligen icke för kommande tider." Det är wißerligen sant, att en matrikel, sådan som de wanliga, är efter få år till det mesta obrukbar, men det kommer just deraf, att de flesta dylika arbeten innehålla nästan endast tillfälliga och föränderliga detaljer, ehuru de skulle kunna blifwa goda repertorier för samlare både i bibliographi och genealogi och dergenom få ett waraktigare wärde. Hade alla Matriklar öfwer Linköpings Stift, från den första, som utgafs af Kyrkoherden Wallenstén (1778) i deßa hänseenden warit fullständiga, så skulle få presteslägter hafwa funnits under denna tid, hwilkas stamtaflor icke med tillhjelp af deßa biographier kunnat i det närmaste uppgöras; de skulle utom andra tillfällen stundom wara goda att tillgå wid bortgifwandet af flere Stipendier, hwilka äro stiftade med förmånsrätt för wißa slägter.

Litterära Underrättelser.

Stockholm: I anledning af den annonce som blifwit införd i flera härstädes utkommande Dagblad, om upphandling för utländsk räkning af i Swerige funna Mynt och Antiquiteter, torde icke wara otjenligt hwad träffade fynd af dylika saker angår, att erinra den hittande ej mindre om deß pligt, enligt allmänna Lagens föreskrift, att hembjuda fyndet Kongl. Maj:t och Kronan, hwilken, i händelse det inlöses för det allmännas räkning, betalar åt honom fyndets fulla wärde och $\frac{1}{3}$ dertill, än om det answar samma Lag fästat wid denna pligts uragtlåtande. Beträffande åter större och mindre Myntsamlingar eller andra Fornlemningar, som kunde wara till salu, förmodas med skäl, att de som innehafwa dylika saker, hwilka de önska att föryttra, erbjuda dem först åt sådane allmänna inrättningar innom landet, som hafwa till föremål dylika sakers förwarande från skingring och förstörelse, neml. det Kongl. Mynt- och Antiquitets-Cabinettet i Stockholm och de wid Rikets Universiteter inrättade samlingar, innan fråga kan uppstå om deras föryttrande åt Utlänningen.

Tyskland. Vergangenheit und Gegenwart. Ein Roman in Briefen. Von Caroline Baronin de la Motte Fouqué. Nästan samtidigt har samma Förf. utgifwit en ny roman i 3 delar Die Herzogin von Montmorency. — Baronessan Fouqué har genom en mängd Romaner samt en och annan skrift af ett annat innehåll (t. ex. Briefe üb. Zweck u. Richtung weiblicher Bildung, äfwen som genom sin högst originella Uebersicht der griechischen Mythologie och sin Antikritik af Fru Staels bok om Tyskland m. fl.) tillwunnit sig ett aktadt rum i den eleganta werldens läsecabinetter. De af hennes skrifter, hwilka Ref. sett, utmärka sig genom en wiß speculatif djuphet, en mystisk, merendels af dysterhet tingerad colorit, genom werldskännedom och en skarp blick i lifwets mest fördolda förhållanden, men wanligen sysselsätter sig hennes inbillning med lösningen af den metaphysiska psychologiens problemer; alltför ofta älskar hon att dröja wid förwirrade, onaturliga situationer och antager ofta ett affekterad språk som äfwen stundom öfwergår till det släpande. Bland åtskilliga mißlyckade skillringar, träffar man i hennes werk många originella charakterer, finhet, bildning i målningen af sederna och i dialogen. Hwad hennes man är för medeltiden, är hon för wår tid. Deras costum och charakterer äro uppstegringar af naturen, på hwilka werkligheten ej har minsta inflytande. — Först anmälta Roman skall höra till hennes minst lyckade romantiska produkter. I Hertiginnan af Montmorency har hon deremot på ett träffande sätt målat sedeförderfwet, intrigerna och det oroliga fiskandet efter småsaker, som charakteriserade de beryktade menniskor som utgjorde Carl IX:s hof.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 43. Den 29 Maj 1823.

Recension:

Handbok i Medeltidens Historia af Fredr. Rühs, Öfwersättning, Med ett Företal af Prof. E. G. Geijer. Förra Delen, Upsala, Palmblad & C., 1823. 475 Sidd. 8:o.

Den som ej är aldeles obekant med sednare tidens litteråra phenomener, finner lätt att ifwern för det historiska studium på de sista decennierne betydande tilltagit. Orsakerne dertill kunna wara många. De nya åsigter af de för menniskan wigtigaste ämnen, som i wåra dagar werkat stora förändringar uti allmänna tänkesättet, hafwa dels lifwat forskningsbegäret, dels påfordrat en omställning och ny bearbetning af redan förhanden warande materialier. Under den tid Continenten wred sig under Napoleons jernspira och hwarje försök till befrielse blott tycktes tjena att widare befästa hans oinskränkta herrawälde, bortwände sig mängen ädlare, i synnerhet i Tyskland, från det hopplösa närwarande, och försänkte sig, för att glömma det, i betraktandet af fordna tider. Flere mera tillfälliga orsaker kunde nämnas; men den förnämsta och djupaste torde ligga uti sjelfwa wår tids beskaffenhet. Denna är ej någon kraftfull, öfwermodig, på sig sjelf litande tid, utan en warsam, wacklande och klagande, hwilken, om den ock, såsom wi hoppas, är öfwergången till ett bättre tillstånd, dock för det närwarande snarare framwisar ålderdomens kännetecken. En sådan tid är den tjenligaste för återwäckandet af fordna minnen. Om man betraktar de tidehwarf, som fullständigast representera en wiß period och lifligast framställa en wiß punkt uti menniskoslägtets utweckling, skall man finna att då ingen kritisk historia kan uppkomma. En sådan tid är sig sjelf nog, och har förmycket att göra med sig sjelf för att sysselsätta sig med andra; den anser dem med ett wißt förakt, eller refererar dem åtminstone till sig och bedömmer dem blott efter denna måttstock. Under de perioder åter, som utgöra nedstigandet från en sådan culminationspunkt, är man mera benägen till opartiskhet; man har förlorat sin säkerhet, man will orientera sig och lära hela menniskoslägtets medwetande liksom undergå en recapitulation.

Men orsaken ware nu hwilken som helst, ingen del af Historien har af denna nywaknade häg för historiska forskningar wunnit så mycket som Medeltidens, emedan ingen förut warit mera försummad och emedan just den ligger oß närmast, så snart wi gå utom de tre sista århundraden. Wi igenfinne der ursprunget till så mycket som haft bestånd ända intill wåra dagar, till mycket som ännu består, och mycket som ännu ej utwecklat sig. Det wore ganska öfwerflödigt att ingå i någon widare undersökning om wärdet af Medeltidens studium, då detta numera ej nekas af någon ej alldeles fördomsfull, och hwar och en som deråt egnat någon tid, skall, såwida han ej är berößwad allt historiskt sinne, ej kunna undgå att för sin bildning deraf hämta rika frukter.

Bland de många försök, som af Tyskarne gjorts, att framställa eller bearbeta Medeltidens Historia, utmärker sig Handbuch der Geschichte des Mittelalters von Fr. Rühs, Berlin

1816, genom rikhaltighet uti uppgifterne och ett, i synnerhet i wisa punkter, genomgripande studium af källorne. Det war wisst ett berömwärdt företag att genom denna boks öfwersättande fylla den lucka, som är emellan Heerens båda Handböcker dem wi förut äga. Det är wäl sant att genom den olika bearbetningen sluta sig deßa 3:ne Arbeten ej såsom något helt, men när man härtill lägger Grefwe Schwerins Grundlinier för Staternes Historia, så synes mig att wi äga på Swenska rått goda hjelpredor för det historiska studium.

Författaren, Historiar. Professor, först uti Greifswald sedan uti Berlin, dog i Florens under en resa som han till sin swaga hälsas förbättrande företog till Italien. För de flesta Swenske Läsare är han säkerligen bekant till namnet, både för sin Swenska Historia, till hwars berom det är tillräckligt att hänwisa till det omdöme, som en fullt competent domare fällt derom uti Förordet till den Swenska upplagan, och genom sina twister med Danska och Tyska lärda, i synnerhet Bröderne Grimm, angående Eddorne och den Nordiska Mythologiens ursprung och wärde. I denna strid, hwilken förde's med mycken hetta, har wäl Rühs som, likwäl med någon inskränkning, bekände sig till samma grundsattser som Schlötzer och Adelung förut framställt, ej just inlagt någon åra, och derigenom förlorat mycket i anseende hos Nordens lärde, men detta bör ej förwilla omdömet om hans öfriga förtjenster. Man torde dock ej kunna neka, att sinne för Mythologi fattades honom. Äfwen i detta arbete kan man tydligt nog se prof af hans tankar, då han omtalar de Isländska källorne för Nordiska historien. Det Classiska werket Müllers Saga-Bibliothek borde wäl öfwertyga de Tyska litteratörer, som äro af det nämnda partiet, att det både kan gifwas och äfwen werkligen anwändes en sträng och bewisande Kritik på deßa ålderdomslemningar; men man måste då taga närmare Kännedom om detsamma än A. W Schlegel, som 1820 ännu ej kände det till namnet, ehuru första tomen utkom 1817 *).

Författaren har delat sin bok uti 3:ne Afdelningar, 1:o De Östra, 2:o De Westra Rikenas och Folkflagens Historia och 3:o Allmänna Anmärkningar. Denna sista afdelning är dock föga tillfredställande, oproportionerligt kort och ger ingen öfwersigt, och det är just denna brist som man hoppas få genom det, på titelbladet lofwade, företal, ersatt. Första Afdeln. delas widare uti 1. ÖstRomerska Riket. 2. Nypersiska. 3. Judarna i Orienten. 4. Araberne. 5. Korstågen. 6. Mongolerne. 7. Tartarerne. 8. Indien. 9. Sina. Den Andra åter uti 1. Hist. om Hierarchiens utbildning &c. 2 De Germaniske folken. 3 De Slawiske, och 4 Ungrarne. Deßa sönderfalla sedan uti mångfaldiga smärre underafdelningar. Att noga genomgå deßa för att tillse om uti det facriska något fel insmygt sig, dertill saknar Rec. både tid och skicklighet. Wid arbetets begagnande måste man altid hafwa för ögonen, att Förf. ej welat lemna något compendium af medeltidens historia utan en ledtråd wid deß studerande. Wigtiga händelser nämnas derföre ofta endast i förbigående, och Boken är i proportion till sin widd ej öfwerrik på facta. Deremot har Förf. fullständigt ehuru sammanträngdt sökt framställa allt, som rör statsförfattningarnes, culturens och näringsgrenarnes tillstånd, och altid tillsatt fullständiga konungalängder. Ett sorgfälligt studium af källorne och en deraf följande grundlig bearbetning, röjes äfwen af en temligen flyktig blick; men på intet ställe wisar detta sig så fullkomligt som uti Byzantinska historien, hwilken ensam fyller 199 sidd. i den Swenska Upplagan och är så utarbetad att man förmodligen förgäfwes söker något dylikt uti andra Historiska arbeten om detta rike. Detta war en följd deraf, att Förf. i sednare tider war sysslosatt med stora arbeten och widsträckta forskningar uti detta ömkanswärda rikes häfder, hwilka, ty wärr! genom hans altför tidiga död lemnats ofullbordade. Deremot äro några delar af de Germaniske staterne, och i synnerhet Carl den stores närmaste efterträdare, nästan för hastigt affärdade. Med synbar tillfredställelse framställer Förf. alla drag af frihet och fria författningar, ej utan tydlig hänsyftning på det ännu i minnet bittra, nyß afkastade Franska oket. För öfrigt är Författaren lugn, opartisk, och röjer, ehuru stundom afwikande från förut antagna meningar, ingen lust till onödig paradoxi. I synnerhet är det glädjande att se den sanna och warma känsla, som öfwer alt framlyser, för allt heligt, godt och rått, under hwad form som helst det företer sig. Man kan

*) Molbechs Reise. B. I. s. 189.

wißt ej förebrå Författaren någon partiskhet emot Medeltiden, men såsom Rec. tror ej heller för densamma, om ej uti den allmänna öfwerblicken, som utgör den korta sista afdelningen, hwari han uppdragit en wäl ej falsk, men dock genom sin ofullständighet ensidig teckning, uti hwilken egentligen blott det som länder till förskönande blifwit upptaget, men skuggsidan uteglömd.

Utan ett rigtigt bedömmande af Hierarchien kan ingen rigtig åsigt af medeltiden (den Europeiska åtminstone) gifwas. Anser man den förra såsom ett lögnsystem, uppspunnet af Påfwarne för att skaffa sig och de andeliga makt och stora inkomster, såsom en beklagelig olycka för menniskoslägtet, endast möjlig i ett mörkt tidehwarf, då det kunde finnas menniskor nog brottsliga att uppdikta det och andra nog enfalldiga att tro det, så är det lätt att finna huru domen skall falla om den sednare, hwars egentliga själ och sammanhållande princip detta system war. Tror man åter att för Hierarchien, liksom för hwarje werldshändelse, en högre idé låg till grund, hwilken genom den tidens största män sträfwade att i werkligheten uttrycka sig, wißerligen utan att alltid stå rätt klar för deras eget medwetande; då först kan det bli fråga om att med något intreße undersöka huru denna idé uppkom, utbildades, genom hwilka medel och med hwad grad af fullkomlighet den sattes i werket, och huru den under inflytelsen så wäl af den degradation, som hwarje idé under utförandet nödwändigt måste erfara, som äfwen af menniskors affigtliga ondska, efter ett långsamt undergräfwande ändteligen sammanstörtade i sina ruiner. Att Förf. är af denna sednare tanke synes af hans förträffliga framställning i början af sednare delen, den bästa man äger öfwer detta ämne. Ingen annan punkt har han så sorgfälligt utwecklat i alla dermed sammanhängande detailler; hwad han säger om klostren, de andeligas inflytelse på bildningen, christendomens utbredande o. s. w. förtjenar att läsas och öfwerwägas af dem, som wid deßa föremål genast tänka blott på okunnighet, widskepelse och bedrägerier *).

*) Sedan Förf. talat om klostrens stora inkomster, slutar han med en sidoblick på wår tid "Die engherzige Kameralistische Rüchsicht auf ewigen Erwerb und Verdienst, wodurch der Staat zu einem großen Handelscontoir umgebildet wird, hat die Gemüther und die Sitten verdorben: und am Ende möchte die Thätigkeit des faulsten Mönchs noch immer manchen Beschäftigungen, die in den neuern Staatsverhältnißen nöthig sind, und im Grunde unmittelbar an Müssiggang gränzen, die Wage halten". Litet ofwanföre utropar han, liksom säker på allas bifall: "Wer wird nicht lieber in einem Lande 3000 Nonnen, als eben so viele Freudenmädchen wünschen?" Derwid torde dock ganska många göra en reservatio mentalis; nå wäl! de må prisa sin lycka att de äro födde uti ett upplyst tidehwarf, då det är ojemförligt lättare att samla de sednare än de förra.

Lika billigt och sant framställer Förf. alla de öfriga tidens hufwudphenomener, såsom chevalerie, statsförfattning, wetenskap och konst (hwilket sista dock ganska flyktigt widröres); men deßa yttrandon äro mera spridda öfwer hela werket, och ej såsom de, hwilka röra hierarchien, sammanträngda uti en tafla.

För dem som mot medeltiden hysa en hemlig owilja, men dock ej kunna neka sin beundran åt wißa delar af deß bildning, — i synnerhet Ridarwäsendet och den så kallade Göthiska byggnadskonsten — har det blifwit ett favoritthema, att hos Grekerne och särdeles hos Araberne söka ursprunget till deßa saker. Det kan wara ganska intreßant att lära känna gången af nationernes ömsesidiga inflytande på hwarandra; men om deßa undersökningar åsyfta, hwilket stundom tyckes wara fallet, att beröfwa de westerländska Christna folken äran af en egen, originell bildning, så bewisa de ej hwad de skulle, utan snarare twärtom. Man har äfwen uppsökt den Grekiska culturens frön uti Thracien och Egypten, men Grekerne äro och förblifwa ändå alltid samma ewigt märkwärdiga folk, hwars framträdande fullkomlighet, alla förklarande yttre omständigheter oaktadt, ständigt blir lika beundranswärd. Intet uppkommer utom det historiska sammanhanget; men hwarje folk, som tillegnar sig och ombildar allt, som kommer inom kretsen för deß werksamhet, det må uppspringa ur deß eget sköte eller wara utifrån gifwet, så att allt som lifwas af en ande utgör ett helt, och att de assimilerade delarne ej mer kunna åtskiljas; hwarje sådant folk har en egen af sig sjelf lefwande bildning, och är

i mensklige utvecklingens historia märkwärdigt. Man måste deßutom hwad medeltiden angår alltid ihogkomma att Christendomen, hwars anda utgjorde den skapande och uppehållande principen uti alla deß hwälfningar, war ett oumgängligt wilkor för uppkomsten af dylika institutioner. Huru skulle till ex. såsom Förf. rigtigt anmärker, Chevaleriet någonsin hos Saracenerne kunnat utbildas, då deß själ — en med aktning förenad tillgifwenhet för Qwinnan — alldeles saknas, hwilken åter, om den ock af ålder tillhört de Germaniska stammarne, dock först genom Christendomen helgades och stadgades. Hwad den så kallade Göthiska byggnadskonsten angår, så tror Rec. att, oaktadt ingen kan twifla på det inflytande som Grekerne och de Spanska Araberne derpå haft, den Europeiska Medeltidens anda uti ingen af sina yttringar uppenbarar sig på en gång så skönt, så beständt och så sjelfständigt, som i deßa stolta oefterhärmliga kyrkobyggnader. Den som will förringa Medeltiden bör ej börja ifrån den sidan, aldraminst i jemförelse med wår tid, hwars architectur, om den ock frambragt enskilta sköna werk, dock i det hela har en blott eklektisk character *).

*) Rec. kan ej tillbakahålla en anmärkning, ehuru den torde synas många obetydlig. Han har sett flere med mycken urskiljning begåfwade män, som wißerligen uti andra afseenden gjort Medeltiden rättwisa, med ganska stor häftighet fördömma den under Medeltiden brukliga Munkstilen och den deraf uppkomna ännu uti Skandinavien och Tyskland brukliga stil. För den, som nu med den fantastiska Medeltiden en gång för alla ej will ha något att skaffa, är detta ganska consequent. Men will man se allt i sitt rätta förhållande, så finner man lätt att denna lilla beståndsdel är på sitt ställe lika wäsendtlig och måste lika billigt bedömmas, som allt det öfriga. Ingenting kan ställa detta förhållande i klarare dag än den paßande liknelsen, att emellan den Claßiska och den Romantiska tidens skrifttecken råder precist samma förhållande som mellan deras byggnadskonst. En skön frakturskrift från 14 Sec. förhåller sig till den renaste och bäst formade latinska stil, som Strasburgs torn till Athens Parthenon. Det är derföre alldeles det samma att påstå, att Munkstilen är en förskämning af den antika, som att den Göthiska byggnadskonsten är en förskämning af den Grekiska. Detta blir ännu tydligare för den som genom manuscripter har tillfälle att jemföra den succeßiva och parallela utbildningen af båda. Den som ej sjelf dertill har tillfälle, kan finna en kort men tydlig beskrifning af frakturskriftens uppkomst och förändringar ända till boktryckeriets uppfinning i K. Mannerts Miscellanea meist diplomatischen Inhalts. Nürnberg 1795. 8:o.

Men ingen sida har man ansett sig kunna så oförsynt angripa, som den wetenskapliga, i synnerhet den empiriska, och nekas bör också ej att wi deruti äro mycket öfwerlägsne. I detta afseende har hwarje generation ett gifwet företräde framför den föregående, så snart att ej en sådan revolution som t. ex. Folkwandringen förorsakar ett afbrott uti kunskapernas fortplantande. Ingen lär wäl wilja påstå att goda hufwuden under Medeltiden woro sällsyntare än nu, men man beklagar deras illa förstådda anwändande. Den Scholastiska Theologien, säger man, hwilket meningslöst gräl? hwilka onyttiga distinctioner och härklyfwerier? Dock torde kunna inwändas, att utom det att deßa klyftigheter ej alltid äro så meningslösa som man utan all undersökning genast är färdig att försäkra, så måste man åtminstone bekänna, att detta bemödande, om äfwen i utförandet falskt, åtminstone efter affigten war rigtadt på det högsta som kan bli föremål för mensklig eftertanke. Hwarje tidsålder har sitt hufwudstudium. Då plägade man sin hjerna med Theologi, nu med Politik, och det kan wara ganska problematiskt, om en aflägsen framtid kommer att anse den skarpsinnighet, som nu wisas uti politico-formalistiska härklyfwerier för mycket bättre anwänd än den, som Scholastikerne förspillde på sina inwecklade, ofta tomma undersökningar. Men det minst paßande af allt är att wilja i moraliskt afseende bröста sig framför medeltiden. En opartisk betraktare måste bekänna, att om jemförelse göres emellan deß och wåra laster och dygder, så är skilnaden ingen annan än den emellan ungdom och ålderdom. (Slutet följer).

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 44. Den 2 Juni 1823.

Recensioner:

N:o I. Ryska (Ryska) Gunstlingar. Från början af Peter I:s till slutet af Paul I:s regering. Stockh, Häggström, 1821. 552 sidd. 8:o.

N:o II. Anekdoter om Furst Potemkin, Tauriern. Förra Del. Stockh, Häggström, 1822. 312 sidd. Senare Del. 233 sidd. Sthm, 1823. 8:o.

(Slut fr. N:o 41.)

Med rätta gör Förf. af N:o I. den anmärkningen, att det icke funnits något land, der gunstlingar i större mängd uppträdt än fordom i Ryßland. Ända från början af Peter I:s regering till slutet af Paul I:s gifwes det knapt en enda märkwärdig händelse, hwaruti ej någon gunstling deltagit. Historien om deßa gunstlingar är i det närmaste åfwen rikets. Många af deßa woro män med kraft, snille och talenter, och skulle, om de sjelfwe warit regerande, werkligen prydt thronen. Men nu, då de blott stodo thronen närmast, måste de ofta anwända en mängd medel, dem den sedliga känslan måste ogilla, för att bibehålla den na plats. En menniska, som ej får wisa sig sådan hon är, utan måste hyckla skenet, wore det än af något bättre än hon werkligen är, är antingen redan fallen eller ock nära derintill. — Detta galleri af Gunstlingar innehåller 110 porträter, hwilka ej blifwit målade af någon smickrande målare. Huru trogne de äro, kan endast den dömma, som är djupt bewandrad i tidens chronique scandaleuse; helst som Förf. åfwen åberopar muntliga och skriftliga efterrättelser, samlade under ett mångårigt wistande i Ryßland. Ej alla de män, hwilkas lif här skildras, woro egentliga favoriter, utan sådana, som gjort lycka i detta land. Förf. medgifwer, att man här träffar personer, som wid första påseendet synas obetydliga, men han hoppas, att man wid närmare betraktande skall finna, att någon omständighet i deras lefnad, i deras förhållande, åtminstone till någon del, skall rättfärdiga hans wal. Rec. kan ej helt och hållet sammanstämma dermed. Förutom öppnas denna porträt-samling med LeFort och slutas med den föraktlige Kutaizow. Förf. har ej alltid, såsom Potemkins Biograph, doppat sin pensel i swart. Dock äro de flesta af deßa målningar natt-stycken: en behandling, som mera tillhör ämnet än Konstnärens känsla.

Förf. af N:o II gifwer sig mine af att ganska wäl känna Ryska hofwet och Ryska angelägenheterna under den tid han företagit sig att skildra. Också meddelas här i talrika, widlöftigt tröttande noter omständliga notiser om de flesta personers yttre lefnadsöden, fastän de i historien ej hafwa den minsta märkwärdighet. Men af deras inre charakter, deras individualitet saknas all teckning, åtminstone tecknas de med flyktiga drag, som kunna paßa för hundrade andra personer. Till och med hjelten sjelf är blott aftagen en silhouette, och händelserna äro här torrt och naket berättade, utan de färgor, hwaraf Biographier och Memoirer wanligen erhålla sitt lif och sitt egentliga in

treße. Bland sina föregångare tadlar Förf. såsom högst lögnaktig: Privatleben des berühmten Russisch-Kayserl. Feldmarschalls, Fürsten v. Potemkin Tavro:schevskoy. Herausg. v. S . . . Grätz 1793; berömmer åter den Biographi, der werkliga personer gömmas under diktade namn, som har till titel Pansalvin, Fürst der Finsterniß und seine Geliebte — so gut als geschehen. Germanien 1794, samt Forsters Erinnerungen aus d. Jahre 1790, der en egen artikel handlar om Fürst Potemkin. Månne derför att bland de båda förstnämnde, den förre är panegyrisk och den senare ett paskill, samt således har en liten likhet med Förf:s egen bok? Men hwilken historia man än läser om denna regering, skall man lägga boken ifrån sig med den lyckliga känslan att icke mer lefwa i de olyckliga tider, då folkslagens, staternas, den enskilda menniskans öden bestämdes af hofgunst, favoriter, den tillfälliga stumpen, och att äfwen i de stater, der ännu allt ledes af en Endas wilja, nationerna ej göras beroende af gunstlingars nycker, hwilka, lyftade ur stoftet, blott hafwa brottet att tacka för sin upphöjelse och intriguen för sitt bibehållande. Nationerna synas hafwa återtagit sin myndighet. Man klagar, att några, i känslan af sin egen kraft, gått allt för långt, sprängt de fastaste banden mellan thronen och folket, mellan det förflutna och närwarande. Denna klagan är rättwis. Men om den rätta medelwägen ej kan finnas, om man måste wälja mellan ytterligheter, månne någon werkeligen skulle wilja önska tillbaka Ludwig 15:s eller den ryska Elisabeths och Catharina II:s maitreß- och favorit-regering? Woro sjelfwa franska revolutionens ryskligheter mera demoraliserande än deßa slafsinnets och oblyghetens tidehwarf? Bör icke minnet af deßa epoker lära oß en gnista mer tolerans emot tidens förwillelser — en tid, som i alla fall menar ärligt — ingifwa oß litet mer tålamod med samtiden, som, på nytt född, ej kan fullt uppfostrad stiga ur sin wagga? Samtiden har blott orätt, då den, ehuru ännu omyndig, anser sin bildning fulländad och will fortfara, att med förkastande af högre ideer förblifwa barn i wett och kunskap.

Handbok i Medeltidens Historia af Fredr. Rühs, Öfwersättning, Med ett Företal af Prof. E. G. Geijer. Förra Delen, Upsala, Palmblad & C., 1823. 475 Sidd. 8:o.

(Slut fr. N:o 43.)

Af denna Historiska Handbok lemnas nu Förra Delen uti Swenska Allmänhetens händer. Den upptager, med undantag af den förutnämnda Byzantinska Historien och Korstågen, inga europeiska folkslag. Då ändamålet ej endast bordt wara att gifwa en blott öfwersättning af Rühs, utan att snarare lemna en förbättrad handbok uti Swenska ungdomens händer, hade wäl ändringar och tillägg här och der bordt göras wid uppgiften på källorne, t. e. p. 12. Bästa uppl. af Fabricii Bibl. Lat. Med. et Infimæ Ætatis är af Mansi, Padua 1764, 4:o. P. 89. Leo Diaconus är redan tryckt uti Paris 1819 såsom ett appendix till Corp. Hist. Byzant., men sällsynt emedan många ex. gingo förlorade på sjön. P. 287 borde tilläggas: Hammers Geschichte der Aßasinen aus Morgenländ. Quellen. Stuttgard 1818. o. s. w. I sednare delen torde äfwen i detta afseende ärftilligt finnas att förbättra. Hwad öfwersättningen i allmänhet angår, är den i det hela god, ehuru man någon gång kunde hafwa skäl till den anmärkning, att, då hwarken Författarens stil i sig sjelf är blomstrande, ej eller arbetets natur sådant tillåter, öfwersättaren likwäl har genom ett, ofta högst obetydligt afwikande från originalets uttryck förstört den wärma som deri finnes, t. ex. p. 7. Voltaire fällde ju det förakt-fulla omdömet: Hwarföre skulle man bry sig om barbariska folkslags Historia. Bättre efter orden: Hwarföre skulle man efter Voltaires förkastande dom bekymra sig om barbariska folks barbariska Historia. P. 214. I stället för de ädla bewekelsegrunder, hwaraf andra folkslag blefwo lifwade t. ex. kärlek till frihet, uppoffring för fäderneslandet etc. der detta t. ex., som ej finnes uti originalet, gör en dålig effect. Egentliga öfwersättningsfel utom de bland tryckfelen rättade, har Rec. ej funnit om icke pag. 214 wird erlaubt, befalles i st. för tillåtes. Mindre egentlig tolkning träffas här och

der såsom p. 142 schändlich, skymflig, egentl. nedrig; behauptet, bewarar, bättre bibehåller; p 292 erholte, uppreste, bättre hämtade; p. 296 och på flere ställen furchtbar, farlig, bör wara fruktanswärd. P. 264. Wetenskaperne saknade ej beständigt all wård, bör wara: en fortfarande omwärdnad felades ej wetenskaperne, o. s. w. Att p. 322 öfwersätta neueste Ackerbaukünstler med grundligaste Landtbrukare kan hwarken historice eller etymologice förswaras; äfwen bör ej unvollendet, då det nyttjas om litterära historiska arbeten, gifwas med ofullständig utan med ofullåndad eller ofullbordad, emedan det första ordet kan tagas uti en annan bemärkelse; någon gång stöter man på ett oswenskt ord såsom p. 306. skiftningar för skiftelser. Allt detta är dock mindre betydliga saker, som ej hindra öfwersättningen att i det hela wara trogen; den är äfwen i allmänhet bättre mot slutet än i början.

I afseende på bokens yttre inrättning hade warit önskligt att Utgifw. welat bibehålla den uti originalet öfwerst på sidan fortlöpande innehållsangifwelsen, hwilken så betydligt lättar uppslående det af ett sökt ställe. Uplagan är någorlunda correct, dock förekomma bokstafsfel t. er. leopader, inkomt, Emiral i st. f. Emir al ej så sällan. Mera förwillande är p. 235 förstöring i st. f. förstoring. Från originalet har medföljt p. 173, 1332 i st. f. 1432. Pag. 224, har genom orätta distinctionstecken en omening uppkommit: I synnerhet skyndade sig Jatrebs inwånare (att sluta sig till honom Ansar, Beskyddare) i. st. f. I synnerhet skyndade sig Jatrebs inwånare (Ansar, Beskyddare) att sluta sig till honom. Pag. 230 har en hel paragraph innefattande uppgift af källor blifwit alldeles förbigången neml. Mohammed. Darstellung des Einflußes seiner Glaubenslehre auf die Völker des Mittelalters, Eine Preisschrift v. K. E. Oelmer. A. d Franz Frankf. a. M. 1800, 8:o. — Quelle a été pendant les trois premiers Siécles de l'hegire l'influence du Muhamethisme sur l'esprit, les moeurs et le gouvernement des peuples, ches les quels il s'est etabli? par M:r de Hammer in den Fundgruben des Orients. II. S. 360, äfwensom pag. 298 efter Marais Josephs son saknas orden: lesde i Kairo wid början af 17 århundradet.

Hwad den typographiska skönheten beträffar, så är den sådan wi äro wane wid uti wårt kära fäderneland, der de fleste utkommande böcker kunna i detta afseende föras hufwudsakligen till twenne Claßer; antingen äro bokstäfwerne i den grad bleka att de med möda kunna skiljas ifrån det mer eller mindre grå papperet, eller äro de wål swarta, men i stället i den grad suddiga att en stor del sammanflyter uti plumpar. Närwarande bok hör till det sednare slaget. Papperet är godt i början men sedan sämre.

Rec. önskar slutligen att den sednare delen snart måtte utkomma och att denna goda bok måtte af Swenska Läsare så begagnas som den werkligen förtjenar.

Anwisning att christeligen inrätta Skriftetal och Ungdomens beredelse till deß första nattwardsgång, för Seminarium i Upsala af Samuel Ödmann. Upsala, Palmblad & C. 1822. Sidd. 88. 8:o.

Om Skriftetals christeliga inrättning hafwa hittills mindre bestämda begrepp warit rådande, för att döma efter dem man wanligen hört. Nu är en säker ledning gifwen dem, som wilja göra sig möda att begagna den. Rec. önskar denna Bok många uppmärksamma Läsare ibland unga Präster och PrästCandidater. Deß första märkwärdighet är, att den, twärtemot mångfaldiga andra skrifter, innehåller långt mera, än titeln lofwar. — Inledningen s. 3—6 bestämmer skillnaden emellan Predikan och Skriftetal. Wid ett skriftetal är i synnerhet föremålet att tala till Känslan; att tala till ett inskränkt antal Åhörare, alla samlade för ett enda gemensamt ändamål; ändteligen att tala kort, men kraftigt. 1 Cap. Om Skriftetals ändamål. "Den, som författar ett Skriftetal bör hufwudsakligen besinna, att han bär nådens budskap och meddelar nådens stadfästelse. Denna åtanka måste bereda ämnet i hans hjerta och lägga orden på hans läppar". 2 Cap. Inledning till Skriftetal. "Från altaret skall strax utgå en kraftstråle, som tillika lyser och wärmer". Äm-

nat för inledningen kan wara glädje och tacksägelse; kan utgå från Guds höga egenskaper och nådelöften; kan föra åhörarens hjerta till utgjutelse i bönens andakt eller till åtanka på det förflutna. Allt detta är upplyst och förklaradt med walda Bibelspråk och föreslagna profstycken. Bibelspråk och Psalmverser må till inledning nyttjas ömsom. 3 Cap. Ett skriftetals afhandling. "De samweten, till hwilka Talaren höjer sin röst, må han tänka sig såsom antingen benådade eller wäckte eller sofwande. För själar af så olika ställning måste han frambära olika näring. Han har således att frambära wälsignelse öfwer den segrande tron, uppmuntran åt den siridande swagheten och sprida warningens ljusa råd till de hjertan, i hwilka mörker och kallsinnighet ännu bereda mißledning och bojor. Från intetdera af deßa ämnen må han utesluta syndakänsla, förenad med förtröstan till goda uppsåts renhet och fullbordan". Om ånger, bättring och tro i christelig mening innehåller denna del en populär och lärorik afhandling. 4 Cap. Ett skriftetals tillämpning. "Ett godt Skriftetal är en beständig tillämpning". — Derefter följa s. 34—58 Några ord om Ungdomens underwisning eller hwad man kallar Catechetisering. Wigtiga ord i sinom tid, som utgå icke blott från ämnets djupa och lärda begrundande, utan äfwen från mångårig egen erfarenhet. Den christendoms-underwisning, som här i synnerhet åsyftas, angår skriftebarns beredelse till deras första Nattwardsgång. Denna afhandling betraktar i twenne Capitel "Lärarens omsorg för skriftebarnens förstånd och för deras hjerta". Ett utdrag är här ej möjeligt. Innehållsrik och sammanträngd som denna framställning är, måste den läsas i sitt sammanhang. Bihang: Sid. 58–80. Råd och erinringar wid Bibelläsning för unga präster och de studerande, som ämna sig till lärostånder. Uti 3:ne Capitel afhandlas "Nödwändigheten af Bibelläsning; sjelfwa Bibelläsningen; och Hjelpredor wid Bibelns läsning i deß grundspråk"; allt för tidens behof rigtigt i sjelfwa saken och grundligt i framställningen. Med kraftfullt, nästan bestraffande nit ifrar Förf. mot de präster och prästämnens oförswarliga försummelse, som förråda "djup obekantskap med den heliga Bok, af hwilken de skola hämta allt för sin pligt, sitt lugn, sitt answar". Förf. bewisar med strängt alfwarlig nitälskan, att de äro utan ursägt. På deßa råd och erinringar wille Rec. tillämpa Jobs önskan i Cap. 19: 23, 24. Sist s. 81—88 bifogas Några ord till upplysning af femtio ställen i Första Mosis Bok, om hwilka en ung Präst händelsewis torde rådfrågas af mindre kunnige Bibelläsare. Ehuru Rec. ej kan fullkomligt inse ändamålet af deßa förklaringar eller orsaken, hwarföre de här fått sin plats, erkänner likwäl Rec. otwunget, att de tillkännagifwa den store philologens skarpsinnighet.

Lärda Nyheter.

Stockholm: Bref från Köpenhamn meddela den glada nyheten, att den bekante Språkforskaren, Professor Rask från sin långa resa i Indien, efter 6 års frånwaro, lyckligen återkommit till Danmarks Hufwudstad.

Upsala: Under LL. OO. Professorns, Doct. G. Knös, präsidium ventilerades härstädes d. 24 Maj följande Akademiska Afhandling: de imperio Tchong-koué Græcis atque Romanis Serico vocato. Auctor Franc. Nic. Changuion, Anglus. 3¾ark. 4:o.

Lund: Hans Excellence, Akademiens Canzler har utnämnt Gräc. L. Docens, Mag. Jac. Fare till E. O. vice Bibliothekarie härstädes.

Åbo: Philos. Adjuncten, Mag. Fredr. Bergbom har blifwit utnämnd till Philos. Theor. Professor härstädes, efter afl. Professorn, Mag. Gabr. Palander.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 45. Den 5 Juni 1823.

Recension:

Memorial med förslag till en ny Grundlag, ingifwet i Rikets Höglofliga Ständers ConstitutionsUtskott d. 4 Martii 1823, af Johan Jacob Rutberg, Riksdagsman för Neder-Torneå och Carl Gustafs samt Neder-Calix Härader i Norrbottens Län. Stockh. Rumstedt 1823. 97 sidd. 4:o.

Då Red. å ena sidan måst anse det liggande utom området af Tidningens plan, såsom en litterair Tidning, att med någon serskild uppmärksamhet följa Riksdags-ärendernas gång, ehuru interessant äfwen för den blott theoretiska bedömaren en sådan granskning skulle wara, har den å andra sidan trott sig icke med tystnad böra förbigå sådana litteraira Riksdags-phänomener, hwilka röja syftningen af en mera sjelfständig undersökning; om än deßa producter i deras uppkomst fått rubriken af ett Memorial eller något dylikt. Kommer härtill, såsom händelsen warit med den skrift wi nu gå att redowisa, att motionairen på något serskildt sätt gifwit offentlighet åt sitt förslag, och sålunda i enskap af Författare framträdt för den litteraira granskningens tribunal, anser Red. sig i dubbelt afseende upkallad till en sådan granskande anmälan. Den allmännare upmärksamhet som förewarande skrift wäckt, skulle innehålla ett nytt motiv att icke längre tillbakahålla yttrandet af Rec:s omdöme, om en sådan ytterligare bewekelsegrund behöfdes. — Rec. är långt ifrån att tro sig föra den sjelfförtröstande wißhetens eller ofelbarhetens språk, ty han har twertom öfwertyga sig, att uti ämnen, hwari idéen uttalar sitt närmaste sammanhang med lifwet, står denna wißhet, den absoluta sanningen, med Idealets afstånd skild från den dödliges bemödande, — men i ett afseende tilltror sig Rec. oförmätet kunna täfla med hwarje annan, och det är i den owäldigt wetenskapliga nitälskan, hwarmed han sätter sitt lifs hela bestämmelse i ett närmare och närmare annalkande till detta ouphinneliga Ideal. Wi mötas således, Förf. och Rec., icke såsom tänkare af samma eller af olika d. w. s. motsatta partier, utan Rec. uttalar genast sin politiska trosbekännelse att han till intet parti will hänföras.

Till en början må anmärkas att Rec. ingalunda ingår uti deras tanke, som söka förlöjliga ett äfwen mera omfattande nytt förslag till en grundlag. Då wi bland wåra samlade Ständer ega en hel afdelning (Constitutions utskottet), som har åt sig uppdraget att sysselsätta sig med så beskaffade undersökningar, anser Rec. för sin del de bidrag böra wara wälkomna, som widga synkretsen inom så wigtiga ämnens region. Också är det ingalunda wår Förf:s mening att på något genomgripande sätt förändra wår Grundlag: han har blott ansett sig pligtig att „icke behålla för sig sjelf sina idéer i detta ämne, då han af medborgares förtroende blifwit kallad att deltaga i Lagstiftningen.“ Det är „på fosterlandets altare medborgaren will nedlägga sin skärf“; hwarföre skulle granskaren då miß-

billiga affigten af detta offer! — Här är ju, enligt Rec:s tanke, ej fråga om något nytt som skall i werkligheten frambringa en förändring; utan blott om ett bidrag lemnadt omedelbart åt Lagstiftarnes och sedan åt tänkarens, den för sitt fosterland warma tänkarens begrundande. — Såsom sådant skall detta förslag följas af Rec:s granskande upmärksamhet, hwilken dock måste genom det inskränkta utrymmet för en Tidnings-uppsats, endast sysselsätta sig med hufwudprinciperna utan att kunna ingå i detaillen af en mera speciel granskning.

Likaså mycket som Rec. skulle ha att anmärka emot den inre andemeningen af wisa tirader i Förf:s ingrep, likaså wäl låta många satser, som på de följande sidorna förekomma, förswara sig. Här utwecklas idéen af Majestätet, hwilket med rätta angifwes wara en oundgänglig beståndsdel af den Monarchiska Principen uti en Statsförfattning. Rec. skulle för sin del till och med wilja påstå, att constructionen af den öfriga mera mechaniskt sig rörande regerings-machinen icke wäl låter ihoprima sig med det lif, som Förf. inlagt uti denna Majestätets idée. Ty, för att genast utsäga sin upriktiga öfwertygelse, fruktar Rec. att Förf. drifwit sin farhåga för misbrukadt wälde i en enda mans (d. w. s. Monarchens, som genom detta misbruk blir Despot) hand, så långt, att i denna personlighet, som skall representera hela folkets souverainitet, sluteligen endast är öfrig characteren af en automat, rörd af främmande krafter. Rec. säger än engång: Förf:s fruktan för detta misbruk af Regeringsmagten är till den grad öfwerdrifwen, att Rec. anser honom derigenom hafwa betagit den total-magten föreställande Regent-personligheten all förmåga att göra något godt, af idel omtänksam sorgfällighet att fråntaga densamma all skademöjlighet. Se der den falska Liberalismens ewiga förwillelse att tilltro sig kunna construera den lefwande organism, som utgör statsorganismen, utan att sätta i spetsen för densamma de Moraliska krafternas lifsprincip, att i stället för förtroende införa controllernas redowisning, i stället för kärlek regelns misstroende begränsning, i stället för Lagens anda, såsom en alldrig fix utan sig ständigt förnyande öfwerenskommelse, införa den döda bokstafwens lydnad, att öfwer menniskowiljan fälla ett fördömelse-utslag

och någonsin wåga förmoda att en förening, sådan som den menniskor emellan, knuten för ernående det af det högsta Moraliska ändamål, bestämd af detta ändamåls natur och anda, på något annat sätt skall till deß måls realisation befordras, än genom den fria, lefwande, organiska, werkan och wexelwerkan mellan de samma Moraliska krafter, till hwilkas utbildning hela detta menskliga samfund är ämnadt! Hwarföre då denna dubbelhet af ultra Rojalismens och ultra Liberalismens (hwartill ty wärr! äfwen wår Förf. bekänner sig) ytterligheter; å ena sidan att i en enda dödligs hand wilja hafwa millioners wälfärd, frid och lycka nedlagd, utan att med någon enda begränsning hindra ett möjeligt misbruk; å andra sidan att af misstroende till denna wiljas kraft söndersplittra den lefwande kraften i den upplösande mångfalden af organer, hwilka genom deras afstånd ifrån sjelfwa lifwets centrum och genom deras egenskap att sjelfwa wara blotta werktyg för en aggregerad wäckelse-princip, blifwa blott mechaniska rörelse-krafter! Rec skulle i närmaste sammanhang med den redan wäckta frågan komma med Förf. i en strid, hwilken wi på detta ställe omöjligen kunna med erforderlig omständlighet afgöra. Rec. will blott återföra densamma till deß första grunder, frågan neml. om Ministrarnes answarighet, såsom af högsta nödwändighet för en constitutionell samhällsordning. Rec wille uphöja denna fråga till den ännu högre: är det nödwändigt att för hwarje Regentens handling en annan person skall stå i ett för controllen tillgängligt answar? Den wanliga Liberalismen undrar till och med på huru någon förnuftig menniska kan upkasta en sådan fråga. Rec. deremot anser den både tillständig och wäl wärd att begrundas. Wår Förf. sätter ett af hufwudfelen uti 1809 års Constitution deri att ett sådant answar hos oß endast ofullständigt exsisterar. Hwad skäl har han då att kalla den i Grundlagen Stats-Secreterarne ålagda skyldigheten att wägra utfärdandet af beslut som angripa Regeringsformen sjelf, för ett blott undantag? Bör man icke fast häldre anse detsamma för ett hufwudstadgande? Och då utom det Moraliska answaret för det egna Samweret, hwaråt Rec. tilldelar en oändligt högre wigt än Förf., deßutom enligt wår Constitution den Juridiska answarighet är enligt Regeringsformens 38, 106 och 107 §§

åfwensom genom den serskildta *answarighets-lagen* af den 10 Febr. 1810 och 29 § Riksdags-ordningen s. d. ålagd wår Konungs Rådgifware, att alla deras offentliga handlingar granskas af folks-representanterna, hwaraf åter följden blir den, att hwar och en utaf dem får domen för sin Embetsmanna werksamhet afkunnad, så erkänner Rec. sin öfwertygelse, att denna Regeringsform icke alltför mycket bör anklagas för bristande åfwen Juridiska controller. Den önskan deremot som Rec. icke kan undertrycka är den, att det granskande (Constitutions) utskottet med det *alfwar* och den fria *sjelfständighet* utöfwade sitt censorskap öfwer Regerings-organernas offentliga handlingar, att deßa sednare öfwertygade sig att af *ingen* orsak något lagstridigt blefwe obestraffadt. Men wi återgå från deßa positiva anmärkningar till den redan utsagda högre speculativa frågan: är det nödwändigt att för hwarje en Monarchs handling en annan person skall stå i answar? Anser den ytliga Liberalismen, liksom åfwen wår Förf., en så beskaffad fråga icke engång förståndigtwis kunna wäckas, så utropar deremot den öfwerdrifna Rojalismen deß obehörighet i motsatt mening, och förkunnar att Monarchen, för att icke wara en till händerna alldeles bunden machin, endast är Gud, men ingen annan för sina gerningar answarig och att ingen annan Embetsmännens answarighet får tänkas, än den inför deras Regent och Herre som fritt har att befalla sina tjenare.

Enligt Rec:s öfwertygelse ligger sanningen åfwen i denna fråga midt emellan deßa båda motsatta ytterligheter, d. w. s. bandet af en annan persons answarsskyldighet mål läggas på många af en Monarchs handlingar; men deremot fordrar den character af lefwande personlighet, som en Regent skall bewara, att han i afseende på många af sina handlingr icke tryckes af detta controllens yttre band. Gränsen kan dock här af ingen blott abstract speculation utstakas, utan måste, ehuru föreståfwad af Statens rent fattade idée, modificeras af det införda Regeringssättets serskildta former.

Sålunda har Rec. i få ord welat säga sin tanke om en hufwudpunct i systemet. I afseende på det följande måste han, till undwikande af widlöftighet, måstadels blott *referera* ordnandet af de ämnen, hwaraf Förf:s regementsbyggnad är

sammansatt. Stadgandet att icke Konungen sjelf skall wälja de män, åt hwilka han will lemna förtroendet att gifwa sig råd, utan att *Ständerna skola tillsätta* StatsRåd, anser Rec. för en likaså stor som wådlig inkräktning på Konungamagtens område.

Widare behöfwa enligt Förf:s tanka inga subordinerade af Staten lönade Embetsmän finnas i Expeditionerna, utan *StatsSecreterarne mottaga* i en summa erforderliga *penningar* och answara för arbetet. Rec. fruktar att derigenom är borttagen all den *pålitlighet* i Embetswäg som upkommer genom känslan af med Fäderneslandet ingångna förbindelser, åfwensom den endast gradwis förwärfweliga *skicklighet* som förer Embetsmannen i Statens tjenst ifrån den lägre stationen till en högre. — Deremot anmärker Förf. icke origtigt att en altför stor, eller kanhända ännu rigtigare sagdt, en altför obestämd del af Lagstiftningsmagten i *allmänna Hushållningen* har enligt wår Statsförfattning blifwit lagd i Regeringens hand; men i omdömet, hwarföre wi anse detta förhållande för anmärkningswärdt, skiljer sig Rec. från Förf. Förf. anklagar nemligen med altför stor bitterhet den utwidgning som i detta afseende skett, likasom skulle den upkommit genom Regeringens inkräktningslystnad, så att enligt Förf:s omdöme icke blott police frågor utan åfwen allmänna rättsfrågor blifwit under denna samma Lagstiftnings bestämningar dragna. En sådan usurpation på wår administrations sida tror deremot Rec. sig icke ega skäl att öfwerklaga, men kan å andra sidan icke undgå att beklaga det *wacklande* i grundsatser, som i denna wäg röjt sig, så att man tydligen kunnat förnimma en werlande benägenhet än för det ena och än för det andra systemet.

Önska öfwerdrifna anser åfwen Rec. wißerligen Förf:s yttranden om det onda, som upkommit genom de ökade Economiska författningarna såsom en följd af Regeringens Lagstiftningsmagt i denna wäg. Det resultat, som Förf. drager af sin erfarenhet i detta afseende, att nemligen „den bästa Economiska Lagstiftning är afskaffandet af de Economiska Lagarna" måste för en owäldig granskare anses ingalunda tillfredsställande, och Rec. tillägger att åfwen så orimligt har det förfallit honom att i en Stat, hwari ett redan bestämdt Rätts- och Egendomsförhållande existerar, söka ü

werkligheten twärtom införa den helt och hållit obundna näringsfrihet, för hwilken wår Författare så mycket deklamerar och hwilken i Theorien wisar och måste wisa sig ifrån en så fördelaktig sida. I hela den långa discussion som rör deßa ämnen är Förf. allt för häftig i anklagande af Regeringens förwillelser. "Det är, säger han ibland annat, den Economiska Lagstiftningsmakten, som åstadkommit all förwillelse i hithörande begrepp. Det är denna magt som oupphörligt blandar sig i allt, och wetande eller owetande gör intrång på den allmänna Lagstiftningens område" o. s. w. Rec. skulle önskat att i allmänhet, äfwen wid bedömmande af Regeringens steg, finna det owäldiga lugn, som lika fritt å ena sidan ifrån otidigt beröm, som å den andra ifrån obehöriga anklagelser bär sanningens rena yttresserade språk i sin öppna sköld. Läsare må dömma om detta Rec:s pium desiderium i förewarande skrift på något sätt blifwit tillfredsställdt; sjelf förmodar Rec. att decisionen i det hela taget icke utfaller till Förf:s berömmelse. Nu måste Rec. endast uppgifwa en följd af hufwudsatser utan att kunna inlåta sig i någon serskild granskning af dem af fruktan för widlöftighet. — Förf. will att Konungen må bibehålla rättigheten att förläna Adelskap, men, säger han, hwarken Adeln eller Konungen bör mißtycka om rättighet att förläna Ärfteligt Adelskap förswinner. Såsom en friheten wärdig tanke anses att Konungen må föra ordet i Rikets högsta Domstol; men med detta allt anser dock Förf. att för bibehållandet af Konungamaktens helgd detta deltagande i Domaremakten måste uppoffras. Ett stadgande i grundlagen anses böra förebygga förwärfwandet af fast Egendom i Konungens hand.

Derefter följer den riktiga frågan om Representation och Folket eller såsom det i sjelfwa den projecterade grundlagen rubriceras (70) om Folkets makt. Genast möter oß här ett yttrande som wi fullkomligt ogille. "Det gamla är dödt, liflöst och måste bortskaffas"; en efter Rec:s öfwertygelse, högt förderfwelig lära, hwarigenom den ytterliga liberalismen förstör all genom historien owillkorligt herrskande tids continuitet, d. w. s. från Statens idée helt och hållet bortförwisar all deri nödwändig sammanlänkning af det förflutna med det närwarande och tillkommande. Hwilken dödlig, fråge wi här endast, djerfwes wäl tilltro sig att på en från alla sidor oomgränsad punct liksom genom ett trollslag framtwinga det lefwande, det af menniskobildningens successift tilltagande krafter fortlefwande samfund, som heter Stat? För wår del erkänne wi upprigtigt att wi anse till och med ett sådant försök såsom en uppenbarlig wåda med det oundwikeliga resultatet att mißlyckas. Men mera härom wid ett annat tillfälle. Statens activa medborgare böra, säger Förf., representeras. Beträffande walrätt till denna representation har wår Förf. kommit på den tanken, hwilken han med skäl kallar "owanlig" att walrättens fördelande icke är af serdeles wigt. Riddarhuset borde inskränkas till ett wißt antal af Ledamöter. Äfwenså will han till undwikande af de wanliga Ståndsintreßena bereda det ena Ståndet möjlighet att med sit walhedra sådana utmärkta män af ett annat Stånd, hwilka kunnat förwärfwa sig aktning och förtroende i en mera widsträckt krets. Till undwikande af alltför stor olikhet i waldistrictens storlek föreslås ett Walsätt, som alldeles icke har afseende på några waldistricter med en Representant för hwardera, utan förenar alla wal i hela Riket likasom från ett enda Waldistrict, så att de till slut uttagas, hwilka af hwarje Riks Stånd ha de fleste rösterna. Walsedeln kunde innehålla 12 namn och deribland 9 af den wäljandes Stånd; de öfriga af de andra o. s. w. Rec. fruktar att detta walsätt, ehuru ej utan förtjenst i uttänkandet, blir af owerkställbar swårighet.

(Slutet följer).

Kärda Nyheter.

Upsala: Sedan Chem. Adjuncten och Laboratorn, Mag. Elof Wallqwist förklarat sig numera icke ämna begagna det Byzantinska Rese-Stipendium, har Philosophiska Faculteten samt Oecon. & Commerc. Professorn d. 30 Maj, ibland 6 Sökande, uppfört å Förslag: 1. Magister Docens Er. Aug. Schröder, Gothob. 2. Magister Docens Ol. Arrhenius, Wermel. 3. Med. Licentiaten Paul Hwaßer, OstroGoth. D. 31 samma trädde Studerande Nationernas Seniorer, jemte öfrige enligt Stipendii-Reglementet röstägande Ledamöter, till wal af Byzantinsk Stipendiat, som så utföll, att Mag. Doc. Schröder erhöll 36, Med. Licent. Hwasser 24 och Mag. Docens Arrhenius 16 röster.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 46. Den 9 Juni 1823.

Recensioner:

Memorial med förslag till en ny Grundlag, ingifwet i Rikets Höglofliga Ständers Constitutionsutskott d. 4 Martii 1823, af Johan Jacob Rutberg, Riksdagsman för Neder-Torneå och Carl Gustafs samt Neder-Calix Härader i Norrbottens Län. Stockh. Rumsiedt 1823. 97 sidd. 4:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 45.)

I twenne hus eller kamrar skulle enligt Förf:s förslag representanterna delas. Det Norrska Lagthinget anses böra följas såsom mönster, och Förf. anser det skola komma än närmare till fullkomligheten, om ej Lagthingets Ledamöter wäldes af Odelsthinget, utan erhöllo sina platser i kraft af sjelfwa representantwalen. Sålunda föreslås att ett wisst antal af hwarje Stånd, swarande t. ex. emot $\frac{1}{4}$:del af det Ståndets Ledamöter, som är minst talrikt, och bestående af de Ledamöter som erhållit fleste rösterna till representanter, skulle gemensamt utgöra ett öfwerhus. Oß medger ej rummet tillfälle till yttrande af wåra betänkligheter i afseende på denna wigtiga innovation. Wi fortgå i wår uppgift. — Från betraktelserna öfwer Riksförsamlingens organisation öfwergår Förf. till ämnena för deß werksamhet. Constitutions Utskottets magt inskränkes. Hwarföre taga ifrån Konungen rättighet att modificera tullafgifterna och kalla detta en beskattning? — Med skäl ogillas den redowisning för Embetsmän, hwilken man mer och mer infört; men kunne wi fråga Förf. hwarföre gilla Controller i ett och ogilla dem i ett annat? — Om Petitions-rätten raisonnerar Förf. ganska sundt.

Att rätt organisera Domare-makten anser Förf. med rätta såsom ett ganska swårt problem. — Med en sjus blick har han inträngt i deß wäsende och idée. "Denna höga makt får icke innehafwa någon egen magt, icke yttra en wilja. Endast Lagens wilja skall den utsäga — aldrig låta twinga sig och likwäl aldrig handla såsom fri, o. s. w." Så stor sjelfständighet fordrar Förf. hos Domare att han till och med anser den enda hos oß möjliga answarighets-förbindelse inför en RiksRätt för en obehörig inskränkning. "Parter må sjelfwa få wälja sina Domare (såsom Jurymän) för att erhålla dem de anse redligast och mäst upplysta; dertill finner äfwen Förf. en grund i det Swenska lagens stadgande, att parter, enär de derom sämjas, äga utse gode män och utfästa sig att nöjas åt deras slut. Genom swårigheterna af en inwecklad Lagstiftning har ett serskildt Lagfarenhets-yrke mäst bildat sig och brist företett sig på lagkunniga skiljesmän för alla serskildta twister. För närwarande må början till förbättring ske derigenom att parten får utwotera någondera af sina Domare nemligen i alla sådana Domstolar der minst 5 lagfarna ledamöter finnas. Genom deßa utwoteringar bildas en rättwis opinion; Domare täfla att winna förtroende o. s. w. Rec.

kan icke neka att hela detta project har något som talar för sig, i synnerhet som det är utgånget från den sanna idée om Domare magtens kallelse, hwilken wi hos Förf. redan berömt.

Ganska rigtigt anmärkes det factum, som med skäl kan sägas fordra grundelig ändring, att icke högsta Domstolen för närwarande eger magt att tillhålla sina Secreterare (Revisions Secreterarne) till fullgörande af deras skyldigheter. Rec. ingår helt och hållit på Förf:s omdöme att det är oskickligt att ett Embetswerk icke har förmanskap öfwer sin betjening: ett stadgande derom är wißerligen behöfligt. Att Tryckfrihets-mål dömmas af en Jury anser Förf. såsom den ytterste motwigten mot Domare-magtens godtyckliga utöfning. Af Collegial författningen är han ingen wän: Collegierna anses såsom i sig sjelfwa absolut kraftlösa och omtalas altid med tillägget "så länge de komma att finnas." Såsom form för åtal mot öfwer-rätter föreslås dels Hof-Rätten dels Högsta Domstolen. — Sådana äro wår Förf:s politiska principer. Den följande projecterade grundlagen, som innefattar i 3 afdelningar 1:o om Konungamagten 2:o om Folkets magt 3:o om Domare-magten samt i 122 §§. både Regerings- och Riksdagsordning, innehåller naturligtwis endast deßa principers utweckling i § form. Men huru äfwen här nya bestämningar förekomma, anser Rec. dem icke behöfwa serskildt upptagas i synnerhet som Läsarens jemförande af dem med 1809 års Regeringsform gör dem tydligast. Förf. redogör slutligen för den anda och mening, i hwilken han säger sig welat arbeta. Han har i Stats-organisationen welat bibehålla det inre lif, utan hwilket alla former med rätta anses såsom blotta machiner. Han har för sig förklarat detta lifs-wäsende i den 4-faldiga friheten att upplysa sig; förswara sin rätt; meddela sin tanka och wälja ombud till deltagande i Lagstiftningen. Rec. skulle härwid önskat att något ännu ideelare, idéen nemligen om hela menskligheteens succeßiva progreßion i intellectuel culturutweckling, — Statens högsta positiva innehåll — hade föreswäfwat wår Förf:s speculation öfwer Stats-begreppets natur och wäsende. — Enkel är wißerligen, enligt Förf:s yttrande, den kraft, som utgör Statens lifsprincip; enkla äro äfwen de lifsorganer, genom hwilka kraften utgår och werkar. Frihet må äfwen wara denna krafts benämning, men frihet i en högre och ädlare bemärkelse än den af Förf. angifna; denna sista skulle wi philosophice endast anse såsom den högre frihetens negativa yttring eller phänomena uppenbarelse. Den högre frihet, hwilken Staten till sin form har att utweckla, anse wi ligga i menniskokraftens harmoniska utweckling till den högsta grad af förädling eller till inre Moralisk sjelfständighet. Något sådant skulle wäl äfwen synas finnas i Förf:s önskade frihet att upplysa sig, men han har genast bestämt detta blott negatift (sid. 56). För utwecklingen af sin idée tillåter rummet Rec. endast att här tillägga några ord. Menniskan lefwer i Stat för att hel och hållen kunna wara menniska. Det är icke blott Statens bestämmelse att ur wägen rödja de eljest oberttagliga hindren för denna menskliga existence: den af Staten omslutna menskligheten skall äfwen i högre positif mening sammanwerka till ett gemensamt mål, de Moraliska krafternas utbildning. Derföre äro också deßa Moraliska krafter det enda som sprider ett sant och werkligt lif i den sammanslutna organismen. Allt annat lif är ett skenlif. Förnuftet, wisheten skall regera för att ordna och beherrska förnuftiga warelsers samfund. Men detta förnuft skall föra kärlekens spira, öfwerlemnad af förtroendet som sjelf är den fastaste förenings-princip. Detta bör enligt Rec:s tanka wara föreningsbandet mellan Regering och Folk — detta bör wara den idée, som ger lif och rörelse åt Stats-organisationen. Och det är af en bristande tillit till styrken af deßa Moraliska krafter, som Rec. i synnerhet haft anledniug att finna en käunbar saknad i Förf:s theorie, hwilken eljest icke saknar sina goda idéer, i synnerhet wid construerandet af den så kallade 3:dje Statsmagten eller Domaremagten. Förf. har nemligen såsom många med honom för formen af en wisligen sammanbyggd Rättsförfattning till större eller mindre del uppoffrat det inre lifs innehåll, som ensamt har i sig all helighet och är grunden till all helighet i menskliga sammanlefnadens förhållanden; i stället för att utgå från en förnuftsrätt, det enda giltiga fundamentet för en rättsbyggnad, har han i en blott Natur-rätts grund fästat sin Rättsbyggnad och derigenom för Rätten stundom uppoffrat Rättwisan.

I. Handlingar, rörande Stockholms Gymnasii Inwigning den 4 Octob. 1821. Stockholm, Nordström, 1822, 46 sidd. 4:o.

II. Förbön hållen i Wisby Domkyrka, då Kongl. Gymnasium inwigdes den 7 Februar. 1821. af J. C. Laurin. Stockh., 1821. 8 sidd. 8:o.

N:o I. innehåller 1:o Programm, af Ärke-Biskoppen m. m. Doct. C. von Rosenstein, hwilket icke utan interesse skall läsas, för de många och sakrika underrättelser om Hufwudstadens allmänna Läroanstalter, som den för uppfostringswerket warmt nitälskande Förf. här på ett ställe sammanställt och ordnat.

2:o Predikan wid Stockholms Gymnasii Inwigning: hållen i S:t Nicolai Kyrka af J. G. Wallin, Pastor Primarius. Ingångsorden till denna herrliga Predikan äro tagne ur Apostl. G. 3. "Silfwer och guld hafwer icke jag; men det jag hafwer, det gifwer jag dig: I Jesu Christi Nazareni namn, statt upp och gack!" — "Det war en man ofärdig, allt ifrån sina moders lif som lät sig bära; den satte de hwar dag för dörrena åt templet som hette den sköna, att han skulle bedas allmoso af dem som ingingo. Då han fick se Petrum och Johannem bad han ock dem om allmoso. Då sade Petrus: Silfwer och Guld hafwer jag icke, och i anledning häraf är gången af Predikantens wöfwerträffligt sköna förberedelse i korthet denna. "Hwad är menniskan utan kunskapernas ljus och själens förädling? Ofärdig är hon alltifrån sin moders lif och äger hwarken kännedom om den wäg hon bör taga eller sjelfständig förmåga att wandra den. Hon låter derföre bära sig: det är wanorna och fördomen, som bära henne. Af dem sättes hon neder på tidens trampade wäg, för att tigga almosor af lyckan. — Kommer då Wisheten, ledsagad af Religionen; kommer hon, såsom Petrus wid sidan af sin Johannes, och med undergörande hand widrörer, med gudastämma upplifwar och upplyfter den usla, ofärdiga, wid jordens fästade warelsen: skulle ej räddningshanden omfattas med tacksamhet, wäckelserösten höras med fröjd? Och så talar den höga af himmelen nedsända: "Silfwer och guld hafwer icke jag, men det jag hafwer, det gifwer jag dig:" en skatt, bättre än silfwer, en frugt, ädlare än guld; en wäg af lust och frid, och, på den, en wandring i ljuset, ett lif, som, lösryckt från de låga begärens band, upphöjdt öfwer stoftbekymren, närés af sanningen, werkar genom kärleken och famnar oändligheten. "I Jesu Christi Nazareni namn, statt upp och gack!" — Så talar Wisheten ur Helgedomen, ty i det heliga lefwer hon; Så talar hon till edra barn, Föräldrar! och förer dem genom Herrans Tempel, den sköna dörren, till de Läroſalar, som i dag öppna sig att emottaga dem. Priser Gud, och ledsager dem med edra wälsignelser! — Ej mer, du omsorgsfulle Far! du ömsinta Mor! ej mer skall du sucka wid åsynen af din Sons lofwande, men outwecklade egenskaper: "Silfwer och guld hafwer icke jag," och se de bästa anlag förtwina, bundna wid stoftet af den hårda nöden. Ej mer skall du, i saknad af en bättre bildnings både kännedom och tillfälle, nödgas säga: "det jag hafwer, gifwer jag dig," och lemna ditt käraste handlöst åt äfwentyret af answarslösa, ensidiga, på enskilt winning beräknade fostringsanstalter."

Af de anledningar som Texten, Ordspr. B. 3: 13, 14, 17, 18, och tillfället erbjödo, är Betraktelsen: Wishetens röst från öppnade Läroſalar. "Silfwer och guld hafwer icke jag: det är de första orden, med hwilka Wisheten möter sin unga dyrkare. Äro de för dig afskräckande, Yngling! så wälj tidigt ett annat yrke. Här läres dig ej konsten att göra lycka, förwärfwa jordisk winning och blifwa rik i timlig måtto. Kan du ej lemna ur sigtet deßa förmåner, så blir du lätt bedragen. Wi böre säga dig det, innan din egen bittra erfarenhet för sent underwisar dig om de onyttiga steg du tagit, och som då ej mer kunna återtagas. Wi böre säga Eder det, Föräldrar! att icke någon fåfänga eller falsk ömhet må förleda Eder till misstag om edra barns kallelse. Försynen har nogsamt utwisat den i de anlag, hwilka wäl med olika skyndsamhet röja sig, men dock nog tidigt och tydligt, att af den förnuftiga huldheten både kunna urskiljas till sin art och ledas till sitt mål. Följen denna anwisning med fördomsfri uppmärksamhet, och waren wisse, att deßa edra hjertans älsklingar då äro stadde på sin rätta wäg. I skolen ej då, twertemot naturens anmaning, införa dem på ett fält, der lyckans skördar, alltid tunnsådda, sent mognande och föga gifwande, alldraminst skola inbärgas af den, som arbetar med

olust, eller upptröttnar wid halfgjordt arbete, eller, om han ock släpar sig fram till andetiden, ej finner annat än tistlar på sin åker. — Men, å andra sidan, må ej heller de afskräckas, hwilkas af Himmelen gifna uppdrag det är, att i själsodling både sjelfwe framskrida, och framföra sitt slägte. Fosterlandet behöfwer dem, Menskligheten påkallar dem. Anar du, röjer du detta uppdrag i din Sons lofwande egenskaper, du Fader eller Moder! låt dem ej slumra eller qwäfwas. Då — för honom hit till wåra läroSalar, der de skola wäckas ur sin dwala och bringas till sin mognad. För honom hit, utan att bekymra dig om rikedom eller fattigdom. Du wet ej hwartill Herren ämnar denna sin unga tjenare. Lemna honom der med bön och stilla hopp åt den ewigt wakande, allt ledande Kärleken. En god Guds ängel skall föra honom fram. Wisheten är denna ängel, som fattar honom wid handen och säger huld: "Silfwer och guld hafwer icke jag, men det jag hafwer, det gifwer jag dig." — Och hwad gifwer hon åt den, som "håller sig till henne af allt sitt hjerta och blifwer med alla krafter på hennes wäg? Hon gifwer sig sjelf. "Säll är den menniska, som wishet finner; ty det är bättre hafwa henne än silfwer, och hennes frugt är bättre än guld."

Hög och anderik är Förf:s sluteliga tillämpning. "Mottagen det ädla arfwet, Ynglingar! Förkofren det med omsorg och arbete: så skolen ock I en dag få inberga den goda frugten och bland edra bröder skifta den rika skatten, och "glädjas, såsom man glädes i skörd-andene, såsom man glad är då man utskiftar byte." Hören Wishetens stämma, och följen med fröjd, dit hon kallar och leder. Hafwen I det rätta sinnet för hennes röst och ledning, så skolen I snart förnimma, att "hennes wägar äro lustiga wägar, och alle hennes stigar äro frid" Lust är det då, att, med unga krafter och friskt mod arbeta på en förhoppning, som stundeligen både wäckes och uppfylles, och se huru en ljusnande synkrets allt mer widgar sig för tankens blick. Frid är det då, att, utan annat begär, än det efter kunskaper, utan annan oro, än den som af deras förwärfwande stillas, fortwandra på en bana, som allt mer jemnar sig och sorgfri, lekande med sjelfwa mödan, känna sig dagligen "tillwäxa i wisdom, som i ålder." — Ägnen Eder åt den höga kallelsen med lust och frid! Frukten ej deßa wakor och mödor, som skola mången gång afbryta eder ålders wanliga nöjen och kanske tära det jordiska lifwets kraft! "I dödenom frågar man icke, huru länge," eller huru lyckligt, "en lefwat hafwer." Ett ädlare, glädjerikare, waraktigare lif ämnar Eder Wisheten. "Hon är lifsens trä allom dem, som fatta henne, och salige äro de, som hålla henne!" Deß rot är Gudsfruktan, deß krona salighet, och deß tusende grenar sträcka sig ut öfwer tiderna och folken, med fridens skugga och odlingens frukter. I skolen en dag wakta och wärda det höga lifsträdet, att det icke förtorkar på jorden och lemnar menskligheten utan tillflykt och wederqweckelse. I skolen omfatta deß rotfasta, friska stam, och så der trygga under hwälfningarne i werlden. I skolen ställa nedböja deß frugtbärande, skugg-gifwande grenar till jordens barn, när de sucka bland bristerna eller försmäkta i dagshettan. I skolen glade skåda upp, och lära edra bröder skåda upp, till deß härliga krona, som ofwan molnen lyfter sig, spridande ett sken af det ewiga ljuset, en strimma af den Allsmäktigas härlighet." — Se ditt mål, ädla Ungdom! och upphinn det. "I Jesu Christi Nazarenes namn, statt upp och gack:" tillropar dig Wisheten, som, "dägelig och oförgänglig, låter gerna se sig af dem henne älska, och låter sig finna af dem som söka henne." Så älska och sök den oförgängligt sköna: "hon är Guds krafts obesmittade spegel och hans godhets belåte."

3:o Oratio in dedicando Gymnasio Stockholmiensi d. IV Oct. MDCCCXXI. habita a Carolo von Rosenstein samt 4:o Vota in Gymnasio Holmiensi inaugurando nuncupata a Laur. Magn. Enberg, Rectoris munus ingressuro höra till inwigningsacten, som gick för sig i Gymnasii nya LäroSal.

N:o II. är det enda Rec. haft tillfälle att se, som angår inwigningen af Wisby Gymnasium. Swår war uppgiften att i en Bön framställa dagens ämne. Utförandet deraf är icke utan förtjenst.

Rättelser:

N:o 45 sid. 359. r. 36 riktiga läs wigtiga. S. s. r. 38 (70) läs (sid. 70). S. 360 r. 26 hindra läs hedra.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 47. Den 12 Juni 1823.

Recension:

Sweriges Läkarehistoria, ifrån Kon. Gustaf I:s till närwarande tid. Utgifwen af Joh. Fr. Sacklén, Med. Doct. Aßs. Ridd. af K. W. O. 1 Afd. Nyköping, Winge, 1822. 920 sidd. 8:o. *)

I 30 år, yttrar sig den wärde Författaren, har samlandet fortgått af materialierna till deßa Swenska Läkareminnen, som i början woro ämnade att endast utgöra en fortsättning af de i noterna till Prof. Bergii Tal om Stockholm år 1758 lemnade underrättelser om Swenska läkare; men då sedermera Utg. wid deßa materialiers betydligare tillwärt såg sig i stånd att äfwen åt de äldre Läkarnes minnen gifwa en större fullständighet än de hos Bergius ägde, beslöt han, att medelst införlifwande af Bergii arbete med de såwäl tryckte som handskrifna biographiska underrättelser han från alla håll samlat, bilda en fullständig collection på ett ställe af allt hwad om Asklepios swenska söners lefnadslopp wore kändt, hwilken genom trycket utgifwen han sjelf "förmodar både i historiskt, biographiskt och bibliographiskt hänseende ej så aldeles wara utan sitt wärde, och kanske förtjena att undanryckas den framtida skingring, som ofta drabbar dylika samlingar." I denna första afdelningen befinnas minnena af de Läkare och Fältskärer, som warit anställda i K. Sundhets-Collegium, alltifrån deß första uppkomst såsom Collegium Medicorum utur ett enskildt Läkaresällskap år 1663; wid K. Hofwet; wid Academierna i Upsala och Lund; wid det Medico-Chirurgiska eller K. Carolinska Institutet i Stockholm ända från deß första ursprung ur Wardskärare-Embetet *);

*) Ehuru denna Bok redan blifwit recenserad i N:o 42, har Red. ansett sig böra meddela äfwen denna recension, hwilken Red. kort efter införandet af den förutnämnda erhöll från en Tidningens medarbetare i landsorten.

*) Må det tillåtas Rec. att härwid bifoga en anmärkning. Chirurgien har framför den öfriga Läkekonsten det på ytan liggande enskilda till föremål, och de medel den anwänder är egentligen de mechaniska; hwaraf ock följer, att det i Empirien herrskande förståndet här lättare kan utforska sjukdomarnas natur och med tämmelig wißhet bestämma deras botemedel. Chirurgien kan således snarare på blott empirisk wäg uppnå en wiß fullkomlighet, än den öfriga Medicinen, der nästan intet steg till fullkomning kan med wißhet och säkerhet utan Wettenskapens ledning tagas. Då widare Empirien i menniskoslägtets utweckling är till sin natur wettenskapen nödwändigt föregående, så är det ock nödwändigt, såwäl att Chirurgien måste wara äldre än den öfriga Medicinen, som ock att, i wettenskapernas begynnelseperiod, i afseende på det dåwarande nödwändiga mißförhållandet mellan Statens alltid

wid Gymnasierna som Lectorer; wid Barnförloss-
nings-Institutet i Malmö, samt wid Veterinär-in-

samma behof af rätta Läkare, och det wid den wettenskapliga Medicinens gryning nödwändigt ringa antalet af dylika Läkare, utom deras egna chirurgiska åligganden äfwen den Medicinska sjukwården måste åt Chirurgernas empiriska handläggning af staten anförtros. Wid tidens fortskridande och slägtets dermed fortskridande wettenskapliga utbildning i allmänhet, samt den deraf följande Medicinens i synnerhet, hwaraf ett allt större antal af Läkare alstras, är det deremot nödwändigt, icke allenast att de wettenskapliga Läkarne af de empiriska Chirurgerna måste återtaga den sig rätteligen tillhöriga Medicinska wården, utan ock att, wid Medicinens ännu widare utbildning och ett deraf följande, för statens behof tillräckligt, Läkare-antal, till och med sjelfwa Chirurgien, som endast på sin naturliga plats, såsom integrerande del i Medicinen, kan uppnå sin högsta möjliga fullkomlighet, måste falla inom Medicinen, och således af Läkaren, äfwen till Chirurg utbildad, utöfwas. Den blotta Chirurgien och den blotta Empirien, hwilka såsom sådana, d. ä. i sin afskildhet från Medicinen och wettenskapen, och för sig sjelfwa odlade, äro blotta nödfalls- och husbehofs-expedienter, samt föreställa endast bildningens genomgångspunkter, måste då såsom för sig sjelfwa existerande förswinna: allt således, som, i stället för att förena de skilda, onaturligt sträfwar att genom Chirurgiens befästande i sin plats för sig, afskildt från Medicinen, uppehålla eller motarbeta denna båda förening, är falskt och dermed äfwen mot statens idé och intereße stridande. Men på samma sätt som wettenskapen och Empirien, Medicinen och Chirurgien äro åtskilda, så måste ock sätten att dem lära, wara åtskilda; så att då Medicinen egentligen endast i sammanhang med alla de öfriga wettenskaperna wid de wettenskapliga instituten, Universiterna, och der theoretiskt, d. ä. genom lärdomens utgående från det allmännare, eller principen, till det speciellare, eller facta, kan läras, så läres deremot den blott empiriska

rättningarna i Skara och Stockho'm: och äro således Biographierna af alla öfriga Civila, Militära och

Chirurgien rättast praktiskt, d. ä. genom lärdomens stigande från det speciella erfarna till de allmännare principerna eller reglorna för handlandet, och detta egentligast medelst den tradition af det erfarna och deß reglor, och den öfning till manuell färdighet, som en långwarig handläggning under mästarens inseende gifwer, hwilka båda tillsammans utgöra det egentliga skråmäßiga handtwerket. Derföre war ock redan i K. Gustaf d. I:s tid, då Chirurgien i sin renhet, afskild från all inblandning af den då knapt existerande wettenskapliga Medicinen, idkades, ett Bardskärare Embete med wanlig skrå-författning inrättadt, som dock först år 1571 privilegierades, der det ålåg mästaren att på wiße tjensteår i Chirurgien underwisa lärlingen i allt hwad han sjelf kunde, hwarpå denne efter aflagdt prof af Embetet för mästare förklarades. Så war äfwen förhållandet ända till wåra tider, fastän Embetets namn år 1646 ombyttes till Barberare-Embete, 1685 till Societas Chirurgica och 1717 till K. Chirurgisk Societet, och Aldermännen i Embetet 1680 förwandlades till Direktörer, men 1717 kallades Præsides och Öfwer-Direktörer af Chirurgien i Riket; äfwensom ock, oaktadt medlemmarna af Collegium Medicum, enligt den omwårdnad om Medicinens framsteg det åligger, dels sjelfwa genom föreläsningar i Anatomi, Chirurgi, Naturalhistoria, Chemi och Barnförloßningskonst sökte att gå Fältskärs Embetet tillhanda wid lärlingarnas underwisning, och bereda den Swenska Chirurgiens fortskridande med tiden, dels förmådde andra skickliga personer till deßa föreläsningars hållande, såwäl tillfälligt, som permanent wid bestående lön. Men Fältskärs-Embetet upphäfdes totalt år 1797, och man hade då kunnat tro detta deraf härflyta, att tiden ansågs wara mogen för afskaffandet af de blotta Chirurgernas och den blotta empiriska underwisningens nödfallshjelp, och för Chirurgiens ändtliga förening med Medicin. Men det förhöll sig dock icke så; ty, ware sig, att wettenskapen ännu icke ansågs

privatiserande Läkare och Fältskärer till nästa afdelning besparade. I deßa Biographier upptagas Lärnes alla kända lefnadsöden, studier, förtjenster, befordringar, utgifna arbeten, giftermål, barn, m. m.

nog utvecklad, för att kunna frambringa ett tillräckligt antal wederbörlige Läkare och Fältskärer, eller att opinionen om de blotta fältskärernas och den blotta empiriska underwisningens nödfalls-natur ännu icke war stadgad, så befanns den gjorda förändringen angå blott den yttre formen, i det att endast Fältskärs-Embetets yttre existens upphäfdes, utan att man likwäl förmådde upphäfwa deß inre nödwändighet. Således måste Collegium Medicum sjelf i sig införlifwa det upphäfda Embetets idé, och åtaga sig deß befattning. Några år derefter befanns likwäl denna subordinerade instructions-befattning icke öfwerensstämmande med Collegii natur af högsta inspecterande Medicinska auctoritet och Embetet flyttades åter utom Collegium, under namn af ett Medico-Chirurgiskt institut, och sattes såsom ett yttre under deß inseende med mera bestämd och försäkrad existens, än någonsin, om ock med borttagande af det disciplinariska, som naturligtwis skulle tillhöra Collegium, då ett sådant befanns inrättadt, men med bibehållande af hufwudsaken, nemligen: det element, som bildar en från Medicinens wettenskap afskild Chirurgisk empiri och dertill underwisar. Hyllande en falsk, numera förswunnen tidehwarfwets rigtning, att åt det empiriska söka att gifwa en wettenskaplig form, och sålunda bilda den sig sjelf motstridiga bastardformen af en empirisk wettenskap, måste denna chirurgiska skola enligt sin inrättnings empiriska natur och i anseende till Medicinens och Chirurgiens oupplösliga förening, sträfwa att till sig draga äfwen Medicinen, i det att icke blott Chirurgien utan äfwen den öfriga Medicinen der lärdes, hwarigenom Medicinen lades under Chirurgien, det hela under sin del, och det endast för att bringa i dagen de hybrida, wanskapliga och onaturliga fostren af en så kallad wettenskaplig Chirurgi och en empirisk Medicin. Icke nog, att ett sådant förfarande är till sin grund theoretiskt falskt, är det äfwen för staten högst skadligt, så wäl i afseende på den owettenskapliga rigtning det i Medicinen underhåller, och den character af illiterat halfbildning det gifwer åt de der uppammade Empirister, hwilka, enligt Empiriens natur med sig sjelfwa förnöjda och swärjande på mästarens ord, måste stadna på den en gång uppnådda punkten; som ock i afseende på den skada det tillfogar de wettenskapliga underwisningswerken, i det att statens omwårdnad och lärjungarne deraf förledas att draga sig från dem till ett annat, der med mera bequämlighet, på kortare tid och med inskränktare förmåga, dock samma meriter och rättigheter kunna winnas. Då wid den tilltagande utwecklingen af Medicinen den tidepunkt nu werkeligen är inne, att staten med wettenskaplige Läkare kan fylla allt sitt Läkarebehof, måste det alltså befinnas wara högst orätt, att Chirurgien eller den empiriska Medicinen för sig sjelfwa och från den wettenskapliga Medicinen afskilda till husbehof odlas; men deremot både skäligt och nödigt, att Medicinen läres sådan den är, som wettenskap, wid de wettenskapliga underwisningswerken, äfwensom att Chirurgien, som icke utan wåda kan från den helt och hållet afskiljas, och endast empiriskt tracteras, erhåller sin plats inom Medicinen, och der med ägta wettenskaplig anda bringas närmare sitt ideal af fullkomlighet; hwaremot det yttre mechaniska deraf, som tillkommer blotta handtwerket, bör för Badare-Embetet afskiljas, hwilket under denna begreppens förbistring blifwit efterterssatt i den skäliga utweckling det borde och behöfde hafwa. Ett i den förra hufwudförändringen hufwudsakligt element blefwe då, att Chirurgiens studium, som wid Academierna, genom deß utbildning för sig sjelf, annorstädes blifwit antagonistiskt undertryckt, der genom tjenliga anordningar måste upplifwas och mera fordras, och en särskild Lärostol endast derför inrättas, hwarigenom ock den inconsequensen skulle upphöra, att en Medicinä Doctor, som wid Academien af den högsta instruerande Auctoriteten i staten i denna wäg blifwit såsom fullt skicklig in omni scibili

och sträcka de sig ända till och med nuwarande generation af Läkare, af hwilka senares biographier de flesta angifwas eller eljest röja sig wara autobiographier. Djerfheten i föresatsen af en sådan plan i all sin fullständighet, ihärdigheten i det naturligtwis högst andefattiga och beswärliga utförandet deraf och oegennyttan i det med en i wårt land icke obetydlig ekonomisk uppoffring förenade utgifwandet af ett sådant arbete, göra i lika hög grad Utg. förtjent af samtidens och efterwerldens Läkares tacksamhet och erkänsla. Är det redan

> i Medicinen erkänd, likwäl än ytterligare anses behöfwa undergå lärdom och prof i enskilda delar deraf. Å andra sidan kan intet bättre bruk af de kostbara, i hufwudstaden befintliga Medicinska inrättningar till statens gagn göras, än det, att i dem, såsom ett polykliniskt Generalinstitut, den från Academien uteraminerade Läkaren, som der icke kunnat äga tillfälle att inhämta den widsträcktare erfarenhet Medicinens anwändande fordrar, måtte äga tillfälle att se sina theoretiska kunskaper kliniskt anwändas, och i det practiska lifwets rikedom winna mognad för skicklighet att inträda i statens tjenster.

tillfredsställande, att se Läkaren, hwars nästan hela tid upptages af en hela menniskan fattande och kropp och själ tillika afmattande, beswärlig samt ofta nedslående och för illwilliga anmärkningar öppen utöfning af sin swåra konst, deßutom anwända en betydlig tid så wäl på studier i sitt yrke, hwilka i afseende på dettas erfarenhets-natur äro oändliga, och hela lifstiden igenom måste fortsättas, som ock på det enskilda begrundandet af hwad som kan lända deß närwarande patienter till fromma; så måste det wara oändeligen glädjande och upplyftande, att finna en Läkare, som, i stället för att på sin ännu tillfälligtwis öfrigblifna ledighet återhämta sin kraft i werldsliga bestyr eller i de för menniskan så naturliga jordiska nöjenas njutning, samlar densamma under bokliga konsters idkande och sin egen wetenskaps eller konsts bearbetande till större fullkomlighet. Gjorde så många, skulle man twifwelsutan snart se den skarpa reflexionskraft, som naturen gifmildt tilldelat Norden i ersättning för Söderns glödande känsla och phantasi och så många andra ljusliga himlagåfwor, frambringa en bestående lagsättning i den, Gud bättre! ännu alltid högst obestämda Läkarewetenskapen.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Bewis på en Tyst Recis kännedom af Swerige. I en Recension af E. M. Arndts bok: Ein Wort über die Pflegung und Erhaltung der Forsten und der Bauern, införd i Ergänzungs-Blätter zur Hall. Allg. Litter. Zeit. Febr. 1823 N:o 14 berättar Rec. för att wederlägga Arndts i hans tanka allt för förmånliga beskrifning på Swenska Bondeståndet, att i Skåne böndernas lifegenskap först begynt upphöra, sedan nu warande Konungen i detta landskap köpt egendomar och på dem förwandlat de lifegna i ärfteliga paktare.

Lärda Nyheter.

Stockholm. K. Wettenskaps-Akademien har d. 21 sistl. Maj kallat till Utländska Ledamöter: Hr Poißon, Led. af Institutet i Paris; Hr Beßel, Astron. Professor i Königsberg; Hr Mitscherlich, Chem. Professor i Berlin; Hr Brongnart, Mineral. Professor i Paris; HofRådet Sömmering i München; Dr Gall samt Hr Hufeland, Kon. LifMedicus i Berlin.

Linköping. Första Theol. Lectionen wid härwarande Gymnasium har blifwit ledig, genom Lectorn, Doct. Joh. Ramstedts död, d. 25 sistl. Maj, i deß 66 år. Han war född 1758. Philos. Magister i Upsala 1785 och Amanuensis Lidenianus wid Akad. Biblioteket 1788. Mathes. Lector härstädes 1795. Andre Theol. Lector 1800. Förste Theol. Lector 1804. Theol. Doctor 1809. Präses wid Prestmötet 1820.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 48. Den 16 Juni 1823.

Recension:

Sweriges Läkarehistoria, ifrån Kon. Gustaf I:s till närwarande tid. Utgifwen af Joh. Fr. Sacklén, Med. Doct. Aß. Ridd. af K. W. O. 1 Afd. Nyköping, Winge, 1822. 920 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 47.)

Den första allmänna anmärkning man wid förewarande skrift skulle kunna göra, wore titelns bristande motswarighet mot sjelfwa bokens innehåll. Ty icke nog, att i den senare på Chirurgers och Wardskärares lefnadsöden samma afseende som på Läkarnes fästes, utan att dock titeln gifwer detsamma tillkänna; så synes äfwen benämningen af historia wara högst orätt wald för en teckning af Läkare- och Fältskärs-individers personliga förhållanden till yttre werlden, som rättast borde förekomma under namn af Swenska Läkares och Fältskärers chrönika eller minnen, hwarföre icke heller Utg:ns påstående om deras historiska wärde torde böra medgifwas. Med historia förstå wi nemligen ett wäsens lifs inre och sjelfuödwändiga utweckling, och denna måste, då här är fråga om Läkares historia, blifwa en utweckling af deras Medicinska lif, till deß nödwändiga ursprung i tiden och deß såwäl deraf, som af individualitetens egna nuance härledda art, deß inflytande på tiden, och deß yttring såwäl i den af theoriens art bestämda utöfning af konsten, som i de efterlemnade skrifter, som båda måste noga charakteriseras; hwilket är den rätta och egentliga Läkare-historien, sådan wi den fordra. Men Swenska Läkarnes historia är intet annat än Swenska Medicinens historia, eller något derifrån afskildt: ty det enskilda Individet kan icke betraktas till sin naturs wäsendtlighet eller denna till sin nödwändighet inses utan i sammanhang med alla andra lika Individer i tiden, och Individet gäller såsom afskildt Individ aldeles intet, utan allt hwad det gäller, gäller det blott såsom warande ett uttryck eller organ af det allmänna lifwet, som i det är under en individuell modalitet i existensen framställdt. Består altså det enskildas wäsen endast i en modification af det i alla de enskilda existerande allmänna wäsendet, så måste icke heller det enskilda wäsendet kunna rätt till sin inre wäsendtlighet betraktas, utan att det allmänna wäsendet förut är kändt, och det enskilda derutur såsom ett deß speciella uttryck evolweras: hwarföre ock, för att till wårt ämne tillämpa denna allmänna sats, den enskilde Läkarens inre wetenskapliga lif endast så kan inses, att Läkekonstens allmänna lif i sin fortskridande, till sin naturnödwändighet insedda, utweckling först framställes, till hwilken allmänna utweckling den enskilda Läkarens wetenskapliga lif sedan bifogas, såsom ett i det reella uttryckt allegat af wetenskapens allmänna ideella lif. I motsats hwaremot följer, att man af en än så fullständig sammansättning af alla delar af ett helt, likwäl icke kan sammansätta det hela, ja icke en gång, utan det helas förutgående idé, rätt charakterisera sjelf-

wa delarna; så att lika litet som man af de enskilda Regenternas historier kan sammansätta Statens allmänna historia, och icke en gång utan dennas förutsättning rätt uppfatta de enskilda Regenternes, lika litet kan man af enskilde Läkares historier sammansätta hela folkets Medicinal-historia, eller utan dennas förutgående utveckling ens rätt utveckla någon enskild Läkares historia. Förhåller det sig nu så, så kan något af wigt och wärde i Swenska Läkarnes historia endast så lemnas, att den Swenska Medicinens historia, och denna icke heller isolerad, utan i innerligt wäsendtligt samband såwäl med wetenskapens historia i allmänhet, som med Läkekonstens i den öfriga bildade werlden, förut till sin inre natur wäsendtlighet och insedda nödwändighet framställes; hwaremot alla andra sätt att om Läkewetenskapens och konstens öden lemna någon underrättelse, såsom owäsendtliga, af sig sjelfwa till intet förfalla. Är altså en sådan underrättelse så beskaffad, att den icke widröre ens det inre wetenskapliga lifwet hos den enskilde wetenskapsmannen, för att icke tala om ännu universellare afseenden, utan blott fäster sig wid det yttre personliga i denna wetenskapsmannens förhållanden till den yttre werlden, så måste en sådan yttre contourstreckning, wore den än fullständig, i wetenskapligt afseende wara af aldeles ingen betydelse eller wärde, och endast kunna tjena som ett aliment för den mensklige nyfikenheten. Wi wilja ej dermed neka, att ju icke kännedomen af wetenskapsmannens personliga förhållanden, lefnadssöden, och det mensklige uttrycket af hans personlighet kan wara på det högsta intreßant, och det så mycket mera, ju mer intreßant personen sjelf i wetenskapligt afseende är; men detta intreße för hans yttre beror helt och hållet på detta förut fattade intreßet för hans kända inre wetenskapliga wärde, och kan således icke begäras för blotta teckningen af det yttre, utan att förut det inre characteriserande lifwets teckning det föranledt, så att en sådan teckning af det blotta yttre i alla afseenden måste i wärde förlora. Ett sådant upphöjande af det yttre på det inres bekostnad, en sådan den enskilda personlighetens apotheos i sin afskiljning från det wetenskapliga wärdet är hufwudcharakteren af förewarande arbete, hwilket altså på intet sätt tillfredsställer den nuwarande tidens allwarsammare fordringar;

ja icke engång till en blifwande wetenskaplig bearbetning lemnar några materialier; wi wilja ej det enskilda personliga, hwilket såsom sådant intet betyder, och jämte alla andra tillfälligheter med tidens ström förswinner, utan wi wilja det enskilda endast såwida det såsom ett lefwande organ i sig uttrycker det allmännas ewiga lif, hwarigenom det erhåller del af det allmännas wärde, och åt sig i det allmännas ewiga bestånd förtjenar ett ewigt namn och hogkommelse.

Om Rec. alltså, i stöd af det nu anförda, icke kan tillägga närwarande arbete hwarken ett i allmänhet wetenskapligt eller ett egentligen Medicinskt wärde, så att hwarken wetenskapsmannen eller Läkaren deruti röjes, utan hwar och en skriftkunnig person förmått nästan detsamma uträtta; om wi således icke med denna Swenska läkarehistoria kunna anse oß hafwa wunnit någon uppfyllelse af wår önskan och hopp, att se den swenska Läkarewetenskapens och konstens öden utwecklade, en önskan, hwilken genom wårt behof deraf i jemförelse med andra odlade Nationer blifwit allt mera trängande, likasom wårt hopp derom nu mer än någonsin blifwit lisligt genom den anledning Utg:ns långwariga befattning med detta ämne gifwit oß att wänta det han mera än någon annan skulle genom rikedomen af sina samlade materialier äfwen i wetenskaplig wäg hafwa kunnat lemna åtminstone materialier för en blifwande sann Medicinens historia: så kunde det åter å andra sidan synas obilligt, att förneka någon att för sitt bemödande sätta den omfattning, som af deß egna förmåga bestämmes, wore den än subordinerad, och att nit och möda äfwen på en sådan kunna priswärdt anwändas, hwaremot det wore ganska klanderwärdt att föresätta sig ett mål, som icke motswarades af förmågans tillräcklighet. Om Rec. alltså i stöd häraf icke kan frånkänna Utg:ns åtgärd det wärde, som af wishet och ifwern för den antagna föresatsens werkställande beror, så återstår det dock en annan fråga, den, huruwida werkställigheten af den fattade planen, om man nu ock wille antaga deß behörighet, blifwit swarande mot de fordringar man af en sådan subordinerad plans werkställighet har rätt att göra sig: Utg. gör endast en Compilators anspråk på fullständigheten af sina materialiers samlande, i det afseende och ändamål han för deras samlande satt; låtom oß

altså tillse, huruwida han deruti lyckats, och hwilka principer han derwid följt.

Deßa principer synas hufwudsakligen hafwa warit följande fyra: 1) att på Läkarnes yttre personliga förhållanden fästa det förnämsta afseendet, och dem i all möjlig utförlighet, så widt han dem kunnat uppspana, anteckna, utan att låta inskränka sig af någon deßa förhållandens mindre märkwärdighet, eller af sjelfwa de anförde personernas obetydlighet, eller något afseende på om deße personer ännu lefde eller wore aflidna; 2) att i motsats mot detta den yttre personlighetens upphöjande, deremot alldeles undertrycka eller abbreviera teckningen af deras inre litterära rent menskliga lifs character, sådan den antingen af andra blifwit gifwen, eller i deras egna arbeten wisar sig; 3) att så mycket möjligt är, undwika alla mera allmänna uppgifter, så wida de icke tillfälligtwis under någon enskild persons rubrik måste nämnas; 4) att bemöda sig att gifwa de äldre underrättelserna om fordna Läkare en moderniserad form. Intet anser Rec. mera orätt, än att i en Swensk Läkare-historia finna de ännu lefwande Läkare äfwen uppförda; deßas litterära och menskliga characteristik i sin helhet är dels alldeles icke förr än efter deras slutade lefnadslopp möjlig, och dels kan den endast af en efterwerld extra invidiam gifwas: man skulle dock göra Utg. ganska orätt, om man i deras teckning wille se ett yrkande att deras historia wore allaredo slutad, då den synbarligen härleder sig ifrån det inskränkta sätt, hwarpå han uppfattat ideen om en Swensk Läkare-historia; ty då han om de aflidne Läkare endast uppfört deras personalier, hwilka andra endast pläga anse såsom ett yttre bihang till den aflidnes rätta lefwernes-historia, så måste han ju för consequensens skull begå den inconsequensen att äfwen teckna de lefwandes personalier! Men för att som samtida kunna extra invidiam teckna de lefwandes lefnadslopp tills dato, war nödwändigt att begära deras autobiographier, hwilka förnuftigtwis icke hade bordt föreställa något annat än deras meritlistor till det närwarande, men hwilka dock Utg., troligen så wäl för att göra sitt en gång fattade princip, att till blotta aftryckandet af det samlade inskränka sin redaction, tillfyllest, som ock för att undwika att ledera den sig sjelfbeskrifwandes någon gång mähända sig yttrande personliga fåfänga, lemnat, som det synes, helt och hållet oförändrade; hwarigenom icke allenast händt, att deßa biographier blifwit uppgjorde efter lika så många olika principer, som de sig beskrifwandes antal warit, utan ock tillfälle blifwit gifwet för åtskilliga, som med sin personlighet synts sig särdeles belåtna och förnöjda, att få äfwen i allmänt tryck se denna sin personlighet under lifstiden afgudad; förmodligen under en dunkel aning att efterwerlden icke skulle weta att läta dem sin tillbörliga rätt wederfaras, samt att åt sådana lifs obetydligaste omständigheter, som endast dem sjelfwa kunna intereßera, och äfwen ur de märkwärdigaste mäns lefnadsteckningar af tiden bortstrykas, äfwensom åt wißa små utmärkningar, hedersbetygelser eller arbeten, som knappt åt personen sjelf, den de endast angå, kunna skänka en timmas sjelfförnöjelse, få, enligt sin föreställning, gifwa ewighetens minne. Genom denna sin artighet i att upptaga så wäl de lefwandes, som de aflidnas obetydligare yttre lefnadsförhållanden, äfwensom genom samma nedlåtenhet till iakttagandet af all möjlig fullständighet i äfwen de minst märkwärdiga aflidne Läkares biographier (hwilka i en generalhistoria endast för fullständigheten skull förtjente nämnas, men i den mest summariska registerform), har boken wuxit till en högst betydlig widd, hwilken utom sin onytta, äfwen medför den skada, att kringspridandet af de deruti samlade wigtigare underrättelserna betydligen förhindras. Hwad åter angår characteristiken af de aflidnas inre, litterära eller rent menskliga lif (ty om de lefwandes kan naturligtwis ej blifwa fråga, utom så wida de genom sättet af sina meritlistors författande sjelfwa betecknat den) så finner man denna, wäsendtligen hemtad ur Proff. Bergii och Acrells förträffliga, ehuru af den då rådande tal-formen olyckligt inskränkta arbeten, jemförelsewis med deßa källor, så ofullständigt tecknad, att för att derom winna en klar åskådning, deras genomläsning genom närwarande arbete alldeles icke göres umbärlig, utan fastmera nödwändig, och detta så mycket mera, som i den förra äfwen åtskilliga underrättelser lemnas om Läkare, hwilka fordom wid Swenska wäldets större utsträckning woro Swenska läkare, och äfwen af Bergius ännu så ansågos, men hwilka det troligen icke ligger i Utg:s plan att anföra. Att Läkares skrifter icke i något afseende blifwit bedömde, utan blott deras titlar, någon gång med förändring, an-

förda, åfwensom att allmänna Medicinska inrättningars historia eller chrönika, utom några ytterst få facta i ett par noter antecknade, icke heller blifwit gifwen, har ofwanföre redan blifwit anmärkt, och är så mycket mera att beklaga, som Utg. i synnerhet hwad det sednare angår, i afseende på mängden af sina samlade materialier, troligen bäst warit i tillfälle att derom utförligen upplysa. Moderniserande förändringar i Citationernas form torde wäl, ehuru kärt det än må wara, att se underrättelserna om de gamlas lif meddelade i sin ursprungliga gamla naiva form, hwarigenom detta ostridigt mycket klarare bringas i åskådningen, i afseende på Utg:s antagna förkortnings-system, icke hafwa warit att undwika, och de äga icke heller lyckligtwis öfwer allt med consequens rum; likwäl borde äfwen wid dem, der de ansetts nödiga, något lyckligare kunnat widgöras, än då t. e. Utg. förändrar namnet på den Hertig Johans sjukdom, hwilken Doctor Cop af Kon. Gustaf I sändes att curera, ifrån fluß och chatarr, såsom Bergius efter K. Gustafs egna anförda uttryck den nämner, till ögonsjukdom; eller då Utg. förändrar namnet på Prof. Kirsteinii dödssjukdom från „en fluß som föll på lungorna" hwilket de store Läkarne Bergius och Acrel utur tradition bibehållit, troligen emedan de icke nogare kunde bestämma en död af lung-inflammation eller af dennas följder, till en apodiktisk ursago, att han dödt af lungsot, o. s. w. Så modifierar ock Utg. efter sitt tycke åtskilliga andra deßa sina föregängares uppgifter, så att då Bergius blott förmodar att K. Eric d. 14:des LifMedicus Wilhelm Grotherus war densamme som Mag. Guilhelmus, biträdande wid K. Gustafs dödssjukdom, påstår Utg., som dock häruti uttryckligen citerar Bergius, och utan att härwid hafwa någon annan upplysning, att det bestämt warit samma person, oaktadt en annan mähända troligare gißning, än Bergii, här skulle kunna göras, o. fl. hwilka dock ej behöfwa anföras, då det redan anförda är tillräckligt för bewiset af Rec:s gjorda anmärkning. För öfrigt är Utg:s redaction i allmänhet dock tämligen correct och fullständig, åtminstone till intention, ehuru Rec. alldeles icke twiflar, att ju för en efterföljare en betydlig efterskörd skall blifwa möjlig. Rec. will slutligen endast anmärka sig icke kunna inse den grund Utg. haft, att bland K. Fredrik den I:s LifMedici utesluta den af Bergius upptagna, i politiskt afseende wißerligen icke omärkwärdiga A. Blackwell, då så många andra i alla möjliga afseenden obetydliga namn och till och med icke-Läkare, t. ex. sid. 752 förunnats en hedersplats.

Lärda Nyheter.

Åbo: Monumentet öfwer framl. Juris Professorn härstädes, Werkl. StatsRådet och Ridd. Matthias Calonius är nu fullbordadt. Denna minneswård, som är upprättad öfwer hans graf på Nummis eller S:t Karins Sockens inwid Åbo Stad belägna Kyrkogård, utgöres af en stor Sarcophag af finslipad och polerad samt till färgen sällsynt wacker granit, hwilande på en huggen Granit-Socle. Ibland andra prydnader, synes å hwardera af Monumentets långsidor i half-elief en större decoration bestående af 2:ne förjande Genier med upp- och nedwända facklor, samt mellan deßa figurer ewighetens wanliga sinnebild, inom hwars ring läses å ena sidan namnet MATTHIAS CALONIUS och å den andra hans dödsår MDCCCXVII.

Kostnaden för detta monument har uppgått till 9223 Rubel 60 Kop. B:ko Aßign. och 7987 Rdlr 32 ßk. 9 rst. Swenska B:kosedlar, genom Subscriptioner af Finske medborgare tecknade. Främst hade H. M. Kejsaren låtit 1818 teckna sig för 3000 Rubel och 1821 behagade H. M. ytterligare anslå 3000 Rubel. Twenne Ledamöter af Finska Senaten samt twenne af Universitetet (Canzli-Råd. Wallenius och Prof. J. Bonsdorff) hafwa haft werkställigheten af detta Monument sig anförtrodd. Ritningen till detsamma är uppgifwen af HofIntendenten Sundwall; Modellerna uppgjorde af OrnamentBildhuggaren Ax. M. Fahlcrantz samt i gips modellerade af Fogelberg och sedermera dels i Bronze gjutne af Öfterblom och ciselerade af Holmberg, dels i Jern gjutne af S. Owen i Stockholm.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 49. Den 19 Juni 1823.

Recension:

Archiv för Mensko (Menniſko) lifwets telluriſka eller nattſida. 1 Bandet. 1 Häftet. Stockh. Grahn, 1822. 113 ſidd. med Förord. 8:o.

Den, ſom ej är bekant med en wiß i Tyſkland nyligen uppfunnen Theori, torde af denna främmande titel icke kunna göra ſig någon reda för det dermed betecknade arbetets mening, hwilken ingalunda blir klarare uttryckt genom den tillagda beſynnerliga pleonaſtiſka förklaringen, emedan denna, till ſin natur ej mindre obekant än det ſom ſkall förklaras, i ſjelfwa werket ingen ting förklarar. Detta förefaller likwäl wida mindre underligt, än att man, efter en noggrann genomläsning af ſåwäl förordet ſom ſjelfwa arbetet, icke måktar göra ſig den minſta reda för den detſamma betecknande titelns mening. Utg. har wäl dels i förordet trott ſig behöfwa "rättfärdiga arbetets benämning," och fördenſkull anwändt en ſida deraf till detta rättfärdigande, dels ock ſåwäl i förordet ſom i ſjelfwa arbetet ofta begagnat deßa benämningstermer; men då hwarken benämningens rättfärdigande, ſå ſom den borde, är någon redogörelſe derför, (hwilken enligt ſin natur icke kan wara något annat, än en fullſtändig framſtällning af det ämnes theori, hwarpå deß benämning ſig grundar), och då Förf. i ſtället endaſt efter några oſammanhängande ſatſers uppradning omotiweradt och utan widare förklaring uppſtält det blotta poſtulatet, att "menniſkolifwet måſte hafwa en telluriſk eller nattſida," hwilket redan titeln innebar, ſamt då föröfrigt deßa termer, der de i ſjelfwa arbetet förekomma, icke det minſta förklaras, ſer Rec. ſig förſatt i det owanliga förhållande, att, för att kunna anſtälla någon granſkning af ifrågawarande ſkrift, å Utg:s wägnar nödgas complettera denſamma med en rationell redowiſning för deß titel, eller en uppſtällning af theorien för det ämne, ſom i ſkriften afhandlas, hwarmed han dock anſer ſig göra deß läſare en betydlig tjenſt.

Kan man ock af den förteckning, ſom i förordet gifwes på de Artiklar, hwilka i detta Archiv till framſtälling och tydning komma att innefattas, — och hwilka hufwudſakligen äro: ſömn, dröm, ſömngång, idioſomnambulism, animalmagnetism, tempelincubation, aningar, viſioner, inſpiration, extaſ, prophetior, förtrollningar, rhabdomanti, ſympathier, idioſyncraſier, tjuſningar, talismaner, amuleter, undercurer o. m. dyl., — wäl förmoda, att alla deßa phenomener ſkola anſes höra till den ſå kallade menniſkolifwets telluriſka eller nattſida; ſå kan man likwäl, — då från en ſaks omfång, gebiet, innehåll eller delar alldeles ingenting till deß idé, wäſen, natur eller enhetsgrund kan med ſanning ſlutas, — deraf på intet ſätt finna, hwad denna telluriſka eller nattſida, denna med ſå mycken ſkenbar omſorg fördolda ſak, egentligen är och betyder, eller ens om den werkeligen exiſterar, eller om, i fall af deß werklighet, den med detta namn är rättaſt betecknad, eller om deßa uppräknade phenomener werk-

ligen höra dit eller icke, med deß begrepp adequat coincidera och uppfylla begreppets spher. Emedlertid kan dock denna angifning af skriftens omfång såsom förberedande dertill tjena, att Rec. må kunna, till deß fråga blifwer om granskningen af det theoretiska i arbetet, uppskjuta den telluriska eller nattsidans theoretiska utweckling, och på förhand endast behöfwa upplysningswis nämna, att Prof. D. G. Kieser i Jena under deßa sednare åren upptäckt, att det allt hitintills såsom enkelt och ofelbart ansedda menniskans lif i sjelfwa werket är sammansatt, och består af twå helt och hållet särskilda lif, eller twå af hwarandra oberoende, och skiftewis, om dagen och om natten, rådande och hwarandra underkufwande delar, hwilka han ock kallar deß sidor, hwaraf den ena, dag- eller solariska lifwet, eller lifssidan, danas genom solens bestämmande inwerkan på det hittills som sjelfständigt ansedda menniskolifwet, och innefattar förståndets och förnuftets Reflexion, samt deß tillydande Organ; den andra åter, natt- eller telluriska lifwet eller lifssidan, danas genom jordens bestämmande werkan på menniskolifwet, och innefattar känsla, inbillning, åskådning och phantasi med sina tillydande organer, hwilket allt med ett gemensamt namn äfwen kallas känslolifwet, eller känslosidan af lifwet, och hwaraf de ofwan uppräknade phenomener anses wara yttringar.

"Sen (Sedan) jag," yttrar sig Utg. i förordet, "i fäderneslandet sett Animala Magnetismens phenomener i tillräcklig mängd bekantgjorda och som facta öfwer allt twifwel satta ... har jag trott tiden wara inne, att rikta Swenska litteraturen med skrifter, som wettenskapligt behandlade deßa phenomener," och förklarar derpå Archivets föremål wara, att "i sammanträngd form lemna resultatet af Kiesers forskningar i denna wäg." "Förnämligast" säger dock Utg. sin föresatts wara, "att upptaga phenomener ur Swenska folkets telluriska eller nattlif, för att så "lemna ett wißerligen icke owigtigt bidrag till tydningen af deß äldste urkunder, och till fulländade framställningen af deß hela bild."

Den Animala Magnetismen har i allmänhet rönt nästan samma mottagande i Swerige, som annorstädes. Den har såsom en subjectiv illusion blifwit skiljd från alla andra iakttagna objectiva phenomen, och således såsom objectif realitet förnekad. Man säge ej, att grunden härtill bör sökas i det mysteriösa, miraculösa, och mot en sann naturforskning stridande sätt, hwarpå den först förkunnades, eller i det charlataneri, bedrägeri och öfwertro, hwaraf den under sin fortgång blifwit fläckad, eller i de personers naturwettenskapliga okunnighet, som ofta med deß utöfning sig befattat; ty allt detta står alldeles icke i någon gemenskap med erkännandet af sjelfwa sakens realitet, mellan hwilken och den form, hwaruti den uppträder, en ärlig bedömmare alltförwäl wet att skilja. Lika litet är denna grund att finna i det nya och owanliga, som anses utmärka detta phenomen. Då man icke kan wara rätt öfwertygad om ett phenomens werklighet, utan att åtminstone tro sig kunna förstå deß möjlighet, d. å. inse deß inre nödwändiga grundorsak, emedan i annat fall det såsom icke-möjligt erkända likwäl skulle kunna såsom werkligt erkännas, och då denna insigt i deß grund enligt den wanliga Empiriska methoden icke annorlunda kan winnas, än att phenomenet ställes i analogi med andra förut kända lika phenomen, hwilkas kända grundorsak då enligt analogiens natur äfwen blifwer grundorsak till det nya phenomenet; skulle man till detta i sitt slag ensamma phenomen ej genom analogien kunna utfinna deß inre grund, och således icke öfwertyga sig om deß realitet; ty många lifwets wanliga phenomen, hwaribland de ofwan uppräknade, äro med den Anim. Magn. så analoga, att de erkänna samma inre grund, och från den endast skiljas genom det skiljaktiga yttre willkoret af dennas friwilliga, medwetna alstring. Den enda möjlighet alltså, att för sig förklara det besynnerliga förnekandet af den A. M:ns werklighet, oaktadt deß analogi med andra phenomen, hwilkas werklighet icke sättes i fråga, måste endast deruti kunna sättas, att deßa andra phenomens grundorsak i sjelfwa werket icke wore funnen, och att således icke heller den A. M. genom deß ställande i analogi med dem kunnat till sin inre grund inses och deß realitet bekräftas. Dels emedan man trott att, genom denna analogi, ingen upplysning för den A. M. kan winnas, dels ock i anseende till den olikhet med de analoga phenomenen, som röjer sig i den A. M:ns frlwilliga, medwetna uppkomst, hwilken i förening med omöjligheten att inse den A. M:ns natur fastmera bestämmer åsigten af den A. M. såsom ett

phenomen af subjectif illusion eller bedrägeri, har denna analogi nästan helt och hållet ända till den sednaste tiden urakthärits, ehuru upplysande den än skulle hafwa warit. Att åter de med den A. M. analoga phenomenen, ehuru icke heller till sin inre grund insedda, dock till sin realitet icke förnekats, härleder sig troligen från den förenade magten af wanan att iakttaga dem, och af det mera objectift naturnödwändiga i deras ursprung, hwarigenom de för betraktandet blifwit så familiera, att man glömt att twifla på deras realitet oaktadt deras ej insedda grund. Inser således och bekänner det i wettenskaperna hittills wanligen herrskande förståndet omöjligheten att inse den A. M:ns grund, så följer, i kraft af detta förstånds infallibilitet, nödwändigt påståendet att ingen deß grund är, som kan inses, eller, som är detsamma, förnekandet af phenomenets realitet. Förståndet och den A. M. måste då genom sin natur stå i ett sådant nödwändigt förhållande till hwarandra, att den sednares realitet, omöjligen kan i den förras idealitet upptagas, d. å. der wetas, och uppdagandet af detta förhållande således bero på utforskandet af bådas natur, och dermed wara gifwet. Till detta ändamåls winnande, äfwensom ock af den anledning, att närwarande arbete, icke utan utwecklingen af det princip, hwarefter det måste bedömmas, kan granskas, och då Rec. ingenstädes funnit den A. M:ns natur insedd och bestämd genom en deß wettenskapliga construction, anser sig Rec. böra förutsända ett utkast till en dylik construction. Nees v. Esenbeck och J. A. Klinger äro de enda, hos hwilka Rec. träffat någon aning om den rätta theorien af den Anim. Magn.

Då det absoluta urwäsendet manifesterar sig i exsistensens reella form, bildas Alltet eller Universum. I detta reella kan den sig manifesterande universi all- och urgrund icke annorlunda uttrycka sitt wäsens absoluthet eller oändlighet, än i en oändlighet af enskildheter, af hwilka såsom delar Alltet är ett oändligt helt. Det absoluta urwäsendet är wäsendet i hwar och en af deßa oändliga enskildheter, monader eller ting, och då det såsom absolut ett och enkelt är odelbart, ingår ock detta allmänna wäsen odeladt i hwarje enskildhet, och utgör der deß enskilda wäsen under den form af särskild modalitet, som för hwarje är qualitativt olika. I hwarje enskildt ting är alltså det allmänna wäsendet deß enskilda kraft och förmåga, hwilken såsom sådan sträfwar att bibehålla och bewara det enskildas exsistens, såwida delarna eller enskildheterna i idéen af Universum äro lika ewigt nödwändiga, som det hela eller det allmänna wäsendet sjelf. Den enskilda exsistensens bibehållande och bewarande kan åter endast uttryckas genom en det allmänna wäsendets activa kraft i det enskilda på andra enskilda, och denna kan endast äga rum under willkoret af en central-enhet, som förmedlar alla de enskildes kraftyttring på hwarandra, och förbinder dem alla till ett gemensamt helt, till en spher. Denna centralenhet är just det allmänna wäsendet i alla, som alltså mellan alla delarna af det helas oändliga organism sätter en relation af allmän inbördes wäxelwerkan, och af ett deremot swarande allas inbördes wäxel-lidande, hwilket yttrar sig i en allas sensation af allas werkan på alla. Så werkar det allmänna wäsendet i hwarje enskildt ting, under formen af deß enskilda wäsen, genom det enskilda lifwets mobilitet en förändring i alla andra enskilda ting, och känner åter i sitt inre en förändring, werkad af alla andra tings lifsmobilitet, hwarefter det bestämmer sin motwerkan; så att hwarje del i Werlds-organismen känner och stämmer sig efter hwarje annan dels autokratiska stämning, likasom den i en del af stålet satta magneriska eller wärme-spänningen omedelbart äfwen genom meddelning kännes och sättes i hwarje annan del deraf. I denna relation, som endast genom det i alla enskilda ting eller delar allmänna wäsendets omedelbara gemenskap är satt, finnes alltså intet när eller fjärran, intet förflutet eller kommande, utan allt är omedelbart närwarande för allt, så ock intet isoleradt okändt eller känslolöst, utan hwarje ting känner omedelbart, i kraft af det för det och alla andra gemensamma wäsendet, alla andra tings inre wäsen och deras lifs mobilitet: och detta tingens lif genom det allmänna wäsendet och i det helas centrum kalla wi tingens universella, centrala eller absoluta lif, som wäl i alla specifikt olika, dock i alla är af alldeles samma dignitet. Relationen mellan deßa så beskaffade lif, förmedlad af detta allmänna wäsen och lifs-centrum, kalla wi tingens universella, centrala, absoluta, eller inre och wäsendtliga relation.

Det absoluta, sig i Universi exsistens under den reella formen manifesterande, wäsendets natur är widare en sjelf=natur, d. ä. har naturen af ett wäsen, som är till för sig sjelf, och det i absolut eller oändlig mätto, enligt wäsendets absoluta natur. Såsom sådant måste det ock i Universum manifesteras och Universum således äfwen wara ett sjelf, hwilket, då Universum i det absoluta wäsendets tillwaro för sig sjelf, i exsistensen yttrad, just föreställer det Object, som är till för sig sjelf såsom Subject, måste, på det att det absoluta wäsendet såsom detta Subject må erkänna det såsom sitt eget sjelf, i objectiv exsistens manifesteradt, framställa en fullständig reflex eller afbild i det objectiva af det absoluta wäsendets oändliga sjelf=natur. Är alltså än denna fullkomliga sjelfhetens afbild characteren af Universum såsom ett enigt helt betraktadt, så måste dock, då det betraktas till sina oändliga delar eller enskildheter, det absoluta wäsendets sjelfhet i oändlig mätto kunna i deßa oändliga delar endast reflecteras såsom oändeligen spridt, så att hwart och ett af de till sin modalitet åtskilda tingen wål på sitt eget sätt reflecterar denna sjelfhet, men likwäl så att endast i ett af tingen, som just derigenom är det högsta, Universi högst fullkomliga afbild af denna sjelfhet kan sättas, till hwilken de öfriga såsom det mål, hwartill de tendera, närma sig i en progreßiv gradation. Sjelfhetens framställande i sin högsta fullkomlighet är alltså principet för en utweckling, i hwilken tingen erhålla sin dignitet i den mån de fullständigare uttrycka sjelfhetens högsta regler, då de deremot i sitt universella lif betraktade alla äro centrum lika nära, och af alldeles samma wärde. Men då detta ewigt=nödwändiga och all reell wäsendtlighet gifwande universella lif hos tinget ej af något kan upphäfwas och upphöra att wara, måste det i tingets egenhet förenas med deß sjelfhet, som af denna förening med det wäsendtliga winner sin realitet, hwaremot ock tingets universella lif å andra sidan af sjelfheten upphöjes till den grad af utweckling, hwarpå denna sig befinner, och tingens universella relation till sitt Centrum i klarhet winner i samma mån, som sjelfheten, utwecklings=principet i lifwet, fullkomnas. Dock wisar sig icke i alla tingen en utweckling af sjelfheten; några qwarstå, såsom den basis, hwarutur sjelfheten utwecklats, och såsom det ur den utwecklade motsatt, samt uttrycka naturens första fruktlösa försök till sjelf=naturers alstring, och benämnas sjelflösa, oorganiska ting; hwaremot de naturer som äga, jemte det absoluta lifwet i centrum, äfwen ett lif af sjelfheten utmärkt, och således ett dubbel=lif, benämnas organiska ting.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Tyskland. Darstellung der neuen Entdeckungen über die Elektricität u. den Magnetismus von Oersted, Arago, Ampere, Davy, Biot, Ermann, Schweigger, de la Rive u. m. durch Ampere u. Babinet Aus d. Französ. Leipzig. Voß 1822. 118 sidd. mit 2 Kupf. — Förff. gifwa sig strax tillkänna som Dualister, d w. s. de antaga twenne elektriska fluida, hwilka hafwa förmåga att inbördes neutralisera sig sjelfwa, och hwilkas förbindelse, i bestämda proportioner, utgör kropparnas naturliga tillstånd. I detta antagande finna de en nyckel till förklaringen af alla facta och förekommande phenomener. De tillägga deßa begge arter de gamla namnen: positif och negatif i st. f. de nyare glas= och harts=elektricitet.

Lärda Nyheter.

Köpenhamn: Profeßor Rask, som efter en kort och lycklig sjöresa återkommit från Indien, medför åtskilliga märkwärdiga handskrifter, hwaribland twenne af ZendAwesta, som han på grundspråket med första tänker utgifwa härstädes. Han ärnar derwid begagna Latinska typer, såsom efter hans mening mera paßande, än Arabiska eller NyPersiska.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 50. Den 23 Juni 1823.

Recensioner:

Anteckningar i Physik och Geognosi under resor uti Swerige och Norrige af W. Hisinger. 1 Häftet. Upsala, Palmblad & C. 1819. 8:o. 112 sidd. med 2 Barometer-tabeller, 4 gravurer och 1 stentrycks-tabell. 2 Häftet, derst. 1820. 90 sidd. med 3 Barometer-tabb. och 1 gravur. 3 Häftet, derst. 1823. 103 sidd. med 2 Barometer-tabb. och 6 grav. samt 2 stentrycks-tabeller. 8:o.

Förf., Bruksherren Hisinger på Skinskatteberg i Westmanland, har under flera tiotal af år förwärfwat sig ett rättwist bekant namn icke allenast genom sina chemiska analyser, isynnerhet af fossilier, utan äfwen såsom patriot genom flera petrographiska afhandlingar öfwer fäderneslandet i K. Wet. Acad. Handlingar och sin Samling till en Mineralogisk Geographi öfwer Swerige. De sednast utkomna Anteckningar m. m. äro att anse dels såsom en fortsättning af, dels såsom tilläggning till sistnämnde arbeten, ehuru med större utsträckning i anseende till föremålen och således fullt berättigade till den egna titel de erhållit. Under de sommarresor, som Förf. nästan årligen gjort inom landet, de sednare åren, hafwa isynnerhet norra provincerna ådragit sig hans uppmärksamhet, dels derföre, att de som ligga uppom Dalarne icke blifwit intagna i deß ofwannämnde Mineral-Geographi, dels derföre att de i Physikt afseende äro mera omwexlande. Således har föremålet blifwit icke allenast den mera döda jordmassan, som utgör grunden, utan också den meteoriska och utera organiska betäckningen öfwer jordytan, såsom ett bewis på Climatets beskaffenhet, temperaturens aftagande i höjden m. m. Naturen har blifwit tagen i ett samband, som icke kan annat än blifwa dubbelt upplysande för deß särskildta delar, under det att landets beskaffenhet derigenom framträder i en mera hel och lefwande tafla, hwilken ej blott är mera sägnande, utan också mera upplysande för den werkliga patrioten, som framför allt önskar att lära känna sitt land i sådan omfattning, att han deraf kan fatta ett bestämdt begrepp om deß charakter. Förf. är likwäl alltför anspråkslös, för att wilja fullständigt gifwa en sådan, icke engång i form af resebeskrifning, utan han anser sitt arbete såsom blott nedskrifna iakttagelser angående de nordiska rikenas physiska och geognostiska eller mineralogiska Geographi.

Deßa tre Häften kunna nu anses såsom ett sammanhängande helt, hwilket angår wår fjällrygg och de derintill närmast liggande trakter från och med Jemtland till och med Dowre, Christiania och Holmestrand. Det första Häfter sysselsätter sig med Dalarna och Jemtland till och med Trondhiem, det andra med Herjedalen till Rörås och Tronfjället, det tredje med de södre trakterna från Westmanland till Dowre, Christiania och Holmestrand. Ämnenas ordning inom Häften är något olika efter de trakters widd, som

beskrifwas. Således uti de twå första Häftena omtalas, för Dalarna, Jemtland och Härjedalen med tillgränsande trakt, först såsom inledning reseturen eller reseturerna, i fall flera somrar på hwarje provins blifwit anwända, sedan landets höjd och läge, derefter snögränsens höjd, widare vegetation och slutligen bergarterna och deras förhållande; uti det tredje Häftet deremot, som angår en allför lång sträcka för att egna sig för en lika behandling, är allt afdeladt i wisse trakter: 1) från Westmanland till Kongswinger, 2) emellan Kongswinger, Christiania och Holmestrand, 3) uppom Christiania till Wang wid Mjösen, och 4) från Wang till Dovre och Snöhattan. För deßa trakter förekomma ämnena ungefär i samma ordning, som förut för de särskildta provincerna. Man finner att denna ordning går från det yttre till det inre eller från det mera tydliga till det som mindre faller i ögonen, och att man i allmänhet kunde kalla den analytisk, såsom fortgående från det mera sammansatta till det mindre sammansatta, hwilken utan t ifwel paßar bäst, då det är fråga om att meddela säkra iakttagelser och derigenom leda till allmän öfwersigt.

Rec. will söka att gifwa en kort anwisning till en öfwersigt af werkets beskaffenhet och derföre något mera uppehålla sig wid de särskildta föremålen. Under meddelander af landets höjd stiger Förf. i allmänhet från det lägre till de högsta ställena. På de högsta bergstopparna syßelsätter han sig med Snögränsens höjd och trädslagens gränsor, samt kommer derefter till den öfriga vegetationen, så wida som den under en mer eller mindre hastig resa kunnat iakttagas. Bergsarternas och de lösa jordlagrens beskaffenhet omtalas också ungefärligen efter resornas gång från lägre till högre trakter. Efter hwarje häfte följa de tryckta tabellerna öfwer Barometer-Observationerna såsom grund för alla förut uppgifna eller antagna höjder, och Rec. är öfwertygad att deßa observationer kunna anses som de säkraste, hwilka wi hafwa, och som i säkerhet kunna jemföras med hwilka som helst. De punkter som således blifwit bestämda äro ganska många, åtminstone omkring twåhundrade, och de anförde observationerna ännu talrikare. Att nogare anföra så wäl observations- som beräknings-sätt och resultaterna deraf, skulle dels blifwa för widlöftigt, dels wara en werklig o-

tjenst för både läsaren och Förf., då allt sådant måste tagas i hela sitt sammanhang.

Såsom ett sammantaget resultat af alltsammans kunna de Profiler, graverade i aqua tinta, anses, som lemnas för hwarje högre bergstrakt. Sådana finnas här fyra: 1) för Dalarna allt upp till Swuckustör, 2) för Jemtland från Östersjön till Westerhawet, 3) för Herjedalen till Röräs och Tronfjället, 4) för Dovre ifrån Mjösen. Deßa bilda nu, tillsammans med von Buchs genomskärning från Alten till Torneå och den som kan bildas af Dr Wahlenbergs höjdmätningar i Luleå Lappmarks-trakten, en följd af genomskärningar, hwilka om de sättas öfwer hwarandra kunna gifwa en temlig redig tafla af nordiska fjällryggen liksom sedd söder ifrån. Ett sådant anbringande i en gemensam tabell torde framdeles bli mycket mera upplysande, än att med sådant garnera landchartor, såsom en mera löfwande prydnad än tillfredsställande kunskap. Såsom mycket upplysande för wisse ställen äro 6 utsigter, också ganska wäl graverade i aqua tinta, bifogade, hwilka kunna sättas i bredd med Baron Hermelins utsigter af Swenska bergstrakter och äro alldeles geographiska eller föreställande landets yttre physiognomi. Föröfrigt finnes en gravur åfwenledes i aqua tinta, som föreställer ett petrifiçat förmodligen ett Alcyonium, och twenne stentryck öfwer bergarternas lager. Slutligen är till tredje häftet en i stentryck utförd Petrographisk Charta bifogad öfwer den bereste delen af Södra Norrige med en del af Dal- och Herjedals-fjällen. Den är till grunddragen gjord efter Pontoppidans Charta, men med betydliga tilläggningar t. ex. den så märkwärdiga Rödalen nordost om Röräs. På densamma äro bergsbildningarna utmärkta med färgor, bergarternas strykning och slipning genom streck o. s. w.

Uti deßa häften märker man med nöje en beständigt stigande noggrannhet och omfattning. Det tredje häftet upptager, genom Hr Wahlbergs biträde, till och med cryptogamiska wärter af mindre anseende, och är således i något högre grad än de förra ett godt bidrag till Scandinaviens Flora. På ganska goda grunder uppgifwas der säkrare höjdbestämmelser än förra resande kunnat lemna, och Förf. beräknar åfwen sina egna med mera noggrannhet, hwilker ofta blir nödigt uti sådana för-

faringssätt, som till följe af deras beskaffenhet alltid måste blifwa approximativa, och det aktadt böra anses för nöjaktiga.

Rec. önskar att Läsaren af det anförda må finna sig föranlåten att genom bokens begagnande sjelf inhämta, hurn mycket Förf. bidragit till upprättande af en sådan tafla eller öfwersigt af landets naturliga beskaffenhet, som icke allenast för Geographen är gagnelig utan också bör tjena till grund wid statistiska beräkningar af landets möjligen blifwande förmåga, hwarförutan allt sådant måste blifwa ganska wacklande.

Till häftenas inre wärde swarar fullkomligt det yttre utseendet, så wäl hwad de ganska wackra tabellerna som det goda trycket och papperet angår, så att Förf. i alla afseenden wisat sig icke hålla någon omkostnad ospard för fäderneslandets kännedom.

Archiv för Mensko (Menniſko) lifwets telluriska eller nattsida. 1 Bandet. 1 Häftet. Stockh. Grahn, 1822. 113 sidd. med Förord. 8:o.

(Forts. fr. N:o 49.)

Den allmänna charakteren af allt sjelf, hwilken således tillkommer alla de organiska tingen, är att wara för sig sjelf till; och denna uttryckes i den inre dualismen af ett kännande Subject, och ett af detsamma kändt Object, hwilka tillsammans utgöra en natur, som således är ett Subject-Object. Deßa båda exsistera blott i förhållande till hwarandra, så att Objectet endast för detta Subject är Object, och Subjecter endast för detta Object är Subject och omedelbart endast känner det, och intet annat. Då likwäl, i kraft af den allmänna alla tings inbördes relation af wärelwerkan och wärellidande eller sensation, Subjectet äfwen af andra ting måste hafwa en sensation, kan denna, aldenstund Subjectet endast kanner sig sjelf såsom Object omedelbart, blott så tänkas möjlig, att de yttre tingen genom sin inwerkan i detta Object sätta en modification, hwilken, af Subjectet i sitt Object känd, der blifwer en genom tingets Object förmedlad sensation af dessa yttre ting; hwaraf följer, att den allmänna relationen mellan tingens wäsen i sjelfheten antager formen af en relation mellan det Objectiva i tingen. Men genom detta medium, Subjectets egna Object, som ock kallas tingets kropp (hwaremot Subjectet kallas deß själ), det enda hwarigenom alltså tingets sjelf eller Subject står i relation med och känner de öfriga tingen i Universum, måste ock mellan tingets sjelf och Universum en dettas kraft på sjelfwet brytande skiljemur wara satt, och sjelfwet till följe deraf ställdt för sig sjelf, utom sitt i wärelwerkan med de andra tingen stående Object och dermed utom Universum, såsom af detta oberoende, och fritt och sjelfständigt endast sin egen naturs lagar lydande, en werld för sig sjelf. I denna sjelfwets yttre ställning till Universum, eller deß relation till andra ting såsom ett yttre till ett yttre, blifwer ock den af denna relation beroende Subjectets sensation af de öfriga tingen, såsom för Subjectet yttre, en sensation af deras yttre, deras kropp eller phenomen, det objectiva i dem. Så att då i tingens universella lif hwarje ting genom det gemensamma wäsendet i alla står i en, likasom genom alllifwets centrum gående relation med alla andra ting, och således af det inre, wäsendet, i dem äger en omedelbar sensation, så finnes åter i detta sjelflif en, af kroppens objectiva medium förmedlad, och således endast i contacten kropparna emellan exsisterande relation; en relation, som, satt emellan tingens utsidor, är en tingens peripheriska relation med hwarandra åt sidan, hwari uppstår en sensation, der intet annat kännes än det kroppsliga, som just för det närwarande står i omedelbar contact med tingets kropp. Sjelfwets relation är alltså en peripherisk, yttre, owäsendtlig, rummets och tidens relativitet underkastad partiell relation, och sjelflifwet, såsom utom allwäsendets realitet stående, är ett owäsendtligt, owerkligt lif, i hwilket det allmänna wäsendet icke såsom i tingens universella lif är satt såsom ett enskildt wäsen, eller under tingets enskilda form, utan der det enskilda sjelf är satt såsom ett werkligen, absolute enskildt för sig sjelf utom det allmänna wäsendtliga, och der således lifwet är ett tillfälligt, ändligt och förgängligt lif, i motsats mot tingets i allcentrum lefwande wäsendtliga, oändliga och ewiga lif. Men då i det enskilda tingets helhet båda lifwen i ett försmälta, och sjelflifwet, hwilket i Universi idé är lika så nödwändigt, som det universella, men endast i förening med det senare kan något wara, i denna förening sålunda winner realitet, likasom alllifwet perfectibilitet, så uppstår ett organiskt, rätt individuelt ting, i hwilket

ket sjelfheten röjes genom det kroppsligas tillwäxt inifrån och genom den sjelfständiga kroppsliga och andliga utwecklingen från lägre till högre potenser; men i hwilket alllifwet deremot röjes genom procreations-förmågan, i och genom hwilken det wäsentliga, slägtet, ewigt består, då det tillfälliga, sjelfindividet, som ej mer af det universellas realitet uppehålles, förswinner.

Sjelfheten utwecklas till sin fullständighet i tre potenser, hwilka i tingens reella exsistens uttryckas under formen af tre claßer af organiska ting. I den första potensen är ett sjelf, ett Subject-Object, der Subjectet wäl har sensationer om sig sjelf, såsom sitt Object, och om deß förändringar inifrån (genom lifwets egna mobilitet) och utifrån, men wet icke något om deßa sensationer, d. å. kan icke skilja dem från Objectet för sensationerna; der Subjectet således egentligen icke wet något om detta Object såsom ett Object för sensationer, hwilket endast kan ske i motsats emot ett wetande om sensationerna derom. Här är alltså en enkel omedweten känsla eller sinne, som ej känner Objectet för sin-känsla (sjelfwet såsom Object) såsom ett deß Object, och der alltså sjelfwet ej klart för sig sjelf är till. Denna sensationens eller sinnets potens uttryckes i plantan, som yttrar denna sensations närwaro genom det wal den gör af assimilerbara ämnen, genom sträfwande till solen, m. m. I den andra potensen tillkommer hwad som i den första fattades, i der att sjelfwet utwecklar sig såsom ett nytt inre Subject, hwilket till Object har den förra potensens senterande Subject och af detta har sensation, eller wet om deß sensationer: och kallas detta nya, om sina sensationer wetande Subject ett åskådande Subject eller ett inre sinne. I motsats emot det senterande Subjectet och deß sensationer, sätter och ommwet det åskådande Subjectet det af det senterande Subjectet senterade Objectet i sjelfwet, hwilket i denna motsats mot det Subjectiva måste förflyttas utom sjelfnaturen, såsom ett för den främmande Objectivt yttre; och de ursprungligen inre sensationerna hypostaseras således här till yttre åskådade bilder. Här är alltså wäl sjelfwet wetande om sig sjelf såsom Subject, men detta såsom ett Subject, som icke wet om sig sjelf utan om ett främmande; och således wet wäl sjelfwet här om sig sjelf, men icke såsom ett sjelf (d. å. såsom en om sig sjelf wetande natur), och är således icke heller till för sig sjelf, sådant det är, såsom ett sjelf, som wet om sig sjelf. Denna åskådningens potens uttryckes i exsistensen i djurets sjelfhet, som wäl om sina sensationer är wetande, d. å. åskådande, och har känsla af föremål, men icke åter om sin åskådning eller om sig sjelf är medwetande Detta inträffar i den tredje potensen, menniskans, der sjelfheten utwecklar sig till sin högsta fullkomning genom uppträdandet af ett nytt inre Subject, hwilket alltså har till föremål och medwet det åskådande Subjectet, som åter har ett senterande Subject till sitt Object, der alltså sjelfwet kännes såsom sjelf sitt eget Object eller såsom Subject-Object, och då det således för sig sjelf klart och fullständigt är till; men der i motsats mot detta, såsom ett inre, till fullständighet utwecklade och från allt yttre afskilda, subjectiva Subject-Object, det första Objectet i sjelfwet förwandlas till menniskans relativt yttre kropp, på hwilken det absolut yttre Universum inwerkar. I denna medwetandets eller reflexionens potens ingrediera, såsom de element, hwaraf den bildats, nödwändigt de båda föregående potenserna; och det är widare icke sjelflifwet ensamt, som till denna potens sig stegrat, utan det har ock, wid den innerliga föreningen af båda, parallelt med sig uphöjt och utwecklat det universella lifwet i menniskan, som således äfwen utbildat sig i samma potenser af sensation, åskådning och reflexion. Forts. följer.

Litterära Underrättelser.

Upsala. Doct. Wahlenberg har utgifwit Prospect till en ny Flora Svecica. Arbetet kommer att i det närmaste utföras efter den plan, som Linné följt wid sin Swenska Flora, ehuru naturligtwis med afseende på det förändrade skick, som Natural-historien erhållit sedan år 1755, då Linné utgaf senare upplagan af sin Flora Svecica. Förf. har derjemte till ögonmärke, att lemna ett begrepp om Swenska jordens wäxtlighet eller wärternas geographiska förekommande inom fädernes-landets särskilda provincer. Arbetet, som kommer att begynnas i höst, beräknas att blifwa 40 ark i stor 8:o, samt kosta ungefär 3 R:d 16 sk. Tillfälle till Subscription är hos de flesta Bokhandlare öppet.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 51. Den 26 Juni 1823.

Recension:

Archiv för Menſko (Menniſko) lifwets telluriſka eller nattſida. 1 Bandet. 1 Häftet. Stockh. Grahn, 1822. 113 ſidd. med Förord. 8:o.

(Fortſ. fr. N:o 50.)

Reflexionen, betraktad såsom reell qualitet hos menniſkan, kallas, såsom warande den högsta potensen i det universella lifwet eller i lifwets centrala relation, förnuft; i ſjelf-lifwet eller i lifwets peripheriska relation åter förſtånd; det förras action är Speculation, det sednares Empirien. Af hwad förut anfördt är, följer, 1:o att förnuftet på det mest ideella sätt åskådar, wet, eller i sig upptager tingens wäſen, det inre, andeliga i dem; förſtåndet åter deras phenomen, det yttre, kroppsliga i tingen; 2:o att förſtåndet ställer sig utom Universum, såsom mot detsamma absolut motsatt, men att förnuftet, som (såwida det universella lifwets potenſiering genom ſjelfheten nödwändigt förutsätter dennas egna förutgående potenſiering eller ſjelfutweckling) föregås af förſtåndet, i den absoluta enheten förſmälter denna absoluta motsats, hwaruti förſtåndet är fånget, och med den högsta andeliga frihet återgår inom Univerſi all-lif; 3:o att förnuftet erfar tingen omedelbart och på ett andligt sätt, utan något kroppsligt medium eller tidens och rummets inskränkande willkor, medelſt de i förnuftet upptagna båda lägre potenſernas perception, hwilka åt förnuftets medwetande meddela sitt andeligen erfarna, hwarjemte förnuftet genom den egna reflexions-potenſens activitet wetenſkapligt utur grundidéen conſtruerar Universum: men 4:o att förſtåndet åter endaſt medelbart genom kroppens eller den fem-ſinnliga apparatens medium, ſom helt och hållet endaſt tillhör ſjelf-lifwet, erfar blott det, ſom under rummets och tidens enhets-inſkränkning med samma medium står i beröring, medelſt de i förſtåndet upptagna båda lägre potenſernas åt förſtåndets medwetande sig meddelande perception, hwarpå förſtåndet genom sin egen activitet empiriſkt af de spridda delarna söker att sammanſätta ett helt, och bringa det mångfaldiga kroppsliga till en andelig begrepps-enhet, utan att dock någonſin kunna öfwerwinna det kroppsligas gräns. Den i förſtåndet upptagna förſta ſjelf-lifwets potens kallas, såsom warande deri upptagen, ſenſation, och beſtår i ett tillika paſſivt och activt uppfattande af kroppens modificationer både inifrån (åſtadkomna genom lifwets egna ſjelfſtändiga mobilitet) och utifrån. Den i förſtåndet upptagna andra ſjelf-lifwets potens åter kallas, såsom warande deri upptagen, i afſeende på potenſens paſſiva medwetande af det från den förſta potenſen meddelade, medweten ſenſation eller åſkådning, men inbillningskraft i afſeende på potenſens egen activitet att ſchematiſera det inifrån eller utifrån genom den förſta potenſen nu eller förut meddelade. Att deſſa båda ſjelf-lifwets potenſer, i förſtåndet upptagna, beſtämmas af samma den peripheriska relationens willkor, som förſtåndet ſjelf, är af sig ſjelf klart. Den i förnuftet upptagna förſta universal-lifwets potens kallas,

såsom warande deri upptagen, känsla i högre mening, och är ett tillika paßivt och activt uppfattande af individets egna och Universi, samt deß alla tings lifs mobilitet. Den i förnuftet upptagna andra universal-lifwets potens åter kallas, såsom warande deri upptagen, i afseende på potensens paßiva medwetande af det från den första potensen meddelade, medweten känsla eller åskådning i högre mening; men den kallas phantasi i afseende på potensens egen activitet att bilda känslorna af deß eget och andra tings lif till bilder eller symboler. Derwid är äfwen klart, att denna känsla och denna åskådning i högre mening, såsom hörande till det universella lifwet, framställa sig såsom en allkänsla och en allåskådning, som omedelbart, utan kroppsliga sinnens bemedling, endast af det centrala ljuset upplysta, och utan tids och rums willkor, d. å. om det åskådade i peripherisk mening wore än så aflägse i tiden och rummet, känna och åskåda det wäsendtliga och andliga i tingen. Tänker man sig åter den tredje, eller reflexions-potensen i menniskolifwet temporärt annihilerad, så är dermed äfwen hela det peripheriska lifwet till alla sina potenser annihilerad, och de twenne lägre universella potenserna således såsom för sig sjelfwa exsisterande, och icke såsom ofwanföre i reflexions-potensen upptagna, hwilken särskilda exsistens' möjlighet deraf inses, att allt, som i menniskans inre natur såsom in potentiâ warande innehålles, äfwen nödwändigt kommer till exsistensen. I sådan händelse måste den första potensen, såsom ensamt framträdande i menniskо-lifwets exsistens, framställa sig under phenomenet af sömn, der menniskan befinner sig helt och hållet i känslans, plantans potens exsisterande; den andra potensen åter, såsom äfwen ensamt framträdande i menniskо-lifwets exsistens, då menniskan befinner sig endast i åskådningens, djurets potens exsisterande, framställa sig i ett phenomen, hwilket, föreställande ett uppwaknande ur den första potensens sömn, wi med ett generiskt namn wilja kalla sömnwaka eller klarsyn, och under hwilket såsom speciella phenomen höra den Animala Magnetismen och alla de dermed analoga, ofwan upprälnade physiska phenomen.

Med denna bestämning af den Animala Magnetismens plats i menniskо-lifwets construction är ock omedelbart bestämningen af deß inre natur och wäsen, samt insigten i deß phenomen gifwen. Man inser deraf grunden, 1:o hwarföre den A. M. endast då kan uppstå, när med Reflexions-potensen hela det peripheriska lifwet och förnuftet äro upphäfda, och att således all reflexion i det A. M:ska tillståndet måste wara annihilerad; 2:o hwarföre i den A. M:ns universella åskådning icke phenomenet och det yttre, utan wäsendet och det inre af tingen förekomma, wäl icke såsom såsom ideer, hwilka tillhöra förnuftet, utan såsom medwetna sensationer, de der enligt potensens natur såsom bilder utom sinnet förflyttas, och i det yttre, främmande bilda hypostasens phenomen; 3:o hwarföre det i den A. M. rådande högre lifwet uttrycker sig i en hela menniskans, deß handlingars, känslors och tals högre, mera förädlad gestalt; 4:o hwarföre deßa sensationer icke förmedlas af något kroppsligt organ, utan genereras genom en omedelbar allkänsla, som känner det i tid och rum äfwen mest frånwarande, i följd hwaraf man ock högst oegentligt uttrycker sig, då man säger, att somnambuler se med maggropen, näsan, kindbenet, skulldrorna, fingrarna o. s. w., så att Förf:s infall att wilja göra näsa och kind allena "somnambulisk" sid. 29 förefaller högst löjligt; och slutligen 5:o hwarföre, då menniskans activa sida, eller det handlande Subjectet i menniskan alltid utwecklas lika och parallelt med den paßiva sidan eller samma Subject såsom wetande, såwäl i den sjelfwiska som i den universella relation och i bådas lika potenser, menniskans handling i deß central-lif icke heller såsom deß handling i sjelf-lifwet inskränkes till en kroppslig werkan på endast de i beröring i rummet närwarande tingen, utan werkar andligt omedelbart på de i empirisk mening äfwen mest åtskilda föremål. Hwad åter angår de yttre motiven (oberäknadt de inre, af lifwets sjelfständiga, naturnödwändiga mobilitets-typus härstammande motiven) till den A. M:ns framträdande i exsistensen, hwilket man wida mer än deß inre grund och wäsen gjort till ämne för undersökningen, så måste härwid först tagas i betraktande menniskо-individets större eller mindre disposition för den A. M. Denna disposition måste bero dels på antingen det universella eller det sjelfwiska lifwets öfwerwägande i individet, dels ock på den mindre eller större klarhet, hwartill reflexions-potensen sig i individet utwecklat, ty ju mera det sjelfwiska lifwet

samt reflexions-potensen äro i lifwet rådande och fixerade, desto swårare måste naturligtwis den A. M., hwars framträdande i existensen förutsätter de förras abolition, kunna framkallas. Den tredje potensen af det universella lifwet eller förnuftets speculation framkallas nu genom den kraft, som det absoluta wäsendets enhet äger, att göra sig i reflexionen gällande och upphäfwa förståndets absoluta motsats och dermed deß empiriska reflexion. På samma sätt framkallas och de i förnuftet uppragna lägre potenserna af det universella lifwet, phantasien och känslan, genom en inwerkan på menniskan af det, uti de med deßa potenser homologa former iklädda, absoluta wäsendet, hwilken inwerkan upphäfwer det sjelfwiska, relativa lifwets yttringar. Är nu denna det absoluta wäsendets inwerkan under de mot de lägre potenserna swarande former, hwilka åter i menniskan framkalla samma form, så kraftig, att den icke allenast förmår framkalla dem, såsom i den högre potensen innehållna, utan äfwen, medelst denna potens fullkomliga abolition på antagonistiskt sätt, såsom utom förnuftets potens och i sig sjelfwa warande, så framstå deßa i sina egna af förståndets och förnuftets potens alldeles oberoende former såsom sömn och klarsyn. Denna det absoluta wäsendets kraft att framkalla deßa lägre potenser till en existens för sig sjelfwa, yttrar sig likwäl icke blott under sin form såsom allmänt, utan det absoluta wäsendet werkar de lägre potensernas framkallande äfwen under formen af enskilda ting, såsom utgörande det universella wäsendet i himlakropparna, yttre ting, andra menniskor eller de egna organerna. Detta universella wäsen är likwäl då i den enskilda hamnen så formbeständt, att det är homologt med den form af lifwet, hwilken det genom en homolog reactions uppwäckande hos individet framkallar. Wid en större dispoſition för den andra potensens öfwerwigt hos individet framkallas den omedelbart ur det medwetna lifwet, wid mindre åter framkallas först den första potensen, sömnen, hwartill ock den tredje potensens benägenhet att afträda platsen, föranledd af deß organs uttröttning, disponerar, hwarpå denna första potensen sedan till den andra af sina homologa inre eller yttre motiv uppstegras.

De samma potenser, som utgöra formen för menniskans wäsen i hennes lifs båda relationer, uttryckas äfwen i så wäl individets som hela menniskoslägtets utwecklingshistoria, och bilda der deß epocher. Sålunda befinner sig det sofwande fostret i moderlifwet och menniskoslägtet i den första, ohistoriska urtiden på den första, sensationens, potens, och barnåldern i det individuella menniskolifwet, likasom den gamla tiden i werldshistorien utmärkes af ett lif i den andra, åskådningens eller phantasiens, potens; båda deßa potenser nemligen såsom momenter, innehållna i menniskans egna, den tredje potensen. Denna tredje, förståndets och förnuftets potens i sitt eget moment, är den i menniskoindividets mognare ålder och i den nyare historiska tiden herrskande, hwilka, enligt hwad förut är bewisadt, först måste genomgå sjelfwets utweckling i förståndets reflexion (hwarwid ock de förutgående herrskande lägre potenser i universallifwet förflyttas inom sjelflifwets förstånds potens såsom moment i deß peripheriska natur), åndå till deß denna reflexion, i det att sjelfwets motsats med Universum såsom absolut förklaras, winner sin fullkomliga utbildning, då genom den absoluta Scepticismen menniskolifwets peripheriska rigtning efter ett ögonblicks wägning står öfwer i den centrala eller universella rigtningen. Den närwarande tiden framställer just denna rigtningens förändring, och såsom förståndets Empiri ända hittils warit den nyare tidens beherrskare, så begynner nu förnuftets speculation att i sitt aldrig ändade herrawälde närma sig allt mera till slägtets culminationspunkt. Hwad nu särskildt den A. M:ns och de med densamma analoga phenomens förhållande till den i hwarje period af werldshistorien rådande wetenskapliga åsigt angår, så är af den wundna insigten i de båda jämförbes natur lätt att finna, att, i den äldre, af åskådningens eller phantasiens herrawälde utmärkta historiska tiden, den A. M. måste både ganska allmänt förekomma, och såsom ett aldeles naturligt phenomen, i afseende på tidens dermed homologa natur, anses; men att den wid den nyare tidens och förståndsreflexionens gryning först af superstition måste såsom ett underwerk eller öfwernaturligt phenomen betraktas, men sedan i mån af samma reflexions tilltagande utweckling, i afseende på den helt och hållit motsatta och hwarandra förnekande spher, hwaruti båda innehållas, anses såsom något icke inom denna reflexions gebiet giltigt och således såsom ett oting, ett foster af en abnorm,

d. å. en förståndsreflexionen icke underordnad phantasi. Först då förnuftet i sitt eget moment såsom speculation inträder rådande i tiden, börjar den A. M. att till sitt sanna wäsen kännas, och detta har märkwärdigt nog i alldeles samma tidepunkt inträffat, som från helt olika håll och på helt olika yttre anledningar menniskoanden af det werldshistoriska lifwets nödwändiga grundlag i alla andra universella tendenser, i sann wetenskap, äkta religion, skön konst och moralisk handling blifwit framdrifwen till försoningen af det egoistiska lifwets affall från allifwets Empyreum.

Endast af olikheten mellan denna förstånds empiriens sfher och den sfher, hwaruti den Animala Magnetismen sig befinner, och af den infallibla domsrätt öfwer ett från deß willor för sanning så ytterst afwikande phenomen, hwilken den förra utan minsta misstroende till sig sjelf enligt sin natures nödwändiga fordran sig tillägger, och hwaraf åter en af sjelfförsvarets ifwer eldad polemik att tillintetgöra något, som så uppenbart hotar att förstöra hela deß gällande åsigtssystem, måste följa, kan altså förklaras såwäl den empiriska tidens rådande fiendtlighet mot den A. M. och deß idkare, som ock den besynnerliga politiken, att så länge som möjligt af omedweten aning om möjligheten att till wacklande blifwa förledd, söka både att förbliswa i okunnighet om den objectiwa exsistensen af A. M:ska phenomener, om hwilken åfwen den mäst otrogne kan factiskt öfwerbewisas, och att undwika att om den A. M. inhämta någon historisk kännedom. Deraf har ock händt, att, ehuru eljest endast en ganska kort tid plägar förlöpa innan ett nytt upptäckt natur phenomen öfwerallt är kändt och prófwadt, nu nära ett halft sekel efter reflexionens första rigtning på den A. M. detta phenomen befinnes näsian lika litet kändt och lika mycket föracktadt, som wid deß första upträdande. I afseende på denna empiriska ståndpunkt för bedömmandet af den A. M. är alltså tidehwarfwets sirid deremot ganska naturlig, och således alldeles icke att förundra sig öfwer eller klandra. Denna tidehwarfwets otro eller förnekande af den A. M. är också icke det minsta mindre wärd än den blinda tro derpå, som, ware sig genom personligt närwarande iagttagning, eller på godkända, likasom juridiskt edswurna, måns wittnesmål, finner sig subjectiwt twungen att medgifwa de eller de owedersägligt ådagalagda phenomens realitet, emedan rum för twifwel icke är lämnadt, likwäl under förnekandet af andra, utan att dock själen, genom insigt i det iagttagnas natur och nödwändighet, i sin öfwertygelse ideellt bekräftar werkligheten af deß exsistens. Fasimera är denna förståndets aftwungna nesliga undergifwenhet under sinnenas eller en främmande auctoritet ännu mindre att akta än förståndets opposition deremot. Då nemligen den förra helt och hållit afskär all widare forskning i ämnet, måste den sednare twärtom, när den utgår från ett werkligt intreße för saken, en gång komma till insigten af omöjligheten att förneka den A. M:ns phenomens werklighet, och, då i detta fall deß första Axiom om det af sinnena iagttagnas realitet wid den fordrade nödwändigheten af insigt i phenomenet räkar i den skarpaste motsats mot den inseda omöjligheten för förståndet att i detta phenomen winna någon insigt, af förtwiflans krampaktiga spänning sluteligen drifwas att inse, att det i menniskan werkeligen finnes en högre wishet, i hwilken alla det lägre lifwets och wetandets slitande motsägelser upplösas, försonas och förklaras. I sanning förtjenar alltså blott det erkännande af den A. M:ns exsistens att förswaras, som stöder sig antingen på en fullständig wettenskaplig insigt i ämnet, eller åtminstone på en, från alla den empiriska reflexionens hypothetiskt-theoretiska försök att förklara, renad utförlig historisk delineation af phenomenet, medelst klara analogiers schematisering ställdt i förening med alla analoga phenomen. Genom denna framställning å åskådningens potens på empirisk wäg uppkommer den der enda möjliga kunskap, en, om ock icke klar och intelligent, dock djup och sann åskådning af deß natur: hwaremot det för öfrigt lika litet betyder, om alla eller inga i blind tro bekänna den A. M:ns werklighet såsom factum, som förstånds reflexionens till den A. M:ns förklaring uppställda och förfallna oändliga hypotheser och theorier något betyda.

Forts. följer.

Litterära Underrättelser.

Ryßland. Den första Poetiska Kalender, som i detta land blifwit utgifwen, har detta år i St. Petersburg utkommit. Utgifwarne äro twenne: den ena heter **Bestuschef**, Officer wid Kejs. Gardet. Arbetet skall äga mycken förtjenst. Det innehåller bland annat en kritisk öfwersigt af Ryska Litteraturen; hwaruti ifras emot den fransyska efterapningsanda, som i detta rikets litteratur, liksom för icke längesedan hos oß, hittills warit rådande.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 52. Den 30 Juni 1823.

Recension:

Archiv för Mensko (Menniſko) lifwets telluriska eller nattsida. 1 Bandet. 1 Häftet. Stockh. Grahn, 1822. 113 sidd. med Förord. 8:o.

(Forts. fr. N:o 51.)

Deßa twänne wägar, den philosophiska demonstrationen och den empiriska schematiserade beskrifningen, äro de enda möjliga, hwarpå man kan winna någon insigt i den Animala Magnetismen, i deß inre på den förra, i deß yttre på den sednare wägen, och dermed någon öfwertygelse i ett med sig sjelf consequent och harmoniskt sinne. Det är således icke möjligt, att hwarken genom enskilda historiska berättelser om magnetiska Casus, eller tillåtet tillträde till magnetiska behandlingar eller nedsatta Commiteers *) witsordande auctoritet komma till en icke-blind öfwertygelse om den A. M:ns faktiska exsistens. Deraf är säwäl å ena sida klart, i hwilken förwillelse Utg. af förewarande arbete råkat, då han, oaktadt sitt eget begifwande att deßa phenomener i Swerige ännu icke blifwit wetenskapligt behandlade, och oaktadt det allmänt är kändt, att här endast några enskilda magnetiska phenomener i beskrifna Casus kommit till det allmännas kännedom, hwilken tillfölje deraf måste wara högst ytlig och ofullständig i detta ämne, likwäl påstår att den A. M. här är erkänd, såsom till sin factiska realitet öfwer allt twifwel satt. Å andra sidan måste man deremot högeligen erkänna wärdet af Utg:ns företag att först bana wägen till så wäl den inre, som yttre kännedomen af detta och analoga så högst wigtiga lifsphenomener. Ibland de i den Swenska Naturläran nu rådande doctriner, förmår hwarken den empiriska psychologien att förklara det psychiska i den A. M:ns phenomener, såsom icke med de förut kända jämförliga; icke eller den på spetsen af sin rygtbarhet stående och hela Physiken sig underläggande Chemien med sina in-

*) I Swerige har, i likhet med hwad i Frankrike och på flera ställen i Tyskland skett, å statens wägnar en Committé blifwit nedsatt att bestämma den A. M:ns exsistens, natur och medicinska anwändbarhet. Då endast bestämmandet af wilkoren för tillåtligheten af deß medicinska anwändande synes kunna åligga staten, men deßa wilkor förmodligen icke lära kunna blifwa några andra för detta, än de för alla andra läkemedels anwändande förut bestämda, torde det öfriga wäl säkraft kunna lemnas åt den enskilda tolererade forskningen, hälst det ändå till slut på den måste bero, om den will eller kan antaga det af en sådan i naturläran lagstiftande Auctoritet anbefallda. Således torde det också icke så mycket böra beklagas, att nämnda Committés nu på 6:te året fortsatta forskningsmödor ännu icke hunnit lämna något kändt resultat, och detta i likhet med de utländska Committéerna som ändteligen funnit Committéformen wara mera hinderlig är gagnelig i wetenskapliga frågors afgörande.

strumenter och experimenter, att framställa, måta och bestämma det physiska i detta såsom i alla andra naturliga, phenomener; hwarföre den A. M. på så goda skäl af allmänheten såsom förlorad anses och öfwergifwes, så att äfwen de bästa under ytterlig okunnighet derom endast med möda och en wiß känsla af sitt bättre wetandes uppoffring kunna till den hålla sig i ett liberalt förhållande, men de flästa med ett förnämt förakt och spelöje se ned på den föraktade. Man kan derföre så mycket mindre ogilla den anonymitet Utg. ansett sig böra iagttaga, som man nödwändigt med erkänsla och uppmuntran måste möta hans mod och nit, att äfwen såsom Anonym på en så fiendtlig mark med ren och oegennyttig ifwer bana en otacksam wäg. Genom detta erkännande wille Rec. ock hafwa klandret af de brister, dem den strängare granskningen i Utg:ns method möjligen må upptäcka, mildradt, hwarwid äfwen bör erinras, att Utg:ns åtgärd endast sträcker sig till walet och öfwersättningen af de i arbetet förekommande artiklar.

Om af en lofwärd blygsamhet Utg. icke tilltrott sig kunna lämna allmänheten ett hufwudwerk hwarken i den empiriska expositionen, der för den andra potensens åskådning de analoga phenomenen schematiskt äro ordnade i ett från det enklare till det mera sammansatta uppstigande förhållande intill det grundfactum såsom medelpunkt, som i det sinnliga klarast och enklast uttrycker allas gemensamma wäsen, icke heller i den wetenskapliga constructionen af detta ämne, der, jämte wäsendets idé, alla i deß moment möjliga, positioner af förnuftet bestämmas, utan i det stället walt formen af ett archiv, för att deruti framställa några enskilda ur denna sphär på godtycko eller af en slump uttagna facta jämte deras rationella förklaring: så har han dock synbarligen icke fullgjort det som egentligen ensamt är af nöden, och äfwen redan nu med en betydlig fullkomlighet skulle kunna fullgöras. Deßutom har han inskränkt sig endast till framställningen af wißa af Prof. Kieser beskrifna facta, troligen emedan förnämligast deßa äro med wederbörlig förklaring förseddе: för att dock icke synas otillbörligt förakta äfwen andras lika genialiska bemödanden i denna wäg, upptager han likwäl, wagtadt sin uttryckligt förklarade inskränkning till Kiesers arbeten, äfwen andra Författares. Intet är mera wanligt, och likwäl mera falskt, än att först antaga wißa enskilda phenomener såsom gifna, och till dem sedan uppsöka en så kallad förklaring, samt tro sig derigenom kunna något uträtta till en kunskapsarts förmån: en dylik förklaring går då enligt den empiriska methoden, der den endast gäller, derpå ut, att från det enskilda gifna, af alla analoga phenomener oberoende, phenomenet, såsom werkan, sluta till eller rättare dikta en deß orsak; till denna åter söka en ny orsak o. s. w. i oändlighet, hwarwid man dock hwarken är wiß på sanningen af sitt slutande, såsom ett mot det rätta alldeles omwändt operations-förhållande, eller någonsin kan komma till den yttersta änd-orsaken, som ligger bortom det kroppsliga hwilket man med detta slutande endast kan uppnå, utan stadnar man sluteligen wid det kroppsligas och andeligas absoluta öfwerstigliga motsatsafgrund. Då en förklaring af ett phenomen naturligtwis intet annat kan wara, än antingen en philosophisk demonstration af deß wäsen och natur i construktionen af det helas genesis, eller en åskådning af deß plats och förhållande till alla analoga wäsens phenomener i den Empiriska delineationen, så är ock af sig sjelf klart, att man icke kan förklara något enskildt gifwet phenomen, utan att antingen det princip, hwarpå förklaringen skall sig stödja, förut är i detalj utweckladt, eller att detta phenomen, hwilket såsom isoleradt alldrig kan fattas, ställes i sammanhang med och förhållande till andra analoga, hwarigenom deß egenhet, d. ä deß afwikande och egna förhållande till andra, faller i dagen. Det är endast i den falska, theoretiserande Empirien som dylika förklaringar, der man genom ett hypothetiskt resonnerande öfwer de troliga orsakerna till det gifna enskilda tror sig hafwa deducerat deß inre wäsen, äro gängse, och faller detta mißtag Utg. endast så wida till last, som han genom sitt wal af afhandlingar utmärkta af en sådan method synes hafwa adopterat densamma.

De i förewarande Archiv-häfte befintliga afhandlingar äro samteligen öfwersatta, wäl icke enligt Utg:ns anmälan utur "Prof. Kiesers Archiv för Animala Magnetismen," men utur ett af Professorerne Eschenmayer, Kieser och Nasse gemensamt sedan år 1817 utgifwet Archiv för den djuriska Magnetismen, med affigt att genom samlande af endast de mest verifierade facta, förseddе med upplysande resonnementer eller så kallade förklaringar, bereda säkra materialier för en blifwande hufwudbok i ämnet. Detta Archiv synes hafwa tjenst

wår Utg. till ett mönster och förebild, ehuru med en så förändrad och så wida mindre litterär afsigt, att den icke så mycket fullkomnar sjelfwa läran, som fastmera allmängör det fundna. För att nu befordra upplysningen äfwen om Swenska folkets forntida lif i sin helhet, har Utg. börjat sitt häfte med twenne afhandlingar, af hwilka den första, författad af en Dr. Katterfeld, anförer samt försöker att förklara några spår till magnetiska phenomener, som Eddan om Odin berättar, den andra åter, af Prof. Kieser, anförer äfwen ur Eddan och förklarar dylika spår utur Vanlands, Halfdans och Olof den heliges historia. Det första, som man wid genomläsningen af den förstnämnda afhandlingen röjer, är en högst märkwärdig okunnighet i wåra gamla häfder och wårdslöshet i deras tydande. Om wi ock, oacktadt Dr. Katterfeld sjelf försäkrar oß, att wåra förfäder, utom de spår till magnetiska phenomener han i deras historia uptäckt, werkeligen "i hwarje hänseende åro oß wigtiga" (!), af wåra fränder Germanerne icke åro wana att wänta några från en grundlig och alfwarsam ålderdomsforskning härflytande sanna historiska resultater, eller någon diplomatisk noggranhet i urskrifternas behandling i detta ämne; så öfwerskrida de här anförda uppgifter likwäl i falskhet och förwirring den grad af felaktighet, hwilken man understundom måste låta gälla hos en författare, som skrifwer om en främmande nation. Man må derföre med skäl häpna deröfwer att en Swensk öfwersättare kunnat utan rättelse eller anmärkning efterlägga påståenden, sådana som följande: sid. 1." Snorre Sturleson . . berömd som lagstiftare" sid. 2. "Eddan lärer oß att känna Odin såsom wår jords skapare;" samma sid. anses Sturleson "ganska irrigt hålla Odin för en menska, då det säkert aldrig gifwits en sådan menska Odin, och har på honom öfwerfört, hwad på eller före hans tid tillskrefs de största trollkarlar" sid. 6 förklaras Walkyriorna icke wara annat än menniskо-jungfrur, hwilka ock kunde spå och trolla, men i sin högsta potens woro "sköldmör eller Walkyrior, som bestämde slagtningens utgång och kårade de stridare, som skulle falla på walplatsen." Då en sann historisk åsigt och granskning wäl är det första wilkoret för tydningen af deßa Eddans berättelser, och dernäst en redogörelse för de wettenskapliga grunder eller principer, enligt hwilka man har att bedömma phenomenet, erfordras,

men den förra här är "ganska irrig," den sednare åter helt och hållet saknas, nödgas man anse de här gifna resonnementer eller så kallade förklaringar öfwer de antecknade phenomenen, såsom saknande all uppwisad grund, d. å. såsom här ogrundade, wara till ämnets rätta upplysning på intet sätt länande. Deßutom äro hwarken alla de i Eddan berättade phenomener af denna art fullständigt upptagna, utan många wida märkwärdigare förbigångna, icke eller de anförda med den trohet citerade, att icke den mäst lättsinniga naiwetet i behandlingen af uppgifterna stundom fått insmyga högst betydande fördunklingar, förwrängningar och utestlutningar af hwad som ofta mest till phenomenens tydande kunde bidraga; hwartill slutligen kommer, att Förf. i behandlingen af sjelfwa texten gjort sig skyldig till en sådan deß corruption, att den på många ställen blifwit icke allenast ofullständigt och otydligt gifwen, utan ock stundom alldeles obegriplig och mot originalet stridande. Det hade wäl således, enligt Rec:s oförgripliga tanka, bort tillkomma den swenska öfwersättaren, att med full förtröstan afskrifwa en wårdslös fri tysk öfwersättning, troligen gjord efter andra lika fria öfwersättningar, i en sådan nationalsak åtminstone jemföra och rätta den efter den ypperliga öfwersättning, som redan år 1817 här utkommit; hwarigenom felagtigheter sådane som de följande hade undwikits, hwilka härmed rättas: sid. 3. "sina bragder förrättade han med hjelp af runor och sånger" läs: "alla deßa konster utlärde han genom runor o. s. w. s. sid. citeras motståndarnes förblåndande, m. m. utur det 7:de Cap. men bör wara det 6:te. sid. 4. "dock trodde man denna "konst (Sejd) wara männer owärdig, hwarföre Asarne åt Asyniorna (Gudinnor) öfwerlämnade deß utöfning," läs: "men när denna konst sedan öfwades (bland menniskor) skedde det med sådan arghet, att mansperſoner skämdes att öfwa densamma, derföre blefwo qwinnorna underwiſte i denna konst." pag. 5 "Odin kunde (för att winna guld och silfwer) öpna jorden, berg, stenar och höjder" (läs: högar) "inwånarne derinne fastbinda och uttaga, som honom behagade" läs: . . . "fastbinda, och gick sedan derin, och tog bort allt det honom behagade" s. sid." Trollkonster lärde Odin de andra Asarna och Asyniorna" läs: "offrens föreståndare" s. 10. "Kung Hakon Jarl," läs "Konung Knut den ri-

ke i Dannemark," s. sid. "Det wisade sig för honom i drömmen den döde Kung Olof Tryggwason i Kunglig skrud," läs: "Han såg en stor och ypperlig man, uti kostliga kläder, stå framför sängen, och förmodade Konungen hälst, att Konung Olof Tryggwason (som han aldrig sett) måtte wara dit kommen." sid. 11 förekommer en öfwersättning från Sturleson, hwilken, ehuru Förf. förklarar den wara ofullkomlig och till bewis derpå anför den Isländska urtexten, Utg. dock icke föraktar att afskrifwa: här besparar sjelfrecension all granskning. sid 18. "Cap. 248 . . de lade bräder och bjelkar öfwer liket" läs: "Cap. 249 . . samt öfwertäckte liket med ris och grenar" sid. 19. "Cap. 250. Då liket härpå bringades (bragtes) widare, wisade sig ständigt öfwer detsamma ett klart sken, så att hans trogna endast genom ombyte af kista kunde förborga det". Sturleson åter berättar i Cap. 251, att hwar natt brann öfwer det ställe der liket hwilade ett ljus, hwarföre den aflidnes wänner blefwo angelägna att säkert dölja det; således låto de göra twenne kistor, af hwilka den falska, hwaruti stenar lågo, lämnades till Biskopp Sigurd att nedsänkas i sjön, men den rätta, hwaruti liket låg, nedgräfdes afsides i en sandbacke. s. sid. "Efter 12 månader och 5 dagar blef kistan åter uppgräfwen (uppgräfd) för att högtidligt bisätta honom (kistan?) och man fann ej allenast denna ännu alldeles ny, utan också Kungens lik angenämt doftande (läs: då kistan blef öppnad, uppsteg derifrån en mycket kostelig wällukt), hans ansigte icke wanställdt, och (utan) rödt, som om han nyss lagt sig att såfwa, och blott förändradt deri att hår och naglar hade wärt (i ansigtet?)" o. s. w. Wid anförandet af en Sturlesons berättelse om en magisk botning af struma, werkställd af Olof Haraldsson, uppställer Förf. den besynnerliga hypothes, att de Engelska och Franska Konungarnes kraft att bota denna sjukdom, om hwilkas prioritet i denna wäg så mycket blifwit twistadt, icke är någon hos dem ursprunglig kraft, utan leder sitt ursprung från en efterhärmning af Olof Haraldsson, och Förf. stöder denna hypothes endast derpå, att denna botning några år förr omtalas i den Nordiska än i den Engelska och Franska historien; för öfrigt är om den inre möjligheten af detta factum intet af Förf. upplyst, lika litet som om möjligheten af alla de andra facta, hwilka här förekomma, hwilket wäl icke heller war görligt, då ingen allmän grund för construction af en sådan inre möjlighet förut war lagd.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Köpenhamn. Under sednare hälften af år 1822 hafwa här följ. märkwärdigare böcker, som äfwen för utländningen äga intreße, utkommit: Den ældre Edda oversatt og forklaret ved Prof. Finn Magnussen. 3:e Bind. 2 Rbd. 24 sk. — Faber, Prodromus der isländischen Ornithologi, 1 Rbd. — Villaume, Versuch über die Flüße und ihre Bildung zu Handelsstraßen in dem Continent von Europa. 1 Rbd. — Biskop Münter, Undersögelse om de danske Ridderordeners Oprindelse, 2 Rbd. samt Dr G. L. Badens Recension af nämnde bok, 3 Rbm. — Thermometrets Afbenyttelse som Alkoholometer af Groening 2 Rb. — Fosterssönnerne, Sorgispil i 5 Acter (8 Rbm.) samt De to Kunstnerne, Syngespil i tre Optog (10 Rbm.,) båda af Prof. Kruse, en författare, hwars skrifter i hans fädernesland wunnit mycket anseende. —— For Historie og Statistik især Fädrelandets. Udgiven af Etatsr. Collin. 1:a Delen (pris: 10 Rbm.) innehåller: 1. Om Soroe Academi af Malling; 2 Om Färöiska Handelns tillstånd i äldre och nyare tider, af Thorsteinson; 3. Underrättelse om Färöarna af Sir Mackenzie; 4. Danska klädesmanufacturernas historia; 5. Om Huswäfnader. En Prisskrift. —— Färöiske Qwäder om Sigurd Fofnersbane og hans Aet, med et Anhang. Samlede og oversatte af Lyngbye, med en Indledning af Prof. P. E. Müller. — Volsunga Saga eller Historien om Sigurd Fofnersbane efter Islandske Haandskrifter, fordansket med oplysende Anmärkn. ved C. G. Rafn; också under titel: Nordiske Kämpehistorier, 2:a Dels 1:e Hefte.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 53. Den 3 Juli 1823.

Recension:

N:o I. Napoleons Memoirer. Anteckningar till Frankrikes Historia under Napoleons Regering, skrifna på St. Helena, efter Napoleons egen Dictering, af de Generaler, som delat hans fångenskap, och utgifne efter Manuscripter, från början till slut öfverallt corrigerade af Napoleons egen hand. Första Delen. Skrifwen af General Gourgaud, Napoleons Adjutant. Med ett Fac-simile och fyra topograph. chartor. Sthm, Häggström, 1823. 356 sidd. 8:o.

N:o II. Las Cases' Dagbok öfwer Napoleons enskilda lefnad och samtal med deß Generaler på St. Helena. Första Delen. Med en grundritning af Longwood. Sthm, Häggström, 1823. 350 sidd. 8:o.

Då Napoleon, efter sin afsägelse i Fontainebleau, tog afsked af sina återstående krigs-kamrater, yttrade han: J'écrirai les grandes choses que nous avons faites ensemble. Med blicken ständigt fästad på Europas hwälfningar fann han mellertid på Elba dertill ingen tid: det war först på St. Helena, under hans sista landsflykt, som detta löfte blef uppfyldt. Redan på det skepp, som förde honom till sistnämnde ö, började han detta arbete, som sedan upptog nästan hela hans tid under hans öfriga sexåriga fångenskap. Sällan skref han dock sjelf: hans blef otålig, då hans penna ej kunde följa strömmen af hans ideer. Då han wille beskrifwa en händelse, lät han de officerare, som omgåfwo honom, anställa nödiga forskningar, och sedan alla materialier woro samlade, dicterade han på fri hand. Sedan detta war renskrifwet, genomläste han det på nytt och corrigerade det med egen hand; ofta dicterade han ånyo, ännu oftare omskref han i brädden hela sidor. Deßa af honom förbättrade handskrifter förwaras såsom ett bewis på äktheten af den samling, hwars 1:a del ofwanföre är anmäld under N:o I. Inga twifwelsmål kunna således, helst då deßa Memoirer bära pregeln af sin författares charakter och sinne, i detta hänseende äga rum: en annan fråga är åter, huruwida de öfwerallt bära sanningens pregel. Franska Utgifw. äro öfwertygade, att de äro skrifna med all den owäld, historien kräfwer, och att icke oftare någonting sanningsstridigt häruti förekommer, än då den "höge historieskrifwaren" i brist på materialier låtit sig af sitt minne förwillas. Sådana factiska mißtag äro mindre farliga — emedan de af den läsande samtiden lätt kunna corrigeras — än sådana händelser, som i hänseende till sina factiska detailler äro sanna, men dock äro framställda i ett owrigtigt ljus. Kan man då werkligen öfwerallt wara säker, att Napoleon ej sjelf blifwit mißledd af sina underlydandes falska berättelser, eller, hwad som är ännu mer betänkligt, wille Napoleon öfwerallt säga sanningen? Rec. bekänner, att han

för sin del är långt ifrån att tillägga deßa Commentarier samma historiska wärde som Cäsars, ehuru äfwen den Romerska Sjelfbiographien, oaktadt Ciceros försäkran om motsatsen, här och der öfwer hjelten kastar ett idealiskt sken — ännu mindre, att tillerkänna dem samma trowärdighet som tillkommer den egentliga historien. Will icke hwar och en i en förskönad dager gå till efterwerlden? — och utan detta begär hwilket annat ädelt finnes hos menniskan? Ännu mer. Då fordom Napoleon handlade, — när twekade han någonsin att bland styrkans eller osanningens wapen wälja det medlet, som syntes lättast föra honom till målet? Då han nu tecknar taflan af deßa handlingar, hwad anledning hafwa wi att wänta, att han skulle wara sanwetsgrannare mot efterwerlden än emot samtiden?

Omdömet om denne herrskare, har — det är sannt — under deßa senare sju åren mycket förändrat sig. Störtad från den mäktigaste thron i werlden, från ett wälde, som ingen monarch före honom innehaft, kastad på en klippa midt i werldshafwet, har Napoleon blifwit ett föremål för det allmänna deltagandet: ja, de händelser, hwilka sedermera tilldragit sig i de länder, som styrdes af hans spira, hafwa till och med i mängdens ögon fullkomligt rättfärdigat honom. Men denna deltagande känsla för en fånge, hwilken man kan Hända efter deß fall war skyldig en större uppmärksamhet, får icke, så menskligt skön den än är i sin grund, wara den, som bör leda den historiska forskaren. En sådan skall alltid göra rättwisa åt det stora och ädla, som Napoleon utfört; han skall, fastän man än i flera länder med affsigt låter hans monumenter förfalla och på andra utplånar hans namn, igenkänna och utwisa upphofsmannen till deßa mäktiga werk: men det tragiska intreße, som den sista acten af Napoleons historia och jemförelsen med hans förra storhet ingifwer, skall derföre icke berättiga häfdetecknaren, att, på samma sätt, som mängden, kasta en förlåt öfwer de mörkare dragen af hans lif. Så har man t. ex. welat rentwätta Napoleon från blodsfläckarne af twenne mord, hwilka fordom uppfyllde Europa med fasa och styggelse: wi mena morden på Hertigen af Enghien och Bokhandlaren Palm. Man will nu weta, att det förra blifwit begånget af Talleyrand; det senare af Berthier. Låt wara, att så förhåller sig. Men Napoleon har aldrig uttalat ett ord, för att ogilla deßa handlingar, och denna tystnad anklagar honom sjelf och ställer honom nästan i bredd med mördarne.

Under genomläsningen af deßa Memoires känner man nästan, att Napoleon äfwen nu för den läsande samtiden och efterwerlden welat spela en role. Detta är i synnerhet synbart i Las Cases Dagbok. Denna skrift är en uppteckning af allt, hwad Förf. hört Napoleon säga och göra, under de aderton månader, som han delat samma landsflykt. "I deßa otwungna, okonstlade samtal, som föregått liksom i en annan werld, målar han sig sjelf såsom i en spegel," — säger Las Cases. Men längre fram berättar han sjelf, att Napoleon redan ganska snart wißte, att Grefwen förde en dagbok, hwilken han stundom begärde att få se, och hwaruti han gjorde förbättringar. Deßa samtal woro således icke alldeles så otwungna och okonstlade, som Las Cases inbillar sig. Man talar på ett helt annat sätt till en förtrogen, i hwars tysta bröst man nedlägger en hemlighet, än till en person, som, då han lemnar oß, fattar pennan för att uppteckna det han nyß förnummit. Napoleon wißte, att då han talte med Las Cases, talte han med det blifwande och efterkommande Europa, och detta medwetande måste gifwa deßa samtal en helt annan charakter än Förf. sjelf tror.

Rec. will icke egentligen påstå, att Napoleon alltid uppsåtligen wanställt sanningen. Det synes werkligen som hade han gjort sig illusion öfwer sig sjelf. Napoleon war egoist — dock wille han äfwen göra werlden lycklig: men den skulle blifwa det på hans sätt, och efter hans ideer, ty egoisten kan icke fatta något högre begrepp än uniformitetens: allt måste kring honom bilda en krets, hwaruti han är medelpunkten. Ingenting kastar mera ljus öfwer Bonapartes despotiska philanthropism än hans tillämnade uppfostrings-institut i Meudon. Han wille der samla alla Prinsar af det Kejserliga huset, i synnerhet af de grenar, han upphöjt på främmande troner. Der skulle, påstod han, den enskilda uppfostrans sorgfälliga wård förenat sig med fördelarne af den allmänna. "Deßa barn," sade han, "bestämde att intaga serskilda troner och regera öfwer serskilda

nationer, skulle der hafwa inhämtat gemensamma grundsatser, lika seder, samma ideer. För att ännu lättare sammangjuta och bringa enhet mellan rikets federativa delar, skulle hwar och en af deßa Prinsar från sitt land hafwa fört med sig tio eller tolf barn, mer eller mindre af samma ålder och af landets första familjer; hwad skulle icke detta hafwa werkat wid deras återkomst! Jag twiflade icke," fortfor Kejsaren, "att Furstarne af de öfriga dynastier, som icke stodo i någon skyldskap med min familj, snart skulle hafwa anhållit hos mig, som en stor ynnest, att äfwen få ditskicka sina barn. Och hwilka fördelar skulle icke detta medfört för alla folkslag, som utgöra det stora Europeiska samhället! Alla deßa unga Prinsar," sade han, "skulle nog tidigt blifwit förenade, för att knyta den första ungdomens så dyrbara och så mägtiga wänskapsband, men äfwen tidigt nog blifwit åtskilda, för att icke hafwa hunnit erfara de uppbloßande passionernas bedröfliga följder: åtrå efter förekråde, äregirighet, afund" o. s. w. — Kejsarens tanka hade warit, att deßa Prinsars hela uppfostran skulle hafwa grundat sig på allmänna kunskaper, stora åsigter, summariska begrepp, resultater; att de mer skulle hafwa inhemtat kunskaper än wettenskaper, mer uppöfwat omdömeskraften, än öfwerhopat minnet; mer blifwit wande att göra tillämpningar, än tillhälle att studera theorierna; framför allt skulle de icke hafwa gått för långt in i de speciella delarna, ty han trodde, att fullkomlighet eller en för långt drifwen insigt i wiße delar, ware sig i konster eller wettenskaper, icke wore nyttig för en Prins. Folken, sade han, skulle ej winna något derpå, att hafwa en poët, en virtuos, en naturforskare, en chemist, en swarfware, en klensmed o. s. w. till Konung.

Efter deßa allmänna erinringar gå wi, att närmare redowisa för innehållet af deßa skrifter.

N:o I består af twenne afdelningar, af hwilka hwardera upptager flera band. Den ena heter Campagnes, af hwilken första delen här framlägges för swenska allmänheten. Den andra suiten är skrifwen af Grefwe Montholon och har till titel: Notes et Melanges. Historien om denna skrifts upphof är följande: "Napoleon hade begärt, att man ifrån Frankrike skulle tillsända honom alla nya arbeten; några kommo honom tillhanda. Han läste dem med begärlighet, och i synnerhet sådana, som woro skrifna mot honom. Skymfande tillmälen och smädeskrifter tillwunno sig af honom blott ett föraktligt leende; men, då han i skrifter af mera betydenhet stötte på ställen, der hans politik blifwit illa förstådd eller illa uttydd, reste han sig upp deremot med sin wanliga lifligher. Han genomläste flera gånger ett sådant ställe; sedan, med armarna i kors och gående af och an med mer eller mine häftighet, efter farten af sina tankar, dictérade han ett swar; men, hänförd af sin starka inbillningskraft, hände det honom nästan alltid, att han, efter en och annan period, glömde både författaren och boken, för att blott sysselsätta sig med den händelse, hwarom egentligen war fråga. — Napoleon ansåg deßa noter som materialier för sina Memoirer; de hafwa så mycket mera intresse, som de äro ögonblickets naiwa utgjutelse, och författarens tanka der ligger framlaggd i öppen dag; deßa noter kasta deßutom mycket ljus öfwer händelser, af hwilka omständigheterne ända till denna dag warit okända." Af deßa papper hafwa Utgifw. gjort myßnämnde senare samling. Förra delen, som ännu ej på swenska utkommit, innehåller till en del ganska wigtiga anmärkningar till Jomini's Traité des grandes opérations militaires; — till de 8 första Banden af Dumas werk: Précis des événemens militaires; — till De Pradts werk: Les quatre concordats; widare till Mémoires pour servir à l'histoire de St. Domingue; — till Mémoires pour servir à l'histoire de Charles XIV Jean, roi de Suède samt till Considérations sur l'art de la guerre. I båda deßa samlingar talar Napoleon, likSom Cäsar och Fredrik, i tredje person. På stilen lade han ej särdeles wigt: den är dock ganska god, och bär på många ställen geniets pregel.

Första delen af förra Samlingen (Campagnes) innehåller 1. Toulons Belägring. Historien om denna återeröfring är litet bekant; man wißte blott i allmänhet, att den unge hjelte, hwars stjerna här först uppgick, deruti tagit en afgörande del; men huru mycken, war ej kändt, emedan de Deputerade, i sina Rapporter till Wälfärds-Utskottet, wille tillegna sig äran af denna seger. Fortgången af Toulons belägring framställes ganska åskådligt och charakteristiskt. Napoleons stil är i

allmänhet ganska ilande; men den är tydlig och noggrann. — 2. Den 18 Brumaire, kanske den märkwärdigaste afdelningen i detta band. Deruti förekomma flera omdömen öfwer den tidens hufwudmän, bland annat ett öfwer dåwarande General Bernadotte, hwilket i swenska öfwersättn. blott till hälften blifwit återgifwet. — 3. De Provisoriske Consulerne. Framställningen af de mått och steg, som Bonaparte sedermera widtog till den nya ordningens befästande. Om Laplace förekommer bland annat följande yttrande: "Quinette, minister för det inre, efterträddes af Laplace, en geometer af första rangen, men hwilken som embetsman på denna plats snart wisade sig mer än medelmåttig; redan af hans första arbete förnummo Consulerne, att de bedragit sig: Laplace skärskådade ingen sak ur deß rätta synpunkt, han härledde allt, hade blott problematiska ideer och medförde äfwen i förwaltningen sitt mathematiska sinne för det i oändlighet delbara." — Den som mellertid fann sig bedragen, war Sieyes, denna hemlighetsfulla charakter, som nu äntligen föll i sina egna nät, men hwilken man ändock länge tilltrodde en inflytelse, som redan långt förut upphört. — 4. Ulm. Moreau. Denne Generals fälttåg åren 1795, 96 och 97 samt år 1800 underkastas här den strängaste kritik. Hwarföre Fransosernes krigsplan år 1796 o. följ. så wäl i anfall som försvar woro lika felaktiga; hwarföre två franska härar, under Jourdan och Moreau, af ErkeHertig Carl med en wida mindre talrik här blefwo jagade öfwer Rhen; förklaras här med få rader; — men att Moreau åtminstone förträffligt anfört återtåget, detta kommer alldeles icke i beaktande: ty han hade, påstås det här, i rättan tid, i fall han häft beslutsamhet, bordt sätta öfwer Donau och komma Jourdan till hjelp. Huruwida deßa anmärkningar äro grundade eller om de härflyta blott från en medtäflare, som will rycka lagrarna från en på sin tid lika prisad härförares hjeßa, kan endast af den krigskunnige bedömmas; till ledning för hans omdöme derwid kan mellertid ErkeHertig Carls berömda strategiska werk tjena. Moreaus fälttåg år 1800 bedömmes ännu strängare; framställningen är mästerlig och wärd att studeras af alla härförare, eller dem som wilja studera krigshistorien. Främst uppställer Napoleon sin egen krigsplan för detta fälttåg: Rhen-armeen borde samla sig i Schweitz, på tyra bryggor wid Schaffhausen gå öfwer Rhen wid Stockach, angripa wenstra flygeln af österrikiska armeen, sedan anfalla fienden i ryggen och kasta spillrorna af hans armee inåt Böhmen. General Moreau war icke mägtig att utföra, icke ens att begripa, en dylik rörelse; han skickade General Deßolles till Paris, att för krigsministern föreslå en annan operationsplan, i likhet med den gamla, man följt wid fälttågen 1796 och 97; han föreslog att passera Rhen wid Mainz, Straßburg och Basel. Förste Consuln, häftigt motsagd, war ett ögonblick sinnad att sjelf ställa sig i spetsen för denna armee och beräknade, att han skulle wara under murarne af Wien, innan den Österrikiska armeen i Italien hann framtränga till Nizza. Men den inre jäsningen i republiken tillåt honom icke att lemna hufwudstaden och för så lång tid skilja sig derifrån. Moreau's förslag jemnkades något, o. s. w. Moreau, heter det i deßa kritiska anmärkningar, kände icke tidens wärde; han tillbragte ständigt den ena dagen efter en drabbning i en fatal obeslutsamhet. Hans fram- och återmarscher retade Generalerne till otålighet, och SaintCyr bortskickades från armeen. . . Hade Kray (befälhafwaren öfwer wenstra österrik. armeen), hwilken wid Ulm wisade mycken skicklighet, begagnat sina fördelar, sin fiendes obeslutsamhet, och hans falska rörelser, så skulle Rhen-armeen, i trots af deß segrar och öfwerlägsna makt, blifwit jagad in i Schweitz. —

(Forts. e. a. g.)

Lärda Nyheter.

Wexiö. Ombyte af Rector wid K. Gymnasium härstädes skedde d. 5 Juni, efter utfärdadt Program af afträdande Rector Eloqu. & Poes. Lect. Mag. J. L. Wickelgren, som nu öfwerlemnade Rectoratet till Philos. Lectorn och utn. Kyrkoh. Mag. C. J. Heurlin, och höll wid detta tillfälle ett Tal: De Præsidiis Oratoris ad gravitatem dicendi in primis valituris.

—— D. 6:te och 7:de hölls Examen på Gymnasium och d. 9, 10 och 11:te uti Trivial-Skolans Classer. Mathes. Lectorn Prosten L. W. O. Mag. Elias Heurlin har under Examina företrädt Ephori ställe. Antalet af Studerande å Gymnasium war 37; af hwilka 9 dimitterades till Rikets Akademier; i Trivial-Skolan 168, af hwilka 9 blefwo dimitterade.

—— Collega Scholæ Mag. A. Hagelberg har blifwit befordrad till ConRector wid Trivial-Skolan härstädes. — Under loppet af detta år hafwa 68 fattiga barn njutit underwisning och understöd uti Sjögrenska Fattig-Skolan härstädes. Examen med deßa barn hölls d. 21 Junii.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 54. Den 7 Juli 1823.

Recension:

Archiv för Mensko (Menniſko) lifwets telluriſka eller nattſida. 1 Bandet. 1 Häftet. Stockh. Grahn, 1822. 113 ſidd. med Förord. 8:o.

(Fortſ. fr. N:o 51.)

Nu följer under titel af Dæmonophania ett utdrag af Prof. Kiesers beſkrifning om en wid den magnetiſka baqueten förrättad Cur af en, af nerv-ſjukdom plågad, ſkräddare-goße Anton Arſt. Det magnetiſka tillſtåndet utmärkes i ſynnerhet der af en, efter fortſatt wiſtande wid baqueten, af ſig ſjelf utom denſamma och under det wanliga lifs-tillſtåndet uppkommen klarſyn, i hwilken den ſomnambula phantaſien ſkapade ſig en hypoſtaſerad bild af en ſpiritus familiaris under hamnen af en förut känd ſkräddare-geſäll, hwilken goßen ſåg med ſig ſamtala, gifwa ſig råd, prophetior och befallningar, dem han i det magnetiſka tillſtåndet efterkom. Med denna ſyn, likaſom i phenomenet af den ſåkallade second sight, ſmittades äfwen en annan wid baqueten tillika med Arſt magnetiſerad goße. Ett ſynnerligt i denna Caſus förekommande Anim. M:ſkt phenomen, är äfwen, att den magnetiſerade uppgifwes hafwa genom convexa glas med näſan ſett enligt ſamma optiſka lagar och med ſamma reſultat af föremålets förſtoring ſom [illegible]nliga händelſen är med ögonens ſyn genom detta medel, hwilket märkwärdiga men knappt troliga phenomen Förf. dock blott flygtigt widrörer, och ännu mindre ſöker att förklara, ſåſom han ock om baquetens inrättning, ſätt att werka A. M:ſkt tillſtånd och att bota den närwarande eller andra ſjukdomar, icke lemnar någon upplyſning. Eljeſt är af de i denna Caſus förekommande phenomener en utförlig ſå kallad förklaring meddelad, och icke allenaſt den ſåſom den rätta anſedda wettenſkapliga åſigten af ämnet framſtälld, utan ock till öfwerflöd det orätta ſättet att det förklara, ſåwäl wantrons, "ſom förſöker att till det abſolut Gudomliga höja det inſkränkta lifwet och öfwerſkattar phenomenet," ſom ock otrons, "ſom miſſkänner det Gudomliga i lifwet och betraktar det under ſitt wälde," widlöftigt teckнadt. För att werkſtälla denna wettenſkapliga förklaring, nödgas Förf. gå tillbaka till den allmänna theorien för den A. M., utur hwilken han dock blott uttagit ſåſom poſtulat ſå mycket ſom behöfdes för att förklara den i detta phenomen förekommande klarſynens ſenſationers hypoſtas för åſkådningen i främmande bilder; men då den ſåledes är högſt ofullſtändigt framſtälld, och ſjelfwa grundbyggnaden, och bewiſen för den theori, hwarpå alla förklaringar och ſjelfwa benämningen af arbetet ſig ſtödja, alldeles icke widröras, ſå att denna ofullſtändighet äfwen gör det omöjligt att grundligen pröfwa de här anförda allmänna poſtulats ſanning, ſer Rec. ſig nödſakad att korteligen uppſtälla deductionen af denna nya theori om den A. M. ſådan den af deß uppfinnare, Prof. D. G. Kieſer, hufwudſakligen i deß Syſtem des Tellurismus oder Thieriſchen Magne-

tismus 2 B:de. 8:o Leipz. 1822, blifwit allmängjord.

Af Kiesers ofwanberörda method att utwidga kunskapen om den A. M. medelst en resonnerande förklaring af det enskilda phenomenet såsom empiriskt gifwet, kan man redan på förhand förmoda, att han i sina forskningar lutar öfwer åt det empiriska behandlingssättet, och hans theori öfwer den A. M. är också en af de wanliga nyare bastard-producter, der en på falskt empiriskt sätt tillwägabragt så kallad theori uppspäckas och utprydes med philosophiska glosor, enskilda speculativa ideer, genialiska analogiseringar och schematiseringar af det speciella i phantasiens åskådning, hwarigenom den craßa empiriska grundtänningen erhåller en skimrande omklädnad, men af det hela endast de enskilda detaljernas behandling lemnar någon winst för wettenskapen. För att, tänkte Kieser, wid det insedda behofwet af en ny theori för den A. M., tillwägabringa en sådan, hwilken af subjectiva anledningar måste blifwa empirisk, måste först de med den A. M. analoga phenomener, på hwilka man förut allt för mycket uraktlåtit att fästa afseende, efterforskas, på det att genom deras bemedling något ljus i den A. M:ns wäsen måtte winnas. Dröm och sömngång befunnos då wara sådana analoga phenomener; och således måste, enligt den empiriska analogiens natur, hwad som om deßas wäsendtliga natur gäller, äfwen om den A. M. kunna och böra sägas, och denna dymedelst blifwa känd och insedd. Men då wid noggrannare skärskådande drömmens och sömngångens wäsende sjelf befanns wara lika litet utredt som den A. M:s, så kunde af den anställda analogien intet annat winnas än att, genom denna connexion med de längre tid bekanta phenomenen, detta blefwe mera familiert för betraktandet, men aldeles icke mera förklaradt; det war alltså nödwändigt att utforska drömmens och sömngångens natur, till hwilket utforskande, enligt den antagna empiriska claven, hela den analytiska apparaten af analogier, subsumtioner, relativa motsatser och conclusioner från werkan till orsaken måste sättas i rörelse.

Då nemligen dröm och sömngång äro phenomener, som höra till sömnens gebiet, såsom högre utwecklingar eller potensieringar deraf, så måste ock det med dem analoga A. M:ska tillståndet, i kraft af analogien, betraktas såsom ett innom sömnens region fallande phenomen, ett potensierad sömntillstånd. Och då det är bekant, att lifwet i sin oscillation delar sig emellan sömn och waka, men den förra enligt nyare observationer innehåller egna, densamma wäsendtligen tillkommande characterer, som icke äfwen utmärka det wakande tillståndet, så kan sömnen icke såsom hittils skett, anses blott såsom en privation i förhållande till wakandet, ett icke-wakande tillstånd, emedan i detta fall wakandet wäl skulle hafwa andra characterer än sömnen, men sömnen inga andra än wakandet. Sömnen måste således antagas wara en det wakande tillståndet positivt motsatt, af egna motsatta kännetecken utmärkt, sida af lifwets yttring, hwaraf ock följer, att båda komma att stå på samma motsatsens planum, och äga alldeles samma dignitet och rangordning. Af denna bådas positiva motsats följer widare, att båda, då fråga blifwer att på empiriskt wis utforska deras natur, hwilket sker genom deß grundorsaks uppletande, måste såsom genererande grundorsaker erkänna twenne hwarandra positivt motsatta potenser af samma dignitet. Nu inträffar wakandet om dagen och sömnen om natten, eller wakandet är ett dagens, sömnen ett nattens phenomen (hwarföre ock waka och sömn med hwad dertill hörer liknelsewis kunna kallas dag- och natt sidan af menniskolifwet, hwilka alltså äro hwarannan positivt motsatta); således, slutar förståndet i Empirien, måste den potens, som werkar dagen, äfwen werka det wakande, och den, som werkar natten på jorden, äfwen werka sömntillståndet, eller framkalla sof- eller natt-sidan af menniskolifwet. Men solen är tydeligen den wäckande och bestämmande orsaken till dagen, d. å. till all den werksamhets yttring, som om dagen på jordytan äger rum, och dermed till menniskolifwets dagsida, wakandet, och till hela det menniskolifwets tillstånd, som utgör detta wakande till stånd; till jordens natt åter, d. å. till all den werksamhets yttring, som om natten på jordytan äger rum, måste alltså en annan wäckande och bestämmande orsak finnas, hälst denna nattliga werksamhets yttring af gjorda iagttagelser befinnes hafwa den om dagen wanliga motsatta characterer, och denna orsak kan då wäl icke annorstädes sökas, än i en jordens egna inneburna kraft, hwilken alltså äfwen måste wara den bestämmande orsaken till menniskolifwets nattsida, sömnen, och till hela

det menniskolifwets tillstånd, som utgör detta sofwande tillstånd, från hwars beskaffenhet man slutar till den i sig sjelf okända beskaffenheten af denna antagna jordens kraft, och hwars rätta benämning efter den sålunda bewisade orsaken måste wara den telluriska sidan af menniskolifwet, eller menniskans telluriska lif, i motsats mot det af solen uppwäckta eller motiverade solariska lifwet, eller solariska sidan af menniskolifwet. På samma sätt som i dag och natt solens och jordens werkan oscillatoriskt och omwärlande råder, så råder ock i omwerling det solariska och telluriska, deraf framkallade och till yttring bestämda, menniskolifwets tillstånd, som båda äro hwarandra diametraliskt positivt motsatta, samt af samma dignitet. Den A. M. och alla deß analoga phenomener, såsom warande enligt analogiens bewis phenomener hörande till nattens och nattlifwets sfper, werkas altså af jordens, den telluriska, kraften, och utgöra menniskans telluriska lif eller lifs sida. Då denna bewisning nu war färdig, så måste naturligtwis den kraft, hwilken somliga personer eller ting hafwa att werka A. M., förklaras wara med jordens analog, och måste således liknelsewis kunna kallas en deras telluriska kraft, och tingen sjelfwa telluriska potenser, i motsats hwaremot de som icke så werka måste anses såsom daglifwet framkallande genom en sin solariska kraft, och kallas solariska potenser. Men då menniskan och de andra med lättrörligare lifsproceß försedda organiska tingen befunnos ån werka såsom telluriska ån åter såsom solariska potenser, så måste man förklara detta så, att deras lif wo e dubbelt, både telluriskt och solariskt, och att denna dubbelhet icke allenast yttrade sig i deras tillstånd af sömn och waka, utan att, då de i wakande tillståndet åfwen werkade A M. eller telluriskt, denna dubbelhet åfwen under sjelfwa wakan ägde rum, så att det telluriska lifwet, ehuru subordineradt, wore till och werkade åfwen under wakandet, hwaremot, för motsatsen skall, det åfwen war nödwändigt att antaga, att det solariska lifwet under sömnen åfwen wore närwarande och werkade, ehuru subordineradt under det telluriska. Och då i menniskan det wakande tillståndet tydeligen characterlseras af det endast då rådande sjelfmedwetandet, tankan eller kunskapssidan, hwilken alltså utgjorde den solariska, af solens kraft wäckta och bestämda sidan af menniskolifwet, så war det ock nödwändigt, att

det motsatta omedwetna tillståndet, känslans region, skulle anses wara i sömntillståndet och de med detta analoga tillstånd rådande, och utgöra den telluriska, af jordens kraft wäckta sidan af menniskan, samt att i detta nattlif kunskapssidan eller reflexion, förstånd och förnuft skulle wara närwarande och yttra sig, ehuru såsom under känslolifwet subordinerade, likasom i daglifwet, der kunskapssidan öfwerwägde, känslosidan underkufwad exfisterade och yttrade sig. Likasom widare hjernan och de fem sinnena utgjorde de sensibla organen för menniskans daglif, så auctoriserades i motsats deremot gangliesystemet att utgöra det sensibla organet för nattlifwet, det organ, genom hwars medium den der rådande känslan senterade och agerade. Ehuru nu enligt theoriens construction menniskans nattlif, såsom stående i en motsats på samma planum med daglifwet, måste äga alldeles samma dignitet dermed, hwilket naturligtwis också wore nödwändigt, om nattlifwet skiftewis skulle kunna beherrska daglifwet, likasom detta det förra, hwarföre ock sömnlifwet förklaras hafwa samma potenser som kunskapslifwet (sid. 68), så tyckte dock å en annan sida Kieser, att medwetandet, reflexion, wäl ändå wore det förnämsta i menniskan, och att således daglifwet werkligen wore förmer, men nattlifwet sämre. Derföre medlade han också bådas rangstrid, så att det telluriska eller känslolifwet skulle wäl wara bättre än den delen af daglifwet eller medwetandet, som uttryckes af förståndet, men sämre än daglifwets del förnuftet. Men som med förstånd och känsla icke menniskans hela sfper är uppfylld, utan den mera activa yttringen af lifwet, wilja och begär, ännu återstå, så måste han i samråd med de öfriga Empiriska Psychologerna antaga ännu en tredje sida af menniskolifwet, wiljesidan, hwilken ock sedan gjort honom stort bryderi hwart han skulle föra den (då den, såsom han i detta arbete bestämmer den, i menniskan föreställer den andra, djurrikets, potens, hwaremot känslan med sin inbillningskraft och phantasi skulle utgöra den första, wärtrikets potens, och kunskapssidan den tredje, menniskans potens) antingen till det solariska eller det telluriska lifwet, till deß han slutligen, efter mycket wacklande härutinnan, föll på den utwägen, att halfwera den åt de båda twistande lifwen.

(Slutet följer.)

Litterära Underrättelser.

Altona. Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte, von C. F. Dahlman, Prof. der Gesch. in Kiel. Arbetet innehåller fyra afdelningar. Den första angår den Cimoniska freden, de trenne sednare afhandla ämnen hörande till Danmarks äldsta historia. Den wigtigaste är den andra, en kritik öfwer äldsta Danska historien. Förf. börjar med att genomgå Saxos 8 första böcker, derefter pröfwar han den gothlandske och isländske hypothesen om den gamla danska Kongalängden. Wid Saxo uppehåller han sig längst. Resultatet af hans omdöme om honom uttrycker han i följande ord: "Saxo söker ej allenast inga skriftliga källor, han förkastar dem, will ej hafwa afseende på dem. Att han icke hade någon fosterländsk urkund för sig, hwilken han kunde öfwersatte eller omarbetade, försäkrar han sjelf. Han lade ingen isländsk stamtafla till grund, begagnade intet af sitt tidehwarfs försök, ingen underrättelse från kloster-archiverna. Han skref Fornfädrens historia i sina 9 första böcker efter gamla äfwentyr och dikter, i hwilka ingen chronologi fanns, och deßa grupper sammansatte han efter saga och folksmening, hwar en sådan fanns, men diktade efter eget godtycke, der denna teg." En följd häraf wore, att Saxos nio första böcker borde öfwerlemnas till poeterne. Suhms kritiske Historie kallas ett mißlyckadt arbete, och om Schönnings Norske Historie (1:a Del.) yttras, att den hwarken är historia eller folksaga, utan en otillfredsställande blandning af bådadera.

Tyskland. Holbergs **Lustspiele** übersetzt v. Oehlenschläger, Th. 1—4. Leipzig, 1822. — Om Shakespeare och Calderon, bredwid Aristophanes, intaga högsätet på den gamla poetiska Komediens höjder, har man redan länge tillerkänt Holberg, bredwid Menander, Plautus, Terentius och Moliere, ett ärofullt rum bland det nya, hwardagliga lustspelets yppersta författare. Redan sedan 1744 hafwa af denna Förf. i Köpenhamn och Leipzig utkommit tyska öfwersättningar, om hwilka den nyaste Öfwers. talar något förmycket föraktligt. Mellertid ehuru den sista tolkaren, i afseende på språket, i hwilket han sjelf är främling, stundom tillåtit sig wändningar och uttryck, som dels äro origtiga dels hårda, och ehuru en och annan förändring af originalet icke kan anses såsom lycklig, twekar dock ingen, att ej tillerkänna den Oehlenschlägerska öfwersättningen ett afgjordt företräde framför de äldre.

Lärda Nyheter.

Upsala: Efter utfärdadt Program, öfwerlemnade Akadem. Rector Magnificus, Jurispr. Oecon. & Commerc. Professorn, Doct. L. G. Rabenius, med ett Tal: Förswar för Prohibitiv Systemet, Rectoratet till Anat. & Chir. Professorn Doct. Jac. Åkerman.

Decani för nästk. Termin. I Theologiska Faculteten: Prof. Doct. A. Hultèn. I Juridiska Fac. Prof. Doct. L. G. Rabenius. I Medicinska Fac. Prof. Doct. Ad. Afzelius. I Philosophiska Fac. Oecon. Pract. Professor Borgströmian. Mag. N. J. Sillén.

För att frambära Akademiens underdåniga lyckönskningar, i anledning af H. K. H. KronPrinsens höga förmälning, erhöllo Akademiens Rector och Deputerade särskildt nådigt företräde hos H. K. H. KronPrinsen d. 20 och hos H. K. H. KronPrinsessan d. 21 Jun.

Lund: D. 20 Jun. skedde Philos. Magisters-Promotion härstädes. Promotor war Hist. Nat. Professorn, Mag. C. Fr. Fallén. De promoverades antal war 42.

D. 23 Jun. skedde Rectors ombyte härstädes, då Histor. Professorn Mag. A. O. Lindfors öfwerlemnade Rectoratet till Theol. Professorn och Semin. Directorn, Doct. M. E. Ahlman.

E. O. Hist. Litt. Adjuncten och ord. Bibl. Amanuensen, Mag. N. Lovén har blifwit utnämnd till RegementsPastor wid Wendes Artilleri Reg:te.

Kongl. Maj:t har i nåder tillagt f. d. Rector Scholæ i Christianstad, Mag. Laur. Magn. Ståhl Professors namn, heder och wärdighet.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 55. Den 10 Juli 1823.

Recensioner:

N:o I. Napoleons Memoirer. Anteckningar till Frankrikes Historia under Napoleons Regering, m. m. Första Delen. Skrifwen af General Gourgaud, Napoleons Adjutant. Sthm, Häggström, 1823. 356 sidd. 8:o.

N:o II. Las Cases', Dagbok öfwer Napoleons enskilda lefnad och samtal med deß Generaler på St. Helena. Första Delen. Sthm, Häggström, 1823. 350 sidd. 8:o.

(Slut fr. N:o 53.)

5. Under rubriken Genua — Masséna gifwes först en öfwersigt af armeernas ömsesidiga positioner, en topographiskt-militärisk skillring af Genua, stadens belägring och uppgifwande till Österrikarne samt återtagande af General Suchet. Denna historia åtföljes äfwen af kritiska anmärkningar. General Maßenas strategiska snille tilläggas i deßa Memoirer många loford, men äfwen han undgår icke här strängt tadel. Man finner i deßa skrifter bekräftelse på ett charaktersdrag, hwilket Bonaparte hade gemensamt med många af Asiens Sultaner. Stora och lyckliga företag, utförda af hans generaler och ministrar, berömde han aldrig: han såg deruti blott deras skyldighet; deremot undgingo ej deras felsteg eller olycka hans tadel eller bestraffning. Huru skiljaktigt är icke deruti, en sjelfrådande härförares öde från deras, som för hwarje steg strängt måste redowisa, och som ingenting kunna wäga, emedan de äro förlorade, om segerlyckan för ett enda ögonblick öfwergifwer dem. Detta förhållande afgjorde till en stor del Carl X:s, Fredriks den endes, och sjelfwa Napoleons öfwerlägsenhet öfwer deras fiender. 6. Den sista afdelningen i detta Band är öfwerskrifwen Marengo och beskrifwer Reserv-armeens fälttåg i Italien, som kröntes af slaget wid Marengo, hwilket för alltid befästade Napoleons öfwermakt i Italien. Dertill blefwo 30,000 conscriberade utskrifne. Förste Consuln war i sjelfwa werket deß befälhafware, men Berthier bar titeln deraf, emedan Constitutionen icke tillåt republikens Chef, hwars embete ansågs såsom civilt, att sjelf anföra krigshären. "Planen fordrade i utförandet skyndsamhet, en djup hemlighet och mycken djerfhet: hemligheten war den swåraste att bewara; huru wilja dölja armeens rörelse för Englands och Österrikes talrika spioner? Det medel, förste Consuln ansåg härtill tjenligast, war att sjelf utsprida den, göra detta med sådan skrytsamhet och pomp, att den blef ett föremål för fiendens åtlöje, och sålunda bringa denne att anse alla deßa utbasuningar endast hänsyftande att åstadkomma en diversion i den Österrikiska armeens operationer, som bloquerade Genua. Det war nödigt att rigta spionernas och alla spejandes uppmärksamhet på en bestämd punct: man förklarade således genom budskap till den lagstiftande corpsen och till senaten, genom decreter, genom offentligt tillkännagifwande i tidningarna, och ändtligen genom kungörelser

af alla slag, att Dijon skulle blifwa reserv-armeens föreningspunct; att förste Consuln der skulle hålla mönstring, o. s. w. genast rigrades allas ögon på denna stad, hit togo alla bespejare kosan: de sägo der, i första dagarna af April, en stor generalstab utan armee, sedan, under loppet af denna månad, 5 till 6,000 conscriberade samt afskedade militärer, hwaribland äfwen flere krymplingar, som mer rådfrågat sitt mot än sin styrka. Denna armee blef snart ett föremål för ärlöje; och, då förste Consuln mönstrade densamma den 6 Maj, förwånades man, att der icke se mer än 7 till 8,000 man, hwaraf större delen icke en gång woro beklädda. Man förundrade sig, att republikens första öfwerhetsperson lemnade sitt palats, för att hålla en mönstring, som ganska wäl kunnat förrättas af en brigadegeneral. — Rapporterne om dessa dubbla förhållanden gingo öfwer Bretagne, Genève, Basel, till London, Wien och Italien, Europa blef uppfyldt med carricaturer: en af dem föreställde ett tolfårigt barn och en invalid med ett träben; inunder läste man: Bonapartes reserve-armee".

Efter tåget öfwer Alperna ankom armeen till Skansen Bard. — Denna skans, hwars tillwarelse ej war Bonaparte obekant, men hwilken man hade ansett för wida mindre betydlig, war nära att tillintetgöra frukterna af detta tåg. Genom list och djerfhet räddades Napoleon denna gång från en fara, hwilken war en ibland de betydligaste, som mött honom på hans segerrika bana.

Hela denna afdelning är skrifwen med ett synbart sjelfbehag. Men Rec. will ej genom flera utdrag minska intresset af en sammanhängande läsning. Härwid må blott erinras, att man wid dessa båda senare afdeln. bör jemföra en uppsats införd i Oesterreichisch-militairische Zeitschrift, Nov. Dec. 1822, hwaruti äfwenledes med mycken noggrannhet och större widlöftighet i detaillerna beskrifwes Fälttåget 1800 i Italien.

En stor del af detta band upptager Handlingar — hwilka hwarken äro nya eller särdeles upplysande. De äro alla, eller till större delen, aftryckta ur Moniteuren, hwilken, som man wet, är en nog grumlig källa för historien. Fac-simile innehåller Napoleons bekanta Themistokleiska bref till Prinsen Regenten — en fullkomlig schiffer. De fyra topografiska Chartorna upplysa den krigshistoriska delen af detta band.

Wi hafwe redan i det föregående berättat historien om tillkomsten af Las Cases' Dagbok. Den är således af en helt annan charakter. Förf. har dag för dag upptecknat ej allenast Journalen om Napoleons lif och sysselsättning om bord på skeppet Bellerophon samt på hans landsförwisningsö, utan äfwen innehållet af de samtal, som Kejsaren med honom wexlat, eller rättare de confessioner och expectorationer, hwilka hans herre fann för godt att meddela honom. Ämnena äro således ganska olika: då den ena sidan handlar om sjöresan eller lefnadssättet på St. Helena, innehåller den andra anekdoter ur Napoleons förra lif, utan att någon annan chronologi är följd, än tidens, då dessa notiser blifwit Förf. meddelade. Det hade warit Las Cases' afsigt att ordna dessa papper, innan de utgåfwos, men sjuklighet och andra omständigheter hindrade honom derifrån, och läsaren är icke missnöjd med att denna åtgärd uteblifwit. Lika med swenska Utgifwaren, erkänner man, att denna Dagbok innehåller en rik mängd af mindre kända uppgifter, strödda drag och intressanta berättelser, som stå i ett nära sammanhang med Memoirerna, och sprida mycket ljus öfwer samma händelser och de handlande personernas charakterer; wi lära här så tillsägandes känna Napoleon hemma hos sig sjelf, huru han aflägsnad från händelsernas hwirfwel och från werldens stora skådeplats sjelf såg och bedömde alla saker.

Hwad Utgifw. för öfrigt tillägger, att man här „ifsynnerhet winner mycket ljus öfwer det innersta af den mannens sinne och hjerta, som war lifwet och själen i alla dessa händelser;" — gäller blott med en wiss inskränkning. Napoleon war wisserligen mycket språksam och öppenhjertig för dem, som under hans landsflykt omgåfwo honom; men han meddelade endast så mycket som tjente till hans egen fördel. Han wisste, såsom wi förut anmärkt, att Las Cases höll en dagbok; han måste förmoda, att denna engång skulle blifwa tryckt; — dessa omständigheter woro tillräckliga att sätta en gräns för en alltför stor upprigtighet. Annorlunda är förhållandet med den engelske Läkaren O'Mearas dagbok, Voice of st. Helene m. m., hwilken 1822 utkom i London och inom årets slut redan erhöll fem upplagor. Bonaparte wisste icke — så widt Rec. känner — att denna Läkare uppskref hans

ord: derföre äro hans meddelanden friare, öppnare och bära stämpeln af en större förtrolighet. I det hela sammanstämmer Engelsmannens Journal med den franske Grefwens: men då denne senares uttryck och ton är höfsad, fin och polerad, har åter O'Meara uppskrifwit Napoleons omdömen och uttryck så, som de i ett lifligt tal undföllo honom. Man wet, att denna monarch, då hans sinne war något lifligt, ingalunda generade sig i walet af sina uttryck: man wet äfwen, att hans språk wid sådana tillfällen ej mycket skiljde sig från grenadierens, och derföre träffar man hos O'Meara en myckenhet plumpa och ohyfsade uttryck. Denna olikhet mellan den franska och engelska dagboken sträcker sig, med all deras öfwerensstämmelse i hänseende till innehållet, ej blott till sjelfwa omdömenas form, utan äfwen till deras ton. Hos Las Cases äfwensom i Memoirerna wisar sig Napoleon i deßa omdömen wäl sträng, men human: hos O'Meara röja de ofta äfwen en stor bitterhet. Med ett ord: deßa båda Journaler böra läsas bredewid hwarandra: i den ena uppträder Napoleon i audiens-salen, i den andra åter i sin negligee i cabinettet. Båda Förf. öfwerensstämma i beundran för sin hjelte: de tyckas äfwen dela samma kärlek för sanningen. Hwad Las Cases särskildt beträffar, är hans uppoffring af fädernesslandet och maka, för att frifwilligt dela sin störtade herres landsflykt, så mycket mer beundranswärd, som han, wid Napoleons fall, genom inga slags band af wänskap eller wälgerningar med honom stod i förbindelse. Det war först under sjöfarten till St. Helena som Napoleon wid honom fästade någon uppmärksamhet, hwilken efterhand öfwergick till en närmare bekantskap, utan att dock denna på minsta sätt närmade sig till charakteren af wänskap. Ex-Kejsaren wisade sig aldrig rörd öfwer de uppoffringar, som någon af hans ädla följeslagare för hans skull gjorde: aldrig sade han dem deröfwer ett förbindligt ord; ensam och utan deltagande stod han midt ibland dem. Mellertid kan Las Cases aldrig återkomma från den förtjusning som dem åran ingaf honom, att få se, tala wid och afhöra den store och fordom så högt uppsatte mannen. Hans enthusiasm är lika stor under deßa 18 månader, den första dagen som den sista. Hans lefnadssöden äfwensom hans skrift utwisar, att denna "St. Helenas Sully," såsom Napoleon skämtewis kallade honom, är en redlig ganska rättskaffens man, men ett något inskränkt hufwud, som lätt låter leda sig, utan att sjelf blifwa det warse.

I alla fall äro nu anmälte skrifter ganska wigtiga för tidehwarfwets historia, såsnart man nemligen låter dem gälla för hwad de werkligen äro, för det enapartiets framställningar, icke såsom owäldiga apodiktiska documenter.

Swenska öfwersättningen af båda deßa böcker är ganska god. I typographiskt hänseende äro de prydliga och temligen correcta.

Historia Molluscorum Sveciæ Terrestrium et Fluviatilium breviter delineata a Svenone Nilsson. Lund, Berling, 1822, 124 sidd. 8:o.

Genom Naturens wettenskaplige ordnare C. von Linné erhölls i wårt fädernesland första kännedomen om Molluscerne. Han utgaf 1761 andra upplagan af sin Fauna Svecica och 1767 tolfte upplagan af Systema Naturæ, de sista arbeten, hwari han afhandlade Swenska djuren; men Naturwettenskapen, wid denna tid nyß wäckt ur sin linda, war ännu för mycket utåt rigtad, för att kunna wända sig med tillräcklig uppmärksamhet åt det inre. Linné fästade sig derföre häf wid yttre formen, och uppställde Molluscerna efter skalens olika form, textur och färg, utan afseende på de inuti boende djuren. Det onaturliga i detta uppställningssätt insågs lätt, och då, genom den comparativa Anatomiens uppkomst, ett nytt ljus spriddes öfwer Zoologien, föranleddes äfwen deraf i åtskilliga länder en naturenligare bearbetning af Molluscerna. Man undersökte sjelfwa djuren, men leddes snart till den andra ytterligheten, att endast efter dem uppställa Systemet. Så gjorde O. F. Müller. Af deßa motsatta åsigter uppkom ändteligen en tredje, då man jemte sjelfwa djuret äfwen tog det deraf frambragta skalet i betraktande. Detta, otwifwelagtigt det naturligaste sättet för Snäckornas behandling, föranledde snart en noggrannare kännedom om deßa djur. I åtskilliga länder utkommo förträffliga arbeten, t. ex. af Draparnaud, Pfeiffer, De Lamarck m. fl. Att flera Linneiska genera härunder skulle förändras och nya benämningar uppstå, får här kanhända mindre, än i någon annan del af Na-

taral-Historien, läggas deß sednare bearbetare till last. Wettenskapen fordrade ett nytt skick, och detta åter nya benämningar. Dagtadt deßa wettenskapens framsteg i åtskilliga länder, ägde wårt Fäderneland ännu ingen nyare kunskap om sin egen rikedom af deßa djur; ty efter Linnés tid har hos oß ända till närwarande tid nästan intet försök blifwit gjordt till utwidgande af deras kännedom. Ett för wårt land eget arbete, lämpadt efter wettenskapens framsteg, war således af nöden, i synnerhet som antalet af species war tredubbelt ökadt. Under sådana omständigheter framträder närwarande arbete.

Sedan Förf. angifwit orsaken till Molluscernas studium, de former under hwilka det fortgått och deß tillstånd inom Fäderneslandet, förklarar han det mindre bestämda i deras terminologi. Härefter wisar han deras kringspridning i Europa, hwaraf synes, att Mollusca fluviatilia med få undantag åro de samma i alla delar af Europa, åfwensom att Mollusca terrestria, fastän något mera afwikande, åro till större delen för hela Europa gemensamma. Ju mera en djurart beror af climatets och luftens inwerkan, inom desto trängre gränsor inskränkes den; ju mindre åter den deraf beror, desto widsträcktare är den kringspridd. Så naturligt detta förhållande tyckes wara, är denna Förf:s anmärkning icke utan intéresse. Åfwen anmärker Förf. att deßa djur aftaga i storlek mot Norden, så att i fjällen endast de minsta arter återstå. Slutligen wisar han att alla hos oß förekommande Snäck-Petrificater af numera utdöda arter tillhöra hafssnäckor. Land- och insjösnäckorna finnas endast fossila och af ännu lefwande species. — Härmed slutas inledningen. Sedan claßer och genera blifwit afhandlade, följer framställningen af species. Character, synonymi, djurets och skalets beskrifning, samt locus habitationis anföras. — Åfwen åro på flere ställen upplysande observationer bifogade öfwer ungarnes utweckling m. m. Wid claßificationen och öfriga större afdelningar följer Förf. Cuviers method, wid genera merendels Lamarck. Ett nytt genus förekommer, neml. Amphipeplea, som innefattar Müllers Buccinum glutinosum. Antalet af arter har från omkring 30, som Linné kände, wuxit till nära 100. —

Lärda Nyheter.

Upsala: H. K. KronPrinsen, Akad. Canzler har nådigst utnämnt och förordnat Med. Doctorn Jac. Nicl. Lindström, Gothl. att wara Anatomiæ Prosector, i ledigheten efter Med. Adjuncten, Prof. H. W. Romanson.

Till den efter afl. Professorn Doct. J. D. Drissel lediga Juris Patr. & Rom. Professionen har Consistorium Academicum d. 16 Jun. å förslag uppfört 1. Akad. Räntmästaren, Doct. Swen Themptander. 2. Juris Patr. & Rom. Adjuncten Doct. C. J. Haggren. 3. Jur. Patr. Docenten och Akad. Canzlisten Doct. Jac. Edv. Boethius. Medsökande Juris Adjuncten Doct. C. J. Schlyter i Lund och f. d. Juris Professorn Doct. A. Er. Afzelius i Åbo.

Lund: Physiographiska Sällskapet härstädes har åter blifwit försatt i werksamhet. Första sammankomsten öppnades d. 19 Apr. 1822 af Sällskapets för året walda ordförande, Biskoppen och ProCanzlern Doct. W. Faxe, med ett Tal, hwari första Stiftarens, afl. Prof. A. J. Retzii förtjenster om natur-wettenskaperna i korthet utwecklades, hwarefter Professorn Mag. Sv. Nilsson uppläste ett Utkast till en Geologisk Beskrifning öfwer Skåne. Öfwer denna och öfrige under årets lopp upplästa afhandlingar har Sällskapets Secreterare Prof. C. A. Agardh i Sammankomsten d. 6 sistl. Maj aflemnat en interessant Årsberättelse, som nyligen af trycket utkommit, 105 sidd. 8:o.

Westerås: Under loppet af nu slutade Läseår har Scholä-ungdomens antal (Apologistelaßens 30 inberäknade) warit 190, af hwilka från 4:de Cl. till Gymnasium 17 blifwit dimitterade, efter slutad Examen d. 13 Jun.— Under samma tid har Gymnasiiungdomens antal warit 57. Af dem har under Läseåret en friwilligt lemnat Studierna och 4 blifwit examinerade till Akademien. Efter slutad Examen anniversarium blefwo 11 åfwenledes till Akademien dimitterade.

Rectors ombyte skedde d. 18 Jun. då Lingu. Hebr. & Græc. Lectorn, Mag. J. Norman öfwerlemnade Rectoratet till Philos. Lectorn, Theol. Licentiaten, Mag. Gust. Ribelius, efter förut hållet Tal: de cognatione linguarum Græcæ & Hebraeæ.

Wid Fahlu Trivialschola har ungdomens antal warit 123.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 56. Den 14 Juli 1823.

Recensioner:

Om Kruts tillwerkning och probering af C. A. Arrhenius. Sthm., Nordström, 1823. 118 sidd. 8:o.

Med denna titel får Rec. anmäla en skrift, som fyller en brist i wår litteratur och som utom hwad titelbladet lofwar innehåller en beskrifning på beredningen af de särskildta producter, som förut måste anskaffas, innan sjelfwa krutet kan tillwerkas. Äfwen innefattar denna skrift uti Inledningen äldre historiska uppgifter om krutets upptäckt, om deß spridande uti flere Europeiska länder samt om den tid, då det först förmodas blifwit bekant i Swerige. Förf. lemnar derefter en historisk öfwersigt af de Swenska krutbrukens uppkomst efter den tid, då krutet upphörde, att såsom en sällsamhet tillwerkas i Stockholm. Af deßa Krutbruk hafwa numera Husqwarna och Kowik förswunnit, det förra anlagdt i Jönköpings Län och det sednare på Wermdön, så att de nu återstående blott äro Klosters i Fahlu Län, Åkers i Nyköpings, Torsebro i Christianstads och Fliseryds i Kalmare Län; wid hwilka Bruk Krut årligen tillwerkas till ett belopp af 5900 centner. Det är för den som är bekant med beskaffenheten af näringarnes tillstånd i Swerige icke oförmodadt, att äfwen Kruttillwerkningen drifwes ej ensamt på fabriksätt, utan också utgör en gren af den mera enskildta näringsfliten, — sådant är förhållandet i Husby Socken i Fahlu Län, hwars Krutbrännare tillwerka 200 centner årligen. Utom de historiska och statistiska underrättelserna, som Förf. lämnar om sitt ämne, har han äfwen på ett wettenskapligt sätt nästan för hwarje del deraf gjort en jämförelse emellan ej blott de särskildta arbetsmethoderna, som anwändas hos andra nationer, utan äfwen emellan dem, som anwändas wid de olika ställena för den Swenska Kruttillwerkningen. — Förf. har i det förra afseendet begagnat tryckta arbeten och deßutom ägt tillgång till den berättelse om Krutfabriken i Essonne i Frankrike, hwilken Prof. och Commend. Berzelius afgifwit år 1819.

Första Capitlet. Om Salpeter. Ända till år 1642, säger Förf., tillwerkades Salpeter i Kronans egna werkstäder; sedermera af Kronans kringresande sjudare tills år 1816, då hwarje Hemman ålades att lefwerera ½ Lispd. Salpeter, emot en betalning af 1 R:dr 24 sk B:o för Lispdt; dock med rättighet för den, som ej kunde lefwerera salpeter in natura, att till ett högre pris få lösa den, hwilket pris har warierat emellan 4 R:d och 7 R:d 24 sk B:o för Lispdt. Förf. nämner de arbeten, som öfwer salpetertillwerkningen blifwit utgifne af Hjelm och Edman; men tillägger att allmänna föreskrifter för sjudningsproceßen ej kunna gifwas, emedan den bör rätta sig efter jordens särskildta beskaffenhet i olika provincer. Så håller t. ex. salpetern ifrån Gottland och Westergöthland Kalksalter, hwilket otwifwelagtigt äger sin orsak uti deßa orters läge på en öfwergångs-kalksten. De ämnen, hwaraf wanligen salpetern brukar wara orenad uppgifwas af Förf. tillika med de prof på sin renhet, hwilka salpetern kan underkastas. Deßa äro nemligen: deß brinnande med mer och

mindre sprakning och den smälta salpeterns större eller mindre strålighet i brottet; ett prof, som för några år sedan blef uppgifwet af Öfwer-Direktör Schwartz, och hwilket Förf. i flere afseenden recommenderar. Förf. tillägger, att det är allmogen tillåtet att emot rabatt lefwerera smält salpeter, men gör derwid den anmärkning, som synes förtjena all uppmärksamhet, "att fråga kan uppstå, om ej de bränbara extractiva ämnena wid smältningen på salpetersyrans bekostnad förstöras, en portion salpetersyrligt kali bildas, som hwarken kristalliserar så lätt, som wanlig salpeter eller detonerar med samma liflighet." — Sedan bedömmas den fransyska af Rifault uppgifne proberings-methoden, som är grundad på de främmande salternas löslighet uti en mättad ren salpeter-lösning, och den österrikiska af Huß uppgifne methoden, som deßutom är grundad på salpeterns större löslighet i watten wid tilltagande wärmegrader, samt slutligen den, som af Capit. Berndes år 1815 blifwit uppgifwen. Förf. öfwergår derefter till methoderna för salpeterns luttring, dels genom skölning och twättning med kallt watten och dels genom upplösning i watten, kokning och skumning. Endast den senare methoden är wid Swenska krutbruken wanlig utan föregående skölning, hwilket Förf. ogillar. Slutligen nämnes den i Frankrike brukliga troublerade kristallisation, innan salpetern undergår skölning, samt det efter luttringen erhållna, af mera saltsyradt kali än saltsyradt natron bestående saltets anwändbarhet wid beredningen af iscremer.

Andra Capitlet. Om kol. Till Krutkol anwändas endast kol af lösare trädsorter, nemligen i Frankrike af Poppel och Brakwed, i Swerige af Alwed. Denna kolning kan ske antingen i milor, såsom wid Swenska krutbruken, eller i stora grytor, sådana som af krutbrännarne i Dalarne nyttjas, eller i retorter, gropar och ugnar, hwilka äro bruklige i Frankrike och andra länder. Förf. beskrifwer critiskt deßa methoder, samt wisar otjenligheten af, att afsläcka kolen med watten, i stället för att qwäfwa den kolande elden. De i sednare tider gjorde förbättringar wid kolning i allmänhet nämnas af Förf. och i slutet af detta Capitel uppgifwes, att Rifault och Bottée föreskrifwa, att kol, som till krut skola anwändas ej böra wara pulveriserade då de skola förwaras, emedan de

då sämre conserveras för fugtighet, och att de således först wid sitt anwändande till krutsatts böra söndermalas, hwilket Förf. beströder af den orsak, att kolens förmåga att absorbera watten ej härrör af någon förenings-frändskap emellan kol och watten, utan af kolets poröfa textur, hwarföre det likasom en swamp drager till sig watten. Genom söndermalning förstöres denna textur, och kolen förlora derigenom sin benägenhet att draga till sig fuktighet, i samma mån de blifwa fint pulveriserade. — Om detta Förf:s raisonnement understödjes af erfarenheten, särskildt i frågan om kol, är Rec. obekant; men hwad, som synes wara emot deß giltighet i allmänhet, är den allmänna erfarenheten, att många kroppar, hwilka likaså litet som kolet äga en kemisk frändskap till watten, i fugtig luft absorbera en betydlig quantitet watten, sedan de blifwit pulveriserade; då de deremot ej märkligen uppsupa något, medan de äro i compact form.

Tredje Capitlet. Om Swafwel. Swafwel tillwerkas i Swerige både i Fahlun och wid Dylta i Nerike. Endast ifrån det sednare stället lärer Swafwel lefwereras till kronan och till de Swenska krutbrukens behof. Swaflets beredningssätt af swafwelkis, såsom wid Dylta brukas, deß egenskaper, de ämnen, hwaraf det kan wara smittadt, de sätt på hwilka det kan renas och proberas uppgifwas af Förf. i korrthet.

Fjerde Capitlet. Om krut-tillwerkningen. Beskrifwer huru krutets beståndsdelar pulveriseras på olika sätt på olika ställen, huru uppwägningen af dem bequämast kan ske för krutsattserna, hwilkas sammansättning uti olika krutsorter derefter uppgifwes. Af de särskildta inrättningarne för krutsattsernas förarbetande till ytterste grad af finhet bedömmer Förf. fem särskildta slag, nemligen de wi alla Swenska krutbruk utom Kloster wanliga stamp-qwarnarne, de förr brukliga wals-qwarnarne, som äro beskrifne i Kongl. Wettenskaps-Akademiens Handlingar år 1760, de sednast uppfundne cylinder-werken, hwaraf ett finnes wid Kloster, de hos krutbrännarne i Husby wanliga tackjerns-mortlarne med stötar, som drifwas af watten, samt slutligen de fransyska moulins à pilons. Efter de olika sätten för krutsattsens bringande till finhet hårdgöres den på olika sätt; Förf. beskrifwer i anledning deraf sina egna wid Kloster anwända för-

sök med härdgöring under präß. Krutet körnas, sedan det blifwit härdgjordt, och torkas; Förf. förmodar den i Eßonne brukliga torknings-methoden med uppwärmd luft wara den förmonligaste. Det torkade krutet sorteras genom sållning hwarefter det damsigtas. "Franska Handelskrutet poleras, emedan deß wackra utseende gör det begärligt för negrerna, som ej förstå att wärdera deß öfriga egenskaper." Det färdiga krutet uppwäges i centner för att i paßande kärl conserveras. —

Femte Capitlet. Om kruts uppläggande i magaziner och om deß transporterande. Innehåller de försigtighetsmått wid kruts magazinering och transport, hwilka dels redan äro anbefallde och dels dem, som Förf. önskar hädanefter måtte komma att iakttagas.

(Slutet följer.)

Archiw för Menſko (Menniſko) lifwets telluriſka eller nattſida. 1 Bandet. 1 Häftet. Stockh. Grahn, 1822. 113 ſidd. med Förord. 8:o

(Slut fr. N:o 53.)

Deßa äro hufwuddragen af en theori, hwaraf åtſkilliga delar såſom poſtulat äro i förewarande arbete uppſtälda, och hwilken, genom deß nu anförda geneſis och deß förhållande till den ofwanföre gifna wettenſkapliga conſtructionen af den A. M., är för hwarje läſare lätt att granſka och gifwa ſitt ſanna wärde; Rec. will blott derwid bifoga några anmärkningar. Likaſom alla empiriſka theorier från det gifna såſom werkan ſluta allt widare tillbaka till orſaken, och ſlutligen ſtanna wid en såſom tillräcklig anſedd grund, hwilken likwäl, för att förklara allt det erfarna, måſte ligga utom detſamma och således wara immateriell, emedan den icke af erfarenheten, den enda wiſſa pröfwoſtenen i detta gebiet, kan bekräftas, utan till detta bekräftande fordrar en högre utom erfarenheten liggande, och denna yttre grund underſökande ſpeculation, hwarföre denna ytterſta grund och egentligen intet annat är, än ett obewiſadt och i ſig ſjelf okändt hypothetiſkt poſtulat, en qualitas occulta; ſå ſtöder ſig och denna Kieſers theori ytterſt på en ſådan qualitas occulta, nemligen på jordens kraft att werka A. M., om hwilken, då den icke i ſig ſjelf, ſåſom liggande utom erfarenheten, kan till ſin natur genom erfarenheten kännas, det altid blifwer owiſſt, och blott på god tro kan antagas både om den i denna mening exiſterar, och om den kan uträtta det af den poſtulerade. Och då enligt den empiriſka theoriens natur A. M:us wäſen eller nödwändighet i menniſkans natur mindre anſes böra afſes, än deß yttre motiverande anledning, d. å. förklarings-orſaken till deß werklighet, då denna är gifwen, ſå är det ock deraf att förklara, hwarföre i denna theori den A. M. icke efter ſitt wäſens natur, utan efter den poſtulerade yttre anledningen blifwit benämnd ſåſom lifwets telluriſka eller nattſida, eller Telluriſmus; hwarföre alltſå deßa benämningar, ſåſom icke betecknande wäſendet i saken, och deßutom äfwen i ſjelfwa theorien ſtödda blott på en liknelſe, helt och hållit böra förfalla. Likaſom alla andra på god tro antagna theorier, kan man icke heller här, ſåſom det i philoſophien fordras och werkſtälles, öfwerbewiſa den otrogne om ſjelfwa sakens exiſtens med en abſolut nödwändighet genom bibringad inſigt i den nödwändiga grunden, ſå att denna theori, ſom ſtöder ſig på det förutſatta antagandet af den A. M. ſåſom ett gifwet factum, icke har det minſta att inwända mot den, ſom påſtode ſig icke anſe detta factum ſåſom gifwet. Men af theoriens hela geneſis följer ſåſom ett nödwändigt reſultat, ſom ej Kieſer kan undgå, huru gärna han än ſynes wilja det, att Reflexion måſte antagas wara i det A. M:ſka tillſtåndet närwarande, ehuru endaſt ſåſom af känſlan undertryckt (den högre potenſen af den lägre!) ſig röjande, då å en annan ſida hela erfarenheten twingar honom att erkänna medwetandets och dermed Reflexions fullkomliga frånwaro under detta tillſtånd, hwilket han i ſin theori äfwen antager. Deraf detta wändliga wacklande och deßa uppenbara motſägelſer i hans theoretiſerande, ſåſom det äfwen i det theoretiſka af förewarande arbete genaſt faller i ögonen.

Det enda ſanna i den wettenſkapliga förklaringen, ſom af Arſts Caſus i arbetet gifwes, och dermed i hela arbetet, är reſonnementet om den i den A. M. förekommande hypoſtaſen, anthropomorphismen eller proſopopoeia, ett ſenſationernas ſättande ſåſom bilder utom det ſenterande Subjectet. Om ock detta wetenſkapligt endaſt kan i den philoſophiſka demonſtrationen inſes, ſåſom Rec. det äfwen ofwanföre wiſat, är det likwäl här, om man öfwerſer de falſka

grunder, hwarpå deß förklaring stödes i sina detaljer, ehuru i en något oredig tafla, med tämlig sanning tecknadt af Förf., som denna gången, ledd mera af sin reflexion, händelsewis träffat det rätta. Af läran om denna hypostas förklaras ock den sista Casus, som i detta häfte under titel af Dæmoniaca eller Siargos sarna af Prof. Kieser anföres, rörande en händelse, som i Skåne år 1721 skall hafwa sig tilldragit. Deruti förmäles, huru twänne goßars phantasi hypostaserat sig bilden af en hwitklädd Engel, hwilken såsom en spiritus familiaris för dem uppenbarat många förflutna och annorstädes timande händelser, propheterat, skrifwit latinska och grekiska bref, m. m. men hwilken Casus dock i anseende till sin obestyrkta historiska trowärdighet, Rec. anser ingalunda lämplig att stadga allmänhetens öfwertygelse om den A. M:ns werklighet.

För att summariskt sammanfatta ett omdöme om förewarande arbete, finner altså Rec. att af Utg:ns åtgärd wid detta Archiv, deß goda wilja och ifwer att om den A. M:ns natur upplysa Allmänheten wißerligen bör erkännas och skattas, men att det sätt, hwarpå han trott sig böra bereda detta ändamåls winnande i hög grad är tadelwärdt, dels i afseende på den antagna orätta formen af ett Archiv, under hwilken blott materialier till en empirisk delineation kunna samlas, men ingen grundlig kännedom af ämnet meddelas, dels i afseende på walet af exposition af en författares theori, hwilken, enligt hwad här är bewisadt, är helt och hållet philosophisk och resonnerande empirisk, dels i afseende på sin uraktlåtenhet att rätta Originalets felaktigheter i det som ur Sturlesons historia är lånadt, dels ock slutligen i afseende på den oändliga brådska och deraf följande inconsequens och omogenhet, hwarmed öfwersättningen blifwit redigerad, hwilka icke gifwa något gynnande bewis om den aktning en skriftställare bör anse sig, äfwen som Anonym, wara sitt publicum skyldig. Ty icke allenast har periodernas tyska form och mening oförändrad blifwit öfwerflyttad på swenska språket, genom hwilka talrika Germanismer, i förening med det osystematiska och orediga i Originalets framställning af ämnet, boken blifwit swårläst, ja stundom obegriplig, utan der förekomma äfwen, utom nästan oändliga tryckfel, bland hwilka ett, "sömnombulismus", utmärker sig, talrika öfwersättningsfel, dem ett lugnare bearbetande troligen torde hafwa förekommit, och af hwilka Rec. som ej har tillgång till Original skriften, blott såsom prof, utom de ofwanföre tillfälligtwis uppwisade, will anföra följande. Redan sid. 1 förekommer en mening, som wäl har subject, men intet predicat eller verbum, och sid. 2 följande mening: "Odin hålles af Snorre för en menska, och ändå (quidem?) för en Alanisk furste", sid. 14 kallas kungarnas gåfwa att bota struma, owiss i hwad mening, deras underskrift o. s. w. Widare förekomma utom åtskilliga oswenska och olämpliga ord, såsom påfallande (auffallend), irrig, twinsotingar, beaktas, färdigande, förherrskande, uppspringande (hervorspringend) m. fl. diverse grammatikaliska friheter, inconsequenser och fel: så uteslutes t. ex. wanligen partikeln den, det, wid substantiva, som stå definite, t. ex. „med diande barnet", „Somnambulismen är ett öfwerjordiska, högre lifwets af förnuftet outgrundligt tillstånd"; så brukas wanligen pronomen han, hon, för den om liflösa ting, hwarjemte ock genera likasom numeri ofta förblandas; så will Utg. i skrift införa hwardagstalets elisioner: menska, kungen, fallansot, sen (sedan) ha, ge, hur, mer, munn (munnen) o. s. w. samt skrifwer Wisioner, wid (hos Författaren) windicera, Wittsdans (Chorea Sti Vitti), bringade, tillbakasprungna, låsit, fodra (fordra) o. s. w.

Litterära Underrättelser.

London. Af Walter Scott har nyligen utkommit en roman, Quentin Durward. Deruti framställes en rikhaltig charakters- och sedemålning af det fransyska hofwet under Ludvig XI:s regering. — Tidskriften The Liberal winner här föga bifall, ehuru utgifwaren Lord Byron fortfar att wara en flitig medarbetare. Man beskyller honom för wårdslöshet och incorrecthet i stilen.

—— Kitchnier, en läkare, har utgifwit en samling engelska National-sånger med deras melodier. De flesta gå dock ej mycket längre än ett århundrade tillbaka. Engelsmännen hafwa endast litet, hwad man kan kalla engelsk National-musik, och detta lilla är ej från långt aflägsna tider. Den widtbekanta sången God save the King är icke äldre än ungefär 75 år. Rule Britannia kom år 1742 i omlopp.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 57. Den 17 Juli 1823.

Recensioner:

Underdånigt Betänkande rörande en förändrad Student Examen. Författadt af den i nåder tillförordnade Uppfostrings-Comitéen. Sthm, Nordström, 1823. 42 sidd. 8:o.

Kongl. Maj:t har i nåder behagat anbefalla Uppfostrings Commiteen, "att, med iakttagande af SkolOrdningens föreskrifter, uppgifwa underdåniga Betänkanden och Förslag till de prof, hwilka böra föregå antagandet till Student wid Rikets Universiteter, och den derwid nödiga Controll". Det är detta arbete, som Rec. härmed får anmäla, och hwaraf Rec först skall söka att framställa ett summariskt innehåll.

Commiteen utgår ifrån den synpunkten att Swerigес Academier äga en dubbel bestämmelse. Först, såsom Universiteter, der hwarje Yngling bör äga tillträde att lära sig hwad han för sig finner förmonligast; För det andra, såsom Rikets högsta Underwisnings anstalter, der elementar-kunskaperna skola bringas till mognad, för att bereda skicklighet till inträde i wissa af Statens tjenster.— I förra hänseendet böra föregående Examina icke fordras. En sådan claß af oexaminerade Studerande har alltid funnits, neml. Cautions Studenter. Wissa uppgifna säkerhetsmått böra dock iagttagas wid antagandet af hwar och en som will wistas wid Academien.— Den, som uppfyllt deßa, njuter alla Student-rättigheter, utom dem, som böra åtfölja en godkänd Student Examen.— Författningarne böra rigtas derhän, att befordra lättheten af all slags, äfwen den högsta wettenskapliga, bildning för dem som wälja näringarna till deras hufwudyrke, och att wid Academien öppna tillfällen att partielt och fritt utbilda kunskaper, tjenliga för det yrke och näringsfång, som en hwar utwalt. SkolOrdningens föreskrift 6 Cap. 9 § "För att afgå till Academien, med rättighet att fullständig Student Examen undergå, hwilken i annat fall owilkorligen skall förwägras", är äfwen härmed i öfwerensstämmelse; ty frågan är ej om frihet att wistas wid Academien, utan blott om rättigheten att undergå fullständig Student Examen.— Ett otidigt medlidande uti Student Examen med dem, som ifrån Gymnasierna ankomma med klena kunskaper, undwikes derigenom, att det står deße öppet, att, fastän icke examinerade, qwarblifwa, för att studera. Commiteen upptager och beswarar twenne inkast emot friheten att utan aflagd Student Examen wid Academien wistas, hwilka äro hämtade dels deraf att ynglingar skola för tidigt lockas ifrån Gymnasierna för att blifwa delägtige af den Academiska friheten, och dels deraf att Academierna kunna blifwa öfwerlupna med en mängd obildade subjecter, hwilka skulle twinga Lärarne att sänka sig efter sina åhörares förmåga och derigenom nedstämma Academiernas wärde.—

Derefter öfwergår Commiteen, att betrakta Akademierna såsom Plantskolor för Statens Embetsmän, samt yrkar en grundlig elementar-kän-

nedom af de språk och wetenskaper, som utgöra wilkoren för alla widare framsteg i kunskaper, nödwändige för Embetsmanna-Corpsen och Läroståndet. Prösningen af allmän odling för den blifwande Embetsmannen war förr lått werkställd, genom enkelheten och likformigheten wid den gymnasiska underwisningen, hwilken de fleste hade begagnat. StudentExamen förwandlades sedan till ett obestämdt prof och en blott formalitet. Ett olyckligt inflytande hafwa wacklande föreskrifter i detta afseende haft på de lägre lärowerken och på dugligheten hos Statens blifwande tjenstemän, hwilket ej kunnat afhjelpas genom de särskildta inrättningar och fordringar, som i detta afseende blifwit gjorda.

De stycken, i hwilka Student Examen skall tagas, äro uppräknade i K. M:ts Skolordnings 1 Sect. 6 Cap. 9 §. Commiteen föreslår deßutom en Swensk afhandling eller så kallad Chria och en öfwersättning ifrån Swenska på Latin. All olikhet för dem, som njutit enskild information, afstyrkes; men för hwar och en blir prösningen i Grekiska och Ebreiska språken frifwillig, utom för dem som skola inskrifwas i Seminarierna eller aflägga prof till erhållande af akademiska graden i Theologiska och Philosophiska Facultéterna, hwilka böra examineras i bägge språken, och för dem, som anmäla sig till Medicinska och Juridiska graden, hwilka böra examineras i det Grekiska, men kunna undgå examen i det Ebreiska. Latinska språket förklaras såsom en nödwändig beståndsdel af examensstudierna, både såsom tjenligt att deraf inhämta den allmänna grammatiken och för deß öfriga egenskaper.—

En ändamålsenlig inrättning af Studentexamen uppgifwes sedan af Commiteen. Derwid nämnes först huru den nu är beskaffad, då Philos. Facultetens Decanus ensam prösar alla till Akademien ankommande. Detta förkastas dels derföre att det upptagit denna Lärares hela tid, utan att ändock hafwa warit för ändamålet tillräckligt, dels derföre att Decanus ofta ombytes, hwaraf uppkommer en skadlig olikhet i examinerings-methoden. Commiteen åtskiljer derefter de stycken, i hwilka Examen bör ske, i fem hufwuddelar, och förklarar, att motswarande Professorer ej böra hafwa befattning med examen, emedan deras tid förut är nog upptagen af examina och emedan Commiteen förmodar att de egentl. Akademiska Examina få en större helgd, om wißa personer ineraminera subjecterna för den Akademiska underwisningen, andra åter examinera ut dem derifrån. Commiteen föreslår derefter Facultetens Adjuncter, de der äga inga andra embetspligter, än att dana sig till skickliga Akademiska Lärare och att gifwa enskildta föreläsningar; de äga tillräcklig skicklighet att examinera och inöfwas härigenom att framdeles examinera wid högre prösningar. Decani pligt blir att öfwerwara examen med rättighet att examinera hwad han för godt finner, men då med uteslutande af annan examinator i samma ämne. Egentliga och ständiga Examinatorer blifwa 4 Adjuncter neml. den i Litterä Humaniorä, Grekiska och Orientaliska språken, i Philosophien, samt i Mathesis och Philos. Naturalis; i händelse af ledighet och laga förfall har Decanus rättighet att inkalla en Extra Ordinarie Adjunct eller Docens i samma yrke. Hwarje Examinator gifwer särskildta vidétur, som äro de allmänt kände latinska, och ett allmänt betyg utfärdas innehållande alla särskildta vidétur, undertecknadt af Decanus och contrasigneradt af Facultetens Notarie, som förer Protocollet. Den som fått improbatur i ett ämne, men blifwit godkänd i pluraliteten af de öfriga, må i detta ämne å nyo kunna undergå särskildt prösning, dock ej samma termin. Den som fått improbatur eller admittitur uti mer än hälften af de examinerade stycken, hänwises owillkorligt till ny examen, hwilken likwäl icke förr än näst derefter blifwande termin får med honom anställas. Examen bör wara publik och antalet af dem, som på en gång examineras, ej öfwerstiga 16, då examinatorernas antal utom Decanus är 4. Commiteen föreslår, att de Academiska Styrelserna böra uppgifwa de öfrigas reglementariska föreskrifterne.

Till Student examens undergående må hwar och en Studerande fritt få anmäla sig, när som hälst, men tiden för examens anställande utsättes af Decanus. Commiteen föreslår widare, att de, som ifrån Gymnasierna ankommit med påteknadt betyg om otillräckliga kunskaper uti ett lärоämne, må ej inom ett halft år få taga Student-Examen, men ej inom ett helt år om det warit uti flere. Betyg öfwer Student Examen bör uppwisas wid Stipendie-ansökningar, såsom ett wil-

kor för erhållande och åtnjutande af Stipendier, äfwensom wid anmälningar till alla de första prof och examina som aflägges för inträdet på embetsmanna-banan eller för erhållande af Akademiska wärdigheter. Testimonium Academicum bör innehålla om och huru en Studerande genomgått Student Examen.

Commiteen upptager derefter och beswarar skälen emot en sådan examen, hwilka hämtas, dels deraf att fullen med särskildta anlag skulle förqwäfwas genom fordran af en alltför mångsidig bildning, dels af ett förmodadt förakt för den oexaminerade och oenighet emellan den examinerade och oexaminerade claßen af Studerande, dels af kostnaden, förorsakad genom ett större antal examinatorer, och dels deraf, att Student-Examen är ansedd såsom obetydlig och ej medför någon befordringsrätt.—

Commiteen anser, att det icke tillhörer sig att afgifwa något yttrande huruwida den projecterade Student Examen skulle göra åtskilliga af de första och mindre profwen wid Academien öfwerflödige, utan att Academiernas Styrelser böra derom sjelfwe afgifwa förslag. Slutligen ger Commiteen ett sammandrag uti wißa hufwudmomenter af sina nu föreslagna stadganden, hwarefter Commiteen i underdånighet anhåller att, då Kongl. Majt lärer finna för godt, att i nåder höra Academiernas Styrelser öfwer detta magtpåliggande ämne, af de således inkommande utlåtanden i nåder undfå del och hemställer, att Commiteens Betänkande genast måtte få tryckas, samt att Kongl. Majt 6 månader täcktes uppskjuta sitt beslut i saken, på det att en hwar deßförinnan kunde få tillfälle att sina anmärkningar öfwer ämnet ingifwa.

(Forts. e. a. g.)

Om Kruts tillwerkning och probering af C. A. Arrhenius. Sthm., Nordström, 1823. 118 sidd. 8:o.

(Slut fr. N:o 56.)

Sjette Capitlet. Om krutproberingen. Först undersökes om krutets och deß förwaringskärls yttre utseende är, såsom det bör wara. Krutets styrka, säger Förf., borde rättast proberas med det wapen hwartill det skall anwändas, emedan de profware, med hwilka krutets styrka med mindre laddningar och större skyndsamhet kan undersökas, wisa krutets styrka uti ett olika förhållande emot deß kraft i kanonen eller gewäret. De profware som i Swerige anwändas äro: den Meyerska, wid de norra krutbruken, hwilken är beskrifwen i Kongl. Wettenskaps Academiens Handlingar för år 1780, och den Engelska, som wid de södra krutbruken begagnas. Förf. beskrifwer bägges construction och gifwer den Meyerska i flera affeenden företrädet. Emedan bägge gifwa ofullkomliga resultater, så måste krutproberaren betjena sig af ett med yttersta omsorg förfärdigadt profkrut till jämförelse med det krut, som skall proberas. — Krutets salpeterhalt undersökes dels genom en hydrostatisk wägning af en wätska, deri krutets lösliga beståndsdelar blifwit upplöste, men de olösliga ej fränsilade; dels noggrannare genom lösning af salpetern, fränsilning och wägning af det olösta kolet och swaflet, hwilkas wigt afdrages ifrån krutqwantitetens. Detta sednare sätt är noggrannare, men långsammare och mera beroende af operatorns skicklighet; hwarföre det alldrig uti någon krutproberareinstruction blifwit anbefalldt. Halten af saltsyra upptäckes med silfwer-solution och om salpetern håller saltsyradt kali i stället för saltsyradt natron, så tillkännager det fällda hornsilfret en större qwantitet af det förra, än af det sednare. Den minsta smitta af saltsyrade jordsalter är i mera skadlig för krutet än en större halt af saltsyrade salter med alkalisk basis; emedan den gör krutet deliqwescent och owaragtigt. I affeende på deßa qwarter kan krutet undersökas på följande sätt. Det löses i destilleradt watten, swaflet och kolet fränsilas och solution fälles med kolsyradt kali. Blir den derwid klar, så är salpettern fri för kalksalter; men, som den ännu kan innehålla talkjord, hwilken ej utfälles så länge solution är kall, så bör man tillblanda en lösning af phosphorsyrad ammoniak, hwaraf olöslig phosphorsyrad ammoniaktalk bildas, i fall solution innehåller talkjord. I brist af phosphorsyrad ammoniak kan man uppkoka den med alkali blandade wätskan, samt hålla den en half timma i kokning och om solution ej deraf grumlas, kan man wara någorlunda säker, att solution ej innehåller jordsalter. Håller salpetern fritt alkali, hwilket äfwen gör krutet deliqwescent, så upptäckes

det med reactions-papperen. — Sista paragraphen i närwarande arbete upptages af beskrifningen på Krutets analys. Om Krutet dragit till sig fugtighet, så bör en wägd qwantitet deraf torrkas och sedan noga wägas. Förlorar det derwid ej mera än 6 a 8 procent af sin wigt, så kan det genom omtorrkning blifwa fullgodt. Är watten-förlusten större, så blir det porös genom torrkning och drager till sig fugtighet ur lusten, hwarföre det är odugligt och måste omarbetas. Salpetern utrages ur krutet på förr beskrifna sätt; men att qwantitativt åtskilja de på filtrum tillsammans warande kolet och swaflet, är swårt. Det sätt, som uppfyller ändamålet, är att koka maßan med en mycket utspädd upplösning af caustikt Kali, hwilken upplöser swaflet och lemnar kolet, som efter utlakning och torrkning wäges. Utspädes lösningen och man leder gasformig saltsyresuperoxidul eller chlore derigenom, så syrsättes swaflet till swafwelsyra, som kan utfällas med saltsyrad Barytjord. Den fällda swafwelsyrade Baryten twättad och glödgad innehåller nära 14 procent swafwel. Det är klart, att om under operationen en förlust göres, så faller den på swaflet utan att kunna controlleras. Slutligen framställer Förf. den af Gay-Lußac nyligen uppgifne method, att analysera Krut, till följe hwaraf lika delar krut, salpeter och rent basiskt kolsyradt kali upphettas med en stor qwantitet saltsyradt natron; hwilket skall hindra maßans explosion, under det att swaflet och kolet förbrinna på salpeterns bekostnad. Den återstående hwitbleſna maßan löses i watten, mättas med salpetersyra och utfälles med saltsyrad Baryt; af den derigenom fällda swafwelsyrade Barytjordens wigt beräknas sedan swaflets enligt föregående uppgift.

Rec. har sökt, att af denna intereßanta skrift gifwa en korrt framställning, på det att denna Tidnings läsare måtte få ett begrepp om den sakrikhet, som tillhör närwarande arbete och som till betydlig del är en följd af författarens stora erfarenhet af sitt ämne. Rec. får slutligen tillägga, att boken utmärkes af mycken tydlighet i stilen, samt noggrannhet och utförlighet i uppgifterna. Ämnet, som på en gång är intereßant för Statsmannen, Militären, Technologen och den egentliga Fabriksidkaren, är så afhandladt, att Rec. twiflar att någon annan gren af Swenska fabrikerna är det bättre; hwarföre Förf. äger en stor rätt till sina Landsmäns tacksamhet och högaktning.

Lärda Nyheter.

Stockholm: D. 7 sistl. Jun. skedde Rectorsombyte wid härwarande Gymnasium, då Eloqu. et Poes. Lectorn Mag. Jos. Wallin öfwerlemnade Rectoratet till Mathes. Lectorn, Mag. Jonas Lundstedt, efter hållen oration: de dissimili Eloquentiæ Antiquæ & Hodiernæ habitu ex dissimili ingenio civitatum intelligendo. — Gymnasii-ungdomens antal har under läseåret utgjort 60. Till Akademien hafwa 11 blifwit dimitterade. Af det utgifna RectorsProgrammet inhemtas, att Gymnasium detta år förlorat en nitisk Lärare i Theol. Lectorn Mag. P. Alm, som på underdånig begäran erhållit afsked, samt att Gymnasii Bibliotheket under årets lopp erhållit en och annan icke obetydlig tillökning.

Upsala: Enligt sednast ankomna underrättelser, har Stud. Gabr. Marklin, som af K. Wett. Akademien erhållit förnyadt Reseunderstöd, begifwit sig på wägen till Nord Cap. —

Efter 2:ne års frånwaro, har E. O. Bibl. Amanuensen, Mag. P. W. Afzelius till fäderneslandet återkommit.

Skara: Wid härwarande allmänna Lärowerk höllos Examina d. 9 och 10 Jun. Under läseåret har Stud. Ungdomens antal warit 218, neml. i Gymnasium 70 och i Trivial Scholan 148. Af deßa hafwa warit 7 Nobiles, 60 Prestsöner, 36 Borgare- och 60 Bonde-söner, samt 55 af Ståndspersonsclaßen. — Rectorsombytet har ej för sig gått, i anseende till RectorGymnasii, Eloqu. & Poes. Lectorn, Prosten Mag. J. Kjellanders frånwaro såsom Riksdagsman. ProRector är Theol. Lectorn och Prosten Mag. J. Torin.

Åbo: D. 27 Juni förrättades Magister-Promotion i Philosophiska Facultéten härstädes. Promotor war Philos. Pract. Profeßorn och Ridd. Doct. A. J. Lagus. Promoti woro 52. Af de för 50 år sedan promoverade hade endast 2:ne upplefwat sin Jubelhögtid. En af deßa, StatsRådet och Ridd. Math. Gerh. af Schultén blef närwarande promoverad till Jubelmagister. Bland de bortgångnes antal, erinrade sig Philos. Facultéten med saknad namnen af Kellgren och Edelcrantz, som 1772 wid detta universitet erhöllo sin första Lager.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 58. Den 21 Juli 1823.

Recensioner:

Erik Johan Stagnelius. Ett Kors på hans Graf, till erinran för hans närmare Bekanta och för alla Wänner af hans Sångmö. Stockh., Nordström, 1823. 27 sidd. 8:o.

Swenska Witterhetens historia är, kanhända framför de flesta andra länders, rik på offer, diggnande under Omständigheternas oblida hand eller skördade af Döden, i sjelfwa det ögonblick, då Konstens Gudinna började tilldela dem sina fullmognade och saftigaste frukter. Wi påminna här endast om Kellgren, den landsförwiste Thorild och Lidner, bortryckte wid begynnelsen af deras högsta poetiska werksamhet. Martyrernes författare, skördad i 30:de året af sin af physiska qwal förbittrade lefnad, är Fäderneslandets sista offer åt den afundsamma Nornan. En okänd hand har på hans graf rest detta kors: de runor han derpå tecknat, äro föreståfwade af sorgen, kärleken, beundran. Likwäl war Skaldens personlighet för Minnets författare icke känd: derföre finner man här endast få drag, hörande till hans yttre lif. Deßa öden woro dock på intet sätt märkliga, men om än blomman af hwar och en Skalds inre lif är förwarad i hans skrifter, så war dock dennes individualitet alltför rik, för att den ej, åfwen i allmänna lifwet och isynnerhet ibland kretsen af wänner, skulle erbjuda många drag, wärdiga att förwaras. En sådan teckning wäntar man af den bortgångne Sångarens wänner, till erkänsla för den lyckan att hafwa känt honom. Den, som här fästat den första kransen wid den Oförgätliges urna, har nästan uteslutande syßelsatt sig med honom såsom författare. En falsk beundran har icke hindrat denne Granskare, att bestämma olikheten af det wärde, som tillkommer hwar och en af de blommor, som denne skald offrat på konstens altare, att särskilja de fullkomligare från de bleka, redan i sin födsel halfförwißnade eller miß-gestaltade; han har ej följt de flesta af wåra Åreminnens författare, som, likt Orientens konstnärer, måla dagrar utan skuggor — taflor, der allt simmar i ett bländande ljus, — föremål, hwilka blott hafwa ett ganska aflägse tycke med sina förebilder i naturen. Minneskorsets författare har såsom det synes Rec., ganska rigtigt uppfattat Stagnelii mystiska individualitet, och hans kritik är lika så skarpsynt, som sann. Språket hos denne författare är dock icke alltid så fullkomligt, som känslan och reflexionen. Hans omdömen öfwer Stagnelii skaldiska förmåga och hans poetiska skapelser äro nästan öfwerallt desamma som Rec:s.

Deßa arbeten äro: Wladimir den Store, Skaldedikt i tre Sånger, 1817, — Liljor i Saron, Häft. 1—3, 1821, samt slutligen Bacchanterne eller Fanatismen, 1822. De båda första hafwa i denna tidning förut blifwit rättwist wärderade: men då den sista ej här blifwit anmäld, så afskrifwer Rec. den anonyme Förf:s och med detsamma sitt eget omdöme om denna dikt: "Återkommen till hufwudstaden, förkunnade Skalden

sin närwaro med att, hösten 1822, utgifwa en ny tragisk dikt: Bacchanterne eller Fanatismen, wäl icke jemngod med Martyrerna, men likwäl en skänk, för hwilken Swenska Witterheten står till Författarens minne i en obetalelig tacksamhetsskuld. Ämnet är Orpheus's mord af de rasande Bacchanterne, och är i sig sjelft nog fattigt, nog mycket, såsom handling, inom ögonblickets rymd inskränkt, för att ledigt fylla fem Acter. Förra hälften af Stycket är dock ypperlig och i synnerhet Orpheus's prophetiska syn något af det skönaste Poesien någorstädes frambragt; men då handlingen snart war uttömd, så är sednare hälften på det hela nog kall och outförd. Detta Sorgspel kan werkligen förliknas med en Bronz-Statue, som i de yttersta extremiteterne icke rigtigt fyllt sig under gjutningen, utan ännu behöfde Ciceleurens efterhjelpande hand."

Wid ett ställe måste dock Rec. afwika från Förf. "Hos ingen Swensk Skald har den dramatiska stämningen warit så afgjord, som hos Stagnelius," säger han sid. 23. Detta antagande tyckes, åtminstone till någon del, emotsägas af Förf:s egen charakteristik af Stagnelii poetiska förmåga, isynnerhet på det ställe, der han jemför honom med Lidner. "Lynnet af bådas Skaldesång war elegiskt, heter det sid. 8, då man under detta namn förstår en poetisk, d. å. genom phantasien, i sinnbild uttryckt Reflexion öfwer känslan. Denna elegik — det är för hwarje Läsare uppenbart — ligger till grund för de båda Skaldernes, så wäl Lidners som Stagnelii Qwäden och från den utgår helt och hållet den gestalt, den form, under hwilken skönheten i deras diktningar låter känna sig werkande." Stagnelii werldsåsigt war endast en och den alldeles ensidig, det war den äldsta christna, beslägtad med den djupare orientaliska mystiken; han hörde i hela naturen endast den fallna, i synnens och sinnligheteus bojor fängade Psyches suckar. Denna åsigt ligger äfwen till grund för hans mästerwerk: Martyrerna, ehuru den framträder i dramatisk form. Om det är tillåtet, att sammanlikna sjelfständiga individualiteter med andra, så skulle Rec. hellre wilja jemföra Stagnelius med Werner, än liksom Förf. med Lidner, likwäl utan att wilja hwarken upphöja eller nedsätta den ena under den andra. Denna likhet skulle grunda sig på likheten af deras werldsåskådning, med den skillnad, att Stagnelii mystik är mera religiös och mera poetiskt sann, men Werners mera oklar och nebulistisk. Deremot öfwerträffade Werner så wäl Stagnelius som de flesta öfriga författare i teckningen af originella, kraftiga och bestämda charakterer, hwilket är ett af Dramats hufwudelementer. Styrkan af Stagnelii skaldeförmåga, äfwen i Martyrerna, ligger mähända i högheten, i den himmelåtsträfwande syftningen hos hufwudpersonerna; men denna stämning är dem alla gemensam, de känna inga andra önskningar, än längtan till det ewiga Fäderneslandet, till lifwets och kärlekens ursprungs-källa, och denna grundcharakter måste utplåna alla individuella nuancer. De äro Englar redan på jorden, och de paßioner och begär, som skapa divergenserna i menniско-sinnet under det jordiska lifwet, äro längesedan urbleknade af det himmelska ljuset. De känna, de tala alla på ett och samma sätt, eller rättare, det är skalden sjelf som talar genom dem, de äro alla blotta variationer af samma grundthema. Det är sannt, att det hedniska lifwet, det Romerska lynnet måla sig uti Martyrerna jemwäl i Skaldens spegel, åskådligt, sannt och historiskt; men deßa charakterer stå likwäl i bakgrunden och äro, för att wara rent dramatiska figurer, kanhända för mycket episodiskt behandlade. I hänseende till planen, så bestå Martyrerne kanhända mera i en kedja af dramatiskt förbundna Monologer, än i en fullständig handling. Åtminstone kan denna dikt i sådant fall ej jemföras med Werners coloßala, äkta dramatiska plan-anläggningar, öfwerallt der han ej blifwit hänförd af sin hypermystiska känsla. Då Werners diction är rask, kraftig, kort ända till epigrammatisk lakonism, så är deremot Stagnelii lyrik målande, full och ända till rikedom öfwerflödande. — Mähända har dock Förf. sett längre än Rec., ty om gränsen för det äkta Snillet bör ingen, utan högsta warsamhet, dömma. I Martyrerna har otwifwelaktigt Skalden gjort ett mäktigt steg åt den Dramatiska höjden: i Bacchanterne aflägsnar han sig åter derifrån: Wisbur, hans ännu outgifna Tragedie, skall afgöra, huruwida Stagnelius hade förmåga af en fullt objectiv teckning, en äkta dramatisk charakters-skildring. Sådan, som wi hittills känna honom, war han enligt Rec:s fattning mera målare än tecknare, mera sångare än bildare: med andra ord, han

wisar en öfverallt elegiskt lyrisk sinnesstämning: den dramatiska är hos honom ännu blott problematisk, icke afgjord.

Rec. slutar med samma önskan, som Förf., den, att Swenska Allmänheten snart måtte få emottaga en samling af deßa herrliga skrifter, der denna lidande för jorden främmande själ utgjutit sin fröjd och sin smärta. En sådan samling blir så mycket mer dyrbar, som det af Stagnelius lärer finnas flera stycken, hwilka ännu äro otryckta. Förf. meddelar derom följande underrättelse: "Utom de ofwannämde allmänt bekantgjorda Skaldestycken, är det kändt, att den aflidne författat icke blott ett, i lyrisk eller didactisk form, under Titel: Nordens Qwinna, hwilket Swenska Akademien, år 1819, med sin andra guldpenning belönte, utan äfwen en Tragedi med Choeurer, kallad Wisbur, hwilken är fullt färdig och till tryckning utskrifwen. Deßutom lärer han, kort före sin bortgång, nämnt att han hade ett annat Skådespel: Sigurd Ring, i första conceptet utfördt, likswäl äfwen det blifwit berättadt, att hos hans Wänner i Calmar skola förwaras flere producter af hans härliga skaldiska Genius, bland hwilka det är sagt, att det äfwen skall finnas några i Bellmans originella tonart. För rigtigheten af denna uppgift kan dock icke answaras, men wißt är, att Stagnelius haft en Opera, alldeles fulländad, den han dock en natt, under ett häftigt anfall af den rysliga Hypochondri, som understundom beröfwade honom medwetande och besinning, sönderslitit och tillintetgjordt. Denna förlust skall han ofta hafwa beklagat."

Måtte dock omsorgen om denna upplagas utgifwande anförtros åt en man, som äger sinne och omdöme nog, att bland deßa ännu obekanta ädelstenar, utwälja dem, som äro wärdiga att införlifwas i samma samling, ej heller förkasta dem, som måhända oslipade, dock äga ett wärde, som ej alla förmå uppskatta. Måtte också det yttre af denna upplaga blifwa den inre skönheten wärdigt: så mycket mer, som de sista af hans hittills tryckta arbeten, deribland Martyrerna, för ögat äga det mest widriga typographiska skick. Om denna Sångmös Wänner och Beundrare äfwen framför denna samling kunde erhålla anletsdragen af den bortgångne Skalden, så skulle de ej mer äga någon önskan ouppfylld.

Rosalfs Lefnad och Död. En Dikt af Karl August Nicander. Upsala, Palmblad & C. 1823, 30 sidd. 8:o.

Denna dikt är en idyllisk monolog, hwarutti Skalden welat framställa, hwad äfwen epigraphen på titelbladet uttalar:

Das ist das Loos des Schönen auf der Erde.

"Rosalf hwilar på stranden af en sjö. På andra sidan om sjön synes Stockholm i månskenet." (Då ämnets natur ej är nationelt och då inga nationella drag och färgor sedermera blifwit anwända, så inser man ej, hwartill denna localisering egentligen skall tjena, helst den här innebär en inskränkning, likswäl hade Förf. welat säga:

Das ist das Loos des Schönen in dem Schweden).

Rosalf begynner med att berätta, huru han af sin fader blef utjagad från hemmet, för att "förtjena sig föda," men huru den unga goßen

"tänkte att lefwa ändå
Och sjunga sin wisa som fåglarna små.
Min Mamma mig kyßte etthundrade gånger,
Jag trodde, hon skulle mig klämma ihjäl,
Och kyßarna blefwo etthundrade sånger,
När jag hunnit ut under himmelen wäl."

Rosalf, trött efter första dagens wandring, inslummrar i gröngräset och wäckes af en fiska, som kyßte hans mun.

Och andra små fåglar nedhoppade sakta
Och qwittrande tycktes mig noga betrakta.

Derefter följer en lyckligt naif stroph:

„Då stal sig en tanke så grym i mitt hjerta:
„O läge små fåglarna stekta på fat!"
Men tanken fördränktes i tårarnas smärta,
Jag grät och fördömde all menniskomat.
„Tron icke små fåglar! att jag will er döda,
Förr smakar jag icke i år någon föda;
Och blir jag för hungrig, så plockar jag bär,
Och delar med eder hwad lyckan beskär."

Bonden Erik, hwars gräs han nedtrampat, wäckte Rosalf ur deßa ensliga betraktelser. Hungren nödgade goßen att gå i hans tjenst, men man förutser lätt att husbonden ej kunde blifwa mycket belåten med en tjenare, som blott wille sjunga och dikta. Mellertid behagade den guldlockiga goßen så mycket mer Karin, Eriks dotter. Den lilla dialog, hwari hon yppar sin brand, är i början teck-

nad med fina och läckra drag, men öfwergår till slut i råhet och skärande grofhet. Karin, då hennes kärlek försmås, kastar snart af anständighetens slöja och wisar sig som en werklig Furie. Fader Eriks ankomst räddar gossen ur detta Josephs-upptråde; han flyr och kommer till ett slott, som är förträffligt måladt ända till deß Rosalf finner en winbägare och deraf dricker sig rusig. Målningen af detta rus är utförd på mer än twenne sidor och faller alldeles ur den annars här herrskande tonen. Såsom ett bewis derpå meddelas första strophen:

Och bägarn, den tomma, i golfwet jag slungar,
Och salen, han går som ett qwarnhjul omkring,
Och gubbarna blinka och ljuskronan ljungar,
För örat det blifwer ett klang och ett kling.
Fram bägaren rullar och rullar tillbaka,
Och tankar som gnistor i hufwudet spraka.
De hålla kolorum och gnabbas och stäß,
Som bönder på marknad och skojaretroß.

Slutligen öfwerraskas Rosalf af husets herre, som anklagar honom att ha stulit, och "supit sig full af det ljufliga winet." Herrn fängslar honom, hwilket föregår på det något owanliga wiset, att han lägger Rosalfs hand i sin Pudels mun. Med sång och smek och tårar bewektes dock Hektor att släppa handen, Rosalf störtar ut i skogen och faller i en djup sömn. Efter uppwaknandet ur drömmen, kommer en Swan, som sänker sig i Rosalfs skötе och förswinner med honom i en gondol, gjord antingen af en lilja eller af en törnros, man wet ej hwilketdera.

Man igenkänner äfwen i detta färglösa skelett skaldens och styckets idee. Rosalf föreställer Dikten, som ej kan finna sig i lifwets grofwa och hwardagliga förhållanden. Mellertid är det blott den passiva poesien, som här föreställes, sådan som Rosalf sjelf skilldrar sig:

Min lust är att stilla i gräset mig dölja,
Och göra alls intet Guds skapade grand,
Och waggas af drömmarnas stigande bölja
Till stranden af sångens förlofwade land.
Och hafwer jag hwilat, jag låter det ljunga,
Och will som en lärka båd' flyga och sjunga.
Ju längre och fortare framåt det bär,
Deß bättre jag mår och deß bättre det är.

Wi föreställa oß att Skalden i hela detta stycke icke welat framställa annat än en ensidig, supersentimental åsigt af poesiens wäsende, ty den äkta poesien är äfwen kraftig, rask, ingripande i lifwet: den wekliga sinnesstämning som här målas och förlåtes gossen Rosalf, kan ej hos den sanna skalden wara annat än ögonblickets, ej följa honom genom hela lifwet. — Föröfrigt utmärker sig detta poem genom många lyckliga wändningar, lefwande natur-beskrifningar och en älskwärd naiweté, men både plan och ton hafwa många dißonanser. I fall Karin skall föreställa den sinnliga förförelsen, så måste man medgifwa, att den möter honom i en sådan gestalt, att segern ej war swår. I winprofwet består ynglingen deßutom icke. Den egentliga kärleken blef således Rosalf under hans korta lif obekant. I allmänhet är detta stycke sammansatt af flera elementer, dem Förf. ej alltid lyckats att förena: af idyllisk enkelhet, naif oskuld, men tillika af brokigt skärande humour, satiriska utfall och weklig sentimentalism. Den idylliska tonen är i allmänhet den här rådande, men med den paßar icke Karins fräckhet*), den förut omtalta skildringen af ruset, den burleska pudel-historien, det underbara slutet och många humoristiska drag, som dels aldrig paßa, dels endast på sitt ställe, såsom t. ex. detta:

Som galningar flögo de krusiga lockar o. s. w.

Rec. har upptagit flera skuggdrag än skönheter. De senare äro likwäl wida öfwerwägande, och stämpla detta lilla stycke till ett ljuft, ömt och rörande poem, som, sedan några fläckar blifwit utplånade, skall räknas till de wackrare på wårt språk.

Poemet föregås af en Tillegnan, som från början till slutet är helt och hållet skön.

*) Den målas ej blott med widriga färgor, utan har äfwen flera plattheter t. ex.

Jag beder min herre att icke krusera,
Om blott han will bli min utkorade wän.

Slutet på samtalet är ganska obegripligt. Karin hotar:

Du lömske förtjusare! Dit (i brunnen) skall du komma.
När blomman jag brutit, så är hon min blomma.
När gossen är död skall han gå under pell,
Och sitta hos bruden så stilla och snäll.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 59. Den 24 Juli 1823.

Recension:

Bibliotek af de nyaste och märkwärdigaste Resebeskrifningar. N:o I. Resa till Persien, med Ryska Ambaßaden år 1817, af Mauritz v. Kotzebue. Öfwersättn. af S. N. Wahrman. Upsala, Bruzelius, 1822, 185 sidd. 8:o. N:o II. A. Campbells Resa omkring Jorden, åren 1806 till 1812; innehållande Berättelse om författarens twenne Skeppsbrott på Amerikas Nordwestra kust, om hans långwariga wistande på Sandwiks-öarna, samt beskrifning om deßa öar och deras innewånare. Öfwersättn. af C. F. Seijerling. Upsala, Bruzelius, 1823, 87 sidd. 8:o.

De båda resor, som här meddelas allmänheten, hafwa det med hwarandra gemensamt, att de egentligen hwarken höra till de nyaste eller de märkwärdigaste i sitt slag. Men ehuru ingendera äger den slags märkwärdighet, som man söker i en resebeskrifning, så sakna de likwäl icke det intresse, som tillhör deras författares personlighet och hwarpå Rec. snart skall fästa läsarens uppmärksamhet.

Mauritz v. Kotzebue är son af den bekante Roman- och Dram-författaren, August v. Kotzebue. Hans stil, sjelfwa hans åsigt af saker na har mycket tycke med faderns, isynnerhet i dennes egna Reseskrifningar. Samma ytliga sätt att betrakta tingen, samma paradoxi, samma begär att nedsätta nästan allt hwad andra resande funnit skönt och beundransw ärdt, samma bemödande att ingenstädes finna förträffligheter mer än i Ryßland, allt detta tyckes wara ärftligt i denna slägt. Wäl äger icke sonen samma talent i framställning som fadern, men äfwen den unge Kotzebues stil utmärker sig fördelaktigt genom lätthet, som dock ofta gränsar till lättsinnighet, ett fel hwilket wißerligen hellre ursäktas ynglingen än den mognade mannen; här och der har det äfwen lyckats honom att uppnå sin fader i wißa pikanta detailler och beskrifningar. De läsare, som hellre söka en roande än underwisande njutning, skola här icke sakna tillfredsställelse. Persien lär man mellertid ganska litet känna. Dels besöktes blott ett temligen obetydligt hörn af detta ofantliga rike, dels skillras det af en författare, som föresatt sig att finna ingenting berömligt än chez nous. Andra omständigheter bidrogo äfwen till bildande af dylika fördomar. Förf. war medlem af en diplomatisk mißion, och måste i följd af sitt läge komma i förhållanden, då den ena söker öfwerlista den andra: det är ej under en dylik ställning, som man på den fördelaktigaste sidan lär känna ett folks seder. Det är sannt, att de nyare Perserne alltid gjort sig kända genom sin smidighet och finhet i underhandlingar, men Chardin, Malcolm och Jaubert hafwa gjort rättwisa åt detta folks goda sidor, deras höflighet mot främmande, deras upphöjning öfwer så många fördomar, som afskilja Islams

öfrige anhängare och ifynnerhet Turkarne från alla andra bekännare af en annan tro. Då Förf. oupphörligt klagar öfwer den persiska naturens nakenhet, så bör man erinra sig, att Ryssarne besökte detta land under den årstid (Maj — Sept.), då naturen i deßa heta, regnlösa högländer ligger afswinad och förtorkad. Åtskilliga andra påminnelser skulle kunna tilläggas, för att mildra en del af Förf:s oblida omdömen.

Den ryske Ambaßaden lemnade Petersburg d. 17 Aug. och ankom d. 2 Oct. till stranden af floden Terek, der man tog afsked af Europa. Derifrån fortsattes resan öfwer Kaukasus, genom Mschet, Georgiens fordna hufwudstad, till Tiflis, d. 10 Oct. Här war samlingsplatsen för alla som hörde till Beskickningen. Man lemnade den icke förr än d. 12 April och befann sig d. 26 wid fästningen Gümri, som ligger wid gränsen mellan trenne riken, Ryßland, Turkiet, Persien. Kosan togs genom Anna, StorArmeniens fordna hufwudstad, nu endast bebodd af 10 hushåll, — förbi strömmen Arpatschai, Persiens nuwarande gräns — genom Taline, en gammal tatarisk stad, som har ett af de wackraste lägen på jorden, och hwarest de widsträckta slätter börja, som utgöra provinsen Erivan, randen af horizonten begränsad af det majestätiska Ararat, — och d. 1 Maj ankom man till det namnkunniga klostret Jetschmiasin wid staden Erivan. Från sistnämde stad fullföljdes wägen till staden Nakatschiwan, hwilken anses som den gamla staden Artarata, öfwer floden Araxes, genom det nu ödelagda Julfa, som fordom war medelpunkten för Armeniens handel, — genom staden Maranda, och d. 19 Maj intågade Beskickningen i Tauris, der den erhöll företräde för Persiske Kronprinsen, den älskwärde Abas Mirza. Då underrättelse inlopp, att Schahen snart skulle lemna sin hufwudstad Teheran, för att tillbringa sommarmånaderna i Sultanieh, så begaf sig Ambaßaden på wägen ditåt. Den gick genom ett bergigt och kalt landskap, och på ett lustslott midt i denna ödemark hade man fått anwisning på att afbida Schahens ankomst till Sultanieh. Men då man blef underrättad, att detta ej skulle ske förrän i Augusti, begärde man och erhöll tillstånd att få flytta till en mera behaglig ort. Man afreste således härifrån, tog wägen genom den äfwen i Kotzebues ögon wackra byn Wersagarn, i nejden

af staden Sengilabat, — förbi staden Miana, beryktad för sina giftiga wägglöß, — öfwer bergskedjan Kaplanta som skiljer Adserbidsjan från Irak-Adschemi. I söder börjar en öcken, som endast utmärkes af en odlad rand kring floden Sanga. De resande gjörde här en artig anmärkning. "På andra sidan om bergskedjan Caplanta uppkommer blåsten ordentligt klockan 8 om morgonen och upphörer klockan 6 om aftonen. Här förhåller det sig twärtom: luften börjar komma i rörelse klockan sex om aftonen, wädret blåser hela natten, och upphörer följande morgonen; hela dagen är luften alldeles stilla, och hettan odräglig." Staden Sangan, en dryg swensk mil från Sultanieh, war den ort, der man beslutat afbida Schahens ankomst. Mellertid inträffade denne redan d. 19 Juli. Några dagar derefter erhölls en högtidlig audiens; d. 19 Aug. woro underhandlingarne afslutade; d. 29 begaf man sig på återwägen, som war densamma som ditwägen och d. 2 Oct. uppnåddes gränsen af Ryßland.

Wi hafwa här angifwit de förnämsta punkter, genom hwilka wåra resandes färd gick, på det läsaren måtte se huru stor, eller rättare huru ringa del af Persien denna resa omfattar. Angående wärdet af de iakttagelser som om deßa orter meddelas, är wårt omdöme redan förut meddeladt. Då synnerlig underwisning af detta arbete ej är att winna, wälja wi till prof ett stycke, som åtminstone torde befinnas temligen underhållande. Frågan är om en fest, som Gouvernören i Erivan lät anställa till Ambaßadens heder.

"Salens wäggar woro prydde med små speglar af alla former, och panelningarne prydde med blomsterrankor och små taflor."

"Man ser, då man inkommer, Schachens och hans son Abas-Mirzas porträtter. En annan tafla föreställer en jagt: perspektivens reglor äro deruti så litet iakttagna, att alla figurer äro liksom hopade på hwarandra, och tyckas snarare swäfwa i luften än stå på jorden. Man ser der porträtter af fruntimmer, som hafwa så ful ställning, att de tyckas wara halswridna. Alla deßa målningar sakna för öfrigt fördelning af dag och skugga; men färgorna äro högst lifliga och waraktiga."

"Den sidan, som är midt emot fönstret, wisar en stor fördjupning, hwarest ett wackert mar-

morbäcken och en wattenkonst finnas; på den sidan, som är öppen, njuter man åsigten af en stor och präktig trägård, som nyligen blifwit anlagd. Strömmen Sanga flyter förbi under fönstren; deß stränder äro beskuggade af majestätiska trän, och man ser der en stenbro af flera bågar; horisonten begränsas af berget Ararat."

"Man kan icke föreställa sig ett behagligare ställe om sommaren: Wattenkonsterna kringsprida en behaglig swalka; der råder ett beständigt luftdrag, och åsynen af berget Ararat wore nog för att glömma wärmegraden. Likwäl är hettan, som man röner under rötmånaden, så stor, att icke allenast inwånarne lemna staden för att flytta till de närmaste höjder, utan Sardaren sjelf öfwergifwer sitt slott för att bo i bergen."

"Sedan wi intagit wåra platser, presenterade man oß pipor; sedan sattes för hwar och en af oß ett litet bord med sorbet och konfekt. Jag har redan talat om den rätten, som tillredes med färfett. Oaktadt den matlust, som tärde oß, kunde ingen af oß smaka den, och i ögonblicket framsattes en ny anrättning. En stor mängd betjenter framlade Indianska dukar med hwit botten och målade blommor; i hörnen stod att läsa med swarta bokstäfwer åtskilliga tankespråk på Persiska, till exempel detta: "De rätter och frukter, som I åten, äro af den bästa beskaffenhet, och man erbjuder Er dem af godt hjerta." Det hade werkligen warit ganska orättwist att anklaga wärdens ädelmod; ty det erbjöds mer än till tusen personers förnöjande. Jag will endast tala om det, som framsattes blott för twå gäster, för Doktor Müller och mig: man må dömma af det som följer."

"Först kom en ofantlig tunnkaka, som betäckte bordet, och war omkring tre fot i twärlinie. Perserna kalla den Tschourek; de betjena sig deraf både såsom bröd och såsom serwet. Sedan undfägnades wi med ett halft får, ett oxlår, twenne fat med stekt kött, fem fat med åtskilliga raguer, kryddade med saffran, twenne skålar med kokade risgryn, twenne kokade kycklingar, twenne andra stekta, twenne stekta gäß, twenne fat med fisk, twenne skålar med sur mjölk, en stor bål med sorbet, och fyra buteljer win."

"Föröfrigt hade wi hwarken knifwar eller gafflar eller skedar. Alla faten woro konstigt uppstapplade det ena öfwer det andra. Doktor Müller och jag stodo i hast liksom bakom en förskansning, som skymde oß för allas blickar, och det war oß icke möjligt att kasta en blick på wåra kamrater utom blott genom de mellanrum, som faten lemnade mellan dem. Jag war nyfiken att se genom deßa trånga öppningar, hwad Sardaren gjorde. Hans wenstra hand lemnade icke ett enda ögonblick handtaget af dolken, emedan Perserne till bords alltid nyttja högra handen; han stack då och då med en utomordentlig gravitet tre fingrar i en skål med flott tillredda risgryn, och förde bitarne med sådan skicklighet till munnen, att han icke det minsta smutsade sitt skägg eller sina mustascher; han afslet slutligen ett stycke af den ofantliga kakan, och innan han åt den, torkade han dermed sina fingrar. Han upphörde icke att förnya samma handgrepp, tills han hade smakat af allt det som behagade honom. Slutligen drack han sorbet, sedan ett glas win, och täcktes nådigt le åt sina gäster."

"Hwad Ryßarne angår, wågade de nästan icke äta något, af fruktan att omstjelpa något af faten, om man widrörde dem, och gifwa anledning till åtlöje genom sin tafatthet. Betjenterna afoukade allt, utan att förwånas öfwer wår återhållsamhet, och de höllo oß utan twifwel för folk af högsta rang; ty i detta land hör froßeriet icke till den goda tonen, och de förnämsta Herrar äro de som äta minst."

"Rätternas borthärande war för oß ett besynnerligt skådespel. Faten med raguerna sutto fast wid dem som innehöllo den sura grädden; smöret hade smält, och småningom utgjutit sig öfwer kakan; faten med fiskarne hade fastnat wid dem som innehöllo de stekta fåglarne. Det lyckades för betjenterna att åtskilja dem, och de rusade med snällhet öfwer det öfwerblifna. Det är plägseden i Persien att lemna betjeningen allt hwad som är öfrigt af måltiden, och man utdelar deraf äfwen till de fattiga, som stryka omkring palatset. I förnäma hus kokar man tre gånger om dagen, för att kunna utdela öfwerlefworna till de hungriga."

"Sedan man befriat oß från de ofantliga pyramiderna af kokt och stekt kött, andades wi ändtligen fritt. Betjenterne framburo watten åt oß för att twätta wåra händer, men inga hand-

dukar; Perserne hafwa den seden, att sedan de twättat händerna, låta den torka i luften; wi nödgades derföre nyttja wåra näsdukar dertill."

"Knappt war detta förbi, förrän man till wår högsta förwåning framsatte flera ofantliga fat; men de innehöllo blott konfekt och frukter, och det war oß icke obehagligt. Hwad som icke mindre förnöjde oß, war, att blott ett enda fat war på hwarje bord, och att denna anrättning icke betog oß utsigten till den lustbarhet, som tillställdes. Man lat dansare inkomma, hwilka ända hittills hade wäntat utanför dörren. Instrumentalmusiken bestod af en cittra, ett slags fiol med tre strängar och twenne trummor; de tjenade till att ackompagnera en enda sångare, som, skrikande med full hals, gjorde förskräckliga åtbörder och anletswridningar. Lyckligtwis betäckte han, enligt landets sed, ofta sitt ansigte med ett ark papper, liksom han hade fruktat att förskräcka oß genom sina fula grimaßer. Musikanterne spelade fullkomligt efter takt, men deras sträfwa intoneringar liknade mycket kattors jamande. Tre wackra goßar, klädda i långa rockar och prydde med sidenband af åtskilliga färgor, började dansa efter denna musiken och sångarens röst; de slutade med att wisa konster af wighet och kroppens smidighet. Medan de dansade, slogo de takten med små kastanjetter. Jag tror, att twenne af deßa dansare föreställde frutimmer; de hade långsammare och blygsammare rörelser, medan den, som höll sig i midten, gjorde förfärliga språng från den ena till den andra. Förwånande war, då musiken i hast höjde tonen, sångaren skrek af alla krafter, och de tre dansarena gjorde kullerbytta öfwer hela salen. De begge dansarena på hwardera sidan stego upp och gjorde en behaglig åtbörd, men den som war i midten stod på hufwudet med fötterna uppåt; hans långa rock föll öfwer hans axlar och lemnade hans ben och den medlersta delen af kroppen nakna. Det war äfwen en annan konst, som de werkställde med mycken skicklighet, nemligen att wända sig om flera gånger i luften, utan att sätta hufwudet eller händerna på golfwet."

"Wi gingo ändteligen ut, mättade på musik, men icke på öfwerflödig undfägnad. Ambaßadören skiljdes från sin wärd med största höflighet, och wi återwände med samma formaliteter hem, ganska lyckliga att der finna en maltid efter Europeiska sättet.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

London. Af Catalogen öfwer afl. Konungens Bibliothek har 1 B:det utkommit. Hela Bibl. innehåller emot 66,000 B:d, och en stor mängd Incunabler, Chartor, Mynt och Medailler. Underhuset har föreslagit, att förena det med British Museum, som redan har ett Bibliothek af 125,000 B:d; i händelse af båda Bibliothekens förening, skulle man dock erhålla ungefär 21,000 dupletter. Huru frikostigt engelska Parlamentet förjer för sådana anstalter, skönjes deraf, att det på engång anslagit 13 til 20 tusen Pund för uppköpet af flera samlingar af Sloane, Harley, Elgin, Burney m. fl. För Elgins konstwerk af marmor utbetaltes år 1816 35000 P:d. Hela summan af de sedan år 1753 endast till Museum utbetalta anslag uppgår till ej mindre än 157,000 Pund.

Paris. Hertiginnan af Angouleme har utgifwit en historia om händelserna i Tempeltornet från d. 13 Aug. 1792 till Dauphins död, — en skrift, som berömmes såsom en rörande målning af den franska Konunga-familjens sista olyckliga öden.

—— Af det stora Praktwerket: Description de l'Egipte har 89:de Häftet nyß utkommit. Deri förekomma teckningar af Konunga-grafwarna wid Thebe.

München. Konungariket Bäyern har numera äfwen erhållit ett tryckt Diplomatarium, hwaraf 1:sta Delen nyligen utkommit under titel: Regesta s. Rerum Boicarum Autographa ad an. MCCC e Regni scriniis fideliter in summas contracta et synchronistice disposita a C. H. de Lang. München 4:o.

Bonn. Dr G. W. Freytag, LL. OO Profeßor härstädes, anmäler sig wara sinnad att med första utgifwa ett Arabiskt Lexicon. Den allt mer tilltagande sällsyntheten af Castelli, Golii och Willmets Lexica bör göra denna nyhet angenäm för Arabiska Litteraturens wänner. Bokhandl. Swetschke i Halle besörjer förlaget och lofwar en utmärkt wacker upplaga till ganska modererad pris.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 60. Den 28 Juli 1823.

Recension:

Bibliotek af de nyaste och märkwärdigaste Resebeskrifningar. N:o I. Resa till Persien, med Ryska Ambaßaden år 1817, af Mauritz v. Kotzebue. Öfwersättn. af S. N. Wahrman. Upsala, Bruzelius, 1822, 185 sidd. 8:o.

N:o II. A. Campbells Resa omkring Jorden, åren 1806 till 1812; innehållande Berättelse om författarens twenne Skeppsbrott på Amerikas Nordwestra kust, om hans långwariga wistande på Sandwiks-öarna, samt beskrifning om deßa öar och deras innewånare. Öfwersättn. af C. F. Seijerling. Upsala, Bruzelius, 1823, 87 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 59.)

N:o II. I geographiskt hänseende är Campbells Resa ån mindre än den föregående wigtig. Men hans egna temligen underbara öden sakna dock icke det slags sorgliga intreße, som wäcker både medlidande och deltagande. Förf. är af lågt ständ. I sin första ungdom war han wäfwarelärling, men drifwen af en omotståndlig reselust och det ostadiga lynne, hwilket man i hela boken igenkänner såsom ett hufwuddrag i Campbells charakter, gick han första gången till sjöß år 1800 och gjorde sedan flera resor åt Amerika och ön Madera. Wid början af denna resa träffa wi honom år 1806 såsom matros på skeppet Themsen, bestämdt till China. I Canton rymde Campbell från det engelska skeppet på ett amerikanskt, som seglade till Japan. Under rysk flagg inlopp detta skepp i hamnen wid Nangasaki. Efter ett kort wistande der begaf man sig till S:t Peter och Paul på Kamtschatka — den förnämsta hamnen på denna halfö, ehuru det blott är en elände by med 3 eller 4 hundra inwånare. Efter 6 weckors wistande der, afseglade fartyget, men led skeppsbrott på nordwestra kusten af Amerika. På masten räddade sig Campbell jemte några af hans kamrater, och kastades efter att hafwa drifwit minst 10 eng. mil på stranden af ön Sannak, hwilken af Cook blifwit kallad Halibut. Berättelsen om de skeppsbrutnes wistande på denna ofruktbara ö är ganska intreßant. Med biträde af några inbyggare från ryska colonien Unalaschka byggde de ett litet skepp för att resa till Alexandria, på ön Kodiah, den största af Ryßarnes colonier på Räföarna. Guvernören begärde dock, att de skeppsbrutne skulle wända om, för att berga allt, som kunde räddas af det förlorade skeppet. På återresan inträffar ett nytt skeppsbrott, och wåra sjöfarande kastas å nyo på en wild, ohygglig ö. Wiken, hwaruti denna olyckshändelse tilldrog sig låg långt aflägse från närmaste bebodda ort. På wägen dit tilldrog sig en annan olycka, som för wår Förf. war wida rysligare än alla de föregående. Han berättar den på följande sätt:

"Sedan wi gått ett långt stycke, blef wår wäg afskuren af ett klippfullt ref, som nödgade oß

wada en ansenlig sträcka i wattnet. Jag hade på mig ett par tjocka stöflor af skälskinn, dock fylldes de under wadandet med watten, som oaktadt det beständiga gående likwäl frös till is, så att jag snart förlorade all känsla, men gick ändå lika rasst som mina kamrater, tills wår wäg längsefter stranden alldeles afskars af ett utskjutande berg. Då wi funno omöjligheten af att gå omkring det, försökte wi att klättra öfwer klipporna, hwilka woro högst branta, och på flera ställen öfwerdragna med is. Jag förlorade allt mer och mer krafterna i mina fötter, så att jag slutligen, oaktadt allt bemödande, war utur stånd att följa de andra. På många ställen war jag nödsakad att med ett par andra stöflor, som jag hade i händerna, gräfwa liksom trappsteg i snön och isen. Ändtligen efter mycket arbete och största möda uppnådde jag ett ställe, som jag höll före wara spetsen af berget, men, som jag sedermera fick se, icke wara mer än hälften af deß höjd. Den öfriga delen war alldeles otillgänglig. Jag försökte att stiga ner, men fann att mina fötter icke kunde göra widare tjenst. Jag hade icke något annat wal, än att halka utföre; jag bortkastade stöflorna jag bar, lade händerna på ryggen, och sedan jag gifwit mig nödig riktning, åkte jag ned till bergets fot med sådan hastighet, att jag nedsjönk djupt i snön. I början war jag nära att qwäfwas, tills jag hunnit göra mig rum i snön. Jag skrek så hårdt jag kunde om hjelp, men hördes likwäl icke af mina kamrater, ehuru de icke woro längre från mig än att jag kunde höra deras rop. Slutligen befriade jag mig sjelf derigenom, att jag sammanryckte snön att den blef hård nog, hwarefter jag betjente mig af de få krafter jag ägde för att komma upp."

"Mina kamrater kommo tillbaka, och wi wände alla om till wårt sista nattläger och försökte komma fram genom en dal bakom berget; men nu woro mina fötter alldeles förkylda, så att jag aldrig mer kunde återså deras bruk. Jag war så swag, att då jag skulle gå uppföre berget, kastades jag omkull af winden. Utmattad af flera fruktlösa försök att följa med, blef jag alldeles utur stånd att gå längre och lemnades till mitt öde. I ett förtwiflansfullt tillstånd nedkastade jag mig på snön. Sedan jag litet kommit mig före,

beslöt jag att ännu göra ett försök att följa mina kamraters spår; men hade icke kommit långt, förrän jag såg dem komma emot mig, emedan de icke kunnat gå öfwer kullen. Wi wille nu söka en annan wäg, men woro snart hindrade af en brant klippa, hwilken, i anseende till den kommande floden, omöjligt kunde kringgås, hwarföre icke annat blef oß öfwigt, än wänta på följande dagens ebb, och tillbringa natten der wi befunno oß, hwilket war för mig en högst olycklig händelse, emedan om jag kommit till wår koja och fått torka mina fötter, skulle de sannolikt blifwit återställda. Det blåste starkt och emot natten tilltog kölden, hwarföre wi gingo tillbaka i dalen, der wi någorlunda woro skyddade emot blåsten."

"Ryssarne, som kände köldens werkningar, underrättade oß, att det wore ganska farligt om wi lade oß; men oaktadt deßa warningar, war jag af köld och trötthet så öfwerwäldigad, att jag flera gånger nedföll sofwande; men mina kamrater, som icke hade utstått så mycket, wäckte och skakade mig beständigt."

"Följande morgonen fortsatte wi wägen till wår koja, utan att möta några hinder, tills wi kommo till samma klippa wi dagen förut måste wada omkring. Den starka blåsten gjorde att wågorna gingo häftigare, och en kastade mig från klippan i djupa wattnet. Lyckligtwis blef jag af en annan förd till stranden, der jag fick tillfälle hålla mig fast."

"Jag följde mina kamrater så godt mina få krafter tillåto; likwäl war jag ett ansenligt stycke efter, och war nära att förlora dem, emedan jag af en utskjutande klippa blef hindrad, öfwer hwars lodräta och med is betäckta sidor jag måste klättra."

"Med någon hjelp hade jag lätt kunnat uppnå dem; men i min nuwarande ställning war all möda förgäfwes, emedan jag wid uppklättrandet icke kunde bruka mina fötter, utan måste framsläpa mig med händerna, hwarigenom äfwen deßa förkyldes, att de till slutet nekade mig widare tjenst, hwarföre jag störtade tillbaka på jorden."

"Floden återkom med hastighet, och wågorna öfwerföljde det stället hwarpå jag stod. Jag samlade derföre mina återstående krafter, och lade stenar så högt, att jag derigenom blef ifrånstånd komma öfwer klippan. Der war ännu bittida om

morgonen, och wär koja icke längt borta, men jag war så swag, att jag icke uppnådde henne förr än i aftonskymningen."

"Mina fötter woro för alltid förlorade, lyckligtwis återställdes dock mina händer, men med förlust af twenne fingrar."

Efter återkomsten till Alexandria måste fötterna amputeras. "Olyckligtwis afskar fältskären dem under fotknölen, för att aftaga så litet som möjligt; derefter infann sig en swullnad, och såren hafwa sedan aldrig blifwit fullkomligt läkta. I Augusti kunde jag krypa omkring på händer och knän." De medlidsamme Officerarne sammanskötto 180 rublar och Förf. begaf sig nu till Sandwichsöarna. Hans beskrifning om dessa öar och inwånares seder och inrättningar innehålla åtskilliga förut ej bekanta omständigheter, men en Resande, som haft en mera wårdad uppfostran, skulle dock på ett för geographien wida fördelaktigare sätt hafwa begagnat sin kännedom af landets språk och sitt långwariga wistande i ett förut wäl ofta men alltid ofullständigt beskrifwet land, för att derom inhämta wigtigare underrättelser. Mellertid meddelas något till prof af hwad wi här finna:

"Tamaahmaah, Konungen öfwer Owaihi, Mowee, Wahoo, och den derintill stötande ön, hade i flera år uppehållit sig på detta ställe. Hans boning, hwilken syntes till skeppet, war byggd på Europeiska sättet af tegelsten. Nyligen hade han flyttat till Wahoo, hwarföre Kapitenen beslöt att segla dit. Mowee är mycket hög, och synes på afstånd som bestående af twenne öar, emedan en djup dal går twert öfwer. Enligt den underrättelse jag erhöll af Mac-Callum, är ön ganska fruktbärande, och har öfwerflöd af allahanda lifsmedel, hwilka äro här af större godhet än på Owaihi och Wahoo.

"Om morgonen den 29 Januari lyfte wi ankar, och seglade mellan öarne Morokai och Rani, och om aftonen uppnåddes hamnen Hanaroora, på Wahoos södra sida."

"En mängd infödingar kommo efter wanligheten från landet, så snart de blefwo warse wårt skepp. I en stor dubbel kanot befann sig Konungen Tamaahmaah, hwilken, så snart han kommit till skeppet, skickade sin Tolk om bord, för att förkunna oß sin ankomst."

"Sedan Kapitenen på däcket emottagit Konungen, räckte de hwarandra handen. Tamaahmaah war klädd på Europeiska sättet, i blå rock och gröna pantalonger."

"Så snart han war kommen om bord, började han ett alfwarsamt samtal med Kapitenen, ibland annat frågade han om skeppet war Engelskt eller Amerikanskt; och då man sade, att det war Ryskt, swarade han: Meitei, Meitei, eller, det är bra. I Guvernörens öfwer Aleutiska öarnes namn, lemnades honom som skänk en skön charlakansmantel prydd med Hermeliner. Sedan han försökt, om den paßade, lemnade han den till sina följeslagare, hwilka skulle föra honom till lands; men jag såg honom aldrig brukas under mitt wistande på ön. I en annan kanot såg jag Tamina, en af hans hustrur, Crymakoo, hans swäger, och några lägre Höfdingar."

"Mitt utseende ädrog sig allas uppmärksamhet, och Drottningens medlidande. Då hon förnam min affigt wara att stanna qwar på denna ö, så tillböd hon mig att bo i sitt hus, hwilket jag gerna mottog, hwaröfwer hon wisade största glädje, emedan personer af hög rang anse som en heder att hafwa hwita i sina hus. Kapitenen rekommenderade mig hos Konungen derigenom, att jag icke allenast förstod att förfärdiga och förbättra seglen till hans skepp, utan äfwen kunde wäfwa tyget dertill, hwarpå Konungen försäkrade, att jag skulle bemötas med största wälwilja. Huru troget han uppfyllde detta löfte, skall inhämtas af det följande."

"Wid landstigningen öfwerraskades jag af landets fruktbarhet och skönhet, som gjorde så starkt afbrott mot Råöarne. Byn Hanaroora består af några hundrade hus, som beskuggas af stora kokosträn. Det nära wid kusten uppbyggda, och med pallisader emot landsidan omgifna kungliga residenset war utmärkt genom en Brittisk flagga, och ett batteri af 16 kanoner. Kungliga palatset består af flera byggnader, isynnerhet en för måltiderna, och en för Konungens nattro; widare, Drottningens hus, ett förrådshus, krutmagasinet och wakthuset, tillika med några kojor för betjeningen, alla byggda på landets sätt."

"På något afstånd woro twenne af sten byggda förrådshus, i hwilka Konungens Europeiska waror förwarades."

"Man förde mig i de båda Drottningarnes hus.

Det bestod af ett stort rum, hwars golf war betäckt med mattor; wid den ena ändan hade betjeningen af båda könen sitt nattläger, och wid den andra stundom Drottningarne, då Konungen war i Morai."

"Drottningarne tillika med deras betjening spisa här, och Tamina yttrade den önskan, att jag skulle deltaga i hennes måltid; men som Crymakoo hade underrättat mig, att om jag gjorde det, jag sedermera icke skulle få spisa i männernes sällskap, måste jag afslå hennes önskan."

Europeer stå på deßa öar i högsta anseende. Campbell inrättade en wåfware-stol, till förfärdigande af segelduk, begåfwades med en landtegendom och bemöttes hela tiden med utmärkt nåd så wäl af Konungen som Drottningen. Men längtan efter fäderneslandet, såsom Campbell sjelf säger, eller rättare hans ostadiga lynne förmådde honom att öfwergifwa deßa lyckliga öar. Förf. ankom till Rio Janeiro, der redan den europeiska policen gjort så stora framsteg, att man proceßade om hwilkendera nationen borde intaga den hjelplösa

krymplingen: Engelsmännen, i hwilkas land han war född, eller Amerikanerne, i hwilkas tjenst han förlorat sina lemmar. Slutligen blef han upptagen på ett Portugisiskt hospital och hans tillstånd blef något förbättradt. Sålunda återställd anlade han en slagtarbod och hans företag hade den bästa framgång. Men en natt skedde ett inbrott i hans hus och alla penningar blefwo honom frånstulna. Detta wäckte ånyo hans håg att återkomma till fäderneslandet, som skedde i April 1810. Såsom obotlig afwisad från Lazarettet, kröp han omkring på gatorna i Edimburg, spelande ett litet orgelwerk och utbjudande en liten berättelse på wers om sina äfwentyr. Sedermera hade han lärt sig spela fiol, syßelsättande sig att spela för de resande på ångbåtarne, som fara på strömmen Clyde. På en af deßa farkostar ådrog sig hans utseende beskrifwarens uppmärksamhet, och de swar han gaf på några frågor, wäckte så deß nygirighet, att han tog honom hem till sig, för att till egen underwisning uppskrifwa hans händelser.

Litterära Underrättelser.

Wisby. Examen Anniversarium förrättades i Trivial-Scholan d. 11, 12 och 14 Jun. samt i Gymnasium d. 13, då 3 till Akademien dimitterades. D. 16 öfwerlemnade Eloqu. & Poes. Lectorn Mag. Joh. Facht med ett Swenskt Tal om den litterära Bildningen, Rectoratet till Mathes. Lectorn Mag Jac. G. Klingwall.

Detta årets Rectors-Program innehåller, likasom det föregående, flere intereßanta upplysningar om Lärowerkets tillstånd och det frikostiga nit, hwarmed det både allmänt och enskildt blifwit understödt. Ungdomens antal har tillwuxit. Trivial-Scholan har blifwit förseedd med ordinarie Lärare för hwarje claß, en omständighet, som icke ägt rum under en tid af några och 20 år. Två apologist-claßer äro redan i gång och talrikt besökta. En stadgad reglering af Lärostatens löner med tillökning för några af Lectorerne och Rector Scholæ är af K. Uppfostrings-Committén föreslagen. En Bell-Lancasterſk Schola, der redan öfwer 100 fattiga Barn underwisas, har blifwit inrättad. Under förledet år hafwa enskildta gåfwor och testamenten uppgått till ej mindre än 28,000 R:d B:co, hwaraf största delen genom afl. Handlanden Gazelii Testamentariska förordnande tillkommit. Ett wackert Gymnasiihus har redan blifwit inköpt. Det är beläget wid en af Stadens större gator, äger en widsträckt och torr gårdstomt, tillräcklig för Ungdomens Gymnastiska öfningar, och lemnar utrymme icke endast för 2:ne auditorier och en Gymnasii-sal, ett Bibliotheksrum, utan äfwen 2:ne rum för Dom-Capitlets Seßioner, jemte förmak, oberäknadt flyglarne, som i en framtid möjligen kunna inredas till boningsrum. Det inredes nu för sitt ändamål, och enligt den wid entrepenad-auctionen ingångne förbindelse skall det till nästkommande läroårs början, efter gifwen föreskrift, wara färdigt.

Gymnasii Bibliotheket har wunnit förkofran ej mindre genom de anslagna fonder och enskildas inom Stiftet tillskott, hwaribland bör nämnas framl. Prosten Mag. G. Luttemans donation af hela deß efterlemnade Bokförråd. Wården och answaret äro mot bestämdt arfwode anförtrodde åt Gymnasii Adjuncten och en systematisk Catalog öfwer hela Boksamlingen har blifwit upprättad. Slutligen må, såsom en ny förmån för Bibliotheket, anföras att ett sällskap af Litteraturens wänner förenat sig för införskrifning af Böcker, till en början för 200 R:d B:co årligen.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 61. Den 31 Juli 1823.

Recensioner:

Porträtt-Galleri af Swenska Lärde, Snillen och Konstnärer; utgifwit (utgifwet) af W. Fabian Holmgren. 1:a Häftet, med 4 plancher regal 4:o, och ett ark text, Sthm, Deleen, 1823.

Då Rec. anmälde Portfölj för Historiska Teckningar i N:o 16 af denna Tidning, förmodade han icke att ett sidostycke till detta arbete så snart skulle utkomma. Så lifligt tyckes likwäl intresset för konsten, isynnerhet om den tillika tager tillgifwenhet för det fosterländska i anspråk, hos oss för närwarande wara, att förläggare tro två så likartade företag, som deßa, kunna bära sig bredwid hwarandra. Ett sidostycke, ej en medtäflare med Hr Löwstädts arbete, är det närwarande, ty det synes bestämdt hafwa uppdragit gränsen mot det förra, genom den inskränkning i spher, som titeln uppger. Till formen har det dock dermed ett gifwet syskontycke, endast med den skillnad att de Lärde och Konstnärerna billigtwis fått hålla till godo ett något snäfware format, än Förstarne och Härförarne. I utförandet deremot är det i wissa fall sin föregångare öfwerlägset, åtminstone deruti att Physionomiernas charakterer här blifwit bättre återgifna, och skulle kanske blifwit det i ändå högre grad, om i stället för att blott copiera copior, originalerna tillika åtminstone blifwit jemförda, der det utan för stora swårigheter låtit sig göra. Det säger sig sjelf, att original-målningen skall wara säkrare att följa än någon, äfwen den bäst graverade copia; ehuru det wißerligen både är wigare och lättare att blott mechaniskt efterbilda den sednare. Har man en allwarlig föresatts att lemna ej blott något medelmåttigt, utan så widt man förmår något förträffligt, får man ej, derföre att genwägarne föra hastigare till målet, wälja dem framför de rätta, om de ock fordra mera tidsuppoffring och ansträngning. Genom motsatt förfarande har här händt att Stjernhjelms porträtt, ritadt efter den gravur, som åtföljer Hr L. Hammarskölds 1818 utgifna upplaga af Stjernhjelms Witterhets-Arbeten, hwilken åter, om Rec. ej bedrager sig, är gjord efter den af Hr John Breda i liten scala målade copia af original-målningen, ej alldeles lyckats. Detta Original, hwilket förut tillhört K. Witterhets- Historie- och Antiquitets-Akademien, har tillika med porträtter öfwer några andra Swenska Antiquarier, Buräus, J. Meßenius, Peringsköld, Loccenius, m. fl. nyligen blifwit aflemnadt till National-Galleriet på Gripsholm, der Rec. begagnat tillfälle att göra jemförelse. Den första copian är redan ej fullkomligt lik originalet, och den yngsta i raden är således naturligtwis ändå något mer derifrån aflägsnad. Det manér, i hwilket denna och de öfriga i detta häfte innehållna plancher äro utförda, har Rec. hört någon kalla blyertsmanér, och detta med skäl, ty werkligen äro de afdrag Rec. sett, så gråbleka och swaga, att de, med undantag af glansen, mera likna

blyerts- än swartkrite-figurer. Härifrån dock kanske undantagen den andra i ordningen, som framställer Rydelius, hwilket porträtt förekommer Rec. i alla afseenden wara det bäst utförda, ehuru han ej genom jemförelse med originalet kunnat controllera likheten. Författaren till texten har försummat att anmärka efter hwilket original teckningen blifwit gjord, så att Rec., som ej tillräckligt känner alla graverade porträtter öfwer Swenskar, ej är i stånd att bestämdt afgöra, om detta, i likhet med de öfriga, blifwit tecknadt efter gravur eller målning, ehuru det förra synes honom nästan säkert.

Närwarande häfte innehåller porträtter af Georg Stjernhjelm, Anders Rydelius, Carl von Linné och Johan Henrik Kellgren. Om de begge första har Rec. i det föregående yttrat sig. Det tredje är med mycken trohet copieradt efter det öfwer Linné graverade porträtt, som anses honom mest likt, hwilket wal således ej annat kan än gillas. Det fjerde framställer Kellgrens bröstbild, modellerad af Sergell, derefter i gravur bifogad hans Samlade Skrifter, och här lithographiskt copierad. Om nödwändigt Kellgren skulle wäljas och således enligt planen ett porträtt af honom bifogas, kan walet af det närwarande så mycket mindre tadlas, som knappast någon annan afbild lärer finnas af denne Skald. Men Rec. tror att för dem, som ej fört det lefwande originalet och således tillåfwentyrs af teckningen få dragen i minnet uppfriskade, denna bild fwårligen kan blifwa af betydligt wärde.

Detta påstående kan synas nog wågadt, och Rec. will derföre framlägga sina skäl, för att, i fall de också ej skulle befinnas rigtiga, bewisa att han ej dömt utan sådana, hwilka för honom warit öfwertygande. Det manér som råder i deßa i gips modellerade bröstbilder, hwaraf Sergell efterlemnat ett stort antal och hwilka egentligen upptogo hans tid under wistandet i fäderneslandet, samt sjelfwa problemet som ligger till grund derföre, anser Rec. bero på ett misförstånd, ehuru han alldeles icke will neka utförandet de förtjenster, som konstnärens utomordentliga skicklighet förutsätter. Med hwad kärlek och nöje Sergell utförde de flesta af dem, kan man sluta af hans yttrande, når någon berömde Canova för flera stora arbeten, som han utfört: "Det är ingen swårighet för dem, att utföra Konstwerk, som få syßelsätta sig efter sin egen häg, men wärre är det när man endast får syßelsätta sig med sådana här förb. Physionomier." Rec. upprepar ännu en gång att han gerna erkänner deßa bilders konstwärde, och att flere af dem förträffligt och lefwande framställa sitt original; men i de flesta synes honom dock tydligt förråda sig bemödandet, ej att idealisera, men att förbättra och uppstäda physionomierna, så att de inför Konstnärens och Konstdomarens ögon skulle se någorlunda ut, men hwarmed tillika det egna i uttrycket oftast till en stor del gått förloradt. Wäl återgifwas ansigtsformens yttersta contourer; men de mångfaldiga inflytelserna af ett helt menniskolifs werksamher och lidande, genom tänkande och handling, njutning och plåga, glädje och sorg, hwar finner man spåren af dem? Man träffar således endast grunddragen eller utkastet till figuren, sådan naturen ämnat den, eller såsom konstnären föreställt sig att naturen tillämnat den, ej det, hwartill lifwet formar den, ej det hwartill han såsom individ utbildats, och hwarigenom det ursprungliga på mångfaldiga sätt, åfwen i den yttre formen, blifwit förändradt, höljdt, eller ensidigt utweckladt. Det är swarare, så till sägande, ett konstförsök att teckna en i tanken abstraherad ansigtsform, än bemödandet att troget framställa bilden af ett werkligen lefwande individuum. Har man en sådan bröstbild framför sig och söker deraf i tanken supplera hela gestalten, huru ofta får man icke en alldeles falsk föreställning? Den wackra profilen, det fylliga ansigtet, det fladdrande, rika, skönlockiga håret, låta åskådaren sluta till en stor, fyllig och ädel gestalt, och han får ofta till sin förwåning förnimma, att originalet war en knapp, spenslig och mager figur, stel till sitt uttryck. Än en annan brist hafwa deßa figurer, som gör dem ännu mera abstracta och likgiltiga; de sakna nemligen allt, som påminner om originalernas samband med en wiß tidsperiod, hwilken de såsom lefwande och handlande personer tillhört. Intet menskligt wäsende står i lifwet alldeles afsöndradt och utan samband med den öfriga menskligheten. Philosophen kan wäl tänka sig menniskan in abstracto, men för konsten kan hon egentligen ej såsom sådan blifwa föremål. Wäl kan också begreppet om skön form tänkas i sin allmänhet, men wid utförandet måste det antaga

en individuell skepnad. Föreställer denna skepnad i allmänhet en idé försinligad, utan närmare hänsyftning till något historiskt individuum — den högsta grad af abstraction till hwilken konsten kan komma — så är den derigenom ställd utom förhållande till tiden. Men föreställer den ej blott symbolen af en idé, utan denna tillika såsom förwerkligad i ett bestämdt menskligt individuum, med ett ord, faller den inom den historiska konstens område, så kan den ej afsöndras från allt förhållande till tiden, utan att tillika döda det historiska lifwet. Genom en sådan afsöndring skulle uppkomma ett slags mellanting, som hwarken wore det ena eller det andra: för inskränkt för att blott kunna symbolisera en idé, för torrt och abstract för att framställa ett personligt wäsende, således utan någonderas sanning och lif. Den historiska konstnären har med olika medel lika fordringar att uppfylla, antingen han med ord eller färgor eller i stenen skildrar sina gestalter. Han får ej bilda menniskan blott med afseende på formen, utan han måste framställa henne såsom lefwande och handlande, som en under ständig wexelwerkan med andra individer samlefwande organism. En gren af historiska konsten utgör också porträtt-måleriet. Liksom Historiemålaren genom en handlande grupp framställer någon sida af en tids charakter eller öden i concentrerad bild, så har ock Porträtt-målaren samma problem att lösa, ehuru i mångfaldigt inskränktare scala. Porträtt-målaren förhåller sig till Historie-målaren, som Biographen till Historieskrifwaren. Försöker han att från allt samband med det omgifwande afsöndra, och efter sin åsigt (sitt ideal) af fullkomlighet förbättra afbilden af ett lefwande original, så har han inom sin spher frambringat ett motstycke till det, som inom Biographens heter Åreminne — en prunkande men otrogen bild, hos hwilken mångfaldiga fullkomligheter blifwit inlaggda, men som swäfwar i luften och saknar just det som egentligen fordrades: sanning och lif.

(Slutet följer.)

N:o 1. Freyas ankomst till Norden. Sthm, Nestius, 1823. 1 ark 4:o.

N:o II. Den 19 Juni 1823. Sthm, Grahn, 1823. 1 ark 4:o.

Den för hela den Skandinaviska halfön dyrbara Förmälnings-högtiden har framkallat en mängd Skaldesånger, af hwilka de här nämnda blifwit såsom skildt tryckta. N:o 1, Gylfes helsning till den unga, skona Bruden från födern, röjer en ofwad talent, som ur den göthiska mythologiens och nordiska kraft-naturens allmänna arsenal och i synnerhet ur Hr Lings privatsamling framsökt bilder och phraser, som redan wid andra högtidliga tillfällen förut blifwit uppställde, och deraf construerat ett eget stycke, som förofrigt är ledigt och skickligt författadt. Det bästa i poemet är Gylfes sista tal som begynner:

Gudarne ej glömt min Nord
Wid de goda gåfwors lottning.
Om hon ej, som länders Drottning,
Blickar till den lägre jord;
Om hos mig ej guldsand rinner
Genom flodernas emalj;
Om ej masken silke spinner,
Eller uti grufwans swalg
Diamantens stråle brinner;
Om ej läckerhetens gom
Jag med tusen skänker mättar;
Klagan på min fattigdom
Dock ej himlen förorättar.
Nej, med uppfyllda behof,
Jag min lycka ej bör glömma;
Tigern lurar ej på rof
Uti mina skogars gömma;
Ej med honom i förbund
Ormen sina ringar hwälfwer;
Berget skakar ej sin grund,
Marken ej förrädiskt skälfwer
I naturens upprorsstund.

N:o II. har utgått från ett warmt och patriotiskt hjerta, hwars uttryck dock i det hela är något mångordigt. På några ställen igenkänner man snarare wältalaren än skalden, såsom t. ex. då Sweriges framfarnest ore Konungar uppmanas, att blicka hit neder och glädjas att se

Hur wäl det i Switiod går
. . . . . "
Att än, hos en ridderlig Konungastam

En manlig, allwarlig Nation,
Orubblig mot tidernas böljor står fram
För frihet och lagrar och thron.

De wackraste stropherna i detta poem åro kanhända följande:

Wälsignad Han ware, wälsignad och säll,
Den Brudgum, som ädel och mild
Och nämnd med förhoppning af dalar och fjell,
Har tryckt i hwart hjerta sin bild.
När Furstliga lyckan gör oro och twång!
Den Husligas frihet och ro
Må göra Hans dag så förnöjlig som lång
Hans Slott som en hydda bebo!

Wälsignad Hon ware, wälsignad och säll,
Den Brud, som, oskyldig och skön,
Förtjusat Hans morgon och lofwar Hans qwäll
De ljufwaste dygdernas lön!

Den ädlaste Perla, som Nordkronan bar,
Begynne af perlor en rad,
Som ewigt i Skandiens panna står klar, —
Blott skuggad af lagrarnas blad!

Nu ja-ordet hörs från de älskliga Twå,
Som räcka hwarandra sin hand....
Och brusande böljorna lyssna, och slå
Melodiskt mot Mälarens strand,
Och susande windarna tystna, och gå
Med budet kring städer och land...
Allt röres och beder: wälsigna de Twå,
Wälsigna, o Gud! deras band!

Då båda deßa poemer genom sitt poetiska wärde utmärka sig framför wanliga tillfällighets-skrifter, torde det ursäktas Rec. att derwid något längre hafwa uppehållit sig.

Lärda Nyheter.

Stockholm. Framl. Kongl. LifMedicus Doct. C. A. Lindblad har genom Testamente af d. 26 Nov. sistl. år disponerat till Strengnäs Gymnasium sin efterlemnade Samling af Böcker och Instrumenter; till Nyköpings Trivial-Schola årliga räntan a 5 Procent af ett Capital stort 500 R:d B:co. Likaledes till Upsala Akademi årliga räntan af 1000 R:d B:co, såsom Stipendium för en Medicinä Studiosus af Södermanlands Nation.

Upsala. Kongl. Öfwer-Hofpredikanten, m. m. Doct. C. P. Hagberg har blifwit utnämnd till Kyrkoherde i Rasbo och Kihls Consistoriella Pastorat, nära Upsala, i ledigheten efter framl. Prosten, L. N. O. Doct. Matth. Floderus.

Strengnäs. Af DomProsten Doct. Hans Graffman och deß Fru F. B. Hedenström är ett årligt understöd af 40 R:d B:co föräradt till den härstädes nyligen inrättade Wexel-underwisnings-Scholan för fattige Barn. Efter Testatorernas död öfwerlemnas ett mot 40 R:d B:co swarande Capital till Consistorium för detta ändamål.

Åbo. Chem. Adjuncten, Mag. P. Ad. von Bonsdorff har blifwit utnämnd till Chem. Professor, efter Chem. Profeßorn och Nidd. Mag. Joh. Gadolin, som på begäran erhållit afsked.

Rectors ombytet härstädes skedde d. 30 Jun., då Histor. Profeßorn Mag. J. H. Avellan öfwerlemnade Rectoratet till Akad. Bibliothekarien, Hist. Litt. Profeßorn, Mag. F. W. Pipping.

Litterära Underrättelser.

Tyskland. — Fouqué har utgifwit ett litet band Geistliche Lieder. Äfwen de, som tadla hans sednaste arbeten, måste erkänna den äkta religiösa anda, den mildhet och kärlek, som här öfwerallt andas. Man påminnes om de wårblomster, som först uppwäxte wid stranden af hans poesies källa. Antalet är ej större än 15, allesammans Missions-sånger.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 62. Den 4 Augusti 1823.

Recensioner:

Porträtt-Galleri af Swenska Lärde, Snillen och Konstnärer; utgifwit (utgifwet) af W. Fabian Holmgren. 1:a Häftet, med 4 plancher regal 4:o, och ett ark text, Sthm, Deleen, 1823.

(Forts. o. Slut fr. N:o 61.)

Rec. will ej wara obillig i sina fordringar af Sculptören, i jämförelse med Målaren; ja han erkänner också gerna, att denna gren af konsten äger motswarande arter att uppwisa mot de flesta måleriets, t. e. grupperingen i basreliefs mot historiemålningen och de meranämnde halfupphöjda bröstbilderna mot porträttmålningen, men huru olika äro dock icke de resurcer, som kunna begagnas? Den ena har blott formen, blott teckningen till modell och mål; den andra tillika ljuset (färgen), lifwets willkor och element. Om således häraf följer, att mycket, som ligger inom målarens krets att nå, ligger utom bildhuggarens, må det ej anses för förmätet att påstå, att sådana modellerade bröstbilder, såsom porträtter, äro ett oändligen torftigt surrogat för de målade, i synnerhet när man tillika tager i betraktande, genom huru många conventionella och traditionella reglor bildhuggarens konst är inskränkt i jämförelse med målarens. Så t. e. är en Romersk eller snarare Grekisk form bestämd såsom skönhetstyp, efter hwilken alla sådana nya försök måste formas och jämkas, ej blott derföre att den werkligen är den absolut skönaste, utan förmodligen tillika emedan den genom forntidens utmärktaste artister blifwit en gång gjord gällande såsom sådan, hwilken regel dock, om den utan någon eftergift skall gälla, gör den bildande konsten uteslutande till deßa twå nationers egendom: åfwenså är en grekisk eller romersk drägt antagen såsom för alla tider och orter gällande, enligt hwilken skönhetslag en Swensk Konung, hjelte, lagstiftare, skald, nödwändigt måste wisa sig som en Titus, en Pyrrhus, en Solon, en Virgilius o. s. w. Rec. wågar ej uppkasta några twifwel emot rigtigheten häraf; men, detta godkändt, blir det ock tydligt, att bildhuggeriet swårligen nu mera kan göra anspråk på att wara en sjelfständig konst, utan måste hjelpa sig fram med imitationer från den i alla afseenden som classisk ansedda och såsom sådan oinskränkt lagstiftande tiden. Huru fri och med huru rik och ohämmad utwecklingsförmåga är icke målningskonsten deremot försedd? Huru kan den ej tillegna sig det sköna under alla de skiftande former, hwarunder det på de mest skilda tider hos alla folk uppenbarar sig? Hur förmår den icke till och med att förherrliga skönheten genom sjelfwa framställningen af det löjliga, det låga, det fula, utan att såra sinnet genom det stygga, det otäcka? Huru herrligt förenas icke t. e. i ett förträffligt måladt porträtt den symboliska betydelsen med den individuella prägeln, det som fordrar allmänt mensklig deltagande med det blott personliga, det som wäcker konstälskarens förtjusning öfwer formens skönhet eller sanning, med det

som för betraktarens blick låter framträda bilden af en wiß tid. Detta torde ej af någon opartisk domare jäfwas, i synnerhet som wi, oaktadt den fattigdom på konstskatter som i allmänhet hos oß råder, äga många lysande bewis i detta afseende att framte både af utländska och inländska mästare; och Rec. erinrar sig härwid med tacksamhet den werkliga njutning han flere gånger erfarit, då han betraktat en berömd swensk artists porträtt af sin mor, äfwensom det, hwari samme konstnär förewigat bilden af wår mimiske mästare Hjortsberg. Rec. är så mycket kättare, att han ofta med mera intreße ser ett måladt porträtt, som troget framställer sin förebild, om konstnärens skicklighet också ej warit nog stor att höja det ända till graden af ett werkligt konstwerk, än en i gips modellerad bröstbild, ehuru mångenda en ojämförligt större artistisk förmåga i den sednare röjer sig. För att fortsätta den ofwanföre begynta jämförelsen, är det förra att likna wid ett fragment ur en Krönika, som med liflighet, naiwetet, trohet och i detalj gående utförlighet skildrar allt hwad som rör ämnet, och, ehuru sjelf saknande den fulländade formen, dock fullständigt framställer alla för den historiska konstnärens förskönande bearbetning nödwändiga drag, då deremot den sednare icke sällan är en förädlad form utan innehåll.

Ehuru Rec. i det föregående kanske warit wid widlyftig, kan han dock ej afbryta detta ämne innan han yttrat sig öfwer en dermed nära sammanhängande omständighet, nämligen angående drägten och klädseln på ett porträtt. Ehuru denna wid första anblicken förekommer åskådaren att blott antyda ett yttre och alldeles tillfälligt samband med tiden, och således kan anses för obetydlig och likgiltig, så framträder dock i den tillika ett inre: den bidrager både att charakterisera tiden på någon sida, och äfwen sjelfwa individen, hwars inre af sammanhanger med sin tid på mångfaldigt sätt blifwit modificeradt och ombildadt. Bewiset härpå ger sig sjelft, när man med uppmärksamhet wandrar genom ett större galleri, rikt på porträtter från flere tidehwarf, sådant det på Gripsholm är, ehuru det ändock saknar den nyare tidens representanter, eller åtminstone framställer de så, som finnas, i ceremonidrägt, hwilken under längre tid föga werlar. Ett sådant mönstringståg mellan lederna af herrar med stångpiskor och pudrade lockar och damer med corsetter, styfkjortlar och oformliga coeffurer, förbi allongeperukerna och dylika attributer från Ludwigs tid, tillbaka till 1500:talets skäggiga hjeltar och statsmän, skulle det werkligen icke lemna någon bekräftelse på drägtens wigt att charakterisera tiden? Skall man ej wid anblicken af deßa sednare storwexta, kraftfulla, mer naturligt ehuru tillika nog tungt rustade, figurer från en tid, då ridderligheten just började att ge rum för bildandet af den nya hofadeln och den förras friare, men oftast tillika wåldsamma, handlingssätt förträngdes af den listiga, ränkfulla, nyare Europeiska politiken, i jämförelse med deßa wekliga, wållustiga, intriganta, ur yfwiga allongeperuker listigt framtittande hofmansansigten och stela, generade figurer, tillhörande representanter från den tid, då det monarchiska enwäldet rigtigt hunnit stadga sig och allt friare sträfwande låg kufwadt under despotismens och etikettens twångsband, känna att de förra bära stämpeln af en ungdomligare, naturligare, kraftigare och friare tid. Ser man midt i denna sednare twångsperiod Carl d. 12:tes fria gestalt, som raskt afkastat convenancens och modets band, d. å. trotsat en del af det instinktlikt sig uttryckande allmänna tänkesättet (tidsandan, med hwilken modet såsom underordnad del har det gemensamt, att det alltid anser sig för den competenta och oswikliga domaren öfwer det sköna i formen, liksom den förra i allmänhet öfwer det rätta i medel och ändamål, ehuru bäggedera lika oändliga werkling måhända borde wäcka någon twifwel mot denna sjelfpåstådda ofelbarhet) för att endast erkänna det för regel, som han sjelf anser för naturligt och bequämligt, så ser man tillika strax i hans person en revolutionens hjelte, hwilken ej drog sitt swärd till strid för det, som hans samtid hyllade, utan för att med deß udd teckna grundritningen af den nya tidens form. Går man slutligen ner till wår tids werldsskakande revolution, som löst så många twång och i stället infört mångfaldig frihet, till och med mångfaldigt sjelfswäld, så blir man warse huru äfwen deßa yttre tecken på tidens charakter deraf blifwit förändrade. Man ser huru den ultraistiska yfwigheten och stelheten efterträddes af en tämligen generande ultraliberal snåfhet och armod i form, och huru derefter de till widden modererade och moderat begränsande, men tillika lediga och för kroppens friare utweck-

ling intet hinder läggande widbyxorne, — hwartill äfwen slutligen en ledigare, till manliga gestalten mera paßande lifrock, i den snäfwa frackens ställe börjat foga sig, — antyda öfwergången till det moderata, werkligen constitutionella systemet. Ändtligen ser man huru denna cirkel nu åter börjar knyta sig, och ett nytt tecken till revolutionens upphörande och det monarchiska systemets återwunna öfwerwigt lemna i synnerhet fruntimmernas återgång i drägt till det gamla, snörlifwen, de förlängda nertill hopknipna lifwen, hwilka, för att gifwa kroppens nedre del en deremot swarande fyllighet och widd, snart torde bereda rum för styfkjortlarne. Hos männerna är deremot denna återgång mindre märkbar. Dock är sträfwandet att bilda en rigtig castafdelning äfwen i det yttre, i ögonen fallande genom en oändlighet af uniformer, hwilka man af regeringen önskar sanctionerade, ingalunda ett liberalistiskt tecken till frihet och jämlikhet. Det sammanhänger fast mera med åtskilliga andra symptomer, med försöken att grunda rättigheten till högre själsodling genom studier, ej på mer eller mindre utmärkta naturanlag, utan på graden af förmögenhet, rättigheten att såsom officer få med sitt blod förswara ett fritt fädernesland, ej på skicklighet och kunskaper, utan på — pengar, o. s. w. Hos oß, der, som man wet, constitutionalitaten nu hunnit blifwa fast grundad, kan man hoppas, att en billig jämwigt mellan det monarchiska, d. å. hofwets mera enformiga, eleganta, men generande bruk, och de demokratiska mera på ledighet, bequämlighet och frihet rigtade fordringarna, äfwen skall bilda ett äkta constitutionellt mode, hwilket tillåter all frihet och omwerling, endast med iakttagande af de constitutionella grundwillkoren: formens skönhet, naturlighet och bequämlighet. Ja Rec. ser redan i andanom den tid ej wara långt borta, då man blott med en flyktig blick på representanternas äfwen i den yttre gestalten uttryckta lojalitet, strax kan förnimma huru långt det constitutionella i hwarje land hunnit utweckla sig.

Emedan denna Recension redan tillåtit så många af ämnet föranledda digressioner, torde äfwen en anmärkning i förbigående, rörande samlingen på Gripsholm, kunna ursäktas. Rec. har ej på längre tid sett denna samling, och då han nyligen återsåg den, fann han den i många afseenden förändrad och på helt annat sätt uppställd. Utan twifwel har den mycket wunnit derigenom, att en bestämd ordning blifwit följd wid uppställandet. Men att den genealogiska, som blifwit iakttagen, just är den rättaste, derom torde det wara tillåtet att twifla. Sannt är att en wiß prägel af likhet, som inom några slägter omißkännligt röjer sig, derigenom lätt faller i ögonen och i sin successiwa förändring kan öfwerses. Äfwenledes lättar denna ordning öfwersigten af det historiska samband, som beror på succession. Men den slags likhet och samband, som samtidigheten ger — Rec. wille kalla den tidsslägtskap — blir så mycket beswärligare att genom jämförelse finna, ju längre från hwarandra de till samma tid hörande ofta finnas flyttade. Till någon del är detta likwäl hjelpt genom sammanställandet af åtskilliga sådane samlingar, som t. e. den herrliga kretsen af samtida regenter och utmärkta män, hwilka omgifwa Gustaf Wasa, Gustaf d. 3:djes samtida regenter, samt Westphaliska fredscongreßens ministrar. Om Rec. tror att man kunnat göra ännu något mer i detta afseende, genom en förening af bägge methoderna för ordnandet, så will han derwed icke hafwa yttrat det minsta tadel öfwer det redan gjorda; ty man må nu antingen i afseende på samlingens ordnande, eller efter bemödandet att rikta den med nya tilldkningar, bedömma den nuwarande slottsstyrelsens nit för detta nationalgalleri, så förtjenar den i bägge fallen utmärkta loford. Endast det kan man billigtwis önska, att de tillkomna porträtter af enskilda Swenska män, hwilka ofta i wärde öfwerträffa en hel rad af furstliga personer, måtte erhålla ett mera wärdigt rum, än den trånga, sparsamt upplysta gång, der de (Rec. hoppas provisionelt) för närwarande finnas placerade.

Hwad texten till närwarande arbete särskildt angår, så wittnar den om sakkännedom, ehuru det trånga rummet twungit författaren att inskränka sig inom nog snäfwa gränsor. Anordningen af hwarje biographi, att nämligen en ganska kort inledning, innehållande personens märkwärdigaste lefnadsomständigheter i chronologisk ordning, föregår, och en fullständig förteckning på författarens litterära arbeten åtföljer den, förtjenar allt loford. Men kanske skulle deremot i sjelfwa biographien, med uteslutande af åtskilliga mindre wigtiga omständig-

heter, en kort charakteristik af en författares litterära syftning och werksamhet samt inflytande på sin wettenskap, warit så mycket mera på sitt ställe, som i alla fall ingen fullständig tafla öfwer en persons alla lefnadsomständigheter inom så litet utrymme kan sammanträngas. Dock lägger Rec. ingen wigt på denna anmärkning, utan hemställer den endast till Förf:s afgörande omdöme. Sid. 5, då Förf. berättar huru Linnés lärare dömde honom wara oskicklig för den wettenskapliga banan, yttrar han: "Lyckligtwis fans då ingen Skollag, som berättigade Lärare att bortwisa en Lärjunge, hos hwilken deras underwisningsmethod icke syntes bära frukt." Detta är ett obilligt omdöme. Rec. will ej åtaga sig att förswara den nya Skolordningen för alla anmärkningar, som deremot skulle kunna göras; men i detta afseende tror han den böra wara fredad för sidohugg. Det är en besynnerlig motsägelse hos tiden, att just under den beständiga jämmern öfwer de tärande ståndens tillwext på de närandes bekostnad, sätter man sig emot hwarje, äfwen det billigaste twångsmedel, hwarigenom detta onda kunde motas. Ett sådant är den nya Skolordningens stadgande rörande oskicklig lärjunges bortwisande. Detta stadgande är billigt, ty det lemnar en sådan nog lång betänketid, för att fälla sin egen dom, och hemställer ändå icke till en enda lärares ensamma pröfning det slutliga afgörandet, hurumwida denna sjelfaskunnade dom är tydlig och säker. Det ideligen åberopade exemplet, af förfarandet mot Linné, hwilket på ett lysande sätt skall bewisa huru skeft lärare plåga bedömma sina lärjungars fattningsförmåga och anlag, bewisar på sin höjd endast ett misstag hos hans lärare. Men detta är så ursägtligt, att både Förf. eller andra, som i detta afseende med honom äro af lika tanke, troligen, om de warit i de öfwerklagade lärarnes ställe, dömt lika med dem. För Linnés sinne, liksom i allmänhet för dem, hwilka en gynnsam natur bestämt till något utmärkt, stod sträfwandet efter ett framtida mål ännu dunkelt och outwecklad, men oemotståndligt. De ämnen hwari underwisning wid det lägre lärowerket lemnades, tillfredsställde honom derföre ej och försummades således af honom. Hwarefter skulle nu hans lärare bedömma honom? efter hans framtida genom helt andra omständigheter wäckta och wäckbara anlag, som för dem på deras plats woro omöjliga att ana? eller efter dem, som han för närwarande, i jämförelse med sina kamrater, förrådde? Kan det råd, de under sådana omständigheter med öfwertygelse gåfwo hans far, anses för obilligt. Fastmer i alla afseenden rätt och för hans utweckling beforderligt. Wid det lärowerk, der han nu wistades, war kretsen af wettenskaper, hwari underwisades, trång, och kunde ej gifwa någon direkt wäckelse åt hans slumrande anlag. Han måste således wända sig till ett annat, der elementet är full frihet och der ingen wettenskapsgren är utesluten från det lefwande meddelandet. Wägen dertill stod honom öppen, och först der kunde han bli medwetande af sitt mål. Är denna fria öfwergång af nya Skolordningen hämmad? Tillåter den icke friheten att wid Universiteter försöka, hwad wid de lägre Lärowerken ej kunnat winnas. Detta är en billig frihet och ett correktif på de misstag, som möjligen af en lärare wid lägre lärowerk skulle kunna begås: men att påstå att en lärjunge, som, genom i 3 år ädagalagd tredskhet, lättja eller dumhet, tydligen wisat sin owilja eller oförmåga att begagna den underwisning som gifwes, ändå längre skall qwarblifwa wid Lärowerket som ett inventarium, i stället att på annat ställe förmånligare anwända sin tid, är en orimlighet, som hwarken genom anförande af w. Linnés eller någon annan utmärkt mans exempel kan rättfärdigas.

Rec. längtar att få se ett nytt häfte af närwarande arbete, emedan figurerna, oaktadt deras swaghet och blekhet, utmärka sig genom noggrannhet i teckning, och gifwa förhoppning, att äfwen wårt stentryck är i stånd att mottaga en större fullkomlighet än den, som i de flesta hittils utkomna lithographiska arbeten wisat sig.

Lärda Nyheter.

Wisby: Wid härwarande Trivial-Schola hafwa detta år följande Lärare blifwit tillsatte: Vice Rector Scholä Mag. J. Broander Rector Scholä; Mag. M. Klintberg, Mag. J. Gahne, och Phil. Cand. A. J. Hallenberg Colleger; Vice Apologisten J. Agrell 1:ste Apologist; samt Cantor Scholä O. J. Enequist 2:dre Apologist.

Eloqu. & Poes. Lectorn Mag. Joh. Facht har blifwit utnämnd till Kyrkoherde i Endre Präbende Pastorat, i ledigheten efter framl. Rector Scholä, Prosten Doct. L. Lyth.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 63. Den 7 Augusti 1823.

Recension:

Underdånigt Betänkande rörande en förändrad Studenter Examen. Författadt af den i nåder tillförordnade Uppfostrings-Comitéen. Sthm. Nordström, 1823. 42 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 57.)

Rec. har i det föregående sökt att med möjligaste korthet framställa hufwudinnehållet af detta wigtiga Betänkande, hwars föremål är att genom bestämda och hittills saknade föreskrifter för Studenteramen åstadkomma det nödiga sambandet emellan de lägre Underwisningswerken och Universiteterna såsom Rikets högsta Underwisningsanstalter. Ehuru, såsom Commitéen yttrar, hela kedjan af underwisningen hwilar på detta samband, stå ännu i brist deraf Universiteterna nästan isolerade från de lägre Underwisningswerken. Följderna deraf hafwa warit skadliga så wäl för de lägre lärowerken, som för Universiteterna. De förra hafwa i stöd af Skolordningens föreskrifter sökt qwarhålla sina lärjungar tills de erhållit full mognad i elementarkunskaper, men, i trotts af lärarnes försäkran om nödwändigheten deraf, hafwa deßa ofta aflägsnat sig och blifwit emottagna wid Universiteterna, emedan inga positiva föreskrifter der förbjudit en förtidig antagning. Det stöd, som det lägre lärowerket bordt finna i Universiteternas obewekliga stränghet att icke mottaga ynglingar med otillräckliga elementarkunskaper, har alldeles saknats; twertom hafwa Universiteterna snarare synts, ehuru emot sin egen wilja och fördel, uppmana till föraktande af lärarnes förmaningar. Det företräde som de allmänna lärowerken böra bewisa, och möjligen redan kunnat bewisa, genom deras lärjungars större grundlighet i kunskaper wid jämförelsen med de genom enskilda lärare underwisade ynglingars åtminstone till läroämnenas antal inskränkta kunskapsförråd, har icke kunnat utrönas genom denna examen, då den warit anförtrodd åt en enda person wid hwardera Universitetet, som icke kunnat medhinna att med erforderlig noggrannhet och fullständighet examinera alla som anmält sig.

Rec. skulle kunna anföra ännu flera rätt wigtiga skäl till bewis för den skada de lägre lärowerken rönt af denna ofullständiga examen, om han icke ansåg de redan anförda såsom tillräckliga och fullt upplysande.

Icke mindre skadligt har detta bristande samband warit för Universiteterna. De hafwa nästan icke kunnat wägra inträde åt någon yngling, ehuru ringa kunskaper han än må hafwa haft, emedan Philosophiska Facultetens Decanus blott haft den obestämda förbindelsen att examinera de ankommande och pröfwa huruwida de kunnat i Universitetets Matrikel få inskrifwas eller icke. Då derjemte Staten sjelf synts åtnöja sig med ett högst inskränkt kunskapsförråd af dem som bestämt sig till deß civila embeten, och då ynglingar kunnat anmäla sig endast med uppgifwen afsigt att inhämta en allmän humanistisk bildning eller kunskaper i någon särskild wettenskap, har Decanus

icke haft något skäl att förneka dem inträde. Den första menliga följden har warit den, att Universiteterna blifwit öfwerswämmade af en mängd omogna ynglingar, som warit ur stånd att draga äfwen den minsta fördel af den der gifna underwisningen. För att åtminstone något werka till deras förkofran, och att deras tid icke alldeles här måtte hafwa blifwit onyttigt förspilld, hafwa Universitetets lärare warit nödsakade att nedsänka sig till meddelande af elementarkunskaper, hwilket naturligtwis icke kunnat ske annat än på den högre wettenskapliga underwisningens bekostnad. — Den andra menliga följden har warit den, att Universiteterna fått upphära drygaste andelen af förebråelserna för bristande kunskaper hos mängden af dem, som derifrån gått. Deßa förebråelser hafwa Universiteterna i allmänna opinionen ej kunnat alldeles afskudda sig, ty man har icke betänkt att de omöjligen kunnat stadna i fullt ansWar, då de icke haft rättighet att wägra inträde åt dem, som saknat erforderliga förberedande kunskaper. Men sedan Universiteterna erhålla denna rättighet och icke widare äro förbundne att owillkorligen öfwertaga äfwen omogna ynglingar och med detsamma det ansWar för bristande elementar-kunskaper, hwartill mähända det lägre underwisningswerket gjort sig skyldigt, så stadna de med rätta i fullt ansWar, om deras underwisning icke medför allt hwad man har skäl att wänta. Wäl är det samt, att de icke kunna eller böra begagna samma twångsmedel, som de lägre lärowerken, der ynglingen är owillkorligen förpligtad att inhämta hwad läraren föreskrifwer; men det intreße för wettenskapen, som redan är wäckt eller lätteligen wäckes, sedan en yngling wunnit tillräcklig mognad i elementarkunskaper, böra Universitetets lärare förstå att göra fullt lefwande, och deruti skola de tillbaka finna den kraftigaste medwerkan till en fruktbringande framgång af sina bemödanden såsom lärare.

Rec. tror sig härmed hafwa wisat, att Studenteramen endast har sin grund i den rättighet, som Universiteterna böra ega att noggrannt pröfwa kunskaperna hos dem som anmäla sig: en rättighet som åter grundar sig på det ansWar Universitetets lärare ikläda sig och på lärjungarnes egen obestridliga fördel. Rec. har ansett så mycket nödwändigare att wisa detta, som man äfwen welat stämpla denna examen med det förhatliga namnet controll och endast betrakta den från denna synpunkt. Rec. medger, att den tillika kan innebära ett slags controll, men icke i afseende på ett eller annat kunskapsbetyg, ty så wida någon äfwen kort tid föregår emellan afgångsexamen wid ett Gymnasium och Student-examen, kan lärjungen antingen hafwa glömt eller förkofrat sig i ett eller annat läroämne, äfwensom en olikhet lätt uppstår genom den förra lärarens och Universitetsexaminatorns möjligtwis olika fordringar. Derför är det orimligt, om någon skulle påstå att denna examen wore en fullständig controll, eller att den endast wore inrättad för controllens skull. Inträffar det åter, att ett större antal ynglingar ifrån samma lärowerk befinnas äga swaga kunskaper, då kan denna examen innebära en controll, wisserligen obehaglig, likSom hwar och en angifwelse, men wälgörande till sina följder, om derigenom kan åstadkommas rättelse.

Innan Rec. öfwergår till bestämmandet af denna examens beskaffenhet, anser sig Rec. böra omnämna den claß af Studerande, hwilka Commitéen medgifwer rättighet att wistas wid Universitetet utan föregången examen. Första frågan blir naturligtwis den: böra och kunna deßa oförberedda ynglingar anses såsom werkliga medlemmar af Universitetet? Rec. tror sig böra besWara denna fråga med Nej.

Låtom oss tillse på hwilka grunder Commitéen stödjer detta medgifwande. "Sweriges Akademier äga en dubbel bestämmelse. Först såsom Universiteter, der hwarje Yngling bör äga fritt tillträde att lära sig hwad wetenskap, språk eller konst, han för sin fallenhet och framtid finner förmonligast; samt efter den method, han finner med sin fattning och sina förut inhemtade större eller mindre kunskaper lättast kunna förenas. För det andra, såsom Rikets högsta Underwisnings-anstalter, hwareft de wid lärda Skolor och Gymnasier grundlagda förberedande elementar-kunskaper skola bringas till mognad, för att bereda skicklighet till inträde i de Statens tjenster, hwilka fordra Akademisk underwisning och derstädes anlagda prof".

Rec. tror, att Commitéen i deßa ord ej fullständigt uttryckt Universiteternas idée, utan blott en del af deras bestämmelse. Äfwen enligt Recs öfwertygelse äga Universiteterna en dubbel bestäm-

melse. Först, såsom akademiska institutet äro de depositorier af föregångna slägters bildning och skattkamrar för fädernes wisdom och wettenskap, hwilka, ej blott der förwarade, utan äfwen förökade lemnas i arf till efterkommande. Under denna synpunkt äro Universiteterne förmedlande mellanlänkar mellan forntid och efterwerld. Widare, såsom Högskolor, äro de uppfostringsanstalter för en högre intellektual och moralisk menskighet; här börjar lärjungen först inse och fatta wettenskapernas enhet och samband; här utwecklas de knoppar, som sedan bära frukt i det offentliga eller enskilda lifwet. Under denna synpunkt sammanhänga de med samtiden. Universitetet erkänner således twenne claßer af ledamöter: den ena classens ledamöter kunna i deras förhållande till Wettenskapen kallas activa ledamöter, d. ä. de som redan hunnit till den punkt, att de nitiskt arbeta för Wettenskapens framsteg, under det de på samma gång utwidga sin egen bildning, äfwensom sina lärjungars, såwida de meddela offentlig underwisning. Ledamöterne af den andra claßen stå till Wettenskapen i ett passift förhållande, emedan de här endast arbeta för sin egen utbildning, de må sedermera anwända det förråd af kunskaper, som de nu uppsamla, antingen till Wettenskapens utwidgande, eller på embetsmanna-banan till Statens gagn, eller i det enskildta lifwet. Ehuru olika i sina tendenser öfwerensstämma båda deßa classer deruti, att ett gemensamt wettenskapligt intreße är hos dem alla redan wäckt eller åtminstone bör kunna wäckas, emedan de wid de lägre lärowerken eller med en skicklig handledares underwisning genomwandrat wettenskapernas förgård och grundligt inhämtat de elementarkunskaper, hwilka utgöra det oundgängliga wilkor, hwarförutan den akademiska underwisningen icke kan bära någon egentlig frukt. Endast dessa kunna således Universiteterna, såsom redan är nämndt, erkänna såsom werkliga medlemmar.

Commitéen åter will att Universitetet skall öppna sina portar för en tredje claß af lärjungar, bland hwilka ingen (med undantag kanske af en eller annan högst sällsynt natur) kan dela det wettenskapliga intreßet, emedan de sakna de dertill oundgängligen nödiga förberedande kunskaperna, men hwilka det oaktadt wilja lära "hwad de för sin fallenhet och sin framtid finna förmonligt." Antaga wi, att de sakna det första wilkoret för den akademiska underwisningen, så är det klart, att de på Universiteterna endast blifwa tillympade, heterogena och för organismen störande utwäxter, i hwilka Universitetets blod och lifssaft ej kan circulera. Rec. medger wäl, att hos wißa ynglingar redan tidigt kan röja sig en wiß fallenhet, men han är öfwertygad att denna fallenhet icke skall lida, utan twertom betydligt winna derpå, att ynglingens öfriga anlag i de första läroåren på mångfaldigt sätt pröfwas *), innan han får inträde wid Högskolan, der han sedermera, mångsidigt utbildad, må sjelf pröfwa och slutligen afgöra hwilken bana han för hela det öfriga lifwet må wälja.

Commitéen yttrar, att för denna claß "alla band och twångsmedel af föregående examina ej allenast kunna undwaras, utan äfwen medföra öppen motsägelse mot naturen af ett Universitet, då ingen bör förmenas att draga den fördel, han kan, utaf de enda inrättningar för en högre bildning, som inom Fosterlandet finnas. Den, som icke söker inträde i Statens tjenst, eller för sitt wistande wid Universitetet åstar någon annan rättighet, än att fullt begagna alla der öppnade tillfällen till underwis-

*) Sådan är de lägre lärowerkens beständmelse. Skulle någon tro, att SkolOrdningen föreskrifwer allt för många läroämnen, och att ett eller annat bland dem i anseende till en ynglings framtida bestämmelse kunde wara öfwerflödigt samt lätt glömmes, då det ej widare kommer att odlas, så hänwisar Rec. till det som Commitéen derom förträffligt yttrar sid. 19: „Man glömmer wäl saken, eller, rättare, finner icke tillfälle för deß ytterligare anwändande; men man glömmer ej den utwidgade synkrets man erhållit, den själsodling man wunnit, den skicklighet för alla slags olika tankeformer man förwärfwat, under den tid man idkat deßa slags studier;" äfwensom Rec. i afseende på origtigheten af en ynglings förtidiga bestämmelse till ett wißt yrke önskar, att hwar och en, innan han fäller sitt omdöme i denna sak, wille läsa och wäl betänka hwad som derom blifwit sagdt under denna Riksdag hos Ridderskapet och Adeln, wid öfwerläggningarne rörande Kongl. Krigs-Akademien.

ning, icke heller begär något allmänt understöd till sina studiers fortsättning; — honom kan icke Staten affordra några slags i detta hänseende ålagda prof." Låt wara, att sådana ynglingar ej söka inträde i statens tjenst, och således icke genom bristande underbyggnad i kunskaper såsom embetsmän kunna skada det Allmänna: men de blifwa dock alla medborgare, flere af dem kanske äfwen Riksdagsmän, och, emedan ett sådant oberoende tillstånd förutsätter förmögenhet, torde de i alla fall icke sakna den inflytelse som rikedomen medför. För Staten kan således deßa personers bildning icke blifwa likgiltig: den bör alldraminst befalla Universitetet att göra en afwikelse från sin bestämmelse, för att halfbilda eller kanske alldeles mißbilda dem. Deßutom då Staten å ena sidan genom stränga föreskrifter bjuder att de förberedande kunskaperna, såsom nödwändiga, skola inhämtas wid de lägre lärowerken och så organiserat deßa lärowerk

att de leda till ändamålet, bör den icke å andra sidan motsäga sig sjelf, genom det medgifwande, att äfwen de, som ej inhämtat deßa kunskaper, kunna få blifwa medlemmar af Universitetet.

Äfwen utom allt detta följa många olägenheter med bibehållandet af deßa Studerande wid Universiteterna, hwaribland hufwudsakligast den, att de naturligtwis skola förmå lärarne att meddela sig de bristande elementar-kunskaperna, hwarigenom deßa lärare, i stället att medwerka till de egentliga Studenternas underwisning i högre grader af wettenskapen, måste syßelsätta sig med wettenskapens elementer, och deri bilda hwar för sig läroclaßer, men utan det bestämda samband, som finnes wid de allmänna lärowerken, eller den enhet, som råder wid den enskildta underwisningen: en omständighet, hwarwid hwarken läraren eller lärjungen winner.

(Forts. följer).

Lärda Nyheter.

Stockholm: Under näst. läseår har ungdomens antal wid hufwudstadens allmänna Lärowerk warit:

Stockholms Gymnasium	60
Clara Trivial Schola	122
Mariä Dito	145
Jacobi Apologist Schola	123
Catharinä Dito	91
Ulricä Eleonorä Dito	56
Hedvig Eleonorä Dito	96
Adolph Fredrics Dito	77

Wexelunderwisnings-Scholorna äro talrikt anlitade. Scholan på Norr hade 120 Barn; i Staden 118; på Söder 112.

De årliga examina wid det nyorganiserade Lärowerket besökas öfwerallt med synbart större och alfwarligare deltagande än tillförene. Bewis af den allmänna wälgörenheten hafwa ej heller uteblifwit. Lärowerket har detta år kommit i åtnjutande af framl. Repslagaren Ol. Sjöstedts redan år 1805 gjorda Testamentariska disposition af 4000 R:d. B:co, såsom Lönefond för en Collega wid Ulricä Eleonorä Apologist Schola.

Lund: Genom nådigt Utslag af d. 11 Dec. 1822, har Kgl. Maj:t tillåtit att Professorerna Elias Lidfors och Ebbe Sam. Bring samt Adjuncten Elias Fries, hwilka hittills ingen lön åtnjutit, af Academiens Caßa få uppbära årliga Gratialer, de begge förstnämnda 400 R:d. och den sistnämnde 200 R:d. B:co, att räkna från början af år 1823.

Likaledes har Kgl. Maj:t genom nådig Resolution af d. 27 Febr. 1823 tillåtit att Academiska Bibliotheket undfår årliga afkastningen af $88\frac{1}{12}$ tunnland jord, som förut tillhört en Hospitalsinrättning och sedan blifwit anslagna till en Experimental-Farm, hwilken nu kommer att upphöra.

Hans Excellence, Akad. Canzler, har förordnat Mag. Mich. Malmström till Eloqu. Rom. Docens, Mag. J. Åkerman till Phys. Docens, Magister Docens J. Faxe, att jemte bibehållande af Docenturen i Grekiska Litteraturen, wara E. O. vice Bibliothekarie, samt v. Auditeuren U. F. Grähs att wara AkademieBokhållare.

Såsom sökande till den lediga Linguarum Orientaliúm Professionen hafwa anmält sig Philos. Adjuncten, Professor P. Dahl, Rector Scholæ Prof. C. C. Eberstein, Histor. Adjuncten B. M. Bolméer, LL. OO. Adjuncten Åke Kahl, och Docenterna H. Reuterdahl och H. Tullberg. Alla de anförde äro ålagde att speciminera inom den sista Februari näst. år.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 64. Den 11 Aug. 1823.

Om upprätthållandet af den Monarchiska Principen i det nyare Europa, af Heeren.

Wid en tid, då nästan hela Europa är deladt i twenne partier, af hwilka hwardera, ej längre inskränkande sig till speculativa theorier, söker att i werkligheten göra sin åsigt gällande, torde det ej wara utan ett stort intreße att höra, hwad en af Europas nuwarande största Historiska Författare, Prof. Heeren, yttrar om Monarchiska Principen uti sin afhandling Ueber die Entstehung, die Ausbildung und den praktischen Einfluß der Politischen Theorien und die erhaltung der monarchischen Princips in den neuern Europa.

Sedan Förf. framställt Roußeaus Theorie, fortfar han sålunda:

Ehuru gerna wi än frikalle Roußeau från den förebräelsen, att hafwa åsyftat politiska hwälfningar, kunne wi likwäl alldeles icke neka, att ej blott de, som Europa efter hans tid undergått, utan äfwen de, hwaraf det ännu hotas, blifwit föranledda genom den hufwudidé, som utgör hans systems grundwal. Denna hufwudidé är: Folkssouveraineteten. Men det för den praktiska politiken farliga wid denna idé låg icke egentligen uti henne sjelf; ty souveraineteten kan wißerligen finnas hos Folket; det låg fastmer deruti, att Roußeau trodde sig kunna förena densamma med monarchien. Härigenom utplånades alldeles gränslinien emellan monarchien och republiken, och i och med detsamma war wägen öppnad för willor och mißtag, hwilkas faror Europa alltför dyrt mäst betala och till wißa delar ännu betalar. Sedan man i flera århundraden skrifwit öfwer politik; sedan man oräkneliga gånger framstält monarchi och republik såsom motsatta statsformer; skulle man synas berättigad att tro, det den charakteristiska olikheten emellan dem båda längesedan blifwit bestämd, och en orubblig gränslinie längesedan dragen. Men om en sådan tänkare, som Roußeau, antingen ej känner eller utplånar denna sednare; om hela nationen eller deß representanter göra detsamma i den praktiska politiken; må wi då icke sluta, att den antingen ännu alldrig på bestämdt wis blifwit dragen, eller — som är detsamma för den praktiska politiken — åter blifwit fullkomligen bortglömd? Likwäl har wißt ännu alldrig funnits någon tidpunkt, uti hwilken denna willfarelse blifwit så farlig, som den närwarande. Frågan är nu icke mera blott om theoretiska spekulationer, utan om det, som med fruktanswärd magt träder in i werkligheten. Europa har hunnit undan de demokratiska stormarnas faror, men befinner sig deremot nu på den punkten, att se i sitt sköte uppstå monarchiska republiker eller republiker under namn af monarchier. Deßa faror anse wi för ännu betydligare, än dem, som wi öfwerstått. I allmänhet kan intet sägas om monarchiers eller republikers företräde; man kan i de förra, liksom i de sednare, stundom lefwa lyckligt, stundom olyckligt, allt som omständigheterna sig foga; men ett Folk — om de enskildta talas här icke — kan alldrig wara lyckligt i en pseudomonarchi eller i en pseudo-republik, emedan en så-

dan stat alltid står i motsägelse med sig sjelf. I det fordna Polen se wi ett exempel och en warning!

Wi fordre sålunda werkliga monarchier eller werkliga republiker. Men Europas statssystem war sedan flera sekler ett monarchiskt system. Alla hufwudstater woro och kallades monarchier; fristaterna, som hörde till detsamma, woro af andra eller tredje rangen. Om denna charakter skulle förwandlas till sin motsatts, så kunde sådant icke werkställas utan de största skakningar. Men hwar ligger då gränslinien emellan begge? Wi känne icke mer än en, nämligen den, som hwilar i sjelfwa besittningen af souverainiteten eller högsta magten. Monarchiens wäsentliga charakter består deruti, att denna finnes hos Fursten; republikens wäsentliga charakter deruti, att den finnes hos folket eller hos wissa deß afdelningar. En republik kan likaswäl som en monarchi äga ett enda Öfwerhufwud, men deß förhållande till folket är olika. I monarchien står det upphöjdt öfwer folket, i republiken står det under detsamma. I förra fallet är denna Öfwerhetsperson Furste, Souverain (hwad titel han än för öfrigt brukar); i sednare fallet är han Magistrat *). Allmänna språkbruket, som alltid är ett

*) Det skulle synas, som om en hög auctoritet, nämligen Fredrik den stores, kunde anföras emot wår framställning, då han sjelf kallar sig en statens tjenare, förbunden att uppfylla sin pligt, liksom hwar och en annan. Emellertid war omeklligen Fredrik herre i sin stat, och det är omöjligt, att i ett och samma förhållande på engång herrska och tjena. Om han funnit för godt, att widare utweckla sin här anförda tanke, så skulle utan swårighet det sanna och det origtiga deruti hafwa framträdt för en dager. Wisserligen war han tjenare i moralisk mening, såwida han i egenskap af menniska war underkastad sedelagen, hwilken äskar pligtens uppfyllande af fursten liksom af den lägsta tjenare; men ej i politisk mening, i förhållande till staten, i hwars tjenst han icke stod, utan hwars herrskare han war. För öfrigt war Fredrik ingalunda okunnig, att en skillnad, och hwilket slags skillnad, ägde

troget genljud af sunda menniskoförståndet, hade också längesedan afgjort detta mål; endast theoretikerns sofismer hafwa bragt förwirring i saken. Konungarne öfwer Frankrike och England heta och äro Souverainer; då deremot Presidenten i Norra Amerika och Landamman i Schweits hwarken kallas så eller äro det.

Men hwad innebär då wäsentligen denna ståndpunkt öfwer folket, denna souverainitet i monarchier? Och hwad innebär den icke? Endast ett bestämdt beswarande af denna fråga kan sätta oß i stånd att bedömma, hwad som wäsentligen fordras till den monarchiska principens upprätthållande i nu bestående stater.

Denna souverainitet innebär för det första: att hos Fursten deß wärdighets besittning är oberoende af folket, eller med andra ord, att han är ärftlig och inviolabel. Walriken äro inga ägta monarchier, om walet är endast personligt och utan ärftlighet. Den, som blott för sin egen person wäljes, förblifwer alltid, till följd af walakten, underordnad folket, hwilka förträdes-rättigheter man än må bewisa honom uti formen. Den, som blott för sin egen person wäljes, kan också af de wäljande åter affättas, antingen motsättsen häraf står på papperet eller ej. Annorlunda förhåller det sig med den, som wäljes med ärftlighet. Sådana fall kunna äga rum efter det regerande husets werkliga utslocknande, efter thron-afsägelser m. m., om ingen fins, hwilken kunde göra anspråk som arfwinge. Detta äro mißöden, som genom menniklig magt och wishet ej kunna förebyggas, hwarwid man hjelper sig bäst man förmår, och hwarwid ett wal då alltid är det enda, eller åtminstone det klokaste medlet. Men ett wal med ärftlighet upphöjer också genast den walda öfwer folket eller de wäljande, emedan thronens besittning nu icke mer förblifwer en blott personlig företrädes-rättighet, utan Dynastiens. Man förstår derföre ganska rigtigt under benämningen walriken endast sådana, som wid hwarje thron-ledighet föreskrifwa thronens besättande genom wal. Historien wisar på hwarje blad, att sådana walriken äro de olyckligaste bland alla, icke allenast i sina för-

rum mellan honom såsom Konung, och Washington såsom President.

hållanden till sig sjelfwa, utan äfwen till andra, såsom beståndsdelar, hwilka ingå uti något större system af stater. Till en lycka för det Europeiska stats-systemet hafwa walriken alldeles förswunnit utur detsamma, (redan för walmethodens skull lär man wäl icke gerna wilja räkna Kyrkostaten hit); och med dem tillika den fordna faran, att wid Polska Konunga-thronens eller Tyska Kejsare-thronens ledighet krig kunde utbrista, hwilkas lågor drabbade mer än halfwa wår werldsdel. Inviolabiliteten, d. å. att Fursten för sin person ej kan dragas till ansvar, följaktligen icke heller till bestraffning, kan alldeles icke tänkas fränwarande i den ägta monarchien, hwarest fursten står öfwer folket; ty hwem kunde wäl här efter rättsprincip draga honom till ansvar? Om detta likwäl som en egen artikel upptages i wåra constitutioner, så innebär sådant antingen något öfwerflödigt, eller något orimligt. Nämligen öfwerflödigt i den ägta monarchien; orimligt i den oägta, hwarest man tillskrifwer folket souveraniteten, ty det är en motsägelse, att tillegna den subordinerade en befrielse från ansvar inför den Högre. Också wete wi, att i sådana stater, i trotts af alla förklaringar på papperet, wägen till afsättning, fängelse och stupstock städse befinnes öppen för regenten.

I souverainitetens begrepp ligger widare nödwändigt: att i statens angelägenheter intet må företagas utan eller emot Souverainens wilja. Så snart sådant kan ske, är han icke mer den högste i staten, han upphör att wara souverain (supremus). Af denna grundbestämning, som framgår utur tingens natur, följer beskaffenheten af det förhållande, hwaruti, inom constitutionella monarchier, souverainen måste stå till folket eller folkets befullmägtigade; och man kan draga en gränslinie, hwilken alldrig må öfwerskridas, om han skall fortfara, att wara souverain.

Deßa monarchiers wäsen består deruti, att uti dem finnes en folksauctoritet, wanligen benämnd Kamrar, som handlar i folkets namn hos fursten, (ingalunda, som man likwäl alltför ofta tror, emot fursten, liksom hwardera bland deßa två hade sitt särskildta, olika intreße, då detta likwäl ej kan ligga uti annat, än uti statens wäl); en auctoritet, som wißerligen ej kan wara blott rådgifwande, utan äfwen deltager i rättigheten att besluta; likwäl så, att den bör stå i en wiß afhängighet under fursten, om denne ej skall upphöra att wara souverain, om han skall wara — icke blott heta — furste. Wid upprätthållandet af den monarchiska principen torde det hufwudsakligaste bero af det förhållande, som Fursten har till Kamrarna; frågan är derföre den, hwilka rättigheter i detta hänseende han måste behålla?

När här talas om Kamrar, så förutsättes, att båda, eller åtminstone den ena ibland dem, må bestå af walda folks-deputerade. Att församlingen må bestå af två kamrar, bland hwilka en fins, som är bildad af icke-walda ledamöter, som erhålla sina rum antingen genom börd eller genom furstens utnämning, — synes wißerligen fördelaktigare för upprätthållandet af den monarchiska principen, ehuru man ej torde kunna påstå, att det är oundgängligen nödwändigt. Adelskamrar äro ej oumbärliga, ej alltid thronens stöd; att äfwen inom deras område en mägtig opposition kan uppkomma, har helt nyligen Frankrikes exempel wisat. Likwäl ger wißerligen afdelningen uti twänne kamrar en större säkerhet mot öfwerilade beslut, och hindrar att ej så lätt någon faction uppkommer, som alltid är färdig att ställa sitt eget intreße öfwer statens. För öfrigt förutsätter denna afdelning i två kamrar, att de ej hafwa något deladt intreße; att den enas ledamöter ej åtnjuta prerogativer, som wore betungande för den andras; ty huru kunde man wäl eljest lofwa sig enighet dem emellan?

Furstens rättigheter i sitt förhållande till kamrarne, såwida de härleda sig från souverainitetens begrepp, kunna föras under tre rubriker: rättigheter i hänseende till yttre formen; i hänseende till de föremål, som skola tagas i öfwerwägande; slutligen, i hänseende till furstens andel uti rådplägningen samt hans inflytelse på densamma.

Hwad som beträffar yttre formen, så ligger det uti souverainitetens begrepp, att kamrarne stå i sträng subordination under fursten. Deßa yttre former utgöra de skrankor, som böra skydda souverainiteten emot kamrarnes ingrepp; de måste wara bestämda genom Constitutions-urkunden; Furstens åliggande är, att upprätthålla dem. Kamrarne kunna således ej utan eller emot hans wilja sammanträda, utan endast i följd af hans kallelse; de öppnas, prorogeras och slutas af honom; och

ståndse måste han wara berättigad, att upplösa de wälda deputerades kammare, och att låta wälja en annan i deß ställe. Såsnart kamrar på egen auctoritet kunna sammanträda, och prorogera samt upplösa sig sjelfwa, så sker redan sammanträdet utan furstens wilja, hwilket är oförenligt med souveräniteten; och helt säkert likaledes snart nog emot hans wilja. Men en kammare, som ej kan upplösas af furſten, står redan i och för sig sjelf öfwer furſten. Han har intet medel i händerna, att undandraga sig deß tyranni, om den urartar till faction; intet medel, att kunna blifwa öfwertygad, huruwida han swarar mot sina Committenters wilja, eller står i motsägelse med densamma. Endast ett nytt wal kan häröfwer förskaffa honom wißhet. Det är således icke blott furstens utan tillika folkets intreße, att en wald kammare ståndse af furſten må kunna upplösas.

I hänseende till de föremål, som skola tagas i öfwerwägande uti kamrarne, anmärke wi framför allt annat, att alla statens utrikes förhållanden ståndse derifrån äro uteslutne, samt helt och hållet måste wara i furstens händer. Furſten bör i sina transactioner med andra stater af deßa anses som sin stats representant, ty de kunna eljest icke med säkerhet ingå i någon underhandling med honom. Sker sådant endast sub spe rati, så anse de honom icke mer som souverain, utan såsom underordnad en annan högre. Monarchiska principens upprätthållande fordrar sålunda enligt wår åsigt owillkorligen, att ej blott alla allians- och handels-fördrag af honom afslutas, utan att äfwen krigsförklaringar och fredsslut bero af honom. Men detta hindrar ingalunda, att ju i kamrarne må talas öfwer statens utrikes angelägenheter, att ju afslutade fördrag o. s. w., må bedömmas, må med bifall eller ogillande nämnas. Huruwida sådant kan wara rådligt eller ej, är en fråga, som politiken får afgöra; den ligger här utom wår synkrets, emedan den ej angår den monarchiska principens upprätthållande.

Kamrarnes werkningskrets, såsom en medbeslutande auctoritets, är således inskränkt inom inrikes angelägenheter, lagstiftning och bewillning af pålagor. Härwid underhandlas på intet wis med tredje man; men i de gemensamma transactionerna emellan båda upprätthålles monarchiska principen genom det Veto, som utan inskränkning tillkommer furſten. Man har nyligen, till förmån för den prisade folksouveräniteten, gjort flera försök efter hwarandra, att gifwa en sådan inskränkning åt detta Veto, att furſten wäl en eller till och med twå gånger må afslå sin bekräftelse, men att lagen sedan blifwer giltig äfwen utan densamma. Det är omißkänneligt, att en sådan inrättning är alldeles oförenlig med den monarchiska principen, och utomdeß innebär en orimlighet. Den är dermed oförenlig, emedan den antager, att något kan blifwa lag utan eller emot furstens wilja; den innebär en orimlighet, emedan man ej finner minsta skäl, hwarföre den monarchiska principen icke hellre upphäfwes genast, än först efter förlopp af twå eller tre år. Wißerligen är anwändandet af Veto i hwarje möjligt fall ett ondt, emedan det förutsätter en twist emellan furſten och kamrarna; men om det än, som i England, förwandlas i en blott form, så är det icke destomindre wigtigt, att furſten må bibehålla sjelfwa rättigheten, emedan denna genom tidsomständigheter kan blifwa betydande till sina följder.

(slutet följer.)

Lärda Nyheter.

Gefle: Examen med Gymnasiiungdomen hölls d. 13 Jun. efter hwars slut 11 till Akademien dimitterades. Derpå öfwerlemnade Eloqu. & Poes. Lectorn Mag. Er. Sam. Ödmann med ett Tal innehållande Obss. quibus Poesis Homerica & Virgiliana differant conveniantque, Rectoratet till Mathes. Lectorn Mag. Nils J. Bergsten.

Linköping: Examen Anniversarium wid Lärowerket härstädes anställdes d. 29, 30 och 31 Maj, hwaruppå Theol. Lectorn, Th. Cand. Mag. Js. Herm. Kinnander, med ett Tal: de pugna Supranaturalismum inter et Rationalismum recentissimorum Theologorum studiis dirimenda öfwerlemnade Rectoratet till Eloqu. & Poes. Lectorn Mag. Nils Mobeck.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 65. Den 14 Aug. 1823.

Om upprätthållandet af den Monarchiska Principen i det nyare Europa, af Heeren.

(Slut fr. N:o 64.)

Nu återstår att tala om Furstens förhållanden till Kamrarna i hänseende till hans inflytelse på dem. Den monarchiska principen förutsätter, att Fursten är berättigad att framlägga för Kamrarna sina propositioner och lagförslag, eller enligt konstitermen, Initiativ-rättigheten. Men fråga kan väckas, om denna rättighet tillkommer honom ensamt på uteslutande wis, om han sålunda är lagstiftningens enda källa, eller om den bör äfwen tilldelas kamrarnas ledamöter? Under förutsättning, att fursten ensam har rättighet att antaga eller förkasta, synes Initiativen på uteslutande sätt icke wara något oumbärligt element af souveräniteten; det wore till och med ändamålsstridigt, att alldeles wägra den åt kamrarna, emedan de böra äga frihet att bringa nationens behof till öfwerläggning. Men detta ändamål kan också winnas, om det endast bewiljas kamrarna, att under bestämda former hos Regeringen anhålla om ett lagförslag, så att denna ändock ensam behåller den formliga initiativen. Denna inrättning tycks redan af det skälet förtjena företräde, emedan den helt och hållet förebygger, eller åtminstone lägger de största hinder i wägen för en twist emellan fursten och kamrarna. Men närwarande undersökning befattar sig ej med att afgöra, hwad hos särskilda nationer till följd af egna orsaker kan wara rådligt.

Om den monarchiska principen fordrar, att fursten har rättighet att göra kamrarna propositioner, så följer af sig sjelft, att han äfwen måste hafwa medel att öfwertyga kamrarna om deßa propositioners ändamålsenlighet och nödwändighet, samt att förmå dem till deras antagande. Han måste sålunda hafwa inflytelse på kamrarna, emedan lagförslagen skola motiveras och under debatterna försWaras. Men genom hwem kan han wäl bättre utöfwa denna inflytelse, än genom Ministrarna? Äro icke de furstens naturliga organ? Ministrarne böra derföre hafwa säte och stämma i kamrarna, och det är ingen wäsendtlig åtskillnad, om de hafwa det i egenskap af Ministrar eller af walda Ledamöter. Intet kan wara orimligare, än Ministrarnas inskränkande, eller till och med uteslutande från kamrarna, för att, som man säger, förekomma regeringarnas alltför stora inflytelse. Endast den bekanta origtiga åsigten, att regering och kamrar stå i fiendtligt förhållande till hwarandra, har kunnat åstadkomma sådana mått och steg. Men om mellan fursten och kamrarna meddelningar skola äga rum, — genom hwem kan sådant wäl lämpligare ske, än genom ministrarna, som wäl bäst måste känna grunderna till de förslag, hwilka härleda sig ifrån dem sjelfwa?

Skulle för öfrigt wäl den påminnelsen ännu kunna erfordas, att den monarchiska principen förutsätter (hwartill redan hwarje privatman är berättigad), att fursten efter eget godtfinnande kan

wälja, samt åter förasskeda, sina tjenare och rådgifware, sina Ministrar och sitt Stats-Råd? Det förekommer nästan otroligt, att man kunnat göra honom denna rättighet stridig. Kamrar, som tillwälla sig den rättigheten, att föreskrifwa Fursten sina tjenare och rådgifware, göra derigenom icke blott ingrepp i Regeringens sfer, utan förklara derjemte för alltid sin Furste för omyndig, men sig för en faction, som på förhand will nedtysta hwarje röst, utom sin egen.

Wår afsigt har endast warit, att i allmänna grundlinier antyda de förhållanden, hwaruti Furstar måste stå till sina Kamrar, om den monarchiska principen skall upprätthållas. Politici må widare utarbeta deßa conturer. De, som tro, att man här torde hafwa bewiljat Regenterna för mycket, må af Stora Britanniens exempel, der alla deßa wilkor äro uppfyllda, lära, att nationalfrihet fullkomligen kan äga bestånd bredwid Souverainens här uppgifna rättigheter, om man nämligen i sjelfwa werket åsyftar en monarchi, och ingen republik *). Denna författning har bildat sig i England genom sammanstötande lyckliga omständigheter under en ganska betydlig tidrymd. Denna Stat befinner sig ej i den ställning, som fasta landets stater, att behöfwa nu först gifwa sig en constitution; der kan följaktligen ej heller den frågan wäckas, som här uppstått: ifrån hwem denna constitution bör utgå? Den tycks i och för sig sjelf ganska lätt kunna beswaras: från Souverainen, sålunda, i monarchiska stater från Fursten, och i republiker från Folket eller deß Representanter. Swaret har blott derigenom blifwit swårare att finna, att man welat anwända en Locke's, Rousseau's m. fl. författares ideer om Staternas ursprung på närwarande tider, der likwäl en sådan tillämpning deraf ej på minsta wis kan äga rum. Deße författare antaga samtligen ett naturtillstånd, hwarutur folket inträder i samhällsförbindelser. Men ett sådant naturtillstånd äger ej rum i någon enda bland de nyare staterna, som wilja gifwa sig constitutionella inrättningar. I hwar och en ibland dem finns redan en Souverain; och hwem, utom honom, kan wäl rättigheten tillkomma, att blifwa källan till de förändrade inrättningarna? Endast om man med Rousseau antager, att äfwen uti monarchien jemte Fursten en stumrande Folks-auctoritet fortfar, som wid hwarje tillfälle kan wäckas och lefwande framträda, — endast då kan ett sådant påstående möjligen göras. Deremot, när enligt wår åsigt uti redan existerande stater icke allenast Convenienſen, utan äfwen Rätten fordrar, att hwarje ny constitutions-urkund må komma ofwanifrån; så utesluter detta ingalunda, att ju en rådplägande auctoritet, till och med en rådplägande Folks-auctoritet, wid deß affattande må wara Fursten till biträde. Blott det tro wi likwäl wara nödwändigt till den monarchiske principens upprätthållande, att en sådan auctoritet ej må wara något mer, än rådplägande. Flera erfarenheter i nyare tider hafwa wisat följderna af ett motsatt förhållande. En constitutions allmänna antagande genom folksröstning kan alldrig blifwa annat, än en tom form; en formlig bekräftelse genom Ständer afstrar lätt ännu större faror, än dem man fruktar wid constitutionens meddelande ofwanifrån. Om det wore görligt, — skulle det ock wara endast inom Tyska Förbundsstaterna, — att förena sig om gränslinien, som bör blifwa engång för alltid dragen mellan Furstens och Ständernas rättigheter wid införande af en representatif författning, och antoges ungefärligen de ofwan anförda punkterna såsom preliminära och alldeles obestridliga; så kunde det öfriga mestadels ej bestå i annat, än localа modificationer, hwilka utan swårighet låto bestämma sig genom gemensam rådplägning.

Folkslagens röst, hwilken fordrar constitu-

*) Man hoppas, att ingen lär derföre genast beskylla författaren för den afsigt, att wilja öfwerflytta hela Brittiska statsförfattningen på continentens stater. Han känner likså wäl, som andra, att detta är omöjligt, och hwarföre det är så. Till och med, om det wore möjligt, skulle han alldeles icke anse det som önskwärdt. Författningarnes mångfald och olikhet är det oundgängliga willkoret för wår politiska cultur, och således äfwen för wår cultur i allmänhet. Men bör detta afhålla oß, att låna särskilda praktiska ideer från ett stort, för wåra ögon uppställdt mönster, så framt blott saken sker med behörigt afseende på wåra förhållanden? Det är lika förwändt, att påstå, det intet från detta håll kan hos oß anwändas, som att stå på allt wara anwändbart.

tionella inrättningar, har blifwit för mycket högljudd, för att på alla orter utan fara kunna qwäfwas. Men likså afgjordt är det åfwen, att man af deßa förändrade statsformer lofwar sig mycket mer, än de i och för sig sjelfwa förmå att åstadkomma. De, som hafwa speculerat öfwer statsförfattningarnas former och deröfwer uppställt nya grundsattser, hafwa tillika bort försöka, att rigtigt bestämma statsformernas sanna wigt; de hafwa bort wisa, hwad en statsform i allmänhet kan wara och åstadkomma. Men då de ej fästade härpå sin blick, då de utan all mätta öfwerlemnade sig åt sina metaphysiska speculationer, föranledde och styrkte de allt mer och mer den inbillningen, att allt skulle endast komma an på deßa former och att statens trefnad eller wantrefnad egentligast berodde af dem, och icke af regeringens och förwaltningens anda. På detta sätt blef man allt mer och mer wan, att anse Staten som en maschin; och när man nu började orda om statsmaschiner, så uppkom den skadliga inbillningen, att man kunde taga sönder och åter hopsätta deßa maschiner, liksom alla andra. Man bortglömde således, att här icke blott mekaniska, utan andeliga krafter woro werksamma. Men hwad är wäl hwarje

statsform i och för sig sjelf annat, än en tom form? Hwad är densamma annat (i fall jag får betjena mig af en liknelse, som, ehuru kanske icke nog ädel, likwäl onekligen är träffande) än det wagnsspår, hwarutí hjulen skola rulla? Det är wißerligen ingalunda likgiltigt, hurn detta wagnsspår är beskaffadt. Är det jemnt och begwämt, så blifwer farten också lättare och begwämare; är det ojemnt, så söker man oftare emot; reparation blir nödig; och är det slutligen odugligt, måste man öfwergifwa det för allo; men, å andra sidan, om det är alldrig så fullkomligt, — följer wäl deraf, att wagnen oundgängligen håller sig inom detsamma? Skulle wagnsspåret dertill kunna twinga wagnen? Nej, detta beror af hästarna, och deras ledare. Men talom utan liknelse! Med alla statsformer i och för sig sjelfwa är föga uträttadt, om ej Regeringens och Nationens moralitet och upplysning dermed förenas. Men att wilja bilda en statsform, som bure inom sitt eget sköte garantien för sin alltid fortfarande existens, wore en ännu större orimlighet, än att söka uppfinna ett perpetuum mobile, som ewigt sattte sig sjelft i rörelse.

Litterära Underrättelser.

Upsala.

Utgifne Disputationer Wårterminen 1823.

Under Med. och Botan. Professorn, Commend. af K. W. O. Doct. Carl Pet. Thunbergs Präsidium:

Fauna Japonica Continuata. Resp. Alexand. Magn. Ahlström, Wermel. 1½ ark.

Fauna Cayanensis. And. Kjeller, OGoth. 1¾ ark.

Fauna Brasiliensis. Carl Henr. Ekstrand, Smel. 1½ ark.

Illustratio Animalium Sveciæ Rariorum. Lars Gust. Tigerhjelm, Nob. Smol. 1¾ ark c. Tab.

Fauna Americæ Meridionalis. P. I. Fred. Melch. Nystedt, Wermel. 2 ark. — P. II. Joh. Nath. Gestrin, Nosl. 1½ ark. — P. III. Jon. Mellander, Gothob. 2 ark.

Fauna Chinensis. Pet. Magn. Ackfell, Gestr. Helsl. 1½ ark.

Ampelis (Novæ Species) Otto Fredr. Tullberg, Smol. 1¼ ark.

Fauna Guineensis. Maur. Kahn, Stockh. 1¾ ark.

Under Anat. och Chir. Professorn, Doct. Jac. Åkerman:

Hysterotomia. Pro Gradu Med. Auct. Joh. Fred. Öhrling, Lappo-Bothn. Chir. Mag. Medlem af Sundhets-Colleg. 1⅛ ark 8:o.

Ad Sectiones Cadaverum Obss. Pro Gradu Med. Auct. Er. Sam. Wennberg, Gestr. Helsl. 1⅛ ark.

Tumor a ruptura Arteriæ ortus. Pro Gradu Med. Auct. Paul Hwaßer, OGoth. 1½ ark.

Under LL. OO. Professorn, Doct. Gust af Knös:

Ad Loca Selecta e Genes. XII-XXV: 18. Suethice vertenda Obss. P. II. Carl Guſt. Wijkſtröm, Bothn. 1¼ ark.

Hypomnemata de Imperio Tchong-Koué Græcis atque Romanis Serico vocato. Auct. Frans Nic. Changuion, Anglus. 3¾ ark.

Under Eth. och Polit. Prof. Doct. Nils Fredr. Biberg:

Notionum Ethicarum, quas Formales dicunt, dialexis critica. P. I. Jonas Bernhard Runſten, Bothn. 1½ ark.

Under Hiſtor. Profeßorn, Ordens Hiſtoriographen, Mag. Er. Guſt. Geijer:

Acta et Litteræ ad Historiam Svecanam. Easc. XV. Axel Melch. Lundholm, Stockh. 1¾ ark. — Fasc. XVI. Fredr. Höjer, Upl. 1½ ark. — Fasc. XVII. Pet. Ol. Forſelius, Sud. Ner. 1½ ark. — Fasc. XVIII. Carl Ad. Forſelius, Sud. Ner. 1½ ark. — Fasc. XIX. Guſt. Schöne, Stockh. 1¾ ark. — Fasc. XX. (& Ult.) Er. Rundqwiſt, Calm. 1¾ ark.

Under Akad. Räntmäſtaren Juris Doctorn, Mag. Sven Themptander:

De Fide Testium. P. I. And. Salvén, WGoth. 2½ ark. — P. II. Carl Thunborg, WGoth. 2 ark.

Under Profeßorn, Litt. Hum. Adjuncten Mag. Joh. Tranér:

Bion Smyrnæus, Bucolicus Vates. P. I. Pet. Wilh. Ekman, Gothob. 1½ ark. — P. II. And. Joh. Peterßon, OGoth. 1½ ark. — P. III. Carl Ad. Carlßon, OGoth. 1½ ark. — P. IV. Detlof Ludv. Wiſtrand, OGoth. 1½ ark. — P. V. Olof Tideman, Med. Jemtl. 1½ ark. — P. VI. Er. Winnberg, Med. Jemtl. 1¾ ark. — P. VII. Didric Pontus Burén, OGoth. 2½ ark.

De antiquiorum gentium Adonide. Fredr. Iggeſtröm, Gothob. 1½ ark.

Under Ord. Bibl. Amanuenſen, Hiſtor. Litt. Docens Mag. Joh. Henr. Schröder:

De S. Olavo Rege Norvegiæ illiusque in Svecia cultu religioso. P. I. Axel Eurén, Weſtm. Dalek. 1½ ark.

Under E. O. Bibliotheks Amanuenſen, Mag. Claes Ol. Ramſtröm:

Primæ lineæ Lexicographiæ Linguæ Hebraicæ. P. I. Claes Otto de Freſe, Nob. Sud. Ner. 1½ ark.

Under E. O. Bibl. Amanuenſen, Mag. Carl Joh. Fant:

Diss. Comparationem inter præsentes Magnæ Britanniæ et Hispaniæ Imperii formas sistens. P. I. Axel Odelberg, Stockh. 1¾ ark.

Under Litt. Rom. Docens, Mag. Ol. Bredberg:

De Potissimis Historicis Latinis. P. III. Joh. Matheſius, WGoth. 1¼ ark.

Under Philoſ. Pract. Docens, Jur. Utr. Cand. Mag. Carl Ol. Delldén:

Diss. Notionem Juris, quæ Fichtio originem debet, examinatura. P. IV. Pet. Läſtadius, Bothn. 1¼ ark.

Under Collega Scholä Mag. Joh. Källgren:

De diverso in Psalmis Davidicis Carminum genere. P. I. Joh. Pet. Nyman, Bothn. 1½ ark. — P. II. And. Guſt. Hackwitz, WGoth. 1½ ark. — P. III. And. Holmgren, WGoth. 1¾ ark.

Under Med. Doctorn Jac. Niclas Lindſtröm:

Diss. Anatomico-Chirurgica de Bronchotomia. P. I. Anton Erl. Lönnberg, Bothn. 1½ ark. — P. II. Magn. Guſt. Linderholm, Sud. Ner. 1¼ ark.

Under Theol. Cand. Mag. Nils Magnus Könsberg:

Elegia Davidis in Saulum et Jonathanem latine versa et not. philol. illustrata. Jac. Ulr. Segerſtedt, OGoth. 1¾ ark.

Under Mag. Joh. Pet. Schoultze:

De Vaticinio Joëlis Vatis Sacri. Carl Julius Björlingßon, OGoth. 1¾ ark.

Under Huspred. Mag. Joh. Lundblad:

De Gregorio VII, eoque, quod ad tempora usque Lutheri in Ecclesia habuit, momento. P. IV. Er. Joh. Nyberg, Sud. Ner. 1½ ark.

Under Mag. Iſaac Sam. Widebeck:

In Methodum Variationum Commentatio. Joh. Adam Sjöſtedt, WGoth. 1½ ark.

Under S. M. Adj. Mag. Carl Fr. Korän:

Specimen Geographico-Philologicum in locum Math. IV: 13 s. cum Esaiæ Cap. IX: 1 s. collatum. Nils Nordlander, Bothn. 1¾ ark.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 66. Den 18 Aug. 1823.

Recension:

Underdånigt Betänkande rörande en förändrad Student Examen. Författadt af den i nåder tillförordnade Uppfostrings-Comitéen. Sthm. Nordström, 1823. 42 sidd. 8:o.

(Forts. f. N:o 63).

Ehuru Rec. af de skäl, som blifwit anförda, anser Universiteterna hwarken kunna eller böra såsom **werkliga** medlemmar erkänna de ynglingar, som ej wilja eller ej kunna genomgå den föreskrifna Studenterexamen, will Rec. icke alldeles bestrida dem rättighet att uppehålla sig wid Universiteterna, likwäl såsom en från de egentliga Studenterna bestämdt afskiljd claß. Tidens röst, som ifrar mot all skråanda och alla slags inskränkningar, fordrar högt äfwen i detta afseende **frihet**; och så wida den utan skada för Universitetet kan bewiljas, torde deßa fordringar ej helt och hållet böra afwisas, i synnerhet som de till en del grunda sig på flere af Commitéen anförda skäl, hwilka förtjena att man på dem fäster afseende. Enligt Rec:s öfwertygelse borde likwäl denna rättighet att wistas wid Universitetet, om den skall lemnas åt någon, kanske endast tilldelas åt de sällsynta ynglingar, som så oemotståndligt intagas af böjelse för någon wettenskap, att de omöjligen kunna förmås att förskaffa sig en allmän förberedande bildning, samt åt dem som wilja inhämta allmänna theoretiska kunskaper för wißa praktiska ändamål. Deras antal är och blir icke stort. Men ehuru få de än äro, kan denna rättighet, så snart den åt dem bewiljas, icke förnekas åt det stora antal af Studerande, som skulle kunna förebära samma affigt, ehuru de i sjelfwa werket endast önskade att få uppehålla sig wid Universitetet, för att inhämta de för Studenterexamen erforderliga kunskaper. Men äfwen för deras antagande gifwes deßutom ett ganska wigtigt skäl, som Commitéen anfört, att Studenterexamen så mycket lättare bör kunna hållas i tillbörlig helgd, om deßa ynglingar få qwarstadna, tills de möjligen förwärfwat sig de bristande kunskaperna, och **icke** äro owillkorligen förbundne att genast afresa från Universitetet, om de i denna examen blifwit ogillade. Till deßa skäl skulle Rec. willja tillägga ännu ett. Ej alla föräldrar äro öfwertygade om de lägre allmänna läroanstalternas företräde framför den enskilda underwisningen under deras egen uppsigt och en skicklig af dem sjelfwa wald handledare; andra, och kanhända de flesta, wilja ej af klemmighet sända sina söner till skolorna, der disciplinen är strängare och lefnadssättet hårdare än i föräldrahuset. Skulle nu inga andra än till ålder och kunskaper mogna ynglingar få inträde wid Universiteterna, så skulle de flesta akademiska conditioner upphöra, hwarigenom en utwäg skulle gå förlorad för många obemedlade ynglingar att forthjelpa sig på wettenskapernas bana.

Om deßa ynglingar således böra erhålla rättighet att wistas wid Universitetet, så följer dock af det föregående, att de icke kunna stå i något

omedelbart förhållande till Universitetet, samt att emellan dem och Universitetet måste finnas personer, som hafwa det dubbla åliggande, att wid ynglingens anmälning uppgifwa hwilka kunskaper han äger och intyga om hans afsigt att förkofra dem, samt att efter inskrifningen öfwer hans uppförande hafwa ett slags uppsigt. Universitetet bör nemligen wäl wara förwißadt derom, att en sådan yngling icke är alldeles okunnig, men det kan icke ingå i någon pröfning af hans kunskaper. En sådan lägre inträdes-examen, den må till idéen hafwa en alldrig så ringa betydelse, skulle det oaktadt få ett wißt anseende, derigenom att den bliswit aflaggd wid Universitetet. Den skulle gifwa ett falskt sken af approbation och lätt förblandas med den egentliga Studenteramen. Universitetet bör således i denna mindre wigtiga omständighet åtnöja sig med det intyg om ynglingens kunskaper, som gifwes af den sponderande, hwilken bör wara antingen akademisk lärare eller åtminstone Senior i den Nation, der ynglingen skall inskrifwas. Wigtigare och nödwändigare är denne Sponsors förbindelse i afseende på ynglingens uppförande under wistandet wid Universitetet. Den frihet, hwilken de egentliga Studenterna åtnjuta och som står i oskiljaktigt samband med den fria wettenskapliga utbildningen, kan endast tillkomma dem, hwilka i Studenteramen ådagalaggt den intellectuella odling, som bör utgöra en borgen för att denna frihet utan mißbruk begagnas. Åt dem, som ännu sakna en sådan intellectuell odling, kan denna frihet endast lemnas willkorligt d. w. s. under en annan persons förbindelse. De ynglingar, som hitkomma med goda betyg öfwer uppförande, böra lätteligen kunna erhålla en sådan Sponsor, och skulle derwid möta någon swårighet, bör det åligga Nationens Inspector, att dertill förordna någon af Nationens Seniorer. Men då denna förbindelse innebär ett slags answar, bör den af den sponderande kunna uppsägas, i händelse han finner att hans client icke iakttager flit och sedligt uppförande, och då bör det ankomma på Rectors pröfning, om en sådan yngling må widare få wistas wid Universitetet och begära en annan sponsor. De ynglingar åter, som möjligtwis skulle ankomma med dåliga eller twetydiga betyg öfwer uppförande, hwarmed wanligen brist på kunskaper är förenadt, hindras derigenom att wid Universitetet anmäla sig, emedan de ej kunna begära att någon åtager sig en sådan förbindelse.

Sponsionsinrättningen, på sådant sätt organiserad, skall upphöra att wara en blott formalitet, såsom den hittils med få undantag warit, och hafwa de mest wälgörande följder både för Universitetet och de ynglingar som äro endast på detta willkor antagne. Universitetet har nämligen i ynglingens Sponsor en bestämd person, som icke kan undgå att fästa en närmare uppmärksamhet på ynglingens uppförande och som för sin egen heder är förbunden att afsäga sig sin förbindelse, när han med sina råd och bemödanden icke finner sig kunna uträtta något. För ynglingen åter är detta beroende ganska nyttigt, ty han äger i sin Sponsor en rådgifware wid alla sina litterära företag och en uppmärksam wärdare af hans sedliga uppförande. Han erinras ock derigenom beständigt om sitt subordinerade förhållande till de egentliga Studenterna, och denna föreställning blir för honom kanske den kraftigaste wäckelse att med outtröttlig ifwer söka förskaffa sig de kunskaper, hwilka äro ett oundgängligt wilkor för honom att blifwa fri från detta förmynderskap och berättigad att ifrån Cautions- eller Sponsions-Student blifwa förklarad såsom werklig Student, samt att åtnjuta de dermed förenade rättigheter: nämligen att inskrifwas i någon Facultet eller i Seminarium, att aflägga akademiska specimina, att söka stipendier och att bära student-uniform.

Rec. öfwergår nu till bestämmandet af Studenteramens ändamålsenliga inrättning. Att denna eramen är wigtig, såsom utgörande det nödiga sambandet emellan de lägre underwisningswerken och Universiteterna, har Rec. i det föregående wisat, och den bör redan i följe deraf, såsom Commitéen yttrar, wara allwarlig; men att den allwarligt handhafwes, är icke mindre wigtigt för hwar och en yngling, som kommer till Universitetet med underhaltiga kunskaper. Wid den ålder, då de flesta ynglingar dit anlända, är det lätt att ännu ersätta hwad som möjligen brister i elementarkunskaper. Fordringarne i den första eramen, hwartill de anmäla sig, äro wäl icke obetydliga, men likwäl icke större än att hwarje yngling, som ej ännu tror sig kunna uppfylla dem, deraf icke bör kunna afskräckas. Målet för hans bemödanden är deßutom så nära, belöningen i hans ögon

icke ringa, och hans ifwer winner en ny styrka deraf att han befinner sig på ett nytt ställe och ernar inträda i nya förhållanden. När han derefter genomgått denna examen, kan han ej undgå att känna sig äga kraft och i följe deraf mod att widare framtränga på kunskapernas widsträckta fält. Förhållandet blir helt annorlunda, om ynglingen med swaga kunskaper admitteras i denna examen. Hans bemödanden rigtas då på ett högre och mera aflägset mål, men förtidigt, och emedan han snart inser sin otillräckliga förmåga, uppkommer deraf en modlöshet, som förlamar all kraft och bortager all håg för ytterligare försök. Rec. har wäl hört sägas, att en och annan påstått, att äfwen de kommit till Universitetet med bristande underbyggnad i kunskaper och genomgått Studenteramen, men det oaktadt sedermera ersatt bristen, i följd hwaraf de anse Studenteramen ur detta skäl af ingen wigt. Flere sådana exempel skulle äfwen Rec. kunna anföra, men olyckligtwis finnes ett icke obetydligt antal ynglingar, som dertill sakna erforderlig kraft. Emedan genom den swaga och lätt skadade roten på deras kunskaps träd inga safter kunna framtränga till beredande af en frisk och mogen frukt, föra de här ett tränsjukt lif, bäfwande för den hotande examen, hwartill de skola bereda sig, ofta sökande sin tröst i utswäfningar, tills de antingen uppgifwa allt hopp att här kunna uträtta något eller slutligen taga en swag examen för att afgå till en eller annan befattning, som de troligen lika modlöst tillträda som kraftlöst sköta.

Blir Studenteramen allwarlig och så organiserad som Rec. önskar, så beredes derigenom den stora fördelen, hwilken Commitéen äfwen anmärker, "att en stor del af nu öfwerklagade, olikartade och tidsödande examina skola försvinna." Sådana äro, enligt Rec. tanka, de begge lägre Theologiska examina; examen för inskrifning i Seminarium, med förbehåll att ynglingen blifwit approberad i Theologien, Kyrkohistorien samt Grekiska och Hebreiska språken; det mathematiska och grammatikaliska förhöret med dem, som erna afgå till collegierna.

De ämnen, som i denna examen skola förekomma, böra, såsom Commitéen rigtigt uppgifwit, nödwändigt wara desamma, hwari underwisning lemnas wid Gymnasierna, med undantag af Grekiska och Hebreiska språken. De skäl, som föranlåtit Commitéen till detta undantag, nödgas äfwen Rec. gilla och skulle icke ens wilja tillstyrka, att Grekiska språket föreskrefs såsom oundwikligt wid denna examen, emedan en sådan föreskrift icke kunde widmagthållas. Likwäl tror Rec. att detta undantag alldeles icke bör gälla för de ynglingar som ankomma från Gymnasierna. Innan de i Studenteramen blifwit godkända, äro de ännu Gymnasister och ingen af dem bör i detta afseende äga någon företrädesrättighet framför den andra, då de alla haft lika tillfälle och förbindelse att lära deßa språk. Derigenom skulle hända, att en yngling, som hade betyg om otillräckliga kunskaper t. ex. i philosophien, enligt förordningens rigtiga stadgande tillbakawisades, men en annan med otillräckliga kunskaper i Grekiskan eller Hebreiskan feck undergå examen. Ägde för dem detta undantag rum, skulle det onekligen werka skadligt tillbaka på underwisningen i deßa språk wid Gymnasierna, emedan lärjungen, under wißhet om befrielse derifrån i Studenteramen, skulle wärdslösa dem. Rec. wädjar i detta afseende till de lärares intyg, hwilka röute de menliga följderna af den ganska origtiga föreskriften i 1807 års Skolordning, att lärjungen kunde sjelf befria sig ifrån att lära Hebreiska språket. Att detta undantag kan wara mera gilltigt för dem, som endast begagnat enskild underwisning, beror derpå att de möjligen kunnat alldeles sakna tillfälle att inhämta deßa språk och åtminstone icke haft någon förbindelse dertill.

(Slutet följer.)

Litterära Underrättelser.

Lund.

Utgifne Disputationer Wårterminen 1823.

Under Med. Pract. Professorn, Doct. Jac. Sönnerbergs präsidium:

Morborum casus ex diario Nosocomii Academici Lundensis. Pro Gradu Med. Er. Englund, Norrl.

De usu oxidi Hydrargyrici in lue Venerea. Pro Gr. Med. A. W. Brunius, Gothob.

Under Philos. Pract. Professorn, Mag. Fr. Cederschöld:

De Statu Naturali instaurando. P. I. C. M. Westdahl, Smol. — P. II. O. Thalin, Smol. — P. III. P. S. Meurling, Smol. — P. IV. J. R. Gadd, Scan. (Alla pro Gradu Philosophico.)

De Moralium et Diætæticarum legum cognatione. P. I. Dan. Scharffenberg, Scan. — P. II. N. L. Borgström, Blek. (Pro Gr. Philos.)

Under Mathes. Professorn, Mag. C. E. Kjellin: Lineamenta Trigonometriæ planæ. P. I. J. D. Lönegren, Smol., S. M. Adj. — P. II. Sv. J. Alander, Smol. (Pro Gr. Philos.)

In tractatum Newtoni de quadratura Curvarum annotationes. P. II. Sam Wieselqwist, Smol. — P. III. M. G. Wahlgren, Gothob. (Pr. Gr. Phil.)

Under Gräc. L. Professorn, L. N. O. En af de 18 i Swenska Akad. Doct. Es. Tegnér:

In Imagines Græcas, ex Anthologia. P. I. Es. M. Tegnér, Wermel. — P. II. M. Ullman, Gothob. (Pro Gr. Philos.)

Under Histor. Nat. Professorn, Mag. C. F. Fallén:

Monographia Muscidum Sueciæ. P. V. P. Jönßon, Scan. — P. VI. H. P. Scholander, Scan. (Pro Gr. Philos.)

Monographia Dolichopodum Sueciæ. P. I. N. H. Lowén, Scan. — P. II. C. E. Lindberg, Gothob. — P. III. C. G. Wieselqwist, Smol. (Pro Gr. Philos.)

Hydromyzides Sueciæ. J. J. Björkman, Scan. (Pro Gr. Philos.)

Geomyzides Sueciæ. J H. Holmqwist, Gothob. (Pro Gr. Philos.)

Agromyzides Sueciæ. J. P. Lageman, Scan., Vic. Coll Sch. (Pro Gr. Philos.)

Phytomyzides et Ochtidiæ Sueciæ. C. W. Petterßon, Gothob (Pro Gr. Philos.)

Genera Araneidum Sueciæ. Auct. C J. Sundewall, Scan. (Pro Gr. Plrilos.)

Monographia Tanyporum Sueciæ. Auct. B. F. Fries, Scan. (Pro Gr. Philos.)

Under Botan. Professorn, Mag. C. A. Agardh:

Aphorismi Botanici. P. X. C. A. Bergman, Blek. — P. XI. G. W. Fagerlund, Blek. — P. XII. Arv. Bruzelius, Scan. — P. XIII. G. C. Ljungstedt, Smol. (Pro Gr. Philos.)

Under Astron. & Phys Professorn, Mag Jon. Brag:

In formulas virium centralium observationes. P. I. C. W. Rodhe, Gothob. — P. II. H. S. Åkerberg, Scan. — P. III. J. Kleen, Scan. (Pro Gr. Philos.)

Under Chem. & Phys. Professorn, Mag. J. Alb Engeström:

De reductione Metallorum per metalla in solutionibus salinis concitata. A. Sandberg, Calm. V. D. M. (Pro Gr. Philos.)

Under Histor. Professorn, Mag. A. O Lindfors:

Deliciæ Bibliothecæ DelaGardianæ in Göberöd. Auct. P. Wieselgren, Smol. (Pro Gr. Philos.)

Under Eloqu. & Poes. Professorn, Mag. El. Lidfors:

De causis servatæ per Medium ævum Latinitatis illiusque perpetuis domiciliis et cultoribus. P. I. N. Lindgren, Smol. — P. II. P. Dahlstedt, Smol. (den senare pro Gr. Philos.)

Under Philos. Theor. Professorn, Mag. Ebbe Sam. Bring:

De veterum Suecorum et Gothorum præcipuis, quæ rempublicam spectant, institutis. P. I. Jac. Petterßon, Scan. — P. II. P. G. Ahnfelt, Scan. — P. III. J. E. Engström, Calm — P. IV. C G Berlin, Scan — P. V. J. L. Asping, Scan. — P. VI. G. Lagergren, Gothob. — P. VII. L. Starck, Smol. — (Alla Pro Gr. Philos.)

Under Botan. Adjuncten, Mag El. Fries:

Novitiæ Floræ Suecicæ. P. VI. C. F. Bodach, Scan. — P. VII. Contin. 1. H. M. Melin, Scan. — Contin. 2. J. E. Ringius, Scan

Under Astron. Observatorn, Mag. C. J. Hill:

De Pendulo Astronomico ab effectu caloris liberando et compensando. P. I. J. S. Bagge, Gothob. — P. II. O. A. Appelberg, Gothob. — P. III. O. G. Öhrwall, Gothob.

(Slutet följer).

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 67. Den 21 Aug. 1823.

Recension:

Underdånigt Betänkande rörande en förändrad Student Examen. Författadt af den i nåder tillförordnade Uppfostrings-Comitéen. Sthm. Nordström, 1823. 42 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 66).

Commitéen har, såsom Rec. redan anmärkt, öfwerflyttat examensförbindelsen ifrån Philosophiska Facultetens Decanus till 4 af samma Fakultet Adjuncter, med rättighet för Decanus att äfwen deltaga i examen. Deruti instämmer Rec. fullkomligt med Commitéen, att Decanus ensam omöjligen kan werkställa denna examen, om den skall ske med all erforderlig noggrannhet i alla de kunskapsämnen, som derwid äro föreskrifna. Att intet af deßa ämnen får undantagas, utom i wißa fall Grekiska och Hebreiska språken, är nödwändigt i anseende till det förut omnämnda sambandet med de lägre underwisningswerken, men äfwen af twenne andra wigtiga skäl. Å ena sidan har hwar och en yngling rättighet att i dem alla blifwa examinerad, hwarföre det icke bör bero på examinatorns godtycke, att undantaga ett eller annat, hwari kanske ynglingen gjort de största framstegen. Å andra sidan fordras af honom en mångsidig elementarbildning. Att utröna denna mångsidighet, är ett af föremålen för denna examen; således kan den ej få wara ensidig och tillfälligtwis inskränkt till ett mindre antal läroämnen. All mildring, som kan tillåtas, är gifwen, då en yngling får hafwa underlägsna kunskaper i minoriteten af deßa läroämnen; men just denna minoritet eller motswarande pluralitet af godkända kunskaper måste noga utrönas.

Deßutom kan en sådan examensskyldighet icke åläggas en denna person, emedan hans, för andra ändamål bättre anwända tid, derigenom går alldeles förlorad, och emedan dertill fordras så widsträckta kunskaper i flere och ganska olikartade wettenskaper och språk, att de sällan i högre grad finnas hos en person förenade; åtminstone sedan han en längre tid uteslutande egnat sig åt sin egen wettenskap, hwilken har det närmaste anspråket på hela hans litterära werksamhet, och hwarifrån han således icke bör dragas utan högst wigtiga skäl. Man bör nämligen betänka att här icke endast förekomma philosophiska, utan äfwen theologiska kunskapsarter; icke endast elementarkunskaper, utan äfwen den högre grad af kunskaper i något läroämne, hwilken ofta en eller annan yngling under enskild handledning inhämtat; samt att första willkoret hos en examinator är, att han i alla afseenden är examinanden fullkomligt öfwerlägsen, icke blott för att kunna göra honom frågor, så långt hans kunskaper än må sträcka sig, hwilket han har rätt att fordra, utan ock för att kunna inse, huruwida de gifna swaren äro helt och hållet eller endast till en del rigtiga, eller alldeles origtiga, och äfwen i detta afseende fordras hos examinatorn wißerligen mer än elementarkunskaper.

Att Commitéen befriat Decanus från denna examensförbindelse, har wäl blifwit gilladt af nä-

gra, men som deremot förment, att den ej borde öfwerflyttas på Adjuncterne, utan fördelas på motswarande Professorer. Rec tror sig för ingen del böra tillstyrka en sådan förändring, i anledning af de skäl, som här skola anföras. — Att oupphörligt fråga, såsom t. ex. i StudentExamen, endast för att få weta huru mycket eller huru litet en annan wet, och att alltid äfwen med nya examinandi befinna sig på samma punkt som med de förra, efterlemnar en sådan tomhet, att man ibland, om examineringen länge blifwit fortsatt, skulle wara färdig att tro, att nästan allt, hwad man sjelf wet, bortgått med de otaliga frågorna; och Rec. föreställer sig att en sådan länge fortsatt examinering nödwändigt måste blifwa en ibland de mäst själsförstörande af alla litterära sysselsättningar. Förhållandet med den oafbrutna examineringen wid de lägre lärowerken är helt annorlunda. Der ingår examineringen såsom hufwudsaklig beståndsdel i underwisningen, och bör wara med densamma oskiljaktigt förenad. Om examineringen der åsidosättes (såsom wid några Gymnasier skett), misstförstå de alldeles sin kallelse och skada sina lärjungar mer än de föreställa sig. Just genom denna blandning of examinering och underwisning, och derigenom att läraren bereder och märker ett beständigt framskridande hos sina lärjungar, hwaraf hans bemödanden winna ny kraft, blir examineringen icke så enformig, och, ehuru wisserligen mödosam, likwäl endast hos kraftlösa och likgiltiga lärare alldeles nedtryckande.

Wid Universitetet deremot, om man undantager de practiska öfningarna i Seminarium, der man underwisas i sättet att sjelf examinera, är underwisningen ensam hufwudsak och examineringen blott bisak. En yngling, som ankommer med tillräckliga förberedande kunskaper och genomgått en allwarlig Studentexamen, bör hafwa så utwecklade själskrafter och så utbildadt omdöme, att han kan förstå en akademisk föreläsning, och intresset för wetenskap eller språk bör wara så wäckt hos honom, att han med odelad uppmärksamhet kan afhöra den. Deri ligger skälet, hwarföre examinering under de akademiska föreläsningarna är öfwerflödig och icke der bör anwändas. Endast för erhållandet af en akademisk lärdomsgrad eller innan afgången till något af Statens embeten, är examen wid Universitetet alldeles nödwändig. I förra afseendet, på

det Universitetet må wara förwissadt, att en sådan wärdighet ej tilldelas någon utan förtjenst; i senare afseendet, för att försäkra sig derom, att den afgående äger den bildning, att han kan tjena Staten, samt för att i anseende till bristande kunskaper kunna tillbakawisa den, som försummat sin tid wid Universitetet, men som det oaktadt skulle wilja inträda i Statens tjenst. Derigenom att examinatorn i deßa examina endast får examinera och icke tillika underwisa, närma de sig i enformighet till de examina, som Rec. i det föregående omnämnt, der man endast frågar för att få weta hwad kunskaper ynglingen äger, och skilja sig blott deruti, att examinatorn här kan förena dermed det intresset att lära känna hwad frukt hans egen underwisning burit. Men wid ett större Universitet stiga redan deßa examina till ett så betydligt antal och fordra en längre tid, emedan ett större kunskapsförråd skall i dem ådagaläggas, så att de hafwa begge egenskaperna förenade, att wara uttröttande och tidsödande.

Någon widare examensbefattning bör således alldrig kunna åläggas Professorerna. Skulle de ock wilja åtaga sig den, emedan de icke ansågo sig böra på en annan öfwerflytta en börda, hwars tyngd de sjelfwe lärt känna, och hwilken de kanske trodde sig närmast skyldiga att bära, emedan de skulle kanske kunna föreställa sig att all examensförbindelse rätteligen tillhörde dem, så wärderar Rec. denna uppoffring, men tror att den lika litet bör tillåtas, som fordras; i synnerhet då examensskyldigheten, såsom Rec. skall wisa, lätt kan så fördelas ibland de yngre lärarne, att den icke blir tryckande.

Rec. öfwergår nu till den undersökningen, huruwida denna examensbefattning bör uppdragas åt de 4 föreslagna Philosophiska Facultetens Adjuncter, jemte Decanus, om han will deltaga deri. Rec. åberopar härwid först, hwad han redan yttrat, att en examinator bör wara examinanden fullt öfwerlägsen, den senares kunskaper må wara än alldrig så stora. Examinatorn bör således icke examinera i annat än det, som antingen är hans hufwudsak eller som dermed står i närmaste samband, och något widare bör ej fordras af honom (äfwen om han kunde fullgöra en sådan fordran), så länge Universitetet har tillgång till en annan examinator i detta ämne. Commitéen har likwäl föreslagit, att Adjuncten i Grekiska och

Österländska språken skulle examinera i Theologi och Kyrkohistoria, samt Matheseos Adjuncten i Naturalhistorien. För begge äro deßa tillökade examensämnen bisaker, och åtminstone wid Upsala Universitet hafwa deßa lärare i dem icke aflagt några högre lärdomsprof. De hafwa deßutom hwardera 2:ne lärdomsgrenar, hwari de i Studenteramen skola examinera, och mera bör ej kunna åläggas dem. För att bestrida examen i Naturalhistorien finnes wid bägge Universiteten tillgång till examinator inom Philosophiska Facultéten; men för Theologien och Kyrkohistorien måste oundwikligen en examinator sökas utom denna Facultet, således i den Theologiska. Detta är så mycket nödwändigare, som Studenteramen äfwen i deßa ämnen bör blifwa så allwarlig, att i följe deraf de bägge lägre Theologiska examina, äfwensom examen till Seminarium blifwa umbärliga. Något gilltigt skäl, hwarföre icke en lärare i Theologiska Faculteten skulle kunna deltaga i Studentexamen, inser Rec. icke.

I stället för de af Commitéen föreslagna 5 examens-afdelningarne, uppkomma på detta sätt 7: nämligen 1:o den Theologiska, innefattande Theologi och Kyrkohistoria; 2:o den Philosophiska: Philosophiens elementer samt Franska och Tyska språkens tydning; 3:o den Mathematiska: Geometri och Algebra; 4:o den Historiska: Historia och Geographi; 5:o den Naturalhistoriska: endast Naturalhistoria; 6:o den Latinska: Latinska språket; 7:o den Österländska: Grekiska och Hebreiska språken.

Genom denna indelning erhålla de flesta examinatorerna hufwudsakligen endast 2:ne examensämnen, som ungefärligen kunna erfordra hwardera lika tid för examineringen; men examinatorerna i Naturalhistorien och Latinska språket blott ett. I afseende på den sistnämnde bör Rec. anmärka, att denne examinator behöfwer lika tid, som erfordras för twenne andra examensämnen, emedan Rec. anser en muntlig öfwersättning ifrån Swenskan till Latinet, antingen efter en Swensk bok eller efter examinatorns egen dictering, böra införas i stället för den dubbla skrifning, som Commitéen föreslagit, men som, ehuru nyttig den kunde wara, Rec. anser nästan alldeles owerkställbar. Den ensam skulle fordra twänne dagar, och om den äfwen skulle inskränkas till en enda skrifning och blott upptaga en dag, blefwe så många af lärarne syßelsatta, dels med att uppgifwa de ämnen, som skulle afhandlas, och att uppläsa, hwad som skulle öfwersättas, dels med eftersyn under sjelfwa skrifningen, dels ock med den slutliga granskningen af en sådan mängd scripta, att fördelen deraf icke skulle swara emot de flera betydliga dermed följande olägenheterna; i synnerhet som deßutom uppmärksamheten på de skrifwande omöjligen skulle kunna sträckas derhän, att de icke åtminstone kunde biträda hwarandra. Derföre är det Rec:s öfwertygelse, att deßa skrifningar alldeles icke böra anbefallas, och att den grammatikaliska kunskapen med wida mera tillförlitlighet kan utrönas genom den föreslagna muntliga öfwersättningen.

Hwart och ett af deßa kärоämnen fordrar minst ¼ timma, så wida examinatorn skall med full öfwertygelse afgifwa sitt betyg. Rec. har wäl hört personer yttra, att man på mycket kortare tid kan inhämta en yunglings kunskaper, och Rec. medger det, om fråga endast skulle wara, huruwida ynglingen wet något eller intet. Men den examinator, som skall bestämma, till hwilken af de 5 betygsgraderna *) ynglingen rättwist bör hänföras,

*) Några flere grader än de 5, hwilka Commitéen föreslagit, will Rec. icke tillstyrka, emedan de äro tillräckliga för att bestämma det mått af kunskaper, som en yngling i Studenteramen ådagalägger; i några finare distinctioner bör icke examinatorn inlåta sig. Improbatur (SkolOrdningens: otillräcklig) bör, enligt Rec:s tanka, anwändas, då ynglingen alldeles icke eller dåligt kan hwad som blifwit föredraget wid Gymnasium; Admittitur (Sk O. försvarlig), då han kan någorlunda wäl; Adprobatur (Sk. O. godkänd), då han kan wäl; Adprobatur cum laude (Sk. O. berömlig), då han kan ganska wäl; samt Laudatur, då han kan något betydligt mera, än som läses wid Gymnasium. Ehuru Rec. tror att detta sistnämnda betyg bör endast så anwändas, will han dermed icke recommendera, att wid Gymnasierna skulle läsas något utöfwer hwad som är föreskrifwet i SkolOrdningen; twertom skulle han ogilla det ganska mycket. Likaså wäsendtligt ett laudatur är i ett högre akademiskt betyg, likaså

behöfwer mera tid, åtminstone den tid som Rec. föreslagit, såwida han icke lättsinnigt will behandla saken och af de första swaren bedömma allt. Men

umbärligt är det i ett Studenteramens betyg, der man hälldre ser intyg om en allmän jämn bildning, än om en på de öfriga läroämnenas bekostnad högt uppdrifwen kunskap i ett enda. Detta hindrar icke, att en yngling, wid sammanslående af de särskildta betygen, kan få ett allmänt betyg af laudatur. Enligt Rec:s tanka är detta allmänna betyg wigtigt, emedan det gifwer ett kort begrepp om resultatet af de särskildta betygen, lätt fäster sig i minnet och således kraftigare werkar till uppmuntran. Detta allmänna betyg bör ock wara det enda, som af Decanus efter wanligheten antecknas på ynglingens ansökning och på hans Studentbetyg. De speciella betygen inlämnas endast till Protocollet. Philosophiska Facultetens Notarie behöfwer således icke, såsom föreslaget är, wara närwarande. Emedan hwarje examinator bör afgifwa 2 betyg, utom i Naturalhistorien, uppkommer ett antal af 13 betyg. Den som således fått 7 adprobatur eller derutöfwer, bör erhålla i det allmänna betyget adprobatur; den som bland dem har 4 adprobatur cum laude, bör få detta betyg; och den som har 7 sådana, bör få betyg af laudatur. Wid de särskildta betygens sammanräknande bör ett laudatur räknas såsom 2 adprobatur cum laude.

han bör derwid erinra sig, huru lätt en examinandus blir förlägen wid de första frågorna, huru möjligt det är, att denne wet mycket annat, fastän händelsen gör, att han ej kan swara på det som först blifwit framställdt, och att examinatorn således genom förhastande kan begå en orättwisa i sitt betyg. Föröfrigt känner hwar och en, som sjelf examinerat, huru hastigt ¼ timma förflyger. Wid examinering, t. ex. i språken, åtgå några minuter med uppläsning af originaltexten, utom den betänkningstid på periodens construction och på öfwersättningen, hwilken man ej kan neka examinanden; wid examinering i mathematiken, med construeringen af en eller annan figur, o. s. w.

Då en examinator icke bör kunna åläggas att examinera längre än 3 timmar hwarje gång, och då han har 2:ne läroämnen att undersöka, som hwardera erfordrar ¼ timma, kan han endast medhinna 6 examinandi hwarje dag, emedan examen blott om eftermiddagarne bör anställas. Om denna examen inskränkes till 4 dagar i weckan, emedan Onsdags- och Lördags eftermiddagarne böra undantagas, och antalet af examinandi uppgår till 150, så erfordras dertill 25 examensdagar, eller mer än 6 weckors beständig examinering. Antalet har, såsom Commitéen anmärkt, någon termin wid Upsala uppgått till 200. Genom denna strängare författning blir wäl antalet i början mindre, men Rec. är öfwertygad, att den inom kort skall wisa en wälgörande werkan på hela den förberedande underwisningen, så att antalet åter uppgår till hwad det hittils warit. (Slutet följer.)

Litterära Underrättelser.

Lund.

Utgifne Disputationer Wårterminen 1823.

(Forts. fr. N:o 66.)

Under Histor. Adjuncten, Mag. Sven Hylander:

Index Geographicus in C. I. operis Cosmographici Ibn el Wardi. P. I. O. A. Ohlßon, Scan. — P. II. O. J. Liljedahl, Scan. — P. III. F. H. Bunth, Scan. — P. IV. C. A. Carlstedt, Smol. — P. V. L. T. Sjöbeck, Scan.

Under E. O. Adj. Mag. L. G. Wimmerstedt:

Psalmorum Davidis vulgaris versio Suecana emendata. P. I. E. J. Hultman, Calm. — P. II. J. Forßell, Calm.

Under Seminarii Docens Mag. H. Reuterdahl:

Observationes Criticæ in priora duo Evangelii Lucæ Capita. P. I. And. Lundgren, Gothob. — P. II. G. Petterßon, Gothob. — P. III. O. F. G. Billberg, Scan.

Under Mag. L. F. Westman:

De Notione rei per se ejusque ad notionem phænomeni ratione. P. I. C. A. Landberg, Gothob. — P. II. P. S. Munck af Rosenschöld, Nob.

Under E. O. Bat. Pred. Mag. Hampus G. Bergman:

De Elia Trägård ejusque scriptis. P. I. G. Lindström, Scan. P. II. E. T. Westman, OGoth.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 68. Den 25 Aug. 1823.

Recension:

Underdånigt Betänkande rörande en förändrad Student Examen. Författadt af den i nåder tillförordnade Uppfostrings-Comitéen. Sthm. Nordström, 1823. 42 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 67).

Att ålägga de i det föregående omnämnda Adjuncter en så trägen examensbefattning, anser Rec. af flere wigtiga skäl origtigt. Man bör derwid erinra sig, hwad Rec. redan yttrat om en sådan examinerings uttröttande och förslöande egenskap, så snart den för långt utsträckes, samt om origtigheten att draga en akademisk lärare ifrån sitt egentliga ändamål: att befordra sin wettenskaps tillwäxt och att deruti lemna en högre akademisk underwisning. Skulle examensförbindelsen uppdragas endast åt deßa Adjuncter, så blefwe följden, att de fleste ynglingar, som ankommo utan tillräckliga kunskaper, antingen innan de anmälde sig till Studenterexamen eller sedan de deri blifwit tillbakawisade, *företrädeswis* hos dem sökte underwisning, hwarigenom deßa lärare blefwe nödsakade att bilda ett slags Gymnasium, ehuru utan samband sinsemellan, och således redan deri af skadlig werkan. Med denna elementarunderwisning upptoges deßutom all den tid, som wore ledig från examineringen, så att ingen tid blefwe öfrig för deras egna studier eller för den egentliga akademiska underwisningen. I stället för att genom denna examinering inöfwas att framdeles examinera wid högre pröfningar, skulle de twertom, efter Rec:s öfwertygelse, blifwa mer eller mindre oskicklige att framdeles både såsom wettenskapsmän och akademiska lärare emottaga en Profeßorsbefattning.

Antage wi, att ett större antal ynglingar skulle söka nämnde lärares förberedande underwisning, så följde deraf det mißförhållande emellan deßa ynglingar och de som senast annorstädes erhållit underwisning antingen enskildt eller wid något allmänt lärowerk, att de förre igenkände i examinatorerne sina egna lärare, wid hwilkas framställningssätt och underwisningsmethod de woro wana, och för hwilka de icke behöfde hafwa den fruktan, som en alldeles okänd examinator ingifwer. Utan att på något sätt kunna draga deßa examinatorers owäldighet i twifwelsmål, skulle nödwändigt resultatet af denna examen nästan alltid blifwa förmånligare för deras egna lärjungar, så wida icke detta till någon del derigenom kunde undwikas, att examinatorn wille och möjligen kunde underkasta sig det obehagliga twånget, att *endast* fråga dem, hwad han wißte sig *icke* hafwa meddelat i sin egen underwisning. Men äfwen, utan afseende på denna olägenhet, följer ännu en annan deraf, att examensförbindelsen endast uppdrages åt få examinatorer. Om Studenterexamen blefwe helt och hållet offentlig, skulle de, som ernade taga den, flitigt infinna sig wid föregående examina, och då ingen examinator kan undgå, att wid en flere dagar fortsatt examinering ofta upprepa samma frågor och i dem åtminstone förråda en

wiß egen gång, hwilket han sjelf icke lätteligen märker, ehuru det af åhöraren snart upptäckes, så skulle examinanden derigenom kunna inhämta en ytlig examenskunskap, som förskaffade honom lika betyg med dem som ägde grundligare insigter. Till en del skulle samma förhållande äfwen inträffa, om examen hölls i enskildt rum af beständigt samma examinator, emedan de examinandi, som rätt förstå att begagna genwägar, äro outtröttlige att af de redan examinerade förskaffa sig underrättelser om examinatorns wanliga frågor, hwilka de derefter hopfoga till ett slags helt, och derur hämta större delen af det kunskapsförråd, som de i examenerna ådagalägga. Examinatorn kan så mycket lättare bliſwa bedragen deraf, och har ofta blifwit bedragen, äfwen i högre examina, emedan han icke kan föreställa sig möjligheten af ett sådant miſsbruk, då examen hålles i enskildt rum, och då han i följe deraf tror sig behöfwa anwända mindre försigtighet i detta afseende.

Utom deſsa wäsendtliga och i Rec:s tanka fullt afstyrkande skäl, finnes ännu ett, som Rec. icke bör förbigå, emedan det i ekonomiskt afseende är wigtigt. Då Adjuncternes löner icke förut äro betydlige, och således en särskild inkomst genom enskild underwisning för dem erforderlig, så kan denna trägna examensbefattning icke åläggas dem, såwida de icke erhålla full ersättning, icke endast för den tid, som derigenom borttages från deras enskilda underwisning, utan äfwen för det med examineringen förenade större beswär. Denna ersättning bör, såsom Commitéen anmärkt, icke utgå genom någon förökad afgift af examinandi, hwilket wore origtigt, då alla deras inskrifningsafgifter tillsammanstagna redan äro betydliga och således snarare borde minskas än ökas. Commitéen har deremot föreslagit, att den hittills wanliga afgiften till Decanus skulle delas mellan honom och examinatorerne, men Rec. tror, att knapt de af Commitéen föreslagne 4 Adjuncterne derigenom skulle kunna ersättas för detta beswärliga och tidsspillande göromål, då andelen på hwar och en icke kunde blifwa betydlig. Ännu mindre kunde denna ersättning blifwa fullkomlig, då afgiften skulle delas emellan Decanus och de 7 examinatorer, hwilka nödwändigt erfordras. Icke eller böra för detta ändamål nya löneanslag af allmänna medel göras, så länge de möjligtwis kunna undwikas.

Rec. är öfwertygad, att de kunna och böra undwikas. — Man har börjat inse, att flere syſslor i staten kunna umbäras, om blott municipalinrättningen rigtigt organiseras, äfwensom att ett stort antal syſslor redan wore såsom oundgänglige på stat uppförde, om denna inrättning icke redan i flere afseenden wore införd. Ingen medborgare bör eller will undandraga sig att åtminstone till någon tid i de dermed förenade befattningar deltaga, så wida de så fördelas, att hans egna angelägenheter derigenom icke försummas. Genom detta friwilliga deltagande i de allmänna angelägenheterna sättes han till staten i ett närmare förhållande, hwilket på hans fosterlandskänsla nödwändigt bör hafwa ett högst wigtigt inflytande. De i många afseenden wälgörande följderna deraf, har Rec. icke rum att här fullständigt utweckla. — Då alla Universitetets både äldre och yngre lärare stå i samma förhållande till Universitetet, som hwarje fullmyndig Medborgare till Staten, så följer, att äfwen de yngre lärarne, så wäl Adjuncter som Docenter, både kunna och böra deltaga i wisſa befattningar, som icke beständt höra till redan warande syſslor och derifrån icke kunna afskiljas. En sådan befattning är examinering i Studenteramen. Redan i det föregående är wisadt, huru oförenlig den är med de egentliga lärarnes öfriga åligganden, så wida deſsa skola med tillbörlig omsorg kunna skötas, och huru oundgängligen nödwändigt det är, att de ifrån den befrias.

Rec. nämnde, att de yngre lärarne kunde deltaga i denna examensbefattning. — Emedan de icke åläggas att examinera i annat än hwad som antingen är deras hufwudsak eller som dermed står i närmaste samband, så äro de otwifwelagtigt betydligt öfwerlägsna alla dem, som till denna examen anmäla sig, hwilket utgör hufwudwillkoret för all examinering. Då nämligen Professorn ensam föreslår i sin wettenskap eller språk Docenter och dertill ytterligare erfordras Canzlerens stadfästelse, är det icke tänkbart, att en Docens skulle kunna saknа dertill erforderliga egenskaper. Deſsutom då detta åliggande fördelas på flere, kan det för dem alldeles icke medföra samma skadliga werkan och oersättliga tidsförlust, som då det uppdrages endast åt några få.

Att de äfwen böra deltaga deri, följer redan af allt det, som är anfördt om skadligheten deraf,

att ett så tråget och uttröttande göromål uppdrages åt en enda eller några få personer. Men Rec. anser sig det oaktadt böra i korthet nämna de öfriga wigtiga skälen, som föranleda till en sådan inrättning af Studenterexamen. Ibland deßa torde främst böra anföras det större och mera lefwande intreße för Universitetet, som genom detta deltagande i deß angelägenheter wäckes hos de yngre lärarne; — widare det hittils saknade tillfälle, som härigenom beredes åtminstone Philosophiska Facultetens Professorer, att lära känna de yngre lärarnes större eller mindre skicklighet att examinera och i hwad grad de äga den redighet i frågornas framställning, som wittnar om grundlig kännedom af det ämne hwari de examinera; — slutligen den wigtiga omständigheten att de flesta bland dem afgå till lärarebefattningar wid de särskildta Gymnasierne och således, derigenom att de sjelfwe examinerat i Studenterexamen och känna hwad som der erfordras, så mycket lättare kunna bidraga till befordrandet af det nödiga sambandet mellan deßa lärowerk och Universiteterna.

Enligt Rec:s tanka böra i följe häraf 1 Adjunct och 3 Docenter i den Theologiska Facultéten samt alla Adjuncter och Docenter i Philosophiska Facultéten deltaga skiftewis i Studenterexamen, fördelade på de 7 förutnämnda examensafdelningarne. Såsom exempel will Rec. uppgöra en sådan indelning af de Adjuncter och Docenter, som wanligen finnas wid Upsala Universitet:

Den Theologiska afdelningen utgöres af Äldste Theologiä Adjuncten och 3 Docenter. Seminarii Adjuncter och Docens torde, i anseende till deras trägna göromål, böra wara befriade ifrån denna examen.

Den Philosophiska: af Philosophiä Adjuncten, 2 Philosophiä Docenter och 1 Ästhetices Docens. Den sistnämnde bör hänföras till denna afdelning, emedan kännedomen af Franska och Tyska språken närmast tillhör honom, äfwensom Ästhetiska insigter förutsätta en högre Philosophisk kunskap. De förstnämnda böra äfwen examinera i ofwannämnde språk, emedan de eljest egentligen blott hafwa ett examensämne. Då i Studenterexamen endast är fråga om tydning af deßa språk, äga de dertill både all erforderlig kunskap och tillräcklig tid.

Den Mathematiska: af Matheseos Adjuncten och 3 Docenter.

Den Historiska: af 2 Historiarum Docenter, 1 Politices och 1 Historiä Litterariä Docens. Då för denna wettenskap wid Upsala Universitet icke någon särskild Adjunct finnes, och Litterarum Humaniorum Adjuncten bör hänföras till den Latinska examensafdelningen, emedan der är brist på examinatorer, så bör den äldsta ibland deßa Docenter här företräda denne Adjuncts ställe.

Den Naturalhistoriska: af Chemiä och Economiä-Borgströmska Adjuncterne, samt 2 dertill hörande Docenter. Ehuru de 3:ne sistnämnde ej på någon längre tid funnits, blifwa troligen en eller annan af dem tillsatte. I alla fall är denne examinators befattning jemförelsewis med de andras så enkel, emedan examinandi wanligen endast kunna Botanik, att han kan kanske medhinna att examinera 6 ynglingar på 1 timma, hwarigenom han, äfwen ensam, icke behöfwer anwända betydligt mera tid än en af de öfriga examinatorerna.

Den Latinska: af Litterarum Humaniorum Adjuncten och 2 Eloquentiä Docenter. Emedan Eloquentiä & Poeseos Professorn icke har mer än 1 Docens, torde han böra kalla ännu 1, så att afdelningen blir fulltalig.

Den Orientaliska: af Litterarum Græcä och Orientalium Adjuncten, 1 Docens i Grekiska och 2 Docenter i Österländska språken.

Den äldste Adjuncten eller, i brist deraf, den äldste Docenten är Förman för sin afdelning. Han sammankallar wid hwarje Termins början de öfriga examinatorerna och meddelar dem de wid denna författnings början öfwerenskomna och fastställda allmänna grunder för betygsbestämningen. Efter examinatorernas antal fördelas examensdagarne. Finnas 4 examinatorer inom en afdelning, så erhålla de hwardera en bestämd dag i weckan, då de efter kallelse infinna sig till examen. Finnas blott 3, så fördelas på dem äfwen den 4:de dagen.

Philosophiska Facultetens Decanus sammankallar till examen de för hwarje dag bestämda examinatorer, så snart 6 examinandi anmält sig, och fortfar dermed de wanliga examensdagarne, så länge tillgång finnes till detta antal, i den ordning de anmält sig. Decanus är närwarande wid examen på Facultetens wägnar såsom Moderator, och

bör således icke sjelf deltaga i examineringen. Examen börjas af examinatorn i Naturalhistorien, och fortsättes en timma, hwarefter de öfriga examinatorerna ankomma och sins emellan fördela examinandi. Hwarje half timma omwärla de. Efter examens slut sammanträda alla examinatorerne och afgifwa sina betyg, hwilka af en bland examinatorerna införas i en särskild bok. Finner Decanus skäligt att förändra ett eller annat betyg, så bör examinatorn uppgifwa de skäl, på hwilka han grundat sitt yttrande, hwarefter Decanus äger att förändra eller fastställa betyget. Det allmänna betyget, som utgör resultatet af de särskildta betygen, införes slutligen, och Decanus tecknar det på den examinerades ansökning och Studentbed.

Endast på detta sätt tror Rec. att de hufwudsakliga olägenheter, som eljest medfölja denna examen, kunna undwikas. Derigenom ålägges icke examinatorerna en trägnare befattning, än att de kunna werkställa den, utan att deras andra göromål deraf lida, och utan att behöfwa för sin möda fordra någon ersättning af dem som examineras. Redan såsom Seniorer i Nationerna hafwa de flesta frimilligt åtagit sig att lemna enskild underwisning åt yngre landsmän samt att examinera i den så kallade Nationsexamen, och Rec. är således öfwertygad, att de utan all swårighet åtaga sig denna befattning, hwilken Rec. för öfrigt anser såsom en billig fordran af dem, då de derigenom kunna bidraga till lättnad för de högre lärarne, genom hwilkas underwisning de erhållit sin bildning och genom hwilkas förtroende de blifwit kallade till sin egen lärarebefattning.

Den inwändning wäntar sig Rec. emot den föreslagna mängden af examinatorer, att ojämnhet i betyg icke kan derigenom undwikas. Rec. anser likwäl detta wara afhjelpt genom den föreslagna föreskriften, att hwarje afdelnings examinatorer wid början af terminen sammanträda och erinras om de antagna allmänna grunderna för betygens bestämmande, samt att Decanus har rättighet att förändra dem. Föröfrigt äro de så få till antalet och, såsom Rec. i det föregående anmärkt, så lätt bestämda, att någon wäsendtlig olägenhet deraf icke kan uppkomma. Förhållandet blefwe onekligen helt annorlunda, om examinatorerna blefwe beständiga. Det kunde ej undwikas, att i stället för dem ofta wicarier tillkallades, hwilka alldeles icke kände de förras åsigter af betygen, och, om Decanus sjelf skulle examinera, kunde han icke tillika wara Moderator.

Då Rec. slutligen öfwergår till undersökning om nyttan af den föreslagna offentligheten i denna examen, nödgas han erkänna, att han i detta afseende är lika willrädig, som hans öfwertygelse i alla andra afseenden är fullkomligt bestämd. Rec. medgifwer, att flere skäl kunna anföras till försswar för denna offentlighet, men äfwen många emot densamma. Deribland anser Rec. sig böra nämna: den förlägenhet, som blir oundwiklig hos mången examinandus, då han ser sig omgifwen af en mängd okända personer, som föröfrigt kanske mindre fästa uppmärksamhet på hans rigtiga swar, än på de felagtiga, hwilken förlägenhet kan hafwa den följden att hans examen endast derigenom alldeles misslyckas; — det buller, som är oskiljaktigt från en större samling af personer, i synnerhet om de gå ifrån ett rum till ett annat; — den bristande tillgången till nog stora examensrum; — den tidsspillan för de yngre Studenterna, som uppkommer genom deras troligen ganska flitiga bewistande af denna examen, utan att de derigenom kunna inhämta något betydligt. Skall således offentlighet tillåtas, så tror Rec. att den tills widare borde inskränkas till: de akademiska Lärarne, Seniorerne i den Nation, der ynglingen anmält sig till inskrifning, och hans närmaste anförwandter. Befinnes den sedermera kunna längre utsträckas, så kan detta ske genom ett särskildt stadgande.

Rec. erkänner att han öfwerskridit gränsorna för en wanlig Recension, men han har sett sig nödsakad, icke endast att framställa sina egna åsigter af detta ämne, utan äfwen att upptaga och besswara de inkast, som han hört göras emot Commitéens förslag. Föröfrigt är detta ämne dels af ett allmännare intresse, emedan troligen de flesta af Tidningens läsare hafwa egna söner eller nära anförwandter, hwilka förr eller sednare skola emottagas wid Universiteterna, i följe hwaraf de icke med likgilltighet kunna se, huru denna organisation sker; dels ock i flere afseenden af den högsta wigt, såsom Rec. i det föregående wisat. I afseende derpå har Redaktionen tillåtit Rec. att förklara, det de anmärkningar, hwartill någon tror sig föranledd antingen af Commitéens förslag eller af denna Recension, emottagas till införande kostnadsfritt i Bihang till denna Tidning, endast med förbehåll att de icke blifwa alltför widlyftige.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 69. Den 28 Aug. 1823.

Recensioner:

Las Cases' Dagbok öfwer Napoleons enskilda lefnad och samtal med sina Generaler på St. Helena. 2:dra Delen (med en planche, föreställande det hus der Napoleon är född, i Ajaccio, på Corsica). Sthm, Häggström, 1823, 352 sidd. — 3:dje Delen, ders. 352 sidd. 8:o.

I nu anmälda delar fullföljas Grefwe Las Cases' Anteckningar från d. 1 Dec. 1815 till Juni 1816 I afseende på Kejsarens yttre lif tilldrog sig under denna enformighet den förändringen, att han flyttade från Briars, der han hittills uppehållit sig, till Longwood, i detta hus, som war färdigtimradt i England, och som den tiden i Europas tidningar omtaltes såsom ett palats, men i werkligheten blott war ett temligen groft och plumpt hus. I hänseende till Napoleons Inre skönjer man tydligen, huru han nästan med hwar dag fann sig mer och mer olustig, samt både psychiskt och physiskt illamående. Ledsnad och tomhet blefwo wåra flyktingars dagliga gäster. Emellertid fortsatte Kejsaren flitigt dicteringen af sina Memoirer, fortfor att meddela Las Cases, som tyckes mer och mer blifwa hans förtrogne, sina åsigter jemte en mängd historiska facta, hwilka ligga till grund för denna dagbok. Öfwer arten af deßa meddelningar hafwa wi redan förut yttrat oß. Las Cases upphör alldrig att wara samma oinskränkte beundrare, som förut, upptecknande de noticer, hwilka han under sina samtal med sin herre inhämtar, såsom apodiktiska sanningar, utan att följa annan plan wid anordningen, än tiden, då de blifwit honom meddelade. Förf. har beslutat, att införlifwa de fragmenter af fälttåget i Italien, hwilka finnas i hans händer, med denna samling. Wäl skola desamma få sitt rum i Memoirerna, men då deßa skola utgifwas med chartor och planer så förmodar Las Cases, att dermed torde komma att dröja nog länge. I följe häraf meddelas här åtskilliga spridda utdrag, hwilka, då de ej äga ögonblickets intreße, åtminstone ej för wårt fädernesland, af Öfwers. mähända kunnat sparas till deß de fått låsas i hufwudwerket. Om med deras utgifwande än skulle dröjas ett eller annat år, så går genom deßa anteckningar, som uppraga mycket rum och äro temligen torra för andra än militärer, ingenting förloradt för historien. För öfrigt måste man hålla Öfwers. räkning derför, att han i denna och följande del ingenting uteslutit, ehuru åtskilliga detailler äro nog obetydliga och åtskilligt flere gånger förut omsagdt. Af detta werk lära 6 delar redan utkommit i Paris och 2 ännu wara att förwänta.

Då wi således redan förut känna charakteren af deßa Anteckningar, kan Rec:s åtgärd inskränkas wid att endast meddela några prof.

"Under samtalet i dag kom Hoche's namn att nämnas, och en af oß yttrade då, att denne Hoche war mycket ung, men gaf många förhoppningar om sig." "Han gjorde wäl mera", swarade Napoleon, "säg heldre, att han redan till en stor del uppfyllt dem." "De hade sett hwarandra", fort-

for han, "och hade talats wid två eller tre gånger. Hoche hade för honom en aktning, som gränsade till beundran." Napoleon gjorde ingen swårighet att säga, det han framför Hoche hade djupare insigter och de bättre grundsatser, som äro en frukt af en wårdad och och sorgfällig uppfostran. För öfrigt uppdrog han följande stora olikhet dem imellan. "Hoche", sade han, "sökte alltid att skaffa sig ett parti, men fick aldrig andra än creatur; jag åter, jag skapade mig en omätlig skara af anhängare, utan att på något sätt eftertrakta folkgunst. För öfrigt hade Hoche en fiendtlig, wåldsam, äregirighet: han war en man, i stånd att komma från Straßburg med 25,000 man, för att med wåld bemägtiga sig regeringen; hwaremot jag beständigt ådagalaggt ett politiskt tålamod, alltid lämpadt efter tidens anda och ögonblickets omständigheter."

"Kejsaren tillade, att Hoche i en framtid antingen skulle hafwa fogat sig efter, eller låtit sig förkroßas af honom; och, som han älskade penningar och nöjen, twiflade han icke, att han ju skulle hafwa gifwit efter. Moreau, anmärkte han, förstod i samma omständighet icke att göra hwarken det ena eller andra; också gjorde Napoleon ej något wäsende af honom och betraktade honom som alldeles oskicklig; dock wäl förstående, att detta omdöme ej sträckte sig till hans militäriska förtjenster. "Men han war en swag man," sade han, "som styrdes af dem, hwilka omgäfwo honom och slafwiskt undergifwen sin fru: han war en general af den gamla monarchien."

"Hoche", fortfor Kejsaren, "omkom hastigt, och hans död utmärktes af några besynnerliga omständigheter, hwilka gäfwo anledning till många gissningar; och, som det då war ett parti, hwilket wältrade på mig alla brott, försökte man utsprida, att jag låtit förgifta honom. Det war en tid, då ingen ting ondt kunde hända, hwartill icke jag war upphofsman; således war det jag, som från Paris fogat anstalt om att lönnmörda Kleber i Egypten; wid Marengo sköt jag Desaix för pannan; jag förqwäfde, jag strypte arrestanterna, jag fattade Påfwen i håret, och hundra dylika orimligheter; som jag imellertid aldrig gaf minsta uppmärksamhet härpå, kom detta prat slutligen ur modet, och jag finner icke, att de som efterträdt mig, skyndat sig att upplifwa det; och likwäl, om ett enda af deßa brott egde någon grund, hafwa de ju i sina händer handlingarna, werkställarne, medbrottslingarne o. s. w."

"Men sådan makt utöfwer ryktet, ehuru orimligt det än må wara, att detta allt sannolikt har blifwit trodt af menigheten och kanske ännu tros af en del; lyckligtwis förhåller sig icke så med historien: hon skärskådar."

"Sedan återkommande till det förra ämnet, yttrade han: "det är dock någonting ganska märkligt, att alla de stora generalerne hafwa på en gång uppstått under revolutionen. Pichegru, Kleber, Maßena, Marceau, Desaix, Hoche m. fl., och nästan alla från simpla soldater; men också tyckes naturen här hafwa uttömt all sin kraft; hon har ej sedan frambragt några, åtminstone inga af sådana talenter. Det kom deraf, att på denna tidpunct war ett öppet fält för täflan bland 30 millioner menniskor, och naturen borde utöfwa sina rättigheter; sedermera har man åter gått tillbaka inom ordningens och samhällsförbundets mer inskränkta gränsor. Man har till och med anklagat mig, att jag icke omgifwit mig med andra än medelmåttiga personer, så wäl inom den militära som civila corpsen, för att desto bättre kunna bewara min öfwerlägsenhet; men nu skall man säkert icke mer öppna något fält för täflan, så att de kunna göra ett bättre wal. Man får wäl se, hwilka de finna."

"En annan icke mindre märkwärdig sak", fortfor han, "är större delens bland deßa generaler stora ungdom, så att de helt och hållet synas hafwa gått fullmogna ur naturens hand. Deras charakter är i förhållande derefter. Med undantag af Hoche, hwars seder wäckte förargelse, hade alla de andra endast sitt kall, åran och fäderneslandet till ögonmärke. Betrakta hela kretsen af dem; de tycktes alldeles wara bildade efter antiken."

"T. ex. en Desaix, hwilken Araberne kallade den rättwise Sultanen; en Marceau, wid hwars likbegängelse Österrikarne låto wapnen hwila, af den wördnad, han ingifwit dem; den unge Duphot, som war dygden sjelf."

"Men man kan icke säga detsamma om alla dem, som kommit till mognare ålder; de hade någon anstrykning af den föregående tiden; Maßena, Augereau, Brune och många andra woro oförskräckte roffare."

"Maßena utmärkte sig deßutom genom en

smutsig girighet, och man har påstått, att jag spelat honom ett argt streck: att jag nämligen en dag, uppbragt öfwer hans sista rofferier, dragit på hans banquier för 2 till 3 millioner. Här blef ett starkt bryderi, ty mitt namn betydde ändå något. Banquieren skref, att han icke kunde betala utan Maßenas ordres; man swarade honom, att han i alla fall måste betala, och att Maßena finge wända sig till domstolen om upprättelse, i fall han trodde sig hafwa lidit någon orätt; men Maßena gjorde ej någon sak deraf, utan betalade."

"D . . . . . , Murat, Ney, woro wanliga, hade blott personlig tapperhet."

"Moncey war en hederlig man, Macdonald hade mycken ärlighet; B . . . . . hörde till mina mißtag."

"S . . . . hade sina fel och sina goda egenskaper; hela hans fälttåg i det södra Frankrike är ganska wackert; men, hwad man skall hafwa swårt för att tro, är, att denne man, hwars skick och hållning antydde en stor charakter, war en slaf i sitt hus. Då jag i Dresden blef underrättad om nederlaget wid Wittoria och förlusten af hela Spanien, hwartill den arme Joseph war skulden, hwars planer och förhållande, hwars mått och steg icke buro wår tids stämpel, utan heldre syntes tillhöra en Soubise än mig, såg jag mig om efter någon, som kunde wara skicklig att åter godtgöra så många olyckor: jag kastade ögonen på S . . . ., som war hos mig; han war willig och färdig, sade han; men han bad mig att tala med hans fru, af hwilken han annars skulle ha' mycket att utstå; jag sade honom, att han skulle skicka henne till mig. Hon trädde inför mig i en fiendtlig ställning och talade ur en hög ton; hon sade mig, att hennes man alldeles icke skulle återwända till Spanien; han hade redan gjort nog mycket och förtjente wäl ändå någon hwila. Min fru! swarade jag henne, jag har icke kallat er hit, för att taga några föreläsningar af er: jag är icke er man, jag; och, om jag wore det, skulle förhållandet ändå wara detsamma. Deßa få ord gjorde henne flat; hon blef mjuk som en widja, smidig och kryppande: hon sökte nu blott att erhålla några willkor. Jag gaf ingen akt derpå, utan åtnöjde mig att lyckönska henne, det hon wisste höra skål. I stora kritiska tidpuncter, min fru! sade jag till henne, är det qwinnans bestämmelse, att förmildra mannens mödor och bekymmer; wänd tillbaka till er man och pläga honom icke."

Lady Morgans Resa uti Italien. Första Delen. Sthm, Häggström, 1823. 294 sidd.

Wi anmälte, i början af denna årgång, denna namnkunniga Dame's Resa i Frankrike. Den Resebeskrifning, hwars tillwarelse wi nu tillkännagifwa, är icke mindre intreßant. I denna första Del syßelsätter sig Förf. med det nordliga Italien, Piemont, Milano, Lombardiet. Hennes blick är icke liksom de flesta resandes, som wallfärda i detta Konstens förlofwade land, uteslutande fästad på antiquiteter, ruiner, målningsgallerier, litteratur, konst och natur, utan förnämligast på folkets belägenhet under de legitima Regeringarna, som, efter Napoleons fall, kort före författarinnans ankomst till detta land, återtagit sina gamla spiror. Nord-Italiens öde under feudalismens nya tidehwarf har ökat hennes beundran för den kraftfulla styrelse, som under franska inflytelsen ägde rum. Hennes skillringar äro qwicka, målande och högst lefwande, ehuru bittra och kanske icke utan all ensidighet. Den tyska öfwersättaren har ej wågat återgifwa mer än blott en del af Lady Morgans beskrifning öfwer det österrikiska Italien. Deremot är hela taflan af Restaurationen i Piemont i tyska öfwersättningen, som tyckes wara den swenska öfwersättningens original, ostympadt meddelad. Wi meddele deraf till prof så mycket rummet tillåter.

"År 1815 föll Frankrike, och Europa återgick till sitt förra läge och sina förra statsförfattningar. Riken och systemer blefwo återställda. Hwad som i femtonde århundradet hade egt bestånd, återwann småningom sin förra kraft och sitt fordna inflytande. Konungen af Sardinien, Jerusalem och Cypern återwände, efter femtonårig enslighet på ön Sardinien. Han återkom till continenten, beledsagad af en underbar man, Grefwe Cerutti, som på en gång war Konungens biktfader, hans madonna-bild och hans hofstat. Derjemte hade Konungen med sig sin lilla armee af tennsoldater, dem han alla dagar lät marchera i Drottningens toiletterum. Han höll sitt intåg i den goda staden Turin, i samma klädsel, i samma peruk och med samma fördomar, som han lemnat denna sin hufwudstad.

Imellertid såg folket i honom blott en borgen för den frihet, det heliga förbundet lofwat Europa, så snart det Kejserliga owäsendet (Ogre) wore hämmadt. Alla qwarlefwor af det gamla feudalsystemet, alla deß ruiner i Alperna, i defileerna och passen wid Susa, eller i Savoyens dalar, blefwo nu, till följe af grundsattser, lika gamla som de sjelfwa, åter framletade och iklädda en drägt, den man sedan revolutionen icke sett. När Konungen åter befann sig i sitt palats och i det gallerie, som han under minre lyckliga omständigheter lemnat, blef han ej litet öfwerraskad, att se alla sina företrådare hängande på sina förra ställen i deras förra drägter, och han kunde ej tillbakahålla sin glädje, att finna, huru allt war i sitt gamla stick, att intet förändrat sig, och att han återfick allt så, som då han måste öfwergifwa det. Förgäfwes sökte de gamla professorerne i lagfarenheten, den gamla adeln med härpung och wärja och de andliga i deras hela skrud, genom ropen: "Prostrata banalità, — feodalità, — il tempo del lutto, — i quindici annis venturati" (Förstörd lifegenskap, — tillintetgjord feudalism, — olyckans tider, — de femton olyckliga åren) — att öfwertyga honom, det en förändring skett. Det dröjde länge, förrän man kunde för honom förklara, hwad alla deßa rop betydde, och förrän man hann öfwertyga honom, att en enda förändring skett i den lagstiftning, som Wittekinds afkomlingar så troget följt. När man slutligen genom widlyftiga förklaringar kom till rätta med att bewisa honom, att det nu mer ej fanns något feudalsystem, inga feudal dagswerken, ingen salttaxa, inga closter, inga dolkar och inga tillflyktsorter, att adeln nu måste betala sina skulder och icke heller behöfde anhålla om tillstånd, då den wille resa till Mailand, samt att intet wore öfrigt af alla gamla författningar, om icke de tryckande utskylderna, en conscription och en inskränkt tryckfrihet — då kallade han alla helgon till wittne öfwer sin förundran och sin bedröfwelse samt wände sig till sitt hjertas rådgifware, till sitt andra jag, Grefwe Cerutti, för att af honom få höra, hwad nu wore att göra, huru alla öfwerlefworna af den gamla statsbyggnaden åter skulle kunna samlas och på bästa wis åter anwändas, samt när allt detta wäl skulle kunna ske. — Cerutti log öfwer Konungens förlägenhet och swarade, att han för några skillingar i Piemontesiskt mynt skulle kunna återställa det gamla. Monarchen lät gifwa den gamla Ministern de fordrade några skillingar, och denne skyndade bort med det ringa medlet för en så stor förwandling. Inom en half timme war han tillbaka och hade i handen den röda boken, eller calendern för år 1790: "här" sade han, "finner eders Majestät en fullkomlig regeringsform. Insätt alla de personer, ni här finner, i deras förra embeten och wärdigheter, så widt de ännu lefwa, och wälj andra i de aflidnas ställe, så har ni, för deßa några skillingar och denna gamla calender, jag köpte hos en bokmånglare här nära slottet, den förra statsförfattningen åter."

(Slutet följer).

Lärda Nyheter.

Wexiö: Kongl. Maj:t har, uppå wederbörandes underdåniga tillstyrkan, i nåder bifallit att den besparda 7:de Lectors lönen, nu uppgående till en summa af 5,745 R:d. B:co, skall anwändas till Emeritifond wid Lärowerket härstädes.

Utn. Rector Scholä Mag. Lars Dan. Theolander har blifwit utnämnd till Histor. Lector härstädes, efter Lectorn Mag. Sam. Elmgren, som erhållit transport till Theol. Lectionen.

Rättelser.

N:o 62	sid. 487	rad. 14 nerifr.	står modell läs medel
	sid. 494	rad. 11 uppifr.	står obilligt. läs obilligt?
		rad. 24	står winnas. läs winnas?
N:o 66	sid. 526	rad. 18	står i några exemplar Göberöd läs Löberöd
N:o 67	sid. 330	rad. 6	står en denna läs denna enda

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 70. Den 1 Sept. 1823.

Recensioner:

I. Anthologium Epigrammatum Græcorum. Græce & Svethice. Quod Venia Ampl. Facult. Philos. Aboens. Dissertationibus edidit Mag. Axel. Gabriel Sjöström. Facult. Philos. Adjunct. E. O. Tomus Primus. Aboæ, typis Frenckellianis, 1823, 115 sidd. 8:o.

II. Goethe's Herrman och Dorothea. Öfwersatt af Axel Gabriel Sjöström. Åbo, i Bibel-Sällskapets Boktr., 1823. 155 sidd. 8:o.

Wi sammanställe här, oaktadt ämnenas olikhet, dessa båda öfwersättningar, dels emedan de härröra från samma hand, dels emedan de utgå från ett land, som, ehuru politiskt från oss skildt, dock inom literaturens område med oss delar samma sträfwande.

I. I den grekiska witterheten intaga de små dikter, af hwilka den första samlingen föranstaltades af Meleager, ett ganska utmärkt rum; ja, de hafwa werkeligen ett högre wärde, än kanhända mängen bland wåra nyare lärde Philologer i allmänhet will tillegna dessa blygsamma blommor. Ett försök att öfwerflytta dem på fädernejorden måste således alltid hafwa sin förtjenst, äfwen om det ej wore det första i slort *), hwilket det närwarande werkligen är. I Tyskland gjordes dermed år 1785 och 1790 början af K. G. Sonntag; sedermera i större scala och med mera snille af Herder (Blumen aus der griech. Anthologie gesammelt samt Hyle kleiner griech. Gedichte) samt af Fr. J(acobs), samme utmärkte litteratör, hwilken utgifwit Originaltexten efter Brunckiska recensionen, förenad med widlöftiga Commentarier. Likasom dessa Commentarier, hwilka jemte Register m. m. upptaga 8 Tomer, innehålla en skatt af anmärkningar, som förråda Utgifwarens snille och widsträckta beläsenhet, så har han i Öfwersättningen, (Tempe, von F. J. Leipz. 1803) som dock icke innehåller en fullständig men wald och högst charakteristisk samling, wisat att Graccerna icke woro honom främmande. Denna öfwersättning är icke bland de trognaste i afseende på ordaförståndet, men så mycket mer trogen i afseende på andan, ty allt andas här en ljufhet, ett behag, en läckerhet, likasom läste man sjelfwa urskriften. Hr Sjöström har begagnat båda dessa arbeten af Jacobs, men Rec. har ej kunnat finna något spår, att Herder blifwit rådfrågad och jemförd. Närwarande samling innehåller 164 Epigrammer af särskilda Författare: det har warit Rec. kärt att deribland finna 10 af Meleager, måhända den utmärktaste af alla dessa anthologiska skalder. Den

*) Endast Hr J. E. Rydqvist utgaf förledet år, i en akad. Dissertation en liten samling af 7 anthologiska Epigrammer. Innewarande år hafwa äfwen i Lund, under Prof. Tegnérs präsidium, 2:ne delar utkommit, hwilkas ämnen äro hämtade ur anthologien.

föregås af en inledning, som innehåller Anthologiernas historia; under texten åro historiska och philologiska noter anförda. Öfwersättningen är noggrann och smidig. Wißerligen skulle en och annan, ehuru föga betydlig, anmärkning kunna göras, men Rec. will hellre, genom några meddelade prof, lemna läsaren tillfälle att sjelf bilda sig ett bestämdt omdöme om tolkningens wärde. I

39. (Af) Antipater*).

Liten är Priamos' graf, ej derför att sådan allenast
Hjeltens ära förtjent; fienders hand mig begrof.

Klein ist Priamos Grab; nicht, weil er des größern nicht
werth war;

90. Af Antipater.

Kort war Erinna's sång, ej många man räknar deß qwäden,
Men Pieriderne dock kärade henne åt sig.
Derföre warar deß minne också, och med skugganде wingar
Natten, den mörka, förmår aldrig att plåna deß glans.
Wi deremot myriader utaf nykläckte poeter
Skola till tusendetal glömmas, o fremling, engång.
Bättre är swanens korta musik, än kajornas sladder,
Hwilket ur wårliga skyn sprider sig sjerran omkring.

Kurz war Erinnen's Gesang; nur weniges tönte die Holde;
Aber zum ewigen Sitz wählten die Musen ihr Lied.
Darum dauert ihr Ruhm den Sterblichen; nimmer umhüllet
Seinen unsterblichen Glanz schattend der Fittich der Nacht.

91. Af Philippos.

Öfwer Zeus' bildstod i Olympia.

Antingen guden från himmelen kom för att wisa sitt anlet,
Pheidias, eller du steg dit för att skåda deß bild.
Jupiter stieg vom Olymp und zeigte dir selber sein göttlich

*) Öfwers. har alltid satt Skaldens namn öfwer epigrammet, liksom handlade det om honom.

hänseende till versen, bekänner sig Förf. till den stränga metriska skolan. Den är ej blott correkt, utan åfwen wanligtwis ganska prydlig, men utan den episka prakten, som i sådana lätta dikter skulle wara opaßande. Rec. förmodar, att deßa proffsycken skola bestyrka hans redan afgifna omdöme. Det torde ej sakna intreße, om wi härmed sammanställe Originalet och Jacobs tolkning:

39. Ἀντιπατρου.

Ἥρωος Πριάμου βαιὸς τάφος, οὐχ ὅτι τοίου
Ἄξιος, ἀλλ' ἐχθρῶν χερσὶν ἐχωννύμεθα.

Aber der Feinde Hand streute mir kärglichen Staub.

90. Ἀντιπατρου.

Παυρεσπὴς Ἤρινναι, καὶ οὐ πολύμυθος ἀοιδαῖς·

Ἀλλ' ἔλαχεν Μούσας τοῦτο τὸ βαιὸν ἔπος.
Τοιγάρτοι μνήμης οὐκ ἤμβροτεν, οὐδὲ μελαίνης

Νυκτὸς ὑπὸ σκιερῇ κωλύεται πτέρυγι·

Αἱ δ' ἀναρίθμητοι νεαρῶν σωρηδὸν ἀοιδῶν
Μυριάδες λήθῃ, ξεῖνε, μαραινόμεθα.
Λωΐτερος κύκνου μικρὸς θρόος, ἢ κολοιῶν
Κρωγμὸς ἐν εἰαριναῖς κιδνάμενος νεφέλαις.

Zahllos aber verwelkt die Myrias neuer Poeten,
In der Vergessenheit Schoos sinkt die geschwätzige Schaar.
Wie viel herrlicher sind des Schwanes kurze Gesänge,
Als der Raben Gekrächz, welches im Nebel verhallt!

91. Φιλιππου.

Εἰς τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἄγαλμα.

Ἦ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ, εἰκόνα δείξων,

Φειδία, ἢ σύ γ' ἔβης τὸν θεὸν ὀψόμενος·

Angesicht, oder du stiegst, ihn zu beschauen, hinauf.

I Grekiskan, der namnet står i genitivus, kan en sådan twetydighet ej äga rum.

153. Af Meleager.

Hell dig, allas moder, o jord! Aisigenes sakta
Slut i din famn, han ej war nånsin en börda för dig!

Erde sey mir gegrüßt, Allnährerin! ihn, der im Leben

Såsom en lusus ingenii, som dock i originalet låter wida mera otwungen än i hwilken öfwersättning som helst, har Hr S, hwars egen tolk-

109. Okänd.

Öfwer Philosopherne.

Ögonabrynupplyftande, nästillhakanförlängde,
Skägghaknärande män, tallrikeröfware ock,
Mantelenuppkringkastare, barfotlampmarodörer,
Nattlönnättare J, nattpromenerarehop,
Ynglingagiljare, ordbålryttarekrångelperuker,
Sluginbillareswärm, dygdspeculerareflock.

Silonicaperones, vibrissasperomenti,
Manticobarbicolae, exterebropatinae,
Planipedatquelucernitui, suffarcinamicti,
Noctilatentivori, noctidolostudii,
Pullipremoplagii, sutelocaptiotricae,
Rumigeraucupidae, nugicanoricrepi.

Scaliger.

153. Μελεάγρου.

Παμμῆτορ γῆ χαῖρε, σὺ τὸν πάρος οὐ βαρὺν εἰς σὲ
Αἰσιγένην καὐτὴ νῦν ἐπέχοις ἀβαρῆ.

Nie dich gedrücket, umfang leise den Aißgenes.

ning ej i många epitheter är lyckad, meddelat följande epigram med latinska öfwersättningar både af Scaliger och Hugo Grotius:

109. Ἄδηλον.

Εἰς φιλοσόφους.

Ὀφρυανασπασίδαι, ῥινεγκαταπηξιγένειοι,
Σακκογενειοτρόφοι, καὶ λοπαδαρπαγίδαι,
Εἱματανωπερίβαλλοι, νηλιποκαιβλεπέλαιοι,
Νυκτιλαθραιοφάγοι, νυκτιπαταιπλάγιοι,
Μειρακιεξαπάται, καὶ συλλαβοπευσιλαβηταί,
Δοξοματαιίσοφοι, ζηταρετησιάδαι.

Arquisupercilii, mentopropendulonasi,
Sacculibarbigeri, plenipatellirapi,
Retrojectitogi, pedinudilucernituentes,
Noctilatentivori, frauditenebrifabri,
Pupillinsidii, captentulisyllabiprendi,
Virtutaucupidae, vaniperitiloqui.

Hugo Grotius.

(Slutet följer).

Lady Morgans Resa uti Italien. Första Delen. Sthm, Häggström, 1823. 294 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut f. N:o 69)

"Konungen blef häröfwer förtjust, den sednaste regeringens ministere blef upplöst, och inom få dagar war af det gamla statssystemet intet öfrigt utom misbruken, som ansågos tjenliga för den nya regeringens ändamål. Klostren återställdes, gatorna hwimlade å nyo af munkar. Man hade under medlet af sist förflutna århundrade, wid genomgåendet af Turins befolkning, funnit, att bland 78,000 inwånare 14,000 woro munkar och 12,000 nunnor. Nu blef antalet icke heller ringa. Man kunde åter anställa processioner. Kyrkor, högtidsdagar och soldater återtogo sina fordna rättigheter. Helgonabilder och wakthus spridde sig åter öfwer hela landet. Code Napoleon afskaffades, och afståndet mellan adel och borgare blef om möjligt ännu större, än det någonsin warit. Drottningen utdelade åter logerna på operan efter anornas antal; och Konungen förklarade, omgifwen af sitt hof, då man berömde Konungen af Baiern, som en ädel, fritt tänkande Konung, och berättade, att Konungen af Preußen hade lofwat gifwa sitt folk en constitution: — "io solo sono veramente rè." För att göra denna monarchis sällhet fullkomlig, öfwerlemnade England till honom, i trots af gifna försäkringar, Genuesiska staten, som warit ett föremål för hans hat, hans afund och hans åregirighet. Men i hast, samt under sjelfwa triumphen, märkte man, att den gamla statsmachinen, trots den nya öfwermålningen och förgyldningen, alldeles icke kunde bringas i gång. Fjedrarne woro rostade, kuggarne borta, hjulen hade stadnat, ja, konsten att sätta dem i gång war bortglömd. Kort sagdt, den constitution, som kostat sex eller åtta skillingar, befanns ej wara wärd en. Allt sprang om hwartannat, öfwer allt rådde förwirring, misnöje och oenighet, ty Konungen tillhörde ett århundrade, och nationen ett annat. Wäl blef armeen under den djupaste fred förstärkt, fästningarne satta i för-

swarstillstånd, och arsenalerne fyllda med wapen, Capucinernas antal ökadt, och offentliga förböner anbefallda; ja, man utgaf till och med genom Grefwe de Maistre ett arbete, hwaruti man sökte bewisa, att staten blott kunde ega bestånd genom folkets dumhet; men deßa och alla andra bemödanden blefwo fruktlösa. Savoyens inwånare dogo af hunger på landswägarna. Man hade nämligen förbjudit, att från Piemont spannmål skulle få öfwerföras till Savoyen, och en hel bok skulle behöfwas, för att skildra det elände, som blef en följd af denna förordning. Piemontesarne suckade under utskyldernas dryga börda; adeln, som å nyo hade blifwit Konungens slafwar, utan att tillika återfå sina förra rättigheter öfwer folket, uppstämde en högljudd klagan; de i klostren åter inspärrade munkarne hade ej ännu återfått sina förra inkomster; de liberala, så wäl som Bonapartisterne, woro i hög grad upprågte och kände nu intet annat, än att de woro Italienare, och alla bragte nu genom begabberi och motspänstighet ett statssystem att wackla, som de icke kunde omstörta."

"Genua, det olyckliga Genua, war färdigt till ett offer, hwarigenom det kunde rädda sig från ett så skymfligt slafweri. Jerusalem och Cypern förblefwo wäl lugna; men alla de öfriga besittningarne woro i förwirring och oro. Konungen, angelägen att kunna gifwa sakerna en waraktig beskaffenhet, inkallade wäl åter i ministeren åtskilliga personer, som under Kejsarens tid deltagit i styrelsen; men under ett regeringssystem, som öfwer hela Europa blott uppehålles genom stående härar, kunde de ej mer uträtta, än att de genom sin erkända skicklighet och sitt inre wärde wunno folkets förtroende, så att uppror och ett i wåldsamheter utbristande missnöje åtminstone för ögonblicket hämmades. De goda wetenskapliga anstalterne, som i femton år fingo sprida upplysning, hafwa så fört deßa trakters inwånare ur deras förra råhet, att de aldrig mer fullkomligt kunna nedsjunka i den gamla okunnigheten. Den bildning, som nu är allmän i det hyfsade Europa, herrskar äfwen här bland alla folkclaßer, så wäl hos adeln, som hos borgaren, och följderne häraf wisa sig icke blott i Turins sällskaper, utan äfwen i de enskildas ifwer, att befordra allmänt bästa genom inrättningar och stiftelser. I trots af feudalsystemet och den detta beledsagande okunnigheten, och i trots af den lagliga regeringens misstag, sprida sig kunskaper, handtwerksflit samt äkta wälstånd och trefnad."

Litterära Underrättelser.

Tyskland. Ssufismus sive Theosophia Persarum Pantheistica, quam e Msc. Biblioth. R. Berolin. persicis, arabicis, turcicis eruit atque ill. Fr. Aug. Tholuck. Berol. 1821. — Detta lärda arbete är i Journal des Savans, Janv. 1822, recenseradt af Silv. de Sacy, hwars anmärkningar och tillägg bidragit att göra detta mörka och hittils föga kända ämne mycket ljusare. Persernes religionslära, som är af ett wida äldre ursprung än Muhammedismen, af hwilken dock Österlandets Philosopher upptagit åtskilligt, lönar mycket mödan att studeras, emedan man der träffar flera åsigter, som dels haft betydlig inflytelse på Christendomens utbildning, dels åter af Kyrkan såsom kätterska blifwit förkastade. En annan gren af samma rot har upplomstrat i Indien, och denna Sofernes lära är från Bosphoren till Ganges rådande hos alla tänkare och philosopher, som höja sig öfwer folksreligionens dogmatiska systemer.

London. Journal of Residence in the Barmhan Empire, and more particularly at the court of Amarapsorah; by capt. Hiram Cox. 1821. — Denna resa är för geographien föga upplysande, men äfwen de få underrättelser, som meddelas öfwer deßa i Europa så obekanta werldstrakter, skola dock begärligt emottagas. Resan förrättades redan år 1796. — Nya underrättelser om Tonkin träffas i Nouvelles Lettres édifiantes. Paris 1821. Af ett stort wärde är

—— Sir Will. Ouseley's Travels in various countries of the East, more particularly Persia. Vol. I-II. 1818 o. 1821. Förf. sysselsätter sig hufwudsakligast med Persiens monumenter. Deribland finnes i 2:a del. på nära 200 sidor en beskrifning af Persepolis. Hela denna del sysselsätter sig endast med märkwärdigheterne under resan från Schiraz till Ispahan, dit Förf. anlände d. 29 Juli 1811. Ett för Persiens historia och geographi classiskt werk.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 71. Den 4 September 1823.

Recensioner:

I. Anthologium Epigrammatum Græcorum. Græce & Svethice. Quod Venia Ampl. Facult. Philos. Aboens. Dissertationibus edidit Mag. Axel. Gabriel Sjöström. Facult. Philos. Adjunct. E. O. Tomus Primus. Aboæ, typis Frenckellianis, 1823, 115 sidd. 8:o.

II. Goethe's Herrman och Dorothea. Öfwersatt af Axel Gabriel Sjöström. Åbo, i Bibel-Sällskapets Boktr., 1823. 155 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut f. N:o 70)

II. Man har twistat om man borde kalla Goethes Herrmann und Dorothea ett Epos eller en Idyll, eller om den wore beggedera eller intedera, men man har icke twistat om deß höga wärde. Detta har i synnerhet af Schlegel i en afhandling, införd i Charakteristiken und Kritiken, blifwit så förträffligt utweckladt, att man wid bedömmandet af denna dikt endast kan dit hänwisa. Om således Rec. tror sig kunna spara sig all annan möda, så torde han här få upptaga ett inkast, som han under de senare åren ej sällan hört yttras. "Hwartill gagna deßa öfwersättningar af originaler, dem hwar och en med minsta bildning äger, har läst eller åtminstone förstår." — Det synes, som man härpå kunde swara följande. Onekligt är, — hwilket redan bewisas genom minskningen i antalet af årligen utkommande romaner, — att smaken för en bildande läsning och i synnerhet bekantskapen med tyska litteraturen på de tio senare åren i wårt fädernesland mycket tilltagit, men måhne ej just deßa öfwersättningar från utmärkte författare dertill warit en af hufwudanledningarna, och gifwit wäckelse till begäret att göra sig bekant med originalet? Mängen läsare behöfwer icke en sådan äggelse, men detta hos allmänheten tilltagande sinne för poetiska skönheter, detta lifligare intreße för konstens skapelser, torde wara en frukt af en mera utbredd läsning, af en närmare bekantskap med Grekiska och Tyska skalder, dels på original-språket, dels uti öfwersättningar. Widare bidraga deßa sednare till att utwidga och göra wårt språk mera smidigt, genom twånget att smyga sig efter en mängd hittills för oß owanliga wändningar och uttryck. Om man än måste medgifwa, att mycket blifwit af wåra öfwersättare wågadt, hwilket kan anses såsom misslyckadt, så skall likwäl det lyckade öka språkets rikedom på ord och wändningar, och åtskilligt har redan ingått i den allmänna språkmassan. Det gifwes ett tredje skäl för öfwersättningar af den art, som här är i fråga — men kanhända är det blott individuellt hos Rec. Det har alltid gjort honom nöje, att på ett annat språk omläsa ett original, wid hwilket hans kärlek blifwit fästad; om copian warit trogen, har denna återläsning ingifwit honom samma känsla, som ett skönt landskap och en skön himmel, afspeglade på en klar, stilla wattenyta. Är det språk, på hwilket ett sådant original blifwit öfwerflyttadt, wårt eget, så ökas denna tillfredsställelse så mycket mer, dels emedan ljuden af ens eget fosterländska tungomål

För enhwar har något eget, lockande, förtroligt, hwilket liksom flyttar föremålen till oß närmare, dels emedan man wid hwarje lyckadt ställe gläd jes öfwer wårt språks förmåga att efterbilda främmande skönheter.

Hr Sjöströms öfwersättning har skänkt Rec. denna njutning. Så lätt det wid första anblicken synes, att öfwersätta Goethe, så wisar dock erfarenheten, att denna med poetisk skönhet förbundna enkelhet, hwaruti denna skald öfwerträffar alla andra nyare skalder, är oändligt swår att uppnå. Några, men med lätt och sirlig gång har Hr S. följt Goethes spår: Rec. har vers för vers jemfört första Sången och det obetydliga, som han derwid funnit att anmärka, torde tala för tolkningens förtjenst.

Sid. 8 läses följande vers

Fördes ej menskan af häftigt begär till det nyas förtjusning,

hwilket blott dunkelt och oegentligt uttrycker den motswarande:

Lockte die Neugier nicht den Menschen mit heftigen Reizen.

Sid. 11 "beswärande oxar och hästar," — egentligare belastande.

Om Öfwers:s versbyggnad gäller samma omdöme som ofwanföre blifwit fälld om den af Anthologien. Blott sällan förekomma verser sådane som denne:

Ty en dugtig karl är wärd en flicka med pengar.

Slutligen wilja wi äfwen af denna tolkning, dock utan bilåggande af originalet, som är i allas händer, meddela följande profställe:

. . . . . Jag wet det att menskan
Städs bör söka det bättre, och, så wi finne, hon sträfwar
Städs till det högre jemwäl, åtminstone will hon det nya.
Gån dock icke för långt! Ty med sådana känslor tillika
Gaf naturen oß lust, att troget förbli wid det gamla,
Och att glädas åt det, som af bruket till wana förwandlats.
Är man förnuftig och klok, man finner sig lätt i sitt öde.
Mycket wi menniskor önske och dock wi så litet behöfwe.
Kort är hwarendaste dag och de dödliges öde begränsadt;

Aldrig jag tadlar den man, som rastlös städs och beställsam
Drifs på hafwen omkring, samt wägar och stigar på jorden
Werksam bereser och djerf, för att glädas åt samlade skatter,
Hwilka trefligt hopas och rikt kring honom och barnen;
Men jag wärderar också den lugne och idoge borgarn,
Som kringwandrar sitt fäderne-arf så huslig och stilla,
Och omwårdar sin jord, allt eftersom Timmarne bjuda.
Ej hans grund med hwart flyende år sitt lynne förbyter,
Ej upplyfter det träd, som nyß han planterat, mot himlen
Armarna strax utsirade skönt med ymniga blommor.
Tålighet höfwes en man; han tarfwar derjemte ett sinne,
Som är rent, städs lika och lugnt; godt wett han behöfwer.
Ty blott några frön han förtror åt den alstrande jorden,
Några djur uppföder han blott, för att öka sin afwel,
Ty för det nyttiga wäcks hwarenda hans tanke och omsorg.
Lycklig är den, som en så stämd själ af naturen har undfått!
Han försörjer oß alla. Och wäl den ringaste köpings Borgare, hwilken ett landligt wärf med ett borgligt förenar!
Ej han känner det tryckande twång, som plågar en landtman,
Ej han förwirras utaf stadsboernas snåla bekymmer,
Hwilka, ehur' de så litet förmå, dock äfias beständigt, —
Hustrur och flickor mest — att likna de rika och höga.

Kongl. Rådets, General-Guvernörens, Fältmarskalkens m. m. Grefwe Erik Dahlbergs egenhändigt författade Dag-Bok. Sthm, Elmén o. Granberg, 1823, 330 sidd. 8:v.

Om man, i hänseende till det historiska intressets liflighet i wårt fädernesland, wille jemföra den närwarande tiden med den under Christina och de trenne stora Carlarne, skall man dock kanhända, i afseende på sjelfwa forskningens rigtning, finna den olikhet, att, under sistnämnde tidehwarf, war häfdetecknareus blick förnämligast wänd emot den uråldsta tiden, under det man ej fann den närwarande eller de senast förflutna århundradena fullt wärdiga historiens pensel. Då före oß så mycket för de äldsta urkunderna blifwit undangjordt, att många och betydande upptäckter på detta sätt knapt kunna wäntas, har den närwarande tidens forskning med mesta framgång warit fästad wid fädernesländets senast förflutna tidehwarf, hwilka redan, genom en mängd, under de sista åren utkomna, urkunder och anteckningar, wunnit ett ljus, som den senast framgångna generationen måhända icke hoppades. Det war ej så mycket ett i allmänhet bristande intreße för det närwarande och nyß förflutna, som gjort äfwen wår nyare historia så torftig och äfwen ofta så dunkel: wåra magnater ägde, under den aristokratiska tiden, en alltför stor ömtålighet för egna fäders eller andra med dem beslägtade ättfäders minne, för att de skulle wilja se de tidehwarf, till hwilka anorna sträcka sig, blottade af den owäldiga, men skoningslösa sanningen. Men just derigenom att man undandolt de blad, der ett eller annat drag kunnat wara mindre hedrande för någon af förfäderne, eller för någon af fränder och fränders familjer, har äfwen mängen stor och ädel bedrift gått förlorad, och många priswärdt namn blifwit öfwerlemnadt åt glömskan.

Wår tids Magnater hafwa deremot med berömligt nit öppnat sina archiver för samlaren och häfdeforskaren. Men då wåra landsmän i alla tider hafwa warit förbehållsame, och i sina berättelser merendels ätnöjt sig med, att endast meddela grunddragen, äro wåra familje-archiver icke mycket rika på sådana historiska dyrbarheter, och de som finnas äro merendels antingen flyktiga berättelser öfwer någon wiß händelse, eller också mer eller mindre nakna annaler, utan de charakteristiska färgor och utförda teckningar, som tillhöra Memoirerna. Wi kunna dock wißerligen hoppas, att mycket, som nu är oß dunkelt eller obekant, i en framtid genom öppnandet af ännu flera familje-archiver samt genom wåra samlares nit och flit skall utredas, men wi kunna aldrig hoppas, att få wår

historia så individuell, så motiverad, så psychologiskt klar och beständt tecknad, som t. ex. Fransmännens, en frukt af deras Memoirer och Biographier af egna eller främmande händer.

Närwarande Dagbok är onekligen en af de för wår historia wärkwärdigaste urkunder, som i sednare åren blifwit utgifna. "Knapt, säger Utgifw., har någon stor man i wårt Fädernesland utmärkt sig genom så oafbrutet lysande werksamhet, som Kongl. Rådet m. m. Grefwe Dahlberg. Känd att hafwa delat Carlarnes krigsära, tillstyrkt deras tåg öfwer Bält och Düna, en af samtidens förste Ingeniörer, anläggare eller förbättrare af rikets förswarswerk, har han tillika, såsom författare af Svecia Antiqua et Hodierna, afteckuat Sweriges förnämsta byggnader och städer samt Carl X:s slagtningar, hwilka, stuckne i koppar, pryda denne Konungs Historia af Puffendorf. Når härtill lägges, att få Swenskar företagit widsträcktare eller äfwentyrligare resor, än samme man, kan intet twifwel ega rum, att en Dagbok öfwer hans öden, författad af honom sjelf, bör wara wälkommen för den läsande allmänheten."

Förut hafwa deßa Anteckningar aldrig warit utgifna. Gjörwell lät i Swenska Bibliotheket aftrycka ett af Dahlberg sjelf uppsatt sammandrag af Dagboken, "som i stället för Personalierna wid deß dödliga afgång och christliga jordafärd kan uppläsas." Sedermera har Gr. Gyllenborg meddelat ett fragment deraf i noterna till Tåget öfwer Bält; äfwenledes har detta manuscript, wid Lefwernesbeskrifningen öfwer Gr. Dahlberg, införd i Swenska Akademiens Handlingar, af Biskopp Nordin, blifwit begagnadt. Förtjensten af deß fullständiga utgifwande (med uteslutande af några obetydliga omständigheter, för hwilka redowisas i Företalet, men hwilka dock, såsom Rec. — som sjelf genomläst manuscriptet, kan bewittna, — der upptaga mycket rum), denna förtjenst tillhör först Gymn. Adjuncten, Mag. S. Lundblad.

Original-manuscriptet, prydligt skrifwet af Gr. Dahlbergs egen hand, förwaras på Skenäs, och det är genom deß ägares, Grefwe Gyllenborgs, liberalitet, som Utgifw. haft tillfälle att göra allmänheten denna tjenst. Hr L. har tillika begagnat en år 1738 deraf tagen afskrift, som förwaras på Skokloster.

Wid genomläsningen af denna dagbok äger man intet skäl att beklaga sig öfwer annat än öf-

wer deß stora korthet. Grefwe Dahlberg war en krigsman och ingenieur, som hastigt men säkert på sitt papper upptog grundlinierna af de föremål, som mötte honom: ifyllningen tillhör målaren, men ty wårr ägde wårt fädernesland, ända till de sista tiderna, ingen sådan, hwarken i ordets egentliga eller i en till den historiska konsten utsträckt betydelse. Ibland här förekommande ämnen, utmärker sig berättelsen om tåget öfwer Bält, så wäl i hänseende till ämnets wigt, som i synnerhet till den större utförlighet, hwilken Förf. lyckligtwis deråt egnat. Rec. tillåter sig att meddela någon del deraf.

"Det hade Hans Kongl. Maj:st sedan Friedrichsodde eröfrades alltid haft de tankar och åhåga, att angripa ön Fyhn, hwaropå Konungen i Danmark för denne tiden hade sin största macht, af hwad orsak med Wrangel en och annan Communication är skiedt, men emedan såsom det syntes som wille den stränge winteren i begynnelsen af detta åhret dertill gifwa god anledning, alltså reste Hans Maj:st ifrån Wismar till Kihl i Holsten, förskrifwande till sig Lieut. Gen. Wrangel, Margrefwen af Baden, PfaltzGrefwen af Sultzbach, samt andra Generals Personer, och hölt der General Krigsråd, om allt hwad företagas skulle, och emedan winteren icke allena continuerade utan ock blef allt strängare och häftigare dy blef deßeignen på Fyn alldeles confirmerat, af hwad orsak Wrangel, som Hans Maj:st uti Kihl hade gjort till Riks-Admiral den 19 Januarii kom förut till Friedrichsodde, och gjorde icke allena emot tillstundande attaque allehanda god anställning, utan beordrade alla Regementerne att wara den 22 uti Byen Heilsen opå Rendesvous, hwilket ock skedde och begaf han sig samma dag i person sjelf dit och wi alla med. Följande natten och dagen blef lilla Bälten emellan Juthland och Fyhn flitigt recognoscerat, till deß emot aftonen Hans Kongl. Maj:st sjelf i Person ankom, och ehuruwäl det sig befann att

lilla Belten war så stark frusin, att man kunde med enselde personer rida öfwer, dock emedan fienden sig icke allena i full Battaille opå andra sidan präsenterade, utan ock hade lårit kring om stranden opisa, och med Schantser och Stycker försedt, så tyckte Hans Kongl. Maj:st dock likwäl att denne attaque skulle falla mycket swår och blodig, hälst emedan Hans Kongl. Maj:st som sjelf Recognoscerade isen, befann opå sjelfwa strömmen mitt opå Bälten, wara twenne stora och breda råker, Stogh alltså Hans Maj:st hos sig sjelf an, om han skulle hazardera opå denne orten, eller låta opå någon begwämare ort recognosera, dy som denne impresa war af mycket stor wichtighet, och låg så wäl Hans Kongl. Maj:st egen som Fädernesländsens och hela Arméens wälfärd deropå, alltså wille Hans Maj:st detta wårket wäl öfwerlägga, för än som någon präcipitant Resolution exequera, och efter ett allment rådslag affärdade Hans Maj:st mig om aftonen tillbaka till Friedrichsodde, med den befallning jag samma natt med all flit Medelfarsund emellan bem:te Friedrichsodde och Fyn skulle Recognoscera, och berätta Hans Maj:st om det skulle bära att kunna dermed Arméen öfwergå, då wille Hans Maj:st göra mine och feinte wid Heilsen, och låta imedlertid Infanteriet, som stod 2 mihl tillbaka, sachteligen och tyste gå till bem:te Friedrichsodde, och om natten gå med Cavalleriet efter, och alltså emedan Sundet icke war mer än ett godt canonskott öfwer, innan fienden som honom wid Heilsen förwäntade, deraf wiste ett ord, kunna wara hos honom på Fyhn, jag geck alltså det fortesta jag förmådde fort, och kom emot minatt till Friedrichsodde, tog af det der stående Regemente Finnar en Lieutenant med 40 hästar, geck öfwer på Fyn utan någon skada, slog deras wacht och feck 3 fångar hwarmed jag mig genast begaf tillbaka till Heilsen, och gjorde Hans Kongl. Maj:st om allt god relation sedan jag denne natt hade ridit af och till 10 mihl." (Slutet följer).

Litterära Underrättelser.

London. The Topography of Athens with some remarks on its antiquities; by William-Martin Leake. 1821. Man träffar i detta förträffliga werk mer än titeln lofwar och åtskilliga nya åsigter. År 1820 sökte Letronne i Paris att bewisa, att det gamla Athen utsträckte sig mindre åt w., men mer åt ö. än man hittills trott; att förstaden Piräeus war belägen ö. om hamnen och ej på halfön Munychia, att Athenarne nyttjade olympiska stadium, ej den pythiska, af hwilken senare 10 swarade mot tusen rom. mil. Utan att känna den fransyske Forskarens mémoire, framträder Leake med samm:. meningar. Wärdet af detta werk, det fullständigaste och noggrannaste man äger öfwer Athen, förhöjes genom en atlas, bestående af 8 planeher.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 72. Den 8 Sept. 1823.

Recensioner:

I. Porte-Feuille för Historiska Teckningar. Sthm, Deléen 1823. Cah. 3 o. 4. Text 2 ark Folio, 8 Plancher.

II. Porträtt-Galleri af Swenska Lärde, Snillen och Konstnärer; utgifwit (utgifwet) af W. Fabian Holmgren. Sthm, Deléen, 1823. Häftet 2, Text 1 ark 4:o o. 4 Plancher.

Den jämförelse mellan de Lithographiska copiorna i det förra af deßa arbeten och de målade originalerna på Gripsholm, hwilken Rec. anställt, sedan de 2 första Cahierna anmäldes, har icke utfallit till arbetets fördel. Då deßutom sorgfällighet i wal af originaler, snygghet i teckning och afdrag ej tillragit, papperets godhet i plancherna deremot aftagit, finner sig Rec. till någon del bedragen i sina förhoppningar om werkets tilltagande i wärde. Kanske torde deßa brister warit omöjliga för Utg. att alldeles afhjelpa, innan rigtig wana wid arbetet och kännedom af de materiella swårigheter, som wid dylika företag möta, blifwit wunnen. För att likwäl wisa Utg., att Rec. i alla fall anser deß arbete förtjena uppmärksamhet, och för att tillika låta ägarne deraf till någon del inse hwad wärde deßa nu bekantgjorda afbildningar äga, torde det wara nödwändigt att något utförligare granska dem. Den första Planchen i Cah. III. eller N:o 9 i hela werket framställer bilden af Carl VIII. Knutson. Om detta Porträtt gäller samma anmärkning, som Rec. förut gjort om Birger Jarl. Det är synbarligen af samma fabrik. Rec. will dock icke hafwa nekat, att ju den målade taflan kan wara en copia af någon äldre bild; men så länge detta ej med några skäl göres troligt, måste han högt förklara sig emot dylika understuckna originalers copierande. Wid utförandet skulle deßutom åtskilligt med skäl kunna anmärkas, men då wärdet af hela taflan är så twifwelagtigt, lönar det ej mödan att syßelsätta sig med detaljerna. N:o 10, Sigrid Eriksdotter Wase, förmodligen det bästa i närwarande 2:ne häften. Ansigter är fullkomligt likt, och för att den prägtiga drägtens likhet skulle wara fullkomlig, fattas endast färgorna. N:o 11, Grefwe Hans Chr. Königsmarck. Ej likt öfwer ögonen. Ansigtsformen för swagt uttryckt genom skuggningen. Håret för rakt och spikikt. Det är på originalet ej krusigt, men mera wågigt. Fälttecknet är i synnerhet falskt tecknadt. I stället för originalets wecka siden, framställer teckningen en stoppad walk, ordentligt genomstickad i 4 linier längsefter, såsom ett stickadt sängtäcke. N:o 12, Georg Henrich Goertz, framställer ett tämligen charakterslöst ansigte, i en stor allongeperuk, och försedt med en liten droppe under näsan. Originalet är icke särdeles godt, och förtjenar knappt att efterbildas, så framt det ej är den enda återstående bild af denna märkwärdiga man, hwilket Rec. dock icke wet. I alla fall öfwerträffar det wida copian. Ansigtet är wäl länglagdt, dock icke i en sådan grad. Öfwer mun och ögon ligger mycket mera allwar. N:o 13,

Carl IX. efter ett Original tillhörigt Hr Baron Stjerneld. Utan att hafwa sett originalet kan Rec. ej döma om likheten; men i detta fylliga, ironiska ansigte tror han sig ej se en motswarande bild af den skarpe och stränge Aristokratiens kufware. Ritningen förtjenar loford. N:o 14, Catharina Stenbock. Ansigtet är ej likt. På Originalet är det mera ungt och med ett nästan barnsligt oskyldigt uttryck. Costumen är wäl efterbildad. Endast bör anmärkas, att de gyldene med ädelstenar besatta prydnaderna, som hänga på bröstet, äro för stora. En kedja, hängande från medjan neråt i halfcirkel, saknas alldeles. Lifwet på klädningen är för långt. Sådana brister äro här ej alldeles obetydliga, då afbildningen af costumen i historiskt afseende är så wigtig. I ett af smårummen (N:o 43) i öfwersta wåningen på Gripsholm finnes ett porträtt af Catharina Stenbock i högre ålder, klädd i sorgdrägt, nästan af en nunnas utseende, med påskrift "Chatarina Stenbock König Gustavus Primus Gemalin," hwilket, såsom ett motstycke till denna prägtigt utstofferade, wäl skulle förtjena att afteckнas. Ett annat porträtt af densamma, såsom gammal, sitter i ett af smårummen (N:o 40). I allmänhet kan anmärkas, att flere porträtter af wärde blifwit wid den nya rangeringen satta i smårummen, der de sällan eller alldrig af någon främmande blifwa sedda. Utom de nu upprä kna de will Rec. nämna ett af Carl den 10 de till häst i slaget wid Janco. Pl. N:o 15, Sten Sture den yngre, mißlyckad både till teckning och lithographi. N:o 16, Grefwe Elas Tott, målad af Beck för Drottning Christinas räkning, äges af Friherre Stjerneld. Rec. har ej haft tillfälle att jämföra likheten. Originalet är troligtwis godt. Copian tyckes något mißtecknad i ansigtet. Om texten gäller samma omdöme, som Rec. fällt om det föregående. Skada att Förf. ej tyckes sett Originalerna, eller ock uteslutit ur sin plan att bedöma dem! Detta är en wäsendtlig brist. Cah. 5 skall nyligen wara utkommen. Arbetets utgifning går således rask.

II. Detta 2:dra häfte innehåller, 5. Johannes Messenius, 6. Haquinus Spegel, 7. Carl Gustaf Pilo, 8. Carl Gustaf af Leopold. Wid ingen af deßa finnes antecknadt hwilka originaler blifwit följda, så att tecknaren, såsom man plär säga, sopat ingen spåren efter sig. Rec. tror sig strax af N:o 5 ha anledning att lägga wigt på denna anmärkning. Copian är troligen, såsom nästan alla (?) de öfriga, efter gravur. Det enda målade porträtt af Meßenius, som Rec. känner, finnes på Gripsholm, dit det blifwit skänkt från Witterh. Hist. och Antiqu. Akademien i Stockholm. Ansigtet är, på några obetydligheter när, det samma som planchen wisar, men drägten har flere olikheter. Då Rec. tills widare anser detta för originalet till teckningen, eller åtminstone till den copia, hwilken på planchen är återgifwen, wore det intreßant att weta, om denna olikhet i drägten är en blott godtycklig förändring. Förf. till texten säger, att Meßenius war född 1579. På det målade porträttet står A:o. 1611, ætatis 30. Huru skola deßa bägge uppgifter förlikas? N:o 6 är troget copierad efter gravur. N:o 7 ger ändtligen en bild af en Swensk Konstnär. Rec. gißar att Originalet är det porträtt af sig sjelf, som målaren förfärdigat till Receptionsstycke i Sw. KonstAkademien. N:o 8, är en copia efter Sergells Gipsmedaljon. Öfwer detta manér har Rec. förut yttrat sig. Alla deßa lithographiska porträtter utmärka sig genom en wäl utförd teckning och en ända till slafwiskhet noggrann efterbildning efter gravuren. Likheten är mestadels fullkomlig, dock förnyar Rec. än en gång sin önskan, att de egentliga originalerna, der sådana finnas, måtte jemföras, emedan de fel, som finnas i en copia, derigenom lätt kunde hjelpas. Ritningen fortfar att wara nog blek och swag, förmodligen för att så mycket närmare likna gravur. Texten fortfar att wara nätt uppsatt, men något mera charakteristik wore nödwändig. Den är nu en Biographi utan kritik, för mycket närmande sig till meritlista Den supplerar således icke den del af det lefwande hos personen, som ej genom tecknaren kan framställas. Det wore önskligt att åtskilliga icke graverade porträtter blefwe härefter walda, så att äfwen de ej endast i stora samlingar kunde beses. Efter Stjernhjelm och Meßenius skulle Rec. önska en plats åt Joh. Buräus, hwars högst charakteristiska bild sitter bredwid deßas i samlingen på Gripsholm.

Kongl. Rådets, General-Guvernörens, Fältmarskalkens m. m. Grefwe Erik Dahlbergs e-

genhändigt författade Dag-Bok. Sthm, Elmén o. Granberg, 1823, 330 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut f. N:o 71)

"Det war rått i dagningen enär jag kom tillbaka och fan Hans Maj:st ej ännu wara alldeles klädder, och som Hans Maj:st sådant mycket wål behagade, så blef Hans Maj:st wid samma Resolution, och lät Infanteriet stå uti Ståndorup 2 mihl närmare Friedrichsodde och geck likwål med allt Cavalleriet d 24 Januarii om morgonen neder opå isen in opå en liten Ö Brandsö, att försökia hwad fienden wille taga sig före, hwilken drog sin hela macht uti en skogsudd som kallas Isersnäs, och begynte i det Hans Maj:st lät avancera starkt utur sina schantsar och skjuta med stycken, hwarföre toge wi wänstra handen komme igenom dens alderhögstes mächtige och undersamma hjelp opå Fyn, och sloge fienden som hade satt sig i Battaille, finge hela ön, samt alla deras Officerare och hela deras macht bestående uti 24 Esqvadroner till häst och 700 knecktar, jemte 5 Danska Riksråd uti Hans Kongl. Maj:stis wåld och war wågen som Hans Maj:st geck öfwer isen ifrån fasta landet till Fyhn 1½ mihl. Efter slaget geck marchen ännu till en by Kongh.

Och som Hans Kongl. Maj:st wille prosequera sin Victoria och spela Plus Ultra, och ändteligen wid den starka frostens continuerande wille wetta huru stora Bålten war beskaffat, och om Hans Maj:st icke wid denne beskaffenhet skulle kunna besöka Konungen i Danmark opå Seland, och alltså igenom ett oförmodeligt streck bringa honom till en raisonabl fred; uti detta wichtige och Importanta ärendet, affärdigade Hans Maj:st mig samma natt ifrån bem:te Kongh, att jag skulle gå öfwer Langeland och öfwer stora Belten och flitigt den recognoscera om han skulle kunna bära, jag geck alltså samma natt fort med en confoij af 80 hästar under Rittmästaren Nythoff af Östgjötharne till Fooburg en liten stad; den 25 till Swennborg och samma dag öfwer Ön Tasing och deß Sund, till Staden Rutkiöping opå Langeland. Derifrån geck jag till Laalandske färgan och sedan med en tropp wål beredne Ryttare af 40 hästar geck jag öfwer stora Bålten 4 mihl in opå Laaland till en Herregård Grimstedt benämbd, hwareft fiendens Strandwacht sig till staden Nakschow retirerade, dock feck jag en Ryttare och 2 Bönder till fånga. Geck alltså med sluten tropp i fullt traf tillbaka och måtte allestädes, i synnerhet hwareft strömmen war starkaft, Isens tjocklek, och kom samma afton till Rutkiöping tillbaka igen. Den 27 Januarii begaf jag mig tillbaka och som jag förnamm, att ett helt compagnie hade sig utur slaget på Fyn Retirerat till en Ö, Arrö benämd, geck jag en passant dit, och fann ännu wid 70 Gemene Ryttare och Corporaler, men Officerarne wore hemligen förra natten ifrån dem gångne åth Holsten, hwilke jag strax lått understålla och geck tillbaka öfwer Tasing till Swennborg igen, Hwareft jag lemnade Rittmästaren med Partiet och geck den 28 fort och kom om aftonen kl. 9 till Hans Kongl. Maj:st till Dalems kloster.

Hans Kongl Maj:st satt äfwen öfwer aftonmåhltid, och som jag öfwer mitt förrättande gjorde en fullkomlig Relation och wiste Hans Maj:st isens tjocklek opå åtskillige ställen, och derhos försäkrade, det jag Hans Maj:st igenom Guds hjelp med Armén, utan skada wille öfwerbringa på Laaland, blef Hans Maj:st så öfwermåttan glad, så Hans Maj:st slog begge händren ihop och sade, nu Bror Friedrich skole wi talas med på god Swänska, lät alltså genast spenna före sin wagn och befallte mig åta af sitt bord, och följa Hans Maj:st sedan till Nyborg att öfwerläggia detta wichtiga ärendet med RiksAdmiralen som war förutgången till Nyborg och beskjöt några Danska Örligskiep, som der lågo infrusne, hwilket Hans Maj:st fortsatte och kom efter midnatten emot kl. 2 till Nyborg.

Här hade jag en swår och mycket farlig natt, ja så swår som jag någonsin tillförende utstådt hade, dy i det Hans Kongl. Maj:st med RiksAdmiralen och Danska RiksHofmästaren Corvitz Uhlefelt detta ärendet öfwerlade, och att Hans Maj:st opå min Relation ärnade gå öfwer stora Belten på Laaland och Seland, då wille deße begge ingalunda dertill condescendera, förebärandes så många otaliga farligheter som Bålten med sig förde och andra inconvenientier som Hans Maj:st och Armén kunde råka uti, och att det sig icke så kunde förhålla som jag berättade och slikt mer, så att Hans Kongl. Maj:st mig i deras närwaro om ett och annat befrågade, och befallte mig opå mitt sammwete säja sanningen, hwilket jag ock gjorde

med den försäkran jag igenom Guds macht wille föra Hans Maj:st öfwer utan någon skada, Hans Maj:st hade så när låtit sig af dem öfwertala och geck dermed till sängs och uti sin Cammare, men jag war hos dem i en farlig skola, som den som styrkte igenom mina berättelser Hans Maj:st att fatta sådane sälsamma och som de sade skadelige och farlige Resolutioner, hwarmed jag mig heem till mitt qwarter förfogade, män war icke wäl inkommen i stugun för än Konungens Båd kom efter mig, fant alltså Hans Maj:st wid min återkomst allareda wara till sängs gången, då frågade Hans Kongl. Maj:st mig ibland många andra discourser på sidlychtone ännu en gång mig rätt alfwarligen och opå mitt samwett, att jag skulle berätta sanningen, om jag trodde att Hans Maj:st skulle kunna komma öfwer, och om jag Hans Maj:st dertill råda wille, jag skulle intet achta hwad RiksAdmiralen och Ulfelt hade att inwända, Hans Maj:st wiste utom dem wäl hwad han ärnade göra, allenast Hans Maj:st wore försäkrad att isen kunde bära. Jag swarade, att Hans Maj:st wißerligen kunde komma öfwer, och ehuruwäl mitt lif wore mycket för ringa att betala der någon olycka eller skada skie skulle, dock icke destomindre försäkrade jag Hans Maj:st att så framt frosten continuerade, att jag igenom den allswäldiges hjelp wille utom någon skada öfwerföra Hans Maj:st, hade han ock tre gänger hundrade tusende man hos sig; deropå swarade Hans Maj:st nu är det godt I skolen också göra, och jag will i Herrans namn gå fort, Wrangel och Ulfeldt måge säja hwad de willja, deras mening kan wara god, men denne occasion är alltför kåstelig att låta så förbigå. Sände alltså Hans Maj:st genast efter Secreteraren Frantz Joell, som sedan kallas Örnstedt, befallte honom RiksAdmiralen oåtsport skrifwa Ordres till alla Regementerne att möta Hans Maj:st andra dagen i Swennborg, och som Hans Maj:st om morgonen bröt opp, och RiksAdmiraln blef på sin förra mening, och Hans Maj:st wid min berättelse, war RiksAdmiralen opå mig mycket wred och sade i skolen få skam, i bringa Kongen om Cepter och Krona, men jag swarade af frist mod och gott samwet, det jag hade lofwat wille jag näst Guds hjelp hålla, och sedan bröt Hans Maj:st opp och geck samma dag

till Swenn eller Swinnborg. Den 29 bröt Hans Kongl. Maj:st med sitt hela Cavallerie opp mycket bittida, geck öfwer Tasing till Lalanske färgan opå Langeland och åth der frukost. Och strax derefter befallte Hans Maj:st mig, att jag nu skulle rida förut och wisa wägen, som jag ock gjorde med den lycka, att emot kl. 3 eftermiddagen, hade Hans Kongl. Maj:st med sin hela Armée utan den allerringaste skada, den Högste ware ärat, paßerat stora Belten intill herregården Grimmstedt, opå Laaland som war 4 mihl. Hwaropå Hans Maj:st strax sände GeneralAdjutanten Lindeberg till RiksAdmiralen lätt honom sådant wetta, med den Ordre att följa med Infanteriet och stycken samma wägen efter, men RiksAdmiralen hade wid Lindebergs ankomst det icke welat tro, dock sig omsidor (som Lindeberg mig sedan berättade) storligen förundrat, och sagt: Nu, är Hans Maj:st öfwer, så hafwer Gud wist hulpit honom, ehuruwäl nu allt härigenom wähl och lyckeligen afloppt och Gud beskiärte en god fred, så blef dock RiksAdmiralen mig efter dagen alldrig god, utan mycket hådsk, hafwandes alltid sedan förhindrat min lycka, i synnerhet i det påföljande högstbeklagelige Interregnum, att jag i det jag hade förtjänt tack, derföre blef hatatt och alltså befann, Infra Virtutem Invidiam, och har mäst sedermera lida många förföljelser och förtret."

Rummet tillåter oß ej, att här meddela mera. Det anförda torde mellertid tjena att wända uppEdmärksamheten på denna bok.

Sammandrag af de märkwärdigaste Fredsslutен i Europa ifrån Nyare Historiens början intill närwarande tid. Öfwersättning. Mariefred, man, 1823, 44 sidd. 8:o.

Ändamålet med denna skrift är utan twifwel att tjena såsom en repetition wid läsningen af den nyare historien, i afseende på deß resultater inom den politiska werlden. Här upptagas de märkwärdigare fredsslutens data, willkoren derwid, hwarjemte nämnas några ord, som upplysa anledningarna till de europeiska krigen, ifrån de fyra krigen mellan Carl V. och Frans I. ända till den andra Parisiska freden, d. 20 Nov 1815.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 73. Den 11 September 1823.

Recension.

Tal, till åminnelse af Aflidne Riksdagsmän. Den 16 April 1823. Sthm, Scheutz, 1823, 45 sidd. 8:o.

"Hwadan kommer," yttrar sig en ibland Talarne wid denna åminnelsefest, "att wi så gerna på en kommande tid wilja öfwerflytta wördade minnen, ehuru allt utom oß och inom oß säger oß, att wi icke skola se denna kommande tid? En inre kraft manar oß dertill, en kraft som finnes hos alla, ehurn mer eller mindre werksam, som följer oß genom alla lifwets åldrar utan att sjelf åldras — samma kraft manar oß dertill, som under lika tider och rum manar lika tänkande och lika kännande att ställa sig bredwid hwarandra, olika tänkande och olika kännande att ställa sig emot hwarandra." Denna kraft, som manar de efterlefwande till erinran af de bortgångne och till meddelande af denna erinran åfwen åt andra, mäste nödwändigt hos de efterlefwande ännu lifligare uppwäckas, då de, såsom wid ett riksmöte, efter längre eller kortare tids förlopp å nyo tillsammans inträda i de fordna förhållanderna och å nyo företaga till behandling de ämnen, hwarom de förut mången gång i förening med de bortgångne öfwerlagt. Hafwa de senare i deßa ämnens behandling wisat en utmärkt klokhet, så saknas de wißerligen, ty mängden af menniskor äfser hufwudsakligen hwad som kan bereda nytta; men det blir en kall saknad, en saknad som hastigt förswinner, emedan förtroendet så lätt öfwerflyttas på en annan förståndig, hwilken snart tror sig jemngod med den bortgångne eller honom öfwerlägsen och i följd af denna egenkärlek så litet märker, huru mycket han ofta medwetslöst bygger på en annans grund. Blir en sådan man efter sin bortgång ihågkommen med ett minne, så är det en kallt beräknad tacksamhet eller ofta endast bruket, som framkallar Talaren. Har åter den bortgångne i förening med ett ljust förstånd och en skarp blick agt en warm och liflig känsla för allt stort och ädelt, har han antingen werkligen uppoffrat sig sjelf eller wisat sig färdig att uppoffra sig för hwad han funnit rätt och ledande till allmänt bästa, då har han i de lika tänkande och lika kännande efterlefwandes hjertan nedlagt ett frö till en waraktigare och lifligare erinran, som ej kan rymmas inom ett eller annat bröst, utan söker en större rymd för sin utweckling. Då uppstår Talaren af en inre oemotståndlig kallelse; förmår han då att hos sina åhörare bereda rum för denna erinran, derigenom att han ställer den bortgångnes förtjenster i rigtigt ljus och blir hos mängden den deraf uppwäckta saknaden rätt liflig, så är det ett godt tecken, ett säkert bewis att det höga och ädla åtminstone är nära att winna seger öfwer allt det låga och oädla.

Rec. tror sig äga all anledning att nu hoppas ett så önskanswärdt förhållande, emedan denna minnesfest, så widt Rec. känner, nästan allmänt blifwit på det högsta gillad, icke endast i afseende på det sätt, hwarpå den blifwit werkställd, utan åfwen i

afseende på valet af de bortgångne medborgare, hwilka ansetts wärdige en sådan hågkomst. För dem, som icke kunde deltaga i denna fest och ännu icke haft tillfälle att läsa de derwid hållna Tal, will Rec. i korthet lemna deraf en enkel framställning och önskar derwid att i någon mån kunna återgifwa de intryck af rörelse, saknad och glädje, som han sjelf kände wid genomläsningen nästan af dem alla.

Sedan Ordföranden Friherre Henning Wrangel föreslagit skålar för den Kongl. Familjen och tillkännagifwit ändamålet med denna högtid, uppstod först Justitiä Rådet Grefwe Hamilton och talade öfwer Hans Excellens Grefwe Carl Adam Wachtmeister. Den aflidnes medborgerliga tänkesätt skildrades kort, men dock tillräckligt för att genom de anförda dragen af den frimodighet och fasthet i grundsatsen, som han wisade wid och efter 1789 års Riksdag, kunna inse hans wärde såsom medborgare och hans förtjenst till denna hågkomst.

Derefter talade Kanslis-Rådet von Hartmansdorff öfwer Statz-Rådet Friherre Gudmund Göran Adlerbeth. För dem, som deltogo i denna fest, borde saknaden af denne förtjente medborgare wara mera lifslig, då han werksamt deltagit i grundläggningen af wår nuwarande statsförfattning och sedermera både såsom medlem af regeringen och såsom representant bidragit till deß widmakthållande. Men icke endast under deßa nya förhållanden mellan Konung och Stänber, utan äfwen redan wid samma Riksdag, wid hwilken Grefwe Wachtmeister talade för friherens sak, wisade Frih. Adlerbeth sig wärdig det riddersmanna namn han bar. Då Konung Gustaf III. wid nämnde Riksdag för de på Riksalen församlade Ständerna föreslog Förenings- och Säkerhetsaktens antagande och flere af Ridderskapet och Adelns medlemmar förjäfwes yrkat på sin rättighet att förut få öfwerlägga om Konungens proposition, uppträdde Adlerbeth och tilltalade sin Konung och wälgörare, i hwars förstlida tjenst han såsom Hand-Sekreterare stod, "icke med lagens redan fäfängt anwända, utan med känslans förut obegagnade språk." "Inför Eders Maj:ts thron," sade han, "wågar en undersåte, som rönt de dyrbaraste wedermälen af Eders Kongl. Maj:ts nåd, och erkänner dem med wördnadsfullaste hjerta, att upphöja en owan och swäfwande röst. Men, Allernådigste Konung, hwarken tid eller tillfälle tillåta mig nu att nämna mina enskilda underdåniga förbindelser emot Eders Kongl. Maj:t såsom wälgörare. På denna stund är ej fråga om annat, än mitt nit, min kärlek för Eders Maj:t såsom min Konung, för Swerige såsom mitt Fädernesland. Jag finner mig närwarande wid det högtidligaste tillfälle, som i menskligheten kan yppas, wid den wigtigaste öfwerläggning, som kan förehafwas. — Förlåt, Allernådigste Konung, den önnina sinnesrörelse, som af mig utpräss ar tårar. Betagna af samma känslor, ser jag mina närwarande medbröder, detta Rikes Riderskap och Adel. De äro, som jag är öfwertygad, alla lika brinnande med mig, af nit för Eders Kongl. Maj:t och fosterlandet (här afbröts talaren öfwerljudt af sitt Ståndz bifallsrop), men de fleste tillåfwentyrs lika oförmögna att stadga sina tankar på denna stunden, öfwer ett ämne som skall afgöra ett helt rikes, millioner menniskors öde för sekler. Så stort detta werket är, så nödigt är att derwid anwända betänksamhet. Med djupaste underdånig wördnad för Eders Kongl. Maj:t, med warmaste kärlek för samtlige mina medborgare af de öfriga Ständen, besw är jag Eders Kongl. Maj:t wid Gud, wid sin thron, wid sitt hjerta, sitt ädelmod, wid samtid och efterwerld, att oß måtte förunnas någon betänketid." Konungen sjelf, säger Hr H., blef synnerligen bewekt, och Rec. twiflar att någon, som läser detta yttrande och som betänker det förhållande, hwari talaren stod till Konungen, skall kunna undgå att derwid känna en djup rörelse. "Blott 20 år efter denna tid," yttrar sig widare Hr H., "föll Thronen undan Gustaf den Tredjes Son, och förlorades Finland, just genom mißbruket af den magt, hwarmedelst Fadren wille försäkra sig om begge." — Ett wärdigt, enkelt och rörande minne af den borgångne, tolkadt af en ibland wåra mäst utmärkta och aktningswärda Riksdagsmän.

Grefwe Schwerin inbjöds derefter af Ordföranden att tala öfwer sin aflidne wän, Friherre Corfits Ludwig Stael von Holstein. Alla de öfrige, åt hwilkas minne denna fest war helgad, njöto under hela sin riksdagsmannabana ett nästan allmänt bifall och fullkomlig rättwisa förderas handlingssätt. Frih. Stael ensam stod länge alldeles mißkänd, slutligen högaktad och älskad

af några, men af mängden alldrig rätt förstådd. Teckningen af honom war ojämnförligt swårare, än af någon annan, då hela hans riksdagsmannalif syntes wara en oupplöslig gåta. Den har dock blifwit löst af den talare, som här tecknat hans minne, och de skenbara motsägelserna uti hans handlingar äro på ett sådant sätt förklarade, att Rec. tror att hwar och en skall finna sig deraf tillfredsställd. Innom så få blad torde man derjemte swårligen på något ställe kunna träffa en sådan mängd af djupa blickar i det inre af menskliga förhållanden, i förening med förmågan att genom upptagandet af några få caracteristiska drag göra åskådligt, huru personen så handlade och så måste handla, för att wara hwad han war, samt slutligen i förening med en öfwerallt genomgripande hjertlighet och innerlighet. Rec. kan ej undgå att anföra ett ställe ur detta förträffliga Tal:

"Må det icke förwilla oß, om wi se de ärebetygelser som tilldelas dem, hwilka deltaga i Staternas offentliga lif, wara af så olika slag; olika under det de lefwa; och icke mindre olika de intryck de qwarlemnat, sedan de fränträdt skådeplatsen.

Somlige få högt påkalla de förbigångnes ärebetygelser; andras anspråk blifwa synliga först i den mån som deras inre wäsen hinner uppenbara sig.

När de förra gått hädan till en annan werld, fortfara ärebetygelserna ännu en tid sin wanda gång — om den bortgångne warit en bland de flere wisare på statens konstigt sammansatta ur, som drages af ett och samma lod. Först beklagas den förlust som Staten gjort; dernäst saknas embetsmannen, af somlige för det att han war god, af andra för det att han war icke god; man föranstaltar att minnet af hans anletsdrag på duk, i metall, i marmor uppbewaras åt kommande slägters blickar; omsider, ehuru ofta först i en aflägsnare tid, om nyfikenheten skulle wäckas att känna den tidens karakter, i hwilken han utförde sin röle, eller hwad den tiden gjort för att befordra allmän tillwärt och förkofran, eller gjort för att hindra den — frågar man efter hans karakter, frågar man hwad Tromannen, eller den Högt betrodde mannen, eller den Högst betrodde mannen warit, betraktad såsom man för sig.

Andra åter, under det att de synas på wår horizont, finna wi dem stående i samma förhållande till de förra, som wi se en stjerna af 7 de rangen till firmamentets bloß. Mängen är som icke eus blir dem warse. Den som behöfwer ljus för att finna hwad han söker — hwad gör det honom, om det ljus, som lyser honom, är ljus genom sig sjelf, eller återsken af ett ljus? — De åter, hwilka älska ljuset för ljusets skull, hwila sina ögon med behag på den af andra obemärkta stjernan, hwars blick, af ingen dunstkrets fördunklad, rent och mildt möter deras; och har stjernan försynt dragit sig undan för det gyllene spannet som bebådar dagens drott, så qwarstadnar i den skådandes inre en aning om ljusets egentliga wäsen.

När en man af detta slag går hädan till en annan werld, förswinner han obemärkt. Lodet stadnar när hans sista timma slagit. Inga gråterskor förkunna högt hans bortgång; ingen lofstalare bjuder till att genom ett åminne öfwer honom stifta ett åt sig; ingen twistar med Gud som kallat honom hädan. Men sådan som han sjelf war i lifwet, sådan lefwer han i de qwarlefwandes känsla; återkalla de hans bild för sina blickar, så sker det, icke för att påminna sig hwarigenom han utmärkte sig framför andra män, utan derföre att han war en man, sådan som man önskar sig ett ombud för Folkets rätt och bästa, sådan som man önskar männen i allmänhet, när man sjelf högre älskar allmän tillwärt och förkofran än sin egen.

En sådan man war Friherre Gorfits Ludwig Stael von Holstein, en af Swenska Folkets Representanter."

Ett förwillande tryckfel i detta Tal, sid. 18, tror sig Rec. böra anmärka till rättelse: ljudet i stället för ljuset.

Öfwer Friherre Samuel Gustaf Hermelin talade Hr G. Montgomery. Redan wid 1769 års Riksdag uppträdde Frih. Hermelin såsom Talare på Riddarhuset. "Denna Riksdag," säger Hr Montgomery, "märkwärdig för de olika åsigter, hwilka då i utbrott röjde sig, och den osörsagdhet hwarmed deßa framfördes, satte äfwen unga Friherre Hermelin på prof: den sonliga och medborgerliga pligten kom i strid, men han twekade icke länge mellan den ömmare känslan och sin motwägande öfwertygelse: utslaget utföll till Fädernesländets fördel, likwäl med den grannlagenhet att hwarken den sonliga wördnaden blef åsidosatt eller den faderliga kärleken minskad." Frih. Herme-

lins far war nämligen wid denna tiden en lika aktad som werksam ledamot i Rådet. Då den redan omnämnda Säkerhetsacten föreslogs, war Frih. Hermelin en ibland dem, som kraftigt sökte motwerka deß antagande. Äfwen han hade den sorgliga tillfredsställelsen att se sina aningar förwerkligade och att öfwerlefwa de olyckor, som förorsakades af detta owisa steg, från hwilket Konung Gustaf III. oaktadt så många förenade föreställningar icke kunde förmås att wika. Ägde han sedermera den glädjen att se fäderneslandet räddadt från undergång och att wara både medwerkande och wittne till deß nya uppblomstring, så träffade slutligen olyckan honom sjelf i hans enskildta yttre lif. Hwilken Swensk kan wara okunnig om hans owanligt stora patriotiska uppoffringar? "Hänförd af sitt begär," säger Hr M., "sitt nit att gagna det allmänna, glömde Frih. Hermelin alldeles sitt enskildta bästa och glömde, må hända, äfwen att beräkna sina enskilda tillgångar: de woro stora, men icke så stora, så gränslösa som hans Patriotism." En mängd af sammanträffande olyckor förstörde hans förmögenhet. Men "med hans aldrig swigtande tro och hopp på Försynen, rubbades icke hans lugn af deßa mångartade motgångar: de rasade twärtom förjäfwes mot dygdens och det goda sammwetets fasta, alla öden trotsande klippa. Blott en förlust sårade honom djupt, nemligen förlusten af det dyrbaraste en sann medborgare äger: rättigheten att deltaga i representationens, i sitt ärorika Ståndś öfwerläggningar. Men äfwen häruti lugnades han af sitt inre medwetande att hwarken hafwa förwerkat denna eller någon annan dermed gemenskap ägande medborgerlig rätt, genom ett mindre wärdigt personligt uppförande, utan blott i följd af Lagens kanske icke nog billiga kraf, sedan förkrossande olyckor, utan eget förwållande, bragte honom från det materiella oberoendet."

Frih. Hermelins förtjenster, både såsom Riksdagsman och Medborgare, äro i detta Tal på ett wärdigt sätt skildrade och framställningen deraf hedrande för den Talare, som wid detta tillfälle lemnade åt den bortgångne denna gärd af saknad och högaktning.

Grefwe Carl Henrik Posse till Fågelwik talade derefter öfwer Assessor Johan Gottlieb Gahn. Såsom fullmägtig för Fahlu Bergslag deltog Assessor Gahn redan wid 1778 års Riksdag i Ståndernas öfwerläggningar och 1809 blef han, genom sitt Ståndś förtroende medlem af Constitutions-Utskottet. I utarbetningen af wåra nuwarande grundlagar deltog han werksamt, och utmärkte sig derwid med ett lefwande nit för Fäderneslandet och med en oryggelig föresatts, att aldrig lemna sitt bifall till något beslut, utan grundlig pröfning och full öfwertygelse. Men han förtjenade icke endast i detta afseende hågkomst, ty såsom wettenskapsman intager han ett utmärkt rum ibland dem, som gjort Fäderneslandet heder, genom de många wigtiga upptäckter, hwarmed han riktat wettenskaperna. Lärjunge af Bergman, ägde han ock den lyckan att åt honom och åt efterwerlden skänka den namnkunnige Schéele, hwilken träffades obemärkt på ett Apothek.

Den Talare, som hedrade Assessor Gahn med denna minnesteckning, har redan oförmodadt och alltför tidigt bortgått. Af många saknad för sina utmärkt ädla och upphöjda tänkesätt, har han rätt att sjelf wänta den sorgliga tjenst, som han wid detta tillfälle wisade en förtjent medborgare.

(Slutet följer.)

Litterära Underrättelser.

Frankrike. Monumens anciens et modernes de l'Hindoustan, décrits sous le double rapport archéologique et pittoresque, et précédés d'une notice géograph., d'une not. hist. et d'un discours sur la religion, la législat. et les moeurs des Hindous; par L. Langlès. Avec 144 pl. et 3 chartes géogr. Paris 1821, 2 T. in-fol. — Den temligen utförliga titeln uppgifwer de ämnen, som afhandlas i detta werk, på hwilket Förf. arbetat tio år. Den ofantliga rikedomen på materialer har twungit Förf., att, emot sin första plan, endast fästa sina undersökningar wid den egentliga halfön, söder om floderna Tapti och Mahanada. Förf. menar att denna del af Indien erhållit sin odling från Abyssinien, hwarifrån Buddha, som afbildas swart, nästan utan skägg, med krusigt hår, tjocka läppar och platt näsa, ledde sin härkomst. Denna lära anser han hit wara införd 1000 år före Chr.

Swensk Litteratur-Tidning.

No 74. Den 15 Sept. 1823.

Recension:

Tal, till åminnelse af Aflidne Riksdagsmän. Den 16 April 1823. Sthm, Scheutz, 1823, 45 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut f. N:o 73)

Twänne Riksdagsmän af BondeStändet hade anmält sin önskan att få tala öfwer twå bortgångne medlemmar af sitt Ständ, och ehuru deßa med döden afgått före sista Riksdagen, medgafs på Ordförandens proposition denna afwikelse från Sälskapets öfwerenskommelse.

Bankofullmäktigen och Riksdagsmannen Anders Danielsson uppstod då och talade öfwer aflidne Riksdagsmannen Matts Pehrsson ifrån Dalarne. Redan wid första genomläsningen af detta Tal saknade Rec. deruti den lugna och rörande ton, som råder i alla de föregående, och Rec. tyckte sig märka, att Talaren mera hänfördes af begäret att yttra sitt mißnöje med wår constitution och det sätt hwarpå den antogs, samt att bestraffa dem som låta förleda sig af smicker, löften eller hot, eller som mottaga några nådebewisningar af regeringen, än af begäret att enkelt och wärdigt framställa den aflidnes förtjenster; kortelligen, att det förra war hufwudsak, det senare wisak. Rec. har wid förnyad genomläsning wäl funnit denna sin förmodan tillräckligt styrkt, men öfwer Talarens uppsåt bör och will icke Rec. döma och inskränker sig således till det owederläggliga påstående, att Talet icke är skrifwet med det lugn och den frihet ifrån alla biaffigter, som här oundgängligen erfordrades.

"Rikets Lagstiftare", yttrar sig Talaren, "samlades till Konstitutions Riksdagen 1809, nästan utan all erfarenhet, utan allt samband, utan gifwet mål och utan föreningspunkt. Alla kände wi, att det gamla systemet war odugligt, att ett nytt borde uppföras, om Landet skulle hjelpas ur sin wanmakt; men få insågo klart bristerna i det gamla eller de egenskaper, som fordrades till det nya. Derföre blef ock så litet gjort för den nödwändiga omskapningen; mängden af de gamla, med en konstitutionell statsform oförenliga felen i författningen, bibehöllos; några ändrades till bokstafwen, hwilken deremot till största delen legat död intill wåra dagar. Den werkliga konstitutionalitetens fiender och de många enskilda interessenas slitning, förledde maßan af Lagstiftarne. Hot och löften sparades icke. Jag will blott erinra, huru det tillgick wid Regeringsformens underskrifwande å Bondeståndets wägnar."

Rec. wädjar till hwar och en läsares eget omdöme, huruwida en sådan ton war lämplig wid ett tillfälle, der allt borde andas frid och försonlighet och der förbjudet en sådan sinnesstämning werkligen war rådande. Flere af de föregående Talarne hade wäl i sin skildring upptagit och bedömt en och annan olikhet i åsigter och tänkesätt, samt wisat huru flere af Ridderskapet och Adeln på ett ädelt sätt sökte förhindra antagandet af en Lag, som sedan öfwer Konung och Land förde så

mycket förderf; men icke ett enda förfördelande uttryck, icke en enda med eller utan uppsåt framkastad hemlig hänsyftning har Rec. deruti kunnat upptäcka. De öfverensstämma alla i beklagande öfwer Konungens misstag, och i glädje öfwer att deßa tider äro förbi samt att wi äga en constitution, hwilken, oaktadt sina äfwen af dem medgifna enskilda brister, i det hela är förträfflig.

Talaren har erinrat, huru det tillgick wid Regeringsformens underskrifwande, och dermed kastat en förhatlig skugga både på Konung och Med-Ständer. Beskyllningen är så mycket mera sårande, som den, genom den troligen icke beräknade obestämdheten i uttrycket, lemnar ett widsträckt fält för hwarjehanda uttydningar. — Ständerna samlades 1809 i en för Fäderneslandet högst olycklig och wådlig tidpunkt. Talaren påstår, att de woro "utan allt samband, utan gifwet mål och utan föreningspunkt." Men war icke Riksföreståndarskapet mottaget af en ättling af Wasastammen, och war icke han en tillräcklig föreningspunkt? Fäderneslandets räddning och beredandet af deß framtida wälstånd war ju målet för Ständernas bemödanden? Sambandet emellan de särskilda Ständen och deras förhållande till hwarandra wid Riksdagen war ju förut bestämdt; ty de hade under det förflutna århundradet flere gånger warit samlade. Eller om Talaren med samband förstår enighet, så fanns den wißerligen wid Riksdagens början, ty Ständerna möttes med en omißkännlig ömsesidig wälwilja och ömsesidiga försäkringar att broderligt biträda hwarandra i den gemensamma olyckan. Endast genom BondeStändets öfwerdrifna påståenden i frågan om all jords lika beskattning och om Privilegiernas uteslutande ur Regeringsformen, war denna samdrägt på wägen att rubbas. Rec. kan och will icke tadla anledningen till deßa påståenden, ty de härledde sig från känslan af de utomordentligt tryckande bördor, som detta Stånd mer än de andra fått widkännas under den förflutna olyckstiden, och från öfwertygelsen om rättwisan att deßa bördor, äfwen om de för framtiden kunde minskas, af alla borde lika delas. BondeStändet insåg icke genast den ännu större orättwisa, som i flere asseenden skulle uppkomma genom stadgandet af en sådan lag. Det betänkte icke, att derigenom ett stort ingrepp gjordes i äganderätten, som alltid och owillkorligen bör hållas i helgd. Icke endast ibland dem, som köpt egendomar för ett betydligen högre pris, just af den orsak att de woro lindrigt belastade med allmänna utskylder, utan äfwen ibland dem som ur den ärfda egendomen med penningar utlöst syskon eller slägtingar, skulle mången hafwa blifwit alldeles olycklig, och en så oförmodad, obillig och af andra medborgare tillskyndad förlust af sin wälförwärfda egendom, medför ofelbart de förderfligaste följder. En dylik egenmäktig åtgärd af de för ögonblicket maktägande har grundlagt mångens omstörtning af de nya och återgång till de gamla förhållanderna, och man bör icke förundra sig, om misströstan öfwer sin egen och sin familjs räddning från nöd och elände leder till förtwiflade och förderfliga beslut.

Efter flere uppmaningar och förklaringar till BondeStändet, så wäl ifrån Konungen som ifrån Ridderskapet och Adeln, och sedan Bondeståndet blifwit derigenom upplyst om den werkliga beskaffenheten af deß alltför widt utsträckta fordringar, förklarade Riksdagsmannen Anders Nilsson ifrån Jemtland d. 26 Junii, att sedan Medständerna till någon del ingått i BondeStändets fordringar och Konungen försäkrat, att widare öfwerläggning i sådana förbehållna punkter icke skulle förhindras, han icke utan brottslighet mot sambället kunde wägra tillstyrkan af Constitutionens underskrifwande uti en tidpunkt, då uppskof dermed möjligtwis skulle medföra wådliga följder, och då det beklaganswärda misförståndet borde häfwas, så att icke Ständerna sjelfwe werkställde en omstörtning, hwilken fiendernas öfwerlägsenhet icke förmått fullända. Deri instämde några af Ståndets Medlemmar, men flere påstodo att Constitutionen ännu icke borde underteckнas, hwarester ett Memorial framlemnades, som innehöll förslag till en förklaring inför Konungen öfwer Ståndets förhållande och en förnyad wägran af underskriften. Slutligen medgafs likwäl deruti, "att harmen, ehuru grundad, fört Ståndet längre än wederbordt och att, oaktadt en lika beskattning af all jord wore af de största och wigtigaste fördelar för Fäderneslandet, den icke bör förr werkställas, än ägarne af de oprivilegierade egendomarne i Riket kunna gifwa de privilegierade egendomarnes innehafware en mera lämplig och tillräcklig ersättning, än den Ståndet nu erbudit." Detta Memorial

war underteckнadt med många namn, bland hwilka Anders Danielssons äfwen befinnes, och det blef af Ståndets pluralitet gilladt. Efter Ståndets egen begäran fingo deß medlemmar dagen derefter företräde hos Konungen. Han tilltalade dem rörande, föreställde dem de skadliga följderna af ett fortsatt ihärdigt nekande, och att de derigenom icke borde söka att "twinga sig till fördelar, som endast kunna skänkas af wälwiljan, af förtroendet, och som säkrast på sådant sätt winnas." Slutligen yttrade Konungen: "Må edra tankar fritt och otwungit blifwa yttrade! Jag lemnar detta rum för att bereda Eder tillfälle att anställa votering med slutna sedlar öfwer den proposition som Eder föreläsas skall. Efterssinnen följderna af detta högtidliga steg, twingen Mig ej, Redelige Dannemän, att medelst allmänt kungörande af hwad sig nu tilldragit, öfwer Eder kalla Swenska Folkets rättwisa Dom." Propositionen innehöll löfte om Konungens bemedling emellan Ständen, med all den åtgärd och kraft, som Lagar och ömsesidig billighet medgifwa, så wida BondeStåndet war beredwilligt att underteckna Constitutionen; — den beswarades med ett enhälligt Ja, jemte ett allmänt yttrande att ingen votering war af nöden. Talemannen, anmanad af BondeStåndets enstämmiga röst, framträdde derefter och underteckнade Constitutionen.

Då Rec. omöjligen kan föreställa sig, att det wid detta tillfälle tillgeck annorlunda, än hwad det sedermera af BondeStåndet erkända Protocollet innehåller, så inser icke Rec. något skäl för Talaren att deröfwer fälla ett så hårdt och förolämpande omdöme. Menar Talaren med hot, att Konungen öfwer Ståndet ernade nedkalla Swenska Folkets rättwisa Dom, i händelse af en fortsatt wägran, så medger wäl Rec. att detta yttrande innebär en slags hotelse, men finner deri ingen ting som kan förtjena det minsta tadel. Något annat, som kunde hänföras under en sådan benämning, har Rec. omöjligt kunnat upptäcka. Löften sparades icke, säger Talaren. De blefwo äfwen uppfyllda, om icke till den grad, som han önskat och wäntat, likwäl så, att BondeStåndet fann sig wara förbundet, att genom en särskild Deputation betyga sin undersåtliga wördnad och erkänsla för Konungens nådiga omwårdnad. Likaledes ifrån sina MedStänder erhöll BondeStåndet snart underrättelse, att de åtagit sig hwarjehanda skyldigheter, hwarifrån de förut warit befriade. Kunde det åter wara tänkbart, ehuru Rec. för sin del anser det otroligt, att wid detta tillfälle något yttrades eller tillbrog sig, som icke blef upptaget i Protocollet och som war af den beskaffenhet att det icke der kunde upptagas, så skulle detta antagande wittna högst ofördelagtigt både om Talaren och hela Ståndet, äfwensom det skulle wara helt och hållet stridande emot hwad Talaren yttrat om Matts Pehrsson, att denne aldrig lät förleda sig af smicker eller skaka sig af hot, och således aldrig skulle af sådan föranledning hafwa gifwit sitt bifall till underskriften. Rec. hoppas att han genom det anförda både wisat, huru oförenlig med rätta förhållandet Talarens uppgift är och hwad affeende den således förtjenar.

Rec. förbigår en del af det följande, ehuru tillfälle till anmärkningar äfwen derwid på många ställen erbjuder sig, för att anföra detta yttrande: "Om jag", säger Talaren, "någonsin rätt fattat den stora betydelsen af Swenskt Bondestånd; så består den deri, att i Lagstiftningen skall deltaga en klaß Medborgare, hwilka af hela sin lefnadsbestämmelse få den rigtning, att gunst icke kan winna på dem något inflytande. Man upphörer att wara Bonde i ordets stora ädla betydelse, så snart man önskar och sträfwar efter gunstens utmärkelse, denna kräfta i Staten, som mördat så mången sann kraft. Titlar och Ordnar äro ej till för Bonden, förran han upphört att wara Bonde till själ och till hjerta. Deßa sattser dref Matts Pehrsson, och jag är öfwertygad, att han aldrig skolat kunnat förmås att emottaga något för Bönder owanligt Nådetecken eller någon bestämmelse, som satt honom i beröring af något annat än sina kommittenters behof och önskan."

Talaren föreställer sig således, att BondeStåndets rättighet att representera icke grundar sig på annat, än på behofwet att hafwa åtminstone en afdelning af Riksdagsmän, som icke af gunst kunna förledas till uppoffring af det allmänna för det enskilda. En wärdig föreställning! för hwilken de öfriga Ständen böra stadna i förbindelse hos Talaren. Denna gunstens inflytelse synes likwäl Talaren sjelf befara, emedan han på ett annat ställe yttrar sig: "Då granna löften och smicker slösades, huru ofta tog icke då

den ärlige gubben en ung warmblodig medbroder i handen och warnade: Tro dem icke, sade han, nu så länge de behöfwa dig, fjäsa de för dig; men så snart de wunnit hwad de önska, känna de dig ej mer. — Önskligt wore att en Matts Pehrsson alltid funnes för att inpregla denna lära hos hwarje Ledamot af mitt Stånd." Hwarföre anser Talaren en sådan warnande röst alltid behöflig och önskwärd, om han tror sig förwißad, att gunst eller löften om gunst icke kunna werka på hans medbröders tänkesätt? Äfwen Rec. medgifwer, att Titlar och Ordnar icke tillhöra Bonde-Ståndet, men en sådan kraft att förstöra all moralité kan Rec. icke tillägga dem, de må förlänas åt Bönder eller medlemmar af de andra Ständen, såwida icke förut all tro och ära är förswunnen. "Med heder i hjertat", sade den aktningswärde och redan omnämnde Riksdagsmannen Anders Nilsson wid 1809 års Riksdag, "är det likgiltigt, om han har stjerna på bröstet", och att heder i hjertat kan finnas under stjernan, det hoppas Rec., att till och med Anders Danielsson måste medgifwa. Eller erinrar sig denne Talare, hwem som t. ex. 1789 ifrigast faktade för friheten? War det de obetitlade och de, som icke buro ordnar, som höjde sin röst? Protocollerna innehålla ju, att ingen af BondeStåndets medlemmar gjorde någon inwändning, då Förenings- och Säkerhets-akten föreslogs? Twertom war det just de med titlar, ordnar eller ämbeten försedda, som sökte förswara de gemensamma rättigheterna, och ibland deßa Talare war det en, som stod till Konungen i det mäst beroende förhållande af tacksamhet och enskild tillgifwenhet. Rec. har redan omnämnt hans ädla handlingssätt. Deraf kan man lära, att det så illa utropade beroendet icke är farligt, så wida man ännu i allmänhet kan räkna på heder och ära, och så länge Regeringen icke sjelf will eller icke äger makt att utan Ståndets nästan enhälliga beslut beröfwa en representant deß riksdagsmannarätt eller att skilja en ämbetsman utan dom och ransakning från ett ämbete, som icke räknas bland förtroende-syßlor. Ett sådant ingrepp af Regeringen i enskildas rättigheter, tillkommer det Rikets Ständer att förhindra och deri böra de kunna lyckas, men att genom prohibitiva lagar wilja återföra heder och ära i det hjerta, der de icke mera finnas, eller (såsom Spaniens Cortes försökte) att wilja qwarhålla dem, der de synas wara nära att gå förlorade, dertill är deras förmåga otwifwelagtigt alltför otillräcklig och det både är och blir ett wansinnigt försök.

Twänne wäsendtliga omständigheter har Talaren förbigått wid skildringen af den aflidne. Den ena är förklaringen af den motsägelse, som finnes mellan Matts Pehrsons ifwer att påyrka alla privilegiers upphäfwande och all jords lika beskattning samt haus bemödande att sedermera nitiskt förswara Bergsmansprivilegierna; hwilken motsägelse pluraliteten af Ståndet ansåg högst owäntad och oförklarlig. Rec. tror, både att den kan tillfredsställande förklaras, och att den här bordt förklaras, emedan den behöfwer att upplysas. Den andra omständigheten, säger sig Talaren med flit hafwa underlåtit omnämna, nämligen "om Matts Pehrsson warit Riksdagsman länge eller kort tid; om han haft något särskildt uppdrag wid eller mellan Riksdagar, emedan detta intresserar oß föga." Rec. tror att Talaren deruti betydligt mißtagit sig, ty Rec. räknar det såsom en utmärkt förtjenst hos den aflidne, att han ända till sin bortgång förblef en werklig bonde till handlings- och tänkesätt, och detta, oaktadt han ätta år war fullmäktig i RiksGälds-Contoret. Då deßa fullmäktige längre tid blifwa bibehållne wid ett sådant förtroende, och således, ryckte ur sina wanliga enkla förhållanden, nödgas länge leswa afskiljde från den omgifning af slägtingar och bekanta af sitt eget Stånd, bland hwilka de uppwärt, så är det nästan owäntadt, att de alltid kunna bibehålla det enkla okonstlade wäsende, som de från sin hembygd medförde. De inträda i nya förhållanden, och söka de ej sjelfwa nya bekantskaper, så uppsökas de kanske af sådana personer, hwilka gerna wilja råda, der de ej sjelfwa kunna få handla. Efter deßa personers åsigter af patriotism och sedlighet bilda de sig oförmärkt, och i begge afseenden kunna de möjligen derigenom komma både på rätt och orätt wäg.

Slutligen talade Riksdagsmannen Longberg öfwer aflidne Riksdagsmannen Anders Anderssson Åberg från Westerbotten. "Hans wärde", säger Talaren, "ehuru omißkänneligt, war ej af det lysande, bländande slag, som bjuder förwäning. Lugn och stilla, fast och orubblig war hans dygd, ljust hans förstånd och outtröttlig hans arbetshåg. Han kände intet högre, intet heligare, än Fäderneslandets wäl. Hans minne skall ej fruktlöst återkallas; det skänker oß bilden af en sann Riksdagsman, och uppfordrar till efterföljd."

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 75. Den 18 September 1823.

Recensioner:

Theophrosyne. Läsning för Kyrkans och Skolornas Wänner. Första Häftet. Med Porträtt af Olaus Petri. Sthm, Nestius, 1823. 204 sidd. 8:o.

Under ett halft århundrade har ett wißt olycksöde swäfwat öfwer wårt K. Fäderneslands religiösa och theologiska tidskrifter, ifrån Roséns Präst-Tidningar 1768 till och med Tidskriften för Religionens wänner och Läsning för Präster af Thomäus, af hwilka bägge skrifter andra häftet utkom 1819 och derefter, så widt Rec. bekant är, intet widare. Af deßa tidskrifter hafwa nämligen flera dels icke egt något högre wärde, såsom wäsendtliga länkar i den religiösa eller theologiska bildningen (Bure), dels utan sinne för det allmänna och omfattande uti åsigter slafwiskt eller åtminstone enstdigt hyllat en Tysk eller Dansk modeton för dagen (Journal för Präster m. fl.), dels såsom sjusofware halfslumrande rusat opp med drömmar från förflutna decennier (Berlins Magasin), dels swäfwande på gränsen emellan populär religion och Religions-Philosophi, emellan Systematisk theologie och så kallad Biblisk, med syftning att gagna Religionens både lärare och öfriga wänner ofta lemnat allas fordringar otillfredsställda. De flesie af deßa tidskrifter hafwa haft det gemensamma öde, att lefwa fort och merändels dö obegråtne. Grundorsaken till detta för wår litteratur mindre ärofulla och werkligen bedröfliga fenomen finner Rec. i deßa Tidskrifters amphibiska art, att på en gång wilja wara wettenskapliga för lärda Theologer och populärt practiska för Religionens andra wänner. Dessa områden, som äro förenade i och genom den sanna innersta religiösa känslan, måste dock i den yttre litterära werlden wara åtskilde, emedan bildningen till Theolog — ehuru denna bildning förutsätter och fordrar religiöst sinne såsom grundwilkor — dock dessutom fordrar wettenskapligt sinne och en mångfald af egentelig lärdom. Hwarje Tidskrift — det är likgilltigt, om den kallas Tidning, Magasin, Journal eller Läsning — är nödwändigt mer, än någon annan skrift, barn af sin tid; men den wettenskapliga bör äga det distinctiva kännetecken, att den ser sjelf med egna ögon, hwarförutan den icke kan med ägta critisk blick följa wettenskapens framsteg på spåren, ännu mindre föra fram den ett steg längre. Andra liksom-litterära tidskrifter kunna wara blindfödda eller swagsynta, och i denna swagsynthet wäpna sig med utländska Journalers glasögon, såsom förhållandet ofta är, ty de behöfwa blott höra efter hwad som tilldrager sig utom dem i litteraturens rike och med noggrannhet låta afskrifwa den litterära dagens nyheter och wettenskapens historiska och populära resultater. Den wettenskapliga tidskriften framställer de lärda forskningarne i deras början och fortgång, eller den stora fortgående bildningsproceßen, som utgör wettenskapens lif; öfriga litterära journaler kunna till det högsta wisa, huru, men ej hwarföre analysen lyckades eller mißlyckades.

Wi hafwa hittills icke egt inom wår litteratur någon wettenskapligt Theologisk tidskrift och den blir kanske ännu länge blott en from önskan. Behofwet deraf är obestridligt för, att mera allmänt hos den yngre Prästgenerationen, åtminstone hos hwarje bättre natur uti den, wäcka, lifwa eller underhålla sinnet för grundelig lärdom, att icke snart Skriftens ord må finna ibland oß en tillämpning: I som längesedan skullen warit lärare, behöfwen åter, att man lärer Eder de förſta bokſtäfwerna af Guds ord m. m. Ebr. 5: 11—14. En blott religiös tidskrift är ett lättare problem och finner altid ibland religionens bildade wänner sitt publicum, men äfwen härwid har ibland oß mißtag blifwit begånget genom inblandning af lärda afhandlingar, såsom då man i en mißlyckad öfwersättning utgaf uti en tidskrift För Religionens Wänner några år tillbaka Marheineckes Homiletik, en i originalet förträfflig Skrift, men som utgjorde hans wettenskapliga Academiska föreläsningar endaſt för de Religionens wänner, hwilka redan framgått på den lärda bildningens wåg. Hwar och en Theolog, som förtjenar detta namn, är Religionens wän, men hwar och en Religionens wän kan ej wara lärd, ej Theolog. En Theologisk och en Religiös tidskrift hafwa derföre sina särskildta områden, der gränsskillnaderna lätt kunna utstakas, och aldrig sammanblandas utan onytta eller skada för en god sak.

Deßa allmänna anmärkningars sammanhang med närwarande Skrift skall Läsaren wid den följande granskningen lätt kunna inse och bedöma. Theophrosyne, en tidskrift, som utgifwes af några Präster och Skolelärare i hufwudstaden, framställer sig sjelf uti Förordet såsom skrifwen "icke för de Lärda, utan för Läsare, som anse en allmån kännedom om de wigtigaste ämnen såsom nödwändig för sin bildning." Deß syftemål och omfång utmärkes i titeln: Läsning för Kyrkans och Skolornas wänner. Några kortare underrättelser om Swenska Skrifter, som röra Församlingen och Lärowerken, utlofwas för hwarje häfte i den mån utrymmet medgifwer. "Wi skola ej heller, tillägga Utgifwarne, alldeles förbigå utländska arbeten, ehuru wi i anseende till deßa ån mindre kunna förbinda oß till någon fullständighet." Rec. kan icke annat ån anse detta företag i sin syftning förtjena både uppmärksamhet och bifall, såsom wittnande om en mer ån wanlig nitälskan för utbredandet af wigtig kunskap, och herömligare i samma mån man mindre kunnat hoppas det af Stockholms Präster och Skolelärare, som hafwa trägna embetsgöromål och måhända deßutom nödgas offra sin tid åt enskildta befattningar för att finna sin bärgning. Upprigtigt önskar Rec., att arbetet må uppmuntras och derigenom winna en förökad ändamålsenlighet i plan och fullkomlighet i utförande, som wißerligen ännu lemnar mycket öfrigt åt billiga fordringar eller önskningar. Omfånget af denna Tidskrift borde, enligt Rec:s tanke, wara inskränktare och planen bestämdare, för att blifwa nyttig, bildande och lärorik. Ty detta måste blifwa hufwudändamålet, ett högre ån att gifwa en genom lättfattlighet och omwärling behaglig läsning åt kyrkans och skolornas hel- och halfbildade Wänner i allmänhet. Denna omfångets inskränkning och planens bestämdhet består ej i wettenskapligt Theologiska eller Pädagogiska afhandlingar för de Lärda, för hwilka Utgifwarne ej wilja skrifwa, men i bildande, lärorika och för unga Prästers och Skolelärares upplyftning i religiöst sinne och wetenskapliga åsigter närmast beräknade uppsatser. Ibland många i deßa afseenden utwecklade ämnen nämner Rec. exempelwis: "Theologiska Wettenskapens närwarande tillstånd; Homiletikens ståndpunkt; Predikokonstens nödiga förbättring; Bildningsmedlen för blifwande Präster; Anwisning till Theologiskt Bibliothek; Nödwändigheten för Församlingens Lärare att i oupplöslig samband förena humanistisk och wettenskaplig bildning med religiös känsla och hjelpmedlen för denna förening; Bell-Lancasterska Underwisningens möjliga mißbruk eller förnedring; Catechisation för Barn, i synnerhet för Bond-Barn" m. m. Kyrkans och Skolornas wänner, åt hwilka Theophrosyne nu egnar sina mödor, är en så allmån och obestämd benämning, deras odlingsgrad så olikartad, deras behof och fordringar äro så himmelswidt åtskilda, att en tidskrift med denna omfattande syftning, om den ock kan finna Läsare och bifall, dock alldrig kan blifwa egenteligt underwisande, bildande och fullkomnande. Kyrkans och Skolornas förbättring, der den behöfwes, beror ej af deras Wänner i allmänhet, som med all sin wälmening och nitälskan dock ofta genom dilettantism förderfwa en god sak, utan af Kyrkans

och Skolornas Lärare, hwilkas religiösa sinne, orubbliga samwetsgrannhet, omfattande bildning och grundliga lärdom bör wara en borgen för Samhället, att aldrig något nedrifwes utan att ett bättre uppbygges och att det som är uppbyggdt eller förbättradt underhålles.

Theophrosyne innehåller tolf uppsatser. I. Om en rätt Evangelisk beredelse till Herda Embetet i Församlingen. Ett wärdigt stycke att stå i spetsen uti en tidskrift, som har sitt namn af "Gudeligt sinne." Sedan Förf. wisat, att intet namn för ordets tjenare är mera djupt innehållsrikt, "mera tjenligt, christeligt och skönt, än Herda namnet", inskärper han i sinom tid med sann hjertlighet, wärma och kraft twenne wigtiga sanningar, "att hwilken som helst will blifwa en duglig och wärdig Herde i Christi Församling bör först och främst tidigt wända sina studier, sitt sinne och begär åt de wigtiga pligter, honom i framtiden skola tillhöra och sedan genom deras werkliga utöfning bewisa sig känna dem, älska dem och wara dem med själ och hjerta fullt wuxen "(s. 7), derjämte, att näst efter denna andans förberedelse, "skulle owilkorligen den, som wille, med hopp om framgång, begära ett högre Herda-Embete i Församlingen, utom beprófwad och godkänd lärdom, äfwen styrka, att han i Herda Embetets lärograder längre tid oförwiteligen arbetat, emedan Embetet fordrar så mycken inre öfning i sinnet, så allwarligt behjertande af det ewiga ordets kraft och lif för egen och andras själar, så djup känsla af det religiösa i alla mensliga förhållanden, som icke utan många tiders utöfning och erfarenhet kan inhemtas." s. 10. Med rätta ifrar Förf. emot "de lärda och olärda äfwentyrare", som "sedan alla andra speculationer misslyckats, sedan alla gratificationer och pensioner finnas otillräckliga, omsider ikläda sig Herdadrägten. Om de ock genomgått alla werldens böcker och bibliotheker, men icke bära det lefwande ordet i sina hjertan, hwad föda skola de meddela Herrans hjord? Om de ock kände alla Egyptens trollkonster och kunde bota alla sjuka; de plågade själarne skola de dock aldrig göra helbregda. Om de förut warit obekanta med religionens käusla, om de betwistat och gäckat dem; skola de icke i Herdadrägten förefalla såsom förskapade mörkrets Englar? Om de kunde beskrifwa hela jordens krets och beräkna grunderna för Statens wäl och med all konstens magt förwärfwa de utwaldaste folksamlingar, hwad gagn hade Guds Församling af all denna kunskaps- och ordasiåt, om de icke kände eller icke kunde predika Återlösaren och hans Kors?" Wigtiga ord, wärda det alfwarligaste behjertande, i synnerhet då Förf. i det föregående gjort all rättwisa åt wetenskaplig lärdom äfwen såsom omedelbar befordringsgrund, så wida denna lärdom förutsätter ökad skicklighet och kraft att förwalta högre och widsträcktare förtroenden.

(Slutet följer.)

Beskrifning öfwer Björkwik Socken i Södermanland, af G. B. med en charta, Nyköping, Winge, 1823, 87 sidd. 8:o.

Denna Sockenbeskrifning är till det mästa inrättad efter samma plan, som "Beskrifningen öfwer Hardemo Socken i Nerike", heter det i företalet, och initialerne af författarens namn tyckas äfwen utwisa, att de bägge hafwa samma Författare, Gustaf Bernhardt. Om Rec. ej bedragit sig i denna förmodan, så har Hr B. werkligen begagnat det tillfälle, som Consistorium genom missiver öppnat honom, att lära känna flere trakter inom Stiftet, på ett för sig hedrande sätt och som af hans ämbetsbröder förtjenar att efterföljas. — Rec. will lemna en kort framställning af bokens innehåll. Björkwiks Socken, belägen i Nyköpings Län, Strengnäs Stift, och Jönåkers Härad, är till Arealen något öfwer $2\frac{1}{8}$ quadr. mil. Den innesluter inom sig en stor del af Kolmården, samt en stor mängd sjöar och wattendrag. En del är ganska fruktbar, den andra så ofruktbar, att den knappt kan försörja inwånarne Den utgör $112\frac{7}{8}$ oförmedlade eller $86\frac{1}{8}$ förmedlade Mantal, hwaraf endast $\frac{5}{8}$ mantal äges af bönder. Hemmansräntorne utgöra R:d. 373: 3 sk. 1 rst. Kronotionden 117 T:r. 20 kappar. Socknen underhåller 39 Ord. Soldater, och i krigstider 11 Extra Roterings-Soldater. Folkmängden enl. 1820 års tabell, war 2572 personer, utgörande 568 matlag, hwaraf 295 räknas för fattige, 244 för utfattige, 22 för behållne och 7 för förmögne hushåll. Denna uppgift är ganska nedslående. Men Förf. upply-

ser den genom en skildring af frälseböndernas belägenhet, hwilken werkligen bör wäcka medlidande. För att hjelpa detta på ett sätt, som för ägaren och brukaren wore lika förmånligt, föreslår han att enskild ägare, "i likhet med hwad Kronan gjort, borde öfwerlåta underlydande hemman med besittningsrätt, efter skyldskap och laglig förwärfning, mot wisst fastställd hemmansränta i waror och effekter, uppskattad och förwandlad årligen i penningar efter wisst pris öfwer markegång; och om man wille, äfwen få, men bestända dagswerken eller effekter in natura." Wi ha ej mycket att skryta öfwer trädomens frånwaro hos oss, då man ser, huru en allmän gränslös fattigdom twingar till det fullkomligaste beroende af egendomsherren. Men ehuru eländig en frälsebondes eller torpares belägenhet ock må wara, kan han dock, om han gynnas af lyckan och är flitig, möjligtwis förskaffa sig något wälstånd. Men sedan egendomsägare i sednare tider hittat på den utwägen att lägga många hemman under eget bruk och stattorparnes antal blifwit omättligt utwidgadt, har man derigenom lyckats att öka den folkclaß, som, enligt Rec. tanka, är den olyckligaste och till trädomen närmast stående. Ett wisst årligt underhåll, på det knappaste beräknadt för man och hustru, kan ej blifwa tillräckligt för en större mängd af barn, och då ingen flit, emedan husfaderns hela arbetstid är upptagen, kan bereda någon biförtjenst, måste hwarje nytt barn bli ansedt som en werklig förbannelse; och sjelf måste det äfwen så anse sig, emedan det wid födslostunden är fördömdt, att med tiggarstafwen i hand skaffa sig uppehälle och uppfostran. Hwad under då, när mängden af egendomsherrar anser arbetaren wara till för deras skull, och den största möjliga inkomst af jorden, att för egen wällefnad anwända, wara landthushållningens högsta mål, om eländet och, i följe dermed, det moraliska förderfwet och brotten tilltaga med en förfärande fart. Möjligtwis skulle också den fullkomliga näringsfriheten kunna bringa detta ån mer i system, om capitalisten äfwen i städerna kunde få slå under sig alla de näringar och handiwerk, som lemnade någon säkrare eller betydligare afkastning, samt hålla arbetarne med en ringa arbetslön under sitt oinskränkta beroende, hwarigenom äfwen der en stattorpareclaß efterhand kunde bildas. I antiquariskt afseende lemnar denna bok föga utbyte. Förf. är ingen wän af folkstraditioner, hwilka han, enligt allmänna föreställningssättet, anser för skadliga fördomar. Den bristande tillgång till allmän underwisning i läsa och skrifwa, hwilken genom den förhand warande ambulatoriska Scholinrättningen ej kunnat beredas, skulle säkrare ernås, om underwisningen inrättades på det Lancasterska sättet. Förf. stil är paßande, men faller någon gång in i toma declamationer. Chartan är ofullständig och illa graverad.

Litterära Underrättelser.

Frankrike. Histoire des premiers tems de la Grèce, depuis Inachus, jusqu' à la chute des Pisistratides, pour servir d'introduction à la Description de la Grèce de Pausanias. Par Clavier. 2:de Ed. Paris 1822. 3 Vol. in 8:o. — Första upplagan utkom 1809 af detta werk, som i Frankrike anses såsom ett af de lärdaste och mest underwisande, som man äger öfwer denna dunkla del af grekiska historien.

—— Antiquités Grecques du Bosphore Cimmérien, publiées et expliquées par Raoul-Rochette. Paris, 1822 avec 4 pl. de médailles et 10 d'inscriptions. Af mycket wärde för fornforskaren.

Rättelser.

N:o 72, sid. 571 sista raden står ingen läs igen
576 Ed flyttas ifrån början af rad. 31 till början af rad. 35.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 76. Den 22 September 1823.

Recension:

Theophrosyne. Läsning för Kyrkans och Skolornas Wänner. Första Häftet. Med Porträtt af Olaus Petri. Sthm, Nestius, 1823. 204 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 75)

II. Reflexioner öfwer Salomos Predikare(Bok). Några nya utsigter öfwer denna Bibliska bok, om hwilken så owändeligen mycket blifwit sagdt ända ifrån begge Gregorierna och Hieronymus till och med Profess. Umbreit (Coheleth Scepticus de summo bono. Gött. 1820), finnas icke här och kunde ej wäntas. Den huswudåsigt af Coheleth, som här framställes, att en djup innerlig känsla af werldens fåfänga genomtränger den och att för den forskande anden lugn endast finnes i utsigten till ett tillkommande lif, är förut antagen och grundligen utwecklad af Jacobi, Doederlein och Seiler. Dock återstå uti denna religiösa uppfattning af Bokens anda ännu oupplösta twifwel. "Det constanta i grundideen" anser Förf. gifwa fullkomlig säkerhet om en enda Författare, hwilket torde wara lättare att bewisa, än att Coheleth warit ett medel att rigta Israëliternas begär och förhoppningar utöfwer omkretsen af det jordiska Canaan "till det himmelska riket och den tillkommande werldens kraft i förbundets högre mening." Detta anser Rec. så mycket swårare att antaga, som, enligt Rabbinernas intyg, de äldre Judarne ej wille upptaga Coheleth i G. T:s Canon, emedan de funno, att den innehöll "ea, quæ ad ἀνομίαν, hæresin seu improbitatem vergant"; och Hieronymus i sin Commentarius in Eccles. säger uttryckligen, att endast det sista capitlet kunde försona Judarne med denna Bok, icke derföre att "Bokens slut, lik en majestätisk aftonrodnad, efter en mulen höstdag öpnar utsigten åt en annan werld", såsom reflectenten i Theophrosyne uttrycker sig (s. 26) förmodligen med afseende på cap. 12: 7., utan derföre att Coheleth såsom huswudsumman af sin lärdom framställde det religiöst praktiska resultatet i v. 13: Frukta Gud och håll hans bud. Theophrosyne är deßutom äfwen skyldig bewis för sina till fördel för huswudåsigten gjorda påståenden, att Coheleth är författad före Babyloniska landsflygten och att den werkligen antager läran om odödligheten. Oagtadt denna saknade grundlighet i bewisning, bör Rec. dock göra reflexionernas Författare rättwisa för sin omsorg, att tillegna sig den religiösa synpunkten wid betraktandet af denna omtwistade Bibliska Bok.

III. Några ord i afseende på Gudstjenst-tidens längd. Förf. ogillar den ofta hörda klagan öfwer Gudstjenstens längd, förklarar, med åberopande af erfarenheten och sjelfwa begreppet af religiös cultus, Liturgiken och sången såsom med Predikan lika wäsendtliga stycken och slutar med det resultat, att "för en wanlig offentelig Högmäßo-Gudstjenst synas twenne timmar eller åtminstone en och en half aldeles icke wara för långa hwarken i ett Hof-Capell eller i en Lands-

församling." Om denna sak behöfs ej att förlora många ord. Det liturgiska och sången har sin ungefärligen bestämda tid, som ej genom en något längre psalm mycket utsträckes. Hwad predikan angår, är den alltid för lång, då den är dålig eller då Åhöraren saknar sinne för det religiösa. I öfrigt har Predikanten, den sämre såsom den bättre, Kyrkolagens 2 Cap. 5 §. härwid att följa och åberopa.

IV. Borde ej Historien om Syndafallet stå i Evangelii boken? Att denna Historia, enligt Evangeliiboks-Commiténs plan, bör återställas ibland Texterna och att betänkligheterna deremot icke kunna anses fullgiltiga, bewisas här på ett öfwertygande sätt. Afhandlingen är i öfrigt förträfflig, men medgifwer intet utdrag. Den bör i sin helhet anbefallas till deras begrundande, som ännu anse Syndafalls Historien såsom en allegori, myth eller philosophem. Betydelsen af Bibliska symboler, såsom "werkliga händelser, som ske i tiden och rummet, i den werld der wi lefwa, ehuru efter en för oß okänd werldsordning och högre naturlag", är utwecklad med enkelhet utan uppoffring af det grundliga och bewisande. Denna uppsats jemte den första är blomman af Theophrosyne. Sådana afhandlingar kunna upprätthålla tidskriften i oförwißnad herrlighet.

V. Olaus Petri Phase f. 1497, död d. 19 Apr. 1552. Denna biographiska teckning af den märkwärdige Reformatorn är ett sammandrag ur Hallmans 1726 utgifna omständliga werk öfwer "The twenne Bröder och Neriksboer, som then Evangeliska Läran införde uti Nordlanden" Den utmärker sig fördelagtigt såsom en grannlåtslös, sammanhängande och med critik förenad framställning af historiskt documenterade facta. Osannolik förefaller dock Biographens förmodan (s. 67), att Gustaf I. ej skulle sett Olai Swenska Chrönika före Författarens död. Om ock detta arbete ej utgafs 1534, såsom Hallman — nescio qua fide, säger dock Fant i Inledningen till Chrönikan, som första gången är tryckt uti Scriptores rerum Svecicarum — påstår, så wet man likwäl säkert, att det war kändt och begagnadt af Munster redan 2:ne år före Olai död och då åtminstone några år gammalt. Under denna tid af minst 3 eller 4 år synes det föga troligt, att Konungen ej skulle tagit någon kännedom af ett fullbordadt arbete, som han sjelf uppmuntrat och för hwilket han gifwit särskildta föreskrifter. — Wid tanken derpå, att bruket af modersmålet åfwen i sin mån medwerkade till reformationens seger i Swerige och att 300 år nu förflutit, sedan Latinska språket afskaffades wid Gudstjensten, utbrister Biographen: "det torde då ej wara för tidigt att önska, det modersmålet allenast måtte nyttjas wid wåra Underwisningswerk, wid läsningen af alla Wettenskaper, i synnerhet de Theologiska och Philosophiska." (Monne icke med lika skäl de Juridiska och Medicinska kunskapsarterna?) Denna önskan öfwergår uti en Not till ett ordentligt utfall mot Latinen, så widt detta språk blifwit nyttjadt wid wettenskapliga föreläsningar eller wid tydningen af Hebräiska och Grekiska. Utan att wilja bedöma, huruwida denna lofwärda nitälskan för wårt herrliga modersmål här sökt sitt uttryck på rätt ställe, synes det Rec. endast som wore Biographens ifwer emot Latin, för att säga det lindrigaste, ganska öfwerflödig. Wid Universitetet i Upsala har på lång tid ingen wettenskaplig föreläsning blifwit hållen på Latin och fastän wid Gymnasierna nyttjas, för de allmänt antagna technisca termernas skull, en Latinsk LäroBok i Theologien, kunna och böra dock lectionerna anställas på Swenska. Utan fruktan för Biographens beskyllning att "älska glosor mera än saker", anser Rec., wid betraktandet af tidehwarfwets åsigter, wigtigare att ifra för, än emot Latinska språket och finner med tillfredsställelse, att K. Uppfostrings-Commitén i sina wid ScholLagen bifogade Råd och Anwisningar wälbetänkt bekänner sig till deras grundsatser, som ännu äro nog pedantiske, att anse icke blott läsning af Latin, utan åfwen detta språks skrifwande och talande såsom wäsendteliga stycken af grundelig humanistisk bildning. Wid Olai Petri Biographi finnes bifogad en ur Stjernman och Troil aftryckt förteckning på hans utgifna skrifter, jemte ett Tillägg af Biographen, hwilket antecknar titeln på 3:ne tryckta och 4 otryckta Olai arbeten. Porträttet af Olaus Petri före titelbladet är copieradt af Limnell och graveradt af Ruckman; bäggedera enligt kännares omdöme med artistisk skicklighet utfördt.

VI. Tal ifrån Predikstolen wid Director Cantus, Cantorn wid S. Jakobs

Kyrka och Kyrko-Schola, Ledamoten af Kongl. Musikaliska Akademien C. A. Stielers Jordfästning i St. Jakobs kyrka d. 27 April 1822 af Johan Jakob Hedrén, med anledning af Ordspr. B. II: 18. "Den som rättfärdighet sår, det är icke fåfängt." Det är wisserligen öfwerflödigt att nämna, att Talet är wärdigt den Författare, som alltid warit en ibland hufwudstadens utmärktaste andelige Talare. Särskildt följer derefter Stielers Lefnadsteckning, uppläst i Stockholms PrästSällskap. Han framställes såsom "aktningswärd Lärare, grundelig Konstnär, redlig Medborgare och trofast Wän." Man läser här ett Loftal i hög chor. Men att sanning och upplyst öfwertygelse blandat färgorna till målningen, bör ej betwiflas, då det är bekannt, att Talaren både egt det närmaste tillfälle till bekantskap med den afledne sanna wärde, och att Han sjelf icke blott med kärlek omfattar, utan äfwen genom insigt och öfning är förtrogen med de "bildningens sköna grenar", Sång och Musik, uti hwilka Stieler utmärkte sig.

VII. Professoren Dr. Carl Fredr. Ståudlins Lefwernesbeskrifning, på begäran författad och meddelad af honom sjelf. Öfwersättning från Tyskan. Denna lefwernesbeskrifning har, efter Rec:s tanka, endast wärde såsom ett bidrag till Litteratur-Historien genom uppgiften af alla Ståudlins arbeten. Sin inre menniska har han ej framställt och om hans theologiska caractére lärer man intet annat, än att han länge hyllade den Kantiska åsigten af Christendomens Moral, men att han såsom dogmaticus alltid i själ och hjerta warit rationel Supernaturalist. Mera djup, åtminstone mindre ytlighet har man rätt att wänta af en Theologs autobiographi.

VIII. Om Protestanterna i Ungern. Innehåller några underrättelser sammandragna ur Röhrs Kritische Prediger-Bibliothek af en förledet år utkommen Skrift: Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn, von Gregor von Berzewiczy. Oaktadt Protestanternas religionsfrihet är genom Joseph II:s tolerans-dikt af 1781 och Riksdagsbeslutet 1791 lagligen tryggad, fortfara Påfwiska wapendragare i Ungern, såsom på flera ställen, att med list och wåld upprätta Catholicismen på Protestantismens

ruiner. Man förbjuder de Evangeliska, såsom owärdiga wigd jord, att begagna Catholikernas begrafningsplatser; man håller för Seminarister föreläsningar öfwer Luthers wanwett, man röfwar barn från föräldrar och åtskiljer ägta Makar för att förröka Catholska samfundet, man inspärrar de i sin tro ståndaktiga i fängelser bland tjufwar och mördare. Såsom prof af Catholska proselytmakeriet anför Berzewiczy följande händelse, hwilken här i korthet må upptagas: Maria, en skön flicka, uppfostras i ett adeligt Protestantiskt hus. För att undwika krigstjensten, blef hennes far Catholik wid hennes 15:de år. 18 år gammal anklagas hon för sin Religion, åfwensom hennes husbonde, då han ej på antydan strax utlemnade henne. Hon fängslas och bortföres till en präst, som först plågade henne med hunger, sedan med sin kärlek. Hon flydde, war nära att omkomma i en flod, men räddades af en fiskare. Fruktlösa woro hennes klagomål. Hon blef, då hon fortfor att ej wilja blifwa catholik, på tre månader inspärrad bland tjufwar och mördare och på ilskefullt sätt mißhandlad. Utsläppt förbjöds hon att besöka Evangeliska Kyrkan och Nattwarden samt att gifta sig med en Protestant. Hon klagar personligen för Kejsaren, får nådigt swar och hänwisas till Ungerska regeringen. Detta anses såsom bewis på hårdnackenhet och hon får till ny Läromästare en Präst, som låter henne arbeta, men släpper henne utan betyg. Hon erhöll flera giftermålsanbud, men den Evangeliske prästen wägade ej wiga henne. Af harm och bekymmer insjuknar hon och begär förgäfwes tröst af en Evangelisk Lärare. Catholske Prästen låter ställa wakt, för att hindra det, och då hon blef död, gjorde han åtminstone hwad han kunde — begrof henne på catholskt sätt. — Då till deßa Jesuitiskt utsökta förföljelser det kommer, att man förbjudit de Evangeliska att studera wid utländska Universiteter och att Scholorna allt mer papistiseras, så horas på detta sätt Protestantiska kyrkan i Ungern med suar undergång.

IX. Om den nya organisationen af Stockholms Underwisningswerk. Deßa historiska underrättelser äro förut bekanta, i synnerhet genom ErkeBisk. v. Rosensteins Program wid Gymnasii Inwigningen. Wid Riksdagen hafwa Ständerna, på wäckt motion af Dr. Wallin,

anslagit 160 T:r Spannemål till Stockholms underwisningswerk att utgå intill nästa Riksdag och anwändas till Lärares löneförbättring. Den Studerande Ungdomen utgjorde förleden Wår-Termins slut wid Stockholms publika Scholor ett antal af 1120.

X. Underrättelser om Stockholms Prest-Sällskap. De äro förut i hufwudsaken upptagne uti denna Tidning i en Recension af Dr. Hedréns Tal om Swenska Kyrkans Liturgik (Litt. Tidn. N:o 14, 1822.) N. w. Ordförandens Dr. Hedréns Bön och Tal i Präst-Sällskapet på deß Högtidsdag d. 31 Oct. 1822 äro bifogade. Bönen är högtidlig och upplyftande; Talet alfwar och kraft. I den förra kunde man endast anmärka wid denna bild: "Med en gnista af Din nåd, likasom med ett pulsslag af Ditt eget hjerta, har Du (Herre) upptändt den ewiga elden i wåra döda ådror" en betänklighet, huruwida man kan säga, att "en eld upptändes likasom med ett hjertas pulsslag."

XI. Böcker och Skrifter, rörande Kyrkan och Skolorna, som utkommit sedan 1823 årsbörjan. Här förekommer först Nya Evangeliiboks förslaget, som förswaras emot de inwändningar, hwilka mot det samma i tal och skrift blifwit gjorda. De öfriga skrifterna anmälas endast jemte ett kort än omdöme än utdrag: "Forsells Öfwersättning af Propheten Esaia; Ekendahls Predikningar och Andeliga Tal, blott 1 H., men Rec. har läst 2:ne häften och kan ej underskrifwa Theophrosynes loford; Forsbergs Predikningar, 2 delen, som här hafwa fått en kort, men i Rec:s tycke träffande caracteristik; Balslevs Christelig Handbok för Sjuka, Öfwers. af C. F. Häggman, som berömmes; Mallmins Slutliga förklaringsord emot Tybeck; ÄrkeBiskopen m. m. Dr. v. Rosensteins Tal wid AltarInwigningen i Kongsholmen och Utterströms AfskedsPredikan i Adolph Fredriks kyrka 3 S. e. Påsk 1823", hwilka twenne sistnämnde skrifter ej kommit i Bokhandeln. Af Utländsk Litteratur förekomma blott 2:ne arbeten, nämligen "Afhandling om Presterliga tjenstgöringen och aflöningen i Åbo — och Handlingar till upplysning i Finlands Kyrko-Historie", begge utgifne i Åbo, lärorika, interessanta och upplysande äfwen för Swenska Kyrkohistorien.

XII. Befordringar och Förändringar inom Stockholms Ecclesiastik- och Skole-Stat, första halfåret 1823.

Wid en återblick på Theophrosyne i det hela, finner man, att det skall wara mindre en Theologisk och Pädagogisk Läsning, än en Tidskrift för Religion och Allmänna Underwisningen, utgifwen för att befordra icke egentelig lärdom, utan allmän kännedom om deßa ämnen. Detta ändamål tillkännagifwes både på Titelbladet och i Förordet. Ur denna plan borde då enligt Rec:s mening, antydd i det föregående, N:o II. VI. och VII. uteslutas, N:o II. icke för sitt öfwermått, utan för sin lösa anstrykning af lärdom, N:o VI. Talet (ej lefnadsteckningen) öfwer Stieler, icke derföre att det saknar förträfflighet, utan derföre att det är ett blott HögtidsTal, och N:o VII. emedan ett register på Theologen Ståndlins skrifter blott tillhör Lärdoms-Historien och icke uti sig innefattar något egentligen bildande element. — Rec. hoppas att han uppnått sin afsigt att, lika långt afskild från tadellust och smicker, göra rättwisa åt Theophrosyne, hwilken han tillönskar många läsare och god fortsättning. För bägge deßa ändamål torde dock blifwa nödigt att nedsätta priset, så widt denna nedsättning kan förenas med den typographiska behaglighet arbetet framwisar. Rec. skulle önska det för arbetets kringspridande bland unga Landt-Präster, som ej hafwa många TwåRiksdaler att anwända till bokinköp.

Swensk Litteratur-Tidning.

No 77. Den 25 Sept. 1823.

Recension:

Nova Acta Regiæ Societatis Scientiarum Upsaliensis. Vol. VIII. Upsaliæ, Palmblad & C., 1821. 376 sidd. 4:o.

Tidskrifter, det will säga periodiskt utkommande Skrifter med Afhandlingar af blandadt innehåll, kunna indelas i 3 Claßer: 1. de som äro framom, 2. de som följa, 3. de som äro efter sin tid. Till den tredje af deßa afdelningar will Rec. i allmänhet hänföra Wettenskapliga och Wittra Samhällens Handlingar. Rec. hör redan ett utrop af förundran öfwer obilligheten och oförskämdheten i detta påstående. Tålamod! Det skall wid närmare påseende bli klart, att det ej är så illa ment, som det wid första anblicken målhända förefaller. Än mer. Det skall till och med wisa sig, att det i stället för tadel innebär beröm, så wida det lyckas Rec. att ådagalägga, att detta förhållande ej blott wanligtwis inträffar, utan ock att det måste inträffa.

Till första Afdelningen förer Rec. sådana Skrifter, hwilka utmärka sig genom nya allmänna åsigter. Antingen sprida de lysande gnistor öfwer dittills mörka och obetrådda trakter inom wettenskapernas rike, eller ock leda de till sådana dittills obemärkta eller obegagnade punkter, hwarifrån redan bekanta föremål wisa sig på nya sidor och utsigten öfwer en större region blir så klar och widsträckt, att alla föremål, lättare och tydligare ordnade för den skådandes blick, i fördelagtigare ljus kunna öfwerses. Sådana skrifter, hwilka dock oftare framträda i form af böcker än af Flygskrifter, af skäl som nedanföre skola widröras, äro ej några wanliga phänomener. Man får ej fordra dem när som hälst eller af hwem som hälst. De äro endast det skapande snillets, den djupsinniga forskningens frukter. Antingen härleda de sitt ursprung från en enda mäktig natur, som i tidens fullbordan förmått afhölja den slöja, hwilken dittills hwilat öfwer någon del af menniskosjälen, och till allas medwetande bringa det förut omedwetet ägda; eller har en idé på en gång mägtigt uppflammat hos flere lyckligt utrustade, på hwars utweckling de med förenade sinnen och krafter arbeta. En sådan utweckling af en ny idé utgör ett moment i den fortgående uppenbarelsen af menniskosjälens dunkla djup, det egentligen progressiva i wettenskapen. Få äro de lycklige, åt hwilka menskligheten högsta styresman räcker facklan, för att på deßa dunkla och obanade wägar lysa ett steg närmare målet.

De till andra Afdelningen hörande hämta af deßa föregångare sina ämnen, för att efter stundens fordringar och behof tillämpa dem. Deras lif och werksamhet är också ögonblickets. Derföre märker den större maßan endast dem och anser deras wishet och inflytande för omätliga, då den deremot ej kan märka deras föregångare, emedan deras werksamhet sträcker sig långt utom deß synkrets. Också utmärka sig de till denna claß hörande ej sällan genom inbillskhet och öfwerdåd, just

emedan de weta, att mängden står med halföppnade munnar färdig att ropa hurrah åt hwar och en af deras undergörande upptäckter. Tidningar och Dagblad, så wida de äro af resonnerande egenskap, utgöra en underafdelning af denna claß. De äro i den litterära werlden detsamma, som krämarne inom den handlande. De utminutera ideerna. Således äro de nyttiga i samma mån, som de werksamt utsprida årliga waror. Men sitt subordinerade förhållande borde de dock alldrig förgåta. Löjlig är krämarens fåfänga ömhan, efter att ha borgat sina waror af grosshandlaren, söker inbilla de köpande, att de äro af egen tillwerkning. Åa löjligare, om han förhäfwer sig öfwer denne, derför att så många af inwånarne i hans stad strömma ut och in ur hans bod, ehuru de flesta alldrig beträdt den senares Contor. Skadlig och owärdig medborgerligt förtroende är en sådan köpman, som utminuterar wärliga waror; ty hwarken consumenternas omdömesförmåga eller deras ögonblickliga behof af en nödwändighetswara sätter dem i stånd att taga sig till wara för bedrägeriet. Skadlig blir han på det sättet äfwen för sig sjelf och undergräfwer sin credit; ty huru lätt kan icke då en lyckligare och mera speculatif medtäflare slå honom ur brädet genom bättre och modernare waror, och locka mängden till sig genom en nyare, bättre lackerad och förgylld skylt, förbindligare manér och mera inbjudande tal.

Wid tredje Afdelningen befinna wi oss åter helt och hållet inom Wettenskapens område. Här är ej mera frågan om den närwarande stundens fordringar eller beräkningen af deß gagn, utan om arbeten som äfwen för kommande tider skola bibehålla sig och äga ett wärde. Förhållandet är också mycket olika med det, som äger rum inom den första afdelningen. Här är ytterst sällan fråga om allmänna åsigters förändrande, om granskning af wettenskapens grunder eller af den architectoniska planen för en hel wettenskap. Byggnadens plan är redan uppgifwen och antagen, och arbetarne anwända nu allt sitt bemödande på nya materialiers anskaffande, planens utförande i de delar som ännu ej hunnit bli färdiga, eller fulländning och afputsning af det redan färdigbyggda. Rec. förmodar att det nu af sig sjelft är tydligt, i hwilken mening han sagt Wettenskaps-

Sällskapers Handlingar wara *efter* sin tid, nämligen ej endast derföre att de sällan lemna bidrag till wettenskapens *progression*, utan wanligast blott till deß *extension*; men i synnerhet emedan de sällan antaga sådana nya, wettenskapernas stick förändrande ideer, hwilka ännu kämpa för sin rigtighets erkännande, utan wanligtwis följa ett redan äldre system, som genomgått tidens pröfning och erhållit deß sanction. Man må ej som motsägande exempel äfwen hos oss anföra, att t. ex. inom Chemien följas de nyaste ledande ideerna för dagen, ty deßa äro dock endast empiriska; och ehuru rika skatter i denna wettenskap läggas till slägtets erfarenhetskunskaper, så är dock den wettenskapliga grundläggning, på hwilken den stöder sig, egentligen tämligen gammal. Häraf är nu också klart, hwarföre sådana Handlingar ytterst sällan innehålla någon werklig philosophisk afhandling, just emedan den måste befatta sig med sjelfwa den wettenskapliga grundläggningen för systemet. Deremot äro de så mycket rikare i afseende på Mathematiken, emedan det allmännaste deruti redan sedan längre tid tillbaka är gifwet och erkändt och det speciella således så mycket säkrare kan utwecklas, samt i hänseende till naturwettenskaperna, hwilka ännu äro sysselsatta med sitt organiserande och, i saknad af någon allmänt erkänd wettenskaplig form, så mycket ifrigare bearbetas i afseende på deras empiriska beståndsdel. Rec:s yttrande kan endast i det fall innebära en förebråelse, om ett sådant wettenskapligt samhälle råkat stanna så långt efter sin samtid, att det med honom icke widare har någon beröring, d. ä. om det inom wettenskapen enwist fortfar att hylla sådana principer, hwilkas origtighet eller ofullständighet, redan tillräckligt ådagalagd och allmänt erkänd, mäst lemna rum för rigtigare och mera omfattande. Genom ihärdigt bemödande att wid wal efter afgångna ledamöter uppsöka sådana som äro alldeles af lika bekännelse, och derigenom tillspärra tillgången för all friskare lifslust, kan detta efterblifwande säkrast befordras. Ett sådant Samfund förwandlas då snart till en lärdomsmumie, är dödt för sin tid, och kan endast wäcka något intresse för en framtida forskare i litterärhistorien, då han till sin förwåning råkar upptäcka det i någon dold grotta inom wettenskapernas werld, der han finner Ledamöterna, lika legendens sju-

sofware, i all enkrägt hwila från den omgifwande tidens förderf.

Det återstår nu för Rec. att förklara, hwarföre ett sådant efterblifwande ligger i sakens natur och således bör inträffa. Historien wisar, att betydligare upptäckter, som inom wetandets region föranledt större eller mindre revolutioner, sällan äro lärda societeters werk. Naturligt! De hafwa redan ett genom en längre erfarenhet prófwadt och stadgadt sätt att se, hwilket ej lika lätt som en klädnad kan ombytas, och ett genom förtjenster rättwist wunnet namn, hwilket ej lättsinnigt får áfwentyras. Den gamle, i många fältslag prófwade och lagerkrönta härföraren, kan ej alltid wara lika outtömligt ny i djerfwa planers uppgörande och tilltagsen att genom deras utförande slå fienden och utwidga sin stats landamären. Warnad af erfarenheten och yngre medtäflares djerfhet, blir försigtighet hans regel och hans största styrka ligger i defensiwen. Deremot är det wanligen hos ett yngre individ, med snille och kraft i förening, hwilket ännu med full lisighet arbetar på sin inre utbildning, som Han, hwilken styrer och wårdar slägters utweckling, låter mägtiga och fruktbärande idéer wakna; och den, som ägt förmåga att fatta och för sig sjelf göra dem klara, känner sig ock äga nog kraft och mod att för andra framställa och mot wedersakare förswara dem, utan att hos någon annan myndighet án sanningen söka skydd och bitråde. Sällan behöfwer han dock kämpa ensam: ty sådana upptäckter göras ej på annan tid, án då likdanade sinnen äro förberedda att mottaga och hylla dem. Derföre förena sig oftast de, som af deß första skimmer blifwit hänförda, med upptäckaren, till undanrödjande af hwarje hinder, som kunde skymma det nya ljuset för mängdens ögon, och till kamp mot dem, som betwifla deß klarhet och sjelflysande egenskap. De som strida för ett sådant mål, bafara merändels derigenom sin litterära rigtning för alltid bestämd, och sedan målet blifwit hunnet och den kämpande skaran blifwit den triumpherande, är wanligen med detsamma det progressiva i deras werksamhet slutadt. Antingen söndra de sig åter för att i fredens lugn åt särskilda sidor utweckla de ämnen, hwilka förut blifwit utsträckta framåt, eller får deras förbindelse för detta ändamål en waraktigare charakter, på hwilket sätt mer án en WettenskapsAkademi uppkommit. Men om å ena sidan den känsla af sjelfständighet, hwarmed den enskilde tänkaren undwiker att ställa sig under ágiden af ett lärdt samfund, är billig och láswärd, så är det å andra sidan áfwen rigtigt handladt af det sednare, att ej med sin auctoritet strax understödja hwarje ny mening, innan den hunnit prófwas för sanningens brännspegel. Sedan den undergått detta eldprof och det widhängande orena och slaggartade blifwit fränskiljdt, först då är den rena metallen tjenlig till bearbetning, och deß nytta wärd att erkännas. Just genom sin charakter af waraktighet bildar ett sådant lärdt samhälle en naturlig opposition mot hwarje nyhetsförsök inom wettenskapen, nyttig och láswärd, liksom hwarje annan ärligt menad opposition, så snart den har till föremål att genom sin motwerkan bereda en mångsidigare granskning, utan hwilken mycket i första hettan skulle antagas såsom rätt, hwars falskhet likwäl sedan genom sina skadliga följder skulle blifwa tydlig. Det wore således lika orimligt att fordra, att sådana på utmärkta förtjenster grundade och under tiden i en bestämdare form utbildade litterära corporationer, skulle wara färdiga att, wid första skimret af ett såsom nytt sig framställande system, med sitt anseende understödja det, som att auctoriteterna i ett politiskt samhälle skulle erkänna hwar och en af liberalismens fyrwerkare utkastad swärmare såsom en oförgängligt lysande stjerna.

Rec. har kanske warit nog utförlig i det föregående; men han har efter sin öfwertygelse trott sig böra ádagalägga huru obilligt det är, att alltid och utan undantag tadla lärda societeters långsamhet och warsamhet wid antagandet af nya, såsom ofelbara utropade åsigter. Deras inflytande är i alla fall stort och wälgörande, så snart de utmärka sig genom nit och werksamhet inom den sfer de sig förestrifwit. Skadligt blir ett sådant samhälle endast då, när det söker upphäfwa sig till ett både lagstiftande och lagskipande tribunal inom wettenskapernas stat, med understöd af den politiska magten, hwilket tilltag icke är utan exempel. Lyckligtwis kan ett sådant försök ej fullkomligt lyckas, åtminstone endast för en kort tid; ty wettenskapernas republik ager den friaste af alla constitutioner, och derinom erkännas intet annat företräde och inflytande, án det en bewisad öfwerlägsenhet förskaffar. Ja så litet kan en egentlig Aristokrati

inom detta alldeles demokratiska samhälle rotfästa sig, att mängdens gunstlingar, i början firade och uppmuntrade med omättliga låford, så wida de ej ständigt med nya produkter kunna wäcka uppmärksamhet eller bibehålla gunsten, snart antingen orättwist förglömmas eller också, för att nedkufwas, liksom Athenarnes utmärkta män underkastas ostrakismen.

Kongl. Wett. Societetens, äfwensom deß tid efter annan utkomna arbetens historia borde kanske kunna anses såsom bekant genom framl. Professor Prosperins tal om Kongl. Wett. Societeten i Upsala; men som få torde hafwa läst detsamma, will Rec. här mellertid i korthet anföra, att Societeten är det äldsta lärda Samfund inom Fäderneslandet och bland de äldsta i Europa, såsom egentligen grundad af Er. Benzelius, Em. Swedberg (Swedenborg) m. fl. år 1710 under den ledighet wid Universitetet som pesttiden bedröfligtwis förorsakade. Den kallade sig först Bokwettsgille och sysselsatte sig mest med utkomna skrifters recenserande; år 1720 constituerade den sig mera ordentligt och antog namnet Societas literaria samt utgaf såsom sådan Acta Literaria Sveciæ; år 1728 erhöll den Kongl. Stadfästelse såsom Reg. Societas literaria et scientiarum och lät trycka Acta literaria et scientiarum 1730–1739. Men sedan Kongl. Wettenskaps Akademien utflyttat derifrån, antog detta samfund namn af R. Societas Scientiarum, hwilket bekräftades genom Kongl. Resolution 1742, samt utgaf Acta Societatis Scientiarum 1740—1750; hwarefter den slutligen, sedan mera medel till utgifwandet erhållits, började Nova Acta Soc. Scientiarum år 1773, af hwilka den 8:de Volumen här anmäles.

Det är en orättwisa af alla till en del eller helt och hållet litterära Tidningar inom Fäderneslandet, att ur kretsen af recenserade eller anmälda arbeten alldeles hafwa uteslutit deßa wettenskapshandlingar, hwilka dock lemna så många wigtiga bidrag till wettenskaperna. Äfwen den medarbetare i Sw. Litteratur Tidning, som haft sig uppdraget att redigera närwarande Recension, hwartill ämnenas olikhet naturligtwis påkallat fleres förenade biträde, erkänner att han altför länge dröjt med uppfyllandet af denna förbindelse. Men han tror sig finna en ursäkt derföre i det förut yttrade, att nämligen deras wärde, ej liksom Dagblads, är endast ephemeriskt, och att de wäcka ett annat intreße än nyfikenhetens.

Kretsen för Wett. Societetens werksamhet är ungefär densamma som Wett. Akademiens. Dock

äro deß Handlingar så wida mera omfattande att äfwen historiska och andra humanistiska afhandlingar deri upptagas. Att deßutom deßa bägge lärda samhällen ej endast inskränka sig till Handlingars utgifwande, utan äfwen genom bekostade resor söka gagna wettenskaperna, är allmänt bekant, och derpå lemnar, hwad Wett. Soc. särskildt angår, den wigtiga afhandling, som begynner närwarande Tom ett förnyadt prof, emedan den just har en sådan wettenskaplig upptäcktsresa till en stor del att tacka för sin uppkomst. Då Kongl. Wett. Societeten icke har några andra lönta embetsmän än Adjuncten wid deß Samlingar, hwilken enligt Stadgarna af ekonomiska skäl icke såsom sådan kan blifwa Ledamot, så torde det icke förefalla så alldeles underligt, som det wid första påseendet kunde förefalla, att så många af de lärda namn som pryda förteckningen på Societetens egna Ledamöter, saknas uti förteckningen på Afhandlingarna. Äfwenledes må man erinra sig, att det inskränkta antal af Ledamöter (24), som Societeten icke utan skäl fastställt, gör inträdet i denna societet mycket sednare än i de flesta andra.

Hwad yttre beskaffenheten af närwarande arbete beträffar, så är det i afseende på formatets storlek, papprets skönhet, tryckets och tabellernas gedhet så utmärkt som man skäligen kan fordra, då det utgifwes under sådana auspicier. Latinska språket hindrar det wäl att spridas inom Fäderneslandet lika allmänt som Wett. Akad. Handlingar; men så blir det likwäl just derigenom lättare tillgängligt för Utländningen. Rec. har wäl sett tyska litteratörer nyligen yttra att Nordens Lärde, om de wilja bidraga till den allmänna wettenskapliga bildningen, snart icke hafwa någon annan utwäg att få deras arbeten bekanta, än att skrifwa dem på franska eller tyska, emedan deras egna språk äro allsintet kända, och latinen förlorat sin egenskap att wara ett gemensamt de lärdas språk. Det wore hårdt, om wettenskaperna, när de ej mera få eller kunna tala ett språk, skulle inskränkas inom twenne, och Rec. hoppas att en sådan eftergifwenhet för twå nationer, ehwad öfwerlägsna wettenskapliga förtjenster de ock må äga, ej af de öfriga wisas. I alla fall torde också latinens otillräcklighet eller otjenlighet ännu ej wara så fullt afgjord, som man will påstå, i synnerhet som wißa wettenskaper, t. e. Natural Historien, hafwa en så fullständigt utbildad terminologi på detta språk, att deras idkare mera beständt deruti kunna uttrycka sig än på något af de lefwande.

(Forts. följer.)

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 78. Den 29 Sept. 1823.

Recension:

Nova Acta Regiæ Societatis Scientiarum Upsaliensis. Vol. VIII. Upsaliæ, Palmblad & C., 1821. 376 sidd. 4:o.

(Forts. fr. N:o 77.)

I. Petrificata telluris svecanæ examinata a Georgio Wahlenberg (pagg. 1—116. och IX) Additamenta p. 293—296. tabb. I—IV och VII fig. 4—6. Denna afhandling leder utan twifwel sitt närmaste upphof från Förf:s embetsskyldighet, att såsom Adjunct wid K. Wett. Societetens samlingar undersöka och beskrifwa bland annat deß Petrificat-Samling. Att derwid så wäl andra Samlingar som naturen borde i möjligaste mån till upplysnings winnande jemföras, war naturligt, och att derigenom en hel afhandling om Swenska Petrificaterna skulle uppstå; men en egentligt fullständig och likformig tractat, hwilken skulle lika utförligt sysselsätta sig med det gamla som med det nya, lofwas här alldeles icke och hade icke heller passat för deßa Handlingar, i hwilka ett fullständigt system icke kan wäntas. Närwarande skrift torde således kunna anses för det, som många kalla en Revision af ett wißt ämne eller en Revision af det gamla med tillägg af så mycket nytt som man med säkerhet känner. I sammanhang med densamma och till förklaring deraf är den uppsats om Swenska jordens bildning, som finnes införd i Swea, 1:a häftet, författad, och det är således nödwändigt att deßa båda skrifter så wäl wid läsning som anmälan läggas bredwid hwarandra. Endast på detta sätt blir rätta meningen med Förf:s bemödanden fullkomligt tydlig, hwilket är högst nödwändigt för undanrödjande af alla slags mißtydningar i en wettenskap, som genom sina efter utseendet åfwentyrliga satser mer än de flesta andra löper fara att rent af mißhandlas.

Förf. börjar med en historisk underrättelse om K. Wettenskaps Societetens PetrificatSamlingars uppkomst, tillwärt m. m. såsom hufwudgrunden för skriften i det hela; omtalar sedan äfwen andra benyttjade samlingar. Detta måste man så mycket mer gilla, som sådan kännedom af samlingar hwad petrificater angår, är mera nödwändig än wid frågan om andra naturalier, då det wanligen är blott tillfälligheten, som skaffar dem i dagen, hwarwid de måste undanryckas förstörelsen och förwaras i samlingar till framtida granskning och jemförelse. Från samlingarna öfwergår Förf. till naturens egna förråder af sådana föremål, och omtalar de lager, hwarur man hittills inom Swerige fått Petrificater. Det är i synnerhet denna del af skriften, som upplyses genom uppsatsen i Swea, och således måste wi här hafwa afseende äfwen på den, ehuru wi icke kunna ingå i någon fullständig redowisning deraf. Författaren kommer i synnerhet genom den nogare distinction, som man i sednare tider gjort emellan öfwergångs- och Flötsformation samt genom kännedomen af Cuviers stora upptäckter af fossila okända djur som man funnit utomlands, till bekräftande och

utwidgande af den redan gamla satsen om swenska jordens uråldrighet, eller att de äldsta bildningarna hos oß äro de widsträcktaste. Man kan icke annat än häruti finna Sweriges ganska märkbara individuella geologiska charakter. Att än widare uppsöka och utmärka det som är individuelt eller localt för Swerige, blir Förf:s egentligaste föremål, icke af illa förstådd patriotisk besynnerlighet, utan af werkligt kunskapsbegär. Om Förf. någon gång sagt det finnes icke, då han bordt säga man har ännu icke funnit, så synes detta icke böra förklaras som wille han afskräcka från nya undersökningar, utan snarare genom satsens bestämdhet egga andra att undersöka deß grund. Det är på sådant sätt, som man kan gagna genom wågade satser, och det synes, som hade Förf. genom sina werkligen framkallat nya forskningar. Wi kunna icke annat än här i sin ordning nedanför tillse, huruwida hans satser derigenom blifwit inskränkta.

Att Sweriges geologiska charakter röjer sig genom en särdeles utbredning i widd, synes först af deß uråldriga berg och det aldrameste i medlersta Swerige, der landet är bredast. Dermed står deß der warande widsträckta jernmalmslager i närmaste samband. Förf. talar här nästan blott om granit och icke om Gneis, (hwilket lager-förhållandet skulle fordra); och det, såsom det synes nästan med flit, dels derföre, att granit är ett mera bekant ord och i wißt afseende äfwen såsom generellare, Roches granitiques eller granitberg i widsträcktare bemärkelse, infattar Gneisen, dels för att något komma ifrån de begrepp, som blifwit öfwerdrifna, att Gneisen nödwändigt skulle wara mycket yngre än den egentligen så kallade granien. Fäderneslandets geologiska charakter af utbredning i widd med jemförelsewis ringa höjd blir i öfwergångsbergen så utmärkt, att den kan wäcka förundran, då man icke med wißhet känner sådant, åtminstone icke i motswarande land söder om oß. Af öfwergångsformationens storhet tyckes följa att den äger så utomordentligt stora orthoceratiter, ty man wet att ännu för det närwarande stora jordbildningar eller stora länder hafwa stora djur, stora watten äfwen så ega stora fiskar o. s. w. Det tyckes således wara fåfängt, att tillsluta ögonen för det sammanhang, som i sådant afseende är mellan anorganiska och organiska naturen, i hwilken öfwertygelse närwarande undersökningar äfwen sträckt sig till den anorganiska. Föröfrigt utmärker sig Swenska öfwergångs-formationen med de så egna Echinosphäriterna, med de många Entomostrakiterna, med fullkomlig saknad af Ammoniter o. s. w. Man kan werkligen undra, om icke så många kännemärken skulle bidraga att äfwen utomlands på bestämdare sätt skilja Öfwergångsformationen från Flötsformationen än som hittills kunnat ske. Hos oß stöta de aldrig tillsammans, hwarom mera nedanföre. Att likwäl öfwergångsformationen i Swerige, icke allestädes kan wara fullkomligt lika, följer kanske af deß isolerade bildning i bassiner. I nordligaste provinserna tycks den blanda sig med uråldriga bergarter, hwilken omständighet desto mer öfwertygar om deß öfwergångsnatur åt den sidan. Åt söder eller i Skåne afwiker den deruti, att de olika lagren kastas af hwarandra och bli liggande utmed hwarandra. Likwäl äro Orthoceratiterna och Entomostraciterna ännu nästan de samma, så att wi icke kunna instämma i deras påstående som säga, att Skåne i naturligt afseende icke hörer till Swerige. Det hörer wißt dit, ehuru såsom deß ytterste bihang, hwilket wi längre ned tro oß finna bekräftadt.

Det må nu wara Swenska öfwergångs-formationens fallenhet för läge i bassiner eller kanske deß utmärkta utbildning, som är orsaken till deß isolering från all Flötsformation; så är det icke allenast säkert, att deßa aldrig råkas till rum, utan äfwen att en mellanlänk dem emellan tyckes hos oß fela. Det är icke alldeles så mycket de yngre formationernas frånwaro, som icke mera deras litenhet, som utmärker Sweriges geologiska charakter. Ett närmare betraktande häraf kommer nu att sysselsätta oß så mycket mera, som det är här, hwareſt de nyaste undersökningar angående dem tyckas sätta rigtigheten af wår Förf:s satser i twifwel. Sedan Förf. nämligen med rätta förklarat, att hwad man förr hos oß för likhetens skull med utländska förhållanden ansett för wäxtpetrifikater alldeles icke är sådant, utan merendels små spår efter orthoceratiter, samt att inga pråadamitiska wertebraldjur finnas hos oß, så synas både delarna blifwit upptäckta i Skåne. Icke nog härmed; man har äfwen sett lawa från Skåne uppgifwas i Kongl. Wett. Akademiens Handlingar bland skänkta saker.

Detta förmår oß att något utförligare anföra förhållandet med Skånska flötsformationerna, i synnerhet af sandstensslagen.

Wår Förf. anmärker, att de små flötsformationerna i Skåne ligga blott wid sidorna af landet utmed hafwet, då deremot öfwergångsbildningen håller sig mera inuti landet. Detta war sant så länge, som man icke anså Höörs sandsten såsom hörande till Flötsformationen; men nu finnes härutinnan undantag. Wi erfara, att hos oß förekommer ingen tydlig Röd stenkolsförande sandsten af äldsta slaget, åtminstone icke i Skåne. Den andra Flötssandstenen tro wi oß igenfinna wid Helsingborg, ehuru den derstädes litet förtjenar namn af färgskiftande (Bunt), kanske af orsak att den är så litet mäktig. Man finner den åtminstone wara grå inwändigt och innesluta nde en sådan mindre arbetswärd stenkolsflötz, som de hwilka finnas wid Magdeburg. Den tredje Flötssandstenen tycka wi oß igenkänna wid Höör. Det är denna, som Hr Nilsson lärt oß rätt känna genom upptäckten af blad-aftryck och andra lemningar efter vegetabilier, såsom wanligt af sådana slag, som mest likna de i sydligare länder nu wäxande arter. De skånska wid Höör äro dock blott Platan-lika blad med kol af dylika dicotyledoniska wärters grenar; men inga Palmer, icke heller några tydliga Filices. Deßa vegetabiliska lemningar eller petrificater äro alltså icke alldeles sådana, som plåga förekomma i Werners quader-sandsten, icke heller äro de (wid Höör) så wanliga eller ömnigt förekommande. Herr Nilsson har funnit tydliga blad-aftryck nästan blott i ett enda stenbrott långt söder ut mot Ringsjön och der icke ömnigare, än att han kunnat borttaga och föra till Lund nästan alltsammans, så att sednare resande mestadels nästan gått miste om dem. Kol-bitarna äro wäl något mera kringspridda, men detta bewisar mindre, ty af en stam hafwa ansenligt många bitar kunnat härröra och blifwit ganska widt kringföljda. Detta anse wi således blott såsom ett litet undantag från den annars gällande regeln om brist på wäxtpetrificater hos oß, och tycka, att detta lilla är obetydligt mot den mängd sådana aftryck som finnas utomlands, och förofrigt mindre bewisande för alstrings-förmågan i det hela såsom inskränkt till en så mager bergart. Angående denna sandstens natur få wi mera upplysning nedanföre genom kännedomen af den så kallade Lavan. — Man fick weta, att Hr Nilsson tagit sin Lava på den så kallade Aunekläf (kanske rättare Annekleef) nordost om Höör. Med en owanligt spänd uppmärksamhet närmar man sig till ett ställe, som lofwar en sådan märkwärdighet. Ehuru åsigten af stycken utaf denna så kallade lava nästan förwissat om, att det icke kunde wara sådant, så war likwäl ordet Lava i Skåne ännu obeskrifligt uppeggande. Med Lava menas egentligen och enligt allmänna språkbruket, en flytande massa, tillkommen genom en bergarts smältning i en vulcans crater likson i en ugn, från hwilken den lik en smält metall rinner nedför craterns sidor så tunnflytande, att den tränger genom alla öppningar, men det oaktadt stelnar likson till en bergart. Med Lava-utgjutningar följer nästan alltid uppkastning af slagg, aska m. m., som icke är annat än delar af förut wid vulcanens sidor stelnad Lava. Med sådana begrepp måste man nalkas en vulkan. Man blir också werkligen förundrad öfwer Aunekläfs utseende utöfwer det släta ljungfältet: så conisk crater-lik är den werkligen; men wid uppkomsten på den samma finnes intet tecken till crater, inga lavaströmar, ingen vulcanisk slagg, med ett ord intet af werklig vulcanisk beskaffenhet, utan man befinner sig på en trappkulle, icke olik Kinnekulles Högkulle, blott mera conisk i anseende till öfre plateauens ringa bredd knappt ett bößskott. Kullens sidor äro djupt öfwertäckta af lösa jordlager, alldeles sådana, som wanligen finnas i Swerige. Man finner den wid kanterna genom dem såsom wanligt mest framstående trappen wara nästan swart af mera jordlikt brott än den på Kinnekulle, och i densamma upptäcker man sällan likson mandlar af Zeolith eller Mesotyp. Allt wittnar att denna trapp är af mycket yngre bildning, ganska lik Flötstrappen på Färröarna. Att wilja göra denna trapp till ett slags lava-är både stridande emot allmänhetens och de lärdas språkbruk, så att man endast af någon systematisk eller theoretisk anledning kommit derhän, att man welat härleda allt, som bär utseende af att icke kunna wara bildadt utan wärma, från vulcaner. Men detta är wißt mindre nödigt. Striden mellan Wulcanisterne och Neptunisterne uppstod genom mißförstånd, i det att man tog för afgjordt, att intet utom vulcaner warit warmt och att alldrig det wåta elementet hast mera wärma än nu.

Ett tredje parti har uppstått, hwilket tillegnat sig det gebit, som ingen af de förra partierna kunde försmara, nemligen alla trapp- och basaltformationerna med anspråk på Porphyren, till och med på de granit-artade bildningarna; och detta parti antager, att wärma kunnat werka i det wåta elementet, samt kallas derföre Plutonister. Huru stark den plutoniska wärman kunnat blifwa, utan att ändock för mycket närma sig till den vulcaniska, blir nu frågan. Man tyckes alldeles icke böra inskränka den till kokhetta, utan man kan allt för wäl antaga att den i wåta ånger kunnat stiga till stekning eller något som gifwit färg af wärma, och då låter wäl denna Höörska trappens bildning med ifrågawarande trapp-krystaller (Mesotyp eller Lerzeolith), sådana som de finnas, tänka sig utan werklig vulcanitet. Man har lagt en särdeles wigt wid den runda form, som Zeolithkulorna äga, och deraf welat sluta, att uti den så kallade lavan från början funnits blåsor, som med tiden genom infiltration blifwit uppfylda; men detta kan troligare på annat sätt förklaras. Likaså wäl som fältspats-krystaller och dylikt med sina kanter kunnat anskjuta i porphyr, åfwenså wäl har en stenart med radierande krystallisation kunnat uppkomma, som från medelpunkten utwidgat ett sphäriskt rum för sig. Och om det werkligen någonsin warit tomma blåsor såsom uti en werklig lava, så skulle wäl någon punkt förblifwit öppen. Nu befinnes allt wara så fullkomligt tätt, att man icke har skäl antaga någon slags blåsighet. Det återstår ändå från den plutoniska perioden ett tillräckligt afstånd, tills man råkar werklig vulcanisk eld, som till skillnad från den nu antagna stekningswarman kunde liknas wid hwitglödgning. En sådan glödgnings-hetta tillhör såsom werksam ända ut till jordytan blott en ännu mycket sednare tid, hwarom längre ned blir fråga. Här måste wi lemna allt sådant, som icke åtminstone hos oß ger någon beröringspunkt och återgå till wår trappkulle samt söka deß samband med det, som werkligen finnes i trakten. Detta är den förut omtalta Sandstenen, som befinnes aftaga mot nordost, så att deß basis utgör det fält emellan Höörs kyrka och Aunekläf, som wi omtalt.

Nära brädden af detta fält uppstiger Aunekläf, så nära den uråldriga bergskedjan, att blott några dalinsänkningar finnas emellan. Huru wida någon werklig sandsten finns under Aunekläf kan man för betäckande jordlagers skull icke se; men wi anse detta oaktadt deßa stenarter för att höra tillsammans och att trappen blott är kastad bredwid eller på kanten af sandstenen, liksom wi allestädes i Skåne se de öfre lagerna afsatta bredwid de nedre. Detta är här nästan som trappkullarna wid Bollerup bredwid de andre tillsammans med dem i en formation hörande lagren. Wi igenkänna häruti Skånska geologiska characteren. Således finna wi wid Höör en trapp, som hörer omedelbart ofwanpå den förut omtalta wärtaftryckägande sandstenen, utan att något mellanlager af kalk eller skiffer finnes. Detta blir då Werners Trappsandsten, som är en yngre underdelning af quadersandstenen eller den yngsta rigtiga Flötz som finnes. Wi äro så mycket mera böjda för att hellre anse den så än för rigtig quadersandsten, som den saknar alla så kallade musculiter, hwilka quadersandstenen liksom emottagit från den under densamma warande Mußlekalken, hwartill här icke är något spår. Deßa bestämmelser aflägsna wär trapp ännu mer från all vulcanitet, ty wi hafwa icke exempel på, att vulcaner eller werklig vulcanisk wärma uppgår genom en så i geologiskt afseende död stenart som sandstenen är, hwarom mera nedanföre. Men ehuru formationen wid Höör förlorar all vulcanitet så blir den dock högst märkwärdig såsom hos oß den ende i sitt slag och den yttersta eller nyaste länken af wåra werkliga bergformationer; och det så mycket mera, som den, sedan de förra Flötz-bildningarna blott warit ansättningar wid stranden, kastar sig upp uti en bassin midt i landet och således ger exempel på en ny bassin-bildning, i likhet med swenska största öfwergångs-characteren. Denna bassin är likwäl icke genom någon betydlig upphöjning aflägsnad från de öfriga Skånska flötslagerna, ty Höör tyckes föga mer än hundrade fot wara upphöjdt öfwer hafwet och ungefär samma höjd har också Aunekläf öfwer Höörs slätt.

(Forts. följer.)

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 79. Den 2 October 1823.

Recensioner:

Nova Acta Regiæ Societatis Scientiarum Upsaliensis. Vol. VIII. Upsaliæ, Palmblad & C., 1821. 376 sidd. 4:o.

I. Petrificata telluris svecanæ examinata a Georgio Wahlenberg (pagg. 1—116. och IX) Additamenta p. 293—296. tabb. I—IV och VII fig. 4—6. (Forts. fr. N:o 78.)

Det stora afstånd, som ännu är quar från den nu omtalta plutoniska bildningen till den werkliga vulcaniska perioden, upptages utomlands af de stora Tertiära bildningarna, som der äro så mägtiga, så inflytelserika genom sin fruktbarhet och så förwånande genom de lemningar af fordna utdödda, stora, fyrfotade djur, som de innehålla. Wår Förf. har sagt, att *sådant icke finnes hos oss*, och man har skäl att ännu icke wara öfwertygad om att det blifwit funnit. Wäl uppger Hr Nilsson att en Rhinoceros-tand blifwit upptäckt wid Hyllie nära Malmö; men der känner man icke någon tertiär bildning, utan tanden tyckes wara tillfälligt ditkommen och uppkastad på det secundära kritlagret. Från allt sådant är ännu ett ofantligt afstånd till de stora bassinbildningar af tertiär natur *), som gifwit Europas största hufwudstäder Paris och London sin uppkomst. Att säga det sådant icke finnes hos oss, tyckes wara föga förhastadt, ty dylikt liksom wulcaner, de

*) Hwad som menas med secundär och tertiär bildning torde behöfwa någon förklaring. Från början antog man blott twenne bildningar, nemligen en primitiv eller primär och en secundär. Då man sedan blef uppmärksam på något, som war midt emellan, så kallade man det öfwergångsbildning, och, emedan denna förövrigt war obetydlig till mägtighet, äfwen intermediär bildning, som blef utom antalet. Således när man fann en nyare bildning än den secundära, blef den kallad tertiär. Hos oss, der öfwergångs-bildningen är så stor, att den swårligen kan uteslutas ur räkningen, torde det bli bäst, att i allmänhet indela alla bildningarna i de icke-organförande och i de organiska-lemningar-ägande bildningarna. Man kan sedan underdela de senare i den första organförande (öfwergångs)-bildningen, den andra organ-bildningen (stora flötsformationen) och sist den tredje eller tertiära organiska bildningen. På detta sätt förenas benämningarna, så att ingen förwillelse återstår. — Hwad fosfila Elefanters förekommande i Swerige widkommer, så, ehuru många anse det för nästan afgjordt, måste Rec. ännu tillstå, att det förekommer honom rätt osannolikt. Man har hittills utom riket i allmänhet funnit sådana endast på torra slätter i granskapet af stora floder, som falla i hafwet, sedan de förut någongång öfwerswämt deßa slätter och gifwit dem underlag af en tertiär bildning.

må wara så wäl utslocknade som helst, upptäckes icke af den enfaldiga forskaren, utan det är sådant som hela werlden ser.

Aldrig har man funnit sådana ben hwarken i sumptrakter eller på upphöjda afsluttande berg, alldraminst af uråldriga slaget, icke engång bredwid dem. De ligga icke heller särdeles djupt under jordytan, för det mesta mindre än 10 alnar. Efter deßa erfarenheter wet Rec. icke hwareft de i Swerige skola sökas. Wåra större floder utmynda sig på uråldrig grund i hafwet. Den enda betydligare flod, som hos oß utgjuter sig öfwer yngre grund är Helgeå wid Christianstad, men den tillhör för det mesta det uråldriga Småland och föröfrigt är Christianstads-trakten icke nog ung för sådana alster, såsom warande blott af secundär bildning. Hwad Elefants-tanden wid Jio (Qwensel om Elefanten sid. 31) angår, så kan den allt för wäl wara tillkommen från Sibirien öfwer Hwita hafwet, som blott med en mindre betydlig landshöjd skiljer sig från Bottniska wiken. Ett så sällsamt förekommande bewisar wäl i naturen ganska litet eller kanske motsatsen mot det, som det skulle bewisa. — Att Elefant-ben blott förekomma på den yngsta kalkartade grund tillsammans med andra djur-ben synes komma deraf, att denna grund först erhållit betydlig vegetation, som kunnat nära dem, och hwarifrån sedan vegetationen med tiden spridt sig till den mera äldriga jorden, och det, som det tyckes, sedan deßa Elefanter redan woro utdöda. Den unga sandstenens vegetation såsom wid Höör förekommer deremot Rec. så inskränkt, att den icke kunnat nära några djur. Den tyckes mera hafwa härrört af någon till sandstens-bildningen hörande local-wärma, hwars werkan blifwit så inskränkt i anseende till jordartens ofruktbarhet. Det synes tydligt, att kalkartad grund är ju yngre deß fruktbarare, då twertom sandstensgrund tyckes blifwa desto ofruktbarare ju nyare den är, hwilket bekräftas af Höörs-traktens närwarande beskaffenhet. I synnerhet blir kalken gynnande för organiska bildningar, då den förenas med swafwelsyra till gips, hwilket åter tyckes stå i samman-

Sedan deßa tertiära bildningar skett, inträffade den stora katastroph, som uppkastade de lösa jordlagerna; och denna ändade med werldens hang med underjordiska warma watten. Det är åtminstone wißt, att liksom Swerige saknar alla warma källor, så felas alla gipsbildningar. Detta kan också stå i nära sammanhang med Elefant-benens förekommande, ty man er-ar åtminstone, att der Elefant-ben förekomma i högre dalar, finnas också warma källor såsom wid Baden i Österrike. Alla sådana betraktelser, som omfatta naturen i det hela, synas Rec. således aflägsna Elefantbenen från oß, nämligen såsom naturligt hemmastadda. Att deremot åtskilligt blifwit till oß fördt med hafwet, är onekligt. Sådant händer ännu i dag med cocosnötter o. d. som finnes på Norrska stränderna; hwarföre ej äfwen med djurtänder? Hwarföre skall en tand bewisa mer än en cocosnöt? Ju mera man betraktar saken, deß mera finner man huru det ena berott af det andra i den fornåldriga naturen, kanske till och med tydligare än uti den närwarande, emedan allt ännu icke warit så sammanblandadt. Der fruktbar jord funnits, hafwa wärter uppstått; der deßa i mängd warit att tillgå, hafwa gräsätande djur tillkommit, nemligen klöfdjur, mest af det icke idislande slaget, såsom mest passande, att lefwa i och wid watten, hwarur jorden först uppstått. Hwareft gräsätande djur uppehållit sig, hafwa snart också Rofdjur kommit, hwilka wäl tyckas lefwat af de på slätterna betande klöfdjuren, men mest uppehållit sig på tillgränsande bergsidor i hålor, som der finnas uti den der warande flötz-kalkstenen, och dit de allesammans flytt, då den katastroph nalkades, som dödat alla deßa lefwande warelser. En stor håla uti flötskalkstén finnes äfwen hos oß nämligen Balsbergshålan i Skåne, men ingen har funnit sådana ben deruti. Således äfwen sedan huset är påfunnit, saknas ännu inwånarne, och hwar skall man då söka dem? Uti alla länder, der sådana ben finnas, äro de så allmänt kända, att de ingå i fabelläran under namn af Drakben eller dylikt, liksom slätternas ben under benämning Jättaben eller

nu warande skick och werkliga vulcanernas utbrott på jordytan. Det synes som blef den förutwarande plutoniska wärman slutligen så instängd af förd ensamma ogenomträngliga stenbildningar och jordlager, att den slutligen i concentrerad form såsom rigtig vulcanisk eld måste utbryta från några få punkter på jordytan. Deßa punkter blefwo alldeles icke de nyaste, der plutoniska wärman sist wisade sig werksam, ty deßa äro genom sådana lurda lager, som sandsten o. d., skiljda från det inre af jorden, utan vulcaniska elden utbröt genom sjelfwa graniten, liksom wore deß fogningar mera ledande för eldens genomträngning och således förwandlades den i Trachyt, hwilken icke på något sätt bör förblandas med wår Trapp, ehuru yttre likhet stundom kan wara mycket förledande. Detta allt har en von Buch m. fl. beskrifwit i Auvergne på ett sätt, som förtjenar beundran. Man ser der de utslocknade vulcanernas lavaströmmar hafwa utgjutit sig öfwer alla senare stenbildningar och jordlager, till och med följt ännu warande dalar och ur dem trängt samma bäckar *) som nu åter synas bredwid eller uti dem sökt sin plats. Deßa eruptioner synas således för geologen såsom helt nya, ehuru ingen historia wet att omtala dem. Huru stora tidrymder öppnas icke derigenom för geologens åsyn och huru ser han icke sådana trappkullar, som den wid Höör träda tillbakars på omätligt afstånd bakom de utslocknade vulcanerna! Den enda till werkliga vulcanet hörande bildning, som något liknar wår Trapp, är wäl de så kallade Upphöjda Cratererna (Erhebungs-cratere hos von Buch), men på Höörs ofta nämnde kulle har allt utseende af att wara jemna lager och ingen kullrig blåsa. Deßa upphöjnings-craterer äro också tydligen sedda endast i stora werldshafwet, sårdeles i sydligare och från oß wända regioner. Detta tyckes icke wara en tillfällighet, ty man wet, huru allt werkligt vulcaniskt är nära intill eller uti hafwet.

Efter deßa långa geologiska undersökningar, som icke tjenat till mindre än att bekräfta hwar wi äro hemma och hwilka äro gränsorna för det område der wår Förf. samlat sina petrificater, komma wi äntligen till Petrificaterna sjelfwa. Förf. börjar alltid så wäl i allmänhet som inom slägtena, med de nyaste tydligaste och förgår till de ålsta, minst tydliga. Det bör först anmärkas, att med petrificater menas egentligen det, som werkligen ingår i bergs- eller klipp-bildning (petréfaction); åtminstone komma alla lemningar, som ligga i torfmossar o. d., alldeles utom petrificatområdet. Af detta och flera skäl, som till en stor del äro antydda, har wår Förf. intet att säga om Fyrfotade djur, fiskar m. m., utan han kommer strax till de märkwärdigaste af alla nordiska petrificater, nemligen Entomostraciterna eller de förr så kallade Entomolitherna. Förf. wisar att deßa warit Kräftor af den afdelning, som kallas Entomostraca Müll. och kallar dem derföre Entomostraciter. De äro, såsom Linné redan insåg, mest beslägtade med Monoculus Polyphemus L. eller Limulus gigas Müll. (Limulus Polyphemus hos de nyaste Författare). Denna är den sista ännu qwarlefwande länk af den långa suit, som förr hos oß lefwat och nu endast finnes petrificerad. Det är märkwärdigt att se, huru deras bildning i wißa delar eller på wißt sätt aftager, men till andra delar eller annat sätt tilltager, allt som de finnas wara i äldre bildningar. Från den ännu lefwande Polyphemus, som icke har någon ryggled kommer man, då man stiger tillbakas i tiden, först till dem, som hafwa blott åtta ryggleder, sedan tolf, slutligen öfwer tjugu; men under det att lederna tilltaga i mängd efter som deßa kräk förekomma i äldre bildningar, aftager hufwudet i fullkomligen, och slutligen hos dem, som finnas i den nedre mörka alun-schiffern saknas ögon. Att alla deßa, detta oaktadt, höra till ett slägte, insåg Linné ganska wäl, om hwilket många utländningar,

ben af djur, som lefwa under jorden o. s. w. Om sådant funnes hos oß, kunde det icke hafwa förblifwit obekant. Rec. tror således att det är enligt med all erfarenhet, inhämtad både utrikes och inom landet, att allt sådant, såsom Förf. säger, icke finnes hos oß, och han anser det, lindrigast sagdt, för ganska osannolikt, att på Lappska fjällryggen sätta Mammutdjur och Palmer, blott derföre att man hört omtalas, att sådant finnes i andra länder, lika mycket på hwad sätt! Om sådant är att wara före sin tid, så wilja wi gerna blifwa efter densamma.

*) L. v. Buch geognost. Beobacht. II. sid. 262, 263, 267, 309—311.

som saknat fullständig suit, icke alltid blifwit öfwertygade. Det är i synnerhet de äldsta och blinda arterna, som, så wida wi weta, saknas utomlands; men härom äga wi icke full wißhet, emedan nyaste bemödanden af franska naturforskare i synnerhet Brogniart äro wår författare äfwen som oß nästan alldeles obekanta. Efter den upprättade indelningen, enligt ögonens läge och slutligen fråuwaro, uppräknas samt beskrifwas inalles 15 species, då nemligen tilläggningen mot slutet af volumen också medräknas. Ett så stort antal har Förf. erhållit, ehuru han med flit här såsom alleståde undwikit för mycket småaktigt delande, och hellre welat hafwa ögonen öpna för de större förhållanderna. Således har han strax wid första arten icke fränskiljt de former, som hafwa mera tydliga weck på stjerten, icke heller haft afseende på det mer eller mindre tillspitsade hufwudets hörn och stjertens ända. Mikrologer kunna alltså få en betydlig efterskörd, ehuru Rec. wißt afråder en sådan. De närmast beslägtade arter skiljas mest efter den såkallade ögonliniens rigtning, hwilket Förf. i synnerhet uppger i tilläggningarna, enligt de mycket tydliga aftryck, som erhöllos från Götha-canal. Att föröfrigt lemna något utdrag om hwart art, blir här lika litet som i det följande wår sak.

Efter Entomostraciterna följa Echiniterna. De egentligaste af deßa förekomma blott i wåra små Flötskalks-lager, som likwäl gifwit twenne nya arter. Wår stora Öfwergångs-formation innehåller blott de här så kallade Echinosphäriterne, som äro att anse såsom naturens första tillämning till Echini. Deßa tillhöra också, likwäl hela afdelningar utaf Entomostraciterna, så wida man med wißhet wet, endast Sverige. Man har af dem 3 arter. — Widare följa de twåskaliga snäckorna, af hwilka Mytili äro på ett märkwärdigt sätt förekommande äfwen uti de äldsta öfwergångsbildningarna ända upp till Dalarne. Af Ostreæ är den bekanta diluviana i Mußlekalkstenen den betydligaste. Anomiæ har man deßto mera och det af de olikaste former, hwilka Förf. dock alla bibehållit under ett slägte i anseende till de beständiga öfwergångarna. Bland deßa äro de så kallade Crania brattenburgensia märkwärdiga derigenom, att de ännu finnas lika fullkomliga lefwande wid Manilla i Ostindien. Från de så kallade Terebratulæ och Anomiæ hiantes, som alla finnas blott i Flötser, afskiljer Förf. Anomitæ clausi, hwilka blott förekomma i Öfwergångsbildningar och således hos oß äro ganska mångfaldigt utbildade. Bland dem är A. psittacinus, så kallad för sin likhet med en papegoj-snabel, särdeles underlig. Aldra besynnerligast är den 13:de arten i denna afdelning A. conchidium eller de så kallade Gottländska bocklöfwärna.

(Forts. följer.)

Harald på Winön. Parodierad Ballad. Händelsen werklig. Mariefred, Edman, 1823, 22 sidd. 8:o.

Originalet till denna intenderade Parodi, är Franzéns: Det war i Saimen på en ö. Händelsen må gerna wara werklig, ty den berättar endast om, huru en krigsman tar afsked från tjensten, då kriget utbryter, blir inwecklad i en concours, förlorar capital och räntor och drager sig till denna ö. Utförandet är plumpt och osmakligt, ehuru versen icke saknar ledighet. De första strofpherna må tjena såsom prof:

Det war i Hjelmarn på en ö,
Dit sällan någon länder,
Förutan swallet af den sjö,
Som skummar wid deß stränder.

Där gingo Fyra Kreatur,
Af sorg och hunger tärde:
En Ko, en Jungfru och en Tjur,
Och Harald war den fjerde.

Han hade dit från lyckans haf,
Sig sjelf och deßa bärjat,
Sen, då hans skuta sjönk i qwaf,
Allt annat stormen härjat.

Där stod han nu, på stranden, wåt
Med Ko och Tjur och Anna;*)
De hjeptes alla troget åt
Sitt öde at förbanna.

*) Haralds Hushållerska.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 80. Den 6 October 1823.

Recension:

Nova Acta Regiæ Societatis Scientiarum Upsaliensis. Vol. VIII. Upsaliæ, Palmblad & C., 1821. 376 sidd. 4:o.

I. Petrificata telluris svecanæ examinata a Georgio Wahlenberg pagg. 1—116. och IX) Additamenta p. 293—296. tabb. I—IV och VII fig. 4—6.

(Forts. fr. N:o 79.)

De Enskaliga Snäckorna äga flera ganska märkwärdiga Turbines i öfwergångs-formationen, äfwensom några Helices, men sedan följa endast några mindre tydliga Pateller. — Hwad de Mångrummiga Snäckorna widkommer, så wisar Swerige sin geologiska character på ett sätt, som faller hwar man i ögonen. Då man utomlands i petrificat-trakter knappt kan beträda en sten, utan att se Ammoniter och Belemniter för sina fötter, få finna wi deremot hos oß wåra Orthoceratiter på hwarje stentrappa. Belemniterna förekomma hos oß endast i en trakt och af ett slag, men derstädes ymnig nämligen i östra Skåne; af blott en enda Ammonit har man funnit bitar wid Balsberg; och af Nautiliter förekommer hos oß intet spår, ehuru de mötas redan på Farö i Danmark. Deremot hos oß hwilken mängd, hwilken mångfald i storlek och former af wåra Orthoceratiter och de dem underordnade Lituiterne. Mängden är så stor, att Linné i sin förundran skrifwer, att de ligga i stenfllsorna så tätt som agnar i grost bröd. Ofta årnå de ett qwarters twärlinia och famns längd, men från denna anwarstädes alldeles osedda storlek aftaga de ända till en tråds finhet; twänne ytterligheter, som utomlands äro lika oerhörda, der de blott finnas till storleken som ett litet finger och så sparsamt att man knappt får nog för cabinetterna. De underligaste formerna, som icke äro bekanta att finnas utomlands: 1) O. dupplex, som werkligen ordentligt äger en liten orthoceratit i sig af något från den yttres afwikande bildning, men som likwäl står i ett sådant förhållande till den yttre att den icke kan anses för tillfälligtwis kommen deruti. 2) O. angulatus, som på ett wißt korallartadt sätt å den korallförande öen Gothland bekommit kanter, hwaraf de wackraste befinntliga exemplaren, som förut tillhörde Thams samling, nu mera befinna sig i Hr Hisingers ägo på Skinskatteberg. 3) O. crassiventer, ett plumpt ting, näsian en elefant bland snäckorna; också från Gothland, der denna äfwenledes blifwit bildad till någon likhet med koraller. Den minsta Orthoceratiten är mycket märkwärdig äfwen derutinnan, att den antager de mest oigenkänliga skepnader, och således sått namn af ån Graptolithus sagittarius ån scalaris, ån blifwit hållen för gräsblad och således hört till wåra förut med orätt så kallade wärtaftryck. Den tillhör det öfre lerskifferlagret i Westergöthland, och derföre tjenar den i Skåne, der lagrena ligga bredwid hwarandra, att göra det öfre lagret, hwars stenart der-

före kallas Graptoli:skiffer, igenkänneligt från det nedre.

Corallerna tillhöra mest wår hafsö Gothland, hwarifrån Upsala Societets Samlingar wisst äger det största förråd som finnes, samladt under Linnés tid af deß reskamrat på denna ö, Ziervogel, och derföre äro deßa koraller äfwen så tillräckligt beskrifna af Linné, så att wår Förf. wid dem haft minst att tillägga. Likwäl finnes också af de betydligare Madreporer ända upp i Dalarna, hwilket är anmärkningswärdt, såsom bekräftande, att deßa provincers petrificat-lager äro nästan de samma. Aldramest utmärker sig Gothland med sina Encriniter, de största, som wi känna, ofta med stammar af mer än tre tums twärlinia nära roten. Förf. tror sig' också hafwa funnit hufwudet till denna stora Gothländska Encriniten, hwilket tyckes hafwa 20 radier, eller dubbelt flere än den utländska Flöts-encriniten. — En annan Encrinit af nästan motsatt beskaffenhet och mycket böjlig stam wisar sig stundom under namn af Skrufstenar i öfre lerskifferlagret på Kinnekulle.

Slutligen följa de så kallade Phaciterna, de mest twifwelaktiga petrificat-former, som finnas. Den egentliga Phacites fossilis Blumenb. har blifwit förd till de mångrummiga Snäckorna, till hwilka den icke kan höra i anseende till brist på siphon m. m. Med denna sättes här Madrepora lenticularis af samma författare i samband; widare Graptolithus Serpulites Linn. och sist äfwen den förr så kallade Gothländska rommstenen, som af de mesta orätt blifwit ansedd för ett oorganiskt wäsende, af Blumenbach för början till Encriniter.

II. Selecta ex Manuscriptis Posthumis Samuelis Klingenstjernae; pagg. 117—135.

De här upptagna ställen ur deßa manuscripter utgöra tillägg till Förf:s Tentamen de definiendis et corrigendis aberrationibus radiorum luminis, &c. Såsom den wigtigaste hit hörande afdelning anföres hwad som af Förf. kallas: Emendanda in tentamine de perficiendis telescopiis.

Efter anmärkande af några ej obetydliga fel, som undfallit Förf:s uppmärksamhet, börjar afhandlingen med anförande och upplösning af Förf:s problem: att af 4 optiska glas P, P', P'', P''' consiruera ett teleſcop, som förstorar i förhållandet m:1 och är fritt från all åberration, som kan uppkomma antingen af glasens sferiska former eller af ljusstrålarnes olika brytning. Härwid antagas de 2:ne främre glasen P, P' tillsammans utgöra objectifglaset och de begge sednare P'' P''' oculärglaset; widare glasen P, P'', P''' af en glasart C och det 2:dra P' af en glasart F. Bestämningen af deßa glasens former och afstånd ifrån hwarandra utgör föremålet för den följande undersökningen. Denna består likwäl ej uti någon egentelig deduction, utan endast en framställning af de för ändamålet behöfliga formler, hwilka sedan appliceras på den händelsen, då C och F antagas wara de så kallade Crown-glass och Flint-glass.

I sammanhang med föregående problem följer en undersökning, huruwida ett teleſcop af ofwannämnda beskaffenhet kan consiruera utaf 3 glas P, P', P'', bestående af en och samma glasart. Denna undersökning leder till en equation, som bestämmer det för ändamålet nödwändiga förhållandet emellan de 3 glasens focaldistancer; men hwilken solverad gifwer för detta förhållande ett imaginärt uttryck och sålunda wisar, att problemet är omöjligt.

III. Meditationes nonnullæ de reductione quantitatum imaginariarum ad formam simplicissimam, oriundisque inde seriebus transscendentaliter summabilibus, Auct. Zach. Nordmark; pagg. 136—156.

Uti denna afhandling, som har till föremål att reducera imaginärer af den mest sammansatta form, som antages wara $(a+b\sqrt{-1})^{g+h\sqrt{-1}}$ och under hwilken alla andra kunna subsummeras, till den enklaste $A+B\sqrt{-1}$, anmärkes till en början, att detta ämne förut blifwit behandladt af de store geometrerne D' Allembert och Euler, hwilka till problemets generela lösande anwändt ifrån hwarandra föga skiljaktiga differentialmethoder. Den fullkomliga mathematiska strängheten och evidencen i deßa anser Förf. med rätta kunna miſstänkas, emedan de grunda sig på en hypothes, som swårligen kan medgifwas, den nemligen, att uti equationen $L(A+B\sqrt{-1}) = (g+h\sqrt{-1}).L(a+b\sqrt{-1})$ g och h antagas för constanta, men a, b, A, B för variabla, hwilket i den händelsen, då $g=a$ och $h=b$, wore detsamma som att uti functionen xLx wid deß differentierande anse x utom logarithmemärket för

constant och inom detsamma för variabelt, hwaraf obehörigheten faller tydligt i ögonen. Så mycket wigtigare anser Förf. problemets solution utan differentialcalculens anwändande. Wid företagandet af denna solution utgår Förf. ifrån den bekanta equationen $N^{z\sqrt{-1}} = \cos z + \sin z.\sqrt{-1}$, i hwilken N är basen för det hyperboliska logarithmsystemet. Då logarithmerna tagas för båda membra och tang, cos insättas i stället för sin, cos fås $L(1 + \sqrt{-1}\cdot tang\, z) = z\sqrt{-1} - L\cos z$, uti hwilken equation, om widare a och b införas i stället för cos z och tang z genom positionen $\frac{b}{a} = tang\, z$, blifwer $L(a + b\sqrt{-1}) = \frac{1}{2}L(a^2 + b^2) + z\sqrt{-1}$. Med denna formels tillhjelp finnas sedan A och B lätt utur equationen $A + B\sqrt{-1} = (a + b\sqrt{-1})^g + h\sqrt{-1}$, ty då logarithmerna tagas för båda membra, $\frac{B}{A}$ ponneras $= tang\, Z$ och Z, z införas, blifwer equationen denna

$$\tfrac{1}{2}L(A^2 + B^2) + Z\sqrt{-1} = \tfrac{1}{2}gL(a^2 + b^2) - hz + \left\{\tfrac{1}{2}\, hL(a^2 + b^2) + gz\right\}\sqrt{-1},$$

hwilken genom egalerande af de reela partierna sinsemellan och de imaginära sinsemellan å båda sidorna om likhetstecknet genererar 2:ne andra equationer, som bestämma de sökta A och B. Af denna wackra theori göres en anwändning på en cubisk equations solution in casu irreductibili, hwilken solution gifwer alla 3 reela rötterna till equationen och skiljer sig från den wanliga, som sker genom trisectio anguli deruti, att, då den sednare gifwer winkeln genom deß sinus, den förra gifwer den genom deß tangent.

Slutligen betraktar Förf. i allmänhet den händelsen, då uti den primitiva generela formeln h är $= o$, hwadan $A + B\sqrt{-1} = (a + b\sqrt{-1})^g$, $A = \cos gz.(a^2 + b^2)^{\frac{g}{2}}$, $B = \sin gz.(a^2 + b^2)^{\frac{g}{2}}$, och undersöker, i hwilka fall deßa transscendenta uttryck för A och B kunna förwandlas till algebraiska under finit form. Till den ändan developperas functionen $(a + b\sqrt{-1})^g$ uti en serie efter binomialtheoremet, hwilkens alla reela termer tillsammans, egalerade med A, och alla imaginära tillsammans, egalerade med B, gifwa för A och B algebraiska wärden under finit form, om g är ett helt jakadt tal, under infinit, om g är brutet eller nekadt; men deßa algebraiska wärden kunna för hwad valör som helst af g transscendentelt summeras, emedan de alltid äro lika med hwar sin af de transscendenta functionerna $\cos gz.(a^2 + b^2)^{\frac{g}{2}}$ och $\sin gz.(a^2 + b^2)^{\frac{g}{2}}$.

IV. Coleoptera Capensia antennis fusiformibus, recensita a C. P. Thunberg. pagg. 157—193.

Då ungefärligen 50 år redan förflutit, sedan Prof. och Commend. Thunberg lemnade Goda-HoppsUdden, kan man wäl icke wänta, att nu först en egentlig Fauna Capensis eller delar deraf skola framträda, utan denna skrift synes höra till ett i sednare åren särdeles under Disputationsform företaget ordnande af Naturalhistoriska namn efter Geographien. Det är tydligt, att wid ett sådant förfarande knapt någon fullständighet, än mindre någon rigtig bild af landets djuriska lif kan erhållas. Rec. har i sådant afseende blifwit twifwelaktig, då t. ex. Silpha excisa här uppgifwes för att wara swensk, hwilken wißt är Capsk, deremot Dasytes cæruleus för Capsk, som wißare är swensk. Icke eller kan man så noga inse gränsorna för denna afhandling, emedan Förf. strax i början förklarar sig med Antennæ fusiformes mena annat än de flesta andra författare, och förofrigt deßa antenn-former äro så obegränsade, att nyare Författare sett sig föranlåtna att antaga helt andra underdelningar. Allt afseende på sådant saknas här i allmänhet, och särdeles uraktlåtas munndelarna till den grad att ingen riktig jemförelse med Fabriciska genera blir möjlig. Rec. måste således inskränka sig till några mindre anmärkningar i början af Afhandlingen. Melyris viridis kännes enligt den här gifna differentien elytris laevibus, ehuru Fabricius har elytris lineis elevatis tribus och i beskrifningen står Elytra trico-

stata, genom hwilket sednare den följande M. cæruleus knappt blir annat än varietet. — Melyris marginatus lärer förblifwa owiß. — Angående Opatrum simplex står här clypeo integro, men Fabricius har clypeo emarginato. Opatr. arenarium känns enligt Fabricius pedibus nigris och enligt Förf. O. fuscipes pedibus piceis, hwarefter skillnaden icke blir särdeles märkbar. Trogosita caraboides Fabricius kallas här T. africana. — Platynotus serratus Panz. ad Cap. bonæ spei igenfinnes här icke. — Erodius nanus och opacus tyckas äfwen wara blott varieteter af E. minutus. — Clerus capensis Schoenh. synon. saknas. — De mesta så kallade nya species förekomma under Clythra, hwarföre der hänwises till en egen Monographi, som wi finna nedanföre.

V. Ovis polyceratæ variationes nonnullæ notabiliores illustratæ a C. P. Thunberg p. 194-198. tab. VI.

Man finner här en ny bekräftelse på den gamla erfarenheten, att gumsar stundom få flere än twenne horn; men huru härmed egentligen förhåller sig, hwilka af deße äro primära och secundära, huruwida de alltid äro att anse som särskildta horn eller klyfningar af ett och samma horn, hwilket genom anatomien skulle upplysas och hwarigenom saken kunde få något nytt och wettenskapligare intresse, omtalas icke.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Upsala: I en tidning (Granskaren N:o 76) förmältes nyligen, att af den nya Akademiska Biblioteksbyggnaden endast rappningen och takets plåtläggning återstå. Man skulle önska sig kunna bekräfta denna fägnande uppgift. Men sanningen är att af byggnadens yttre ännu fullt hälften återstår, och att denna hälft är täckt med ett provisionellt brädtak. Det är för denna byggnads fullbordan som Kongl. Maj:t framställt till Rikets Ständer proposition om ett lån af 50,000 R:dlr B:co. Bewiljad af Präste- och Borgareständen, lärer denna proposition hos Ridd. och Adeln, efter, som det säges, märkwärdiga debatter blifwit afslagen. Ibland gjorda inkast nämnes, att Akademien måste sjelf äga tillgångar att bygga, då den ej längesedan nedlagt capitaler i jordegendom, och att den för ett lån ej skulle kunna lemna någon säkerhet, emedan deß egendom ej kan intecknas. Hwad det ej stora jordaköpet angår, så ha dertill särskilda fonder blifwit anwända, till föreskrifna ändamål endast disponibla, till en del genom en Testators wilja (Envoyén v. Asps) nu i jordegendom nedlagda, och som i alla fall alldrig för Biblioteksbyggnaden kunde få påräknas. Hwad säkerheten beträffar, så är det wäl ej en för djerf förmodan, att samma Högsta Magt, från hwilken Propositionen utgått, skulle genom särskild Nådig tillåtelse äfwen i Akademiens egendomar bewilja all den säkerhet som erfordras. — Saken lärer nu bero på Bondeståndets afgörande, och det wore lika märkwärdigt, som glädjefullt, om detta stånd till förmån för en litterär inrättning skulle ge det gynnande utslag, som för ändamålet är så önskeligt och som man af det Första Ståndets pluralitet förgäfwes hoppats.

Lärda Nyheter.

Upsala: H. K. H. Kronprinsen, Akad. Canzler har nådigst förordnat Theol. Candidaten, Mag. Joh. Ad. Säve, Gothl. till Theol. Dogm. & Mor. Docens; Mag. Js. Sam. Widebeck, Suderm. Ner. till Phys. Theor. Docens; E. O. Bibl. Amanuensen, Mag. Carl Joh. Fant till Politices Docens; samt E. O. Bibl. Amanuensen, Mag. Claës Ol. Ramström till Lingu. Hebr. & Aram. Docens.

Professorn och Philos. Adjuncten, Mag. El. Chr. Grenander har i slutet af sistl. månad afflyttat till Skösde Pastorat, hwarå han, i ledigheten efter CanzliRådet, Prof. P. Malmström, erhållit Kongl. Maj:ts nådiga fullmakt. — Ansökningstiden till lediga Philos. Adjuncturen räknas från den dag, då kungörelse om ledigheten första gången i Allm. Tidn. infördes.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 81. Den 9 October 1823.

Recension:

Nova Acta Regiæ Societatis Scientiarum Upsaliensis Vol. VIII. Upsaliæ, Palmblad & C., 1831. 376 sidd. 4:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 80.)

VI. Alurni tres novæ species descriptæ. Auctore C. P. Thunberg. pagg. 199—202. tab. VII.

Det sällsynta Insectslägtet Alurnus, af hwilket i Fabricii Systema Eleuteratorum endast trenne species beskrifwas, har, genom de i sednare tider i Brasilien skedda upptäckter, wunnit tillökning af trenne andra, ej mindre owanliga arter: Alurnus brunneus, marginatus och cruciatus. Sedan andra nationer nu resa mer än Swenskar och resultaterne af deßa reser utgifwas icke allenast i hela Europa, utan också i andra werldsdelar, är det ganska swårt, i synnerhet för oß här i norden, att weta, hwad som är werkligen nytt eller ingenstädes förut beskrifwet. Detta kan nästan afskräcka från sådana monographiska bearbetningar, som under Linnés tid så wäl lyckades. Man kan således icke undra, att här händt, hwad som ofta kan inträffa, att nämligen ett af deßa species förut war bekant, hwarpå man göres uppmärksam i Kongl. Wettensk. Akademiens årsberättelse 1822. sid. 263 noten. De bifogade figurerna kunna wäl icke heller räknas för de bästa.

VII. Gothlandiæ Plantæ rariores annis 1816, 1817, 1818 detectæ a Joh. Petro Rosén et jam conjunctim cum eo recensitæ a Georgio Wahlenberg. pagg. 203—257. tab. V. fig. 2.

Uti Inledningen talas om de anledningar man har att förklara Gothlands egna wegetation, om deß märkwärdighet såsom ö midt uti ett eget haf, om deß bildning af den mest korallförande kalkflisa, som wi äga, och om deß likhet härutinnan med Europas södra alper. Att detta ämne likwäl icke är uttömdt, medgifwes lätt, åfwensom att det swårligen kan utömmas i anseende till sin mångsidighet och deraf följande mångtydighet. Man ser ganska bestämdt, att de fleste af wåra landsorter äga någon egen wegetabilisk charakter, som är utmärkt i den mån orten är i det hela naturligen egen. Det är wäl sannt, att de alldeles egna wäxterna merendels äro ganska få, men såsom yttersta uttrycket af en beskaffenhet hwilket det öfriga understöder, äro de icke deß mindre högst märkwärdiga, så att genom alltsammans en nog pronoucerad individualitet framträder. Att genom meteorologiska observationer och dylikt wilja lika mycket utröna landsorternas egenheter, synes wara nästan alldeles fåfängt. Naturens mest nuancerade alstringsförmåga, beroende af klimat, jordmån m. m. uttrycker sig starkast i wäxterna. Werkan på wäxterna är här mycket tydligare än alla orsaker till densamma. Man finner sjelfwa werkan handgripligen för sig, medan man twekar om orsakerna och nästan måste mißtrösta att uppdaga dem. Gothlands jemförande med andra landsorter framkallar sådana betraktelser. Intet

är naturligare än att först sammanlikna denna ö med Öland, som till läge och jordbildning kommer Gothland så nära; och likväl hwilken olikhet i anseende till wärter! När man håller Gothlands Österrikiska bergswärter t. ex. Helianthemum Fumana, Inula ensifolia, Tofieldia calyculata, mot Ölands Ranunculus illyricus, förunderliga Verbasca, Helianthemum oelandicum, så är det nästan som att jemföra Carpatherna med Africa eller åtminstone med Medelhafstrakten. Dernäst synes intet billigare, än att sammanlikna Gothland med Skåne, men en fullkomlig saknad af Gothlands allmännaste wärter såsom Sessleria cærulea håller oß snart tillbaka. Snarare skulle det synas som hade naturen från Gothland gjort ett steg in i Upland, ett annat till Westergöthland; så oförmodade äro de resultater till hwilka man kommer.

Widare erinrar Förf. om de undersökningar efter wärter som blifwit anställda på Gothland. Bland deßa förtjenar Hr Roséns upptäckter ett af de utmärktaste rummen. Genom dem förswarar ön ännu sitt anseende såsom Swenska Botanisternas förlofwade land. Den förteckning, som här gifwes på nyfundna wärter ställes såsom tillägg till det Utkast till Gothlands Flora som finnes i Wett. Ac. Handl. 1805 och 1806. Således anföres här icke blott i allmänhet rara wärter, utan äfwen sådana, hwilka äro rara eller förut oßedda på Gothland, ehuru allmänna nog annorstädes. Man bemödar sig nämligen att få en fullständig egen Flora för denna utmärkta ö. Genom allt detta uppstår en tilläggning af icke mindre än 165 nya arter för Gothlands Flora, ehuru förteckningen icke sträcker sig längre än till slutet af Filices.

Bland de uppräknade wärterna synas flere förtjena, att här anföras för sin geographiska berydenhet. Uti Botaniska detaljer kan man på detta ställe naturligtwis icke ingå. Fedia mixta finnes wäl också på den motswarande delen af Öland, men förofrigt synes den endast wara funnen wid Malmö i Skåne. Arundo varia har man hittills icke upptäckt annorstädes hos oß. Elymus europæus är en utmärkt tilläggning, ehuru ofta nog förekommande i Danska Staterna. Galium rotundifolium är icke bekant för att finnas närmare än på Schlesiens och Thüringens berg. Arenaria ciliata förofrigt wärande endast på Kinnekulle. Potentilla argentea β virescens märkwärdig, såsom förofrigt endast tillhörande Öland, ty t. ex. Skåne frambringar icke dylika förändringar. Ranunculus lanuginosus en synnerlig wärt, annars förekommande i Holsten. Coronopus didyma, som först ansågs för endast tillhörande England och derifrån mera welat sprida sig söder och wester åt, tills den nu genom ett stort steg kommit till Gothland. Att Sisymbrium supinum är så allmän på Gothland och Öland, är märkwärdigt då Decandolle alldeles twiflar på deß förekommande derstädes, såsom en med deß Botaniska Geographi föga öfwerensstämmande sak. (Hwad Ranunculi illyrici wärande på Öland angår, så nämner han intet derom, förmodligen såsom i deß tanka en fullkomlig otrolighet). Inula ensifolia är den förSta nyfundna märkwärdighet på Gothland, såsom annars blott Carpathisk. Den kan tjena att sätta utländningars sentrogenhet på nytt prof.

VIII. Monographia Clythræ a C. P. Forsberg. pagg. 258—292.

Författaren uppger Generiska Characteren för Clythra och deß skillnad från det närgränsande slägtet Cryptocephalus, hwarefter charakterer för 85 species följa, bland hwilka 24 enligt Förf:s uppgift nya Capska arter beskrifwas. — Förofrigt är denna uppsats såsom det äfwen tillkännagifwes, och man ännu mer af utförandet erfar, likSom ett Bihang till N:o IV. Den gifna Indelningen efter färgorna, hela anordningen och till slut habitationsställenas summariska uppräkning är alldeles efter Thunbergska methoden. Rec. skulle uppgifwa huru mycket som är nytt, om han af ofwan anförda skäl werkligen kunde göra det.

X. De Gyrinis commentatio C. P. Forsberg. pagg. 297—314.

Synes wara en mera sjelfständigt utarbetad Afhandling än N:o VIII, ehuru deß ursprung ur samma förråder är omißkänneligt. Förf. tyckes efterSträfwa en disputationslik fullständighet, då han strax på första sidan lemnar den så tydliga härledningen af namnet från grekiskan, hwilket här kanske kunde anses för öfwerflödigt. Deremot saknar man Watten-skalbaggarnes allmännare kännetecken af thoracis spits, äfwensom deras indelning efter som fötterna äga sugytor eller icke. Såsom ett hufwudskiljemärke framträder Oculi

duo caput perforantes, men de trowärdigaste Zootomer, såsom Dumeril, Blumenbach och Oken, antaga fyra ögon nemligen två under och två öfwer, af skäl att hufwudets kant och sjelfwa antennerna gå ut mellan dem och skilja båda synytorna så mycket, att de äfwen utändigt synas icke kunna höra tillhopa. Larverna, bestående af 13 leder, med sina jemförelsewis störa maxiller, med hwilka de i någon mån likna Scolopendrer såsom Dytiscernas larfwer och liksom dem lefwa af andra wattenkräk, i synnerhet trollsländlarfwer, hade må hända förtjent en nogare beskrifning och att sättas i närmare samband med den öfriga lefwande naturen. Också hade det warit interessant att i sammanhang härmed få weta huruwida och af hwilka orsaker Gyrini merå än andra wattenskalbaggar kunna lefwa på eller uti hafwet eller i riktigt salt watten. I allmänhet skulle Rec. önska, att i synnerhet unga Forskare mera sysselsätta sig med den lefwande naturens undersökning, ty med åldern inskränkes man ändock alltför mycket inom wisa lådor. — Förf. uppräknar tillsammans 23 arter, af hwilka de flesta synas tränga sig omkring slägtets hufwudart, G. natator, så att man kan wara mycket owiß huru många äro riktigt skilda. Efter andra författare upptagas här 7 arter. Nya äro 3 eller, om G. Gigas anses som skild från G. grossus, 4 arter, af hwilka 3 uppgifwas wara till finnandes endast uti Museum Thunbergianum som man här får weta wara annat än Museum Upsaliense. Slutteligen uppgifwer Förf. sig hafwa skrifwit denna afhandling utan att hafwa sett Oliviers werk och Rec. kan tillägga förmodligen många andra lika mycket till saken hörande arbeten.

XI. De Luxu Aulæ Magni Smek, Regis Sueciæ et Norvegiæ ex Occasione veteris membranæ a. 1340, Observationes Joh. Henr. Schröder. pagg. 315—358.

Denna afhandling innehåller, utom en uppräkning af dem som genom förut utgifna skrifter lemnat bidrag till yppighetens historia i Swerige, copia af ett gammalt dokument, upplyst af åtskilliga anmärkningar. Sjelfwa dokumentet, som är skrifwet på pergament och förwaras i f. d. Oxenstjernska nu Riddersholmska Archivet på Tidön, innehåller en uppsats på de saker, hwilka

tillhörde Konung Magnus Smek och af hans Skattmästare Magnus Nicliſſon blifwit inventerade till efterträdaren Ingemar Ragwaldsson. Det är daterad d. 9 Maj 1340, således redan för sin ålder wärkwärdigt, men ännu mera för sitt innehåll, emedan det på engång ger en öfwersigt af allt, som hörde till pragt, njutning och bequämlighet i den tidens hof. Ganska rigtigt anför Utgifwaren, att sådana särskildta intyg om fordna tiders yppighet tjena till upplysande af förfädrens seder och inrättningar; men alltför inskränkt synes han tagit det ändamål, hwarföre sådana upplysningar böra samlas, nämligen för att utröna hwilket warubyte i äldre tider ägt rum och hwilka luxartiklar då i Swerige infördes. Wore historien en så torr wettenskap, att den endast tjente till att abstrahera från erfarenheten några allmänna resultater, på hwilka de följande slägter kunde göra sina statsekonomiska beräkningar, så wore wißerligen detta uppgifna ändamål tillräckligt. Men nu är historien ej till för att endast låsas i böcker och derpå grunda calculer, utan att för själen måla en lefwande bild af hängångna slägtens både yttre och inre lif. Således har en speciell upplysning öfwer en wiß punkt deraf sitt wärde, i samma mån som det ger upplysning åt det hela. Närwarande artikel förtjenar i detta afseende en särdeles uppmärksamhet. De waror som här uppräknas, utwisa i allmänhet en solid prakt, men tillika ser man huru mycket äfwen sjelfwa konungahofwet stod efter ett behållet hus nu för tiden, i allt det som hör till ett begwämligt lif. Märkwärdig är den lista på handskrifna böcker som här finnes. Deribland woro, utom andra, en stor Swensk bibel, widare Östgötha, Uplands och Smålandslagen, samt Romanerna om Iwan, och Hertig Fredrik af Normandie. Widare uppräknas en stor mängd persedlar hörande till wapenrustning och drägt, samt slutligen åtskilliga specerier, apotheksworor och pengar. De tillfogade anmärkningarne äro upplysande och rikhaltiga. Mycket i urskriften är likwäl det oaktadt dunkelt och osäkert. En eller annan af författarens förklaringar kan måhända icke utan skäl betwiflas. Ordet Höchändeswar förklaras i § 19 med tegmen venaticum Falconis gentilis. Rec. skulle önskat att Förf. tydligare utwecklat det, så att man kunnat få weta om Höchändes skall wara genitiv af

hök, hwilket ej synes rimligt, eller om det skall wara ett sammansatt ord. Rec. tror det komma af höch eller hög, tysk. hoch, och ände, och således wara beslägtadt med högsäte. Detta synes så mycket troligare, som de näst föregående sakerna äro dukar, dynor och dylikt hörande till bordet.

XII. Vita Magni von Celse, Regiæ Cancellariæ Consiliarii et Historiographi Regni. pagg. 359—375.

Hwarje del af Societetens Handlingar slutas wanligen med en eller flere korta lefnadsbeskrifningar öfwer några för längre tid sedan afledne Ledamöter. Denna gång lemnas en sådan öfwer Canc. Rådet Magnus v. Celse, en af wåra utmärktare Lärde. Han föddes i Upsala d. 17 Jan. 1709; son af Domprosten Ol. Celsius, hwars namn genom hans berömda Hierobotanicon blifwit ryktbart i Europa. Wid 19 års ålder utgaf han sin Disputation De Monasterio Sko in Uplandia och begaf sig följande året till Stockholm såsom E. O. Amanuens wid Kongl. Bibliotheket derstädes; ett par år derefter ingeck han deßutom såsom E. O. Cancellist uti Civil Expeditionen af Konungens Canzli. Sedan han i tio år förestätt deßa tjenster, blef han Ordin. Amanuens och anträdde följande året en utländsk resa genom Danmark, Tyskland, Holland och Frankrike. Efter twänne års förlopp hemkommen, fortsatte han med nit sina göromål uti Canzliet och Kongl. Bibliotheket. Under denna tid iordningställde han äfwen RiksRådet Jac. Cronstedts Bibliothek och författade deröfwer den Catalog, som ännu finnes på Upsala Bibliothek, med hwilket det nyßnämnde sedan förenades. 1750 utnämndes han efter Dalin till Kongl. Bibliothekarie, 1756 upphöjdes han tillika med Brodern uti Adligt stånd under namn af von Celse, och 1761 tillades honom titel af Canc. Råd. Liksom han hade efterträdt Dalin uti Bibliothekariatet, så efterträdde han honom och 1760 såsom RiksHistoriegraph, men han ansåg sig mera skicklig att samla och kritiskt undersöka källorne för Historien, än att sjelf skrifwa den. Detta arbete dref han med ifwer och bifall. Rikets Ständer anhöllo 1760 genom skrifwelse till Konungen, att allt hwad han behöfde till deßa undersökningar måtte honom bewiljas. Men wid denna tid förmåddes han så wäl af sin helsas tillstånd som af enskildta omständigheter, att lemna Stockholm och flytta på en landtgård ej långt ifrån Upsala. Der framlefde han sina återstående dagar i lugn, helt och hållet öfwerlemnad åt sina studier, och dog uti nyßnämnde stad d. 23 Julii 1784. Sedan 1756 war han gift med Anna Eleon. Georgii, men efterlemnade inga barn. Hans Fru, som i 20 år öfwerlefde honom, lät öfwer hans graf uti Gamla Upsala kyrka uppsätta det Epitaphium, som här på ett paßande sätt, i form af en vignette, slutar hans biographi.

Det Celsiska namnet är ett af de mäst lysande i Swenska Litterärhistorien, och M. v. Celse har ej litet bidragit till denna glans, ehuru hans sysloßättningar såsom häfdeforskare och i synnerhet såsom Bibliothekarie, woro af det slag, som, såwida man deri skall något uträtta, fordra en owillkorlig resignation af allt närwarande och högljudt berömt. Hans skrifter, på hwilka här bifogas en fullständig förteckning äro ej många, men hans Apparatus ad Hist. Sviogothicam wore om den blifwit fullbordad, ensam tillräcklig att för alltid gifwa honom ett berömdt namn hos efterkommande. Detta arbete afbröts, liksom många andra uti wårt Fäderneslands, genom brist på deltagande. Det wore önskligt och en werklig winst för Swenska Historien, att de på Upsala Bibl. befintliga och fullkomligt tryckfärdiga Sect. II. och III. De Jure Canonico et Conciliis Pontificiorum apud Sveogothos samt De Sanctis Sveo-Gothiæ Romano-Catholicis, kunde utgifwas; de bewisa lika mycket arbetsamhet som urskillning. Hans Historia Bibliothecæ Stockholmensis är en liten Bok, men full af intreßanta underrättelser och wida öfwerträffande Broderns Ol. Celsii Historia Bibliothecæ Upsaliensis. Uti Societetens Handlingar (han war deß ledamot sedan 1759) är hans wigtigaste afhandling det Fragment af Smålands Lagen som han upptäckte och utgaf efter ett MS. utur Skoklosters Bibliothek.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 82. Den 13 October 1823.

Recension:

Kongl. Wettenskaps-Academiens Handlingar för år 1822. Sthm, Lindhs Enka. 474 sidd. 8:o.

I. Theoretisk Undersökning om Wattenstrålens Contraction; af F. Rudberg. sidd. 1—24.

Ändamålet med denna interessanta afhandling är att ur Mechanikens rent-mathematiska principer deducera expressionen på en utströmmande wattustråles olika horizontala diameter, härrörande af "wattenpartiklarnes sidorörelse wid kanten af öppningen" åfwensom på den minsta diameterns afstånd under öppningen, samt att derigenom, om möjligt, medelst Theorien förklara de observationer och försök (ända ifrån Newtons, allt intill de af wåra Swenska Physici nu sednast wid Falu-grufwa anställda), hwilka tyckas motsäga den i sig sjelf fullkomligt rigtiga "Toricelliska" lagen: att utflytnings-hastigheten är lika med den, hwilken förwärfwas under fallet genom öppningens djup under watten-ytan. I följe häraf utelemnas allt afseende på wattnets compressibilitet såsom i alla fall "obetydlig", åfwensom på deß viscositet wid olika temperatur, emedan båda, såsom phänomener af molecular-attraction, ännu ej äro nog utredda, för att kunna "uppfattas under de analytiska tecknen." Deßutom upptager Förf. blott den händelsen, då öppningens kanter äro helt tunna. I stöd af contractionen blir då en nedåt spetsig stråle närmast omkring öppningens verticala axel alldeles hwilande, hwilket ock med observationerna instämmer. Vertical-sectionen af den utrinnande krokliniga wattustrålen, hwilken, efter wattner antages incompressibelt, öfwerallt måste wara lika bred (efter normalen räknadt), tänker sig Förf. indelt i n smala remsor eller elementarstrålar, medelst curver, parallela med Sectionens kant, och längre fram i afhandlingen antagas deßa elementarstrålar lika breda. (Må hända hade detta kunnat ske genast). De krafter, hwilka förorsaka contractionen, blifwa nu 1) Tyngden, continuerligt werkande och till krokling wägtwingande de snedt utrusade partiklarne, samt upplöst i sidokrafter längsefter coordinat-axlarne, hwarwid Förf. till axel för x wäljer vertical-linien, för y öppningens och den verticala sectionens afskärnings-linia, samt tager origo wid öppningens kant. Utrusnings-winkeln säger Förf. i slutet af afhandlingen wara 45° af orsak, "att den utrusande partikeln lika mycket tryckes i vertical och i horizontal rigtning," så framt bassinen är nog wid, för att ej bidraga till samma winkels minskande. 2) Tryckningen af den midtuti hwilande verticala pelaren, hwilken tryckning, werkande utåt normalen, åfwen upplöses i sina sido-krafter. Utom de 2:ne equationer, hwilka uttrycka deßa sido-krafter (vires motrices) i afseende på den första elem. stråten, neml.

$$\left.\begin{aligned} dM.\frac{d^2x^1}{dt^2} &= gdM + T^{(1)}\frac{dy^1}{ds^1} \\ dM.\frac{d^2y^1}{dt^2} &= -T^{(1)}\frac{dx^1}{ds^1} \end{aligned}\right\} \ldots\ldots (1)$$

och de med dem analoga för de följande elem. strålarne, får Förf. äfwen i följd af den Torricelliska lagen åtminstone summan bekant af de tryckningar, hwilka hwarje elem. stråle längsefter den gemensamma normalen erfar af central-pelarens intryck på den närmast axeln belägne, neml.

$$T^{(1)} + T^{(2)} + T^{(3)} + \ldots + T^{(n)} = g\,(h + u) \ldots (3),$$

hwareft h är wattnets höjd i kärlet, och u intrycks-punktens djup under öppningen. Då den första af Equat. (1) multipliceras med dy', den andra med dx' och denna product subtraheras från den förra, så fås, om elem. strålarnes gemensamma bredd i stället för dM', dM'' &c. kallas α och radius curvaturæ för främsta strålkanten $= \rho$ samt v', v'', etc. eller $\frac{ds'}{dt}$ $\frac{ds''}{dt}$ &c. beteckna de olika hastigheterna i olika elem. strålar,

$$\frac{\alpha v'^2}{\rho + \alpha} = g\alpha \cdot \frac{dy}{ds} + T^{(1)},$$

och då denna equation samt de för de följande strålarne analoga hop-adderas, med begagnande af wärdet på $T^{(1)} + T^{(2)} +$ &c. ur equationen (3), uppkommer

$$\alpha\left\{\frac{v'^2}{\rho+\alpha} + \frac{v''^2}{\rho+2\alpha} + \frac{v'''^2}{\rho+3\alpha} \ldots + \frac{v^{(n)2}}{\rho+n\alpha}\right\} = ng\frac{dy}{ds} + g\,(h+u) \ldots (8).$$

Widare bestämmas v', v'' &c. på det sätt, att man wid equationerna (1) åfwensom wid deras analoga multiplicerar den första med dx', den andra dy', adderar och integrerar summan. Då fås:

$$\left(\frac{ds'}{dt}\right)^2 = 2gx' + c'; \left(\frac{ds''}{dt}\right)^2 = 2gx'' + c''; \text{o. s. w.}$$

hwareft $c' = c'' = c'''$ $\alpha c = 2gh$ eller partiklarnes utrusningshastighet. Men förut har Förf. redan deducerat abscissan u eller $x^{(n)}$ för hwad elem. strålkant som hälst och deß ordinat z eller $y^{(n)}$ i functioner af främsta strålkantens coordinater x och y, hwarigenom erhållits

$$x^{(n)} = x - a\frac{dy}{ds} \ldots (6)$$

hwilket nu appliceras till finnande af x', x'' etc.

På detta sätt fås en differential-equation af 2:dra ordningen, innefattande x, $\frac{dy}{ds}$ och $\frac{dp}{ds}$, om $\frac{dy}{ds} = p$.

Denna befinnes homogen, och integreras medelst separering af de variabla $x + h$, eller för korthetens skull x' (kanske hällre x_1) och p, hwarwid constanten fås medelst $x = o$ uttryckt i function af utrusnings-winkeln, som Förf. kallar α. Nu sökes den speciella abscisa (e), som swarar mot maximi-wärdet af y eller mot minsta horizontal-radien af wattustrålen. Till den ändan måste antas $\frac{dy}{ds} = o$, hwadan (approximando)

$$e = \tfrac{8}{5}\,a\,Sin\,\alpha - \tfrac{8}{25}\,\frac{a^2}{h}\,Sin^2\alpha,$$

hwareft a föreställer nyssnämda minsta horiz. radie, som tillika är strålens constanta normal-tjocklek. Den nu erhållna differ. equation af första ordningen emellan x och $\frac{dy}{ds}$ kan ej annorlunda än medelst approximation integreras, emedan $\frac{dy}{ds}$ beror af en 5:te grads algebraisk equation. Den approximation Förf. wäljer består i utelemnande af $a\frac{dy}{ds}$ i jemförelse med $2(h + x)$. Härigenom fås en integral-equation emellan x, y i hwilkas ställe insättas e och a, i afsigt att finna den sistnämnda. Detta ger såsom afhandlingens slut-resultat, då $c =$ öppningens radie,

$$a = \frac{5\,c}{5 + 4\,Sin^2\alpha} + \frac{16\,c^2\,Sin^3\alpha}{h\,(5 + 4\,Sin^2\alpha)^3}$$

$$e = \frac{8\,c\,Sin\,\alpha}{5 + 4\,Sin^2\alpha} - \frac{8\,c^2\,Sin^2\alpha}{h\,(5 + 4\,Sin^2\alpha)^2};$$

medelst hwilka resultat Theorien på ett fullkomligt nöjaktigt sätt bekräftar, hwad erfarenheten redan intygat, nämligen att "så wäl minsta Sectionens radie som minsta Sectionens djup under öppningen är i det närmaste oberoende af preßhöjden, samt att nämde djup är mindre än öppningens radius." Slutligen gifwa ock de förmedelst, $\alpha = 45°$ uträknade nummer-wärderna en nära öfwerensstämmelse med Falu försöken, och kan den lilla skillna-

den tillskrifwas den oß obekanta olika fluiditeten wid olika temperatur.

II. Mathematisk Theorie om de Capillaira Phenomenerna; af F. Rudberg. sidd. 25—36.

Emedan större delen af denna Afhandling är införd i Akademiens Handlingar för år 1819, och rummet icke tillåter att lemna en framställning af hela Afhandlingens innehåll, måste Rec. här inskränka sig till en blott anmälan af deß titel.

III. Försök att förklara Indernas Werldsåldrar; af S. A. Cronstrand. sid. 37—49.

Det är bekant, att Hinduerne antaga fyra Jugs eller werldsåldrar, af hwilka wi lefwa i den fjerde, Kali-Jug, som, enligt några uppgifter, begynte med år 1003 före Chr.; enligt andra, war året 1778 det 4880:de i detta tidehwarf (Le Gentil Mém. de l'Acad. d. Sc. H. 1. p. 198), hwilket tillsammans med den redan förswunna tiderymden af denna tidsålder skall omfatta en epoch af 432,000 år. Då detta tal, enligt den genialiske Bailly's ord, äger ingenting "som tillkommer hwarken den terrestra eller celesta naturen och som kunde, med fixerande af ideerna hos olika folkslag, likawäl begripas i alla länder; så är det besynnerligt, att just 432,000 år lika igenfinnas hos Chaldeer, Inder och Chinesare?" — Såsom ännu besynnerligare, anmärker Förf., att bland närwarande tids upptäckter, har Hanstein funnit de fyra Magnetpolernas omloppstider wara 10.432, 4.432, 3.432 och 2.432 år, — att genom de fyra nya Små-Planeterna, ansedde såsom förenade i Ceres, är den ur gravitationstheorien oförklarade serien

$4, 4 + 3.2^0, 4 + 3.2^1, 4 + 3.2^2$ o. s. w.

för Planet-afstånden från solen fullkomnad, och att slutligen D. G. H. Schubert anmärkt, att

Jordbanans Diameter = 432. ☉ Radien samt Månbanans Diameter = 432. ☾ Radien.

Deßa märkwärdiga förhållanden, som först blifwit uppdagade genom senare upptäckter och af hwilka måhända ännu flera återstå, hafwa gifwit åtskilliga Lärde anledning till den gissningen, att det mystiska talet 432 och 432,000 kunnat grunda sig på forntidens kännedom om naturförhållanden, hwilka längesedan blifwit afglömda, men nu åter småningom börja uppdagas. Till deßa jemförelser har nu Förf. lagt en ny combination. Då i Edda är fråga om den stora striden wid werldens slut, wid den sista tidens fullbordan emellan Walhalls gudar samt Fenris-ulfwen, och då Odin i spetsen för sina härklädda kämpar rider emot mörkrets förstar, heter det:

Femhundrade dörrar
och än fyratio,
tror jag i Walhall wara.
Åttahundrade Einheriar
kunna gå ur hwar i bredd,
när de skola slåß mot Ulfwen.

Förf. anför, att Öfwerste Lefrén genom en slump föll på den ideen att multiplicera de 540 portarnas antal i Walhall, med 800, som utmärker mängden af de Einheriar, hwilka ur hwar port i bredd kunna uttåga, och producten blir 432,000 eller Hinduernes heliga tal. — Är nu denna öfwerensstämmelse blott tillfällig, eller hänwisar den på en ursprunglig gemenskap mellan de Hinduiska och de gamla Göthiska fornsagorna? Rec. wågar lika litet som Förf. deröfwer fälla något utlåtande. Så mycket synes honom blott wara afgjordt, att Brahmaismen i sitt nu warande skick åfwensom de skrifter, i hwilka deß läror innehållas, äro uppkomna i tider, som äro senare än någon beröring möjligen kunnat ägt rum mellan Hinduernes och wåra egna förfäder. Ehuru wäl den indiska och göthiska mythologien äro plantor, som wärt i widt åtskilda luftstreck, så hafwa de dock fordom kunnat äga samma rot gemensam, och om här och der i deßa båda folkslags werldsåskådningar ett och annat liknande drag skulle upptäckas, så kan denna likhet ej på annat sätt förklaras, än att för deras sedermera så wäsendtligt olika ideer en äldre gemensam idee för dem ligger till grund. De nyaste forskningar hafwa hänwisat oß på det östra Persien såsom den äldsta culturens fädernesland. Föröfrigt will Rec. i afseende på det underbara talet 432,000 anmärka, att man återfinner det helt oförwäntadt i den babyloniska historien. Enligt Berosus skall den äldsta Babyloniska dynastien herrskat i 120 Sarer eller 432,000 år. — Förf. går härefter, att astronomiskt bestämma ifrågawarande tals egentliga wärde och betydelse. Le Gentil, Bailly, Davis, Schubert och Bode hafwa redan hwar och en på ett eget sätt sökt upplösa detta problem. Den sammanträngda framställnin-

gen i Förf:s undersökning tillåter dock icke Rec. att deraf lemna något utdrag. Resultatet må dock icke förbigås. "De indiska talen af år, som utgöra hwarje Jug, äro ej annat än antalet af bågsecunder, hwilka Zodiakens nollpunkt hinner beskrifwa under hwardera motswarande Jug". Han framställer detta åskådligt i nedanstående tabell, i hwars sista column man igenfinner de indiska werldsåldrarna.

Jug	Längd i år	Längd i dagar	Zodiakal-rörelse
I.	32,000	11688277,7777	1728000"
II.	24,000	8766208,3333	1296000
III.	16,000	5844138,8888	864000
IV.	8,000	2922069,4444	432000

Om denna upplösning tills widare ej kan gälla för mer än en hypothes, så är den åtminstone ganska sinnrik och förtjenar de Lärdes största uppuppmärksamhet. Det wore mycket att önska, att Hr Prof. Cronstrand funne tillfälle, att anwända någon del af sin skarpsinnighet och lärdom, för att uppsöka nyckeln till ännu flera af forntidens gåtor, så wida deßa kunna synas hwila på mathematiska sanningar och astronomiska föreställningar: ett element, som, om det också ej utgör hufwudgrunden, åtminstone utgör en högst wigtig beståndsdel af Indiernes, Chaldeernes och Egyptiernes mythologier. Ifall det en dag kunde lyckas, att afskilja allt hwad som är dikt och fabel i deßa forntidens äldsta mythologier och att såsom ren produkt erhålla sjelfwa grundföreställningen, hwarpå fantasien sedan uppfört sin djerfwa byggnad; om wi sedan erhölle en comparatif framställning af deßa grundföreställningar, hwilka utan twifwel äro att betrakta som resultater af forntidens wisdom, så skulle detta kanhända tjena till att bewisa, hwad man hittills endast anar, att de äldsta folkslagens cultur utgått från samma källa och warit sammanslutad genom ett gemensamt wettenskapligt band. Hr Prof. Cronstrands korta, men rikhaltiga uppsats är ett intressant bidrag till en sådan jemförelse och så mycket mer att wårdera, som wåra swenske Lärde pläga betrakta dylika undersökningar såsom wida under sig och den stränga wettenskapen. Rudbecks gigantiska förwillelser, i hwilka man dock öfwerallt upptäcker blixtar af snille, tyckas i wårt fädernesland hafwa från detta fält tillbakaskrämt fornforskaren.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Stockholm: D. 4 sistl. Oct. bifölls af Bondeståndet enhälligt Kongl. Maj:rs Nådiga Proposition om ett Lån för Upsala Akademi till fullbordande af den nya Bibliotheksbyggnaden. Då således alla Ständen — utom Ridderskapet och Adeln — derpå ingått, lärer Universitetet kunna hoppas att få utrymme för sin boksamling — till större delen ett monument af Sweriges ärofullaste dagar — utan att deraf uppbränna en del: — en utwäg, hwarpå en Talare lärer häntydt, och som, wi medge det, gör Bibliotheks-byggnader onödiga.

Berlin: O. Fr. von Richter Wallfahrten im Morgenlande. Aus seinen Tagebüchern und Briefen dargestellt von J. Ph. Gust. Ewers. Berl. 1822, 715 sidd. O. med Portrait samt en Atlas af 16 Tabb. Fol. obl. Hr R. född d. 6 Aug. 1792, son af Liffländske LandtRådet O. M. v. Richter på Neu-Kusthof wid Dorpat. Studerade Österländska Språken först i Heidelberg, under Wilken, sedan i Wien under v. Hammer. Begaf sig derifrån till Constantinopel, der han njöt mycken gästfrihet i Swenska Ministern Palins hus och gjorde bekantskap med Swenska Legationspredikanten Lidman. I deß sällskap anträdde han sin resa i Mars 1815 på ett Grekiskt skepp. Besökte Lesbos och Rhodos och ankom d. 12 Apr. till Alexandria. Genom Paschans benägenhet kunde de utan hinder företaga resan åt Nubien. I Aug. lemnade wåra resande Egypten och ankommo till Jaffa, hwarifrån Hr Lidman återwände till Constantinopel och Richter fortsatte, redan sjuk, sin resa, hwarunder han dog i Smyrna d. 13 Aug. 1816. Hans efterlemnade Papper och Samlingar blefwo wid hemkomsten af Fadern öfwerlemnade till Universitets Biblioteket i Dorpat, och i anledning deraf har Ewers utgifwit denna Del, som innehåller Resan genom Syrien, Cypern och Mindre Asien. Länge har man hoppats, att Hr Lidman skulle utgifwa sina Anteckningar under resan genom Egypten, Nubien och Grekland: skall denna wäntan ej någonsin uppfyllas? Några Grekiska Mynt och Inskrifter äro i en Bilaga af Prof. Morgenstern ur Richters efterlemnade samlingar meddelade.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 83. Den 16 October 1823.

Recension:

Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar för år 1822. Sthm, Lindhs Enka, 474 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 82)

IV, V. 2:dra och 3:dje Bidragen till Geographiska Longituds-Bestämningar, af G. Bohr. (sidd. 50—57).

Det förra af deßa innehåller bestämningar af Longituderna för Dorpt, Wilna, Åbo, Königsberg, Prag, Kremsmünster, Köpenhamn, Christiania, Bergen, beräknade utaf de å deßa orter anställda observationer på Solförmörkelsen d. 4 Maj 1818. Den är af Förf. sjelf observerad i Bergen. Observationerna i Christiania, Köpenhamn, m. fl. äro honom meddelade af Prof. Hansteen; de i Åbo finnas i Kongl. Wetenskaps-Akademiens Handlingar 1818 och de öfriga uti Bodes Astr. Jahrbuch eller W. Lindenaus Zeitschr. für Astronomie. De till grund för beräkningen liggande Solens och Månans Elementer äro hämtade från Delambres Soltabeller samt Bürgs och Burckhardts Måntabeller. De af denna beräkning uppkommande Longitudsskillnaderna emellan Paris och de fleste af ofwannämnda orter afwika obetydligt från de förut på goda grunder antagna och af Förf. citerade, i synnerhet den för Köpenhamn, der differencen endast utgör 0″,2 i tid; men för Bergen är den 10″,07, hwilket tyckes bewisa, att denna orts longitud ännu är någon osäkerhet underkastad. Christianias kommer deremot wida närmare den rätta, i följe af Prof. Hansteens chronometriska bestämningar; ty deß af ifrågawarande förmörkelse beräknade tidsskillnad från Paris är 33′ 36″,23 och deß förut antagna 33′ 38″,4.

Det 3:dje Bidraget till Geographiska Longitudsbestämningar grundar sig på Solförmörkelsen d. 7 Sept. 1820. De af Förf. för deßa bestämningar begagnade Observationer äro: Förmörkelsens början och slut, observerade i Greenwich, Paris, Bergen, Manheim, Bremen, Göttingen, Bologna, Köpenhamn, Neapel; och endast deß slut, observeradt i Christiania, Nyköping och Upsala. Medelst deßa beräknas Longitudsskillnaderna i tid mellan Paris och Upsala, Nyköping, Christiania, Bergen, genom hwardera af de öfriga orterna. Medium af deßa bestämningar blifwer för Upsala: 1^t 1′ 8″,17, för Nyköping (S:t Nicolai Kyrkotorn): 0^t 58′ 40″,32, för Christiania: 0^t 33′ 33″,54, för Bergen: 0′ 11″ 48″,10. Elementerna äro ock för deßa beräkningar hämtade ur Delambres Sol- och Burckhardts Måntabeller. Förf. anmärker slutligen, att som förmörkelsens slut ensamt är observeradt i Christiania, Nyköping och Upsala; så är det möjligt, att conjunctionsmomentet, i anledning deraf beräknadt, kan wara på några secunder owißt, hälst Månlatituden ej kunnat på deßa ställen beriktigas directe af observationerna, men för de andra 8 orterna äro skilnaderna i Longituden ganska nära lika med de antagna.

VI. Försök att bestämma chemiska sammansättningen hos några wid Smältprocesser i stort bildade Slagger; af B. G. Bredberg, (sidd. 58—82).

Konsten, att utsmälta metaller utur de föreningar med hwilka de i bergen förekomma, har, ehuru urgammal, ännu föga hunnit att blifwa stödd på theoretiska principer. Då man wid jernsmältningen af erfarenheten hämtat åtskilliga reglor för den wigtiga del af processen, som utgöres af rätta beskickningen emellan malm- och bergarter, så synes man wid de öfriga smältprocesserna, hwaribland de för silfwer, koppar och bly utmärka sig, inskränkt sig inom nog få försök, så att ännu stora förbättringar kunna wara att göra. Bland de medel till mera bestämdhets ernående wid smältprocessernas behandling, som chemiens nu waranде tillstånd erbjuder, har en redigare kännedom om chemiska sammansättningen, så wäl af hwad man på smältning uppsatt, som producterna efter densamma, synts Förf. wara af största wigt. Slaggen framställer sig då, såsom det ämne, af hwilket man har att wänta flere wigtiga upplysningar. Undersökningar af slaggernas chemiska sammansättning woro dock nästan utan allt intereße, så länge man i de resultat, som man af dem kunde erhålla, endast såg en tillfällig förening emellan en mängd olika ämnen, till quantitatift belopp kanske i oändlighet warierande. Kiseljordens uppförande bland electronegativa kropparne, föranledt af Berzelii electrochemiska idéer, gaf ett ökadt intreße åt undersökningar af i stort bildade smältproducters sammansättning. — Härtill kommer, att Mitscherlich fann åtskilliga slagger äga egenskapen att kristallisera, hwaribland slagger ifrån Sala erhålla pyroxénis kristallform. Deßa observationer tillkännagåfwo att slagger bilda chemiskt mättade föreningar, och föranlåts Förf. i anledning deraf till de försök, som i denna Afhandling beskrifwas; men då ändamålet med deßa undersökningar i synnerhet borde wara ett practiskt anwändande af resultaten, så war det icke de tillfälliga kristallisationerne, utan slaggmassan, sådan den ifrån smältugnen utrinner, som borde undersökas. Förf. beskrifwer sin analytiska method, som är den nu för tiden wanligen brukade; likwäl med den skillnad, att den utfällda oxalsyrade kalken icke glödgades lindrigt och wägdes såsom kolsyrad, utan Förf. har i deß ställe wägt sjelfwa det wattenhaltiga oxalatet, samt derefter beräknat kalkhalten, hwilken ytterligare corrigerades genom saltets glödgning i strång eld under muffeln i en proberugn, så att kalken blef caustik och såsom sådan wägdes. 1. Slagger, bildade wid Förblyningssmältningen i Sala. Wid denna proceß tillgodogöres stuffgods eller malm, som utan föregående concentration är smältwärd, sliger ifrån waskwerken samt rostad skärsten. Educterna äro silfwerhaltigt Bly, Skärsten och Slagg. Sligerna och Stuffgodset bestå till omkring en fjerdedel af Blyglans, det öfriga är bergarter, hwaribland obetydligt silicater. Skärsten utgöres af jernoxidul, blandad med litet swafwelsyrade jernsalter. I malmbeskickningen finnes således blott starka baser, hwilka till sin mättning söka kiseljord, såsom syra. Denna kiseljord har till en stor del erhållits ifrån ugnsfodren, som bestå af Sala stållsten eller en quartsrik talkskiffer. Skärstenens nytta anser Förf. wara dubbel; dels den att det lättsmälta jernoxidulsilicatet bildar med de öfriga silicaterna en lättflytande förening; dels den, att en del deraf, som ej ingår i slaggen, reduceras till metalliskt jern och derigenom precipiterar blyet ur blyglanserne. — I ändamål att utröna inflytanden af en större kiseljords-beskickning på smältningarne hafwa försök blifwit anställde wid Sala, samt de derwid bildade slagger undersökte. Så fann Förf. t. ex. att, då en slagg, som war bildad wid wanlig beskickning af rostad skärsten, sliger och stuffgods med lika wigtsdelar successive uppsatt slagg emot smältgodset, war ett aggregat af enkla silicater utan iagttagande af bestämda proportioner emellan deßa; twärtom en annan slagg efter en beskickning af wanlig quantitet rostad skärsten, stuffgods och slig med 33 procent slagg och 18 proc. ställsten, innehöll en blandning af bisilicater af kalk och talk samt enkla silicater af jernoxidul och lera. Denna slagg wisade sig duglig till tegelgjutning, hwartill de wanliga Sala-slaggerna, som endast bestå af enkla silicater, icke äro anwändbare. 2. Slagger bildade wid Råsmältningsprocessen. Denna proceß är ämnad att genom smältning med swafwelkis uti den deraf genererade skärstenen, concentrera det ringa silfwerinnehåll, som återstår i aftrar eller lemningar ifrån waskwerken, sedan genom waskning till slig

en del förut blifwit uttagen. Wid denna proceß har man hittills äfwen tillsatt slagg till lika ofta dubbla wigtsdelar emot malmen; och är här mera kiseljord närwarande, än wid förblyningssmältningen; men troligen tillräcklig endast för att bilda enkla silicater. — Af det, som Förf. anför, må nämnas, att slaggen efter en beskickning af 65 centner after och 50 dito ställsten utan slaggtillsatts hade inströdda quartskorn, som wisa, att quarts funnit i öfwerskott, för att bilda de bisilicater, dem analysen tillkännagaf, men i för ringa mängd för att bilda trisilicater. — Den åsigt af slaggernas sammansättning, hwartill deßa undersökningar gåfwo anledning, sammanlagd med de slutsattser, som i afseende på processens behandling af de olika smältningsmethoderna kunde dragas, bewisade möjligheten, att till största delen undwika beskickning af slagg, såsom fluß i och för smältningen och att denna kan ersättas af ett mindre quantum quartshaltigt mineral, ställstenen. Godsafwerkningen på gifwen tid med samma arbetsstyrka ökades och kol-åtgången minskades härigenom bägge omkring 30 procent. — En analys är äfwen meddelad på en slagg, hämtad på ett minst 200 år gammalt warp wid Sala, hwilken fanns kristallinisk och bestående af endast bisilicater: således af en sammansättning, lika med slaggernas wid sista råsmältningsförsöken; det är troligt, att den wid en analog proceß blifwit alstrad. 3. Garpenbergs Sluslagg är ett ljusgrönt glas, i hwilket sitta osmälte quartspartiklar, samt skärstenskulor, som af slaggens olikartade sammansättning hindras att sjunka genom densamma och samlas. En betydlig metallförlust är således oundwiklig. Slagg-glaset war sammansatt af endast bisilicater. 4. Näfwegwarns Sluslagg åter innehöll endast enkla silicater; Cobolt, som åtföljer malmen kunde ej igenfinnas i slaggen, hwaraf synes att den enwist medföljer kopparen. — Förf. tillstyrker en större uppsättning af quarts för att upptaga den jernoxidul, som annars reducerad af kalken utfälls och och bildar de wid processen beswärande nasarne eller bottenmassorne. — Denna af K. Wett. Akad. med Lindbomska priset belönta afhandling slutas med ett anförande af 2:ne analyser på färskslagg; den ena af Rinman, den andra af Sefström. Rec. får tillägga, att en tredje analys på jernslagg finnes af Lampadius i deß Samml. pract. chem. Abhandl. Dresden 1795.

VII. Undersökning af en grön granat ifrån Sala; af B. G. Bredberg. (sidd. 83—86).

Af analyser anställde på 2:ne quantiteter af till utseende och blåsrörsförhållande fullkomligt lika granater erhöll Förf. olika resultater. Med iagttagande af theorien om isomorpha kroppar blir likwäl formeln för sammansättningen enahanda.

VIII. Undersökning af några mineralier af Aug. Arfwedson. (sidd. 87—94).

1. Kanelsten ifrån Malsjö. Den uppgifna formeln för sammansättningen är $FS + 8\,AS + 8\,CS$. Förf. omtalar Klaproths analys på kanelsten ifrån Ceylon, hwilken wäl icke afwiker mycket ifrån den närwarande, men dock ger en olika formel. Den af Nordenskiöld undersökta och benämnda Romanzowiten synes till sin sammansättning wara nära beslägtad med Kanelsten, ehuru äfwen formeln för denna är olika. — Hr Arwedson har bibehållit det gamla namnet Kanelsten, ehuru det nyare Essonit både är mera wälljudande och paßar bättre för främmande språks nomenclatur. 2. Brasiliansk Chrysoberyll. Klaproth har analytiserat detta mineral och deruti uppgifwit 6 procent kalk. Berzelius yttrade i sin Afhandling om Blåsröret den förmodan, att det icke wäsendtligen måtte innehålla kalkjord, utan wore ett subsilicat af lerjord. Denna förmodan bekräftas af närwarande undersökning, till följe hwaraf formeln för Chrysoberyllens sammansättning är A^4S. — 3. Boracit från Lüneburg. Stromeijer har undersökt detta mineral och funnit det sammansatt af 67 proc. Borarsyra och 33 procent talkjord; men Stromeyer har ej uppgifwit sin analytiska method. Den, som Hr A. anwändt, har han sjelf uppfunnit och består deruti, att mineralet, renadt ifrån gips, blandades med kiselfri flußspat och swafwelsyra samt upphettades, hwarwid flußspatssyrad borarsyra bortgeck i gasform. Den återstående maßan afdrefs till torrhet och glödgades, hwarefter talkjorden och kalkjorden åtskiljdes. Då således quantiteten af talkjord blef känd, så kunde borarsyrans quantitet beräknas. Boraciten innehåller efter detta försök Borarsyra 69,7 och Talkjord 30,3 procent, och

Förf. anser det sannolikt, att Borarsyran håller 2 gångor basens syre.

IX. Qualitatif Undersökning af Opium af Aug. Lindbergson. (sidd. 95—138)

Utaf den stora mängd försök, som denna Afhandling innehåller och af hwilka här icke en gång en sammandragen framställning kan göras, har Förf. dragit följande resultater. Opium, så wäl inhemskt, som levantiskt innehåller, fastän i olika förhållanden: Morphium (ett eget wanligen i fyrsidiga prismer kristalliserande ämne), fri Mekonsyra, bittert Extractifämne, resinöst Extractifämne, kautschuk, swafwelsyradt kali, samt spår af mekonsyrad kalk och jernsalter. Morphium, framställdt på olika sätt, är till sina egenskaper alltid lika och de skiljagtigheter, man deruti observerar, förorsakas endast af ämnets mer eller mindre renhet. Det rena Morphium är icke narcotiskt, icke heller

något alkali; ehuru det understundom har egenskaper, att i upplöst form reagera alkaliskt; men detta härrör af fri blefwen ammoniak, som bildas genom morphii decomposition. Orsaken hwarföre icke allt morphium reagerar alkaliskt, beror af obekanta omständigheter; men denna egenskap kan ökas genom kokning och morphium som erhålles genom upplösning i ether, utan anwändande af wärme eller något fällningsmedel wisar icke en sådan reaction. Morphium innehåller qwäfwe, (hwilket före Hr Lindbergsons afhandling blifwit nekadt genom Thomsons analys, men sedermera bejakadt genom Bussys); Morphium kan icke neutralisera syror och förekommer icke i Opium såsom alkali i förening med mekonsyran. Denna syra i större dosis tagen yttrar giftiga werkningar. Det bittra Extractifämnet utgör egentligen den werksamma beståndsdelen af Opium.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

London: Numismata Orientalia Illustrata, by William Marsden. P. I. Lond. 1823 Qu. 434 sidd. med 27 Tabb. uppräknar och beskrifwer 515 mynt, hwaraf det äldsta är ett Ommajadiskt i Silfwer, prägladt i Waset a:o fugæ 85. Denna wackra samling har till en stor del tillhört Sir Robert Ainslie, f. d. Engelsk Ambassadör i Constantinopel, och omtalas af Tychsen i deß Introd. ad rem Num. Muham. Hr M. har begagnat wår Auriwillii och Hallenbergs arbeten.

Köpenhamn: Kongl. Commissionen för Oldsagers Opbewaring har nyligen utgifwit 4:de Bandets 1:sta häfte af Antiqwariske Annaler. Det innehåller ibland andra för Nordiska Fornforskningen märkwärdiga underrättelser, en berättelse om Monumenterna wid Jelling samt de 1820 och 1821 der företagne undersökningar af Drottning Thyras (Kon. Gorms Gemål † 945) Hög och de till hennes åminnelse resta Runstenar, af Prof. Finn Magnusen, Canzli-Råd. Thomsen samt Prof. Rask.

Lärda Nyheter.

Upsala: Efter utfärdadt Program af Akad. Rector Magnificus, blefwo underdåniga Tal till firande af D. K. H. KronPrinsens och KronPrinsessans höga Bilager, hållne den 3, 6 och 7 Oct. af Gräc. Litt. Professorn, Mag. J. O. Höijer på Latin, af Litt. Hum. Adjuncten, Prof. J. Tranér på Swensk Wers samt af Magister Docens E. A. Schröder, i Studerande Ungdomens namn, på Swensk Prosa.

Lund: Hans Exc. Akad. Canzler, Statsministern m. m. Hr Grefwe L. von Engeström har antagit och förordnat Kongl. Secreteraren Pet. Danielsson till CanzlersSecreterare, i afl. förste Exped. Secreteraren G. H. Thomées ställe. Hr D. är tillika Bibliothekarie wid Engeströmska Bibliotheket i Stockholm.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 84. Den 20 October 1823.

Recensioner:

Vublina, Dramatiskt Poem af Euphrosyne. Sthm, 1823, 63 sidd. 8:o.

I en säkallad "inledande Anmärkning" erinrar Skaldinnan sina läsare, "att hon icke lofwat en Tragedi, utan blott ett Dramatiskt Poem, i hwilket hon mera haft för afsigt att teckna en intressant situation och en ädel sinnesstämning hos ett utur långwarigt förtryck uppwaknande folk, än en betydningsfull handling, ursprungen från en tragisk charakter". Wißerligen anmäler titeln "dramatiskt poem" blott ett på gränsen af de episka och dramatiska skaldeslagen swäfwande mellanting, som med berättelsens utförlighet närmar sig till det förra och med de handlande individualiteternas noggranna skildring (hwartill hör den dialogiska formen) ännu närmare sluter sig till det sednare, men utan att ändock wara såsom ett egentligt drama beräknadt för theater och theatralisk framställning. Likwäl skulle tilläfwentyrs äfwen denna titel kunna beskyllas, att lofwa mera, än den lilla täcka dikten sedan i sjelfwa werket håller. Det är sannt, att en strängt concentrerad utweckling af ämnets idee, genomförd i en oafbrutet framskridande handling, synes mindre owillkorligen tillhöra sådana dramatiska skaldewerk, som ej äro diktade för att spelas, utan endast för att läsas, och som derföre, i de enskilda sällskapskretsar der de reciteras, af fri böjelse hellre åsyfta en i allmänhet poetisk, än en särskildt och egentligen dramatisk werkan. Kanske nödgas man dock fordra af all dramatisk dikt, wore den också ej annat än en dialogiserad berättelse, både mera charakteristisk teckning af de framträdande menniskornas personlighet, och mera wäsendtlig, mera rörlig werksamhet i deras förhållanden, än man i denna "Vublina" ser möta sig. Den kunde snarare kallas en liten episk idyll, satt i samtalsform, med ändamål att omkring nämnda hjeltinna, såsom taflans medelpunkt, sammanställa till ett Helt åtskilliga strödda scener ur det närwarande grekiska folklifwet och frihetskriget. Men Rec. will ej twista med Förf. om namnet: det föregående har blifwit sagdt blott för att något fullständigare, än hennes Företal, utreda begreppet af sjelfwa saken, nemligen af sjelfwa skaldedikten. — Denna har tre betydliga brister: och Rec. får ej med stillatigande gå dem förbi. Först och främst har den ryktbara amazon, som utgör det Helas medelpunkt, icke blifwit, såsom sådan, skildrad i den tillbörligt starka och klara dager, som det wid hennes person fästade stora historiska intreßet wäntar; hon talar och paraderar, men griper icke in i den sak, som förehafs, med den werkligt åskådliga kraft, som i följd af hennes ursprungliga själsanlag, hennes föregående lefnad och öden, borde för läsaren framtrolla i lifliga, i bestämdt physionomiska drag hennes bild. För det andra har Förf. wid sina teckningar af werelwerkningen mellan det allmänna grekiska folklifwet och de utmärktare folkledarnes (t. ex. Odysseys' och Norrman's) egenskaper och uppförande, för litet be-

mödat sig att winna den egendomligt grekiska pregel, de genuina contourer och färgor, till hwilka dock så rika förebilder lemnas af natur, local, nationalbegrepp och nationalseder, contrasten mot den islamitiske fienden, och de biographiska omständigheter som äro om hwar och en af grekiska frihetskrigets hufwudpersoner kända, äfwen i swenska tidningspapper tillgängliga, men här nästan alldeles obegagnade *). För det tredje, har stylen icke öfwerallt den märg, den kraft, den nerf, den eld, som jemwäl med den i denna composition herrskande idylliska tonarten hade kunnat wara förenlig. Ställen, der dictionen är matt, grammatikaliskt wårdslös **), någongång till och med — emot Euphrosynes wana — skrufwad och otydlig, skulle utan möda framletas, om Rec. wille det inom ett utrymme, hwars knapphet förbjuder honom anföra motswariga prof af mångfaldigt talrikare skönheter. — Bland deßa intaga, såsom lätt kunde förmodas, de lyriska partierna, nästan öfwerallt, det första rummet; flera äga en stor, en sällsynt förtjenst. I detta hänseende torde det inledande föreſpelet, som skildrar en folkfest i Maina till Wårens åra, böra anses för den mest fullkomnade afdelningen i hela werket. Men, likſom i det poetiska, alltigenom bifallswärda Förordet, der Förf. ifrån en målning af Nordens winter öfwergår till sitt ämne genom denna utmärkt wackra och naiva stroph:

"Har kan då sång och poesi
Hos denna hedning hemma bli?
De wilja söderns lunder nå,
Och som Korsfarare de gå,
Att wärma sig wid österns bloß
Och wäpnade mot Turken slåß" —

så kan man ock i den ungdomsfriska werelsången "Gif, snabba swala, wingen hit!" (s. 12), der det lyriska föreſpelet når (så till sägandes) sin högsta spets, genast igenkänna samma ton, som hittills warit grundtonen i Euphrosynes ypperſta sånger. Deremot hafwa nya, hittills orörda, eller åtminstone knappt widrörda strängar på hennes lyra blifwit anslagna i romansen om Solons och Croesi samtal (s. 26), i den muntra, raska sjömanssången om Polyfem (s. 32), och i den frihetshymn (s. 38), som uppklämmes under flottans afſegling. De äro att anse såsom de skönaste perlorna i det smycke, hwarmed Förf. welat bekröna sin hjeltinnas hufwud. Fortfar hon på detta wis, så wederlägger hon twifwelsutan fullkomligt det påstående, att hennes själs älſklings-ton, den naiva ungdomen, den oskyldiga wälluſten, den milda lefnadsglädjen, fästat henne wid ett täckt, men enſidigt och stillaſtående manér, utom hwilket hon ej widare mäktar komma. — Till versform för den egentliga Dialogen anwänder Förf. mestadels det samma slag af stanzer, som hon i sin Legend Christophorus förſt nyttjat och likſom åt sig enkom inrättat: åttaradiga stropher, som deruti skilja sig från wanliga ottave rime, att femte och sjette versen äro rimfria. Denna construction har wißerligen mindre skönhet, än den wanliga åttaradiga stanzen, men deremot en beqwämlighet,

*) Hwarföre ej Förf. walt sina biperſoner ur de werklig existerande grekiska höfdingarnes antal, utan i stället — med undantag af Odyſseus och Norrman — låtit några fingerade uppträda, kan Rec. icke begripa. Åtminstone hade wäl Kolokothron och Mauromichalis här bordt få ett rum, då det just war genom deßa båda, som "Nauplis fäſte" blef eröfradt. Den förſtnämnde är deßutom, såſom det af allmänna tidningar är bekant, den mäktigaſte, likſom den dristigaſte, anföraren på Peloponneſus; och den ſiſtnämnde är Mainotternes egen chef — den folkſtams, hwilken i förewarande dramatiska poem spelar hufwudrolen.

**) T. ex. "Darra, Tripolitzas murar" (s. 11). "I Riddare! o slumra intet längre!" (s. 50). "Medan I spriden eld och död ibland den glädjedruckna fienden, och twingar honom dela sina troupper' m. m. (s. 55). "Mitt hulda sköte såren snart skola läka" (s. 56) o. s. w. I allmänhet lemnar så wäl skrifarten, som versens byggnad, många tillfällen till klandrande anmärkningar: men man ser, att deßa felaktigheter icke uppkommit af brist på förmåga att tillfredsställa billiga fordringar, utan endaſt af förmycken brådska wid Förf:s sjelfgranskning af sitt arbete. Annars hade wißerligen ock wißa falska accentuationer uteblifwit, och t. ex. Leonidas, nyttjadt såsom rim emot smidas, icke kunnat undslippa Förf:s uppmärksamhet.

som paßar åt den lätta tonen hos Euphrosynes sångmö och deßutom i ett dylikt mellan Epos och Drama swäfwande skaldeslag ej är förkastelig. Ganska wacker är hjeltinnans första monolog i sitt rum, framför den Hel. Jungfruns bild (s. 15), liksom den, då hon tager afsked af sin mans portrait och sin boning (s. 30); hennes tal till sina krigare wid landstigningen utanför Nauplia (s. 58), är en Wublina fullkomligen wärdigt, och denna landstigning, samt fästningens eröfring, har ett glänsande dramatiskt sceneri. Målningen af syskonförhållandet mellan Odysseus och Cyane är rätt ljuf; utan twifwel är likwäl denne Thermopylernes beskyddare här blifwen nog mycket sentimental. — Troligt är, att det ämne Förf. behandlat, eller hwarje sådant från det närwarande Grekland lånadt, skulle hellre (eller åtminstone lättare) lämpa sig till en rentaf episk behandling; ware sig antingen i ett oafbrutet Helt af verser, eller i spridda romanser (ungefär liksom W. Müllers herrliga Lieder der Griechen), eller i prosa med inflätade lyriska stycken. Mellertid bör man, i wår på större poetiska compositioner ännu så fattiga witterhet, hålla Förf. tacksam räkning för detta hennes nya försök dertill. Anwänd på ett till sin natur mera dramatiskt ämne, torde hennes talent lyckas att utweckla mer afgjorda dramatiska förmögenheter; likwäl gissar Rec. att romantiskt-episka föremål, helst af en sagoartad beskaffenhet, skulle på ett innerligare sätt öfwerensstämma med hennes anlag. Säkert är mellertid, att ingen skaldekonstens wän läser förewarande lilla bok utan nöje. — Förbifrigt har ej Rec. funnit nödwändigt, att med ett magert utdrag af deß historiska innehåll gå läsarens billiga nyfikenhet i förwäg. — Hjeltinnans framför titelbladet meddelade portrait är icke blott, såsom Rec. hoppas, ganska olikt Wublina, utan tillika, om det skall betraktas i egenskap af ett Konstens werk, högst förfeladt.

Odalmannen. Populär Tidskrift, utgifwen af Hans Järta. Första Häftet. Fahlun, Arborelius & C., 1823, 144 sidd. 8:o.

I en Anmälan, som föregår detta häfte, antyder Utg. sjelf syftningen af ifrågawarande tidskrift. Liksom tidskriften Läsning i Blandade Ämnen war bestämd för flera classer, så tror han, att en dylik, "med enahanda syftning, att upplyfta Nationens ädlare sinne och att reda deß begrepp öfwer allmänna frågor", icke heller nu skall förfela sin werkan. Då Utgifw. "betraktar staten, icke såsom ett dödt mechaniskt konstwerk, utan såsom en organisk skapelse, lifwad af menskligheténs anda" — så är han öfwertygad, att "sköna konst i allmänhet och särskildt poesien, hwaruti denna anda friast uppenbarar sig, står i närmaste gemenskap med hans politiska åsigter, och utgör, efter deßa, ett af statens wigtigaste behof." "Utan att mißkänna gagneligheten af de odlingsföretag, hwartill det allmänna nitet under de sednaste tio åren warit rigtadt, wågar han önska att andra, som ej hafwa kärr och hedar till föremål, äfwen måtte befrämjas, om icke genom lika frikostiga understöd, dock genom något offentligt erkännande af deras wärde." Han har kallat sin tidskrift populär, icke för det han "åtlås att winna för sig och sitt företag det hyllande menighetsrop, som förlånar hwad man kallar popularitet; ty fastän han icke gör sig förmätna anspråk på efterwerldens bifall, will han dock werka något framom den närwarande stunden... Ideer, som småningom utbildat sig hos honom till en sjelfständig öfwertygelse, will han söka föreställa på ett populärt sätt, nemligen på ett sådant, att de må wara fattliga för hwarje läsare med allmän humanistisk bildning." —

Deßa utdrag torde ställa läsaren på den ståndpunkt, hwarur Utgifw. sjelf önskar, att hans företag måtte bedömmas. Den syftning, som redan i deßa ord blifwit antydd, kan icke undgå att winna bifall af läsare, som önska sann upplysning eller redan tro sig innehafwa den. Det måste åligga Rec., att yttra, huru detta syftemål, enligt hans sätt att se, blifwit upphunnet.

Detta häfte, som helt och hållet är författadt af Utg. sjelf, begynner med några poetiska stycken. 1. Sånger i Dalarna, af hwilka den första är öfwerskrifwen: Natur, Minnen och Hopp, den senare, hwaraf blott en början meddelas: Engelbrecht i Fahlu Grufwa. Ur dem båda framlyser en stark kärlek för det land, der Förf. blef född. Han har klädt denna känsla i ett skönt

språk, prydt den med wackra och lefwande bilder. Den medborgerliga känslan, det patriotiska nitet äro dock icke ensamme mäktiga att framkalla ett poetiskt warde! Konsten må sammanföra alla elementer, som höra till det organiska lifwet, den må samla sina mest bländande färgor, sina mest utsökta bilder, men producten blir ändock aldrig rätt lefwande, om man ej känner det rätta skapelseordet, som ej kan läras, utan endast måste uppdagas genom en högre ingifwelse. Deruti ligger poesiens mystik, som är oförklarlig liksom all mystik. Man träffar i begge deßa stycken både natur och konst: men naturen är här något för allmän, och konsten något förmycket konstig. Stundom uttrycker sig skalden nästan epigrammatiskt: t. ex. i slut-strophen af poemet Engelbrecht, der, sedan Förf. förut beskrifwit hjeltens rådslag med de frie männen i Fahlu grufwa, hans uppstigande ur djupet målas sålunda:

Han modigt sjunger: "stridens fara
Död eller seger gifwa skall." —
De närmsta klyftor seger swara,
Men död de djupa återskall.

Denna tirad är utan twifwel ganska sinnrik, men den antithetiska leken har något opassande med hjeltens allwar och hjeltens enkelhet. Engelbrechts tal i grufwan saknar icke styrka: men deruti är något modernt, främmande, utstuderadt, som säger oß: så talade icke Engelbrecht. Deremot, då wi läsa Schillers Wilhelm Tell, hwars historia har en stor likhet med Engelbrechts, måste wi nästan wid hwarje rad utropa: "så talade Tell, eller så borde han hafwa talat." Förôfrigt göra wi med nöje rättwisa åt det originella i skaldens uppfinning, att låta Engelbrecht wälja Fahlu grufwa, hwaruti han war delägare, till mötesplats för de förtryckta Dalmännens första sammankomst. En annan skald skulle måhända ej underlåtit, att draga en större fördel af denna majestätiska skådeplats.

(Forts. följer.)

Litterära Underrättelser.

Paris. — Hr Baron de Férusac har nyligen tillsändt Redaktionen af Sw. Litt. Tidning en prospectus till en litterär Journal af en ny art, med anhållan att Redaktionen skulle göra denna tidnings läsare bekanta med deß plan. Man går nu att med så mycket mer nöje uppfylla denna önskan, som denna Journal äger en widsträckt syftning och ett för alla Lärde gemensamt intresse. Deß titel blifwer Bulletin général et universel des annonces et des nouvelles scientifiques. Förf. anmärker, att i intet land möta större swårigheter än i Frankrike, för den som hastigt will förwärfwa sig kunskap om utkommande ej blott utländska, utan äfwen inhemska skrifter. Bemödandet att afhjelpa deßa swårigheter och närmare med hwarandra sammanfläta alla höfsade nationers litteraturer är syftemålet, eller för att anwända Utgifwarens egna ord: "Ce bulletin a pour but de faire connoître: — 1° Les écrits de toute nature, qui se publient sur les sciences proprement dites, traités généraux et spéciaux, dissertations, thèses, mémoires particuliers, etc., cartes, plans, gravures, lithographies; — 2° Tous les faits intéressants, dont la publication sera constatée par l'insertion dans un journal périodique ou quotidien, de quelque nature qu'il soit; — 3° Toutes les nouvelles que la correspondance particulière des savants pourra fournir". "Le Bulletin mentionnera tout, qui se sera annoncé dans tous les journaux du monde, depuis ceux de la Nouvelle-Hollande et de l'Afrique jusqu'à ceux du Nouveau-Monde". Wid slutet af prospecten meddelas en lista på dem, som förbundit sig till att meddela analyser af de skrifter här anmälas, och man träffar deribland flere bland Frankrikes utmärktaste litteratörer. Från och med näst. Jan. utkommer ett häfte, innehållande 8 till 10 ark wid hwarje månads slut. Priset för hwarje årgång är 28 R:d. B:o; pränumeration emottages af Hrr Palmblad & C. i Upsala. Man kan äfwen pränumerera endast på ett halft år. Så snart något häfte hit ankommer, skall Redaktionen meddela sitt yttrande, huruwida utförandet swarar emot planen, hwilken i sådant fall skulle ega en omfattning, som ingen Litterär Journal i hwilket land som hälst hittills haft.

Rättelser.

N:o 83 sid. 666 r. 32 st. Danielsson l. Håkansson.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 85. Den 23 October 1823.

Recension:

Odalmannen. Populär Tidskrift, utgifwen af Hans Järta. Första Häftet. Fahlun, Arborelius & C., 1823, 144 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 84).

Lyckligare synes oß Förf. i sina efterföljande mindre skaldestycken; af hwilka de twenne första hafwa en mot den säkallade tids-andan polemisk rigtning. Skämtet, täckheten, som wäpnar sig med de mildt stickande uddarna, äro här på sitt ställe, och hafwa något som påminner om Fru Lemgrens och Euphrosynes bättre stycken. Men ehuru poemerna Redbarhet och Swärmeri hafwa sitt eget behag, gifwer dock Rec. för sin del företrädet åt Den Drömmande Rosen. Med all rätt skulle man kunna kalla den ett romantiskt epigram; i hwilket Gracerna ystert leka, men så, att ett djupt allwar gifwer sjelfwa leken en högre betydelse. Det sist i detta häfte förekommande skaldestycket är en öfwersättning af Goethes der Fischer. Om originalet ej fullt blifwit upphunnet, så länder det ej Förf. till någon förebräelse. Här gäller, kanske med lika mycken rätt, som i afseende på den skald, öfwer hwilken detta uttryck först blifwit fälldt: Pindarum quisque studet imitari &c. Det torde wara nog att endast anföra början:

Hon kom, hon for den lätta wäg;
Wid stranden goßen stod,
Och lugn och kall på flötet såg,
Som samm med wågens flod.
Men bäst han står, och bäst han ser,
Så hwirflar strömmens lopp;
Ur swallet, lyftadt mer och mer,
En qwinna frusar opp *).

Hr Järta yttrar sig sjelf, i Förordet, med mycken blygsamhet om sina poetiska anlag. Enligt Rec:s öfwertygelse kan han dock redan ställa sig wid sidan af de flesta i wårt fädernesland, hwilka blifwit helsade som krönte poeter. Men fordrar man af skalden en lyftning, som till och med uppstiger öfwer meteorernas skimrande luftkrets, en sinnrikhet, som ej kan läras, ej genom någon konst ersättas, en natur- och själsmålning, som ej blott uppfattar de allmänna dragen och ifyller dem med prunkande färgor, utan en sådan som i lefwande, individuella bilder uppställer tiders och personers innersta wäsende, så återstå wißerligen några trappsteg, innan Hr J. hinner sjelfwa bottnen af poesiens djupaste, endast för få tillgängliga grufwa. Endast der finner man det äkta guldet, i stället för hwilket mindre lycklige sökare måste åtnöja sig att ur de mindre djupt

*) Das Wasser rauscht', das Wasser schwoll,
Ein Fischer saß daran,
Sah nach dem Angel ruhevoll,
Kühl bis ans Herz hinan.
Und wie er sitzt und wie er lauscht,
Theilt sich die Fluth empor;
Aus dem bewegten Wasser rauscht
Ein feuchtes Weib empor.

liggande schakterna uppfordra några glänsande praktstuffer, som uppställas i cabinetterna. — Men af det skäl, som redan blifwit anförd, will Rec. ej längre uppehålla sig wid den poetiska delen af detta häfte.

Bland de prosaiska uppsatserna, heter den första: Om Statistik. Det, som i Anmälan endast blifwit antydt, utföres här fullständigare. Förf. angriper den i wåra tider så mycket prisade Statistiken, som tror sig beräkna ett folks lycka efter måttet af deß simuliga njutningar, en stats styrka efter pundtalet af den säd och det gräs, som wärer på deß tegar, efter mängden af den boskap, som fråter detta gräs och denna säd, och slutligen efter antalet af de menniskor, som uppäta både boskap och säd. Han anmärker, att denna slags statshushållning, denna slags politiska räkenkonst fanns hwarken hos Greker eller Romare, ej heller hos wåra nordiska förfäder: fäderneslandet war för dem en idee, hwars wärde de ej blott beräknade med döda siffror, utan lifligt kände i sina lefwande bröst. Han yrkar, att om Statistiken skall äga något wettenskapligt wärde, måste den ej blott wara en räkenmaschin af physiska quantiteter, utan stödja sig på en moralisk basis. Han bewisar med åtskilliga exempel sjelfwa osäkerheten af de tabeller, som uppgöras öfwer en stats produkter, handel, skatter m. m. Han anmärker förträffligt, i anseende till de senare, att samma skattsumma, om också erlagd i reda penningar, kan uttagas af ett folk både på ett sätt, som föga kännes, och på ett, som förlamar deß idoghet. Ett ställe har i synnerhet synts Rec. likaså sannt tänkt, som det är qwickt och wäl utfördt, så att han ej kan hindra sig att afskrifwa det:

"I sjelfwa naturen af samhälle ligger nödwändigheten af ständiga skatter, hwilka icke tåla at sammanräknas med de utomordentliga, som för tilfälliga allmänna behof måste åläggas Statens medlemmar. De lärde hafwa uträknat atmosphærens tryckning, och wisat, at på en wanlig menniskokropps yta ligger deraf en wigt af omkring 36,000 skålpund. Men hwad annat för statsborgaren äro de owilkorligen nödiga offentliga anstalterna, religionen, regeringen och lagskipningen, fosterlandsförswaret, upfostringswerket o. s. w., än atmosphæren för den enskilda menniskan? En Stat kan ej mera lefwa utan dem, än någon physisk organism utan luft. Den oförskämdaste lätting wågar ej, då det fordras, at han skall lägga på sina axlar en tilfällig mättlig börda, säga: "Jag tål omöjligen at bära henne, ty jag är redan belastad med 90 skeppund af luftens allmänna tyngd." Men den sträfwe patrioten tror sig pligtig at ouphörligen klaga öfwer tyngden af de inrättningar, hwarförutan Staten icke wore Stat, och han sjelf ej annat, än et i skogarna irrande oskäligt djur. Beräkningar deröfwer har han alltid at framställa emot hwarje ny Statsanstalt, huru nödig, huru nyttig den ock wore, huru lätt den ock kunde utföras af en ständigt wärande nationalkraft, hwars utweckling den i sina följder skulle befrämja."

Rec. bekänner sig så mycket hellre till denna anti-atomistiska åsigt af Statistiken, som ej allenast han sjelf, utan äfwen andre medarbetare i denna tidning redan längesedan uttryckt den *). Likaså litet, som Hr J., har man welat förneka wärdet af det materiella i staten; men när allt andligt i staten hotas att qwäfwas genom hyperstheni, genom en fettma, i hwilken andan börjar wära in, så måste hwarje medborgare, som är mer än kropp, söka förskaffa den sammantryckta själen några lufthål. Hr J. har fullständigt och i många rigtningar utfört det thema, hwartill man i denna tidning endast kunde anslå de första grundljuden. På ett mera wettenskapligt sätt har nyligen detta ämne blifwit behandladt i 6:te häftet af Swea, i den förträffliga afhandlingen Om falsk och sann Liberalism. Hr J:s förtjenst är åter, att hafwa framställt samma grundtanke med en öfwerträffande och för alla begriplig klarhet, kryddat den med infall och lekande skämt, utan att derföre förlora det allwarsamma målet ur sigte. Denna uppsats, som werkligen är äkta populär, utgör, både i anseende till innehåll och form, kronan bland allt hwad detta häfte erbjuder. Rec. har redan anfört ett prosställe: han kan icke neka sig det nöjet, att meddela ännu ett annat, för att wisa, huru snillrikt Förf. wet begagna sig äfwen af de mest owäntade wändningar:

*) Se bland annat recensionen öfwer Buchholtz' skrift om Judarne, uppsatsen öfwer Dagbladslitteraturen, samt Rec. öfwer Ett och Annat i anledn. af den akadem. Jurisdictionen, der detta ämne ännu grundligare blifwit utfördt.

"De Statseconomiska grundsatserne äro gamla, ehuru de icke, förr än under det sistförflutna århundradet, kunnat göra sig allmänt gällande. Då man läser 19 Capitlet 24 och följande verser i Apostla-gerningarna, tror man sig läsa en berättelse om något, som tildragit sig i går. Paulus wille i Ephesus förkunna Jesu heliga lära; men "thet war en Guldsmed, benämnd Demetrius, som gjorde silfwertempel til Diana, ther the en stor winning af hade, som thet handtwerk brukade." Denne sammankallade sina Embetsbröder, förestälde dem, huru Paulus "förwändt mycket folk, sägande at thet icke wore Gudar, som gjordes med menniskohänder;" samt wisade, att detta förmätna påstående gälde icke allenast deras handtwerk, hwilket "i then delen, hwaraf the sin näring förnämligast hade, skulle nederläggas;" utan äfwen den stora Gudinnan Dianas Tempel, som blefwe föraktadt. Genom detta tal, hwilket stickligen swepte en allmän folktro omkring guldsmedernas enskilda interesse, werkade han et uplopp, hwarunder den retade hopen, skriande "stor är the Ephesiers Diana," mißhandlade Pauli Lärjungar och twang honom sjelf at fly staden. Hwarje consequent anhängare af det Stats-economiska system, hwilket man kallat det mercantila, tänker och handlar i wåra dagar, såsom guldsmeden Demetrius, när det kommer i fråga, at upoffra något af et Lands eller en Corporations handelswinst åt de ädlare ibland menskligheten angelägenheter. Likaledes, redan omkring sjuttonhundrade år förr, än de physiocratiska lärorna framställdes i system, woro de yrkade af en materialist, med hwilken jag dock ingalunda will förlikna den redlige Doctor Quesnay och hans talrika Lärjungar. Men också blefwo de, redan då, wederlagda, wida bättre än i alla seduare digra afhandlingar, genom det enkla gudomliga swaret: Menniskan lefwer ej af bröd allena, utan af hwart och et ord, som utgår af Guds munn."

"I et nytt Europeiskt Stats-system har den, länge wanwärdade, Christendomen åter blifwit inkallad til nödfallshjelp för samhällsordningen. Men ännu förmärkes det just icke, at den Christna lärans anda upplyftat de rådande begreppen om Statens bestämmelse. At "förwandla stenar till bröd" anses ännu såsom det mål, dit den Gudomliga kraften hos menniskan må sträfwa och må ledas. Under det at Tron öfwerspännes til en, oftast lönande, mysticism, förswagas allt mera och mera kärlekens förmåga til oegennyttig handling. Hjerrats rörelser mot det ädla, det sköna, det goda, stängas innom det enskilda lifwet; i det offentliga werkar endast det beräknande sinnet för nytta. Man upmanar nationerna at oroligt fråga: hwad skola wi äta? hwad skola wi dricka? hwad skola wi kläda oß med? Men ingen helig röst, ifrån det öfwer heden uphöjda berget, säger dem, at lifwet är mera än maten, och kroppen mera än kläderna *)".

Ögerna wänder sig wår uppmärksamhet från ett stycke, hwilket, för att fullkomligt wärderas, helt och hållet bör läsas. Omfånget af wår tidning twingar dock Rec. att öfwergå till de twenne återstående afhandlingarne i detta häfte. I uppsatsen Om Allmänna Undsättnings-anstalter wisar Förf., att "om man med de europeiske Statslärare, som sjelfwe kalla sig liberale, anser Staten wara ett Bolag, efter frifwilligt aftal sammansatt endast för att, med alla Bolagsmännens förenade kraft, skydda hwarje enskilds såkallade twångsrättigheter, och om man med sträng logik fullföljer denna sin antagna grundsats: så skall man komma till det, ingalunda liberala, resultat, att Staten må wägra sin omwårdnad åt hwar och en, som icke påkallar deß förswar emot menniskowåld." Han utgår twertom från den grundsatsen, att, "Staten är något högre än ett försäkringsbolag, som, endast efter betingade föreningsstadgar, lemnar för wisa rättigheter wärn emot yttre wåld; något ädlare än ett förlags-contor, som försträcker, för att winna." Denna grundsats, som gifwer Stats-regeringen en faderlig charakter, måste, tillämpad på den beryktade Magazins-Inrättningen, tillåta Styrelsen att "anwända, till nödlidande landsorters undsättning, tillgångar, som endast kunna samlas genom en allmän beskattning." Redan i Sweriges äldsta lagar finnes, såsom här wisas, stadgad den nödlidandes rätt att erhålla hjelp. Förf. ingår dock ej i någon undersökning, "huruwida statens befattning med spannmåls-handel kan blifwa nyttig för det allmänna, eller om Samhället har någon förbindelse mot individer, att uppköpa det för tillfället öfwerflödande af en

*) Jesu Bergs-Predikan hos Mattheus.

production, mera än af en annan." I rak motsats af den åsigt, som welat förändra den från en undsättnings-anstalt för spannmålens consumenter till en undsättnings-anstalt för deß producenter, eller från en nöd-anstalt till en handels-anstalt, betraktar han endast "Magazins-Inrättningen såsom ett skyddsmedel mot nöd" och framställer sin mening, huru deß ursprungliga och egentliga bestämmelse må uppfyllas. Förf:s satser äro i korthet följande: att Swerige, i följd af sin natur, nödwändigt behöfwer en skyddsinrättning mot mißwäxternas härjningar; — att man derföre bör alltid hålla tjenliga undsättningsmedel i beredskap, der de kunna behöfwas; — utse lämpliga ställen för denna spannmåls upplag; — tillse, att forslingen af undsättningsråd till nödställda provinser ej genom forselskyldigheten med kronskjuts må bli en börda för de landsorter, deru nöden ej träffat, utan att transporten sker genom beting med de behöfwande sjelfwa, som erhålla förlönen bestämd i spannmål — en anstalt, som, med wishet ledd, kan blifwa en ny wälgerning. Förf. meddelar sedan sina tankar, huru spannmålen bör utdelas. Efter åtskilliga träffande reflexioner, så i allmänhet mot de nu så häftigt yrkade Municipal-förwaltningarna, (nemligen då deßa tänkas antingen i ett blott abstract begrepp eller ock i utländska former), som i synnerhet mot deras otillräcklighet för ifrågawarande ändamål, yttrar och utwecklar Förf. den öfwertygelse, att hwarje undsättnings-anstalt för en i nöd stadd provins bör med förmyndarewård styras af Konungens Befallningshafwande, samt under förutsättning af Allmänna Magazins-Inrättningens bestånd, såsom warande den centrala undsättningsanstalten. Tillika yrkar han, att undsättningsanstalten icke bör få ledas och behandlas "blott såsom en låneanstalt"; utan att undsättnings-systemet, beräknadt framför allt på de werkligt nödlidandes belägenhet, bör förenas med ett system att positift uppdrifwa idoghet, derigenom att man i råd bestämmer arbetslönen för deras deltagande i allmänna arbeten och odlingsföretag, för hwilka Staten bör öppna tillfällen. — Rec. wågar ej tillerkänna sig någon domsrätt öfwer denna afhandling, som mellertid synes honom innehålla sunda, och af erfarenheten pröfwade tankar. Att äfwen här, likwäl i den föregående, Förf:s moraliska åsigt af Samhälle och Samhällslära yttrar sig med en liflig, ehuru mindre ironisk, wärma i tankegång och skriftsätt, behöfwer wäl icke tilläggas. Särdeles hafwa behagat oß noten om de Swenska Konungarnes faderlighet; commentarien öfwer det ryktbara fiat justitia et pereat mundus; och detta sköna ställe: "Man fordrar wäl af Staten frid på jorden; men att utbreda ibland menniskorna en god wilja, det räknar man icke längre för någon stats-angelägenhet." *)

(Forts. följer.)

*) Lycklig är fictionen om den i en myrstack såsom rättslärare uppträdande myran, som underwisar sina "upplyste medstackare" att deras förening härleder sig endast från ett contract. Mellertid kan dock anmärkas, wid wißa nyare Författares bifallswärda polemik mot den falska Liberalismens contracts-theori, att man wißerligen, ehuru i en högre bemärkelse, kan tänka sig ett friwilligt fördrag såsom Statens ursprung. I denna högre bemärkelse, är det friwilliga fördraget icke egennyttans; det ligger twertom i all egennyttas motsats, nemligen i ideen af Kärlek. Ty hwad är Kärlek, i sin idée, om ej ett förhållande mellan sedliga warelser, som är grundadt på ett ur deras innersta wäsen framgående, odödligt erkännande af ömsesidig oumbärlighet för ett gemensamt syftemål; och hwad är Kärlekens syftemål, om ej ömsesidigt bistånd i utwecklingen, i förädlingen af gemensam ewig personlighet? Men detta erkännande, denna friwilliga öfwerenskommelse är ej product af reflexion, af raisonnement; det är någonting blott intuitift, eller absolut; någonting omedelbart från Gudomligheten gifwet, och uppfattligt endast i en omedelbar andens åskådning af sina högsta ideers werklighet.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 86. Den 27 October 1823.

Recension:

Odalmannen. Populär Tidskrift, utgifwen af Hans Järta. Första Häftet. Fahlun, Arborelius & C., 1823, 144 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 85).

Öfwer J. G. Wallins Witterhetsförsök, Förra Bandet. Förf. börjar med den anmärkningen, att hans konstlära är hwarken "Fransysk eller Tysk". Rec. gläder sig så mycket mera deröfwer, som äfwen Swensk Litteratur-Tidning tror sig kunna försäkra detsamma om sin egen; ehuru deß Redaction både hos Fransyska och Tyska konstlärare funnit ganska mycket godt att hämta. Derefter förklaras, att Wallins sånger, "alla i mer eller mindre bestämda drag, röja sin frändskap med Dalarnas natur och sitt ursprung från Dalkarlens anda. Denna nationlighet är dock ej en sådan, som löjligen endast härmar några yttre former af ett lands egenheter. Hwarje skald, och i allmänhet hwarje konstnär, som icke tillhör den stora skocken af imitatorum servum pecus, är en son af sin tid och af sitt land — i det widsträckta Swerige äfwen af sin särskilda födelsebygd." — Det må ej bestridas, att de flesta af Sweriges provinser äga en bestämd, egendomlig physionomi, och att en deraf modifierad egenhet röjer sig, i hwar och en af deßa provinser, hos allmogen, hos medelståndet; men den förlorar sig mer och mer hos de förnämare folkklaßerna, emedan samhälls-culturen antager hos dem en mera universell pregel. Hos studerande ynglingar, wid deras första uppkomst till universitetet, skönjes ännu ganska tydligt den provinciella egenheten: den utplånas, eller (rättare sagdt) förädlas till en högre egenhet, en national, en allmänt fosterländsk, i samma mån, som deras bildning blir fullwuren; så att man omsider, wid deras inträde i den egentliga samfunds-werlden, knappt igenfinner andra spår af den förutgående omogna bildningens trångare omfång, än kanske några högst ytliga tillfälligheter. All provins-egenhet, såframt den will fixera sig såsom en intellectuell, är icke annat än en ensidighet; den upphör först då att wara det, när den låter förwandla, låter utwidga sig till ett för hwarje Swensk lika igenkännligt uttryck af sitt egentliga, sitt positiva wäsende — af Swenskheten, alla swenska landskaps-lynnens gemensamma kärna och medelpunkt. Ännu mera måste provincialismen wara främmande för Geniet, hwars utweckling kan lika litet låna sina former och färgor från wiße wärtställen ensamt, som deß börd är wid sådana ställen fästad eller beroende af deras willkor. Konstnären, Sångaren, är ej en wid jorden bunden planta; friare, än den fritt swäfwande och sjungande fågeln, emedan menniskans personliga prärogativ, friheten, åt konstnärens själ meddelar känslan af sin lifligaste fullhet, kan han just derföre besöka alla phantasiens werldstrakter, och wälja hwilken han will, för sitt behof af ljus, mönster, näring och trefnad. Endast i den mån, som en wiß natur, en wiß

local, en wiß tid, ett wißt slägte sjelfwa genom sin existens uttrycka, icke en relatif inskränkning, utan en ur hwarje sådan inskränkning oförgängligt framblickande ewig idée — endast i denna mån kan Snillets son, kan Konstnären och Skalden förnuftigtwis anses bunden wid den timliga omgifningen af natur och samtid *). I alla fall betwiflar Rec. mycket, om man t. ex. hos Kellgren skall upptäcka, nemligen på tonarten af hans poesi, att han är född Westgöthe; eller hos Leopold, på samma kännetecken, att han är född Östgöthe. Likaså erkänna wi, att wi ej hos Hr Wallin, nemligen i hans skrifter, förmått upptäcka det ringaste spår af hans Dalkarlska härkomst. Om förbfrigt, såsom Förf. påstår, "den Wallinska sångmön" är sådan, att "det gifs intet manér som hon ej kan tillegna sig", så att man — såsom widare påstås — än tror sig höra Franzén, än Tegnér, än Fru Lenngren (s. 140): om detta, tillägger Rec., wore bewisadt eller bewisligt, så har Förf., som welat säga Hr Wallin samt sin och hans gemensamma fosterbygd en artighet, råkat säga någonting helt annat. Ty den, som kan tillegna sig alla manérer, äger sjelf wanligtwis intet eget; allraminst något "nationligt", i fri och sjelfständig mening. Eller skulle Hr Wallin, genom det besynnerligaste af underwerk, wara det enda undantaget från denna allmänt kända sanning? — Wäl säges det, att "Dalarnes natur" egentligen är "lyrisk" (s. 111); men hwarföre denna provins mer, än många andra landsorter? Månne derföre, att den är en med wackra och majestätliga naturtaflor omwexlande skogsbygd? Men wackra, ja majestätliga skogsbygder gifwas ju äfwen i Wermland, i Finnland, i Småland, i norra och södra delarne af Östergöthland, i Jemtland? Och Sweriges störste lyriska sångare: Kellgren, Lidner, Bellman, Franzén — woro deße från Dalarne?

Innan Förf. går att bedömma, eller rättare, endast berömma Wallins Sånger, kastar han en hastig öfwerblick på den strid, som i wårt fäderneland blifwit förd mellan de, fordom under benämningen Gamla och Nya Skolan, kända wittra partierna, och uppmanar dem begge till afslutande af en waraktig, en "formligen afhandlad fred"; sedan en "wapenhwila", genom tyst öfwerenskommelse från båda sidor, "synes hafwa inträdt". Rec. delar deßa fredsälskande tänkesätt, och gillar fullkomligt det mål, som Förf. ställer i sigte för en förening af den äldre och den yngre witterhetens krafter. Men Rec. nödgas tillika påminna, att deßa öfwertygelser, nya kanske för den Gamla Skolan, längesedan äro gamla för den Nya, och af henne först offentligen framställda till gemensamt behjertande; Rec. fruktar desto mer, att denna sistnämnda skall finna det sätt, hwarpå de af Odalmannen blifwit yttrade, föga grannlaga — särdeles i jemförelse med sin egen åtgärd wid samma ämne. Till inledning för sitt fredsförslag försmår Hr F. icke, att från Argus och det öfriga publicistiska compagniet låna den utslitna anklagelse, som beskyller den nya witterhetens stiftare, "enslige, dystre och skygge för det werkliga lifwet *), irrande i aningens och trånadens tomma rymder", att hafwa "med en föga betänksam härmningslust öfwerflyttat hennе" från det speculativa, swärmodiga och betryckta Tyskland, till det (såsom bekant är) öfwer all

*) Redactionen tror sig hafwa utredt detta ämne, utförligt och bestämdt, i den afhandling, som under namnet "Öfwersigt af Sweriges nuwarande Dagblads-Litteratur" meddelades i Numrorna 46—51 af Årgången f. 1821. Man jemföre i synnerhet N:o 48, sid 755—759, och N:o 50, sidd. 789—796; der denna slutmening innefattar resultatet: "Det är endast systemet af inskränkning och ensidighet, som den såkallade nya skolan bannlyst ur Sweriges witterhet, och som hon icke ämnar tillåta att der återigen bofästa sig, det må antaga hwilken skepnad som helst. En abstract, blind, förstockad Swecomani är i förhållande till en werklig, frisk National-poesi platt ingen bit bättre, än hwarje annan mani, den må heta Galliск, Germaniск eller Angliск." Wi nödgas i det följande ännu oftare hänwisa till denna afhandling, som fullständigt wisar Redactionens åsigt af Swenska Witterhetens tillstånd; detta har, sedan den tiden, föga eller allsicke förändrat sig.

*) På hwilka biographiska omständigheter har man grundat denna charakteristik?

beskrifning friskt sinnade, glada och lyckliga Sverige, der, i sjelfwa glädjens hembygd, naturligtwis ej en sådan witterhet kunde födas *). Denna witterhet, fortfar Hr J. hade också det felet, att stå "i nära förbund med en mot det Absoluta upplyftad philosophi, ej utan wärde för deruti inwigde tänkare", men "för profana Swenskar", som helst handla utan att just mycket tänka, högst ogagnelig. "Flere bland de unga poeterne röjde likwäl, och utbildade äfwen, anlag, som hade förtjenat, att af äldre Witterhetsidkare bemärkas och uppmuntras.... Men de följde med trälaktig wördnad sina Tyska föregångares spår, i stället att på Swensk grund bana sig egna wägar till det sköna. Några stolta ungdomskraft sökte derjemte göra sig gällande genom oblyga kritiska utbrott... Man fördömde nu, nära såsom brottsligt, sjelfwa det berömliga sträfwandet till en ny höjd, i stället att blott beskratta deras öfwerdåd, som, utan tillräcklig= gen öfwade krafter, wille med storm den intaga... Hade nu icke de förolämpade män, hwilkas namn redan tillhörde odödligheten, ställt ett wist förakt äfwen mot de skändligaste anfall" ..... m. m. Wid denna exposition förekomma ätskilliga betänkligheter, och den önskliga fredstractaten skulle förmodligen nog sent komma till fullbordan, om deß afslutande berodde på sådana präliminarier. Om

*) Den melancholiska föreställningen om Tysklands natur och folklynne, är twifwelsutan — näst den sangviniska föreställningen om Sweriges — en bland wisa Swenskars allramest besynnerliga fördomar. För att bli öfwertygad om motsatsen, behöfwer man ej ens besöka den mellersta, eller den sydligaste delen af Tyskland — ett land, som i den wänligaste och skiftrikaste tasla utwecklar alla öfwergångsgrader från Nordens skönhet till Söderns, och som bebos (med ytterst få undantag) af idel lifliga, glada, musikaliska inwånar=stammar, passionerade för njutning af all slags skönhet, i natur, i folkfester, i umgängslif, i witterhet och konst. Man behöfwer ej resa längre än till Dresden, för att få se hwad en glad nation är, och huru ett lika glädtigt, som bildadt sällskapslif der öfwerallt kommer konstnären och skalden till mötes.

de yngre witterhets=idkarnes "sträfwande till en ny höjd" werkligen war "berömligt"; om "de bättre af den unga skolan ej wille annat, än hwad den äldres mästare icke allenast welat, utan ock, efter sin tids förhållande, måktat utföra"; om en och annan bland de yngre författarne till och med "hade förtjenat, att af de äldre mästarne bemärkas och uppmuntras": hwarföre uppträdde ej då deße Mästare, underwisande, urskiljande, med foglighet tillrättawisande, så ofta ungdomssinnet hänfördes utom hofsamhetens krets? Månne detta ej skulle warit ädlare, och framförallt nyttigare, än både det förnäma begabberiet och det wisa föraktet, hwaraf man åtminstone wille låna skenet? — Denna fråga är likwäl icke ställd till de gamla Mästarne, hwilka i ro må hwila på sina lagrar; om det war en tid, då en brytning i swenska litteraturens belägenhet oundwikligt måste inträffa, så har ock redan en annan inträdt, då denna brytning upphört att wara fiendtlig mot dem. Det specifika wärde, som kan tillerkännas Gustaf III:s tidehwarf, så snart det betraktas såsom en wäsendtlig länk i det stora Hela af menskligheten och swenskhetens historiska utweckling, har deßutom lika litet af de yngre witterhets=idkarne blifwit betwifladt, som den ridderlige Konungens i många afseende poetiska och älskwärda sinnelag. Om förofrigt hwart och ett cultur=tidehwarf skall bedömmas endast i förhållande till det Wackra, som det frambragt, så må gerna medgifwas att Gustaf III:s war en, i sitt slag, skön blomma af mensklig själsodling; men derwid bör man besinna, att de yngre witterhets=idkarnes kamp icke fördes mot blomstringen af denna blomma, hwars blomningsdagar redan före denna kamp tillhörde en historisk förflutenhet, utan mot wisningen, som tycktes ha för afsigt att göra sig till permanent och uteslutande blomster=egenskap. Det är således blott af de nya Medlarne, som wi önska ätskilliga upplysningar: deße Fredsstiftare, som framkommit sedan stormens år brusat förbi, och hwilka, för närwarande, finna det så begwämt "att öfwerskåda det förflutna" och på sin wåg afwäga andras felsteg. Det är dem, som man ej kan afhålla sig ifrån att widare fråga: hwar woro De, i stridens dagar? Månne det ej warit ärofullare, att då framstråla med ljuset af sin högre wishet, likt en uppklarnande morgonrodnad öfwer det nattliga

chaos, än att nu med bewäpnad neutralitet bemäktiga sig ett slagfält, som redan blifwit lemnadt af båda partierna, och der proclamera en syncretistisk Formula Concordiae? Månne deßa Neutrale eller Indifferente, som nu finna banan så jemnad för sina populära bemödanden, kunna neka, att det är just den nya skolan, som från många nedrasade klippstycken befriat den wäg, hwarpå de nu, i sina stolta triumfwagnar, framtåga? (Forts. följer.)

(Insändt).

Anmärkning
wid N:o 63 af Swensk Litteratur-Tidning.

I Recensionen af underdånigt Betänkande rörande en förändrad Student-Examen säges: "Icke mindre skadeligt har detta bristande samband (emellan de högre och lägre Underwisningswerken) warit för Universiteterna. De hafwa nästan icke kunnat wägra inträde åt någon yngling, ehurn ringa kunskaper han än må hafwa haft, emedan Philosophiska Facultetens Decanus blott hast den obestämda förbindelsen att examinera de ankommande och pröfwa huruwida de kunnat i Universitetets Matrikel få inskrifwas eller icke". Så har likwäl icke förhållandet warit. Philosophiska Facultetens Decanus har twärtom haft en gansla bestämd förbindelse och föreskrift. Ty i 3 Section af IV. Cap. af Akad. Constitutionerna, hwilket wid hwarje Rectorsombyte offentligen upplåses, finnes stadgadt: Rector scholares ad Philosophiæ Decanum examinandos mittet, quorum eruditionem si Decanus approbaverit, quae in eo consistet, ut isthaec omnia absolverint, quæ in Scholis trivialibus et Gymnasiis proponi debent, juramento adstrictos in Album Academiæ referet. Qvod si Rector et Decanus rudiores scholares, aut alios, sine consensu Procancellarii et Senatus Academici, exercitiis Academicis minus idoneos admiserint, arbitrariæ poenæ a Procancellario et Senatu Majori determinandæ obnoxii erunt". RiksRådet Björnklou, som hade warit Professor i Upsala, och 1655 såsom Stats-Secreterare contrasignerade Academiska Constitutionerna, dem han förmodeligen äfwen författat, tänkte således, i anseende till affigten med Student Examen, alldeles lika med K. Uppfostrings Commitén, som, då den i sitt Betänkande sid. 37 sagt, "att Akademiska Constitutionerna kunna lika litet, som alla andra menskliga inrättningar wara fullkomliga och oföränderliga, och att de, stiftade efter då warande tiders skick, böra kunna jemkas och förändras efter den närwarande tidens billiga anspråk" omöjligen derwid kan hafwa tänkt på nyß anförda så riktiga och så bestämda föreskrift.

Lärda Nyheter.

Upsala: Under förleden Wår-Termin har de Studerandes antal wid Akademien härstädes utgjort 1338, af hwilka 866 warit närwarande, samt 472 inom 2:ne år frånwarande. Antalet af de Studerande Nationernas närwarande Ledamöter har warit följande:

Af Stockholms Nation	62.
Uplands	53.
Fjerdhundra	16.
Roslags	24.
Gestricio-Helsinge	41.
Östgötha	130.
Westgötha	80.
Södermanlands och Nerikes	102.
Westmanlands och Dahla	105.
Smålands	34.
Götheborgs	51.
Calmare	16.
Wermlands	48.
Medelpado-Jemtländska	31.
Bothniska	50.
Gothlands	14.
Finska	9.

Enligt Akademiska Tabellerna, woro 134 Adelsmän, 312 Prästesöner, 211 Borgaresöner, 147 Bondesöner, 252 Civila embetsmäns söner, 53 Militärstatens söner samt 229 Ståndspersoners söner. Af deßa studera 262 Theologie, 259 Lagfarenhet, 80 Läkarekonst, 438 Philosophie och 299 utan wißt vitæ genus. I anseende till åldern har de Studerandes ålder warit störst mellan 20 och 25 år, nemligen 638, dernäst emellan 15 och 20 år 595, emellan 25 och 30 år 219, under 15 år 18, o. s. w. Stipendiaternas antal har warit 236 neml. 35 Regii, 19 Med. Theologi och 182 Privatorum. Under terminen hafwa 55 blifwit inskrifne och 1 med döden afgången. Till Collegierna hafwa 62 erhållit testimonium, och 42 så kalladt testimonium vitæ.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 87. Den 30 October 1823.

Recension:

Odalmannen. Populär Tidskrift, utgifwen af Hans Järta. Första Häftet. Fahlun, Arborelius & C., 1823, 144 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 86).

Då man förnimmer dånet af de folkfester, hwarmed deßa nya Pompejer tillåta sig firas för segrar, dem de tillåtit andre att för sig winna, så kan man ej undertrycka frågor, sådana som de följande: Hwem war det, som i wårt fädernesland, med rak opposition både mot en sjelfswåldig sinnlighetslära och en abstract reflexions-philosophi, först höjde sin röst för helgden af Christendomens mysterier, för Religionens upphöjande öfwer den tillförene herrskande Deismens inskränkning, för en andlig werldsåskådnings ursprungliga och uteslutande rättighet att wara princip åt alla åsigter af Natur, Historia, Konst, Samhällslära och hwarje slags Wetenskap? Hwem war det, som, medan Swenska Kyrkan ännu war delad mellan adertonde århundradets neologer och sista återstoden af det föregående tidehwarfwets orthodoxer, å ena sidan återwäckte hos redliga sanningsälskare de fordna christna philosophers förhoppning, att en gudomlig Uppenbarelse nödwändigt skall kunna bringas i fullkomligaste öfwerensstämmelse med den ringare, i Naturen och Förnuftet gifna Uppenbarelsen, på ett åfwen för Tänkaren, för Wetenskapsmannen (såsom sådan) tillfredsställande sätt; och å andra sidan ånyo ingaf Religionens wänner mod, att trotsa de wapen man alltsedan det Ferneyska oraklets tid fortfor att låna, ömsom på enfaldigt allwar och ömsom på lättsinnigt skämt, från det slags ytliga små-förståndighet, som man i den tiden kallade upplysning? Hwem war det, som först beredde de ädlares sinnen, åtminstone hos det yngre slägtet, för wärma och kraft i andelig sång och andeligt tal; på en tid, då man betraktade predikningar, skriftetal och psalmer endast såsom egna, något torrare slag af rhetorik, och den älskwärde, men såsom religions-förkunnare högst ofullkomlige Lehnberg dyrkades med en så afgudisk wördnad, att enhwar, som wågade hänwisa till något högre, lopp fara att stenas såsom en iconoclast? Hwem war det, som först åstadkom återkomsten af den äldre Församlingens biblisk a anda, ej mindre i de heliga Urkundernas tolkning, än i stylen af lärosätt och offentlig gudstjenst; den anda, hwilken sedan så skönt yttrat sig i Wallins och Hagbergs kärnfulla ord, — hwem prisade den, redan innan deße upptrådt till sina höfdings-platser på Zions murar, ja, medan de ännu sjelfwe tycktes wara owiße om den wäg, som dit ledde? Hwem war det, som ånyo, efter ett blott för sig sjelf interesseradt århundrades förlopp, lifwade en allmännare uppmärksamhet, ett icke blott antiqwariskt deltagande för ättfädernes fornminnen, mythen och sånger? hwem gjorde Eddan, denna ocean af poesi, tillgänglig för hwarje läsare med poetiskt sinne? hwem räddade, och fortfor oförtrutet att rädda, de fornswenska Folkwisornas herrliga ord och ännu herrligare

melodier? Hwem war det, som uppkallade till förnyad, ja förökad glans de redan förglömda, eller så godt som förglömda, namnen Stjernhjelm, Ehrenswärd, Bellman och Thorild? Hwem war det, som först wågade berätta, hwad nu äfwen erkännes af så snillrika författare, som författaren af "Samlingar i allmän Physik", att Swedenborg förtjenar en annan ryktbarhet, än åtlöjets, en annan stämpel, än galenskapens? Hwem war det, som började yrka om Poesien, att hon wore någonting mera wäsendtligt, än en rimmad sedelära eller en småtäck leksak, ett litet dekorations-tecken utanpå den redbara samhälls-odlingens mantel; att hon wore formen för det innerligaste uttryck af skön menskligbet, af den sinnesstämning, som lefwer i närmaste spheren omkring Naturens, Historiens och Religionens gudomliga medelpunkt? Hwem war det, som först ådagalade, med en "Konstlära hwarken fransysk eller tysk", men utwecklad ur en bestämd och fullständig åsigt af Poesiens egentliga begrepp, att Konsten, och framförallt Skaldens koust, icke wore en illuminerad phraseologisk pappersdrake, ämnad att glittrande fladdra bland molnen till den obildade eller halfbildade hopens förlustelse; utan en lifgifwande och wärmande sol, som genomtränger, som uppfyller det innerste hos ädlare menniskor med ett sken från den ewiga werld, på hwars himmel hon äger sin urbild: kort sagdt, att hennes förhållande till ett wälbeställdt Samhälle är just det samma, hwars werklighet nu också Hr J. med berömlig ifwer antager och förswarar? Hwem war det, som utwidgade och utbredde den förut så ytterst torftiga, trånga, endast wid några romerska och fransyska auctoriteter fästade öfwersigten af Litteraturens, Konstens, Witterhetens Historia, till den frisinniga omfattning, i hwilken hon nu betraktas af hwarje bildad Swensk, och i hwilken äfwen De, som warit de yngre witterhetsidkarnes häftigaste motståndare, sent omsider (enligt mättet af sina natursgåfwor) med lofwärd möda begynt studera in sig? Hwem war det, som först föranledde, som först uppmanade till en ur denna friare synpunkt utgående bekantskap med Grekerne, med Shakspeare, med Tyskl nds, Italiens och Spaniens skalder, hwilka tillförene, mestadels, ej i Swerige woro kända ens till namnen? Hwem war det, som, med uppsåt att grunda denna (nu allt mer och mer wanlig blifna) bekantskap icke blott på tycke, utan ock på insigt, först upphöjde Kritiken i allmänhet till wärdigheten af wetenskaplig granskning, — en wärdighet som hon saknat alltsedan den på 1790:talet i Upsala utgifna Litteratur-Tidningens tid; — och den ästhetiska Kritiken i synnerhet, ifrån ett ytligt infallsspel, beroende på några dels tomma, dels ensidigt förstådda maximer, till en kunskapsart, ämnad att med lika fri, som lagbunden urskillning igenkänna det Sköna i alla deß former, samt uppfatta det i en motswarande universell omdömesförmåga? Hwem war det, som först sökte wisa, att endast denna universalitet är mäktig att leda till de följder, i hwilka den litterära granskningens bestämmelse är uppnådd: Liberalitet, Kärlek, Aktning för allt, som i hwarje slags skepnad är något werkligt budskap från själens osynliga hemland; — följder, otwifwelaktiga, om än under sjelfwa begynnelsen af söndrings-processen icke lika märkbara? Hwem war det, som först lärde, att den sanna universaliteten kan blott genom en sådan kritisk betraktelse winnas, som är ej mindre concret än generell, ej mindre historisk än speculatif; ett betraktelsesätt, hwars omdöme afteckn r, i hwar och en förekommande form af skönhet, icke blott det allmänna begrepp, som nästan lika kan paßa till dem alla, utan framförallt den egendomliga charakter, som är naturen af föremålets tillwarelse och sjelfständigt uttrycker denna warelses ewiga affigt? Hwem war det, som först uppfordrade till undersökning, om Ästhetikens wetenskap, och om hwar och en annan af hwilket slag som helst, kunde tilltro sig någon werklig betydelse, utan att äga sin stödjande grundwal, sin bestämda ståndpunkt och sin skyddande betäckning i systemet af en Philosophi, som wore så beskaffad, att hon omedelbart, genom sin andligt empiriska kunskaps-organ, lefde endast och allenast i det Werkliga *)?

*) Det torde ännu böra erinras, att man, för att wara wän af en så beskaffad Philosophi, allsicke behöfwer wara Schellingian — i denna titels wanliga, slafwiska tydning. Hr J. tyckes ogilla, att någon philosophisk lära will, såsom han uttrycker sig, "upplysas mot det Absoluta." Menas här icke saken,

Slutligen: hwem hwar det, hwars philosophiska theori, lika fiendtligt sinnad mot det formalistiska dividerandet af logiska abstractioner och det atomistiska adderandet af materiella erfarenhetsrön, först framställde, såsom högsta sammanfattningen af alla sina åsigter, bewisningar, slutsatser och önskningar, just den dynamiska eller organiska idee af Stat, som Hr J. nu med sitt lyckliga snille will popularisera *)? — Rec. är ej twksam,

utan ordet; och tänkes detta ord blott såsom en död logisk formel, en tom term, eller ett obestämdt nonsens: så instämmer Rec. fullkomligt med Förf. i att ogilla det verbiage, som dermed af mängen drifwits, och som ensamt må göra ett dylikt missförstående ursäktligt. Menas åter sjelfwa saken, eller idéen; och tänkes denna såsom den werkligen är, nemligen såsom den lefwande allwäsendtliga Enhet af krafter och werkningar, hwilken i sin högsta lifsgrad är samma Ur-Idée af allt Godt, Sannt och Skönt, hwars radier, från Skapelsens hela peripheri, sammanträffa i en personlig Gud såsom i sin innerste medelpunkt: då tro wi, att hwarken den philosophi, som man kallar Schellings (och som wi äro långt ifrån att blindt tillbedja såsom menniskoförnuftets non plus ultra), eller någon annan form af philosophisk forskning, som går ut på mer än logisk realitet, kan undwika att göra det Absoluta till sitt hufwudföremål. Är man missnöjd med namnet, så må man låta det fara, och påfinna ett bättre; sjelfwa wäsendet skall dock orubbligt bestå, emedan det just är — Sanningen sjelf. De snillrikaste och själfullaste af samtidens philosopher, Jacobi och Schelling, på hwilkas olika wägar till målet de öfrige i allmänhet delat sig, stå likwäl, i sina föreställningar om sjelfwa målets innerste beskaffenhet, hwarandra långt närmare, än man wanligtwis (till en del i följd af polemiska förhållanden) antagit och fortfar att antaga. Man har i detta hänseende lemnat åt syftningen af Schellings sednaste skrifter, jemförd med syftningen af Steffens' sednaste, en allt för liten uppmärksamhet.

*) Att den såkallade "nya skolan" redan wid sitt

huru deßa frågor, till hwilka lätt kunde fogas ännu flera (kanske lika eller föga mindre wäsendtliga), engång skola beswaras af Swenska Litteraturens häfder. Men en psychologisk märkwärdighet skulle han, twifwelsutan, se i det påstående: att den omißkännliga förändring i anda och syftning, som Sweriges Litteratur alltsedan år 1810 utbildat och fortfar att utbilda, icke werkats igenom de författare, som räknas till den skola, om hwilken Hr J. berättar att hon är "medwetslöst hängifwen åt tidehwarfwets omskapande oro"; utan, twertom, igenom dem, hwilkas medwetenhet afhöll dem från all befattning med omskapningen, till deß de sägo, att den i det mesta war fullbordad och att man utan fara kunde störda frukterne af de medwetslösa föregångarnes mödor. — Om förfrigt den intellectuella slägtskap, som gifwer ett uttryck af enstämmighet åt wißa yngre författares rigtningar, nödwändigt skall ännu längre betecknas med den opaßande (och ingalunda af dem sjelfwe uppfunna) benämningen "ny skola": så tror Rec. icke, att denna skolas medlemmar lägga, för sina egna personer, någon wigt på sina bemödandens historiska prioritet. Ty med hwarje förändring, som osynligt står färdig att gripa in i tiden och föranleda ett nytt tidskifte, existera alltid på samma gång några personer såsom werktyg, genom hwilka förändringens werkställande begynnes: så äfwen här; någon måste wara den

allratidigaste framträdande icke war liknöjd för Samhälle och Medborgerlighet, eller, såsom Hr J. behagar yttra sig, "skygg för det werkliga lifwet", — kan — bland annat — inses deraf, att den allraförsta uppsatsen i det allraförsta häftet af Phosphoros (Julk, 1810) handlar "Om ett stort och patriotiskt tänkesätt". Samma uppsats kan också wisa, att den sanna idéen af Stat redan då war henne bekant; åtminstone i egenskap af en ganska tydlig aning (Jfr. i synnerhet sidd. 43—49). — Sjelfwa det omogna, det för ett skarpare öga högst otillfredsställande i ämnets utweckling, likSom i hela uppsatsen, kan deßutom tjena till bewis, att den åtminstone icke är öfwersatt från någon tysk författare; i hwilket fall det wißerligen bordt wara lätt, att hitta på bättre originaler.

förste, och hade det ej warit just de, som händelsewis blefwo det, så hade det twifwelsutan, kanske några år sednare, blifwit några andra. Rec. håller ock för sannolikt, att förändringen kunnat begynnas på ett mognare sätt, ett som för ändamålets hastigare winnande warit mera tjenligt; men hwar funnos de mognare, de snillrikare werktygen annorstädes att tillgå, än i blotta önskningarnas rymder?

Wißerligen lärer icke det yngre författarsläget neka, att mången Swensk före år 1810 war till, som enskildt, och i ett långt fullkomligare mått, war i besittning af samma en högre bildnings ideer, åt hwilka de först uppträdande litteratörerne, kanske för tidigt, kanske för ungdomligt, men med så mycket lifligare kärlek, så mycket renare oegennytta, så mycket dristigare mod, egnade sitt lif och sin werksamhet. Men de grundligare, de mognare, de betänksammare männen tego, eller meddelade blott i förtroliga sällskapskretsar hwad de tänkte; om således sakerna skulle bekomma en annan gång, en annan åsyftning, så war det nödwändigt, att ynglingarne — som likwäl tro sig också ha blifwit män — måste tala. Det må ock gerna medgifwas, att den nya skolan hittills mera börjat, än fullbordat; under de orkaner hwaraf hon å alla sidor warit kringstormad, orkaner, som först nyligen gifwit hopp att lägga sig och lemna rum åt det lugn, hwars milda omgifning är oumbärlig för allt slags författarskap, och allramest för det poetiska, om det skall lyckas att frambringa större, waraktigare skapelser. Det kunde wäl tyckas, att åfwen i poetiskt afseende något mera wäsendtligt blifwit uträttadt, än Ingelgrens af Hr F. med skäl berömda "Maj-Sång"; man kunde betwifla giltigheten af det domslut, hwarmed den allranyaste "hwarken fransyska eller tyska" (och således förmodligen kärn-swenska) Konstläran landsförwisar allt, som i Poesien är innerligt och symboliskt, allt, som i Lyriken är känslans contemplation af lifwets mysterier, till "aningens och trånadens tomma rymder"; man kunde till och med wäga påstå, att den elegiskt-contemplativa tonarten är lika litet en oswenskhet, som ett sjukdoms-tillstånd — och att ett werk sådant som t. ex. Stagnelii Martyrer, der denna tonart utgjutit sig i en dialogiserad triumfsång till Christendomens åra, innehåller så mycken poetisk rikedom, att dussin af namnkunnigare skalder, genom tolftedelen deraf, skulle rättfärdiga det rop som utbasunar deras bedrifter. Föröfrigt har i samma mån, som tidehwarfwets æsthetiska fordringar blifwit förhöjda, jemwäl swårigheten att tillfredsställa dem blifwit förhöjd; och många äldre witterhets-stycke, som längesedan upphört att läsas, gäller ännu genom traditionens makt såsom ett classiskt, ehuru det nu, om det framträdde under en nyare författares namn, skulle anses för långt mindre än medelmåttigt — åfwen af dem, som ifrigast förswara deß rykte. Men den anklagade skolan twistar ej härom; hon medgifwer frimodigt, att hon hittills mindre sysselsatt sig med skapandet af stora æsthetiska productioner, än med förberedandet af en allmännare æsthetisk finnesstämning, som blefwe resultatet af en genom alla Culturens beståndsdelar (och framförallt genom Religion, Philosophi och Historia) strömmande högre lifsanda. Har den andliga werldsåskådningen engång segrat öfwer sin motsats, så infinner sig nog Poesien af sig sjelf. Den yngre witterheten har således, i sanning, hittills ej förmått mycket mera, än utströ en mängd gnistor i alla rigtningar, wid hwilka sedan de, som nu anse sig wara Dei ex machina, med beqwämlighet tändt sina lampor. Om det likwäl är en stor förtjenst i att fortsätta ett godt företag, så torde det, möjligtwis, wara åtminstone någon förtjenst i att börja det; åfwen om de fortsättande (hwilket framtiden kommer att utwisa) wida skulle öfwerstiga de begynnande — som i alla fall sjelfwe, med oförswagadt bibehållande af sin första ungdoms nit och glädje, hoppas ännu få medwerka litet grand till den goda sakens fortsättning.

(Slutet följer.)

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 88. Den 3 November 1823.

Recension:

Odalmannen. Populär Tidskrift, utgifwen af Hans Järta. Första Häftet. Fahlun, Arborelius & C., 144 sidd. 8:o

(Forts. fr. N:o 87).

Men, säger man, denna begynnelse war sjelf endast en härmning, en slafwisk efterapning af något, som en tid förut i Tyskland hade tilldragit sig; och allt, hwad deßa yngre witterhets-idkare tänka, känna, skrifwa och utsprida, är till punkt och pricka, med blind tro, med träkars wördnad, lånadt från Tyska förebilder. — Rec. bekänner, att han ej utan någon rörelse af förtrytsamhet sett en så utmärkt auctor, som Hr Järta, nu ånyo uppwärma, ånyo i sitt oförändrade skick framdraga denna ytliga, och längesedan flerfaldigt wederlagda beskyllning. Den anstår egentligen endast de awis-redactörer att efter hwarandra upprepa, hwilkas hela Constitutionalism och Publicism, sedan flera år tillbaka, består i onpphörlig omsägning af de tio eller tolf hugskott, som engång råkade falla dem in, men ock med detsamma för alltid uttömde deras uppfinningsförmåga. Det wore tid, att också Neutralisterne förkastade ett wapen, som redan af Akademisterne befunnits otjenligt, och tillsist alldeles förlorat sin egg i Publicisternes händer. Men antagom för ett ögonblick, att man ej ännu, för hela beskyllningen, wore oß bewisen skyldig. (Rec. säger oss: ty han gör ingen hemlighet af, att han sjelf tillhör den förening af litteratörer, eller den såkallade skola, om hwars nyhet man ännu icke fullt upphört att tala, ehuru hon numera, enligt dagbladet Argi ganska rigtiga utsago, är hwarken ny eller modern). Antagom, att den åter upprepade förebräelsen wore någonting af större wigt, än den mode-opinion, den levis aura vulgi, hwarifrån den utgått. Antagom, att den mäktade framdraga wäsendtligare skäl, än witsa allmänna öfwerensstämmelser mellan sådana tänkare, granskare och skalder, hwilka nödwändigt måste med hwarandra i anda och syftning öfwerensstämma, emedan deras själar, lynnen och grundsatser äro fritt och ursprungligt sins emellan beslägtade; dels i följd af en personlig frändskap i naturanlag, och själsbildning, dels i följd af den nationliga förwandtskap, hwars innerlighet måste onndwikligt allt klarare och klarare yttra sig, ju närmare ett par så djupt stam-beslägtade nationer, som Tyskar och Swenskar, komma till hwarandra i andlig beröring och wexelwerkan *). Rec. ponerar såle-

*) En fullständig framställning af det werkliga förhållandet mellan Tysklands Litteratur och de yngre Swenska Litteratörerne, finnes i afhandlingen om Dagblads-Litteraturen, N:o 49 och 50, sidd. 781—788. Wi önska ock, att man må pröfwa den teckning, som i samma afhandling skildrar wårt begrepp om den Tyska Witterheten sjelf, och om det ideal för Litteratur, hwartill alla nationella

des, att anklagelsen är sann — att de "nya witterhets-idkarne" ingenting annat äro, än härmare. Men då nödgas han ock gifwa till genmäle: Hwarföre försmå ej de Neutrale, de Fullmogna, de nyaste Wise, att sjelfwe alltjemt wara dessa härmares härmare? — Frågan är ej fullkomligt artig, wi weta det: men om allt slags begagnande af andras tankar, andras åtgärder, andras föredömen, wid utwecklingen af egna förmögenheter, får kallas härmning — är wäl detta namngifwande mera artigt? Det gifs då, i Sweriges witterhet, icke blott ett slag af härmare, utan tillika ett annat, som är ännu nyare. Det gifs ock då, mellan dessa twenne arter af härmare, blott den — i alla fall icke så ringa — skillnad, att den förra ständigt med erkänsla nämnt och nämner sina lärare (ej blott Tysklands, utan äfwen hela det europeiska tidehwarfwets yppersta tänkare och skalder); når den sednare deremot, i försöken att uppstiga på sina föregångares axlar, endast synes ämna dem den åran, att bli de nya colossernes namnlösa piedestaler. I sanning, om de neutrala oraklerna, nu så gifmilda på ord till tröst och ord till aga, woro stumma under de tider, då det mest warit wigtigt, och för de yngre witterhets-idkarne upplysande, att förnimma deras gudaspråk: så måste man dock erkänna, att de profiterat af sin tystnad.

Utan att hos en så genialisk författare, som Hr Järta, draga sjelfständigheten af hans bildning i twifwelsmål, kunde man dock lätt häraf göra på honom någon liten tillämpning. Rec. kunde t ex. fråga hwarje läsare, som har i friskt minne smakens och den wittra granskningens beskaffenhet i perioden närmast före år 1810, hwad man då (i allmänhet) skulle hafwa kallat en wers, sådan som denna i Hr J:s Drömmande Ros:

"Från höjden nu, i sträckt galopp,
Det kom en yster månskens-stråle,
Så smärt, så skär, så snabb i lopp,
Som någon andalusisk fåle,
På silfwerskira ryggen satt
En dröm med guldbestända wingar,
Demant-ägrett uppå sin hatt
Och perlor kringom bältets ringar" —

Månne ej Shakspearisk, feber-yr, ursinnig *)? Några år sednare hade man kallat den phosphoristisk: nu, sedan parti-namn och sect-anda börja förglömmas, skall man — oaktadt ojemförbarheten af strålens och fålens snabbhet — kalla den skön, förtjusande; liksom hela det stycke, hwarur den anförts. Man kunde derom tillspörja den ende ännu skrifwande representanten af det förflutna seclets æsthetik, en wiß Hr Lindeberg, denne stadige man, som i sin menlöshet, obesmittad af tidens förwandlingar, fortfar att utströ sina sibyllinska blad med samma anda, som wore de stämplade af årtalet 1783. Han skulle säkert besanna wårt omdöme, i fall det wore möjligt att undangömma för hans ögon bokens titelblad och namnet Hans Järta. — Widare. Det är redan wisadt, att wi om Staten ha den lyckan, att tänka på samma sätt, som Hr J. Men Redactionen af Swensk Litteratur-Tidning har deßutom den särskilda tillfredsställelse, att hafwa yttrat deßa tänkesätt några år förut. — Så förekommer ock ibland de ämnen, som Förf:s mångsidiga Recension öfwer Wallin berör, en polemik mot den öfwerdrifna Nordiskheten, den titulära, blott på ytan sig rörande Göthiskheten. Hela denna polemiks innehåll, som wi oinskränkt underskrifwa, hafwa wi det nöjet att återläsa, ehuru kanske fullständigare utfördt, i uppsatser, som redan för tio år sedan meddelades af denna Tidning: t. ex. i recensionerna öfwer Lings poetiska skrifter; likwäl med all skyldig högaktning för denne (nu långt under sin förtjenst wärderade) skalds ädla sinne och brinnande patriotiska wälmening, hwaraf wi tadlade endast det, som syntes oß taga en ensidig och för andra förwillande rigtning. — I samma afhandling drager Hr J. ut i en annan härnad, nemligen mot det besynnerliga sällskap som kallar sig Publicister, och likt gräshoppor, nedswärmade på fädernesländets andliga odlingsfält, der hotar bortfräta allt hwad lif och själ äger; ja, hela hans tidskrift är i sjelfwa werket ett emot

litteraturer böra närma sig; likaledes den förklaring, som i N:o 51, sidd. 805—806, gifwes öfwer den rätta betydelsen af "skolor" i wetenskap och witterhet.

*) Man påminne sig, huru Franzéns Nya Eden bedömdes af den tidens mest ansedde Granskare!

dem rigtadt korståg. Äfwen denna Tidning smickrar sig med det hopp, att hafwa något bidragit till uppräckten af detta slägtes egentliga natur- och konstdrift; redan år 1821, i den ofta nämnda skriften om Dagblads-Litteraturen, (på den tiden behaglig för mängen som förôfrigt icke war den nya witterhetens wän), ställde den sig till môtes för den framtågande hären, hwilken dittills ännu ej hade rôut något allwarligt anfall. Nästan till och med i samma uttryck *) målas der den "gemensamma fiende, det tidslynne", hwarom Hr J. så träffande yttrar, att det "med stora steg framgår att härja nationens cultur och åra, lika afwogt mot all witterhet och all skön konst, gammal eller ny, classisk eller romantisk". —

Desto mindre hade wi wäntat, att denna skrift kunde wara Hr. J. fullkomligen obekant. Den synes likwäl i sjelfwa werket wara det. Han skulle annars funnit, att äfwen det förslag till fred inom Swenska Witterheten, hwilket han tycks anse för en alleraförst af sig yttrad tanke, har långesedan meddelats ifrån de "yngre witterhets-idkarnes" sida. Det står att läsa i N:o 48 och 49 af nyssnämnda afhandling; i en prosa, om ock mindre wältalig än Hr J:s, dock troligtwis lika tydlig och tilläfwentyrs mera bestämd. Wäl framställdes det redan ett år tidigare, under benämningen Fredsrop, i verser **), hwilka åtminstone äga den förtjenst att också wara tydliga, och den, att wisa huru deras författare afskyr "det småaktiga, det personliga" i wittra strider: men derwid uppehålla wi oss ej, emedan denne författare, sannolikt, ännu ej af den allranyaste swenska konstläran blifwit privilegierad att idka skaldekonsten. Deremot wore kanhända ursäktligt, om wi förmodade, att följande sammetsgranna utdrag ur den prosaiska framställningen kunde förtjena en jemförelse med Hr Järtas.

"Hwarje oweldig och kunnig betraktare af Swenska Witterhetens närwarande tillstånd inser, att det af wåra dagbladsskrifware utan återwändo upprepade pratet om olika wittra skolor, numera, i Swerige, saknar all rimlig betydelse.

*) Se i synnerhet N:o 50, slutet af sid. 796 och begynnelsen af sid. 797; samt N:o 51, sid. 805, rad. 21 och följ.

**) Se Poet. Kalendern f. 1821.

Den skola, eller den i bildning och lynne beslägtade generation af wittra författare, som man i motsats till den nu producerande generationen kallar den Gamla, har (i allmänhet) redan upphört att producera, och med detsamma ôfwergått till ett blott historiskt lif i litteraturens tidebôcker. Men i och med detsamma har också den sedan uppblomstrade, den i närwarande tid producerande skolan upphört att wara Ny: och så wäl det ena namnet, som det andra, borde således rentaf, engång för alla, aflysas och glömmas. . . . Den enda nu i Swerige productiva skolan utgôres — oaktadt den personligt nödwändiga skiljaktigheten i lynnen och manérer — af alla Sweriges yngre skalder och litteratôrer gemensamt. Har denna skola, eller genom wisa wäsendtliga likstämmigheter förbrôdrade corporation af witterhetsidkare, ännu någon fiendtlig motsats i en annan: så äger man att söka denna motsats icke i den äldre Akademistiska, hwilken redan genomlupit banan af sin bestämmelse och uppfyllt sin plats i swenska nationalbildningens häfder; en skola, som alltid — man må förôfrigt finna hwad som helst att klandra wid deß maximer och arbeten — bôr ihågkommas med det förtjenta beröm, att deß medlemmar både till en del woro werkliga snillen, såsom t. ex. Oxenstjerna och Leopold, samt i allmänhet på fullt allwar, med kärlek, studium och konstflit ôfwerlemnade sig åt hwad de från sina synpunkter ansågo för fullgiltig skönhet, poesi och litteratur. Nej, motsatsen och motståndet är nu långt annorstädes att träffa *). . . . Den motsats, som skiljer Sweriges yngre skalder ifrån deß äldre, har långesedan förwandlat sig ifrån en polemisk till en blott successif eller historisk; och inom Sweriges witterhet existerar numera ingen söndring i secter och partier (man må kalla dem skolor eller hwad som helst), utom i wisa dagblads-utgifwares hjernor, hwilka i den ästhetiska werlden wilja se och förlånga samma babyloniska förbistring, som gôr att den politiska werlden förekommer dem sqwallerwärd och intressant. Den enda strid, som bland Sweriges nuwarande skalder äger och alltid bôr äga rum, består i täflingen att wärdigt uttrycka det bästa, det starka-

*) Nemligen hos den Publicistiska Dagbladsligan.

ste, det ljufwaste af Snillets och Hjertats helgedom, till egen och likasinnade själars harmoniska njutning. En så beskaffad strid är till sin natur lika fridsam, som ädel och framförallt fruktbärande.... Från allt det goda, som Sweriges witterhet i förriga tider frambragt, skiljer sig den såkallade nya skolan genom ingen annan nyhet, än den oundwikliga, sjelfnödwändiga, som ligger i sjelfwa tidens förändrade andliga beskaffenhet. Det sanna, det egentliga förhållandet mellan henne och den äldre poetiska, består deri, att hon är en annorlunda modifierad metamorphos eller utweckling af just Det, hwilket hon hos sina föregångare erkänner såsom Skönt, Sannt och Berömligt. Allt det wackra och förträffliga, som hos deßa icke gick förloradt genom den öfwerwigt, hwilken de i allmänhet på sin wittra bana inrymde åt en abstract, en med phantasiens lifwande princip icke fullkomligt genomträngd och försonad reflexion, gillas och högaktas äfwen af deras yngre efterföljare. Fastän den fransyska witterheten förlorat sin fordna förmånsrätt att uteslutande gälla såsom mönster, och wåra yngre skalder icke binda Poesiens uppflygt wid det alltför korta snöret af ett wißt conventionellt societets-manér, så hindrar dem icke denna olikhet, att fullt opp wärdera det slag af förtjenst, som yttrar sig t. ex. i den Wackra Bedjerskan, i de lyckligare tiraderne af tragedien Oden, i den eleganta idyllen Eglé och Annette, eller i Fru Lenngrens än mera med swensk nationalitet befryndade skaldewerk. Jemwäl af detta yngre slägte skattas Creutz, Kellgren och Oxenstjerna för herrligt poetiska snillen, ja, njutas kanske med renare, med warmare känsla, än af de personer som beständigt föra deßa namn såsom fiendtliga härskri på sina tungor.... I allt det', som är wäsendtligt, stödjer sig den tempelbyggnad af witterhet och konst, som uppföres af Sweriges nu productiva skalder och litteratörer, på orubbliga grunder af frid och samdrägt; och deras förhållande till dem, som upphört att producera, är snarare ett wänskapligt än ett owänligt — sedan inflytelsen af det ensidiga i deras bildning är hämmad, och alltså endast det rigtiga, det goda deruti hädanefter bibehåller sig i det yngre slägtets hägkomst. Må man derföre enigt och allmänneligen afskaffa, ur både tal och skrift, alla deßa parti- och sectbenämningar af gamla och nya skolor, Akademister, Phosphorister, Göther o. s. w. såsom numera fullkomligt opassande och otjenliga. Hos alla werkliga poeter i wärt fädernesland herrskar, synbart för hwarje klarögd åskådare, blott en trosbekännelse, den poetiska; hos alla werkliga litteratörer blott en anda, den swenska". — N:o 51 säges, med afseende härpå, widare: "Det enda dugliga sättet att upphjelpa fosterlandets witterhet, att befrämja en sannt åsthetisk (och i allmänhet en sann) nationalbildning, är tillika det enda dugliga sättet att strida och täfla: nemligen att hwar och en sjelf bemödar sig att göra, af rätthet och skönhet, det bästa han förstår och förmår, samt låter sin nästa i frid och ro få göra detsamma. Dermed upphäfwes för ingen del rättigheten att offentligt yttra skiljaktiga meningar, att granska och recensera: men egoism, hätskhet, hån, trots, ett spotskt begabberi, som i känslan af det egna Jags oändliga fullkomlighet inbillar sig wara privilegierad att oändligt förakta hela werlden, äro icke de egenskaper, åt hwilka de ädelsinnade bland nationen med nöje kunna se denna rättighet anförtrodd. Den bör utöfwas med Kärlekens ande, icke med Hatets: ty den sednare mäktar ingenting förbättra, ingenting upplifwa, ingenting skapa.... Wi hänga qwar wid den gamla widskepelsen, att intet förstånd är sundt och intet hufwud i äkta betydelse genialiskt, som ej är innerligt förenadt med ett hjerta, för hwilket någonting Heligt på fullt allwar gifwes; ett hjerta, som af egen erfarenhet wet, hwad det will säga att älska och högakta. Ja, de, som i Locke, Pope, Racine och Voltaire ännu tillbedja de högsta afbilderne af snillets gudomliga ljus och styrka, befinna sig — ehuru wi ej för deße män kunna hysa samma dyrkan — omätligt närmare till wår sinnesstämning och wår tillgifwenhet, än den nykläckta ephemeridiska halfguda-slägt, hwars hemliga lära är att dyrka ingen annan än sig sjelf".

(Slutet följer.)

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 89. Den 6 November 1823.

Recensioner:

Odalmannen. Populär Tidskrift, utgifwen af Hans Järta. Första Häftet. Fahlun, Arborelius & C., 1823, 144 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 88).

Wi öfwerlemna nu åt allmänhetens omdöme, ja åt Hr J:s eget, att afgöra, på hwilkendera sidan fredsförslaget blifwit framställdt med större grannlagenhet, billighet, aktning. Om sjelfwa freden behöfwa wi ej upprepa, att wi med Förf. tänka ense. Är föröfrigt, såsom äfwen wi hoppas, den önskliga stund inträffad, "då man å ömse sidor kan erkänna felsteg, men tillika medgifwa hwarandra goda affigter": så skola, i bekännelsen af fel, icke wi blifwa de minst uppriktiga. Om likwäl det angifna dyrbara ändamålet skall winnas, om alla "Swenska hjertan med känsla för det sköna skola sluta sig tillsamman", så wore kanske rådligast, att man icke förspillde tiden med att i ewighet påminna hwarandra om deßa felsteg och nödwändigheten att ångra dem, utan twertom, ömsesidigt, bewiljade en oinskränkt amnesti för alla de collisions-fall, der hwardera parten tror sig hafwa blifwit af den andra dels mindre rättwist, dels ock alldeles orättwist bedömd. Under besinnande af den sanna hjelteversen

"Wägen går framåt — han går ej tillbaka",

borde man tillika offra Skolnamnen af Gammal och Ny åt den djupaste bottnen af glömskans afgrund, och sedan, hand i hand, med lika foglighet i grauskning, med lika wänlighet i gemenskap, som lisligbet i kraft och mod, söka det Innersta af Samingens och Skönhetens helgedom. Räknar sig kanske Hr Järta, ehuru hans skrifter bära (i det mesta och bästa) en yngre bildnings stämpel, till de författare, som man under namn af den "gamla skolan" betecknat: så återtaga wi gerna det yttrande (hwarmed i alla fall ej något sårande mentes) att hon "upphört producera"; wi fröjdas då, att se hennes äldriga stam framalstra så friska telningar. —

Det är, i Hr J:s förliknings-förslag, blandningen af en half wälwilja med en half fiendtlighet, en half sanning med en half osanning, som här framkallat denna nästan ofriwilliga förklaring öfwer ämnen och förhållanden, "quorum pars fuimus". Det ädla uppsåt, der redliga allwar, som talar i hans utlåtande, har uppmanat oß att bemöta det med en lika osminkad ärlighet. Den aktning man rättwist fäster wid namnet Hans Järta, har icke tillåtit Rec. att förbigå denna del af hans skrift med samma stumma köld, hwarmed man möter anfallen af Argi trekäftade skall *), eller de öfriga Ephemerernas sorl, werlande för dygnet i mißljud, likSom de sjelfwe i tillwarelse. Fäderneslandet igenkänner, sedan en mängd af år,

*) - - - - - - - - - "ur sin ödsliga kula
Med trekäftadt skall han fyller den sorgliga nejden".
Adlerbeths Aneis.

i Hr J. en lika warm, som snillrik wän af sin ära och sällhet: hans bifall eller tadel kan icke för någon Swensk wara likgiltigt. Det har derföre fägnat oß, att han i det hela erkänner åtminstone wälmeningen af wår syftning. Icke heller förolämpas wi, om sådana män wilja göra oß uppmärksamma på begångna eller tillkommande felsteg. Men wi önska, att deßa förebråelser, om möjligt, hädanefter yttras med en smula mindre förnämhet; med den grundliga prôfning, det wärdiga lugn, som man är berättigad att fordra af en granskare, sådan som denne.

Om det öfriga af Hr J:s Recension äro blott få ord att säga. Det är icke Kritiken, det är Enthusiasmen, som der styrt pennan. Denna ohejdade enthusiasm slutar omsider nästan med en formlig apotheos, ett slags widskeplig förgudning. Hr Wallins dalkarlska härkomst synes deruti hafwa en icke ringa del. — Rec. älskar ej detta sätt att berömma: det kan swårligen ännat, än sätta deß föremål i förlägenhet. Denna Tidning har ganska ofta haft tillfälle, att gifwa sin förtjenta hyllning åt predikanten och psalmdiktaren Wallin: hans werldsliga dikter, dem hans egen urskillning kallat försök, synas oß wara rigtigast bedömda af honom sjelf, i det företal hwarmed han beledsagat dem. Deßa minnen från den ästhetiska period, som repräsenteras af tidskriften Polymnia, äga (med få undantag) för den nuwarande tiden endast en litterär-historisk märkwärdighet: de lemna nemligen, i former af mycken oratorisk prydlighet, ett slags biographisk skildring af charakteren, sinneswärman, patriotismen hos den skald, hwars religions-sånger skola bibehålla sig i ewig ungdom, så länge andakt och gudsfruktan göra swenska bröst tillgängliga för en biblisk skönhets intryck. — Sidd. 129—138 sägas ypperliga reflexioner öfwer den djupa och sanna betydelse, som kan läggas i benämningarna "Hof- och Stats-poesi". De slutas med detta förträffliga ställe: "må wi begripa, att offentlighet består i mera än tadlets obehindrade öppenhet, att den bör yttra sig i hela samhällslifwets rigtning till Statens ändamål, menskligheteus fullkomligaste möjliga utweckling. Sqwallret och fronderiet äro endast dräggen af detta lif, gåsande på bottnen af kärlet. Wilja wi njuta winets uppwärmande anda, så skola wi låta det starka, det ljufwa, det klara flyta uppifrån, och icke suga nedifrån det osmakliga grumlet".

Det är tid, att sammanfatta resultatet af denna granskning. Rec. har ansett sig skyldig, att göra full rättwisa åt det fria och friska sinne, det nit för werklig kunskap, det förakt mot ledarne af bifallsropen för dagen, hwaraf Hr J:s tidskrift alltigenom lemnar omißkännliga prof. I hans poemer wisar sig en öfwer medelmåttan stigen talent, en glödande fosterlandskänsla, en med smak naturmålande bildrikhet, ett skönt språk. De blixtar af snille, som redan här ofta slå läsarens uppmärksamhet, genomskimra ännu talrikare hans prosaiska uppsatser; i hwilka wål inga rentaf nya eller ohörda ideer förekomma, men en wigtig och i det offentliga lifwet ingripande hufwud-åsigt framställes på ett lättfattligt och angenämt sätt. Derigenom bildar i synnerhet afhandlingen om Statistik en wärdig länk i kedjan af de expositioner, i hwilka denna åsigt blifwit utwecklad, alltsedan den i skriften om Feodalism och Republicanism först framträdde med en större fullständighet af sina charakteristiska grunddrag. Föredraget utmärker sig genom klarhet, lifligbet, och en qwickhet som ej blott leker, utan på många ställen drabbar målet med Geniets ljungeld. — Rec. önskar derföre, att Swenska Allmänheten måtte snart få mottaga fortsättningen af denna journal; som med rätta antagit namnet folkskrift.

Papper och tryck göra heder åt Hr Arborelii officin.

Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar för år 1822. Sthm, Lindhs Enka, 474 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 83)

X, XII. Undersökning af Mineralwattnen i Carlsbad, Töplitz och Königswart i Böhmen; af Jac. Berzelius. (sidd. 139—182, 195—232).

Carlsbader-wattnet har förut blifwit undersökt af Becker, Klaproth och Reuß, med nära öfwerensstämmande resultat. Utom de ämnen, som deße Chemister funnit ingå i wattnet, har Förf. funnit följande nya: Flußspatssyra, fosforsyra,

Strontianjord, Talkjord, Lerjord och syrsatt Mangan. De små quantiteterna af deßa ämnen har Förf bestämt efter deras ingående uti den så kallade Sprudelsten eller den stråliga, arragonit-liknande, kalksten, som wattnet afsätter wid Sprudeln eller källans öppning; sedan Förf. förut försäkrat sig derom, att denna Sprudelsten innehåller kalksalterna i samma relativa quantiteter, som de ingå i wattnet. Flera källor i grannskapet funnos innehålla samma beståndsdelar, så att alla deßa källor synas hafwa en gemensam reservoir, hwarur de framströmma. — Fosforsyrade kalken och lerjorden funnos lösliga i wattnets fria kolsyra, men den flußspatssyrade kalken behöfde deßutom en portion kolsyradt natron för att upptagas. I anledning af mißlyckade försök att bestämma wattnets halt af kolsyregas, upptäckte Förf., att man wid läran om gasers förening med watten öfwersett wattnets capacitet för sin egen gas, hwilken åtminstone för högre temperaturer är alldeles obekant.

De ljumma källorne wid Töplitz hafwa på 1790:talet blifwit analytiserade af Ambrozzi, hwars analys, märkwärdigt nog, skiljer sig ifrån den närwarande derutinnan, att Ambrozzi fann en dubbelt större quantitet fasta beståndsdelar löste i wattnet. Äfwen detta watten innehåller fosforsyra, lerjord, talkjord och manganoxid, samt deßutom kali, som Förf. ej med säkerhet fann uti Carlsbader-wattnet. — Flußspatssyra och Strontianjord kunde icke upptäckas uti Töplitzer-wattnet, i anseende till de små quantiteterna deraf, med hwilka Förf. arbetade. Königswarter-wattnen, som förut icke blifwit analytiserade, skiljde sig ifrån Carlsbaderwattnet derutinnan, att äfwen de innehöllo kali, jämte en betydligare portion mangan; men saknade troligen flußspatssyra, samt andra fosforsyrade jordsalter än lerjordssaltet.

Upplysande bihang till de egentliga wattenanalyserna utgöras af de artiklar i denna afhandling, som innehålla särskilda undersökningar af det sediment, som bildas, då Carlsbader-wattnet förwaras på bouteiller, äfwensom af olika beskaffade Sprudelstenar och af den ockra, som afsätter sig ur wattnen ifrån vulcaniska trakter wid Mont-Dore och Clermont i Frankrike.

En särskild afdelning handlar om orsaken till wattnets wärme. Bechers och Klaproths hypotheser omtalas och bedömmas. Förf. jämförer Carlsbader-källorne med källor kring vulcaner, som ännu äro i activitet, och anförer, att de öfwerensstämma med deßa deruti, att de hålla en mängd ämnen upplöste, som äro främmande för wanliga springkällors watten, samt anser Carlsbader-wattnen såsom de sista symptomerna af forntida vulcaner, så att deras wärme härrör ifrån vulcanens ännu ej swalnade härd, som, då den ej kan kallna genom radiation och omgifwes af endast oledande maßor, måste förlora sin wärme med en så utomordentlig långsamhet, att de deraf upphettade källwattnens temperatur måste synas oß oföränderlig. Såsom vulcaniska igenkänner Förf. de bergmaßor, som omgifwa Carlsbad, hwarom Förf. sjelf medgifwer, att kanske icke alla äro öfwerens; men hänwisar tillika till de utbrända vulcanerna i Auvergne och Vivarais, med hwilka bergen i Böhmens norra del skola äga en obestridlig likhet. I Frankrike lärer basaltens vulcaniska ursprung wara fullkomligt tydligt. — Förf. har till ytterligare stöd för sina idéer i detta afseende bifogat en tabell på analyser af mineral-watten ifrån vulcaniska trakter, hwilken wisar emellan dem mycken analogi. Måhända hade denna jemförelse-tabell kunnat ökas med analyser af mineral-watten ifrån vulcaniska trakter uti Italien, hwaraf åtskilliga blifwit anförda af Bouillon-Lagrange uti deß Essai sur les eaux minerales. Paris 1811.

XI, Beskrifning öfwer några Skandinaviska Arter af Mußle-slägtet Crassina; af S. Nilsson. (sidd. 183—189).

I anledning af det här antagna nya slägtet Crassina omtalar Förf. den winst, som Zoologien i sednare åren erhållit genom skiljande af nya slägten, särdeles efter anatomiska grunder, hwilka stå i sammanhang med djurens lefnadssätt i luften, wattnet o. s. w., samt anförer såsom exempel slägtet Helix. Att sådana grunder gälla ganska mycket hwad de större djuren widkomma, är ingen twifwel, men att de äro af lika mycken betydenhet hos de lägsta organiska warelser, särdeles de så lätt efter omständigheterna ombildade Sniglarna, kan mera betwiflas; och Rec. kan således icke så mycket förundra sig att t. ex. Blumenbach ännu bibehåller Land-Helices och Watten-Helices tillsammans, samt att Engelska Naturforskare icke wilja anse sådant för annat än underdelningar i de gam-

la Linneiska slägtena. Den åberopade säkerheten för wettenskapen, som skall uppkomma af slägtenas beständiga sönderdelande och derigenom föranledda skarpare skiljemärken, tyckes här hwad Crassina widkommer icke särdeles bekräftas af det som anföres sid. 189 näml. att Crassina borealis, som här är slägtets hufwudart, föres af Lamarck och Cuvier till twänne andra slägten, ansenligt skilda både från Venus och Crassina Lamarck. Någon kunde således häruti att hwar författare förer deßa afsöndrade arter till hwar sitt olika slägte se större owißhet, än då man ansåg deßa snäckor för blott gröfre arter af Venus-slägtet, på hwilka i synnerhet de yttre tänderna flutit ut eller förswunnit i den tjocka, liksom mera helgjutna eller outbildade kalkmassan, hwilken de i kallaste latituderen erhållit. Rec. skulle för sin del tro, att den Linnäiska naturkännedomen war ganska sund derutinnan, att den icke till den grad såg på fina skiljemärken, att den derigenom leddes från afseende på större förhållanden — Förf. anför icke heller något för att förlika läsaren med namnet Crassina, som han antagit från Franska naturforskare i likhet med Paludina m. fl. hwilka namn så tydligen härleda sig från ord af det trifialaste slag, och äro så mycket underligare, som den fina ändelsen särdeles tyckes contrastera mot de grofwa orden, och deßo otjenligare att såsom slägtnamn införas uti en allmän naturalhistorisk Nomenclatur. Sådana i fransyska smaken bildade namn hafwa också hos andra nationer, som mera afse den classiska latinens fordringar, föga funnit insteg, utan de mesta kalla Paludina för Cyclostoma o. s. w.

Jemte den gamla Venus borealis beskrifwas och afritas här nu twänne andra, nämligen sulcata, som är grofware fårad och striata som är skarpare strimmig, således liksom stående å hwar sin sida tätt inwid hufwudarten. De twänne sista här under N:o 4 och 5 anförde arterna "återstå ännu att uppsöka wid wåra kuster", och till deß de blifwit funna, hade det wäl warit bäst att icke uppföra dem bland de Skandinaviska.

XI. Bidrag till Åder- och Nerfsystemets Anatomie hos Myxine glutinosa; af A. Retzius (sidd. 233—247).

Denna afhandling begynner med beskrifning öfwer systema venæ portarum. Det mest anmärkningswärda härwid är, att äggstockarnes blodådror icke utgjuta sig i vena cava, utan tillhöra ofwannämnde system. Sedermera omtalar Författaren de vener, som tillhöra systema venæ cavæ och slutligen nämnas några ord om hjertats structur. Beskrifningen om pulsådrorna, som nu följer, är mindre utförlig, hwaruti Förf. wäsendtligt afwiker från wanligt bruk wid anatomiska beskrifningar. Afhandlingens sista del angår hjernan, ryggmergen och nerfsystemet; wid hwilka delars underfökning Förf. i synnerhet welat ådagalägga prof af utmärkt färdighet att föra knifwen. — Rec. tror sig med skäl anmärka, att Förf. ur menniskans anatomi på några ställen tänat benämningar, som för myxine glutinosa torde wara mindre paßande. Den bestämdhet i uttryck, som ökar hwarje anatomisk beskrifnings wärde och förtjenst, saknas någongång uti ifrågawarande afhandling. Detta inträffar redan i första raderne, då Förf. säger: "Från tarmkanalen och äggstockarne gå knippen af finare blodådror, som samla sig i större grenar, och öppna sig i en betydlig stam på öfre sidan af tarmkanalen (vena intestinalis). Om man här toge Förf. på orden, så skulle, efter hans tanka", tarmkanalen hos Myxine glutinosa böra kallas vena intestinalis; hwilken twetydighet genom en förändrad construction lätt kunnat undwikas. I det hela kan man föröfrigt wißt icke frånkänna Förf. förmåga, att ordnadt och redigt meddela hwad han sett, en förmåga, hwilken Rec. också anser wara det nödwändigaste willkor för hwar och en, som will gagna med anatomisk kunskap. (Forts. följer).

Lärda Nyheter

Upsala: Gouvernements Secreteraren på St. Barthelemy, Carl Ulr. von Haußwolff har, genom Gåfwobref dat. Santa Fé de Bogota, hufwudstaden i Republiken Columbia, d. 29 Aug. 1822, till Akademiens Naturalhistoriska Museum förärat en betydlig samling af Naturalier, hörande till Djurrikets alla classer. Bland Mammalia anmärkes en Bradypus samt en Myrmecophaga, såsom owanligt stora; Foglarne utgöra inalles 164 exemplar, hörande till 113 särskildta species, alla ganska wäl bewarade. Deribland är en Örn (Palamedes cornuta) af särdeles märkwärdighet, att ej förbigå en stor mängd smärre landfoglar från fasta landet af Södra Amerika, särdeles från Santa Fé de Bogota. Widare må nämnas Amphibier, Fiskar och Conchylier till en ansenlig mängd. Denna Donation har i sistl. Aug. månad, genom Hr Öfwer-Ceremonimästaren och Commend. L. von Haußwolffs benägna försorg, kommit Akademien tillhanda.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 90. Den 10 November 1823.

Recension:

Paläſtina. Geographiſk, Archäologiſk och Hiſtoriſk Beſkrifning af W. F. Palmblad. Med twenne chartor, twenne plancher ſamt en vignette. Upſala, Palmblad & C., 1823, 336 ſidd. 8:o.

Öfwer Orienten, bildningens och ljuſets morgonland, hwilade från lång tid tillbaka ett myſtiſkt dunkel. Äfwen Paläſtina, medelpunkten för wår Religions heligaſte hiſtoriſka minnen, war betäckt af moln, ſom blifwit mera fördunklade, än upplyſte af den herrſkande halfmånen. Det är förſt genom ſednaſte tidens forſkningar och uppmärkſamma reſandes underrättelſer, ſom detta mörker blifwit ſkingradt och mången förwirrad åſigt i ſynnerhet i det topographiſka förwandlad till reda och klarhet. Den för ſina lärda hiſtoriſka och geographiſka underſökningar bekante Hr Palmblad har med otröttad möda hopſamlat ur äldre och nyare källor de tillförlitligaſte underrättelſer öfwer Paläſtina, för att i en hel oförändrad bild i ſynnerhet till bildade Bibelläſares och yngre Präſters behof framſtälla detta den äldſta Hiſtorias och den renade Religionens heliga Land. Så har Hr P. ur Seetzen och Buckingham lärt oß känna Peräen, för kort tid ſedan obekant eller anſedt för en öken, ſåſom ett bördigt land, med romantiſka utſigter i medlerſta delen och näſtan öfwerſådt af romerſka ruiner; ur den lärde Engelsmannen Clarke framwiſar han för oß en helt ny utſigt öfwer Jeruſalems topographi; och mångfalldiga nya upptäckter meddelar han oß af Paläſtinas ſednaſte Geographer Klöden och Ritter ſamt ur de nyaſte Reſebeſkrifware Ali Bei, Joliffe, Forbin, Richter och Wilſon. Den ſiſnämnde beſökte Paläſtina 1819, och med honom har Hr P. ſedermera gjort perſonlig bekantſkap. Hans reſebeſkrifning, utgifwen i år, är den nyaſte öfwer Paläſtina. Richter reſte tillſammans med Lect. Lidman. Att reſan i Paläſtina och Syrien, författad af Richter enſam, blifwit efter hans död redigerad af Hr Lidman (Företalet ſ. V.), torde wara en uppgift, ſom grundar ſig blott på Hr Palmblads patriotiſka känsla och den allmänna förmodan om hwad ſom borde ſke. Man wet, att Richters reſa år utgifwen 1822 af Profeſſorn i Dorpat, Ewers.

Wår nya Litteratur eger intet innehållsrikare och, med hänſigt till det geographiſka, grundligare critiſkt arbete, än Hr P:s Paläſtina. Förf. erkänner ſjelf, att hans föregångares Dr. Ödmanns och Tolleſons Geographiſka Handlexica, den förres öfwer Nya, den ſednares öfwer Gamla Teſtamentet äro i de locala detaillerna rikhaltigare; de blifwa derföre icke öfwerflödiga genom Hr P:s arbete, äfwenſom detta genom ſin olika ſyftning jämte deßa Lexica förſwarar ſin plats och behåller ſitt wärde. Rec., ſom förgäfwes wäntat, att en ſakkunnigare med ſkarp blick och widſträckt beläſenhet ſkulle uppträda ſåſom domare öfwer Hr P:s förtjenſtfulla möder, bryter ſin tyſtnad, för

att ej ådraga Swenska Critiken den förebråelsen att hafwa lemnat utan uppmärksamhet ett arbete i stort, som wittnar om sin författares djupa forskningskraft och grundeliga erudition.

Arbetet har fyra hufwuddelar. Efter noggrann bestämning af Palästinas gränsor, börjas I. Geographi, med sina särskildta underafdelningar: floder och sjöar, landets indelning wid Christi tid i provincerna Galiläen, Samaria, Judäen och Peräa, widare Klimat, bergformation, jordmån, wäxtrike och Fauna. II. Archäologi. Inwånarnes Kroppsbildning, språk, klädedrägt, boningar, födoämnen, husliga lif, seder och bruk, begrafningar, statsförfattning, krigsstat, handel; mynt, wigt och mått; handtwerkerier; wettenskaper, sköna konster, witterhet, religion. III. Historia. Urhistoria; Patriarcherne; Moses och Josua; Federerad republik under Domare; det odelade riket; Juda och Israëls rike med deras parallelt framställda Konungahistoria; Landsflygt och återkomst; Judarne under Persiskt, Macedoniskt och Syriskt wälde; Makkabäerne; Huset Herodes; Judäen Romersk provins; Judarnes öden efter denna tid. IV. Topographi, hwilken här åtskiljes från No I. såsom en speciel och detaillerande Geographi, såsom produkt af culturen och historien, då Geographien, enligt Förf., bör skildra ett land hufwudsakligen sådant det af naturen blifwit danadt, oberoende af tidernas omwärlingar. Redan denna korta öfwersigt gifwer tillräckligt begrepp om innehållets rikedom och mångfalden af de ämnen här blifwit framställda. Att utmärka alla de ljusa dragen och punkterna på den rika taflan, är öfwer Rec:s förmåga; Rec kan blott lofwa en dilettantiskt lätt teckning både af ljus och skugga.

Efter en kort, men bestämdt träffande caracteristik dels af Judiska folkets egendomliga märkwärdighet i sina underbara öden, uråldriga monotheistiska dyrkan och fullkomliga samhällsförbindelse samt i deß strängt afsöndrade national utbildning, dels af Judiska landet såsom den högre menskligheten gemensamma fädernesland och den helgedom, "från hwilken den sanna religionen utgick att bära korset öfwer land och haf", börjar Förf. sin geographiska skildring af Palästina med deß hufwudflod Jordan, såsom en medellinia, från hwilken de fortsatta undersökningarne sedan

utgå åt alla trakter af det lilla landet, hwars största längd utgör blott 32—36, största bredd 10 à 15 geogr. mil, omkrets 400 qw. mil. Allt är här noggrannt beskrifwet; särskildt utmärker sig i detta afseende teckningen af Döda hafwet och nejden deromkring. Förf. anförer lärda Naturforskares olika meningar om denna trakts beskaffenhet före den af Moses omtalade förskräckliga härjningen, men irrar sig, då han angifwer, att Ödmann i sin Naturkunnighet gillat Michaëlis åsigt, hwilken der blott historiskt framställes. Ödmann antager Wallerii förklaring och bestyrker den med bewisande facta. Ritter, en nyare Geograph, är af den tanken, att, då Moses på ett ställe säger, att Salthafwet fordom warit en dåld och på ett annat, att eldregn och jordskalf förstört de syndiga städerna, talar han om twenne särskilda händelser på twenne olika tider, att Sodom och Gomorrha samt de 3:ne öfriga städerna wäl legat nära dalen Sittim, men icke uti samma dåld. Åfwen förkastar denne granskare deras mening, som leda ursprunget till denna naturhändelse från en neptunisk revolution, emedan Moses på intet ställe nämner ett ord om en framstörtande sjö, utan endast om lågor och jordskalf. Att denna revolution likwäl till någon del warit neptunisk, såsom Michaëlis och Wallerius påstått, synes sannolikt, då hela nejden, som förhärjades, såsom Moses (I. B. c. 13: 10) berättar, warit watturik. — Gränsbestämningen emellan Zebulons och Naphtali land (s. 16) sammanträffar ej med chartan, hwilken ock härwid ej är pålitlig. Ty wid Kapernaum, såsom på nämnde sida säges, ej wid Bethsaida, såsom chartan wisar, sammanstötte bägge lotternas landamären. Jfr. Matth. 4: 13. Landets gamla indelning efter stammar upptages i korthet s. 16 och 17. Denna indelning upphörde efter Babyl. landsflygten. Wid Christi tid war Palästina uppdeladt i fyra provincer. S. 20 säges Thabor på slätten Jisreel höja sig enstaka, hwilket rigtigt angifna förhållande dock på ett annat ställe (s. 6) tyckes motsägas. Att detta warit Christi förklaringsberg, anses af Förf. såsom en längesedan wederlagd legend. Den är dock af Ödmann upptagen och anses af honom med förenadt afseende på bergets herrliga utsigt och Jesu wandring sannolik.

Den topographiska sectionen om Jerusalem

öppnar öfwer denna i andeligt hänseende werldsbeherrskande stad ny utsigt och rättar wigtiga misstag, som i 1500 år gifwit hela föreställningen af den gamla stadens topographi ett förwirradt skick. Clarkes egna upptäckter och skarpsinniga combinationer af äldre uppgifter hafwa här hufwudsakligen wägledt Förf., hwilken man med nöje följer i spåren, då dels beskrifningen utmärker sig genom lefwande klarhet, dels allt blir åskådligt genom Planchen I. Topographisk charta öfwer Jerusalem, derwid Clarkes plan i contour blifwit ifylld efter Pocockes och d'Anwilles grundritningar. Längre fram s. 273—287, skildras templet och d. hel. Grafwen med deß minnesmärken, hwilket allt åskådliggöres genom Pl. II. Salomos tempel, Pl. III. Den hel. grafwens kyrka och Vignetten, som wisar utseendet af det hel. GrafCapellet, hwilket utgör ett eget litet hus inom den stora Kyrkan. Det är genom Clarkes bestämning af den hel. grafwens länge misskända rätta läge, som hela Jerusalems äldre topographi winner ett i många delar förändradt utseende. Af denna bestämning, som för hwarje Christen måste ega ett djupare intresse, än nyfikenhetens, finner man ganska sannolikt, att Christi graf bör sökas, ej, såsom man hittills wisat den, nästan midt i nuwarande staden, utan ibland de berggrottor, som längs hela norra sluttningen af Zion (söder om staden) äro inhuggne i berget. Werkeligen fann och Clarke under sin underjordiska wandring här en skön med mycken sorgfällighet uthuggen cell, hwilken han gissade wara Christi grafrum. Den war blott ett enda repositorium, uthugget för ett lik, då i de öfriga rummen funnos twå eller flera; allt swarande för öfrigt noga mot Evangelistens beskrifning. Det enda, som i hela denna förträffliga bewisning icke uthärdar granskning, är Förf:s philologiska skäl, hämtadt af benämningen Golgatha, liksom skulle detta egentligen Syriska ord i sin etymologi utmärka "begrafningsplats" (jfr. s. 30 och 36), då det blott betecknar ett ställe eller, enligt Schultz, en kulle med rund gestalt. Det må i anledning häraf en gång för alla anmärkas, att den enda swaga sidan i Hr Palmblads Palästina är den Hebräiskt-philologiska, dels emedan han med förkärlek och särdeles deltagande egnat sina forskningar åt det Geographiska, dels emedan han wid språkförklaringar uteslutande förlitat sig på Jahns Bibliske Archäologie, hwars uppgifter Förf., om han mindre mißtrott sig sjelf, säkert ofta skulle granskat, betwiflat och rättat. Så, om Hinnons barns dal kallades Tophet — hwilket likwäl är owiss, af de högskallande instrumenter, hwilka skulle öfwerljuda de barns skri, hwilka kastades för Moloch), så måste Tophet betyda ej trompet (s. 36) utan handpuka eller malmtrumma, som slogs med jernpinnar; Hebr. Tof, Arab. Duff. — Hurumwida grisdörrarne uti de norr om Jerusalem, wid ändan af den fordna förstaden Bezetha, belägna catacomberna, warit ett så underbart konstwerk, som Hr P efter Maundrell, Pococke m. fl. resande beskrifwer (s. 37), torde wara twifwel underkastadt. Af nedfallna dörrar har man funnit, att de ej, såsom man, för att förhöja det underbara, trott, warit huggna tillika med berget, utan särskildt, sedan grottan blifwit urhålkad. — S. 41. Den bergsbygd, som omtalas i Luc. 1: 39, lägges af Hr P troligen för långt åt söder. Ingen Levitisk stad — i en sådan måste Zacharias bott — låg mot Egyptiska gränsen. — S. 42 f. Då Kischons ena ränsil, den mindre, föll i Genesaret, d. ä. Sydost, så måste den andra eller större, som tog motsatt kosa, gå Sydwest, icke, såsom här säges åt Ö., hwilket wäl är tryckfel, emedan den faller i medelhafwet wid Carmel, såsom ock Hr P:s Charta utwisar. Att Besor är Egypti Bäck, har Dr. Ödmann grundligen bewisat (Naturkunn. IV: 100 f.). Denna bewisning är wigtig för förklaringen af flera skriftställen. Elarisch, der Egypti bäck har sitt utlopp, hette fordom, enligt Josephus, Hieronymus, m. fl. Rhinocorura, hwilket är det wanliga skrifsättet. Hr P. har gifwit företräde åt det äldre men sällsyntare Rhinokolura (Diodor. XX. cap. 74). Denna afdelning om Sichon (s. 43) är den enda Geographiska obestämdhet, som förråder någon slumrande uppmärksamhet. Troligen hade Hr. P. här ej Ödmanns Bok tillhands, emedan han ej utmärker det af Rec. uppgifna stället, der han annars fått tydlig upplysning. — S. 46 anger Förf. "frombet eller mißtröstan om framgång", såsom orsaken dertill, att Israëliterna wid inkräktningen af Canaan ej wände sina wapen mot Moabiterna; s. 58 låter han dem fredligt draga förbi Moabiternas landamären, "hwilka Herren icke till-

delat dem". Det sednare är det historiskt och bibliskt säkra, som således uteslutar det twekande i förra uppgiften. Hade Hr P. såsom historicus welat modernisera Bibelns uttryck, så wiste han, att deruti ligger på detta ställe föreställningen om kärleken till stamförwandter, såsom en religionspligt. Det är fråga om en tid, då pietas war blott ett enda, helt, osöndradt i tanke, känsla och handling, då det rätta ansågs såsom Guds befallning, det orätta såsom Guds förbud.

(Slutet följer.)

Litterära Underrättelser.

Leipzig: Reise durch Schweden, Norwegen, Lappland, Finnland und Ingermannland, von Friedr. Wilh. von Schubert. I:r B:d. 392 sidd 8:o 1823. Förf., som är Theol. D:r och Professor i Greifswald, har på särskildta tider genomrest Swerige och Norrige åren 1817, 1818 och 1820. Första Delen, som prydes af en charta öfwer Skandinavien samt en wignett föreställande Elfkarleby Fall, beskrifwer Resan från Skåne till Stockholm och Upsala år 1817. Förf:s närmaste ändamål war, att göra sig bekant med den ecclesiastika författningen i Swerige, hwaröfwer han äfwen utgifwit en egen, till en del på swenska öfwersatt bok (Schwedens Kirchenverfassung und Unterrichtswesen, 2 B:de 1821), men de anteckningar han samlat gåfwo honom materialier till ett nytt Werk, som kommer att upptaga 3:ne Delar. Denna resa utmärker sig framför allt genom en noggrannhet, som hos utländningar är ganska sällsynt, då de behandla wårt fädernesland, så att man här träffar högst två till tre namn på orter och personer, som äro falskt stafwade, och föröfrigt ganska få origtige uppgifter. Förf. omfattar en mängd olika föremål, som höra till åkerbruk, industri, handel, offentliga stiftelser, statsförfattning, o. s. w. Mycket är deribland för oß infödde allmänt bekant; men utländningen erhåller genom denna resa bestämda och pålitliga begrepp om det inre tillståndet i Swerige.

Lärda Nyheter

Upsala: "Till ett stadigtwarande minne af den glada och efterlängtade Dag, då H. M. Drottningen, andra gången, och H. K. H. Kron-Prinsessan, första gången, landstego på Skandinaviens fasta land, samt De Kongl. Högheternas höga Förmälning", har ÖfwerDirectören och Boktryckaren i Götheborg Sam. Norberg till Consistorium Academicum öfwerlemnat ett d. 5 sistl. Sept. underteckнadt Gåfwobref på 2,400 R:d B:co, hwaraf räntan, efter Fem för Hundradet, eller 120 R:d B:co kommer att utgöra ett Stipendium, som, "för att göra denna för Twillingrikena högst efterlängtade Dag oförgätlig och i synnerhet fästa minnet deraf i de unga hjertan, som i tidernas följd skola deraf njuta lyckan och wälsignelsen", med H. K. H. KronPrinsens nådiga tillstånd, får bära namn af Stipendium Oscarianum. Endast de Studerande, som äro kände för Gudsfruktan, utmärkt goda seder, flit och arbetsamhet samt 2:ne Terminer bewistat Akademien och ämna taga någon Akademisk Grad, kunna komma i fråga till åtnjutande af detta Stipendium, och på 3:ne års tid, som efter wederbörandes tillstyrkan till ett, högst 2:ne år kan förlängas. Sökande anmäla sig, efter skedt anslag, hos Consistorium Academicum, hwarefter, och sedan de Sökandes namn blifwit å Tabula nigra tillkännagifne, samtelige Nationernas Seniorer inför Akademiens Rector sammanträda och genom sluten omröstning på 3:ne af de Sökande upprätta Förslag, hwilket, sedan det wunnit Consistorii Academici bifall, öfwerlemnas till Akademiens Canzler, som bland de föreslagne behagar utnämna den Honom godt synes. Anmäler sig såsom Sökande någon Studerande, härstammande af Prostarne O. Kalsenius och P Peträus i Söderbärke, af Westerås Stift, eller Eric Matsson Norberg, född på Nordanåker i Tierps Socken, Stamfader för Norbergska och Nordenskiöldska Slägten å fädernet, samt förenar de ofwanförmälte egenskaper, är denne owillkorligt berättigad till ett rum å Förslaget. På det den glada anledningen till stiftande af detta Stipendium alltid må i friskt minne bibehållas, är den ädle Gifwarens önskan, att hans Testamentariska Förordnande må wid hwarje nytt Förslags upprättande för de församlade Nationernas Seniorer upläsas.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 91. Den 13 November 1823.

Recensioner:

Palästina. Geographisk, Archäologisk och Historisk Beskrifning af W. F. Palmblad. Med twenne chartor, twenne plancher samt en vignette. Upsala, Palmblad & C., 1823, 336 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 90).

Sid. 68 "Bläser den (Östanwinden) i Nov. så gulna axen och kornen kunna ej fastna; i Jan. då säden går i ax, förordsakade den brandar. Denna wind är wäl ingen öckenwind, utan en kall nordost från Libanon". Hr P. har här begått några inadvertenser. Går säden i ax först i Januari, så kunna axen ej gulna i November, och det så mycket mindre, som säden i Palästina då nyss är sådd. Judarnes armånad heter Abib, wanligare Nisan och motswarar en del af Mars och April. Såningstiden är ju, enligt Förf:s rigtiga uppgift (s. 65), från medlet af Oct. till medlet af Dec. och säden behöfde till sin mognad 4 månader (s. 77). Hr P. har wid detta ställe helt och hållet låtit mißleda sig af Jahns auctoritet. För öfrigt kan icke heller Östanwinden komma från Libanon, som ger wind från N., men ej från NO. — Märkwärdigt är hwad Förf. s. 70 i afhandlingen om pesten och deß smitta berättar: "Min farmoder war född i Carlshamn år 1710, då pesten i Swerige inkom, med twenne pestbölder under hwardera armen. Hennes mor war wäl smittad, men dog dock icke af denna sjukdom". Det torde knapt wara förut bekräftadt, att pestgiftet kan meddela sig åt ofödda foster. — S. 72 Aaron jemnför icke sin spetälska syster 4 Mos. 12: 12 med "ett nyfödt barn", utan med ett otidigt födt foster, hwilket synes af blotta tillägget i samma wers. — S. 76. Förklaringen af 1 Mos. 28: 22 och 1 Sam. 11: 7 beror af mißförstånd om rätta meningen. Att en del af jordens afkastning i Jacobs tid anslogs åt Leviterna till offermåltiden, såsom Hr P. uttyder förra stället, är en både antiphilologisk och anachronistisk uppgift. Någon särskild sacerdotal ämbetsförwaltning och Levitisk offertjenst fanns då ännu icke, men hwar och en offrande affatte och helgade en wiß del åt Gud, såsom den fromma patriarkalseden war. Enligt tydningen af sednare stället skulle Konung Saul "sjelf styrt plogen". I v. 5. står: venit post boves, i. e. agens boves, enligt några förklaring; men det kan ock förstås i egentelig mening, att Saul händelsewis kom wandrande efter oxarne. Plog nämnes ock alldeles icke. I v. 7. som af Hr. P. citeras, anföres blott, att han "sönderstyckade oxarne" och sedermera war det åtminstone swårt att med dem styra plogen. — S. 77. Att kastning af säd skedde "mot en wägg", war wäl icke det wanliga, emedan tröskplatserna woro öppna. Den uttrampade säden kastades upp i luften, de tunga axen nedföllo, men agnarne bortfördes af winden. — S. 85 anföras ibland Palästinas allmännaste foglar Akerhöns; Läs: Waktlar. Det war en

sällsynthet, att Hasselqwist fann en enda åkerhöna.

Ifrån sid. 86 — 209 innefattas Archäologien, om hwilken man kan säga det samma som Hr P. om Jahns Bibl. Archäologi, som här hufwudsakligen blifwit lagd till grund, att den är en "rik grufwa af äldre och nyare forskningar", der för öfrigt intet schakt blifwit förbigånget, intet, utom det linguistiska, med mindre omsorg undersökt. Den första underafdelningen om Språk behöfwer öfwerses och förbättras. Hr P. synes härwid för mycket litat på Adelung. Förf. kallar Hebräiskan "ett alldeles utdödt språk" s. 87, men wißerligen lefwer den något swagt lif i nuwarande Judars tungomål. Förf. sjelf tyckes strax derefter medgifwa det. — S. 88. "Bokstäfwerna i Skrift äro alla onsonanter". Men de vocaler, som i Hebräiska Grammatiken kallas matres lectionis, måste nödwändigt anses och kallas bokstäfwer. Författaren antager det ju sjelf s. 93 och 95. "Stamorden äro wanligtwis twåstafwiga". I Syriskan äro de obestridt enstafwiga. Egentligen äro de det och i Hebräiskan. "De sakna förmåga till sammansättningar". Ej förmåga, ty flera sammansatta ord finnas i Hebräiskan; men denna inre kraft blef alldrig utbildad. "Casus utmärkas genom ordställningen, präfixer eller präpositioner"; men äfwen genom vocalförändringar och den olika ändelsen in statu constructo, som är egenteligen en Casus. "Superlativen uttryckes, genom ganska god eller god, god"; men äfwen ofta genom aleph intensivum, oftare med ändelserna יון och ן־ an, deßutom på flera andra sätt, som upptagas hos Grammatici. "Verbum har blott präteritum, futurum, infinitivus, participium activum och passivum" — Imperativus är förgåten — "för öfrigt blott indicativus"; men conjunctivus uttryckes, som bekant är, med ה he paragogicum, och nyare Språklärare uppställa äfwen rigtigt en hel form för det paragogiska futurum. "Jag skref heter i Arabiskan: jag war jag skall skrifwa." Likaledes i Hebräiskan; annars kan Vau conversivum der icke förklaras. "Af sådana former, (för modificationer af verbalbegreppet) har Hebräiskan (Passiva med inberäknade) 8, Arabiskan (utom passiva) 13". De nio, som mest förekomma i Arabiskan, äro och de wanligaste i Hebräiskan. Vater räknar 11, som ofta förekomma; deßutom 5. Schultens antager 18, Hezel 20, Schröder 21 deriverade verb-former. Syriskan har 16 sådana former, således flera än Arabiskan (se Agrells Otiola Syriaca). Läseprofwet ur Fader wår s. 89 f. som skulle wisa öfwerensstämmelsen och skiljaktigheten emellan de fyra hufwuddialekterna, är på några ställen felagtigt. Både i 3:dje och 5:te bönen förekommer i öfwersättningen ett: att, som ej finnes i texten. På begge ställen är och Arabiskan ej rigtigt satt under de Swenska orden. I slutet bör det heta ej: från, utan: till ewighet; m. m. S. 95 Aleph swarade mot a och ä, alldrig mot e, såsom här säges. De till exempel ur Tollessons Handbok i Bibliska Litteraturen hämtade, för Masorethiska punctationsmethoden walde Tyska orden äro alldeles otjenlige. Det e-ljud, som är i Kummer och Sorgen betecknades alldrig med mater lectionis jod. Matres lectionis brukades alldrig såsom wokaler ensamt; utan woro tillika alltid Radikal- eller Servil-Consonanter.

— S. 96. Förf. följer den allmänna meningen, att från Cardinalen Hugo de Santo Caro härleder sig Capitelindelningen i G. T. Troligen war dock denna indelning mycket äldre; och nyare Critici, t. ex. Augusti, antaga, att han endast förbättrade ÄrkeBisk. af Canterbury Steph. Langhtons Capitelafdelning. Robert Stephanus uppgifwes och hafwa uppdelat N. T. i capitel, under en resa till häst från Lyon till Paris. Hans son Henric Stephanus bör dock häruti ega högsta wittsord. Han nämner i sitt företal till Grekiska Concordantierna äfwen om denna resa och arbetet. Hans ord äro: "capitis cujusque catacopen confecit & qvidem magnam ejus, inter eqvitandum, partem". Rec. anser äfwen N. T:s capiteluppdelning wara äldre och menar, att Boktryckaren Stephani arbete till häst war sönderdelningen af hwarje capitel eller wersafdelningen. Af mera wärde, än Rec:s mening, är dock Pritii wittnesbörd i hans Introductio in lectionem N. T:i. Saken kan wara af ringa

wigt, men det rättaste är dock alltid det bästa, och många gamla meningar, som afskrifwits man efter man och derigenom wunnit anseende af häfd, behöfwa ny granskning. — S. 98. Rebekkas moderliga ömhets list att omhölja sin son Jacobs händer och hals med getskinn tyckes Hr P. anse såsom bewis, att djurshudar ännu då nyttjades till menniskobeklädnad. Denna omhöljning skedde dock, såsom wäl bekant är, endast för att förleda fadren att anse Jacob såsom Esau, hwilken war luden. — S. 99. kallas Esther en "Apokryphisk bok" Hr P. finner den säkert i sin Bibel näst framför Jobs bok midt ibland de Canoniska, såsom Canon hittills är fastställd. — S. 101 anmärker Förf. ganska rigtigt, att man på resor betjente sig af mantlarne "till sängtäcken, ridtäcken, segel och mattor". Men exemplet hämtadt deraf, att "de troende kastade sina mantlar till jorden, då Jesus höll sitt intåg i Jerusalem", torde ej wara correct waldt. — S. 104. Judarnes bekanta Tephillin kallas här obestämdt sedlar; de äro pergamentstycken med små skinnfoderal. — S 114. Af 1 Mos. 43: 32 bewisar Hr P., att de förnämare ej spisade wid samma bord, som de ringare, emedan der säges, att särskildta rätter framsattes åt den förnäme Joseph och Egyptierna och hans bröder. Men detta berodde ej af rangåtskillnad, utan af deras olika religiösa cultus. Israëliterna nemligen åto samma djur, som Egyptierna dyrkade. Detta är den redan hos gamla commentatorer Jonathan, Onkelos m. fl. antagna förklaring, som ock bestyrkes af slutorden i versen. Egyptierna åto icke heller tillsammans med Grekerna Herodot. L. II c. 41. — "Att wärden anwisade hwar och en sitt rum" wid bordet, är wäl möjeligt, men läses åtminstone icke i 1 Sam. 16 c. som här citeras. — S. 117. Att slafwinnor bewakat Qwinnorna eller Harem hos Israëliterna, erinrar sig Rec. ingenstädes förut hafwa läsit. Troligt är det wißerligen icke. — S. 123 är ett swårt tryckfel, som fördömer "Enkan att försäljas, i st. för försörjas, af sina söner eller mågar". — S. 146 säger Förf., att fälttecknet Oth tillhörde "de stora familjerna", bestämdare: de särskildta stammarne. Cardinalstället 4 Mos. 2: 2. i afseende på skillnaden emellan Dägäl och Oth är ej citeradt. — S. 157 talas om Darchemon, såsom ett persiskt mynt. Ordet måste dock wara det samma, som δραχμον, fastän rådbråkadt genom Judiska uttalet. Rec., om han ej orätt minnes, har på sin sida en godkänd auctoritet, neml. Lightfoot wid förklaringen af Matth. 17: 24. — Att i Ps. 45: 14 omtalas en "Tyrisk Prinsessa" (s. 162), är en gißning utan all både historisk och philologisk grund. Döttren Tyrus, som omtalas i föregående vers, är Tyrus, den rika handelsstaden, som föreställes frambära sina skänker åt den wäldige Monarchen, hwilken här kanske är blott en idealisk person. — S. 167. "Pharisäer d. ä. förklarare". Denna öfwersättning, som före Hr P. af många blifwit antagen, kan wäl förswaras i afseende på ordets härledning, men är grammatiskt felagtig. Den Hebräiska och Syriska benämningen på Pharisé är ett passift participium och måste betyda: separatus, distinctus, enligt R. Nathans förklaring: qui separat se ipsum ab omni immunditia & ab omni cibo immundo & a populo terræ, qui non habet accuratam rationem ciborum. — Scheol (s. s.) är Hebreernas Orcus, skuggrike, icke efter Hr P:s inskränkande förklaring "ett fängelse för de ogudaktigas själar". I det följande (s. 196) widgar sig dock Förf:s utsigt öfwer Scheol till "bergpalats, borg, ja wäldigt rike med kopparportar och reglar". Att "hwarje menniska hade sin egen skyddsengel" (s. 68) må hafwa tillhört Judiska folktron, men icke bewises den af de ställen ur N. T. hwilka Förf. här anför. S. 191. "Moses tillät folket dyrka en Kopparorm". Det finnes icke antecknadt i d. yel. Skrift. Jfr. 4 Mos. 21 c. Huru kunde då hans lära warit "ren som ethern"? Men att folket efter Mosis tid förföll äfwen till dyrkan af denna orm, nekar Rec. så mycket mindre, som det beständt angifwes i 2 Kon. B. 18 c. — I de twenne sista Archäologiska afdelningarne om Witterhet och Religion ser man på flera ställen, både att en målande framställning legat i Hr P:s förmåga, hwilket han dock blygsamt nekat i företalet, och att stilens färg och teckningens lifligbet täfla med ämnets grundeliga utweckling.

III. Historia sidd. 209—272 och IV. Topographi till Bokens slut åro afdelningar, wid hwilka äfwen den strängaste granskning skall finna föga eller intet att anmärka. Detta gäller i synnerhet om den sista hufwuddelen. Uti Urhistorien

har Hr P. gjort sig förtjent af sina läsares tacksamhet för de äfven flygtigt tecknade parallelerna emellan Mosaiska urkunderuas uppgifter och hedniska dels kosmogonier dels berättelser om slägtets första tillstånd. Interessant är ock "Tabellen öfwer de första hufwudstammarnes utgreningar", jemte "Tillägg och anmärkningar derwid". På ett eller annat ställe uti Historien har — och deröfwer man ej må undra i ett så widsträckt arbete — wid granskningen något kunnat undfalla Författaren t. ex. "att Pharao befallte kasta alla nyfödda i Nilen", s. 219 (neml. Gossebarn; Men är det qwinnkön, låter det lefwa, lydde befallningen); att Agrippa d. äldre säges warit i fängelse wid "Neros död" s. 261 i st. för: "wid Tiberii död", att Caligula kallas hans siste beskyddare, som dock war Claudius, hwilket äfwen Förf. sjelf ihogkommer s. 262. — I de topographiska detaillerna har Rec. icke kunnat följa Hr P. på spåren. Det hela kan, efter Rec:s känsla, tjena till mönster för Geographiska compendier, hwilka så sällan hitta medelwägen emellan torra register på orters och produkters namn och långsläpande Excursioner öfwer det, som är minst märkwärdigt. —

Åt ett arbete, som förtjenar alla bildade Christnas uppmärksamhet, behöfwer Rec. ej önska många Läsare. Rec. wågar tryggt försäkra, att ingen, som annars eger något sinne det må wara för religiös bildning eller egentligt lärd forskning, utan sann tillfredsställelse skall sysselsätta sig med denna läsning. Men Rec. slutar sin uppsats heldst med Hr Palmblads egna betydningsfulla ord: "Om det är en naturlig känsla, att från o-wänner eller de likgilltiges wanhedrande freda en bortgången wäns eller anförwandts graf; hurn mycket mer naturlig är ej den omsorgen att från den christna trons fiender (man kan tillägga: från den Christna trons bekännares glömska och kallsinnighet) hägna de orter, dem hela menniskoslägtets wän helgat med sin närwarelse, köpt med sitt blod! Är icke det heliga landet den högre menskligheteus gemensamma fädernesland, och kan det wara oß likgilltigt, om denna mark trampas af de otrogne, om korset eller Muhammeds blodiga halfmåna står på det molnhöljda Sinai, det mångbesungna Zion, det skuggrika Oljoberget och på Thabors förklarade höjder"?

Skriftermål, hållet i Götheborg, wid en sjuksäng, till ett Fruntimmer af stånd, utaf en allmännare känd predikant i Götheborgs Stift. Götheborg, Torbjörnsson, 1823, 1 ark 4:o.

Hwarföre den tillsats göres på titelbladet, att skriftetalet är hållet af en inom nämnda stift allmännare känd predikant, är swårt att inse, om ej afsigten är, att på förhand wäcka Credit för denna lilla afhandling. Bibelspråket, hwarmed talet börjar, är 1 Sam. 14: 29. Tankegången i talet är i allmänhet någorlunda jemn och enlig med ämnets beskaffenhet. Men af ganska grundade anledningar hade man önskat, att en ytterligare omsorg blifwit lemnad åt stilen, innan talet öfwerlemnades åt pressen. Denna anmärkning gäller om flere ställen. T. e. "Bönen är en portklappare, som slår, till deß den kommer in. Sammaledes bönen. Den står på Guds hjerta, till deß han öppnar det för den trogna själen. Bönen, bönen will det till, då wi skole bedja om uppwäckelse" m. m. "På din första nattwards dag, så wida du war en wärdig gäst, då war det som Jesus tog sin boning för andra gången i din själ. Först wid döpelsen och sedan wid din första nattwardsgång". Rec. nekar ej, att så ofta sker. Men detta blir ej en allmänt gällande regel. Genom Guds nåd kan en fallen äfwen före nattwardsgången upprättas. Och hwarest en lefwande tro upptändes, der är föreningen med Jesus funnen.

Lärda Nyheter.

Stockholm: Professorn, Prosten i Kumla, Doct. F. M. Franzén, Präfectus Seminarii i Upsala, Theol. Cand. Mag. C. G. Rogberg, samt Prosten i RoslagsBro, Theol. Cand. Mag. N. J. Anjou, (den sistnämnde utan ansökning) äro af Consistorium Urbicum d. 28 Oct. uppförde på Förslag till den efter Kongl. Öfwer-Hofpredikanten, utn. Kyrkoherden i Rasbo, Doct. C. P. Hagberg lediga Kyrkoherdebeställningen wid S. Clarä Församling. Medsökande woro Kongl. Hofpredikanterne Kyrkoh. A. Wijkander, Kyrkoh. Mag. J. Dillner samt Comminist. Mag. C. Tunelius.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 92. Den 17 November 1823.

Recensioner:

Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar för år 1822. Sthm, Lindhs Enka, 474 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 89)

XIV. Beskrifning på nya Lafslägten; bestämde af Elias Fries. Andra Stycket. (sidd. 251—276).

Deßa beskrifningar, som utgöra fortsättningen af en i ett föregående häfte börjad afhandling, kunna endast i förening med denſamma betraktas och blifwa således ej föremål för närwarande exposition.

XV. Försök att närmare utreda och bestämma Cardamine parviflora Linn. af F. A. Wrangel. (sidd. 277—289).

Afhandlingen börjar med wårtens historia. I de äldsta skrifter, der den tyckes omnämnas, är den framställd under en så obestämd form, att man måſte stadna wid blotta gißningar. Gerard och Gmelin äro de förſte, ſom om denna ört haft en fullständig kännedom. I början af 1740:talet upptäcktes den af Gmelin i Siberien mellan floderna Jaik och Oby, och nästan wid samma tid träffades den wid Nyköping af Törneroos, ſom meddelade den åt Linné. Dagtadt den redan så länge warit bekant, har den likwäl intill wåra dagar ofta blifwit förblandad, än med C. hirsuta, än med C. impatiens och någon gång äfwen med en smalbladig form af C. pratensis. För att gifwa en klarare kännedom om denna ofta mißkända wårt, lemnar Författaren härefter en fullständig diagnos, beskrifning och synonymi. Diagnoſen är följande: Cardamine caule decumbente, ramoso; foliis pinnatis, exauriculatis, foliolis sessilibus, obverse-oblongis linearibusve, subintegris, glaberrimis; pedicellis horizontaliter fere patentibus; siliquis erectis. — Till de inhemska wårtställena kunna flera tilläggas, af hwilka några i Doctor Wahlenbergs strax nedanföre införde anmärkningar uppräknas. En figur, föreſtällande wårten i naturlig ſtorlek och flera detaillerade delar förſtorade, är äfwen bifogad. Figuren är i det hela god, endaſt affmalna grenarne för hastigt, då de öfwergå i racemi. — Författaren säger ſig ej med De Candolle kunna inſtämma deri, att Cardamine parviflora närmaſt liknar C. hirsuta, utan anſer den mera beſlägtad med C. impatiens. Deß ſkilnader, ſå wäl från de nyß nämnda arterna, ſom från C. sylvatica Linck, ſamt flera utländska ſpecies, anföras ſluteligen.

XVI. Anmärkningar wid Cardamine parviflora; af G. Wahlenberg. (sidd. 290—294).

I förening med föregående afhandling ſtå deßa anmärkningar, ſom innehålla en underſökning om det inflytande climat, local m. m. hafwa på wegetationen, med ſärſkildt afſeende på denna ört. "Att många wårter, säger Författaren, blifwa i någon mohn en afbild af climat och öfriga omſtändigheter, hwarunder de förekomma, är en ſak, ſom ſynes wärd all uppmärkſamhet". I ſådant afſeende anſer han C. parviflora förtjena något närmare betraktande. — Den tyckes wara

inskränkt inom medlersta delen af riket, der landet är bredast och derföre kan gömma den mesta egna fugtighet, samt wara mest befriadt från hafsblåst. De ställen der den förekommer, äro neml. wid Byssjön i Dalarne, wid Wenern i Wadsbohärad i Westergöthland, i Södermanland i trakten af sjöarne Båfwern och Yngarn, samt wid Finspångswatten i Östergöthland. Som en nyare bekräftelse för deß wärtställen wid Wenerns stränder, kan nämnas, att den år 1814 af Candidaten Wahlberg blifwit funnen på om wåren öfwerswämmade ställen wid Sjötorp, der Götha Canal utlöper i Wenern. De exemplar, som der funnos, woro likwäl dubbelt mindre än det här afteckнade. I samma trakter, som hysa Card. parviflora, möta äfwen flera andra wärter af samma spåda och spensliga structur, såsom Carex loliacea och globularis m. fl., hwilka erfordra samma lugna och fugtiga locales. — Till hälften wattenwärt uppwäxer C. parviflora wid början af sommaren i wattnet, hwarigenom den får en sådan spensлighet, att den, då wattnet undansjunker, ej förmår bära sin egen tyngd, utan erhåller således en nedliggande stjelk med uppstående grenar. I sammanhang härmed tyckas skidorna blifwa mera utspärrade och bladen liksom uttänjda och tunna. Detta sednare förhållande är det som, enligt Författarens tanke, ger wärten utseende af C. Impatiens, ehuru han anser den bibehålla mera förwandtskap med C. hirsuta.

Härefter betraktar Författaren denna wärts utseende i särskildta länder. I Siberien söder om Ob-floden, der climat och öfriga omständigheter äro ungefär lika som hos oß, förekommer den också af nästan lika beskaffenhet som wår. Wid de sydligare hafwen deremot, såsom wid Caspiska och Swarta hafwen och i Medelhafwets granskap, wäxer den upprätt med merendels enkel stjelk och i öfrigt olika utseende. Bladen äro af fastare byggnad, nästan som hos C. hirsuta, skidorna mindre utspärrade och längre. Denna sydländta form af C. parviflora anser Författaren, såsom en af climat, local m. m. förorsakad förändring af den nordiska. Som ett exempel huru mycket localen förändrar wärterna, anföres Tillæa aquatica, som förekommer i watten med upprätt enkel stjelk, men som, når wattnet uttorkat, får stjelken nedliggande grenig och blir då Tillæa prostrata.

XVII. Förslag af några Nord-Americas träd, som äro särdeles wärde att i Swerige odlas; af Nils Collin. (Sidd. 295—326).

NordAmerica, som i climatiska och locala förhållanden på flera ställen ganska nära öfwerensstämmer med Norden, äger ett icke obetydligt antal trädslag, som hos oß saknas. Bland deßa har Förf. gjort ett urwal af de nyttigaste och mot kölden mest härdiga, hwilka han föreslår till odling inom Fäderneslandet. Han indelar dem i twenne claßer efter deras större eller mindre nytta och underafdelar dem efter deras olika härdighet mot köld. Wid hwarje trädslag anföres deß beskrifning, hemwist, jordmån, odlingssätt och nytta. Första claßen utgöres af de mest gagneliga och innefattar: Acer Saccharinum, (Socker-Lönnen) som lemnar så riklig afkastning, att den är tillräcklig till sitt hemlands ej obetydliga Sockerförbrukning; Pinus Strobus, Cupressus Thyoides (Hwita Cedern), Juniperus virginiana (Röda Cedern) och Juglans alba (Hwita Walnötträdet) den för Nordens climat mest paßande arten. Härefter följa de mindre gagneliga trädslagen, hwaraf de härdigaste äro: Acer rubrum (Röda Lönnen), Betula lenta, Pinus nigra, en Prunus förmodeligen virginiana, Platanus occidentalis och Robinia Psevd-Acacia. De ömtåligare äro några de pragtfullaste trädslag: Liriodendron Tulipifera (Tulpanträdet), som stundom hinner 70 a 80 fots höjd och prydes af otaliga tulpanlika, mellan grönt, hwitt, rödt och gult skiftande, blommor; Magnolia glauca och acuminata, Laurus Sassafras, Pyrus Coronaria, Diospyros virginiana och Gordonia pubescens. Denna sednare afdelning uthärdar troligen ej wårt climat, om icke i rikets sydligaste orter. — I de reflexioner som föregå sjelfwa Afhandlingen yttrar Förf. "Wårt kära fädernesland äger flere arter af nyttiga och wackra träd; hwarföre utländska ej böra utan goda skäl befordras: icke de som skulle wantrifwas, ej eller de hwilka trifwas till den mängd att de förtränga de inhemska: enthusiasme är i detta mål, som i många, skadlig; med urskillning kan det (?) likwäl begagnas af åtskilliga främmande, och deribland Norra Americas". Lika litet som Rec. kan med Förf. öfwerensstämma deruti, att utländske trädslag ej utan goda skäl böra till oß öfwerflyttas, emedan wårt kära fädernesland förut äger flere arter af

nyttiga och wackra träd; lika litet befarar han att utländska träd hos oß skola trifwas till den grad, att de förtränga de inhemska, hwilket Förf. tyckes frukta. Deßutom meddelar Förf. några intereßanta upgifter om flera NordAmerikanska staters climat och localer. Der arbetet så fordrat, åro af Redact. åtskilliga upplysningar bifogade.

XVIII. Botaniska Anmärkningar, gjorda i Lappmarken och tillgränsande landsorter; af L. L. Lästadius. (Sidd. 327—342).

Första afdelningen innefattar: Beskrifning öfwer några owanligare wärtformer från Lappmarken. I Lappmarken, der så många orsaker förenade bidraga att frambringa mångfaldiga egna och från det öfriga landets vegetation afwikande former, undergå äfwen gråsslagen betydlig förändring. I närwarande afhandling framställas af Poa pratensis utom hufwudarten fyra olika former: domestica, rigens, iantha och hydrophila; af trivialis varieteten macrorrhiza, utmärkt genom sin långa krypande rot; af alpina variation β lapponum och sluteligen Poa laxa. Härefter beskrifwes Luzula campestris β nivalis, som fastän närmast campestris till wißa delar liknar arcuata och spadicea. — Stellaria graminea β alpina. S. uliginosa Wahlenb. Fl. Lapp. utgör ett medium mellan S. graminea och uliginosa. Den öfwerensstämmer med uliginosa deri, att corolla är kortare än calyx. På Dowre fjell förekommer en annan intermediär form, till habitus närmast uliginosa, men med corolla längre än calyx. — Gnaphalium carpathicum är ett wackert och för Scandinaviens Flora hitintills okändt species. En intereßant upptäkt är äfwen Arnica alpina, som länge warit ansedd som en owiß Nordens inbyggare. — Carex dioica β parallela är alldeles ny, och Carex bicolor All: förut hos oß okänd. Carex aqvatilis β epigeios utgör öfwergången till C. saxatilis. Sist anföres Aspidium Oreopteris, som återwunnit burskap i Norden. Alla deßa wärter, som antingen hos oß warit oßedda eller föga kända, åro noggrant och fullständigt beskrifna. Den enda anmärkning Rec. trott sig böra göra är den, att beskrifningarne någon gång åro nog mycket raisonnementswis framställda, hwarigenom de fått en för det botaniska språket öfwerflödig widlöftighet.

Andra afdelningen innefattar: Anmärkningar öfwer några rarare wärtställen. Såsom nya för Lappmarkerne nämnas: Utricularia minor, Poa sudetica och serotina, Juncus balticus, Potentilla argentea och Carex microstachya.

(Slutet följer.)

Twå religions skrifter, skrifna i Nov. 1822 af den namnkunnige Norske Bonden Hans Nielsen Hauge, bekant genom sitt religionsnit, sina derföre utstädda långwariga förföljelser, sina för religionen mest inom och till en del utom Norrige företagne resor, också känd i Swerige genom berättelser och af några personligen. Götheborg, Torbjörnson, 1823, 24 sid. 8:o.

Sådan är titeln. Den första skriften har till ämne: christna religionens förträfflighet; Den andra är en förklaring öfwer Joh. 4: 7—25. Intet företer sig åtminstone i deßa skrifter, som bordt ådraga Författaren någon förföljelse. Åsigterna åro ej på något sätt owanliga, men en ren religionskänsla framträder öfwer allt. Losßadt från systemets former, uttalar hjertat på okonstladt språk sin egen erfarenhet. Stilen swäfwar åt det mystiska, men öfwergår icke till mörker eller swärmeri. Rec. önskade, att de, som, utrustade med ett sparsamt kunskapsförråd, likwäl framträda såsom Skriftställare i religiösa ämnen, alltid måtte träffa en så lycklig wäg, som den Norrske medbrodren. Deßa allmänna reflexioner upplysa, hwarföre Rec. förbigår några enskildta anmärkningar, som kunde göras, ifall saken ur en wetenskaplig synpunkt betraktades.

Det straffade religionsföraktet, en berättelse med motto utur Cicero: Impia Consuetudo est contra Deos loqui. Götheborg, Torbjörnson, 1823, 16 sid. 8:o.

Denna berättelse är gifwen i bunden stil. I en kort anmälan nämnes, att framställningen icke är en blott poetisk digt, utan grundar sig på en werklig händelse, samt är ett lefwande bewis på

sanningen af den bibliska warningen: Farer icke wille, Gud låter icke gäcka sig. Sådan är Författarens egen åsigt af sin product. Här målas en religionsföraktare, som fräckt bespottade allt hwad menniskor anse för heligast; och omsider under ett trotsigt mißbruk af den h. nattwarden, rysligt omkom.

Hans filosofi war ganska kort
Och lydde så
Njut! — ingenting sedan lifwet flytt bort
Skall återstå.

I anmälan, som föregår poemet, säges åfwen, att man utelemnat all moralisk tillämpning, öfwertygad, att sjelfwa händelsen, enkelt berättad, skall tala starkare till alla känslofulla hjertan, än hela sidor, — ja än hela ark af deßa alnslånga (!) Alexandrinska Predikningar, som sjelfwa den bildade allmänheten heldre berömmer än läser. Rec. lemnar derhän, huruwida ämnet i sig sjelf är poetiskt. Men han anser dock, att man ej får frånkänna Författaren all skicklighet att behandla sjelfwa språket.

Litterära Underrättelser.

Upsala: Utdrag af Upsala Academies Prälections Catalog från d. 1 Oct. 1823 till samma tid 1824.

Professorer i Theologiska Faculteten:

Joh. Winbom, Theol. Doct. Primar. Theol. Professor och DomProst, L. N. O. njuter tjenstledighet HöstTermin; håller WårTerminen Theologico-exegetiska föreläsningar öfwer Dawids Psalmer Månd. och Tisd., öfwer Pauli Epistlar Thorsd. och Fred. kl. 8 f. m.

Sam. Odmann, Theol. Doct. Theol. Pastoral. Professor, L. N. O. har såsom Director wården öfwer Seminarii öfningar.

And. Hultén, Theol. Doct. och Professor: framställer Theologia Dogmatica och Moralis, kl. 9.

Sven Lundblad, Theol. Doct. Theol. Professor Kalsenianus: Prænotiones Theologicæ Månd. och Tisd., KyrkoHistorien, Thorsd. och Fred. kl. 12.

Joh. Thorsander, Theol. Doct. E. O. Theol. Professor: Historico-Apologetiska föreläsningar öfwer Symboliska Böckerna, Onsd. och Lörd. kl. 9.

Juridiska Faculteten:

Lars Georg Rabenius, Phil. och Juris Doct. Jurispr. Oecon. & Commerc. Professor: National-Ekonomien Höstterm., och Ekonomiska Lagfarenheten Wårterm. kl. 12.

Juris Patrii & Rom. Professionen vacant.

Medicinska Faculteten:

Carl Pet. Thunberg, Med. Doct. Med. & Botan. Professor, Commend. af K. W. O. Höstterm. Botaniken, Wårterm. Zoologien. kl. 10.

Pehr von Afzelius, Med. Doct. Phil. och Chir. Mag. Konungens förste Archiater, Med. Theor. & Pract. Professor emeritus, R. N. O. leder den Cliniska underwisningen såsom Präfectus för Academiska Nosocomium.

Jac. Åkerman, Med. Doct. och Chir. Mag. Anat. & Chir. Professor: efter nedlagdt Rectorat fortsätter han Wårterm. sin Anatomico-Physiologiska curs.

Carl Zetterström, Med. Doct. Med. Theor. & Pract. Professor: Menniskokroppens Sjukdomar och deras medicinska behandling, kl. 12.

Adam Afzelius, Phil. och Med. Doct. Mater. Med. & Diät. Professor E. O.: Materia Medica generalis, kl. 4 e. m.

Philosophiska Faculteten:

Pehr Fabian Aurivilius, Acad. Bibliothecarius, Litter. Hum. Professor: Witterheten, kl. 9.

Zacharias Nordmark, Phys. Professor, R. N. O. Physiken, kl. 10.

Ol. Kolmodin, Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus: Tacitus, kl. 9.

Gustaf Knös, Theol. Doct. Linguar. Oriental. Professor: Esaias, kl. 12.

Jöns Svanberg, Mathem. Inf. Professor, R. N. O. Equations-Theorien, kl. 8.

Nils Fr. Biberg, Phil. och Juris Doct. Eth. & Polit. Professor: Criminal-Lagfarenheten, kl. 8.

Joh. Bredman, Astron. Professor, Astronomien, kl. 11.

Carl Joh. Lundwall, Eloqu. & Poes. Professor: Philippicæ Ciceronis Orationes, Månd. och Tisd.; Virgilii Aeneis, och sedan den blifwit slutad, Horatii Carmina, Thorsd. och Fred., kl. 11.

(Forts. följer.)

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 93. Den 20 November 1823.

Recension:

Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar för år 1822. Sthm, Lindhs Enka, 474 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 92).

XIX Myelitis och Hydrorrachis hos Barn, med anmärkningar; lemnade af J. E. Nyblæus M. D., Läkare wid Stora Barnhuset i Stockholm. (sidd. 343—382).

Wattsot i Hjerukamrarne har redan omkring ett halft sekel warit känd såsom en, wanligen hos barn förekommande, mer eller mindre häftig, men oftast i lödom fortskridande hjerninflammation, som slutas med så kallad wattenutgjutning, eller egentligen med abnorm secretion af serösa wätskor från det inflammerade organets capillär-kärl. De händelser Rec. går att anmäla, äro af en sjukdomsform, som med den nu nämnde står i närmaste frändskap. Genom sex sjukdomsfall, iakttagne på barn emellan 1 och 3 års ålder, och konstmässigt anställde anatomiska sectioner har Förf. på ett tillfredsställande sätt ådagalagt, att dylika afwikelser från normal-tillståndet kunna inträffa äfwen inom ryggkanalen och der framställa sig under formen af en inflammation (Myelitis), eller deraf omedelbart härrörande wattenutgjutningar (Hydrorrachis). En beskrifning på dessa sjukdomens former, och anmärkningar wid diagnosen af flere andra, som med dem kunna förwäxlas, äro de Resultater, Förf. här lemnar af sina forskningar.— Myelitis, som enligt denna beskrifning wanligen angriper starka, friska och feta barn, uti det 2:dra och 3:dje året, sällan i det 1:sta, begynner ibland hastigt, utan alla förebådande tecken, såsom en högst häftig sjukdom, och dödar inom få dagar; ibland åter har den ett långsammare förlopp, wisar förutgående anlag till congestioner af öfwerflöd på wätskor och kan fortfara i flere månar. Denna sednare art som Förf. iakttagit, har 3 stadier: uti det första, congestions-stadium, fostra sig barnen wäl i början, hafwa god matlust, sömn, och frisk ansigtsfärg, men äro beständigt wid elakt lynne och wisa ingen benägenhet att stödja sig på fötterne, ehuru de hunnit till den ålder, när barn wanligen börja gå; och man upptäcker då, wid nogare undersökning, en swaghet eller wiß grad af lamhet i nedre extremiteterne, hwilket bör anses för sjukdomens första och diagnostiska tecken. Barnet sitter häldst, med i kors lagda ben, och framåt böjdt af bristande styrka i ryggmusklerne, utan att någon egentlig puckel på ryggen förmärkes. Hufwudet träffas ibland större än wanligt med mycket öppna fontaneller och hålles i en lutande ställning; ansigtet får fyrkantigt utseende, anletsdragen wanställas, och förråda ett inre lidande; andedrägten sker med plågor, och mera igenom underlifwets utspänning än bröstets utwidgning, m. m. — Inflammationsstadium caracteriserar sig genom en mer eller mindre häftig symptomatisk feber, mera beswärad, ofta forlande andedrägt; barnet tål ej, att sättas i upprätt ställning, men söker häldst det horizontela läget. Det skriker med ett starkare ljud än wanligt, är wre-

sigt, wisar tecken till häftiga plågor, och dör innan wattenutgjutning hinner ske; eller, när inflammationen är mindre häftig och febern remitterande, (hwarunder matlusten fortfar och barnen stundom äta mycket, ehuru de magra mer och mer) öfwergår sjukdomen i stadium hydropicum. Minskade plågor och feber, mera lugn och ett tillstånd af torpid swaghet tillkännagifwa denna öfwergång. Matlusten fortfar än, men aftar; barnet magrar hastigt, faller i ett soporöst tillstånd, och dör stilla eller under ryckningar. Wid sectionen upptäckes inom ryggkanalen ymnig utgjutning af en ibland mera liquid och till färgen ljus, ibland tjockare och lymphatisk wätska; eller träffas der, när döden inställt sig i 2:dra stadium, blodlefrar här och der, extravaseradt blodwatten, och alla blodkärl uti inflammatoriskt tillstånd.

Sjukdomens ursprungliga orsak söker Förf. "uti det allmänna anlaget för congestioner och inflammationer hos barn framför hos äldre personer". Men utan all twifwel är händelsen här den samma som i hjernwattsot, att sjukdomen utwecklar sig ur ett anlag, hwarmed deßa barn födas, och hos hwilka hufwudets större widd ger tillkänna en (från embryo-lifwet fortfarande) starkare activitet i deß blodkärl och fallenhet för ökad secretion. Deraf, att nutritionsprocessen i allmänhet, och i de nervösa partierne äfwen, är deß raskare, ju närmare individet är till sitt ursprung, kan enligt Rec:s tanka ingen bestämd sjukdom härledas; ty anlaget till en wiß sjukdom är redan samma sjukdom i en mindre grad, men deß utweckling och manifestation beror af individets ålder och de yttre förhållanden i hwilka det under tiden försättes. —

"Att ländtrakten är allmännaste sätet för sjukdomen, kan af följande tre omständigheter förklaras: 1) Canalis spinalis större widd derstädes. 2) Ryggmärgens lösare beskaffenhet der, som lättare medgifwer sjukliga afwikelser, och 3) swagheten i nedra extremiteterna". Om de förstnämnde af deßa momenter gäller, hwad Rec. nyß yttrat om anlaget till denna sjukdom. Hufwudets storlek, ansigtets fyrkantiga form, det trumpna utseendet, men i synnerhet de ofullkomligheter Förf. anmärkt i ryggradens förbeningsproceß, torde här böra anses som tecken till medfödt anlag. Huru swagheten i nedre extremiteterne, som tydligen är en följd af lidandet i ländtrakten, kan tjena till förklaring af orsaken, hwarföre just denna del af Ryggmärgen oftast lider, har Rec. swårt att inse. Med mera skäl torde en wäckande orsak kunna sökas i hufwudets och bålens tyngd, hwars directionslinea, när barnet sitter, följer ryggkanalen, och som i alla fall starkast hwilar på ländkotorne. Wätskornas mechaniska sänkning torde äfwen i denna ställning böra tagas i beräkning. Att sjukdomen först efter ett år, eller sedan barnet börjat sitta, manifesterar sig, synas gifwa någon wigt åt denna förmodan.

Omständligt har Förf. uppgifwit de diagnostiska skiljetecknen emellan denna sjukdom och de wanliga barncacherierne, rachitis, scrofler och atrophi. Resultatet af deßa jemnförelser, såsom Rec. fattat dem, blir i allmänhet det, att myelitis, uppkommande som följd af förhöjd activitet i den lidande delens capillär-kärl, förutsätter wanligen en för öfrigt frisk och kraftfull constitution, och egentligen icke annat är än en på det lidande stället till inflammationsproceß stegrad vegetation, då deremot grunden till nämnde cachexier ligger i en allmänt bristfällig nutrition, härrörande af felaktighet i näringsmedlen, eller i något af de blodberedande organerne och deras functioner; myelitis skiljer sig således såsom en local sjukdom i secretionsinstrumenterne, hwilka afsöndra en för nutritionen oduglig wätska, och hwaruti det öfriga systemet blott consensuellt deltager — från cacherierne, som äro allmänna sjukdomar, aftryck af bestämda lidanden i hela systemer och af en från början öfwerallt lika ofullkomlig och sjunkande reproduction. Som skiljetecken mellan myelitis och hydrops ventriculorum cerebri anföres, "att den sednare sjukdomen oftast börjar med feber, som är inflammatorisk; att icke något synbart lidande uti organerne länge föregått sjukdomens utbrott." Enligt Rec:s erfarenhet caracteriserar sig en börjande hydrops ventriculorum nästan genom motsatsen af deßa momenter. Barnen äro, likasom i myelitis, längre eller kortare tid före inflammationens utbrott, trumpna och wresiga, röja en egen ganska synbar afwikelse i sin gång; upplyfta benen högt wid hwart steg, stappla och falla lätt omkull äfwen på släta golfwet. Härtill kommer ett lika synbart lidande i hufwudet, hetta och periodisk wärk, contraherade pupiller, omwäxlande rodnad

och blekhet i ansigtet, m. m. Allt symptomer, som tillkännage ett föregående congestions tillstånd. Widare säges: "att sopor inträffar först uti sista stadium", (men detta är ju händelsen äfwen i myelitis); "att den wanligen har en mycket kort decursus". Men äfwen detta är ju icke wanliga förhållandet i hydrops ventriculorum. Om döden icke följer i inflammationsperioden, (i hwilket fall likheten med myelitis ej kan mißkännas), så inträffar wattenutgjutningen först efter en eller flere weckor. — Då deßa sjukdomar äro så nära beslägtade, eller egenteligen äro samma sjukdomar, men i olika delar af nervmärgen och deß beklädningar, bör skillnaden dem emellan säkraft kunna bestämmas efter de olika werkningar, som af den ena eller andra wisa sig på den öfriga organismen. Utom lamheten i nedre extremiteterne, torde då ryggmusklernes swaghet, det egna i andedrägten, att den är plägsam och sker endast medelst diaphragmas contraction, samt att digestionsfunctionen fortgår nästan ostörd ända in i stadium hydropicum, wara att anse som de tillfälligheter, hwilka i synnerhet skilja en myelitis från hydrops ventriculorum. Hwad skillnaden mellan spina bifida och hydrorrachis beträffar, torde det wara nog, att den förra "är medfödd", som sjukdom, "och danas uti moderlifwet", ty hwad Förf. för öfrigt anfört, kunde gifwa anledning till flere anmärkningar. Så förekommer t. ex. Hydrorrachis ofta i förening med hydrops ventriculorum, men att deremot "en communication" i spina bifida icke "alltid" ägt rum, derpå saknas åtminstone icke auctoritet.

Ehuru ryggradens tillstånd hittills icke undgått erfarne Läkares uppmärksamhet, är det likwäl mer än sannolikt, att myelitis och wißa i den samma förekommande afwikelser, såsom swaghet, böjning m. m. mången gång blifwit oriktigt härledde från en allmän, och wanligen rachitisk dyscrasi. Denna afhandling utgör således ett lika wigtigt bidrag till kunskapen om barnsjukdomarna, som den bewisar, att Förf. med sorgfällighet begagnat det ypperliga tillfälle han äger, att observera dem.

XIX. Mindre kända wärter, beskrifne af J. E. Wikström. Första stycket. (sidd. 383—393).

På följande wärter lemnas här utförliga beskrifningar med diagnoser, localer och skillnader från de närmast beslägtade: Stellaria radians Linn. Geum capense Thunb. Hypericum aethiopicum Thunb. Menta capensis Thunb. Ononis stipulaſa och glabra Thunb. Psoralea tomentosa och racemosa Thunb. Solidago elata Banks och Solander, Aster strictus Banks ꝛc. och Aster Tilesii.

XXI. Swenska Pteromaliner beskrifne af J. W. Dalman. (sidd. 394—403).

Den del af afhandlingen, som finnes i närwarande Häfte beskrifwer characteren af det genus, som Latreille uppställt och kallat Perilampus, och af hwilket 4 arter här upptagas neml. splendidus, violaceus, læwifrons och micans.

XXII. Bidrag till närmare kännedom om Uranium af J. A. Arfwedson. (sidd. 404—426).

Klaproths och Buchholtz's methoder att erhålla Uranoxid ur Pechblende beskrifwas och Förf. wisar att den Uranoxid, som af deßa Chemister bereddes, icke warit ren. Pechblendet innehåller, utom de ämnen, som af Klaproth och Buchholtz derutinnan funnos, äfwenledes koppar, cobolt, zink och arsenik. Det sätt, hwarpå Förf. framställde ren Uranoxidul bestod deruti, att Pechblendet löstes i kungswatten, då swafwel, kiseljord och bergart blefwo olöste. Med swafwelbunden wätgas utfälldes ur lösningen swafwelbundne koppar, arsenik och bly; i densamma återstodo jern, cobolt och zink, af hwilka jernet först till fullo syrsattes med salpetersyra och sedan utfälldes med kolsyrad ammoniak i öfwerskott, som upptog uranoxiden med endast en smitta af koboltoxid och zinkoxid. Wätskan kokades, så länge någon kolsyrad ammoniak bortgeck. Den Uranoxid utföll, hwilken glödgades och sedan macererades med utspädd saltsyra, som löste oxiderne af kobolt och zink samt litet uranoxid och lemnade Uranoxidulen olöst.

Gröna Uranoxidulen reducerades med wätgas, då en lefwerbrun metall erhölls; äfwensom då saltsyrad kali-uranoxidul reducerades. Den erhållna metallen förbrändes och syrsattes åter till grön oxidul. Om resultaten af reductionen jämföras med dem, som erhållits genom metallens förbränning, så innehålla 100 delar uranoxidul i medeltal: Uran 96,443 och syre 3,557. — Uranoxidulns egenskaper beskrifwas, och om deß sammansättning bör uttryckas med Ü, så är wigten af 1 U = 5422,99.

Gula Uranoxidens benägenhet att dels såsom syra och dels såsom basis förenas med andra kroppar gör, att Förf. förmodar det icke wara möjligt att framställa den fullkomligt ren. För att bestämma deß syrhalt analytiserades Uransyrade salterna med Blyoxid och Baryt samt swafwelsyradt Uranoxid-Kali. Förf. anser resultatet af analysen på uransyrad Blyoxid för pålitligast. Enligt denna förhåller sig syret i Uranoxiden till syret uti Uranoxidulen = 3: 2.

Uranbundna metallerne utgöra en egen claß af kroppar, som tändas af sig sjelfwa i luften eller så kallade pyrophorer.

Swafwelbunden Uran försökte Förf. att erhålla på torra wägen, hwilket icke lyckades.

Slutligen beskrifwas några Uransalter.

XXIII. Om swafwelsyrade Metallsalters reduction med wätgas af J. A. Arfwedson. (sidd. 427—449).

Då Manganoxidulens och Coboltoxidens swafwelsyrade salter reducerades med wätgas, så erhöllos kroppar, till sin sammansättning analoga med Crocus Antimonii, af Förf. Oxisulfureta kallade och bestående af både syrsatt och swafwelbunden metall, till hwilka hwar sin hälft af saltet reducerades. Så wäl då Manganoxidul som då swafwelsyrad Manganoxidul reducerades med swafwelbunden wätgas, erhölls MnS^2; hwaraf synes, att ingen högre swafwelbindningsgrad af Mangan kan erhållas på torra wägen. Sådant är deremot icke förhållandet med den swafwelbindningsgrad af Cobolt, som betecknas med CoS^2. Den kropp, som bildas då Kolsyrad Manganoxidul smältes med swafwel i täppt kärl är en mer eller mindre oxidulhaltig swafwelbunden mangan, som lättast fås oxidulfri, då den sammansmältes med mera swafwel. Swafwelsyrad Zinkoxid reducerad med wätgas gaf en blandning af Zinkoxid och Swafwelbunden Zink uti ett obestämdt förhållande. Då Nickeloxidens och Jernoxidulens swafwelsyrade salter på samma sätt reducerades, så erhöllos hittills okända swafwelbindningsgrader af Nickel och Jern, hwilka böra betecknas med NiS och FeS. En annan ny swafwelbindningsgrad af jern, neml. Fe^4S bildades då basisk swafwelsyrad jernoxid reducerades med wätgas. Mindre märkwärdiga resultat erhöllos genom reduction af Bly-, Koppar-, Bismut- och Antimon-oxidernas samt Tenn-oxidulns swafwelsyrade salter. Till deßa undersökningar har Förf. fogat analyser af de i naturen förekommande föreningarne af swafwel med Mangan, Zink och Nickel, hwilka i Mineralogien bära namn af Manganglans, Zinkblende och Hälfis. Formlerne för deras sammansättning blifwa MnS^2, ZnS^2 och NiS^2.

XXIV. Biographie öfwer Medicinal-Rådet m. m. Sven Anders Hedin. (sidd. 450—461).

XXV. Biographie öfwer Professoren m. m. Anders Johan Retzius. (sidd. 462—467).

XXVI. Förteckning på de till Kongl. Wetenskaps-Academiens Bibliothek och Museum under detta år gjorde föräringar. (sidd. 468—470).

Litterära Underrättelser.

Upsala: Utdrag af Upsala Academies Prälections Catalog från d. 1 Oct. 1823 till samma tid 1824.

(Forts. fr. N:o 92).

Sam. Grubbe, Log. & Methaph. Professor: Philosophiens Historia, och derefter ytterste grunderna af Philosophien, kl. 10.

Joseph Otto Höijer, Gräc. Litt. Professor: Geographisk-Statistisk öfwersigt af det Gamla och Nya Grekland, Månd. och Tisd. Pindari Olympia & Pythia Thorsd. och Fred. kl. 10.

Eric Gustaf Geijer, Histor. Professor, Ordens Historiograph: Swenska Historien, kl. 12.

Nils Jac Sillén, Oecon. Pract. Professor Borgströmianus: Höstterm. Djurens Historia och ekonomiska nytta. Wårterm. Swenska Agriculturens Theori, kl. 11.

Lars Pet. Walmstedt, Chemiä Professor. Mineralogien, kl. 9, samt leder de practiska öfningarna på Laboratorium. Onsd. och Lördagar.

Adjuncter

Theologiska Faculteten: Er. Bergström, Theol. Licent. och Adjunct; Nils Kellström, Präfectus Seminarii: Kyrko-Lagfarenheten i Seminarium, kl. 10; Severin Löwenhjelm, Theol. Licentiat och Adjunct: Catechetiken i Seminarium, kl. 11.

Juridiska Faculteten: Hans Sam. Collin, Phil. och Juris Doct. Jurispr. Oecon. & Commerc. Adjunct. — Juris Patrii & Rom. Adjuncturen vacant genom Doctor C. J. Haggrens efter Catalogens tryckning timade död. —

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 94. Den 24 November 1823.

Recension:

Stockholm, philosophisk, satirisk och poetisk målning. Sthm, Nordström, 1823, 71 sidd. 8:o.

Det är billigt, att börja denna granskning med den erinran, att den konstnär, som i ett poetiskt panorama will framställa någon af det nordliga Europas hufwudstäder — t. ex. Stockholm, Köpenhamn, Berlin, — är, med ett lika mått af snille och talang, mindre säker om framgång, än den som skildrar någon af wår werldsdels sydligare residenser. Det högre sällskapslifwets ton är hos oß, såsom nästan öfwerallt, endast ett återklingande, mattadt ljud från modernas förtofwade land: den middagsmåltid och den supé, som wår skald beskrifwer (sid 56—63), lika kanhända alla andra paradmåltider i de flesta Europas stora städer, om ej med den skillnad, att hos oß tillgår ännu mera styft, trögt och trumpet, än på andra ställen Folklifwet är åter i Nordens städer stillare, mera inom sig slutet, mindre individuelt pregladt än annorstädes. Man träffar ej här denna rikedom af wexlande taflor, deßa rörliga grupper af menniskor, som tillbringa nästan hela sin dag på torg och gator, icke det brokiga hwimlet af olika drägter, icke sorlet af åtskilda tungomål, såsom t. ex. i Neapel eller andra Italiens större städer: de nordiska folken äga mera lugn, sans och sinne för skick: företräden, som wißerligen utmärka dem såsom medborgare, men ej såsom föremål för konstnären. Will denne i komedien, i en satirisk roman eller ett poem förlöjliga den swenska luxen — hwad blifwer hans tafla annat än en obetydlig miniaturbild, i jemförelse med den, som Frankrikes och Englands sedemålare förmå uppställa? Will han, såsom ett mål för låsarens åtlöje eller afsky, framställa dårskapen eller lasten, hwar finnas, hos oß, derföre nog kraftiga urbilder? Lyckligtwis saknar wårt fäderneland deßa idealer af narraktighet, fjollighet, i alla deras modificationer, hwaraf Paris ständigt förser theatern och romanerna med subjecter; det saknar deßa humoristiska figurer, deßa bizarra originaler, deßa hjeltar i ålamodisk tölpaktighet, i groteskt petitmaitreri eller i coloßala utswäfningar, hwaraf London hwimlar, — scener, som med en wämjelig naturtrohet blifwit afbildade i ett nyligen på franska utkommet praktwerk: Diorama anglais. Stockholm är, i jemförelse med de flesta rikens hufwudstäder, ej engång en stor stad och den tystnad och stillhet, som der råder och ofta wäckt utländningars förwåning, är ej blott en följd af deß inwånares fåtalighet, utan äfwen af nationens allwarsamma, förbehållsamma lynne, som blott sällan offentligen utbryter.

Stockholm äger dock utan twifwel sin individuella sida, och Bellman har icke underlåtit att begagna den. Men det är icke menniskan, ej heller deß skapelser, icke konstens och rikedomens produkter, som här är det egentligen charakteristiska: utan detta uttrycker sig hufwudsakligast i den herrliga natur, som ej allenast omgifwer staden, utan

till och med inom deß egna murar erbjuder åskådaren de mest pittoreska nöjen. Den, som will måla Stockholm, måste derföre wara lika så mycket landskapsmålare som figur-tecknare. Bellman war bådadera i en sällsynt grad. Wår Förf. är ingendera i någon betydlig grad. Hans teckningar äro allmänna contourer, som icke uttrycka något nationelt lif: namnen äro de enda, som påminna om Stockholm. Man läse t. ex. hans beskrifningar om Stallmästargården och Kejsarkronan, Biribi-klubben, Stortorget, Börsen, Riddarhustorget, och man skall finna, att om några få locala ornamenter borttagas, paßa deßa beskrifningar till nästan hwart och ett annat europeiskt wärdshus, spelhus, torg och börs som helst. Rec. will deremot gerna medgifwa, att, deßa målningar äro gjorda med lätt och säker hand: versificationen är otwungen, men tadellös, tonen munter och liflig, utan att någonsin förlora sig i plumpt skämt, och poemet ofta kryddadt med infall, som wäl aldrig äro af det kaustiska slaget, men dock ofta framkalla läfarens smålöje. Så heter det om Gubben med skåpet, som

. . . . . se'n han först med sehene raritet
feck roa Stockholmska publiken,
omsider i en bok uppträdde som Profet,
och slog sig handlöst på kritiken.
Kanske han denna stund, wid Stygens skumma strand,
af brist på tjenligt mynt sitt skåp åt Charon wisar,
för färjandet till nästa land,
der mången munter själ hans glada ankomst prisar.

Oaktadt deßa förtjenster, är det således brist på grundlighet i teckningen, som wi här sakna. Wi finna ännu en annan utwäg obegagnad, hwilken enligt wårt omdöme kunnat göra deßa taflor mera lefwande. Då Oehlenschläger i St. Hansens Aftenspil målar Köpenhamn, och Bellman i så många af sina wisor Sweriges hufwudstad, framställer den förre deßa bilder i ramen af en dramatisk idyll, den sednare i en kedja af lyriska idyller. Wår Förf. wisar oß åter Stockholm liksom i en Camera optica, der den ena decorationen framdrages efter den andra, utan att någon enhet sammanbinder det hela, utan att något menskligt talar till menniskan. Han har till och med icke, såsom sjelfwa de didaktiske skalderne pläga, episodwis infört sådana skillringar. Genom saknaden deraf blir läsningen af detta poem enformig och tröttsam, om också teckningen af Stockholmslifwet warit mera nationalt och individuelt charakteristiskt. De taflor, som bäst lyckats, utmärka sig genom helt andra företräden än dem, hwilkas brist wi nu beklagat. Sådane äro de öfwer Slagtarhuset, Nummerlotteriet, och den 1:a Maj, ehuru Förf. i denna sista tafla icke på långt när upphinner Sångarn af Mollbergs Epistlar. Deremot äro skillringarna af theatrarna, Carlsbader-Bruns-inrättningen samt Skoporten platta och under medelmåttan: ej blott här, utan äfwen i de flesta saknar man uppfinning och sinne för gruppering. Rec. wäljer såsom bilagor till deßa omdömen några scener, men will endast wälja dem, hwilkas framställning höra till det jemförelsewis mest lyckade slaget:

Slagtarhuset.

Min Fantasi sig undanstjäl
från hamnen, tröttad utaf suset
af Åkarkärrors larm, och bråk, och stoj, och gräl;
och går på en visit helt när till Slagtarhuset.
Om tacksamt man förwara bör
ett minne utaf den som lider för en annan,
och ännu mer af den som för en annan dör;
hwad under då om nu en episod jag gör
åt detta kända djur med twänne horn i pannan,
som der, till menskors gagn, får offra lif och blod?
Hur priswärdt detta tålamod, —
en följd mer af natur'n, än drag i karakteren, —
med hwilket Oxen möter ödets hot,
och går det hammarslag emot,
som hastigt gör ett slut på jordiska beswären! —
Men redan nog härom. — Jag in i Huset går,
der ej till Oxens död jag wittne wara får,
men der jag ser deß resultater. —
Der — riklig föda fins för alla Werk och Stater.
Så långt kring detta rum min forskningsblick är sträckt
jag hänga ser kring alla wäggar,
så wäl stamfäderne som yngre ätteläggar
utaf den stora Oxe-slägt.
Ej der ett särskildt rum åt högre anor sparas.
I detta dödens hem förwaras,
den Oxens qwarlefwor som kanske, mången gång,
plöjt åkerns djupa mull, och lättar arbetsfliten, —
wid sidan af den kalf, som endast haft meriten
att göra några krumma språng.
Men så är Ödets dom. — Hwart enda djur som andas,
så wäl på fyra ben som twå,
skall till upplysningen på spridda wägar gå.

I döden — Menskorne i jorden sammanblandas,
den de, med skiljda kall och anspråk, trampat på.
För Slagtarns grymma hand de falla, deßa öden,
som, ryckte från en werld, tung, mödosam och karg,
försändas, styckade, att, enligt Mamsell Warg,
få sin apotheos i köken. —

Nummer-Lotteriet.

Men hwarifrån kommer wäl det gälla sorl jag hör,
som disharmoniskt skräft igenom rymden bryter;
som med trumpeters skräll så owandt sammanflyter,
och i min tankfullhet mig stör?
Om jag ej, denna stund, befann mig midt på dagen,
så skulle jag till slut med lätthet blï bedragen
att enkelt tro det denna ton
är posten som far bort och brandwagten som ropar;
Men som min forskande person
i intet fall är nöjd med en suppositión,
så skyndar jag mig upp mot Slottet ifrån bron;
wills inwid Storkyrkan jag trängs af stora hopar
af folk, som redan hastat hit,
att se på dragningen af Nummer-Lotteri't;
en stiftelse som har den priswärda tendencen,
(fast tadlarn skriker jemt på deß förderflighet)
att wäja Stockholms Allmänhet
att uti elalt spel behålla contenancen.
Dock, huru spelet än må gå,
skall sinneslugn hos mig åtminstone ej fela:
ty jag är en utaf de få,
som winna just derför att de ej nånsin spela.
Bakom ett skrank, Gud wet af hwad architektur,
står Werkets Direction, som fogeln i sin bur,
och likSom Lotteri't på säker fot sig föder.
Der ser jag lyckans hjul som mängdens pengar öder,
fast det är sällsynt nog att få en skärf derur.
Allt tillreds uppenbart. De skrifna nummer-lappar
uppwisas, wecklas in, i hjulet läggas ner;
på det att syndaren som tappar,
må öfwertyga sig att det methodiskt sker.
Med hwita handskar på och duk på ögat bunden,
står barnhusgossen der, och wäntar på den stunden
då dragningen sin början har.
Nu wrides hjulet om. — En bullrande fanfare
uppstämmes, till signal, af pukor och trumpeter;
(ty fastän Lotteri't publikens pengar tar
ger den likwäl en tröst mot spelets widrigheter.) o. s. w.
Nummet tillåter oß ej ett längre utdrag.

Litterära Underrättelser.

Tyskland: Före midten af sistförflutna århundrade war Shakspeare här knappast känd till namnet. Så mycket allmännare är deremot nu kännedomen om honom utbredd, och han räknar bland den bildade claßen ej blott talrika beundrare, utan äfwen många som med hans innerSta äro rätt förtroliga. Den förSta, som benödade sig att göra honom känd hos sina Landsmän och för honom bereda en wänlig sinnesstämning, war Elias Schlegel, men som ifrigt motarbetades af Gottsched och hans Schola. Snart uppträdde dock Lessing, med segrande kraft grundläggande hans anseende. Flere af de utmärktaSte honom följande Wittre sökte dels utbreda kännedomen om hans skrifter, dels upptäcka det omätliga djupet af hans snille. Wieland och Eschenburg, men i synnerhet A. W. Schlegel och Voss hafwa dertill kraftigt werkat genom öfwersättningar. Schlegels öfwersättning, som oaktadt denne sistnämde medtäflare bibehållit sig wid sitt wälförtjenta anseende, är utförd med en sådan konstnärs-skicklighet, att den framställer en lefwande afbild af sitt original, och således fullkomligt fyller deras behof, hwilka bristande kännedom af originalspråket nekar tillträde till urbilden. Den har i allmänhet lyckligt uppfattat och återgifwit andan, tonen, färgen, med ett ord allt det wäsendtliga, utan att ängsligt efterjaga en pedantisk trohet i alla de smärSta detaljer. Skada att han ej i sin helhet utfört den plan, hwartill han framför alla syntes kallad, att utgifwa en fullständig Tysk Shakspeare. Han har afbrutit sin öfwersättning med förra afdelningen af 10:de delen, hwilken utgafs 1816. Nya upplagor af flere delar hafwa innewarande år utkommit i Berlin, men Rec. känner ej huruwida de innehålla några förändringar. Voss uppträdde, i förbindelse med 2 sina söner, med anspråk att deras öfwersättningar i trohet skulle öfwerglänsa deras föregångares. I wisst afseende är det också sannt att de i sitt försök lyckats, så wida man endaSt har afseende på sjelfwa den yttre formen. Men detta öfwerträffande wärde är ofta köpt med uppoffring af något wäsentligare, af det friska, förliga lifwet, och deßa öfwersättningar kunna ej befrias från förebråelse för ett något petrificeradt maner. Såsom en Philologisk hjelpreda wid urskrif-

tens läsande äro de särdeles förträffliga, emedan författarne med allvar studerat sitt original och med granskning både i Öfwersättning och Commentar nedlagt resultaterne af sina forskningar. Tyska publiken har icke warit af fullkomligt lika tanke med Voß rörande wärdet af detta hans arbete. Åtminstone har den icke med wärma understödt utgifningen, hwarföre Brockhausiska Bokhandeln, som utgifwit de 3 första delarne, hwardera innehållande 4 stycken, skiljt sig från förlaget. Fortsättning har dock på annat ställe utkommit, och Rec. har sett att 5:te delen innehållande 1:ste Abth. K. Heinrich V och K. Heinrich VI, 1:r Th. helt nyligen blifwit utgifwen i Stuttgart. I sammanhang härmed kan äfwen anmärkas, att Klingemann bearbetat ett af Shakspeares stycken, Hamlet, för Theatern, enligt de fordringar man nu gör sig af densamma, hwarwid han följt Goethes antydningar i Wilhelm Meisters Lehrjahre samt Schlegels öfwersättning. Schröder war den som först för Tyska Scenen bearbetade Shakspeare och genom sin utomordentliga konstnärstalent der beredde honom inträde. Men mängden har icke nog allvar, icke nog bildning för att kunna fatta och älska det, som gör honom till den nyare tidens största dramaticus; Man må således ej undra, om det ständiga jagandet efter det nya, det genom decorationernas omwärling och pragt retande, i förening med utmärkta actörers sällsynthet, gjort, att han ofta blifwit undanstött eller fördunklad af ganska medelmåttiga medtäflare.

Många hafwa bemödat sig att genom antydningar eller förklaringar sätta de Shakspeariska arbetenas inre betydelse och wärde i en klarare dag. Deribland må nämnas Goethe, A. W Schlegel, Tieck, m. fl. och senast Franz Horn, hwilken i sin förträffliga Roman Bertha, oder Liebe und Ehe, medelst utweckling af charaktererna i Macbeth, gaf ett prof på huru han fattat Shakspeares anda. Han har sedan widlöftigare utfört detta ämne i ett deråt egentligen egnadt werk: Shakspeare's Schauspiele erläutert von Franz Horn, Th. 1, Leipz. 1823, hwilket wittnar om en förtrolig bekantskap med deßa odödliga Skaldewerk och en derpå grundad warm kärlek och aktning. Schlegels anwisningar har han wisserligen ej lemnat obegagnade, men dock tillika med sjelfständig tanke och forskning utfört sitt werk. Han har derwid ej på deßa organiskt fulländade skapelser anwändt den anatomiska knifwen, för att sönderdela dem lem för lem tills han nådde lifwets källa; utan han har snarare sökt göra dem äfwen för mindre skarpa ögon klara och genomskinliga, så att fullkomligheten af deras inre byggnad med en blick kan fattas, och ögat, trängande till hjertats innersta djup, märka huru den friska bloden derifrån i kraftiga pulsslag utströmmar i de aldraminsta ådror och lifwar hela den sköna gestalten. Efter en inledning, som sönderfaller i 2 afdelningar: Shakspeare in Deutschland och Shakspeare im Auslande, har han förklarat Macbeth, Julius Cäsar, Kaufmann von Venedig, König Lear, Romeo und Julia, Viel Lärm um Nichts, Titus Andronicus och Othello. Tieck har länge warit sysselsatt med utarbetande af ett större werk öfwer Shakspeare, och i denna afsigt företog han en resa till England 1817 för att på stället samla allahanda dithörande upplysningar. Han har nyligen utgifwit: Shakespeares Vorschule, Band. 1. Leipz. 1823, hwaruti han i företalet meddelat åtskilliga intressanta historiska upplysningar om den äldre Engelska Theatern och i synnerhet om Shakspeare och hans samtid. Detta är dock endast att anse som antydningar, ty den utförligare behandlingen och bewisförandet utlofwar han i sitt större werk, hwilket nästa år skall utkomma. Denna Vorschule innehåller öfwersättningar af trenne skådespel från Shakspeares tid: 1. Die Wunderbare Sage von Pater Baco, Schauspiel von Robert Green; 2. Arden von Fevershame eine Tragödie, af en onämnd författare, hwilken Tieck dock tror hafwa warit Shakspeare sjelf; 3. Die Hexen in Lancashire, von Thomas Heywood. Öfwersättningarne härröra ej från Tieck, men äro af honom genomsedda och förbättrade.

Såsom bewis huru allmänt Shakspeare läses i Tyskland kan slutligen nämnas den upplaga af hans Dramatiska werk, som utgifwes af Bokh. Ernst Fleischer i Leipzig, emedan deß beskaffenhet i jämförelse med priset förutsätter ett säkert hopp om en ofantlig afsättning. Den skall utgöra en volum i octav och omkring 50 ark, största Lexikonsformat, på velinpapper, tryckas i spalt med nya ej altför fina stilar och subscriptionspriset utgöra blott 2 Thr. 18 groschen.

Subscription på åfwanstående upplaga af Shakspeares Dramatiska werk mottages hos Palmblad & C. med 5 Rdlr 16 sk. B:co; subscriptionstiden upphör d. 10 Dec.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 95. Den 27 November 1823.

Recensioner:

Äldre och Nyare Swenska Historien i sammandrag. Utgifwen till tjenst för Ungdomen. Linköping, Petre, 1823. 100 sidd. 8:o.

Man tror i allmänhet intet wara lättare än att författa compendier till nybegynnares tjenst. Wi hysa en alldeles motsatt öfwertygelse. Ty, förutan noga kännedom af ungdomen och hwad denna lättast begriper och warmast älskar, fordras äfwen att sjelf öfwerse den wettenskap, hwaraf man will meddela andra en öfwersigt. Båda deßa fordringar äro stora och magtpåliggande. Ungdomen kan jag ej tillbörligt känna ej tillbörligt framträda som deß lärare, så wida jag icke hör till deßa lyckliga naturer, hwilka genom alla åldrar bibehålla det ungdomliga sinnet och ett för allt herrligt och priswärdt så klappande hjerta, som någonsin ynglingens eller gossens. Då denna fordran sträcker sig till alla ungdomslärare, måste den ännu mera böra inskärpas hos dem, som wilja företaga sig att författa läroböcker för ungdomen. Den senare af de ofwannämnde fordringarne är äfwen icke så lätt tillfredsställd, som mången tyckes inbilla sig. Ty icke öfwerser man en wettenskap efter flyktigt bläddrande i flere eller färre compendier, som i bästa fallet endast lemna resultater af *sina* författares forskningar och deras åsigter, hwilka, af en annan uppfattade, blott kunna återgifwas desamma eller, snarast må hända, fördunklade. Och om det är oförlåtligt att inför äldre och mognare wettenskapernes idkare, hwilka sjelfwe äro i förmåga af pröfning, anföra flärd och mindre noggranna uppgifter, så måste wäl detta ännu mera wara fallet, då framställningen sker för yngre lärjungar, som med fullt förtroende öfwerlemna sig åt lärarens och lärobokens underwisning. Derföre långt ifrån att anse en lärobok wara det, hwarmed en författarebana bör taga sin början, tro wi snarare en sådan wara det, hwarmed den bör slutas, det innersta i templet, deß allrahelgaste, dit ingen annan än wettenskapernes öfwerste-präster borde få inträda. Hwad wi här yttrat om compendier i allmänhet äger sin fulla tillämpning på de historiska i synnerhet. Bland den mängd af facta, som hopa sig framför åskådarns syn, hwilka äro wäl de wigtigaste, hwilka de som han företrädeswis bör utwälja till meddelande? Huru skall han kunna pröfwa detta, om han icke känner alla, eller åtminstone de flesta ifrågawarande; om han icke är utrustad med den historiska skarpsinnigheten, den klara blicken, som inträngер i sakernas sammanhang och öfwerser hufwudlänkarne i den fortlöpande kedjan? Ett godt historiskt compendium kan, efter wår mening, icke blifwa annat än framställning af författarns egna åsigter af historien, ett reflecterande, som, till sin natur individuelt, hos hwarje författare med den minsta sjelfständighet måste slå olika ut, och till följe häraf alldeles icke är något, som af en annan kan eller bör efterapas. De historiska sammandragen äro således wida skiljde från större historiska konstwerk. Då i de senare sakerna böra framställas så rena och

med så liten inblandning af författarns individualitet, som möjligt, är åter författarn i compendierne allt, det är sättet, hwarpå han ser saken, som här hufwudsakligen kan komma i fråga. Många hafwa derföre menat, att inga historiska sammandrag kunna eller böra författas; wi äro fullkomligen ense med dem, så wida de dermed förstå compendier i historien, författade på samma sätt, som större historiska konstwerk. Men såsom resultat af en med historiskt sinne utrustad persons forskningar äro de icke utan wigt, och i alla fall hwarken kan eller bör det förekommas, att lärarens åsigter fortplantas på hans lärjungar. Emedlertid wore det wißerligen önskwärdt att ungdomen så tidigt, som möjligt, erhölle en mera utförlig historisk läsning. Den skulle derigenom utan twifwel fatta kärlek till ett studium, som bör gå igenom hela lifwet, som har så mycket inbjudande och är ett så nödwändigt willkor för all sann bildning.

Anwänder man nu denna mättstock wid pröfningen af föreliggande arbete, är domen snart färdig. Icke uttalar det någon lefwande insigt i ungdomens behof; icke heller bewisar det någon djupare kännedom af Sweriges historia. Utan hållning och fast plan har Författarn egnat en fjerdedel af detta lilla werk åt hedniska tiden, den andra åt catholska, medeltiden, och sista hälften omfattar Konungarne ifrån och med Gustaf den förste. Wid denna sista delen wilja wi icke länge uppehålla oß: den utgör i allmänhet ett torrt register på krigshändelser, hwilka till den grad upptagit Författarns uppmärksamhet, att i Carl XI:tes historia, som fyller 3 sidor, icke stort mera finnes anfördt om inre tillståndet i landet, än att reductions werket *) beslöts 1680, att en commission medsattes till pröfning af Förmyndarnes förhållande och att Konungen samma år förklarades för enwäldig (tydligast likwäl blef detta först uttaladt i Ständernes förklaring 1693). Den enda rent inhemska angelägenhet, som i Carl XII:tes, 5 sidor upptagande, historia förekommer, är att Ulrica Eleonora år 1713 intog säte i Rådet. Som profbitar på Författarns kunskap i Fäderneslandets

*) Hwad härmed förstås är alldeles icke förklaradt af Förf.

historia få wi anmärka följande: sid. 3 anföres att Swenska folket i början lefde fullkomligen nomadiskt, en sats, hwarpå inga af Rec. kända bewis äro förhanden. Detsamma gäller ock om uppgiften, sid. 4, att Gylfe war kunnig i de gamle Persers och Egyptiers wisdom. Samma sida säges Frigga, som jemte Oden och Thor dyrkades i Upsala, warit wishetens Gudinna. Wäl yttras på ett ställe i Ägisdrekka att Frigga kände ödets beslut, men wisheten war säkert icke hennes hufwudsakliga kännemärke, icke heller stämmer det öfwerens med Adams af Bremen beskrifning på den 3:dje Upsala gudomligheten. Hwad som, sid. 6, berättas om de 3:ne eder Swenska Konungarne i hedendomen aflade, är utan all historisk grund. Att de i allmänhet och alltid wid Bragebägarn lofwade att utwidga sitt rikes gränsor är också falskt, ehuru Ingiald Illråda gjorde detsamma. Motsatsen af Författarns påstående ser man hos honom sjelf, sid. 8, hwareft Swegdur säges wid Bragebägarn hafwa lofwat att besöka Gudhem. Sid. 7 förmäles Oden låtit rista sig med swärd, ehuru det, enligt Sturluson, skedde med spjutsudd, geirsodd, ett sätt, hwartill Oden sjelf war uppfinnare, äfwen enligt Författaren. Sid. 8 berättas Upsala Öde hafwa blifwit bewiljadt af de frie husfäderne. "Dessе husfäder, Fylkes- eller Härads-Konungar kallade, woro i sina distrikter sjelfmyndige, men erkände likwäl Upsala Drottar för öfwerherrar". Förf. tyckes således anse sjelfwa folket för trälar, efter orden: de fria husfäderne och fylkeskonungar, skola wara synonymer. Samma sida omtalas Swegdurs resa till Wodinska (!) orten och att han omkom i Göthiska (!) handelsstaden Olbia!! Sid. 11 säges Konung Alf warit tystlåten, storsint och otidig. Detta sista ord är en högst misslyckad öfwersättning af Sturlusons: óþýdr, som betyder: sluten inom sig, sträf i wäsendet. Lika olycklig är Förf. i tolkningen af Yngwars tillnamn: Harra, som skall betyda: den store. Wäl heter store på Isländska hår, men den store heter hinn háfi, och Harri eller Harra är i sjelfwa werket icke annat än en förändrad form af Herre (A. S. Heara). —

En mängd dylika anmärkningar skulle kunna göras wid i frågawarande arbete, men Rec. har nog länge uppehållit sig wid ett werk, som endast genom sitt mål: Swensk Historia för Swensk

Ungdom, påkallar någon uppmärksamhet. Som prof på Författarns råsonnering, hwilken likwäl, till deß beröm sagdt, sällan framträder, må slutligen anföras: "Christian II med sitt inskränkta förstånd war den illfullaste emot Swenska namnet, den nesligaste, den inbundnaste, den fintligaste att upptänka försåt, den mest under sken af kärlek och wänskap smilande att dölja en besluten hämnd. Christian bar namn af Christen, men war både hemlig och uppenbar fiende till Gud, Kyrkan och sina Riken; han lät utgjuta strömmar af det förnämsta menniskoblod i Nordens hufwudstäder, och uppfyllde Landet med galgar, mord och rån. I hans tigeraktiga förnöjelse att åskåda de mördades qwal och höra deras bittra dödsrop, saknades icke mera än att hans undersåtare, bedragne af hans heligaste brutna löften, ej hade flera än en hals, som han kunde söndersarga, skicka den till Rom och der undfå qvitto på Nordens ödeläggning och hugnas med aflatsbref att få förstöra Nordens grundwalar". (sid. 51).

Hennes Kongl. Höghet KronPrinsessan Josephina Maximiliana Eugenia Napoleonas Härkomst från det Kongl. Wasa-Huset. Mariefred, Edman, 1823, 14 sidd. 8:o.

Till de Ättartal öfwer samma höga föremål, som Hrr Rothlieb och Liljegren i Stockholm utgifwit, kan man nu lägga denna lilla Uppsats från Landsorten. Den uppräknar i korthet Wår KronPrinsessas Ättledning från Kon. Gustaf I:s Sondotter Carl IX:s dotter Prinsessan Catharina, som war gift med Pfaltzgrefwen Johan Casimir. Man finner häraf att Sweriges nuwarande KronPrinsessa är Kon. Gustaf I:s Son-dotters dotter-dotters dotter-dotters dotter-dotters son-dotters dotter-dotter.

Litterära Underrättelser.

Upsala: Utdrag af Upsala Academies Prälections Catalog från d. 1 Oct. 1823 till samma tid 1824.

(Forts. fr. N:o 93.)

Adjuncter:

Medicinska Facultéten: Henr. Wilh. Romanson, Med. Doct. Med. Theor. & Pract. Adjunct, Professor, Chirurg wid Acad. Nosocomium; Göran Wahlenberg, Med. Doct. Botan. Demonstrator; Jacob Nicl. Lindström, Med. Doct. Anatom. Prosector; Carl Pet. Forsberg, Med. Doct. och Chir. Mag. E. O. Botan. Demonstrator. —

Philosophiska Facultéten: Olof Gust. Schilling, Astron. Observator; Johan Tranér, Liter. Hum. Adjunct, Professor; Pehr Sjöbring, Linguar. Orient. & Gräc. Adjunct; Elof Wallqwist, Chemiä Laborator; Henr. Falck, Mathem. Adjunct; And. Södermark, E. O. Gräc. Litt. Adjunct. — Œconom. Pract. och Philos. Adjuncturerna vacante.

Docenter:

Theologiska Facultéten: Carl Georg Rogberg, Theol. Cand. Seminarii Docens och Theol. Fac. Notarius, läser öfwer Homiletiken i Seminarium Onsd. och Lörd. kl. 8; Jon. Arv. Winbom, Theol. Cand. Exeges. S. Docens, Consist. Eccl. v. Notarius; Lars Laurenius, Theol. Cand. och Docens; Joh. Adolf Säve, Theol. Cand. och Docens.

Juridiska Facultéten: Jac. Edv. Boëthius, Phil. och Juris Doct. Juris Patr. Docens; Stephan Joh. Wijkman, Phil. och Juris Doct. Juris Pract. Docens.

Philosophiska Facultéten: Joh. Henr. Schröder, Ord. Bibliotheks Amanuens, Præfectus Numophylacii: Lärdoms-Historien; Ol. Bredberg: Romerska Literaturen; Gust. Wilh. Gumälius, E. O. Bibl. Amanuens: Gräkiska Literaturen; Israël Bergman: Astronomien; Adolf Törneros: Latinska Språket; Eric August Schröder: Theoretiska Philosophien; Christian Eric Fahlcrantz: Arabiska Språket; Pehr Dan. Amad. Atterbom: Universal Historien; Carl Ol. Delldén, Juris Utr. Cand.: Practiska Philosophien; Wilh. Fr. Palmblad: Swenska Historien; Olof Arrhenius: Æsthetiken; Fredr. Rudberg: Mathem. Infer.; Isac Sam. Widebeck: Theoretiska Physiken; Carl Joh. Fant, E. O. Bibl. Aman.: Politiken; Claës Ol. Ram-

ström, E. O. Bibl. Aman.: Hebreiska och Arameiska språken.

Språk- och Exercitii-Mästare:

Ol. Malmerfeldt, Stallmästare, R. S. O.; Israël Strömberg, Tysk Språkmästare; Ol. Er. Roselius, Ritmästare; Joh. Chr. Fr. Häffner, Kongl. Hof-Capellmästare; Jon. Kullenberg, Dansmästare; Gust. von Heidenstam, Fäcktmästare. — Fransk Språkmästare vacant.

Akademiska Bibliotheket är för lån af Böcker öppet alla söknedagar i weckan kl. 3 till 4 e. m. äfwensom tillträde lemnas till Akademiens öfriga Musäer och Inrättningar. Efter särskildt anslag wisas Kongl. WettenskapsSocietetens Naturalie-Samlingar i October månad Höstterminen samt April och Maj Wårterminen.

Lärda Nyheter

Stockholm: I anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Circulair d. 26 Mars detta år angående insändande till Kongl. Bibliotheket i Stockholm af Manuscripter af Sweriges äldre Lagar, för att begagnas wid den åt Juris Adjuncterne Doct. Collin och Doct. Schlyter uppdragna redaction af en ny upplaga af deßa Lagar hade i sistl. Octob. månad till Kongl. Bibliotheket inkommit omkring 100 Manuscripter af nämnde slag, hwaribland 43 från Upsala Akad. Bibliothek, 13 från Lunds-Akad. Bibliothek, 5 från Skara Gymnasii Bibliothek, 22 från Hans Excellence Hr Grefwe Brahes Bibliothek på Skokloster, 3 från Hr Baron Sacks Bibliothek på Bergshammar, 1 från Hans Excellence Hr Grefwe Flemings Bibliothek på Lyding, m. fl. som dels från enskilde personer, dels från Kyrkors och Domstolars Archiver blifwit insände. Manuscripterna från Linköpings och Wexiö Gymnasii Bibliotheker hade ej ankommit. Ibland de Manuscripter, hwarom för öfrigt kunskap erhållits, är en Codex membran. af Helsingelagen, tillhörig Bruks-Patronen Magister Sam. Berglind på Tjernnäs Bruk i Gestrikland, så mycket märkwärdigare som den är det enda Mscr. af samma Lag, som hittills blifwit upptäckt. Denna dyrbara och nitida Codex, tillika med en samma Egare tillhörig Codex Chartac. af Kon. Magni Eriksons Lag eller Medellagen hafwa af Egaren blifwit sände till Hr Förste Archiatern och Ridd. von Afzelius och deponerade i Upsala Akad. Bibliothek för att hållas utgifwarne tillhanda. Utgifwarne hafwa denna sommar besökt åtskilliga Bibliotheker i Södermanland och ÖsterGöthland och ämna nästk. sommar åter besöka Köpenhamns Bibliotheker. Arbetet med WestGötha Lagens redaction fortsättes emedlertid oafbrutet, och man hoppas att denna Lag snart kan läggas under preßen.

Upsala: Hans Excellence, En af Rikets Herrar, StatsRådet m. m. Grefwe M. Rosenblad har till Akademiska Bibliotheket öfwersändt en samling af de BibelUpplagor på flera språk som Brittiska BibelSällskapet i London tid efter annan af trycket utgifwit och hit förärat. Samlingen utgör 53 Volumer i åtskilliga formater.

Phys. Profeßorn, R. N. O. Mag. Zach. Nordmark samt Mathes. Profeßorn, R. N. O. Mag. Jöns Swanberg hafwa blifwit kallade till Ledamöter af Wettenskaps Societeten i Philadelphia.

Theol. Docenten och Candidaten, Mag. Jon. Arv. Winbom har blifwit utnämnd till Notarie wid Consistorium Ecclesiasticum härstädes, efter afl. Profeßorn L. N. O. Doct. Jon. Ulr. Almquist.

Juris Patr. & Rom. Adjuncten, Jur. Utr. Doctorn, Mag. Carl Joh. Haggren afled härstädes d. 25 sistl. Octob. i sitt 40 år. Han war född i Strengnäs 1784, der fadern war Eloqu. Lector. Ankom till Upsala Akademi 1803. Blef der Philos. Mag. 1809 och Jur. Utr. Doctor 1810. Docens i Juridiska Faculteten s. å. och Adjunct 1819.

Juris Patr. Docenten och Acad. Canzlisten, Jur. Utr. Doctorn Mag. Jac. Edv. Boethius är förordnad att under vacancen föreståå Juris Patr. & Rom. Professionen härstädes.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 96. Den 1 December 1823.

Recension:

I. Ξενοφωντος Αναβασις Κυρου. Xenophons Berättelse om Cyri Fälttåg; öfwersedd text med bifogade anmärkningar, historiska och geographiska upplysningar, charta och ordbok, till swenska ungdomens tjenst utgifwen af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, XVI, 272 sidd. 8:o.

II. Ordbok till Xenophons Anabasis af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, 138 sidd. 8:o.

I wårt widtfamnande tidehwarf, då dels mängdens sträfwanden, sjelfwiskt rigtade nästan blott på det förbiilande ögonblicket, med och utan afsigt underminera ett alfwarligt studium af hwad som ligger bakom i en olikartad fornwerld, dels den hwimlande mångfalden af läroämnen, som i mer eller mindre ny och behagssjuk skepnad trängas att göra sina eröfringar på läsande menniskor, twingar de mindre brokigt utstyrda gamla Classici i sin urmodiga enfald att hålla sig undan på höfligt afstånd, — då med ett ord allwetenhet är en pligt, från hwilken första dispensen lemnas i den gamla litteraturen, — i en sådan tid skulle man knappast wänta, att se män af utmärkt natur och skicklighet egna sin werksamhet åt ett fält, på hwilket man skulle förmoda att ett städse inskränktare antal söker någon frugt för sin själs näring.

Emedlertid är det en glädjande syn, att hos de tongifwande Europas folk se den gamla Classiska litteraturen ännu drifwas med en wiß iswer, eller snarare med ett nyfödt intereße. Huru genomgripande deßa studier äro i fråga om hopen af dem, som bära namn af bildade, wågar man ej afgöra. Dock synes något mer än hyllornas förstärkning wara drifjäder och syftemål för den mängd af philologiska arbeten, som England, Frankrike och i synnerhet Tyskland dageligen och ymnigt sänder ut i ljuset. Redan det frodiga ogräset anger på afstånd bördigheten, och wid en närmare bekantskap träffar man ett betydligt antal förträffliga arbeten i det slaget, foster af mångsidigt utbildade och mognade själskrafter, der nemligen humaniistisk och philologisk bildning, djup språkforskning in i deß minsta delar, widsträckt ålderdomskunskap och öfrig lärdom sammanwerkat till de lyckligaste resultater af en kritik, lika fri från empiriskt slafweri, som sjelfswäldet af ögonblickets nycker och wrångwisheten af härdnad fördom *).

Detta allt synes antyda ett medgifwande af många bättre naturer, att undan den stora intellectuella syndafloden man behöfwer söka ett Ararat, dit det wexlande swallet ej räcker, — att, ehuru wår bildning i många afseenden wärt de gamlas öfwer hufwud, den dock i mycket rännt opp nog

*) Wolf, Hottinger, Görenz, Gernhard, Bremi m. fl. förtjena att kännas mer än till namnet

gänglig i wärken för att kunna umbära den robustaste antikens stöd, — att ehuru de Gamle ej hjelpa till att tända och underblåsa den feberartade eld, hwarefter den moderna bloden trängtar för att komma i häfning, wi likwäl i många fall widljuset af forntidens snillen, som lugna stå i oförwansklig klarhet på oupphinnelig höjd, behöfwe lysas tillbaka till naturen.

Genom otaliga synliga och osynliga trådar äre wi fästade wid den Classiska werlden; och med all agtning och kärlek för det sköna, ädla och stora den nya tiden framalstrat, kan man dock hafwa anledning till den fruktan, att om i närwarande period, — då de många gäsande elementerne ännu knappt antyda, huru och till hwilka skapelser de skola förena sig — om nu, säger jag, deßa trådar afskures, skulle wår skimrande pappersculptur ila såsom en arm pappersdrake bort i de grå molnen. Med wåra mångtusende skrifwande armar kunne wi aldrig uppföra något sanningens och skönhetens tempel, utan att hafwa för ögonen det rent mensklig a, såsom en Polyklets canon. Alla tiders snillen blifwa canoniseringsmässige endast i förhållande till den grad, hwari de på sitt enskilda sätt uppfattat och anwändt denna regel, och de snillen, som förlora den ur sigte, lemna, med all deras genialitet, blott på sin höjd ett geniaktigt slagg. Men det är just hos Antiken, som man tills widare möter detta rent mensklig a, detta gedigna mest framstående och klarast uttalad, så wäl i innehåll som form. Äfwen hos de gamla träffas en maßa af det odugliga, och fäster man sig endast wid det ytterst a i stället för wäsendet — wid återskenet i wattnet i stället för den solida gestalten — så låder det odugliga lätt wid; men så ligger ock hos dem orenligheten så mycket mer obesköjad, till en lättare fränsöndring för ett rent sinne.

En hufwudsaklig skilnad mellan de gamla och oß ligger deri, att i deras productioner (hwilket äfwen gäller om deras borgerliga förhållanden) en större yttre likformighet röjer sig, som wid ett ytligt betraktande synes wara en till roten gående enformighet mellan dem alla. Detta är dock icke så; ty skarpare än hos oß, yttrar sig hos dem en sjelfständigare, friare, men af wilja bunden, individualitet. Hos oß deremot förspörjes lätt en större inre likhet: nästan samma grundton ljuder i oß alla, och hwar för sig representerar snarare slägtet, än sig sjelf; ty individualiteten är wäl i yttre mått större, men wilkorlig, egensinnig, man wet ej sjelf huru, — likson hos wärken. Man kunde säga, att de gamla woro hwar för sig mer personer: wi snarare olika exemplar, i jämförelse med dem. — "Men i den händelsen wore ju wår tids utweckling också från en annan sida naturlig?" — Wälan! men ej rent mensklig, — och så länge wi ännu äre menniskor, äre wi wäl pligtige att så mycket som möjligt twinga den mensklig a kraften inåt till sig sjelf, för att ej, genom ett sjelfswäldigt handlöst urartande, utbreda oß i plantans likson nyckfulla hurgskott. Och man måste medgifwa, att wi uti nu-tidens snilleakter blott sällan skåda den swällande kraft, som tyckes wilja bryta lös och likwäl präßas tillbaka inom skrankor, — men skönhetens skrankor. Så är Shakespeare classisk; ty hos honom skönjes denna oerhörda ymnighet, som, sjelfdämd, sällan rinner öfwer. Wäl träffar man stundom en plastisk harmoni, men ofta ligger deri ett njuggt sparande på kraften, för att ej löpa fara af deß öfwerswall, ofta gömmer den ett swagt, ofta ett lumpet ämne. Hos många andra äfwen store snillen brister antingen den otyglade genialiteten fram ända till onatur genom en ensidig rigtning, eller ock wäxer den ut i öfwerlopps-organisationer; hwilka i alla fall blifwa en odygd. Få stadna jämt wid den lyckliga punkt, då tungan står rakt i wågen. På de lägre snille-graderna går det ännu wärre till, genom absolut brist på hållning: skuggor affkugga hwarandra, drömmar drömma om drömmar, så länge tills de sista förswinna i noll. Mängden illfänas att afkasta sig naturens band, och sträfwar, likson foglarne i Aristophanes, att bygga sig en ny natur imellan himmel och jord, men som är lika lösryckt från båda. Om Grekerne kan man deremot säga, hwad i Anthologien (4,27) säges om Homer: "de uppfunno naturen," och fasthöllo den instinktlikt i all deras diktan och traktan: och om det äfwen skulle hafwa stadnat wid blotta uppfinningen, så blir det oß alltid nödigt, att troget och alfwarligt blicka tillbaka till dem, för att ej mista landkänningen, och förirra oß på fjerran osäkra hafsrymder. Dermed menas ej, att wi skole bilda oß regressift tillbaka till de gamla. Detta wore omöjligt, då hwar sak hafwer sin tid.

Nu har tiden sin tid, och mer än någonsin har Kronos nu fått magt öfwer oß. Det wore ock orätt; ty högsta upgiften för wårt slägte är att sammansmälta twänne fastorer, concentrisk hållning i den individuella kraften och ideernas universalitet, till en gemensam stor product. Men dertill fordras ock omdwikligen, att i skötet af wår cultur bibehålla och åter uptaga de gamlas, såsom den gamla naturfriska centralkärnan i den rastlöst fortrullande lavinen.

Rec. skulle gerna, i fall rummet och tillfället medgäfwe det, fullständigare utweckla och tillämpa detta ämne; dock föreställer han sig, att deßa hufwuddrag möjligen torde wara i sig sjelfwa tydliga nog, för att gifwa läsaren anledning till betraktande blickar in i det enskildta. Ja! Rec. hade aldeles afhållit sig ifrån deßa förelöpande anmärkningar, om ej han jemte mången annan funnit med ledsnad, att man här i landet står på en något twetydig fot, ett förhållande af groll, med de gamla Classici. Man har en tid bortåt bemött dem nästan som gamla orklöfsa hjon, de der af erkänsla för långliga trogna tjenster tolereras i husen och erhålla nödtorftig agtning och ans, i afbidan på deras förr eller sednare timande hädanfärd. Småningom börjar man dock tröttna wid detta påhäng, som ändå drar borrt tid undan nödiga eller sjelftagna hushållsbestyr. Försummandet af Latinet, tycker man, kunde wara förlåtligt, af Grekiskan tillåtligt; och Hebreiskan injagar redan genom det pedantiskt spöklika namnet en panisk rysning. Då komma Scholordningar husfaderligt manande: "kåre! skölen dem beskedligt! de ha dock i sina dar warit hedersmän. Låten dem då ej aldeles förgås! Tiden räcker wäl det ongtadt till allt." Dermed går det då sin lama gång. Men nu, wid denna consummatio sæculi, då man will hafwa ingen ting annat än nytt, en ny jord och nya himlar, börjar man ock höra brutna halfqwäfda röster: "Hwad! om man skulle indraga det swåra studium af de gamla. — — Man mißtyde ej meningen! Frågan wore, om det skulle blott så länge indragas, tills det blir t. ex. — för sent" *). De gamla språken, äfwen Latinet böra, yrkas det, i ungdomens bildning lemna rum för andra patriotiska-

*) Ett i resultatet så lydande slingrigt Da Capo af det gamla ärliga: Græca sunt; non leguntur hörer man i detta årets Argus. Argi synkrets utwidgar sig allt mer, och han

wäpnar nu ögat N:o 86 med en insändares grumliga lorgnett, för att blicka på de af honom, för annat hufwudbry, aldeles förgätna classiska språken. Genom afståndet få deßa för betraktaren ett nog orimligt utseende, för att kunna anwändas till den första språkunderwisningen. Grekiskan tyckes honom redan draga sista pusten, hwarföre han ej pröfwar wärdt, att kosta derpå en sista smörjelse. Men Latinet — deß Grammatik är det abstractaste af allt abstract. — Men allt kan ju bli abstract in infinitum, och är man nog orimlig, att låta både α och ω i ett studium på en gång blifwa föremål för en goßes forskning, så upstår samma swårighet med hwad språk som hälst, ja med sjelfwa alphabetet. Om detta kan också mycket lärdt och abstract sägas: men skulle man nu derföre upskjuta deß inhemtande, tills man är nog gammal och mogen, att följa med Hr Profeßor Böckh i deß abstracta afhandling om Bokstäfwerne? Men efter man bäfwar så för det abstracta, wore det icke då en rar sak, om man för barnen kunde hos naturen utwerka uppskof med det första wåldsamma steget af abstraction, som är sjelfwa medwetandet, tills de wid mogen ålder, förut, det förstås, wäl födda och närda i fäderneslandets historia, Grundlagar, Statslära och deß pendanter, kunde ljunga fram med deras första: Jag. Detta hade blott den olägenhet, att man ej kunde nog hastigt swinga sig upp till snille, hwilket ett och annat publicist-genie, med all sin wiljas skapare-allmagt, swårligen mägtat åstadkomma, utan en från mjölkåren wäl underhållen sjelfreflexion. — Men ty wärr! kan ej abstraction umbäras af barn i deras spher, mer än af äldre menniskor i deras; ty hur wilja de eljest uttrycka en begriplig tanke. Derföre bör denna förmögenhet, wid sidan af de öfriga, klokt och måttligt uppöfwas äfwen hos goßen. Eller will man att hela goße-åldren skall framfamlas i en beständig erebus af outredda begrepp? — Hwad latinets ellipser, conjunctivus, genitivus med andra ej anförda stötestenar angår, så ligger

re saker, och sparas till en mognare ålder, i den föga undandolda öfwertygelsen, att genom detta uppskof skulle "det litterära charlataneriet äfwen anfallas och utdrifwas ur denna sin sista förskansning" *). Detta är ock i sanning mer än wäl be-

deras förklaringsgrund lika djupt om ej djupare i andra språk, och man måste i många fall återwända till Latinet, om man i de moderna will i deßa ämnen gå i botten. Hwarmed Latinet ersätter den förmenta bristen af artikeln, fordrar en för widlöftig förklaring. Men mången, som läser detta, torde förut med tämmelig grundlighet hafwa läst sin Homer, utan att, — innan det här nämnes — hafwa tänkt derpå, att hos denne Adam bland Europas Skalder artikeln icke finnes. Så litet wäsentlig är deß bestämningskraft, så litet kännes ens behofwet deraf, då ett språk har nog energi, att ändå gifwa klara föreställningar. — Men hwad föreslås då i stället såsom det första språkstudium? — Hwad annat, än det ömma modersmålet, och Tyskan sen? Emedan deßa ligga oß närmare. Men är då språnget icke ännu större för det waknande barnasinnet ifrån att kunna intet språk, till de första orden i modersmålet, än derifrån till de analoga i latinet, och likaså widare till hela claßer af ord och begrepp. Alla språk måste ju gå en concret wäg till själen, så wäl för barnet, som för den sämre folkklaßen i Frankrike och England, hwilken mottager gästfritt och utan motstånd willfrämmande ord ur Latinet och Grekiskan, och utan tillhjelp leta sig fram till deras betydelse. Först sedan man har orden in concreto gifna, börjar inbillningen och tanken att genom omärklig construction begränsa deras begrepps Schema. Således bör ej Latinet, ehuru fjärmare för oß, utträngas från sin urgamla rätt, när man ej kan neka det relatift större reda i former och sammansättning, när man der får det klaraste begrep om flexion, och deß grammatik är nyckeln till att begripa deß döttrar på sidolinien.

*) För alla rätta charlatanер, som weta hwarken ut eller in i sitt möjligen wälmenta men

räknadt; ty i en ålder, då man börjat mogna; inplantas ej så lätt spritt nya frön, och ännu mindre kan man wänta, att också deßa skola utweckla sig till en frugtbärande mognad. Att de gamla språken skola läras, men ej studeras, innebär genom deßa språks natur en motsägelse; ty de äro språk par excellence och till sin bildning rikare och mångsidigare, än att de kunna språkmästerligt och ceremonimästerligt inwaggas i hufwudet. Men detta studerande uteblifwer häldst wid mognare ålder, emedan då ej utan omak och smärta wanans skorpa bräckes. Att det äfwen då är möjligt, wet Rec. af ett par förträffliga subjecter, men han wet tillika, hwad olidelig och nästan själkufwande ansträngning det kostar, i jämförelse med den grad af lätthet, hwarmed en wäl underwist goße liksom insuper elementerna af det swåraste språkstudium och omärkeligt deri framskrider. Det är sannt: det första, som presenteras pojken af språkkunskapen, kan ej blifwa för honom något wälsmakligt bonbon, men så är det ju med all begynnelse till wishet: rötterne af kunskapens träd måste i alla tider behälla en wiß bäska.

fåwitska joller, som sedan de förkastat hoppet om religionens duglighet, wilja grunda en werld endast på den fäderneslands-enthusiasm, som skall pösa upp genom en rotlös och wißnande morals pottaska; — som, till afwärjande af egoismen för framtiden, wilja uppamma ungdomen i egoismen, genom att framlägga i synnerhet det närmaste och det concreta i synnerhet för en dunkel känsla, — ett förfarande, som, genom inwänjandet att taga det concreta blott såsom concret, just går ut på att fostra egoism, och att nedsänka menniskor, förbi djuren (hwilka röja åtminstone en ögonblicklig abstraction för hwarje förefallande casus) ned till rang med den craßa materien: — — för dem är naturligtwis allt grundligt sträfwande, som strider mot deras egen syncretistiska ogrundlighet, ett charlataneri. Se samma nummer af Argus.

(Slutet följer.)

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 97. Den 4 December 1823.

Recensioner:

N:o I. Titus, Skådespel med sång i 2 Akter, Efter Metastasio, Musiken af Mozart. Sthm, Nestius, 1823. 49 sidd. 8:o.

N:o II. Friskytten, Skådespel i tre Akter med sång. Af Fredr. Kind. Musiken af Carl Maria v. Weber. Öfversättn. första gången uppförd på Kgl. Stora Theatern d. 23 Apr. 1823. 2:a Uppl. Sthm, Nestius, 1823. 69 sidd. 8:o.

N:o I. Clemenza di Tito blef första gången i Wien uppförd på Kejsar Carl VI:s namnsdag d. 4 Nov. 1734. "Jag wågade ej att skillra Eder, säger Skalden i sin Tillegnan, men hela folket har igenkänt Eder under dragen af Titus: det är icke mitt fel, att Ni liknar honom. Segerrike Kejsare, om Ni ej öfverallt will igenkänna Er bild, så förböjder Ni Sånggudinnorna, att någonsin förherrliga heroerne." — Så yttrar sig Metastasio till samme Ny-romerske Titus, som öfwerlemnade sina trogna Catalonier till pris för Ludvig XIV:s och Philip V:s hämd, och lät tusende slagtoffer omkomma under bödelsyran. — Då detta stycke sedermera skulle uppföras wid Kejsar Leopolds Kröning med Mozarts musik, föll det i en fuskares händer, hwilken ej åtnöjde sig med att tillägga de sångpartier, som Tonsättaren kunde finna nödiga att begära, utan han företog sig äfwen, att deraf göra en alldeles ny omstöpning. Den swenska öfwersättningen är dock icke gjord hwarken efter Metastasios original, ejheller efter den tyska förfuskningen, utan är en sammansmältning af båda: Öfwers. har genom musiken warit bunden wid den senares plan och scenernas indelning; likwäl har han på egen hand gjort dialogen, men öfwerallt, der sådant warit möjligt, bibehållit Metastasios tankar. I det skick, hwari pjecen nu ligger för oß, är innehållet följande:

Sextus älskar Vitellia, men denna älskar Titus, och Titus älskar Berenice, en princeßa af utländsk börd. Vitellia lofwar dock Sextus sin hand, om han will mörda Kejsaren. Men Titus är Sexti wän och menniskoslägtets wällust. Likwäl samtycker Sextus:

Ty allt jag kan, blott dig ej öfwerge.

Annius kommer att förkunna, att Titus, af lydnad för lagarna, bragt statens wäl det tunga offret och återskickat Berenice. För sig sjelf begär han af Sextus dennes syster, Servilia, till äkta. Theatern förwandlas till Forum och Titus förkunnar, att han till sin gemål utsett den wärdigaste af Roms döttrar, — Servilia. Denna kommer för att af Annius höra det lysande öde, som wäntade henne, då hennes älskare med blödande hjerta förklarar sig willig att afsäga sig sina anspråk, för att bereda sin Kejserliga wäns, statens och sin älskarinnas lycka. Men Servilia uppoffrar Thronen för kärleken, och då Titus erfar denna förbindelse, uppoffrar äfwen han kärleken för wänskapen. Genom

ett misförstånd, som är wanligt i alla slags skådespel, tror Vitellia att det nya giftermålet är afgjordt, och uppmanar derför Sextus, att påskynda sin hämd. Sedan han bortgår, anländer Annius, med den underrättelsen att Titus, som denna dag tyckes wara i rage att gifta sig, utkorat Vitellia till brud. Hon förtjusas öfwer en lycka, som inom få ögonblick redan war twenne andra beskärd, will återkalla Sextus, men denne har redan störtat upp till Capitolium och återkommer med blodig dolk. Mellertid erfar man, att Sextus misstagit sig om sitt offer. Titus förhör honom; Sextus iakttager en enwis tystnad för att ej förråda Vitellia: i swenska bearbetningen är dock orsaken dertill förtegad. Efter detta samtal instörtar Vitellia och anklagar sig för det tillämnade brottet, för hwilket Sextus skall straffas; Titus benådar dem båda. Om han gifter sig med denna Furie, nämnes icke.

Ämnet för detta skådespel är ungefär detsamma som i Corneille's Cinna. Men om kärleken i båda är de sammanswurnes hufwudmotif, så gifwa tillika kärlek för frihet och fädernesland, hat mot förtryckaren och en rättwis hämd de sammanswurne i Cinna en högre adel. Titus wisar mer ädelmod än den fransyske Augustus, men då detta ej synes utgå från någon fast charakter, har denna ljufhet en bismak af slöskighet. De mångdubbla uppoffringar, som hopa sig inom några få scener, göra läsaren trött och ledsen. I originalet förekommer ännu en uppoffring till: der byter Annius sin mantel, som bär de sammanswurnes tecken, mot sin wäns, Serti, och uthärdar tåligt sin Förstes och sin bruds förebråelser, under de båda anse honom för en förrädare. Man ser således att det fordrats hela Mozarts förtrollande konst, för att kunna gifwa ett så swagt stycke ett rum bland de mest omtyckta operor, helst som denna opera under sin senare bearbetning förlorat den ursprungliga tjusning, som andas i alla Metastasios stycken, och hwaruti han af ingen bliswit öfwerträffad. Besynnerligt är, att detta skådespel, för att af musiken mottaga harmoniens förtjusning, måste afkläda sig den wälklang, som det redan erhållit från en annan konst. Men man wet, att Mozart ofta, likwäl för att åt sin konst odeladt tillegna hela trjumphen, på sitt snilles mäktiga wingar plägade bära de plattaste skalders sånger till odödlighet. Såsom ett prof på öfwersättarens behandling will Rec. anföra det wackra ställe, der Titus söker aflocka sin wän bekännelsen om haus brott:

Titus (ser sig omkring).
Hör mig. Wi äro ensamme. Dig frågar
Ej nu Augustus. Tala utan twång,
Förtro din wän den hemlighet dig plågar,
För Titus yppa hwad dig brottslig gör.
Jag låfwar dig, att Kejsarn det ej hör.
Kanske tillsammans wi en utwäg finna
För dig, att äfwen domarns tillgift winna.
Sextus (för sig).
Jag kan ej! tungans bruk är mig förment.
Titus (med någon stränghet).
Du tiger än? du synes dig besinna.
Så tala, snart kanske blir det för sent.
Sextus.
O! af barmhertighet min dom förkunna!
Titus.
Räds, att det hjerta, som dig öppnats har,
För ewigt slutes!
Sextus.
Ack! mig döden unna!

Tito.
Odimi, o Sesto!
Siam soli; il tuo sovrano
Non è presente. Apre il tuo core a Tito;
Confidati all' amico. Io ti prometto,
Che Augusto nol saprà. Del tuo delitto
Di la prima cagion. Cerchiamo insieme
Una via di scusarti. Io ne sarei
Forse di te più lieto.
Sesto.
Ah! la mia colpa
Non ha difesa.
Tito.
In contraccambio almeno
D'amicizia lo chiedo. Io non celai
A la tua fede i più gelosi arcani;
Merito ben che Sesto
Mi fidi un suo segreto.
Sesto.
(Ecco una nuova
Spezie di pena! o dispiacere a Tito
O Vitellia accusar.)

Tito.
Dubiti ancora?
Ma Sesto mi ferisci
Nel più vivo del cor. Vedi che troppo
Tu l'amicizia oltraggi
Con questo diffidar. Pensaci, appaga
Il mio giusto desio.
Sesto.
Ma qual' astro splendeva al nascer mio!

N:o II. "Detta stycke — heter det i företalet, — uppför, des första gången i Berlin den 18 Juni 1821 wid den nya theaterns inwigning. Det har i Tyskland wäckt det största uppseende och inom en ganska kort tid erhållit en plats på alla deß skådeplatser. Orsaken härtill angifwes wara Webers wackra och genialiska musik; det är otwifwelaktigt, att den förnämligast beredt deß framgång; men kanhända har den dock för mången warit en förewändning, då man blygdes, att offentligen hylla dagens tycke, som ensamt kunnat framalstra ett skådespel af denna groteska, för hwarje bildadt sinne widriga natur. Det grundar sig på en gammal Böhmisk folksaga och har redan i sitt ämne alltför mycket fantastiskt och stötande, att kunna gillas af den hyfsade smaken, än mindre, då deß behandling fallit i händerna på en ganska medelmåttig talang. Om en hwar bör dömmas efter sina anspråk, torde Läsaren lätt göra sig ett begrepp om Herr Kinds förtjenst genom följande hans eget yttrande: "måtte slutligen denna anspråkslösa, men likwäl med förkärlek (mit Neigung) utförda Skaldedikt uppmuntra andra till dylika bemödanden, att gifwa Operan ett högre wärde, såsom Tyskan önskar det o. s. w." Huruwida detta skaldeslag wunnit ett ökadt wärde genom närwarande stycke, må den tänkande allmänheten afgöra." —

Då Öfwers. förmenar, att detta stycke äger en så låg rang, derföre att det är grundadt på en folksaga, måste wi rakt emotsäga honom. Operans natur är i sig sjelf fantastisk, och detta skådespel innehåller wida mindre underbarheter, än som finnas i många andra. Man begär här ingen sanning, annat än den poetiska; man will i Operan skakas, öfwerraskas och förwånas, men på oß, som hwarken äro Greker eller Araber, måste wäl den christliga widskeppelsen, så grotesk den än må wara, göra ett kraftigare intryck, än de förtrollningar, furiedanser och luftfarter, som wanligen förekomma i de operor, hwilkas ämnen äro hämtade ur den grekiska mythologien eller den orientaliska feewerlden. Lånar Opera-skalden åter sitt ämne från historien, så måste denna undergå en sådan förwandling, för att allt må kunna inpaßas i denna diktens dristigaste skapelse, att de handlande figurerna ej mer äro igenkänliga. Wi hafwa redan sett ett prof derpå i Clemenza di Tito, der ingenting utom namnen är romerskt, är historiskt. Ett sådant willkorligt wanställande af den historiska sanningen, sådana förseelser mot tidehwarfwets smak och anda, är wida mera stötande, än den friaste dikts friaste skapelser. Deßa senare fattas lätt af i fantasien: men den historiska Operan fordrar, att wi skola glömma hwad wi redan weta; den mythologiska Operan fordrar, att wi skola röras af något, hwarpå wi icke tro och aldrig trott. Deremot ligger i alla bröst en dunkel aning om andewerlden: hos hwar och en, om han än tror sig aldrig så "bildad" och upplyst, finnes dock en hemlig sträng, som båfwar, då portarna öppnas till det underbaras rike. Oaktadt Metastasio grundar sin dikt på det otwifwelaktigaste factum i historien, Kind sin på en blott folksaga, så tweka wi ej att säga; att i den senare finnes ojemförligt mera sanning (neml. poetisk), än i den förra. Föröfrigt inser ej Rec. hwarföre de wanliga Furiernas dansar i wåra Operor skola wara mindre widriga än Samiel, som i detta stycke då och då wisar sig med tuppfjäder i hatten; om ej derföre, att man härunder tänker på något allwarsamt, men wid åskådandet af den grekiska Tartarens Plågoandar i de wanliga operorna endast ser och observerar, huru Mamsellerna N. N. N. spela deßa, endast barn och fruntimmer skrämmande, men för alla öfriga endast halflöjliga roler? Det ämne, som i Friskytten blifwit behandladt, är således wida mindre stötande för den sannt "höfsade smaken," än Öfwersätt. tror; huruwida åter "deß behandling fallit i händerna på en ganska medelmåttig talang," kan Rec. ej med säkerhet afgöra, då han ej läst originalet. Men han känner Fredrik Kind såsom en icke olycklig skald: wisst är mellertid att Operan Friskytten, i sitt förewarande swenska skick, är mindre än wäl utförd; men om detta skall skrifwas på Öfwersättarens eller Författarens räkning, —

that is the question. De förändringar, hwilka den förre, enligt sin eget medgifwande, willkorligt företagit sig, äro sådana som mer tala emot än för honom, och hans omdömen i företalet wisa, att han hwarken förstår eller wärderar det stycke han företagit sig till öfwersättning. Slutligen må anmärkas, att en lycklig romantisk bearbetning af denna folksaga finnes i Apels och Launs Gespensterbuch och är öfwersatt i Underbara Berättelser, Upsala, 1822. Det platta slutet, som likväl wederlägger och parioderar sjelfwa sagan, finnes der icke: den slutar der icke med ett giftermål, utan på ett sannt tragiskt sätt, hwilket qwarlemnar ett djupare intryck.

Om Menniskans Bestämmelse, En tillämnad Föreläsning. Sthm, Rumstedt, 1823, 16 sidd. 8:o.

Denna skrift består, oaktadt deß ringa omfång, af trenne delar. I den första — Erinran, undertecknad A. Bethén — yttrar sig Förf.: "Redan för ett år sedan gjordes i Allmänna Journalen anmälan om afgiftsfria Populära Föreläsningar i Pragmatisk Anthropologi och Sedolära, till befrämjande af menniskokännedom och lefnadswishet hos wälartade ynglingar som willja betjena sig deraf. Flera oväntade hinder, som man hoppas med det snaraste kunna öfwerwinna, hafwa häri förorsakat uppskof. Emedlertid utgifwes på flera begäran ett litet Prosstycke af deßa tillärnade Föreläsningar*); det är ganska kort och anspråkslöst; men för tänkande män som weta, att Borgerliga samhällinrättningen är icke blott en Juridisk, utan ock en Moralisk anstalt, hwari människorna skola bildas till Sedlighet och uppnå sin hela Bestämmelse — torde" m. m. — Andra afdelningen af detta opus, kallad inledning, innehåller ungefär det samma som Erinran; likwäl utwecklar Förf. närmare sina tankar. För ungefär 35 år tillbaka woro Europas Förstar, Statsmän och Lärde sysselsatte med att genom stilla reformer förbättra Nationernas tillstånd. Just när morgonrodnaden till en skönare dag för menskligheten började wisa sig, utbröt Franska Revolutionen, åtföljd af många förfärliga krig; det är först nu, efter Napoleons fall, som Regenterne fingo å nyo tillfälle att besörja om sina härjade Staters angelägenheter. Förf. är öfwertygad, att det föregående långa orolighetstillståndet haft en skadlig inflytelse på Nationernas sedlighet och att denna endast kan rädas genom en förnuftenlig moralisk uppfostran — och Förf. har för sin del welat försöka, om något gagneligt hos oß kan uträttas genom Moraliska föreläsningar efter Gellerts method. — Efter deßa dubbla företal börjar den egentliga tillämnade föreläsningen, hwaruti till en början upprepas hwad redan förut blifwit sagdt. Han ämnar der "meddela öfwertygande bewis, det werlden har en Allsmägtig, wis och god Skapare och Regerare. Att menniskan genom sitt förnuft äger ojämförligt företräde för alla andra warelser på jorden, att hon, i följd deraf, är blefwen, om icke Herre öfwer alla jordens skatter; åtminstone en fullmyndig Förwaltare deraf. Att hon genom Culturen njuter ganska stora fördelar, att Borgerliga Samhällsinrättningen är nödwändig för människan om hon skall kunna med trygghet werka enligt sin bestämmelse och uppnå densamma." — Men just då Förf. är färdig att framlägga deßa bewis, afbryter han genom ett: "Fortsättning en annan gång."

Man ser af det anförda, hwarwid wi alltid betjent oß af Förf:s egna ord, att denna tillärnade Föreläsning egentligen är ett ämne till ett ämne eller en Prospekt till en Prospekt, och att den oaktadt deßa stora enfaldighet, åtminstone äger wälmeningens förtjenst.

*) Början till en Föreläsning om Menniskans Bestämmelse.

Anmälan.

På Swensk Litteratur-Tidning för år 1824 emottages pränumeration på alla PostContor i Riket med 4 Rdlr 24 sk. B:co, samt 2 Rdlr 40 sk. B:co porto och arfwode, utom stämpelafgift. Af Tidningen utkommer hwarje Måndag och Thorsdag ett halft ark.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 98. Den 8 December 1823.

Recension:

I. Ξενοφωντος Ἀναβασις Κυρου. Xenophons Berättelse om Cyri Fältåg; öfwersedd text med bifogade anmärkningar, historiska och geographiska upplysningar, charta och ordbok, till swenska ungdomens tjenst utgifwen af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, XVI, 272 sidd. 8:o.

II. Ordbok till Xenophons Anabasis af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, 138 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 96).

En tid war, då man med buller och bång byggde på Borgare-Scholor. Man war dock nog klok och moderat, att timra dem blott i bredd med den så kallade dumma lärdomens fostringsanstalter; ty hwilkadera af deßa man ock gaf företräde, så fann man likwäl i allmänhet betänkligt, att blanda dem aldeles in i hwarandra. Nu åter will man ej weta af annat, än att de lärda Scholornas hela innandöme skall inredas till Medborgare-Scholor, och detta wore wisst i sin ordning, såsom enligt med deras egenteligaste och högsta bestämmelse, om ej nu ett skändligt afguderi drefs med detta ädla namn. Ty hwad är detta Medborgerskap, under blyspiran af den nu proclamerade Storherremagt, som dyrkas under namn af Publicismus, — hwad är det i sitt upphof och sin rigtning, annat än den ledaste Privatismus? Den upprinner nemligen allt för ofta ur egennyttans källa, den går alltför ofta ut på att beröfwa allt offentligt lif sin frihet, för att göra dagswerke under ett abstract, ännu ej ens på långt när fixeradt, ideal af Stat. I denna Publicisms ergiga kopparlurar blåser från sunnan och blåser genswar från nordan tidens giftiga anda; deraf wälbehållna så wäl som förwittrade former skakas ned i sin grund, och ramla liksom Jericomurar: men sällan blir någonting med allt detta sammanblåst (conflatum), som icke med samma wäder åter upplöses och förintas. Mycket halft i offentliga inrättningar, ware sig Styrelsewerk eller Lärowerk, mycket i rötterne maskstunget och wacklande, eller genom främmande otjenliga inympningar förtorkadt, är redan från längre tid den ännu namnlösa Publicismens eget inympade förderf, och öfwer deßa brister skrias det nu så länge, tills man får, om möjligt, se alltsammans brista och gå öfwer ända. Ej underligt då, om man, i en oförsonlig nitälskan mot allt gammalt, ej tål att wid Lärdomswerken se ett bland de äldsta ting wi äge, oantastadt blifwa bestående: — de gamla Classici. Rec. är nog heterodox mot tidens dogmatik, för att tro, det läsningen af Grekers och Romares werk, drifwet enfamt, eller jemte andra opraktiska studier, på det trånga och stränga sätt, som för några decennier tillbaka — om detta allt äfwen blef blott en organisk stengrund, hwarpå ingen byggnad omedelbart uppfördes —

war gagneligare för werlden och lifwet, och werkade mer att dana menniskor och Medborgare, än alla publicistiska lärors och lärors glittergrus, hwilket intet cement fäster. Rycker man nu den Classiska litteraturn ur ungdomens händer, så rycker man undan något, som åtminstone ej af några encyclopedistiska reala torgwaror ersättes. Deßa duga oftast, i sakernas nu gängse skick, ej till annat, än att genast föras till torgs; ty äro de brukbara i dag, så kan man ej alltid påräkna, att de äro det i morgon. I alla fall skämmas de obegagnade, om ej ett något ordnadt hufwud upptager och anwänder dem. Detta ordnande förberedes allrabäst af de Classiska språkens studium. Ingen ting bidrar mer, att mångsidigt öfwa och till humanitet bilda unga själskrafter *): minne, inbillningskraft, förstånd, skarpsinne, uppfinningsgåfwa, qwickhet, känslan för rätt, stort och skönt få der i endrägtig wäxling en för yngre åren lämpligare näring, än genom hwilka andra studier som hälst. Man har i dem elementerne till flere wetenskaper förenade, och man har derjemte den fördelen, att de hwarken öfwermåttan trötta förståndet genom långt utdragna tankeserier **), ej heller minnet genom ett ensidigt öfwerlastande med fakta ***). Man saknar der föröfrigt icke egentlig Historia; och blicken utsträcker sig äfwen friare, då gossen får erfara, huru det sett ut i aflägsna tider, folk och förhållanden, då han börjar lära känna en gammal werld, som för honom är mer ny, än den nya *). — Man har således i den Classiska Litteraturns studium ej heller brist på realia. — —

Man yrkar på de moderna språken till förmån för den första underwisningen, och hwarföre må icke äfwen deßa der få sitt rum? Men de gamla måste i alla fall förutsättas. De äro aflägsnare ifrån det närwarande, än att de tillåta ett halfblindt trampande i wanans fjät, såsom ofta är fallet wid ett ensidigt studerande af de nya, emedan det närmaste wanligen är det, man med minsta sansning betraktar; de hafwa å andra sidan tillräckliga beröringspunkter med tiden, för att ej göra jämförelsen för swår. — Men är frågan om ett lingwistiskt studium, som ej blott skall tjena till wehikel för andra kunskapers ärkomst, utan ock i allmänhet bilda sinnet för en klar och skön framställning, så hafwa de gamla språken ett i wida högre grad bildande, ett i egentlig mening plastiskt inflytande. Genom deras skönhet, som yttrar sig i en inwärtigare harmoni mellan tanke och

*) Det förstås, att ej annat än en rigtig underwisning här förutsättes.

**) Såsom t. ex. den af många så ifwigt recommenderade Euclides, om hwilken Rec. påminner sig af en stor Mathematiker wara yttradt, att den ingalunda är skrifwen för barn. Om Newton, såsom det berättas, i sin barndom läste den såsom en leksak, så har detta Naturens eget undantag så giltiga raisoner, att wi öfrige derföre alltid blifwe henne tack fyldige.

***) Rec. kan ej inse, huru det historiska studium ensamt kan werka på inbillningskraften och känslan, innan förståndet till en wiß grad klarnat, innan minne, åskådning och begrepp ömsesidigt skärpt hwarandra. Huru mycket förståndets närwaro påkallas inom Historien, som är en förståndswerld, i motsats mot sagans, ser man af det wacklande i åsigten af många äldre och nyare Historiska naturer och epocher, på hwilkas bedömmande förståndet oupphörligen jämkar.

*) Man må ej frukta, att denna nyhet frånstöter. Liksom det spädare barnet lefwer hälst i Sag-werlden, till hwars fattande af inbillningskraften blott förståndets aldra enklaste operationer fordras såsom bemedling; så har Rec. funnit Gosse-åldren wara bäst hemmastadd i den Gamla Historien, der man träffar mindre inwecklade förhållanden, än i den sednare tidens. Den till ideer uppwuxna Yngligen omfattar lifligast en ideell, romantisk och ridderlig tid. Mannen lefwer hälst i det närwarandes dager, — der abstracta ideer och sens commun spela hufwudwalet: tills det efter en wiß culminationspunkt åter börjar gå retrograd, och ålderdomen omsider completterar cirkeln, genom deß beröring med barndomen; äfwen det historiska intereßet träffar för bägge ihop i Sagan.

ord, hafwa de i sanning ett afgjordt företräde framför de moderna, hwilka, genom mißförhållande i detta afseende, äro mer eller mindre på wäg att förfalla i osmak. Eller — hwilket är mer naturligt och mer öfwerensstämmande med fordringen af det menskliga talet — som måste wara själens kropp och prägel? — antingen de gamlas uttryck, som går pilens wäg till målet, eller de modernas, som ofta i obestämda wåglinier lindar sig först omkring hwarjehanda föremål, och när det ändteligen hunnit fram, ändock lemnar en i owißhet, om det war egenteligen der det skulle stadna. Härmed sammanhänger en wiß falskhet, ett hyckleri med tankar, ideer, känslor, som man ej alltid kan påstå wara ett bewis på en moralisk, men wäl på sinnets falskhet, följden af kringirrandet i ideernas regioner, der den ena idkeligen täflar att bjuda öfwer den andra. Detta måste naturligtwis sluta med en förslöad blick att subjectivt bestämdt uppfatta naturen af tingen, det charakteristiska i objecten och deras förhållande till hwarandra, hwilket åter måste hafwa ett förswagande inflytande på takten och säkerheten, att objectift gifwa dem sin tillhöriga begränsning. — Äfwen i den punkten hafwa de gamla språken en förwandtskap med den yngre åldernas språk, att de tala snabbare till inbillningen; ty de motswara fullkomligare hwad Philosophen kallar inbillningskraftens Schema af ett object: de äro fullständigare, fylligare, sinnligare naturbilder af tingen, än de moderna, på hwilka den logiska abstractionskonsten ofta nog yttrat en alltför mechanisk snickar-function *).

*) Det skulle leda till rätt intereßanta jämförelser, om någon wille företaga sig att undersöka, hwilka olika werkningar abstractionen haft på de gamla och på de moderna språken. Rec. har hört personer förebrå de gamla en för rymlig allmännelighet i uttrycket. Det är sannt, och det träffar äfwen in med deras ofwan anförda kännemärke. Deras allmänna begrepp äro trubbiga, men de innehålla mycket. Fransosen, den abstractaste Europé, har gjort sina toma; de innehålla hwad som häldst. Tysken, den spetsfundigaste och klyftigaste Europé för det närwarande, har genom de generiska begreppens söndersplittring gjort dem spetsiga; de omfatta snart ej mer än individuer. Om detta sista kan man göra sig förwißad, om man står opp en Grekisk-Tysk, eller Latinsk-Tysk Ordbok, och ger agt på, hwilken kostnad af ord fordras för att fylla det rika begreppet i ett af de gamlas. Sen kan man wända om, och i en t. ex. Tysk-Latinsk Ordbok befinna, med hwilken widlyftighet af delar ett Latinskt begrepp merendels öfwerskjuter det Tyska; hwarföre ock den, som måste öfwersätta moderna tankar på Classiskt språk, om han ock träffar motswarande uttryck, likwäl ofta befinner sig ungefär i den belägenhet, som när man kläder på sig en kapprock i stället för en wäst.

"Men wårt tidehwarf är Romantiskt, och, såsom sådant af sig sjelft förträffligt, behöfwer det ingen Antik." — Ja! det Romantiska, är hufwudelementet i wår bildning, och detta är äfwen i sanning deß triumph. Men Romantiken är i sitt ursprung blott en härlig naturton, hwarföre den med skäl charakteriserat sig sjelf såsom Musikalisk, i motsats mot de gamlas öfwerwägande Plasticitet. Skall nu detta wara något mer, än ett ihåligt ord, så bör ock Romantiken af denna sin sjelfkännedom kunna sluta, hwad deß frid tillhörer. Behåller man nämligen denna jämförelse, så inses, åtminstone af hwarje Musikus, att formens stränghet der är erforderligare än någorstädes. I Skulpturn råder en wida större formens frihet och mångfald: der är wäsendet egenteligen sjelfwa den fulländade formen, och frambringar sig således af sig sjelft, så wida något alls skall frambringas. Det hela lyckas eller mißlyckas derföre fullkomligt; ty den för ögat öppet liggande formen är sin egen controll. Är den onaturlig, charakterslös, eller slapp, så kan den alldrig hyckla någon konstskönhet: den inre själen kommer då alldrig i dagen, hwilket ej sker förr än formen hunnit den fullkomlighet, att genom den, såsom en genomskinlig slöja, wäsendet förklaras. Musiken deremot pålägger sig bland alla konster den mest hårdnackade abstracta regel, att den ej måtte förklinga i orediga ljud. Men genom den swåra amalgameringen af det skenbart incommensurabla i form och wäsende, genom striden att inom begreppets trånga jernband samla den luftiga fantasien, har också näppeligen någon konst att framwisa en sådan mängd af miß-

lyckade phenomener; hwilka dock med detta kunna äga sina partiella behag. Musikens wäsende måste nödwändigt alltid wäxa fram ur och utöfwer sina band, och derföre ock ofta öfwer compositioner af wanskelig art sprida en lysande illusion, för den som ej har nog begreppets skärpa att skärskåda det dåliga; hwilket uppstår just genom det charakterslösa, werkliga och blöta i formen. Häraf ser man, hwarföre ock det mest wederstyggliga och förföriska kram lätt nog gycklar med skönhetens larf *). — Likaså påkallar äfwen den Romantiska Cultnren en sträng regel, för att ej urarta i intet, eller i det usla, hwilket der, af ofwannämda orsaker, mer än i Antiken angriper och förpestar själens alla krafter. En wiß styrsel öfwer ämnet, förmågan att bestämma, begränsa och eurythmiskt måta den utströmmande kraften måste ock för Romantiken gälla såsom en förträfflighet, en dygd, en Classicitet: och detta förringar ingalunda, utan fastmer förskönar den product, som skall ställas i dagen. — Men denna sköna mensur måste i Romantiken på förhand wara gifwen. Ty liksom man kan säga, att Musiken börjar, der Plastiken slutar: så måste ock Romantiken, för att vindicera sig såsom skön, börja ifrån Antiken. Antiken är liksom Contrapunkten för Romantiken, hwilken i toner fortsätter och utwecklar, i ett oändeligt språk uttalar den lugna fridsamma känsla, som i Antiken ligger i en salig hwila. Den Romantiska konstnären bör derföre med ett sinne, förut stämdt i den Classiska naturskönhetens harmoni, börja att omsluta det åtheriska af ideerna. Man måste ock medgifwa, att Romantikens Koryphéer i äldre och nyare tider, hos hwilka detta element renast och härligast uppenbarar sig, woro fostrade i en period, då ännu classiskt grundstudium war ibland oundbedjeliga fordringar. Man kan ej heller gerna neka, att mängen som kommit en 30 år sednare än Goethe, tänkt wid paß så: "Goethe är i sanning förträfflig, ja! han är såsom en af oß, blott något stel i botten. Men lemnom den hårda stenmuren af detta Münster, hwars byggnad deßutom ej är fullt färdig. Byggom på wid den ena fulländade sköna tornspetsen (t. ex. Faust), och wi skole snart bestorma himmelen." Wi se ock tillräckligt nu, i hwilken förbistring en sådan tornbyggnad aflupit. Af de foster, eller mißfoster, som närwarande tids allt mer afswalnande ungshetta utkläckt, och öfwer hwilka Rec. hört män af olika åldrar och åsigter klaga lika mycket mißnöje, af dem röner man tillfyllest, hwilka äckliga, ja! stundom hiskliga gestalter Romantiken antar, då den af intet regelbindes, annat än af den måttliga logik som är hwars mans höfwa. Man måste således, påstår Rec., hafwa med sig classisk form och hållning, innan man börjar Romantiskt bilda sig och andra, och det Classiska studium måste, äfwen ifrån denna sida sedt, blifwa nu som förr ungdomens första. Må sedan, efter en classiskt bildad ungdom, den brusande ynglinga-åldern komma, som gerna enligt sin natur tumlar om i det Romantiska, och omfattar sjelfwa bombasten med förtjusning. Om Ynglingen ifrån sina första studier har wunnit eurythmi och bewarat sans (ej likgiltighetens, utan det rena oförfalskade intereßet), så skadar en eljest förwillande nimbus föga. Han lär sig småningom att urskilja det ägta från det ringhaltiga, och att i sjelfwa bombasten sentera det sköna. Man må ej frukta, att det ädla Romantiska elementet genom detta tillbakahållande förqwäfwes. Wi hafwe det så godt som i blodet, om man har någon warm blod, och man behöfwer snarare för deß flygtighets skull desto mer hejd ifrån början, på det man må rädda sig från ett förtidigt afmattande.!

(Slutet följer).

*) Grekerne — som woro plastiska, i hela sitt sinnelag, hos hwilka sjelfwa dygden, wäl såsom kraft, men ej såsom phenomen war individens ensak, utan med hela deß wäsen sammansmälte och liksom förswann i ett allmänt καλὸν — insågo derföre skarpare än wi, att Tonkonsten i sitt mißbruk är den aldra farligaste konst. De trodde, och, som Rec. tror, med rätta, att deß förändringar medförde förändringar i staternas hela organism, och de höllo derföre under de bättre tiderna sträng tukt öfwer deß afwikande ifrån wißa stränga lagar, — såsom Plato och Aristophanes på flera ställen tydligt gifwa tillkänna.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 99. Den 11 December 1823.

Recensioner:

I. Ξενοφωντος Αναβασις Κυρου. Xenophons Berättelse om Cyri Fälttåg; öfwersedd text med bifogade anmärkningar, historiska och geographiska upplysningar, charta och ordbok, till swenska ungdomens tjenst utgifwen af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, XVI, 272 sidd. 8:o.

II. Ordbok till Xenophons Anabasis af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, 138 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 98).

Rec. måste stanna med deßa förberedelser på det han ej må synas hafwa glömt sitt namn och sin pligt af Recensent — sedan han dock till slut hos läsaren förbehållit sig, att ej blifwa ansedd såsom enwist yrkande ett ensidigt studium af de Gamla. Hwarken bör det för en uppwärande ungdom blifwa det enda; ty det gifwes flere ämnen, — i synnerhet de som höra till wettenskapernas materiella sida — hwilka både af nödwändighet och med nytta kunna inhemtas i de yngre åren; allenast ej man hetsas genom parforce-jagt in i mångkunskap, som antingen leder till brådmognad eller ock till ewinnerlig dumhet. Genom det anspråksfulla och öfwerraskande i en sådan skyndsam inbergning af kunskaper, uppstår hos den stackars bedragna goßen snart den tanken, som skulle han skördat nog för lifstiden. Denna plötsliga rikedom gör honom åtminstone ej till Oeconom. Man sparar och bewarar minst de skatter, man i hast emot naturlig ordning wunnit liksom på spel. Ännu mindre kan det wara Rec:s mening, att gilla deras förfarande, som drifwa detta studium såsom en tom formalism, som tycka sig hafwa gjort ett kap, liksom de eröfrat det gyllene skinnet, då de lemna den classiska werlden med ingen annan winst, än den röfwade slöjan af Classicitetens sköna Helena. Grammatisk och Rhetorisk elegans är wäl en god sak, men dock endast ett skal, som, antingen det skrymper, eller ännu mera glattas genom torkan, i alla fall torkar och tillika förtorkar sin egare, då det skrädes ifrån deß gröna kärna. De Gamles i deras skrifter ewigt grönskande lif, deras tänkesätt och dygder, deras kraft och storhet, är den frugt af detta studium, som oskiljaktig från skönheten i deras språk och konst bör lefwande inplantas i unga sinnen.

Det är just i afseende på en förnuftig läsning af den Classiska forntidens skrifter, som Rec. med största tillförsigt hänwiser läsaren till det sak- och lärorika företal, som Hr Gumälius låtit föregå sin förtjenstfulla upplaga af Xenophons Anabasis. Utom hwad som enkom är rigtadt på det Grekiska studium, gifwas der flera winkar tillämpliga för Classiciteten i allmänhet. Härwid tror sig Rec., böra något uppehålla sig, emedan det ej är fråga om mindre, än en werkeligen nödtorftig reform i Grekiskans studerande wid de nedre Lärowerken.

Utg. ifrar wälbetänkt med förnufts- och erfarenhetsskäl — och Rec. gillar de förra, äfwen som han haft nog tillfälle att pröfwa de sednare — mot bruket af Prof. Dahls Chrestomathi såsom skolstudium, med billigt erkännande af deß förtjenster. "Den felar mot sitt ändamål 1) derigenom att den ej från det enklaste och lättaste steg för steg öfwergår till det swårare, utan endast från kortare stycken till längre; 2) derigenom att den nästan hel och hållen består af småstycken, utan något inbördes sammanhang; 3) genom sin omättliga widd" såsom Elementarbok. Den första, tämmeligen digra afdelningen, afser ej en gång explication, utan bara analys och flexions-öfning. Den åter, som egenteligen är bestämd för kunskapernas utwidgande, är i början nästan swåraft, emedan den består "mestadels af epigrammatiska infall och anekdoter," "hwilkas udd ligger i sista raden af ett ganska kort stycke," och således då de ej gifwa "någon lättnad för tanken eller wid slutet någon hwilopunkt" måste "wänja lärjungen strart ifrån början att lära tanklöst, eller med uppmärksamheten blott fästad wid det Grammaticaliska." (Flera sådana småstycken har deßutom Rec. funnit ur deras Auctorer origtigt anförda till sin ordalydelse; flera genom sin isolerade ställning angifwa en falsk mening; flera, så som de stå, äro för allom obegripliga). — Ännu en olämplighet wisar sig deri, att de flesta utdragen äro hemtade ur Plutarchus, en författare, som, med all sin förträfflighet och läswärdhet för ungdom, är en bland de swåraste för nybegynnare. Han är ej olik den berömde Jean Paul i sättet att behandla sitt språk: en blywigtig kraft och pregnant betydelsefullhet ligger uti hwartenda ord, men merendels och en blywigtig släpighet i periodgången: — saker som fordra något öfwade Greker. — Såsom en fullkomlig orimlighet af urwal står Dialogen af Plato — om den werkeligen är Platos egen — Doctrina de precibus, eller som den kallas Alcibiades den andre. Utom det för ynglingar föga lockande af den spetsigt dialectiska formen, möter der hwem som hälst et obehag af oreda, genom en wiß dualism, en swårlöst twedrägt uti sjelfwa hufwudsatsen i det afhandlade ämnet. Genom deßa nedslående motstånd kan man "wid 17 a 18 års ålder" föga mer hafwa förwärfwat sig, än "en analytisk färdighet men icke egentlig kunskap, ty den förutsätter fullt medwetande." Att ej ens denna färdighet ofta blir öfwermåttan stor, åtminstone i fråga om redighet, derföre förjer den hit hörande Grammatican, som för nybörjarens behof är i många delar miß-lyckad, ehuru den är ibland de snillrikaste Philologiska arbeten wårt land kan uppwisa, och ganska instructiv för en högre ståndpunkt i språkkunskapen. Genom en öfwerdrifwen och tillika mißförstådd methodiskhet har den förlorat allt det åskådliga i paradigmerna, som fordras till minnets underhjelpande, — att ej tala om den förwillelse, som förorsakas af hwad Hr G. antyder om det problematiska af Conjugationstheoriens rigtighet. Kommer nu härtill, att det ej saknas Gymnasii-lärare, som glömt, att Grammatikaliska elementer måste i Skolan läras, för att på Gymnasium och ännu widare behöfwas och anwändas, och i denna glömska låta formernas fortfarande inöfning domma, utan att just spänstigheten i någon annan gren af språket synnerligen tilltager, så är ej underligt, om de lingwistiska Skolstudierna måste taga sin början å nyo (för att alldrig fullt slutas), just der man borde på dem kunna bygga något i höjden och widden. På detta wis får Högskolan med Trivial-skolan en broderlig förwandtskap, som går djupare än blotta likheten i namnens ändelser.

Hr G:i plan för underwisningens — en plan som af alla måste befinnas antaglig — är denna: "Sedan Paradigmerne blifwit wäl inöfwade — och detta kan lättast, och säkrare än wanligt, ske efter Lancasterisk method — måste denna kunskap tillämpas medelst en Läsebok, som ej får wara widlöftigare, än att den under oupphörligt och noggrant analytiserande uti Skolan kan genomgås," hwartill böra wäljas stycken, af en för de fortskridande framstegen afpaßad lättfattlighet. "Sedan bör en mera utförlig Grammatik läsas, hwarefter på Gymnasium en lättare Auctor på wanliga språket, eller ock på den Attiska dialecten." Härwid måste ock analytiserandet med noggrannhet fortsättas, men också innehållet i lika grad komma i betraktande. Xenophons Anabasis föreslås ("bland de flere som kunna komma i fråga") härtill, för stilens enkelhet och klarhet, ämnets intereße, och en lagom widd." Sedan går man till Grekiska språkets hjertpunkt, Homerus, hwars "läsning måste förberedas af en kort Homerisk Grammatik." — Så utmäter den för-academiska cursen i

detta språk, och Hr G. låter tillika för allmänheten ett hopp framskymta, om de "till planens completterade erforderliga läroböcker."

Rec. kan ej annat, än fullkomligt instämma med Hr G. i walet af de bägge Auctorerne, hwilkas naturer, emedan de stå på gränsen mellan barndom och ungdom, måste lifligast tala till unga sinnen. Då de tillika innehålla hwar på sin wäg, anlagen och fröet till Hellenismens sednare utwecklingar, så kan man i dem sägas dricka ur den ännu ogrumlade källan. Och hwad den här i frågawarande Xenophon särskildt angår, så kan Rec. ej neka sig att yttra, hwad intryck denne Auctor på honom gjort. — Han står på högsta spetsen af konstlös wältalighet. I honom lefwer prosan, ännu utan subtilitet och abstraction, äfwen som utan swulst. Hans uttryck swäfwar på jämnwigten mellan de Joniska poeternes wekhet, och Rhetorernes spröda pomp. Han rörer sig lätt, liksom af windslägten, åt bägge sidorna, utan att stöta mot någondera ytterligheten, utan att i sin basis rubbas från sin lyckliga midt. Hos honom är ännu ej skrifsättet lärdom, såsom hos Isocrates — som högst opaßande plägar anwändas till Gymnasii-lectur — och Demosthenes, hos hwilken språket wäl ljungar fram med genialisk djerfhet, men wågskålarne hwad och huru stå ej jämt: en accent ligger redan på den sednare, och den förra wipar något i höjden. Ingenting öfwergår Xenophons enkla naturlighet, hans symmetri i alla delar — intet hwad han säger är förwirradt, intet uttryck åtminstone går bredwid. De gamle gåfwo honom namn af "det Attiska biet"; men det war utan gadd. Mildheten och Trefnaden, utan bitterhet woro så wäl hans Sköldmör som Sångmör; ty fast han stilla wandrade på prosans jämna stig, så heter det ej förgäfwes, att Muserne talade ur hans mun *). — —

Widare redowisar Utg. för sin behandling af texten, för hwilken han "hufwudsakligen följt Schneiders berömda upplagor (Leipsi. 1806, 8:o), hwilken på ganska många ställen framställer den i ett mycket förbättradt skick," men "dock lemnat mycket öfrigt i kritiskt afseende." Ssymmerhet har han i emendationer ofta "gått alltför långt, emedan han utstött wanliga läsarter" och i stället infört dels icke bättre, dels sämre. "Utan tillgång till de kritiska hjelpmedel, som fordras till en fullständig revision af texten," har Utg. inskränkt sig, att der han ansett nödigt, återgå till det gamla, dels i grund af skäl, som i anmärkningarna angifwas dels "i tysthet." Denna tysthet kan Rec. ej alldeles gilla. Ehuru upplagan är egenteligen ämnad för Gymnasierne, der ej just en detaillerad kritik kan komma i fråga, synes dock af Utg:s sorgfälliga kritiska bearbetning, att boken är beräknad äfwen för de mer avancerades nytta. Alldrig kan ett omotiveradt, än mindre ett tyst: antiquo wara tillfredsställande. Detta är att anse lika, som en innovation, när man afträder ifrån en allmänt wärderad textförbättrare, hwilken man deßutom sjelf följt. Ty hur kan en läsare wara säker, hwareft han har för ögonen Schneiders eller Hr G:i text, då wid dylika ändringar ej en gång varianten anföres?

Emellertid kan man, efter hwad Rec. insett, tryggt lita på Utg:s försigtighet, som ej i otid gör något kritiskt steg, förblifwande trogen de allmänna kritiska principer han i företalet angifwit. Man skulle twärtom, då man ser wisa mißtänkta ställen upplysta, kunna tilltro Utg. om en nog stor warsamhet och skygghet. Anság han betänkligt, att på sjelfwa texten anwända en chirurgisk åtgärd, så hade dock recepterne kunnat få en plats i anmärkningarna; eller ock i motsatt fall några ord, som angifwit grunderna för Utg:s öfwertygelse om ställenas ägthet. Häraf synes härleda sig det sken af osäkerhet, som yppar sig dels i noterna, dels i ordboken, genom återtagningar af några, under textens föregående bearbetning, hysta åsigter. Men denna samwetsgrannhet, jemte den stränga anhängigheten wid den gamla texten, blir dock en dygd, i jämförelse med den sjelfklokhet, som så ofta af de mäst subjectiva anledningar sweder och bränner hwarhelst den stryker fram.

Men hwarföre yttra sig så fränstötande om sin "wederwilja för detta mäklande med ord" hwars obehag, som här sägas, en Criticus oundwikligen måste underkasta sig? Rec. inser rätt wäl, att detta syftar på den sig så kallande "sunda kritiken" (en sidogren af det mißbrukade sunda förnuftet), som atomistiskt will skapa af lutter glosor, och om hwars förfarande en Criticus och måste taga kunskap. Men en, som läser blott detta företal, torde wid första anblicken wara frestad

*) Se Cicero och Quintilianus.

att tro det Hr G. ifrån en annan bestämmelse räkat wilse ut på det kritiska fältet, och lida brist på ett ägta kritiskt intéresse, i hwilket egentligen ingen jemförelse mellan smått och stort delarne imellan uppstår, då frågan gäller ett sammanhängande helt; — för hwilket, äfwen så wäl som för allt wettenskapligt intereße, det alltid blir en tillfredsställelse, att ur föregångares craßa rudimenter kunna med ordnande anda uppställa sanningen. Utg. ger dock i hela sitt arbete, twärt emot en dylik mißtanka, det bästa bewis på sin kallelse till Språk-Criticus; ty utom den grundligaste språklärdom, röjer sig både i anmärkningarne och i synnerhet i ordboken en widt omfattande blick, som i ett sammanhang sträcker sig öfwer de aflägnaste och minsta partier, ett klart och skarpt omdöme, en fin uppmärksamhet, som äfwen för det så kallade "småagtiga" ej är för förnäm. Och då till sådana egenskaper en outtröttlig flit förenar sig, så önskar och lyckönskar Rec. den lärda allmänheten till Hr G:i fortfarande bemödanden på sin berömliga bana.

(Slutet följer).

Adelheid Selbing, eller Döm icke efter utseendet. Författad af Arvid David Hummel från Götheborg, Sekreterare wid General Komitteen för Censuren af Ryska Ministerium för Inrikes Ärenderne, R. af S:t Wladimirs Orden. Öfwersättn. fr. Franskan af S. N. Wahrman. Upsala, Bruzelius, 1823, 173 sidd. 8:o.

Redaktionen af denna Tidning, som saknar utrymme för att följa Roman-literaturens öde i wårt fädernesland, så wida ej särskilda anledningar förete sig till att derifrån göra ett undantag, kan dock ej med tystnad förbigå en swensk originalroman, ehuru den ursprungligen är författad på ett annat språk. Här handla deßutom nästan endast Swenskar, och skådeplatsen är mestadels i Swerige, fastän den ömsewis flyttas till London, Petersburg, Berlin, Brüßel och Paris. Med allt detta utmärker sig denna original-roman hwarken genom originalitet, nationalfärg eller ton. Planen är något wanlig: detsamma kan sägas om charaktererna, bland hwilka dock Janny icke saknar ett wißt intreße. Då denna stackars flicka ej kunde erhålla dens hand, som hon älskar, äro wi Förf. förbundne för det att han ej gifter henne med någon annan, utan låter henne uppoffras på ett hennes charakter och den äkta kärleken wärdigt sätt. Hufwudhjelten har något Grandinsoniskt: hjeltinnan, hwilken Förf. ensam prisar, är deremot temligen trivial och ointreßant. Skriffättet är wärdadt — kanhända något för ordrikt. Bland de ljusaste partierna utmärker sig genom sannt frisk naiveter Länsmansdottrens Marias bref.

Lärda Nyheter

Stocholm: Wår berömde Byström har från Rom nyligen hemsändt flere af sina i Marmor exequerade arbeten, tillhörige dels Hof-Marskalken Grefwe Gustaf Bonde på Säfstaholm, dels BruksPatron Holterman på Forsby i Södermanland. — Från Rom har den sorgliga tidning ankommit, att bland derstädes warande Swenska konstnärer Hr Alex. Lauréus med döden afgått i sistl. Octob. månad.

—— Kongl. Swenska Statue-Bildhuggaren, Professor Göthe har blifwit kallad till Heders-Ledamot af de fria konsternas Akademi i Petersburg.

Upsala: Botan. Professorn och Commend. Doct. C. P. Thunberg har blifwit kallad till Ledamot af Naturhistoriska Sällskapet i Franckfurt am Mayn.

Lund: H. K. H. KronPrinsens höga förmälning firades härstädes Oscarsdagen d. 1 Dec. o. ff. med Tal af Philos. Professorn, Mag. E. S. Bring Græc. L. Professorn L. N. O. Doct. Es. Tegnér, och LL. OO. Adj. Mag. Å. Kahl.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 100. Den 15 December 1823.

Recension: (insänd)

Utkast till en Philosophisk Medicinens Historia, af Dr. D. G. Kieser, Prof. i Medicinen wid Universitetet i Jena. Öfwersatt af J. O. Lagberg, Docent i Medicinen wid Universitet i Lund. Sthm 1822. Grahn, 105 sidd. 8:o.

Det är en nu för tiden allmänt förd klagan, att wåra inhemske Lärde i förhållande till sin erudition föga arbeta för tryckpråssen, jämförelsewis med hwad utomlands sker, samt att häraf i synnerhet den för wår Litteratur menliga, ja nesliga följd uppstår, att wi i nästan alla kunskaps grenar sakna dugliga Original-läroböcker; och att den lärande altså måste taga sin tillflygt till de utländska, af hwilka först under dessa sista åren några få begynt att blifwa oß genom öfwersättningar tillegnade. Antaga wi att denna klagan är grundad, hwilket just af öfwersättningarna bewises, och att således hos oß werkligen äger rum ett mindre förhållande af inhemska dugliga läroböcker, ty öfwer de odugligas mindre antal må man icke bekymra sig, än det, som motswarar den mindre nationen och det derpå beroende mindre antalet af Lärde, i afseende på andra talrikare nationer; så torde det för pröfningen af möjligheten att afhjelpa denna brist wara nödwändigt att söka att för sig förklara grunden till det öfwerklagade mißförhållandet. Man har trott sig finna densamma först och främst i sjelfwa denna Nationens litenhet, och dermed i sammanhang stående fattigdom, hwaraf skulle följa, att då antalet af dem som köpa, läsa och weta att wärdera ett bättre arbete wore så ringa, hwarken åt författarne skulle kunna genom författareyrket sjelf omedelbart beredas en för detsamma nödwändig, af de i ett fattigt land naturligtwis mera syßelsättande och dermed mera tyngande brödsysslorna oberoende exsistens, och deßa ej heller kunna i sina sträfwanden följas af ett widsträcktare bifalls lifwande uppmuntran; äfwensom ock det mindre antalet af de Lärde sjelfwa måste föranleda till färre beröringspunkter dem emellan, och mindre utsträckta wettenskapliga och bildnings anstalter. Dernäst har man ock tagit i betraktande landets aflägsenhet från bildningens hufwudregioner, och deraf förswårade litterära communicationer med deßa regioner, som ock landets egna inom sig genom glesare befolkning förorsakade, o. s. w. Men om wi ock wilja medgifwa, att deßa omständigheter, och några af dem äfwen betydligt, medwerka till det antagna öfwerklagade phenomenet, så äro likwäl deßa, förmena wi, endast att anse såsom yttre wilkor och hinder, hwilka just i och för sin yttre natur omöjligen kunna wara nog mägtiga, att hwarken hufwudsakligen inskränka eller förklara inskränkningen af ett till sin natur andeligt och just derigenom fritt och oinskränkt sträfwande; hwarföre ock deßa yttre hinder till största delen bortfalla för dem, som hafwa wettenskaperna till sitt hufwudyrke och syßelsättning, utan att likwäl det åklagade förhållandet hos dem är förän-

dradt, hwilket ock gifwit anledning till en deßas synnerliga discrimination i författarewägen. De; inskränkningar och hinder altså, sluta wi, som här kunna såsom wäsendtliga komma i fråga, måste wara helt och hållet inre och andeliga, hwilka ensamma förmå att begränsa en inre, andelig kraft, och derigenom uttrycka sjelfwa det inre wäsendet af den sjelfwilliga retardation, hwarom här endast kan wara fråga. Deßa sätta wi i de samma gränsor, hwarmed den gudomligt-nödwändiga naturen inskränker och bestämmer den menskliga förmågan i allmänhet, och i sammanhang dermed den Lärdes character i synnerhet i detta wårt Nordiska hemland. Ty såsom det civiliserade menskliga lifwet i Norden i allmänhet är bundet af trängre begränsningar, och således för widmagthållandet af sin spontaneitet nödsakas att i den swårare kampen med en omild yttre natur mera anstränga sina krafter och tankar än menniskan under den mildare sydliga himmelen, hwaraf danas ett lif, mindre under lugnet glädt njutande och bildande i känslan och phantasien, än ett under mödans intervaller melancholiskt djuptänkt; så måste ock den nordiske lärde mera chargkteriseras af det reflexiva än det phantasiella elementet i lifwet, och i hans productioner mera det lugnt och betänksamt mognade, än det likasom genom inspiration hastigt eröfrade råda. Hela wår litterär-historia bär wittne om detta förhållande, hwilket ock den store Gustaf Wasa antyder, då han säger, att Swenskarna äro rört så till lärdom fallna som något annat folkslag, fastän tämmeligen dröngölher. Då således af den rådande reflexionen den swenska litterära nationalcharakteren bestämmes, och i kraft deraf hos den wenska lärde upstår en mägtig fordran på grundlighet, och en fruktan att framträda med annat än det tillräckligt fullmogna och fulländade, så kan häraf den rätta grunden till wår brist på författare tydligen inses. Wi anse oß likwäl icke böra förneka denna grundlighet fordrande reflexiva charakters och deß yttrings stundom inträffande uraartande i en wiß beqwämlighet och tröghet, som röjer sig i benägenheten att tro sig göra litteraturens fordringar tillfyllest med den negativa syßelsättningen att enskildt klandra och polemisera mot hwad som af andra med större productiv ifwer förседda naturer stundom mindre moget frambringas, i stället för att sjelfwa beswära sig med bemödandet att föra något bättre i dagen.

Rec. har tillåtit sig anförandet och pröfwandet af den ofwanförmälda klagan, för att dermed leda sig till en annan, wårt ämne närmare liggande, den, att om wårt litterära armod i allmänhet lemnar rum för skäliga klagomål, den Medicinska litteraturens tillstånd dock framför alla andra förtjenar att behjertas. Denna litteraturs armod är nemligen så ytterligt, att, utom en, högst två, ädre arbeten, wi hwarken i Original eller öfwersättning äga en enda, icke en gång någorlunda skälig Lärobok i denna wäg. Ware sig nu, att Läkareyrket genom sjelfwa sin natur medför en större förökning af de ofwanföre nämnda yttre hindren för Litteratörens arbetande för tryckpressen, eller att swenska Läkare i allmänhet måhända brista i den universella wettenskapliga bildning, hwarförutan den i en särskild kunskapsgren Lärde nödwändigt måste uppgifwa möjligheten af, och mißlyckas utt författandet af en lärobok i sin särskilda doctrin, eller ock att ännu andra orsaker dertill bidraga; så är behofwet af en duglig Medicinsk lärobok dock lika kännbart, och bemödandet om deß häfwande lika agtningswärdt. Wår Medicinska litteratur inskränker sig nemligen för det närwarande, utom de få Original-försöken, om hwilka intet är att säga, till öfwersättningar af några de usaste utländska Medicinska småböcker, och af några af deßa register-compendier som utländska Professorer så ymnigt plåga såsom schemata "för sina föreläsningars behof" utgifwa, för att dymedelst bringa i credit hwar och en sin splitterny method i formens uppräkning och minska sina åhörares collegii-häften. Af detta senare slaget synes det lilla arbete wara, hwilket wi här hafwa framför oß, och så högt har den Medicinska litteraturens elände hos oß stigit, att wi måste lyckönska oß, att genom öfwersättning hafwa fått del af det Schema en tysk Professor för sig enskildt uppställt såsom ledtråd för föreläsningarna för sina utländska lärjungar, såsom warande det enda, såwäl bättre, som sämre, wi i Medicinens historia äga; af hwilken anledning det ock, utom afseendet på den inre halten, förtjenar, att af Asklepios' swenska lärjungar ägas och begagnas.

Författaren uppfattar sitt ämne på följande sätt: "Historia är framställningen af ett organiskt helts uppstående, utweckling och utbildning, och kännedomen af deß historia är också sjelfwa föremålets kännedom. Då nu hwarje wettenskap framställer ett

lefwande organiskt helt, så ges det också en historia för hwarje wettenskap, och alltså äfwen för Medicinen, och den fullständiga kännedomen af Medicinens historia är också kännedomen af Medicinen sjelf. Medicinens, såsom wettenskap, uppstående och utbildning går för sig, såsom hwarje annan wettenskaps, efter nödwändiga lagar, då wettenskap endast är lifwet i ideen; och medicinen har derför likaséwäl sina genom olika bildningsgrader beteckande lefnadsepoker, som hwarje warelses lif från embryo ända till sin högsta fulländning. Allt lefwande består blott i fortskridande bildning, och alltså äfwen wettenskapen, ... Alla Medicinens theorier äro derför nödwändiga, äro enskildta momenter af denna cykliska bildningsproceß, deras radföljd är nödwändigt betingad, och ingen theorie i medicinen hade kunnat uppstå tidigare eller aldeles icke framträda; hwarje tidigare har förberedt den sednare, och, liksom allt i lifwet är nödwändigt, organiskt, wärelwerkande, så är det också i medicinens historia. Om alltså historia blott är framställning af lifsproceßen, så måste hon ock ädagalägga de enskilda händelsernas nödwändighet, och historia i wanlig mening, hwilken blott ger en sammanradning af facta till facta, blott chronologiskt sammanställer händelserna, är endast chronographie. Först insigten i det skeddas nödwändighet bildar den sanna philosophiska historien. Hon måste angifwa nödwändigheten af hwarje särskildt systems uppträdande wid en bestämd tid, de enskildta systemernas förhållande till hwarandra, och deras utweckling ur hwarandra, och bestämma grunderna, hwarför hwarje särskildt system blef owaraktigt, såsom enskildt individuum dog bort, så snart det högre utwecklade sig ur det lägre." Man kan wäl icke neka, att ju denna framställning är på det hela taget utmärkt af sanning och genialitet; dock förekomma deruti några obestämdheter och misstag om det rätta, som fordra att något närmare granskas.

Begreppet af historia har i deßa sednare tider warit underkastadt mångfaldiga misstydningar, och benämningen altså blifwit mångfaldigt misbrukad. Wi erkänna nemligen icke såsom detta begrepps och denna benämnings egentliga betydelse någon annan, än den af en ideas, enligt de af deß natur med nödwändighet bestämda lagar, i tiden skeende evolution, hwilken är lemnad åt friheten att werkställa;

der altså en oupphörlig strid äger rum mellan naturnödwändigheten och friheten, hwilken sednare med dem förra oupphörligt åter försonas, i det att deß oupphörliga afwikelser åt sidan från naturens ewiga lugnt framåtskridande strät oupphörligt på den återwända. Enligt denna enda rätta föreställning af historiens natur kan, då intet annat wäsen än menniskan kan tillläggas en werkelig frihet, icke heller något annat wäsen än menniskan, tagen så wäl som slägte och som individ, i egentlig mening tillerkännas en historia. Och då menniskan både såsom handlande och såsom wetande är fri, så måste likaséwäl som menniskans handlande lif har sin historia, äfwenså deß wetande, wettenskapen, hafwa sin, i hwilken frihetselementet röjer sig i wettenskapens framskridande medelst den enskildes theoretiska frihets organ. Detta organ är det, som i wettenskapernas eljest af ewiga, den andeliga naturens nödwändiga lagar bestämda evolution sätter och dermed förklarar de i de omwäxlande systemen stundom skenbart alldeles afwikande, ja tillbakagående rörelser, dem wi i wettenskapernas historia iaktta ga, men hwilka så sällan utur denna sin enda rätta grund inses. Då alltså friheten är ett nödwändigt element i all historia, förutan hwilket denna ej är, så måste, då man talar om en det physiskas, absolut naturnödwändigas (såsom wärkens, djurets jordens eller Universi) historia, detta endast kunna ske i egentlig mening och likelsewis, hwartill man tagit sig anledning och rättighet af det simulacrum af frihet den organiska lifwet framställer. Äger en sådan historia dock ännu skenet af historia, så är deremot benämningen af historia, gifwen åt den empiriska beskrifningen och classificeringen af naturalstren, helt och hållet grundfalsk, hwadan den ock småningom börjar att utur bruket förswinna. Om till följe af denna bewisning Förf. alltså i sträng mening wißerligen har orätt deruti, att han tillägger hwarje organiskt helt en historia på samma sätt som man tillägger menniskans idee en sådan, så har han deremot så mycket mera rätt, då han af historien fordrar, såsom et nödwändigt wilkor, insigten i det skeddas nödwändighet. Ty om historia, enligt ordets etymologi, och för ernående af en betydelse i philosophisk mening, är och nödwändigt måste wara en wettenskap, som afwer wishet, så måste den ock äga en philosophisk insigt i den nödwändiga grunden till det historiskt skedda och

wetna, så wida nemligen som detta beror på idéens nödwändiga evolution, enligt sina ewiga, förnuftet, genom deß allt nödwändigt warande återspeglande natur, tillgängliga lagar. Hwad åter angår det historiskt skedda, såwida det bär stämpeln af den mensliga friheten, såsom organ för det nödwändigas framställning, så kan detta naturligtwis endast empiriskt kännas; hwadan ock den blott empiriska beskrifningen af det skedda, endast såwida det skeddas natur är nödwändig, förlorar anspråket att, som Förf. rätteligen tillkännagifwer, kallas historia; ehuru dock der en sådan beskrifnings af Förf. föreslagna benämning af chronographie bättre torde kunna utbytas mot chronik.

Men all historia har sitt föremål i tiden, om ock utom densamma grunden till det i den skedda, hwilken skall inses, måste sökas. Denna grund åter ligger i naturen af den idé, som enligt de af denna natur bestämda lagar i tiden evolveras: och således förutsätter historien såsom wilkor för sin möjlighet kännedomen af denna natur, såsom sig förut gifwen. Den gifwer sig alltså denna naturs kännedom icke sjelf, utan fordrar den såsom ett datum; så att denna naturs i tiden sig tilldragande ursprung (hwilket är något helt annat än deß werkliga ursprung utom all tid), och deß utweckling i tiden är det enda som historien kan framställa och inse. Kännedomen af en idées natur, såsom utom all tid ursprungen, kan åter endast i denna idées philosophiska genesis gifwas; och wår Förf. har således wißerligen högst orätt, då han påstår, att kännedomen af ett föremåls historia äfwen är sjelfwa föremålets kännedom, i hwilket fall historien skulle utgöra den enda wettenskap, som funnes. Äfwen historien i blott empirisk, ehuru wißerligen orätt betydelse tagen, förutsätter det föremåls kännedom, hwars historia skall upptecknas, såsom förut gifwen: och denna Författarens, som det synes, förblandning af en sådan ett föremåls historia, hwilken skulle gifwa föremålets kännedom, med den ofwannämnda philosophiska genesis, som ensam werkeligen gifwer denna kännedom, synes härleda sig från en deruti bestående ofullständighet i Författarens definition af historien, att han uraktlåtit att bestämma Historiens inskränkning till det i tiden skedda.

(Forts. följer.)

Lärda Nyheter

Upsala: Swenska Pastorn i Philadelphia, Prosten Doct. Nils Collin har till Kongl. Wettenskaps-Societetens äfwensom till Kongl. Akademiens Bibliotheker härstädes äfwen detta år hemsändt åtskilliga nyare i N. Amerika utkomna Böcker. Till Akademiens Bibliothek äfwensom till Akad. MyntCabinett har HofMarskalken R. M. O. J. Jennings och deß Husfru, Friherrinnan Soph. El. Jennings född Rosenhane förärat åtskilliga numera sällsynta Numismatiska werk.

—— Akademiens MyntCabinett har äfwen icke längesedan blifwit riktadt med ett betydligt antal äldre och nyare Mynt och Medailler, hwaribland 29 Romerska och Grekiska Mynt, som åtföljde framl. CanzliRådet Frih. Gust. Ribbings till Gyllenhjelmska Bibliotheket gjorda Donation och nu med wederbörandes bifall blifwit till MyntCabinettet aflemnade och med deß samlingar införlifwade. Deßutom har Akad. MyntCabinett, under loppet af detta år, utom flere smärre Donationer, blifwit af Öfwer CeremoniMästaren, C. N. O. Leonh. von Haußwolff ökadt med 36 nyare utländska Mynt samt af Lands-Sekreteraren på Gothland, Juris Doct. Mag. L. Hambräus med 40 Cufiska, Angelsachsiska och Forntyska Mynt, samt af Secreteraren P. Arrhenius med 20 st. nyare Italienska Mynt.

Anmälan.

På Swensk Litteratur-Tidning för år 1824 emottages pränumeration på alla PostContor i Riket med 4 Rdlr 24 sk. B:co, samt 2 Rdlr 8 sk. B:co i arfwode och stämpelafgift. Af Tidningen utkommer hwarje Måndag och Thorsdag ett halft ark.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 101. Den 18 December 1823.

Recension:

Utkast till en Philosophisk Medicinens Historia, af Dr D. G. Kieser, Prof. i Medicinen wid Universitetet i Jena. Öfwersatt af J. O. Lagberg, Docent i Medicinen wid Universitet i Lund. Sthm, 1822. Grahn, 105 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 100).

Om wi alltså sjelfmant öfwergifwa anspråket på erhållandet af en Medicinens historia, som tillika innefattade kännedomen af hela Medicinen sjelf, så wilja wi dock tillse, huru Förf. uppfyller sin egen fordran af en philosophisk Medicinens historia, såwida den endast har att lemna insigten i Medicinens tidsutwecklings nödwändighet, hwilket ock är det sanna begreppet af denna historia. Wäl erkänna wi, att detta problem är ganska högt och swårt, om än redan kanske icke alldeles möjligt att lösa; samt att det således, löst, skulle hafwa rätt att påräkna det aldrahögsta lof och pris. Men som det dock lärer hafwa fallit sig mycket för swårt för wår Förf., så har han gjort sig saken begwämare, och i stället för den nödwändiga philosophiska methoden wid problemets lösande insinuerat deß ersättning genom en helt och hållet empirisk method. "Då Medicinen, säger han, endast är en enskild gren af mensklig wetandet, och öfwerhufwud går parallel med den allmänna utbildningen af det andliga hos menskan, så kan medicinens philosophiska historia först då såsom sådan framträda" (hwilket enligt andemeningen will säga det samma som: så kan den anses wara till sin grund och nödwändighet fullständigt insedd) "när hon tillika afser menniskoslägtets och öfwerhufwud wettenskapens allmänna utbildning, då hon synchroniskt anger de parallela phenomenen i menskoslägtets allmänna bildningshistoria, och härigenom bestyrker och uppwisar de enskilda bildningsepokernas nödwändighet. — Ännu mer finner denna parallel rum mellan philosophie och medicin. Den sednare i högre mening är blott den förres anwändning till förklaring af det sunda och sjuka menskliga lifwets phenomener. För att fullt förstå medicinens gång och deß historia, måste man derför i menskligheten historia förnämligast wara bekant med historien om menskliga andans ideella utbildning, alltså med philosophiens historia. Hwarje wettenskaplig theorie är blott reflex af menskliga wetandets allmänna theorie, philosophien; en särskild wettenskaps utbildning håller alltid jämna steg med allmänna wettenskapens utbildning, och når här finnes stillestånd och skenbart tillbakagående, så befinner det sig också der i parallela drag. Hwarje nytt system i philosophien drar också nödwändigt efter sig ett nytt system i medicinen, hwilket bär stämpeln af det förra, och blott genom det förra blir det sednare upplyst och förklaradt." Således, i stället för att gifwa oß en historisk construction af de medicinska systemens och åsigternas radföljd, till sin insedda nödwändighet, hwilket endast på philosophisk wäg kan ske, har Förf., deruti liknande många andra, som nu

förtiden låta kalla sig för philosopher, men i stället för philosophi endast gifwa oß empiriska epilogismer, ansett det, twäremot sin egen fordran af en Medicinens historia, för denna tillfyllest, att anmäla en genom empirisk analogi gjord medicinska systemens parallelism med de liktidiga philosophiska systemen, d. å. wid hwart och ett af de förra tillika omnämna hwilket af de sednare wid samma tid warit rådande, hwarmedelst en blott yttre, tillfällig, synchronistisk enhet bildas. Man kan wäl icke neka, att detta expedient är särdeles qwickt och beqwämt, för att utan mycket beswär komma ifrån saken; men wi tro icke heller, att någon synnerlig upplysning och insigt uti de medicinska systemen häraf kan winnas. Obestridligt är det wäl, att, då de philosophiska likasom de medicinska systemen både äro enskilda uttryck af bildningens evolution, de liktidiga af båda slagen äfwen måste wara af en inre likhet, beroende på deras identiska ursprung, så att de ömsesidigt måste hwarandra upplysa; likwäl lärer det alltid blifwa omöjligt, att, om äfwen denna inre bådas likhet uppwisas, det ena derigenom kan åt det andra gifwa mera än en bestämning af det för båda gemensamma, och således alldeles icke bestämma det egna i hwarjes natur, hwilket endast kan ske genom den egna evolutionen inom sig. Men, som nämndt är, för wår Förf. är detta alldeles tillräckligt, och något widare än anmälan af en sådan synchronistisk harmoni-relation förekommer icke heller i arbetet; han yrkar endast, att man äfwen måtte wid systemens uppfattning afse den egna character deßa system erhålla af hwarje folks egna lynne. "Deraf, säger han, kommer den wäsentliga skiljagtigheten t. ex af Fransosernas i inskränkningen fulländade och likt deras språk afslutade och döda medicin; Engelsmännens blott på det praktiskt brukbara rigtade, och likt deras politik blott den omedelbara winsten sökande medicin; Italienarnes endast sällan tecken till lif gifwande, utan ytre hållning sönderrifna och i sig sjelf söndersallna systemlösa läkekonst; och den sig det bättre från alla folkslag tillegnande, och förnämligast i djupsinniga speculationer förnöjande, men sällan till organisk product alla enskilda åsigter samlande rigtningen i medicinen hos det tyska folket, af hwars närmaste stamgrenar, Danskarna och Swenskarna, de förra synas modifierade mera af det engelska, de senare mera af det franska lynnet." — Hurumwida hwad oß angår, som Tyska skribenter wanligen tilldela den åran att få wara en hufwudgren af den Tyska stammen, wår medicin är synnerligen skarpt eller sannt betecknad genom ofwannämnda charakteristik, i följd hwaraf den skulle närma sig till en fulländning i inskränkningen, och likt wårt språk till afslutning och död, och hurumwida den med lika så god grund kan sägas närma sig till någon af de andra betecknade arterna, detta wilja wi till afgörande öfwerlemna åt wår medicins framtida annaler, af hwilka endast i den kommande utwecklingen naturen af det nu blott i tendensen gryende fröet till ett bättre kan bestämmas.

Ännu återstår dock ett asseende, hwarpå Förf. wid Medicinens historias afhandlande lägger en stor wigt, och hwilket i likhet med de ofwan anförda är ämnadt att, åt den empiriska framställningen gifwa den falska förgyllning af ett philosophiskt sken, och sålunda med lånet af en philosophisk form, ehuru oräkt anwänd, bjuda till att ersätta hwad som i det philosophiska wäsendet brister. Detta afseende är den genom falskt anwändande så margfalligt profanerade läran om polariteten, i hwars mißkända och utslitna form man numförtiden will, oaktadt en ån så stor ämnets motsträfwighet, allt inpräßa. Såsom nu denna lära synes pseudophilosopherna kunna och böra till bruk framkallas, öfwerallt der den minsta skymt af motsats sig någorstädes röjer, så har ock wår Förf. funnit för godt, att såsom ett nödwändigt framställningssätt af Medicinens historia förklara deß betraktande under en reell och en ideell sida eller rigtning, hwari den sig gestaltar, och af hwilka den förra skall föreställa den på det praktiska rigtade, och till Medicinens fulländning såsom konst sträfwande, eller, som han säger, den empiriska Medicinen, den sednare åter den blott på det theoretiska rigtade och till Medicinens fulländning såsom wetenskap sträfwande, eller den theoretiska Medicinen. För att ytterligare upplysa och bekräfta denna polaritet, bestämmer han efter wedertaget bruk deß polers förhållande till hwarandra såsom ett negatift och ett positift, eller såsom qwinnan och mannen; så att alltså den empiriska Medicinen, eller den praktiska konsten, wore den qwinliga; den wetenskapliga, eller theorien, åter den manliga läkarekonsten. I deßa båda rigtningar, från hwarannan sönderade,

fortgår, menar han, Medicinens utweckling i tiden, och deßa utgöra de twänne hufwuduppdelningarna af deß historia; af hwilka den reella, praktiska, konsten, Empirien eller den Hippokratiska methoden är den lägre och tidigare, den ideella åter, den theoretiska eller wettenskapliga, den i historien senare och högre: detta, oaktadt han nyß förut ställt dem i jämnbredd med hwarandra med samma dignitet såsom poler i en motsats. Den förra, påstår han widare, urartar till routinierernas och de lärda Läkarnes blinda empiri, ett mechaniskt handlande efter bestämda dogmer, den senare åter till den pseudophilosophiska medicinen, philosophiens falska anwändning på medicinen. Huru Förf. under ett sådant antagande tror sig från denna sednare kunna skilja alla de utdöda, och just derföre falska theorier i medicinen, allt ifrån deß uppkomst, är sannerligen swårt att inse.

Redan af denna framställning synes klart, att Förf. för att winna en anwändning för sin polaritet, warit nödsakad att med wåld intwinga Medicinen i deß procrustes-form. Att han som den ideella sidan af Medicinen benämnt den Medicinska theorien, som den reella åter den Medicinska konsten, skulle i allt fall wäl kunna gälla, såwida eljest derigenom någon werklig upplysning wore wunnen, hwilket endast kan ske genom en närmare bestämning af denna polaritets natur, som dock här ej finnes; men att han i konstens pol sammanför, såsom med den identisk, empirien i medicinen, på samma sätt som han wid theoriens pol sätter wettenskapen eller speculationen i Medicinen, måste leda till de uppenbaraste orimligheter. Ty empirien är likaswäl ett sätt att weta, eller ett wetande, och således likswäl ideell, som speculation, fastän af en lägre art och natur, och måste således äfwen wara likaswäl som den, motsatt det reella, handlandet eller kraften i Medicinen; hwaremot, då theorien eller wettenskapen i Förf:s construction söndras ifrån och icke ställes i något omedelbart hänseende till konsten, densamma, äfwen enligt Förf., icke kan hafwa sin ändtendens och ändamål i att wara constitutift bestämmande för konsten. Man skulle angående en sådan theori kunna med allt skäl med Obscuranterna fråga, hwartill den då wore nyttig eller nödwändig; och wi förmoda ock, att Förf:s egen inre mening icke kan wara sådan, som en för öfrigt i sig sjelf werklig och sann philosophisk forms falska tillämpning twingar den att synas. Deßutom ledes Förf. af denna theori till ett annat lika förwirradt påstående, det, att den Medicinska konsten, eller empirien, börjar med menniskans tillwaro, och äfwen kan wara omedweten, theorien deremot först med sjelfmedwetandet; ett påstående, som i sammanhang med det förra må winna sin rättelse.

En den wigtigaste, sannaste och mest originella Förf:s sats i förewarande arbete, då den rätt förstås, är nemligen den, att Medicinens ursprung eller läkemedlens första anwändande skedde genom instinct, en inre medwetslös känsla eller åskådning af det gagnande och skadande, i stället för att man förut alltid ansett slumpen hafwa warit Läkarekonstens källa. Nu kan man wißerligen icke neka, utan twärtom strängt wetteuskapligt bewisa, att menniskoslägtet, i sin första ålder, befann sig på de twänne dimensionerna af medwetandet, känsla och åskådning, som då alltså woro de actuellt werkande och lefwande i menniskans wetande och handlande; hwaremot reflexions-dimensionen ännu icke såsom actuell i werkligheten framträdt, och således synes likasom wore den af de förra absorberad: och då åskådningens dimension inom medwetandets potens, exact motswarar den potens, hwarpå djuret utom medwetandet står, så är det ock nödwändigt, att menniskans handlingar på denna dimension skulle erhålla den likhet med djurets handlingar af instinct, att utan Reflexion wara företagna, såwida nemligen en sådan likhet är möjlig mellan twå på olika potenser stående warelser. Men denna war ock just skillnaden mellan djuret och menniskan; och då den dimension af känsla eller åskådning, hwarpå menniskan då stod, just war en dimension af sjelfmedwetandets potens, så war ock menniskan derigenom oändligt afskild från och upphöjd öfwer djuret. Ty menniskan är i kraft af sin ewiga natur sjelfmedwetande, och kan såsom sund, normal menniska alldrig annat wara eller hafwa warit; sjelfmedwetandet är menniskans egna constituerande grundwäsen, idé och charakter, utan hwilken en menniskonatur alldeles icke kan tänkas: fastän hon befinner sig på känslans eller åskådningens dimension, är hon således dock alltid medwetande om sig sjelf och sin känsla och åskådning, hwilket djuret icke är; det kan således ingen tid hafwa warit, då, såsom wår Förf. påstår, hon i lä-

karekonsten empiriskt af ren djurinstinct handlat, utan medwetande af sin handling. Men ett annat är att wara medwetande om sin åskådning, d. å. enkelt reflecterande i en flux reflexion, och att wara medwetande om sig äfwen såsom reflecterande, hwarigenom reflexion bliswer i sig fixerad och i lifwet actuell.

(Slutet följer).

Lärda Nyheter.

Upsala: Den 12 Dec. skedde Rectorsombyte wid Kgl. Akademien härstädes, då Anat. & Chir. Professorn Doct. Jac. Åkerman, efter hållet Tal: de recentiorum in Physiologiam meritis, öfwerlemnade Rectoratet till Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus Mag. Ol. Kolmodin.

—— Decani för näst. Wårtermin äro i Theologiska Faculteten: Theol. Professor Kalsenianus, Doct. Sven Lundblad. I Juridiska Fac. Jur. Professorn, Doct. L. G. Rabenius. I Medicinska Fac. Med. Professorn, Doct. C. Zetterström. I Philosophiska Fac. Chem. Professorn Mag. L. P. Walmstedt.

—— Theologiska Faculteten har anstält Theol. CandidatExamen med Mag. Js. Norström Westm. Dalek.

Juridiska Faculteten har anstält Juris Utr. CandidatExamen med Stud. Chr. Hederström och J. Chr. Lindblad, O.Gothi.

Medicinska Faculteten har anstält Med. CandidatExamen med Med. Studiosi Fr. A. Almer Rosl., C. G. Lodin O.Goth. och J. Ax. Huß, Bothn.

Philosophiska Faculteten har anstält Philos. CandidatExamen med Ph. Studiosi, Pehr Niel. Sewén, Sv. Johan Roback, Jonas Christian Tharsell, Israel Rosengren, O.Goth. Frih. Hugo Ad. Hamilton, Carl Aug. Nicander, Jacob Lundberg, Suderm.Ner. C. W. Baggstedt, Westm. Dalek. Frih. Carl Gabr. Oxenstjerna, Medelp. Jemtl., Jonas Nordqwist, Bothn.

Linköping: Wid härwarande Lärowerk hafwa följande ledigheter inträffat. Eloqu. och Poes. Lectionen genom Lectorn, Mag. N. Mobecks befordran till Kyrkoherde i Quillinge och Simonstorps Consistoriella Pastorat. Rectors-Sysslan genom Rector-Scholä, Mag. C. Isbergs befordran till Kyrkoherde i Normlösa Pastorat. Till den genom Th. Lectorn Doct. J. Ramstedts död lediga Theol. Lectionen är Theol. Docenten och Candidaten Mag. L. Laurenius från Upsala ensam sökande.

—— Utn. Philos. Lectorn, Professorn Mag. Fab. Wilh. Ekenstam blef d. 16 sistl. Oct. i sitt Lärareembete i Gymnasii Lärosal offentligen inställd.

—— Afl. Bibliotheks Amanuensen And. Pet Wetterberg, hwilken nära 20 års tid med sällsynt nit arbetat wid härwarande Gymnasii Bibliothek, har genom Testamentarisk Dispositon förordnat, att all deß efterlemnade egendom skall tillfalla Bibliotheks-Caßan, för att till Böckers inköp anwändas.

—— Till Amanuens wid härwarande Gymnasii Bibliothek har Magister Joh. Haqu. Wallman blifwit utnämnd.

Westerås: Efter utfärdadt Program af Rector Gymnasii, Philos. Lectorn, Th. Licent. Mag. G. Nibelius blef en Latinsk Oration, till firande af H. K. H. KronPrinsens höga förmälning, d. 1 Dec. hållen af Eloqu. & Poes. Lectorn, Mag. N. Scheringson.

Wexiö: Enligt Kongl. Maj:ts nådiga befallning, kommer Biskopswal, efter afl. Biskopen och vice Talmannen för Högw. Prest-Ståndet, C. N. O., Doct. Frih. Ludv. Mörner, att hållas här i Stiftet den 15 näst. Januarii.

Götheborg: Gymnasii Adjuncten Mag. Birger Wadström har erhållit Lectors namn och wärdighet.

Calmar: Utn. Histor. Lectorn Mag. J. Fr. Eckerlund höll den 6 sistl. Sept. sitt Inträdes-Tal: de Bulla Clementis VI. Unigenitus dicta.

Anmälan.

På Swensk Litteratur-Tidning för år 1824 emottages pränumeration på alla PostContor i Riket med 4 Rdlr 24 sk. B:co, samt 2 Rdlr 8 sk. B:co i arfwode och stämpelafgift. Af Tidningen utkommer hwarje Måndag och Thorsdag ett halft ark.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 102. Den 22 December 1823.

Recension:

Utkast till en Philosophisk Medicinens Historia, af Dr. D. G. Kieser, Prof. i Medicinen wid Universitetet i Jena. Öfwersatt af J. D. Lagberg, Docent i Medicinen wid Universitet i Lund. Sthm 1822. Grahn, 105 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 101.)

Detta senare tillstånd, som Förf. först erkänner såsom menniskans tillstånd af sjelfmedwetande, och såsom theoriens period, är det som i menniskoslägtets nödwändiga utweckling då uppstår, när, såsom skalden säger, menniskan tänkande griper i sitt bröst, och således distinct skiljer sig såsom medwetande från den öfriga skapade werlden, såsom icke medwetande. Genom misskännande af denna, inifrån med menniskonaturens absoluta nödwändighet sig i tiden framställande, menniskoideens evolution i historien genom sina trenne dimensioner, hafwa de falska lösningarne af det beryktade problemet om grunden till menniskans Cultur uppstått. Deßa solutioner äro hufwudsakligen twänne, och båda grunda sig på basis af menniskans antagande såsom warande ursprungligen djur, hwarifrån hon genom yttre orsaker blifwit till menniska förwandlad; likasom en sådan förwandling af den ena till wäsendet distinct åtskilda naturen i den andra någonsin kunde förwandla annat än formen, men icke wäsendet. Den äldre theorien antog, att menniskodjuret småningom genom gjorda observationer på den yttre werlden fått förstånd, utan att dock kunna förklara, hwarföre det icke äfwen likasawäl kunde falla djuret in, att observera sig till menniska: den nyare åter, synbart uppfunnen och gestaltad i motsats emot den förra, efter wunnen insigt i deß falskhet, yrkar, att menniskan, såsom warande djur, genom en wiß taskspelarekonst, som den kallar högre naturers omedelbara upplysande och lärande inwerkan, erhåller ett menniskoförnuft utifrån sig instilleradt; således icke erkännande, att menniskan icke kan något blifwa utan genom inre bestämning och utweckling, eller att hon nödwändigt måste blifwa allt det, som hon af sin inre natur entelechi är ämnad att blifwa. Båda öfwerensstämma alltså i det antagandet, att förnuftet ej kan hjelpa sig sjelf till Cultur, att deß frö i menniskoslägtet ej sjelf utan främmande biträde kan sig till actualitet utweckla, och fela alltså båda i misskännandet af den för menniskan ursprungligen satta medwetandets nödwändiga utwecklings lag, som spontant gör deß dimensioner actuella. Då reflexion alltså af inre kraft waknar eller blifwer actuell såsom medwetande om sin reflexion, hwilket är reflexions första moment, börjar den att i det ämne, hwarom här är fråga, sålunda bearbeta det förråd af omedelbara inre åskådningar af det gagnande och skadande, hwilket wetandet ifrån den förra, åskådningens, dimension medför, att åskådningens analogier och schemata, nu i reflexion upptagna och omwetna, förwandlas till concreta naturlagar och reglor för handlingen,

öfwer hwilken menniskan förut icke reflecterat. Denna epok innefattar den så kallade Hippocratiska Medicinen, eller den äkta, rena empirien, men är ännu alldeles icke, som Förf. påstår, theoriens period. Ty denna uppstår först i det andra reflexionens moment, af den nödwändiga utwecklingen i tiden betingadt, då menniskan blifwer icke blott medwetande om, utan ock reflecterande öfwer sig såsom reflecterande; då hon will lära känna det inre wäsendet af allt warande, såsom detta warandes grund, och icke mera frågar efter blott hwad som synes, och huru det synes, utan hwarföre det så synes, hwad det inre är, som gör att det yttre så synes? Men på detta moments ståndpunkt måste frågan efter tingens inre wäsen och grund, enligt en i sakens natur liggande nödwändighet, genast då den uppkommer, förwandlas till frågan efter tingets och deß phenomens yttre caußalitet i andra ting och phenomen, hwilken är den enda, som i detta moment beswaras. Och då denna fråga, om den ock kunde beswaras, icke upplyser om det wäsendtliga, och således är i sig sjelf falsk, men det oaktadt är en nödwändig genomgångspunkt för det sanna wetandet, så uppstå här oändliga, för hwarandra fallande, men det sanna allt mera förberedande theorier; hwilka i sin sammanmångning med den äkta empirien ifrån det förra momentet göra äfwen denna falsk och oren, i det att de för det erfarna, der icke längre kan erfaras, dikta abstracta ändorsaker, hwilka, då sträfwandet att om det erfarnas inre natur winna upplysning är så naturligt och nödwändigt, slutteligen antagas wara likaså säkra, som det, hwilket af empirien sjelf blifwit erfaret. På samma sätt truga deßa theorier äfwen på empirien reglor för handlandet, bestämda i enlighet med de diktade theorierna; hwarigenom en oändlig skada blifwit tillfogad Läkarekonsten, som derigenom blifwit alldeles osann. Och så fångslad är empirien worden af deßa genom sin ståndpunkt nödwändigt falska theorier, att icke allenast allt begrepp om en äkta empiri nödwändigt förswinner under deßa theoriers period, utan ock att denna icke af egen kraft kan sig i sin renhet återställa, utan att deß bojors lossande först kan ske genom de fångslande theoriernas totala upplösning. Först med den på en rättare, högre ståndpunkt stående theoris uppkomst framstår ock den äkta empirien i sin oskärade glans, såsom ett mångfaldigahets complement, hwilket med den förras enhet utgör ett inom sig sjelf slutet och försäkradt helt. Detta sker, då den sista falska theorien, som heter den absoluta Scepticismen, med alla de föregående äfwen tillintetgjort allt deras sträfwande, att utom tingens inre wäsen söka deras grund som phenomen; hwarigenom utrymme lemnas för den högre, på det inre wända Reflexionen, eller Speculation, som utur allwäsenders inre enhet bemödar sig att utweckla phenomenens yttre mångfald. Detta är det tredje och högsta reflexionens utwecklingsmoment, hwars actuellblifwande wi nu skönja, och i hwilket wi ock hoppas, att empirien skall i sin fordna renhet återställas, då den är en iagttagning af tingens yttre phenomenlif, hwilken, ledd och styrd af de schemata och analogier det sjelf wäcker, i det yttres krafter känner och anar det inre wäsendets lifsförmåga.

Af denna korta framställning af Medicinens sjelfnödwändiga utweckling följer ock insigten i Medicinens historias nödwändiga indelning i fyra, af utwecklingen charakteriserade perioder. Utom nummertalet har wår Förf:s indelning med denna intet gemensamt; gjord på hugskott, saknar den all inre nödwändighet och all philosophisk idés ledning. Han räknar den första från Medicinens begynnelse till wettenskapernas förfall, år 1500 e. Chr.; den andra från wettenskapernas upplifwande, äfwen år 1500 e. Chr. (!) till Harwey, den tredje till Brown, och den fjerde ända till den nyaste tiden. Hwad under deßa perioders omfång utförandet af det speciella angår, så är det, enligt deßa sig så kallande Naturphilosophers sed, som just dermed wisa sig egentligen wara genialiska empirister, wida bättre utfördt än de universella betraktelserna, i hwilka den på det speciella grundade empirien naturligtwis icke kan frambringa något beståndande. Af den werkställda granskningen af Förf:s allmänna åsigter inses hans sätt i allmänhet att behandla det speciella; och då wi i det speciella icke upptäckt något betydligare fel, wilja wi icke heller widare derwid oß uppehålla, wål wetande, att deanmärkningar, som wid detaljer wanligen i oändlighet kunna göras, rörande upptagandet af sådant, som mindre rör ämnet, uraktlåtandet deremot af åtskilligt mera wäsendtligt, o. s. w. i allmänhet föga gagna, och deßutom ofta nog bero på anmärkarens subjectiva åsigt. Hwar och en hufwudförа-

fattares lära är korteligen skildrad, och de theoretiska secterna med sina förnämsta charakterer tecknade, samt äfwen de wigtigaste skrifter för hwarje afdelning eller hufwudauctor angifna, till nybegynnares hjelpreda i den medicinska bibliognosien. Att Förf. i synnerhet skulle wara utförlig i den Animala Magnetismens historias framställning, äfwensom att Förf:s åsigter i den läran äfwen i detta arbete skulle lämna strödda spår, kan på förhand slutas; obestridligt är ock, att hwad Galwanismen warit för den anorganiska och organiska naturens kännedom, den Animala Magnetismen kommer att för den mensklige naturens kännedom i alla deß afdelningar wara.

Hwad slutligen rörer Öfwersättarens åtgärd särskildt, och utom de flera afseenden, hwari hans lott är wid hans originals bunden, skulle wi wäl hafwa önskat, att till det synnerligen egna, som utmärker Förf:s sätt att afhandla sitt ämne, och hwilket, utom den ofwanförmälta parallelltheorien, äfwen hufwudsakligen utgöres af en mindre djupt resonnerande än ytligt framhastande ton i form och stil — icke äfwen wore af Öfwersättaren lagdt det synnerligen egna sättet att behandla sitt modersmål, en helig folksegendom; hwilket, i förening med täta Germanismer, gjort öfwersättningen tämligen swårläst, och äfwenwäl frambragt några mindre lyckade ordförändringar, af hwilka, enligt Recensent-sed, några må här anföras: Läkrarna för Läkarne, laikrer för lekmän, sårläggning för Anatomi, de döda Chinesernas medicin förmodligen för Chinesernas döda medicin, upphäfwa (s. 14) för upplyfta, förfullkomna för fullkomna, swäljeri för froßerі, aftonlandet för wästern, utanwerlden för den yttre werlden, olikhet i Grekiska namns orthographi, somliga på Grekiska, somliga på Latin, o. s. w. Men å andra sidan måste man ock erkänna, att Öfwers. i språket infört flera mera lyckade ord och ordböjningar; samt slutligen tillönska Öfwersättaren en afsättning på arbetet, som förekommer, att med förlusten af tid wid arbetets öfwersättande icke äfwen en annan förlust må föreenas, till lön för den goda föresatsens förtjenstfullhet, att hafwa fyllt en lucka i den Medicinska litteraturen.

Litterära Underrättelser.

Upsala.

Utgifne Disputationer Höstterminen 1823.

Under E. O. Theol. Profeßorn Doct. Joh. Thorsanders Präsidium:

Primitiæ Apologetices in Ecclesiæ Christianæ. P. I. Pro Candidatura Mag. Carl Georg Rogberg, Utnämnd Präfectus wid Seminarium. 2½ ark.

Dissertatio formam Doctrinæ de Hominis coram Deo justificatione apud Catholicos & Protestantes diversam adumbrans. P. II. Pro Licentiatura Mag. Nils Beckman, Gothob. 2 ark.

Under Mathem. Infer. Profeßorn, L. N. O. Mag. Jöns Swanberg:

De motu Projectilium in vacuo. P. I. Lars Fredr. Swanberg Stockh. 1¼ ark. — P. II. Adolph Ferdinand Swanberg. Stockh. 1¼ ark.

Under Ll. OO. Profeßorn, Doct. Gustaf Knös:

Scholia selecta in Esai. I—XII. P. I. ProGradu Philos. Carl Wilhelm Baggstedt. Dalek. 1½ ark. — P. II. Lars Wilh. Löhman. Gestr. Helf. 1¼ ark.

Under Profeßorn, Litt. Hum. Adjuncten Mag. Joh. Tranér:

Svecanæ Classiculæ, quam Tæniensem dicunt, Historiola. Henr. Wilh von Steyern, Nob. O. Goth. Lieutenant wid Armeens Flotta. 3 ark.

Under E. O. Adjuncten i Grek. Litteraturen Mag. And. Södermark:

Problematum, quæ ad Philosophiam Practicam pertinent, expositio. Sectio I. Fredr. Tholander, Stockh. 2¼ ark. — S. II. P. I. Lars Anton Anjou, Upl. 1¾ ark. — S. II. P. II. Nils Wilh. Lundeqwist, Suderm. 1½ ark. — S. III. P. I. Bogisl. Conr. Häggman, Stockh. 3½ ark. S. III. P. II. Matthias Leonard Wikland, Wermel. 4 ark.

Under Philos. Theoret. Docens Mag. Er. Aug. Schröder:

In Theoriam Libertatis Schellingianam Commentatio. P. I. And. Dufwenmark, Bothn. 1½ ark. — P. II. Ifvar Joh. Wallin, Bothn. 1½ ark. — P. III. Gust. Dan. Björck, Gothob. 1¼ ark. — P. IV. Pehr Ulr. Boëthius, Dalek. 1¼ ark.

Under Hist. Universalis Docens Mag. Pehr Dan. Amad. Atterbom:

De Genio et Schemate Speculationis reipsa Philosophicæ. P. I. Pehr Jac. Emanuelsson, O. Goth. 2½ ark. — P. II. Wilh. Sjöström, O. Goth. 4 ark.

Under Philos. Pract. Docens Mag. Carl Ol. Dellén:

De Dualismo Platonis Disquisitio. P. I. Pehr Stjernberg, a Sacris, Jemtl. 1½ ark. — P. II. Erland Peter Hultén, Calm. 1½ ark. — P. III. Nils Haqvin Selander, Bothn. 1½ ark.

Under Theol. Licent. Mag. Nils Beckman:

Dissertatio formam Doctrinæ de Hominis coram Deo justificatione apud Catholicos & Protestantes diversam adumbrans. P. III. Gust. Fredr. Wilh. Lokrantz, a Sacris, WGoth. 1½ ark. — P. IV. Benjam. Leonh. Sundborg, W. Goth. 1½ ark.

Lärda Nyheter.

Stockholm: Swenska Academien firade den 20 Dec. sin högtidsdag med en offentlig sammankomst, hwarwid StatsRådet Grefwe Lagerbjelke förde ordet. Det wanliga Talet från Altaret hade denna gång alldeles uteblifwit. Ingen Täflingsskrift i Wältaligheten hade inkommit, och i Skaldekonsten ingen som kunnat belönas. Hägen och sickligheten hos de täflande tyckes således wara i märkligt aftagande. Akademien har dock denna gång utdelat sina belöningar på ett sätt, som förtjenar det oinskränktaste loford. Wid årets början hade hon, såsom ett bewis af sin aktning och uppmärksamhet, öfwerlemnat sin stora Medalj i guld åt författaren af Samlingar i Allmän Physik, Canzli Presidenten m. m. Frih. Fr. v. Ehrenheim. Nationens största mimiske konstnär Hr Hjortsberg emottog wid denna sammankomst samma bewis af Akademiens aktning för sina utmärkta förtjenster som Skådespelare. Den wanliga Minnespenningen hade till föremål RiksDrotsens Grefwe Magnus Gabriel De la Gardie, hwars lefwerne författadt af Prof. Dir Franzén upplästes. Till ersättning för den felslagna poetiska Täflingsförden upplästes en af Hr af Leopold författad sång öfwer K. Carl XIII:s Statue. De närwarande åskådarnes antal war så stort, som kunde rymmas, och detta förhållande wisade på ett synbart sätt det owanliga deltagande hwarmed högtidligheten denna gång betraktades.

Upsala: På Förslag till den, efter Prof. Grenander, lediga Philos. Adjuncturen härstädes har Philosophiska Faculteten uppfört. 1. E. O. Adjuncten Mag. A. Södermark. 2. Philos. Theor. Docens Mag. E. Aug. Schröder. 3. Hist. Univ. Docens Mag. P. D. A. Atterbom. Medsökande Philos. Pract. Docens, Juris Utr. Cand. Mag. C. O. Dellén.

—— Studerande Nationernas närwarande Ledamöter hafwa warit uti

Stockholms Nation	63.
Uplands	68.
Roslags	23.
Gestricio-Helsinge	31.
Östgötha	133.
Westgötha	83.
Södermanlands o. Nerikes	86.
Westmanlands o. Dahla	106.
Smålands	24.
Götheborgs	37.
Calmare	20.
Mermelands	44.
Medelpado-Jemtländska	31.
Bothniska	46.
Gothlands	18.
Finska	7.
Deßutom härstädes studerande Utländningar	2.
Summa	822.

Swensk
Litteratur-Tidning.

N:o 103. Den 27 December 1823.

Om en äldre, Swensk Handskrift på Skokloster.

Med den waknade lifligare lågen för Swenska Hiſtoriens ſtudium måſte också behofwet af närmare bekantſkap med de Hiſtoriſka källorna bliſwa mera känbart. Att detta äfwen gjort ſig gällande hos oß, derom wittna den nya Upplagan af Scriptores rerum Suecicarum medii ævi och den till utgifning anmälda Corpus Juris Sveogothici antiqui. För att fylla Klöfwerbladet, ſå widt nemligen det rör wår medeltid, fattas wäl ännu ett Diplomatarium, men man har dock fått någon förhoppning, att, ſedan Scriptores bliſwit fullſtändigt utgifne, ordningen äfwen en gång ſkall komma till diplomerne. Utom deßa återſtå likwäl flere andra ſkrifter, hwilka dels ſom upplyſande för medeltidens lynne och tänkeſätt, dels ock, ſom länkar i ſpråkutwecklingens kedja, äro af icke ringa wigt och ofta, alldeles obekanta och obemärkta, hwila inom boksamlingarnes ſköte. Det går ändå något an med dem, ſom finnas i de offentliga Bibliothekerne, emedan de ſtundom bemärkas af någon forſkares ſpanande blick; men hwem känner wäl, huru många ſådana dokumenter i enſkild ägo förwaras? Det wore derföre önſkligt, att de ſom till dylika ſkrifter hafwa tillgång wille lemna allmänheten derom underrättelſe och wid deß meddelande, ſå framt de ifrågawarande ſtycken äro i ett eller annat afſeende af betydenhet, icke inſkränka ſig till att blott anföra en: bruten titel, jemte några få rader af begynnelſen och ſista ſlutet, hwilka ofta ſaknas i ett annat manuſcript, ſom dermed ſkulle jemföras, och ſåledes icke gifwa den upplyſning ſom wederborde.

Skokloſter, ſå rikt på märkwärdigheter och beläget nära Upſala, har i längre tid warit en wallfarts ort för äldre och yngre litterätörer från detta läroſäte. Den ädla beredwilligheet, hwarmed ſtällets nuwarande ägare, Hans Excellens, Grefwe M. F. Brahe lemnar öppet tillträde till ſamlingarne för alla reſande, kan också ej annat än inbjuda till beſök. Nyligen gjordes ett ſådant af twenne Academici från Upſala och en från Lund. Bland mycket för dem högſt intereſſant, ſom de öfwerallt och i ſynnerhet i de Wrangelſka och Bjelkeſka manuſcriptſamlingarne träffade, må wid detta tillfälle nämnas en till den förſtnämnda hörande gammal Swenſk handſkrift på papper från ſlutet af 15:de eller början af 16:de århundradet. Då troligtwis hwarken wåra publika eller privata Bibliotheker äga ſå ſtort förråd af dylika handſkrifter, att något enda bör förkaſtas eller wärdslöſas och Medeltidens Swenſka litteratur i allmänhet icke kan kallas öfwerflödande, ſynes det icke otjenligt att i Swenſk Litteratur-Tidning lemna några närmare underrättelſer om denna Codex, ſom wäl till en del innehåller kända ſtycken, men deße, ſom det tyckes, med icke obetydliga varianter. Wi wilja derwid gifwa något utförligare prof af deß wigtigaſte delar, ſå att perſoner, ſom ſjelfwa äro i tillfälle att jemföra andra codices, må kunna ſe, hwad ſom öfwerensſtämmer eller ſkiljer ſig.

Den ofwannämnde handſkriften är i aflångt,

half-folio format *), defect i slutet, men, efter all anledning att döma, inuti oskadd och fri från lacuner. Innehållet är följande:

1:o En paraphras af tio Guds bud på wers, hwarwid är anmärkningswärdt, att deß författare förblandat sjette och sjunde buden.

2:o "Her byrgia Wor fru pinae **) thaer honn hafde tha hon saa sin signade sons pina."

3:o "Her star aepter till wars herre pine fager ath höre oc lese."

4:o " Her stande fager thing ath höra huru ein siael oc ein likame huarth straffadhe annath thy ath the ware badhen dömdh till heluite for thera syndh skuldh oc skulde man gernae acta."

Så wäl detta, som de twenne föregående stycken, hwars titlar wi anfört, äro på wers. Det är omtaladt i v. Stiernmans Praesidii tal, hållet i Wettenskaps-Academien 1758: om Wetenskapernes tillstånd i Swerige under Hedendoms och Påfwedöms tiden p. 74. . Wi skola anföra deß början och slut, hwilket senare skiljer sig från det af v. Stiernman upptagna.

"Jak er ein mestere i boka listh
Thet haffuer megh giffuit iheſus cristh
Thet war megh aff gudi weth
En andeligh tingh war megh teth
Ther jak lagdes nidh ena winter nath
En andeligh dwala kom megh swa brath
Thet war thet megh teedestha
Huar ens mans likame la
Hans siael kom till honom i then thima
Som wt gek aff honom for snima
Hon stodh naer hanom medh syrgende grath
Swa önkelige tha war henes lath"

Slutet:

"Se uppa huru werlden star
Ok huru skemmelige hon gaar
Al thingh ere aff rette wendh
Rettwiſsen aer al borth sendh
I alle stade aer kiif oc traette
Rettwiſsen aer borthae alth skulde rette
Then na wil med retwisonne fara
Han pröffues raskes til ein dara.

5:o Werser, också af andligt innehåll, med öfwerskrift: "her aepter stande fager tingh."

6:o Her aepter stande fager ting utaff adam oc werlzens uphaff huilken thet vil höre." (wers).

7:o Böner, angående Guds pina; böner då man går till sångs; minnen af St. Anna, brudgumen, bruden och glädjen. (prosa).

8:o "Her stande aepter alle meßone uttydilse fra thet fyrste meßen byrias oc til thet siiste hon lyctes oc scal man gernae thet merke" (prosa). Derefter följer ett yttrande af St. Gregorius om skärselden; hwad man skall tänka på för att icke begå dödelig synd; de sju motsatser, som Gud gifwit emot de sju dödeliga synderna. (allt prosa).

9:o "Her aepter star en sagae aff Her iwan fager ath höras." Detta är det bekanta qwädet om de twenne Riddarne af runda bordet, Iwar och Gawlan. Manuskriptet på Skokloster är, som wi redan nämnt, defect i slutet, och omkring twå femtedelar af detta stycke fattas. Deß början lyder så:

I nampn faders sons oc heilagh ande
Wil jek megh tage till hande
Forne sagn fram ath före
Them til skemtan som a wiliae höre
Aff them werdogastae Konungae thwa
Ther man haffuer hörth ath segiae i fra
Karlamagnus oc Konung artus
Til dygdh oc aere ware the fuus
Konung artus war wtaff englandh
Han wan rom medh swaerdh oc brandh
Oc war ther keiser medh mykel aere
Han frelsede them aff harde kaere
Ok skat ther fordom romare giorde
Swa ath honom ingen sidan kraeffuiae torde
Winer (anner?) war Karlamagnus af frandz?
Thet wil jek ider segiae for sandz
Moth heidne men for crisne at stride
War ingen fromare i therae tiidhe
Offuer alle men star thera loff
Huar fleste herre söke til hoff
Konungs söner söke til them
Hetoger jarlar greffue thiaene them

*) Det är samma slags format, som de gamla Swenska poetiska Manuskripterna på Kgl. Bibliotheket i Stockholm hafwa. Tiden, då afskrifterne äro tagna, tyckes också wara ungefärligen densamma. Jfr. Företalet till Hertig Fredrik af Normandie i 9:de häfter af Iduna.

**) För bristen på typen æ af swenska stilen har man måst trycka ae.

Riddare oc swene göra oc swa
Oc alle the som wider kunnae na
Vm thenne werdoghe Konung artus daghe
Ware kempe starke som liiff torde wage
Fore riddaresçap oc fruor aere
Thet aer ille ath the aere nw faerre
Then sagae jak wil for ider seghiae
Ok wil jek ey ther wm teghiae
Wm en riddare then aedle man
Ther man wm hans dage fan
Then som thente Konung artus
Daglige uppa hans egith huus
Konung artus som i haffuen hörth
Han haffeur höffniskheith ofuer alle fyzte giort
Oc i alle sine thime
Han hölth eith haff nu for snima
Medh mykin frygdh wm pinzdagae tiidh
frur oc mör the giorde segh bliidh
Riddere oc swene the giorde segh gaman
Tornei oc diusth tha the kome til saman
Tha Konung war metter ath aptan sol
Uppa sine huse Karatol
Tha the sathe alle saman
The riddere oc fruor giorde seg gaman
Thet wil jek helzt aff aewentyr scriffuae
Huat skemptan the munde fordom driffuae
Tha Konung war metter som fyr jek sagde
Han ey melthe wttan sath oc tagdhe
Huat Konung i sith hierte mende meine
Thet wiste ingen wttan han eine
Han stodh un oc gik ath soffuae
Thet folk sath alth apther til hoffuae
Ther vndrade riddare oc swaene uppa
Han war ey wan ath göre swo
The riddare medan therae etandhe stande
Huat aewentyr them munde komae til hande
Segremors oc waliuan
Kallegreuen oc iwan
Oc herre Keie qwadsprak
Ther ille thalar a huars manz bak
Oc andre riddere sleire
Thy han war therae skemptan meire
En riddere heith kallegrewans
Han hoff sith aewentyr oc sagde til sant
Thet war honom meire lasth heller aere
Thy munde han segh sare kaere
Tha han sith aewenthyr sagdhe fram
Thet han segh siaelffuer hölth for skam

Drotningen mundhe ther nalegae
Hon stodh ther naer oc lydde uppa,
Inger war widh thette war
Uttan kallegreuans ath hon tiidh gaar
Then aedle riddare stolt oc godh
Han tha upp moth hene stodh
Herre Keiae gaff honom thet til sakae
Han fek ey baether til ordhe thakae
Thu aesth höffuiskere en wy alle
For thy skulom wy thegh herra kalle
Tho ath man leither bade wthe oc inne
Sliiken kempae kan man ey finne
Thet tykker mine fruae waere swa
Ath i aere fromare en andre thwa
Aen melte herre keya
Thet wil jek ider for saninde segiae
Thil tokth aere wy alle offseine
Wttan kallgreffuans aleine
Kaere herre maeler ey swa
Han war nu ingen fyrre spa
Wy fengom mine fru offsenth ath se
Thet gör os allesaman we
Drotningen thalar thil herr keyae tha
Thith hierte munde nu swnderga
Hulketh spoth thu haffuer ther aff giorth
Som wy haffuom nu alle hörth
Thu haffuer alle medh spoth vnfangith
Thet haffuer tegh optae ille gangith
The Riddere ware medh bön til reidhe
Min fru i skulen ey warde wreidhe
Han tener ider gernae til alle matha
Tho ma han sit spoth ey lathe"

Handskriften slutar med berättelsen om striden, hwari Herr Ivan räddade Luneta och nedlade de anfallande Riddarne. Sjelf sårad, åfwen som den trogne Leo, inbjudas de af Luneta:

"Hon badh honom tho medh segh in fare
Oc hans leo medan the aere sare
Huiler ider her oc haffuer nade
Til tes i aeren til raeke bade
Gudh takke ider fru for ider aere
Ath thette sin ma thet ey ware
Thy ath jek kan ekki warde gladh
Huarke her aeller anner stadh
Fyr en jek haffuer wenscap aff min fru
Som aldre ganger aff min hugh

Thet tykker megh ware ille giorth
Ath i wile sa snarlige borth
Then fruae tenken ey reth uppa
Som toligh riddere wil forsma
Min fru thet tykker megh ware vel
Huath i her tale medh fulgodh skel"

Wid samma tillfälle wäckte äfwen en annan fornswensk Handskrift ofwannämde forskares synnerliga uppmärksamhet. Det är en papperscoder i 4:o, från slutet af 1400, el. början af 1500:talet, så widt man kan sluta af bokstäfwernas form. Den innehåller blott 2 arbeten. 1:o) En afskrift af Romanen om Hertig Fredrik af Normandie, en af de så kallade Euphemias Wisor, hwaraf en del blifwit utgifwen i 9:de häftet af Iduna, med varianter ur twänne Codices på Kgl Bibliotheket i Stockholm. Den närwarande är således den fjerde hittils kända gamla afskrift af nämnde Roman, hwilket kan tjena till bewis huru mycket den hos oß war omtyckt och läst wid slutet af medeltiden. Wid fortsättningen af den påbegynda upplagan bör denna HS. upplysningswis rådfrågas. 2:o) En gammal Swensk öfwersättning eller bearbetning af Wilkina Saga, så mycket märkwärdigare som den är den enda hittils kända. Peringsköld, i företalet till sin edition af Wilkina Saga, säger att en gammal Pergaments-Coder af Isländska texten funnits här i landet från äldre tider, hwilken författaren af lilla Rimchrönikan, samt Ericus Olai och bröderna Olaus och Laurentius Petri, wid utarbetandet af sina historiska werk, dels begagnat till att rikta wår äldre historia med åtskilliga ej dithörande konungar, dels också med ogillande anfört. Så nämner t. ex. Olaus Petri i sin Chrönika (Scriptores Rer. Svec. T. I, Sect. Poster. p. 223) uttryckligen, att deßa ej tillhöra Sweriges historia, utan äro häntade ur "Tideriks van Bern Historia eller Fable" Emedan inga andra spår wisa derhän, att Isländska källor wid denna tid omedelbart stått öppna för wåra Swenska Historieskrifware, har Peringsköld ofwannämde uppgift icke uteslutit all anledning till twekan, så mycket mera som Isländska texten ej upplyser, allt hwad derur skall hafwa influtit i wåra Chrönikor. Deremot är den Swenska bearbetningen i detta hänseende nog utförlig. För öfrigt bör nämnas att företalet, här saknas, hwilket deremot finnes i den Isländska, och att sjelfwa berättelsen oftast är förkortad, dock understundom äfwen mera utförd, samt skiljer sig från isländska texten, så widt man af en hastig jämförelse kunnat finna, i åtskilliga wigtigare omständigheter. En utförligare beskrifning härom och jämförelse mellan bägge redactionerna af texten, kanske ock, i fall tillräckliga skäl wid nogare undersökning skulle förete sig, den swenskas fullständiga utgifning kan man förwänta, emedan ägaren, sjelf en wän af litteraturen, med sällsynt liberalitet tillåtit en Academicus i Upsala att få låna detta för wår äldre historia ganska wigtiga arbete.

Lärda Nyheter.

Upsala: Under sistl. HöstTermin har de Studerandes Antal wid Akademien härstädes warit 1354, hwaraf 822 warit under Terminen närwarande och 532 inom twenne år frånwarande. Enligt Tabellerna woro 101 Frälse, 351 Prestsöner, 194 Borgaresöner, 187 Bondesöner, 202 Civilstatens, 53 Militärstatens och 266 andra ståndspersoners Söner. — I anseende till åldern har de Studerandes antal warit störst mellan 20 och 25 år neml. 664. Dernäst mellan 15 och 20 år 357; mellan 25 och 30 år 247; under 15 år endast 19; mellan 35 och 40 år 10. Öfwer 40 år 3. — På egen hand studera 1263, samt under privat information 91. Theologien studera 261, Lagfarenheten 223, Läkarekonsten 89, Philosophien 393. Utan wißt vitæ genus 386. Antalet af Stipendiarii har warit 207, neml. Regii 28, MedicoTheologi 15, Magnat. och Privator. 164. Under sistl. Halsår inskrifne 152 och deribland 1 Utländning. Af de här studerande 2:ne Utländningar har en under denna tid till sin födelseort Schlesien återrest.

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 104. Den 29 December 1823.

Recension:

I. Ξενοφωντος Ἀναβασις Κυρου. Xenophons Berättelse om Cyri Fälttåg; öfwersedd text med bifogade anmärkningar, historiska och geographiska upplysningar, charta och ordbok, till swenska ungdomens tjenst utgifwen af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, XVI, 272 sidd. 8:o.

II. Ordbok till Xenophons Anabasis af G. W. Gumälius. Upsala, Palmblad & C. 1823, 138 sidd. 8:o.

(Forts. o. Slut fr. N:o 99.)

Efter åtskilliga tänkwärda originella reflexioner öfwer Lexicographi, med särskildt hänseende till det Grekiska Lexicon Hr G. har under arbete — ifrar han mot Grekiskans wanligt brukliga öfwersättning på Latin, hwilket han påstår böra uppskjutas, tills "wid andra ändpunkten af elementarunderwisningen, det will säga mot slutet af Gymnasiitiden. Då har lärjungen hunnit nog långt i bägge språken, för att göra den jämförelse, som deras sammanställning otwunget erbjuder. Då först kan han inse bådas likheter och olikheter, och derigenom tydligen fatta det egna i hwarderas lynne." Förslaget är, från denna sida sedt, nytt, utan att alldeles uttränga det gamla. — Mycket kan dock sägas mot och med, äfwen i fråga om latinens anwändande till öfwersättning i den första Grekiska underwisningen. Rec. inser med Hr G. det beswär detta i början måste förorsaka; ehuru han ej kan påminna sig, att just denna olägenhet för honom eller hans jämnåriga särdeles länge hindrade framstegen. Något wäsendtligt kan han ej inwända mot wigten af Hr G:i motskäl, men ej heller wägar han bestrida sin egen erfarenhet. Med en elev nämligen, som inom 2 år wann lika så säkra och ännu widsträcktare insigter i Grekiskan, än Rec. på 6 år, har han beprófwat latinens stora gagn för den första cursen. I förstone ansåg ock Rec. detta för en onödig omwäg, men twånget af en wiß nödwändighet inkallade snart den latinska versionen i den Swenskas plats. Wid en wiß grad af framstegen bortföll latinen med behofwet deraf nästan af sig sjelf. Detta har stadgat hos Rec. en mot Hr G. motsatt öfwertygelse på följande grunder: — Grekiskan är i sin byggnad wida flexionsrikare och i sin syntax mer både mångfaldig och främmande för oß än Latinet; derföre, då man ännu knappt stigit öfwer tröskeln till denna byggnad, har man en betydlig swårighet att der finna sig hemmastadd genast ur modersmålet. Swenskan är för fattig på charakteristiska flexionsformer, för att kunna med precision uttrycka Grekiskans ymnighet af bestämda nuanceringar. Latinen deremot ligger såsom en mellanlänk imellan båda — Grekiskans och Göthiskans primitiva systraskap får man här ej taga i betraktande — och efter en naturlig ordning plägar man och bör man ej begynna med Grekiskans studium, förr än Latinens elementer äro säkert inhämtade. Medan man således är i det stadium af kunskapen, att det ena ordet måste återgifwas med ett annat, är Latinen, emedan den smyger sig helt nära intill Gre-

kiskan, härtill lämpligast, såsom den möjligast påtagliga controll, huru noga lärjungen uppfattat formernas betydelser. Öfwersättning är alltid åskådningens omedelbara analys, och det är af stor wigt, att denna så bestämdt som möjligt står i förbindelse med den så kallade resolutionen, som är samma analys utförd i logiska begrepp. Äro en gång formläran och syntaxens hufwudgrunder rigtigt lärda, då skulle Rec. snarare anse Latinens bruk hinderligt, och i wißa fall — innan man inträngt i båda språkens hemligheter, deras skenbara öfwerensstämmelser eller afwikelser — förwillande: — och kan derföre Rec. alldeles icke ogilla, att Hr G. inrättat Xenophon med deß Ordbok för en swensk öfwersättning, såsom bestämda för Gymnasierne. Will man sen, efter ofwannämda förslag, wid en högre curs upptaga latinen till ett parallelstudium, i hwilket båda språken lika hafwas i sigte, så måste onekligen kunskapen i bägge, genom hwarandra, mycket winna derwid.

Texten utmärker sig till sitt yttre högst fördelagtigt framför de flesta Grekiska böcker Rec. sett. Typerne äro nya och genom sin form ganska behagliga för ögat. Papperet är ett wackert tryckvelin, och trycket wäl wårdadt, utom i de alldraförsta arken. Tryckfel har Rec. wid sin noggranna genomläsning funnit inga, utom 8 à 10 origtiga accenter och stiljetecken. En olägenhet möter dock, att hwarken capitels eller böckers nummer är öfwerst på sidorna angifwen, hwilket dock lätt kunnat ske.

Anmärkningarne äro af den beskaffenhet, att Rec. gerna hade sett deraf ett fördubbladt antal, om ej Ordboken gjorde dem öfwerflödiga. Det är sällsynt och glädjande, att träffa en sådan skarpsinnighet, som ej slår sig på paradoxer och nyheter. Här går den hufwudsakligen ut på, att finna den rätta synpunkten, hwarur de gamla läsarterne skådas i sin egen dager; då deremot Hr G:i föregångare ofta i dem sett idel orediga plumpar och afskrifwares kråkfötter. Öfwerallt wisar sig, att Utg. ej blott med yttersta flit genomforskat sin Auctor, utan ock bibehållit i friskt minne deß spridda delar. Så förswaras läsarten ἀποτεμόντες (V, IV, 17), den Schneider och Lange förkastat, såsom en origtig form, förglömmande att den samma förekommer III, 1, 17. — Upplysningen öfwer Ciliciens πύλαι är tillfredsställande, wid hwilket ställe Schneider och Reiske sett i wädret i stället för på jorden, hwarom här frågan egenteligen war. Widare må läsaren exempelwis besinna anmärkningarne wid I, IX, 27. V, II, 18, IV, 12. VII, IV, 18, som Rec. dock ingalunda uteslutande will anföra. Högst få ställen gifwa anledning till påminnelser, så att detta Rec:s beswär inskränker sig blott till följande:

Wid det swåra stället (IV, 1, 3): καὶ ἔστιν οὕτω στενὸν, hwarwid flere Critici fastnat, hade Rec. wäntat att se Utg:s egen mening. I texten är det instängdt inom klammer, men i anm. förklaras detta såsom orätt, och således såsom Xen:s eget, ehuru inga skäl och ingen upplysning derwid meddelas. — Wid VII, III, 37 säger Xen., att Grekerne hade för sed wid marcher i mörkret, att låta den tyngsta och långsammaste truppen gå i spetsen: οὕτω γὰρ ἥκιστα διασπᾶται τὰ στρατεύματα, καὶ ἥκιστα λανθάνουσιν ἀποδιδράσκοντες ἀλλήλους. Här finner Hr G. swårigheter wid ἀλλήλους tillsammans med ἀποδιδράσκ., hwarwid han tänker sig antingen "desertörer eller undanflyende fiender." Men ἀποδιδράσκω betyder ju i allm. löpa borrt, utan att man alltid behöfwer tänka sig ett afsigtligt flyende eller rymmande. Rec. finner derföre meningen tämmeligen tydlig: denna anordning widtogs, på det ej tåget måtte skingras, och de tågande obemärkta af hwarandra löpa borrt, ur wägen, förirra sig, och sedan stöta på hwarandra [illegible], och mördes göra skada, — såsom de följande orden i texten utwisa.

Sedan följa Historiska och Geographiska upplysningar, som i en korrt och sammanträngd framställning skildra tidens förhållanden då Kyros gjorde sitt fälttåg, samt orternas lägen och natur der Grekerne framgått; allt med beständiga hänsyftningar på de i sjelfwa boken här och där blott antydda händelser eller ställningar. Häraf har läsaren den fördelen, att skåda allt i ett sammanhang, utan att behöfwa uppsöka de nödiga tid- och ort-förklaringarne kringströdda i noter wid hwarje ställe.

På Ordboken synes Hr G. hafwa nedlagt sin största möda, och den är werkeligen med den sorgfällighet, reda och fullständighet utförd, att det lärda Publicum för den står i ännu större förbindelse hos Förf., än för sjelfwa den förträffliga redactionen af Xenophon. Man skulle kunna säga, att Förf. här gjort för mycket till den unga läsarens lättnad. Dock en klok läsare söker alltid att i det längsta hjelpa sig sjelf, men wet ock att wärdera den lyckan, att hafwa en utsigt till bi-

träde, då han på egen hand stadnar i willrådighet. Knappt finner man i Anab. några språkets idiotismer, som icke i Ordboken äro upptagna och med träffande Swenska uttryck återgifna; critiska föremål äro ock stundom i widrörda, och för behöfliga Grammaticalia är äfwen tillräckligt förjdt: — så att en, som enligt Hr G:i plan förberedt sig i det Grekiska studium, sällan här lärer sakna hwad han söker. Men söka måste han dock, hwarwid han naturligtwis måste finna mer än hwad han söker. Han kan ej unogå, att se det för tillfället efterforskade sammanställdt med analoga, afwikande och motsatta saker, och derigenom utwidga kunskapen mer, än om han i noter, som på parallelt med texten, för hwarje fall finner all nödtorftig hjelp. — Bemärkelserna äro synnerligen wäl deducerade och anordnade; dock hade Rec. gerna sett, att Förf. ej allt för mycket spart på de wanligare speciella ordens bemärkelser, som icke i Anab. förekomma. Äfwen der finnas afledda bemärkelser, som saknas i Ordboken. Så t. ex. hade det warit nödigt att wid τάχα upptaga bemärkelsen: kätteligen, möjligen, kanske, för stället V, II, 17. Denna brist gäller likwäl icke om partiklarna, hwilka äro med en önskelig fullständighet utförda. Deßa "infusionsdjur" (så har Rec. hört någon träffande kalla dem), som gifwa lif och rörlighet åt den öfriga språkmassan, fordra ock i sanning den största utförlighet, och kunna alldrig nogsamt specialiseras till sina mångfaldiga anwändningar, häldst de ofta äro för mycket "Proteus-artade" (såsom Hr G. säger), för att kunna fångas under en allmän bild. De synas ock här wara con amore behandlade, och det i allmänhet med bästa framgång. Härwid torde dock Rec. få göra några anmärkningar.

Att wid Ὑπὸ Förf. mindre klart utredt skilnaden i bruket med olika casus, finner Rec. urságtligt, emedan han inser, huru swårt det warit, att här ens angifwa de allmänna hufwudbestämningarna efter den olika naturen af casus, utan att göra artikeln för widlyftig genom nödwändiga förklaringar. Ty knappt träffas, inom någon präpositions område, så talrikt som här de hos Grekerne wanliga metonymiska omkastningarne, som så ofta förbrylla åsigten af präpositionerne. Men wid Ἐπὶ — der det enskildta är wäl och beständt utfördt — göra de generella ort-bestämningarne — rörelse till och förblifwande på ett ställe — så mycken swårighet, att Rec. också här skulle önska dem borrt. De leda wid tillämpningen blott till irring, emedan de dels enonceras utan åtskillnad wid alla 3 casus, dels wäcka misstanka om motsägelser. Hur will neml. en mindre kunnig föreställa sig, att ἡ ἐπὶ Κάλπης ὁδὸς (wägen som går åt Kalpe) betecknar rörelse till stället, då deremot ἐπὶ δώδεκα παρασάγγας skall uttrycka förblifwande på? Den härwid bifogade förklaringen utsträckning öfwer, ut efter är just den rätta, och deri innefattas ju afgjordt en rörelse öfwer, såsom Greken tänkte sig det. Exemplet med Genitivus åter innebär ingen rörelse, annan än rigtningens rörelse, ej till, utan ifrån det Genitiva objectet. — Ett genom alla 3 casus gående exempel, som bibehåller grundbetydelsen af ἐπὶ: på, må framställa Rec:s åsigt af denna präp. i frågan om rörelsebegreppet i deß allmänhet. Πλεῖν ἐπὶ Σάμε är i sin egentligaste mening: stäfwa på Samos. Seglingen håller sig inom den linea, som den sinlige Greken föreställde sig utgå (enl. Genitivens natur) ur den punkt, mot hwilken han rigtade sig. Närmandet till orten ligger utom uttryckets begrepp: orten är blott ett ögonmärke. Πλεῖν ἐπὶ Σάμον är: segla löst på, framåt S. . Här utmärkes blott närmandet till orten, och rigtningen, hwaran för rörelsen, förloras ur sigte. Detta är den egentliga rörelsen till. Πλεῖν ἐπὶ Σάμῳ, så wida uttrycket i det hela wore rent Grekiskt, skulle swara mot hwad wi säge: segla på Ostindien. Rörelsen föreställes wid, i granskapet af orten såsom en medelpunkt. Deraf de afledda bemärkelserna af beroende afhängighet och affigt i denna präpositions ställning med Dativus. Denna casus uttrycker en hwila wid, och rörelse till är här osinnlig eller blott skenbar; hwarföre Förf. mindre rätt under denna rubrik upptagit ἐπὶ θανάτῳ ἄγεσθαι, ἐπὶ γάμῳ ἄγειν, ἐπὶ ξενίᾳ καλεῖν; ty denna Dativ är blott den punkt, hwaromkring handlingen wänder sig, en caussa finalis hwarpå handlingen liksom hwilar. Om ej Rec bedrar sig, så äro de swenska uttrycken: bjuda på kalas, fara på bröllop, resa på ting, wandra på profession, af dylik art, i afseende på präpositionens betydelse. — Att rubbningar genom bruket och olika Auctorers olika åsigter inträffa med ἐπὶ, så wäl som med ὑπὸ och andra deras ordförwandter, upphäfwer ej denna präpositions allmänna parallar wid deß ställning till särskilda casus. — — Πρὸς är förträffligt afhandlad. Dock har Rec. något twifwelsmål mot hem-

"i följd af" i constr. med Accus. Wäl kan πρὸς ταῦτα stundom så tydas, men i allmänhet taget förwillar det, såsom stridande mot denna präpositions här redigt uttryckta hufwudförhållanden. I denna construction utmärkes ingen egentlig grund i det föregående till det sednare såsom följd, utan detta går tillbaka hänsyftningswis till det föregående. Åtminstone wid det citerade stället (I, VI, 9) synes ej wara skäl att antaga annan bemärkelse, än den nyss förut anförda: i afseende på. Mindst kan Rec. wid detta ställe gilla den widare förklaringen med tidsbestämningen "derpå, derefter." — Att ὅτι skall swara emot det lat. ut, anser Rec. för ett groft misstag; ty det är rent af quod. Antingen explicerar det, eller är det anledning och orsak till sin medsats, alldrig afsigt, följd, eller werkan deraf. — Ὡς är den bästa och redigaste artikel Rec. sett i något Lexicon öfwer detta ord. Att det betyder så snart är rätt, men exemplet θᾶττον ἢ ὡς τις ἂν ᾤετο tyckes wara olämpligt. Ὡς är en quantitatift jämförande partikel, och deß ställning med comparativus det naturligaste. Derföre behöfwes wid detta exempel ingen annan än deß grundbem. såsom, utan inblandning af tidens bibegrepp.

Att wid ett så beswärligt arbete ett och annat ord undfallit den spända uppmärksamheten, torde wara förlåtligt. Rec. har dock ej saknat flera, än ὁδὸς, som träffas VII, VIII, 26. ὑιὸς, ibid. 1, ἐπέρχομαι, ibid. 25. Formen ἀποδράω är ej upptagen, ehuru imperf. ἀπέδρα står ibid. 12.

Widare får Rec. påminna, att i början af Ordboken några adjectiva verbalia eller gerundialia äfwen af verba neutra äro upptagna med fullständiga former, t. ex. ἀπιστέος, ἀπιστέος, ἀδυνητέος, fastän de, likſom i latinen, blott kunna förekomma i genus neutrum. Detta är dock längre fram rättadt. — Att de caßerade läsarterne wäl äro upptagna i ordboken, men ej öfwersatta, kan ej gillas; ty så som de nu stå, hafwa de ingenting der att skaffa. —

Åtskilliga andra observationer återstå wäl, men Rec. finner dem wara för obetydliga, för att här förtjena att fylla rummet. Ordboken är, i korthet sagdt, så wäl affattad, att Rec. gör sig det bästa hopp om det widlyftigare Lexicon man af Hr G. wäntar, tillönskande honom tålamod, att fullända ett så mödosamt företag. — Chartan är en copia af den i Langes upplaga, men wida mer nitid. Den är ibland de wackraste man i Swerige kan uppwisa, och gör sin gravör heder. Ju mer Rec. handterar detta nu recenserade arbete, ju mer finner han det så ändamålsenligt bearbetadt, att han ej twekar att räkna det bland de förnämsta Läroböcker. Och om det i allmänhet är en winst för ett land, att ur inhemska källor få deß behof uppfyllda, så kan man med störſta anledning lyckönska den swenska studerande ungdomen till en stam, som gör parallander af utländska subsidier i denna wäg öfwerflödigt.

Rättelser.

N:o 49.	Pag. 385,	3	rad.	nedifr.	står:	och då läs: utan
—	— 386,	3	—	uppifr.	—	samt då för öfrigt . . . icke det minſta läs: ; icke heller . . . det minſta
—	— 387,	11	—	—	—	ofelbart läs odelbart
—	— 388,	14	—	—	—	Då — Ty då
—	— —	27.	—	—	—	ty — men
N:o 50.	Pag. 399,	7	—	—	—	som — när det
N:o 51.	Pag. 402,	3	—	—	—	4:o borttages
—	— 403,	23	—	—	—	så är dermed läs: hwarmed . . . är
—	— —	18	—	nedifr.	—	. I sådan händelſe läs: ; så
—	— 406,	3	—	uppifr.	—	det ſofwande foſtret — barnet wid utträdet ur
—	— 407,	8	—	nedifr.	—	föraktadt läs: förnekadt
—	— 408,	28	—	uppifr.	—	förſwaras — wärderas
N:o 52.	Pag. 411,	3	—	—	—	hwarföre — hwarföre ock
—	— 413,	3	—	—	—	att den . . . fullkomnar . . . allmängör läs: att . . . fullkomna . . . allmängöra
—	— 434,	14	—	—	—	wälde läs: wärde
N:o 56.	Pag. 445,	12	—	nedifr.	—	emedan — der
—	— 447,	4	—	uppifr.	—	ſin reflexion läs: ſin genialiſka åſkådning än ſin theoretiſka reflexion
—	— —	32	—	—	—	philoſophiſk läs: ophiloſophiſk
—	— 448,	24	—	—	—	färdigande — föreliggande,

Register
öfwer
Swensk Litteratur-Tidning för år 1823.

Theologiska Kunskapsarter:

Hermeneutik.

Trettio Psalmer, utgifna såsom prof på en förbättring af den gamla Swenska Öfwersättningen af Psaltaren N:o 13, 14

Exegetik.

Strödda Försök öfwer Nya Testam. Heliga Skrifter af S. Ödmann. B. 4. 17, 23, 24

Homiletik.

RiksdagsPredikan 1775 af J. Serenius 18
— — — M. Wallenberg 18
Anwisning att christeligen inrätta Skriftetal m. m. af S. Ödmann. 44
Skriftermål, hållet i Götheborg 91

Ascetik.

Andakts-Bok för Bildade Qwinnor af Fr. Ehrenberg öfwers. af O. Nordhammar. B. 3. 30
Förbön hållen i Wisby Domkyrka, då Kongl. Gymnasium inwigdes, af J. C. Laurin. 46
Twå Religionsskrifter af Hans Nielsen Hauge. 92
Det straffade religionsföraktet. 29

ReligionsHistoria.

Christna Kyrkans Allmänna Historia, femte Tillägg om Luth Kyrkans symboliska skrifter och Christna Kyrkans Historia uti Swerige. 32

Bibliska Historien.

Walda Berättelser utur den heliga Skrift efter J. Hübner. 17

Juridiska Kunskapsarter:

Politik.

Nytt Ett och Annat i anledning af frågan om den Akademiska Jurisdictionen. 22
Handbok för Riksdagsmän. 10
Memorial med förslag till en ny Grundlag af J. J. Rutberg. 45, 46
Pastoral-Calender för Upsala Erke-Stift af L. G Mirtag. 14

StatsEkonomi.

Betraktelser öfwer åtskilliga ämnen uti Statshushållningen med afseende på Swerige af C. H. Posse. 25, 26, 27
Hwad bör man i financielt och oeconomiskt hänseende af den påbörjade Riksdagen hoppas och wänta? 31, 32

Medicinska Kunskapsarter.

Årsberättelse om Swenska Läkare-Sällskapets Arbeten, aflemnad d. 1 Oct. 1822. 27
Archiv för Menskolifwets telluriska eller nattsida. B. 1. H. 1. 49, 50, 51, 52, 54, 56
Utkast till en Philosophisk Medicinens Historia af D. G. Kieser, öfws. af J. O. Lagberg. 100, 101, 102

Philosophiska Kunskapsarter.

Inledning till Werlds Kunskap af H. G. Dalman. St. 1. 35, 36, 37
Om Menniskans Bestämmelse. 97

Pädagogik.

Underdånigt Betänkande rörande en förändrad StudentExamen. 57, 63, 66, 67, 68

Philologiska Kunskapsarter.

Lexikographi.

Ordbok till Xenophons Anabasis af G. W. Gumælius. 96, 98, 99, 104

Auctores Classici.

Ξενοφωντος Αναβασις Κυρου, utgifwen af G. W. Gumælius. 96, 98, 99, 104

Witterhet.

Lyrik.

Fjärilar från Pinden och Linda i Blomsterkorgen af K. A. Nicander. N:o 11
Konsterna. 18
Freyas ankomst till Norden. 61
Den 19 Junii 1823. 61
Anthologium Epigrammatum Græcorum. Gr. & Sueth. edidit A. G. Sjöström. 70, 71

Epik.

C. G. Brunii de Diis Arctois libri VI. 19, 21
Rosalfs Lefnad och Död af K. A. Nicander. 58
Goethes Herrman och Dorothea, öfws. af A. G. Sjöström. 70, 71
Harald på Winön. 79

Dramatik.

Vublina, af Euphrosyne. 84
Titus, efter Metastasio. 97
Friskytten, af F. Kind. 97

Satir.

Conversations-Ordboken den mindre på prosa och wers. 16
Stockholm, philosophisk, satirisk och poetisk målning. 94

Romaner.

Ida eller Grekland af Lady Morgan. Del. 1, 2. 10
Adelheid Selbing af A. D. Hummel. Öfwers. af S. N. Wahrman. 99

Sköna Konster.

Porte-feuille för Historiska Teckningar. Cah. 1—4. 16, 72
Kongl. Swenska Museum af Boye och Wetterling. H. 2. 20, 22
Porträtt-Galleri af Swenska Lärde, Snillen och Konstnärer. H. 1, 2. 61, 62, 72
Swenska Akademiens Handlingar. Del. 8, 9. 4, 5, 6, 9
Dikter af Euphrosyne. B. 1. 28, 29, 30, 33, 34, 35

Historiska Kunskapsarter:

Archäologie.

Beskrifning öfwer Helgedoms-skrinet i Eriksbergs Kyrka af E. C. Montan. 16

Politiska Häfder.

Turkiska Rikets Annaler sammandragne af M. Norberg. Del. 1—4. 39
Handbok i Medeltidens Historia af F. Rühs. Del. 1. 43, 44
Kongl. Rådets m. m. Grefwe E. Dahlbergs Dagbok 70, 72
Sammandrag af de märkwärdigaste Fredsslut-ten i Europa. Öfwersättn. 72
Äldre och Nyare Swenska Historien i sammandrag. 95

Biographi.

Ryska Gunstlingar. 41, 44
Anekdoter om Furst Potemkin. Del. 1, 2. 41, 44
Sweriges Läkare-Historia af J. F. Sacklén Del. 1. 42, 47, 48
Matrikel öfwer Linköpings Stift 1822 af H. G. Bergman. 42
Napoleons Memoirer. Del 1. 53, 55
Dagbok öfwer Napoleons enskilda lefnad af Las Cases. Del. 1, 2. 53, 55, 69
Erik Johan Stagnelius. Ett Kors på hans graf. 58
Tal, till åminnelse af aflidne Riksdagsmän. 73, 74

Genealogie.

H. K. H. KronPrinsessan Josephinas Härkomst från Wasa-Huset. 95

Numismatik.

Numismata Orientalia. auct. J. Hallenberg. P. I, II. 15

Geographi och Statistik:

Tableau général de l'Empire Othoman par d'Ohsson. P. III. 12
Beskrifning öfwer Drottningholm. 18
— öfwer Kongl. Lust-Slottet Rosersberg. 18
— öfwer Gripsholms Slott. 18
Samlingar till en Historisk Afhandling om Säteriet St. Ed af E. C. Montan. Del. 1—3. 18
Beskrifning öfwer Björkwiks Socken af G. B. 75
Palästina, af W. F. Palmblad. 90, 91

Resor:

Resa genom Sweriges och Norriges Lappmar-

ker år 1821 af J. W. Zetterstedt. Del. 1, 2. N:o 3
Resa i Frankrike af Lady Morgan. D. 1, 2. 10
Bibliotek af de nyaste och märkwärdigaste Resebeskrifningar. N:o I, II. 59, 60
Resa uti Italien af Lady Morgan. Del. 1. 69, 70

Physiska Kunskapsarter:

Physik.

Samlingar i Allmän Physik. Del. 1. 7, 8
Anteckningar i Physik och Geognosi af W. Hisinger. H. 1—3. 50

Naturalhistoria.

Historia Molluscorum Sveciæ a Sw. Nilsson. 55

Chemie.

Om Kruts tillwerkning och probering af C. A. Arrhenius. 56, 57

Tidskrifter:

Tidskrift för Litteratur, Konst, Luxe och Moder för 1823 af E. Gräff. 16
Repertorium för Swenska Bokhandeln Jan. 1823. 20
Theophrosyne. Läsning för Kyrkans och Skolornas Wänner. H. 1. 75, 76
Odalmannen, af H. Järta. H. 1. 84, 85, 86, 87, 88, 89

Skrifter af Blandadt Innehåll:

Kongl. Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Academiens Handlingar. Del. XI. 38, 39, 40, 41
Handlingar, rörande Stockholms Gymnasii Inwigning d. 4 Oct. 1821. 46
Nova Acta Regiæ Soc. Scient. Upsaliensis. 77, 78, 79, 80, 81
Kongl. Wettenskaps-Academiens Handlingar för år 1822. 82, 83, 89, 92, 93

Afhandlingar och Smärre Uppsatser:

Anmälan. 1
Lord Byron. 5, 6, 9
Bidrag till Smakens Räddning. 12
Angående ett Yttrande i Argus om Föreläsningar öfwer Swenska Grundlagarne. 23
Om Wiener Jahrbücher och Hermes. 37, 38
Om upprätthållandet af den Monarchiska Principen i det nyare Europa, af Heeren. 64, 65
Om Shakspeare 94
Om en äldre Swensk Handskrift på Skokloster. 103

Anmälan.

Af Swensk Litteratur-Tidning utdelas alla Måndagar och Thorsdagar ett halft ark, så wäl i Stockholm hos Hr Mag. Wiborg, som i Upsala hos Hrr Palmblad & C. Till de öfrige Städerne försändes den med posten en gång i weckan. På den utkommande årgången emottages prenumeration hos Herrar Wiborg och Palmblad & C. med 4 Rdlr 24 sk. B:co, samt på alla PostContor i Riket med 6 Rdlr 32 sk. B:co, deri inberäknade påstarswode och stämpelafgift.

6000125743
Göteborgs universitetsbibliotek